

TESI DOCTORAL

LA DEVOCIÓ DEL ROSER A LA DIÒCESI DE
GIRONA DEL SEGLE XVI AL XIX: CONFRARIES I
IMATGES

CATERINA CAPDEVILA I WERNING

DIRIGIDA PEL DR. BONAVENTURA BASSEGODA I HUGAS

DOCTORAT EN HISTÒRIA DE L'ART I MUSICOLOGIA
DEPARTAMENT D'ART I MUSICOLOGIA
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

2015

Per en Jordi,
a qui li agradaven tant les històries, la història i les històries de la història.

Per en Joan,
a qui imagino orgullós de la seva jove garrotxina,
i jo, sentint-me orgullosa que tingués la tesi a les seves mans.

“És una tasca més àrdua honorar la memòria dels éssers anònims que la de les persones cèlebres. La construcció històrica es consagra a la memòria dels qui no tenen nom”

Walter Benjamin,
Treballs preliminars de les tesis *Sobre el concepte d'història*

LA DEVOCIÓ DEL ROSER A LA DIÒCESI DE GIRONA DEL
SEGLE XVI AL XIX: CONFRARIES I IMATGES

ÍNDIX	6
Agraïments	10
Acrònims	12
I. INTRODUCCIÓ	13
II. CONCEPTES	22
PRIMERA PART: DEVOCIÓ I CONFRARIES	
III. LA DEVOCIÓ	39
a. La devoció del Roser	40
b. Una devoció de confraria	41
c. Construcció simbòlica i devocional del Roser	43
i. La devoció a la Mare de Déu	43
ii. La conformació de la Mare de Déu del Roser: La Mare de Déu, el psaltiri, les roses	46
IV. ELS DOMINICS I LA INSTAURACIÓ DE LA DEVOCIÓ DEL ROSER	63
a. Els dominics	64
b. Les primeres confraries	65
i. Alan de la Rupe i la confraria de Douai	65
ii. Jacob Sprenger i la confraria de Colònia	69
c. L'expansió del culte	72
i. El cavaller de Colònia	74
ii. La imatge per la devoció	87
d. Els dominics a Catalunya: Santa Caterina de Barcelona i Sant Domènec de Girona	91
e. Els misteris: consolidació de la devoció per la confraria	94
V. LA DEVOCIÓ EN L'ÀMBIT DE LA REFORMA: LA SEGONA EXPANSIÓ DEL ROSARI	101
a. La tasca continuadora dels dominics: Els sermons i la predicació	102
b. El suport dels papes	103
c. La Batalla de Lepant	106
d. La contrareforma en l'església local	110
i. La parròquia	113
ii. El rector	114
iii. Els bisbes. Les visites pastorals	116
e. Les confraries	119
i. Les confraries devocionals: institucions versàtils	119
1. La devoció	119

2. Col·lectivitat, sociabilitat i identitat	122
3. Caritat i assistència. La mort i la salvació de les ànimes	125
4. Control i poder	128
VI. LES CONFRARIES DEL ROSER	131
a. Fundació i institucionalització	132
i. Procés de fundació de les confraries	134
1. Actes de fundació i altres notícies referents a les fundacions	138
2. Llibres de confraria	147
3. La capella i l'altar	150
b. Les ordinacions	152
c. Funcionament intern i control extern	158
i. Funcions i jerarquitització interna	158
1. Les confraries de número: les quinzenes. El cas de la confraria del Roser d'Olot	165
ii. Enmig: interior i exterior	172
1. El rector. El bisbe	172
iii. Control exterior	174
1. Els dominics	174
2. Els papes i les indulgències	177
d. Comptes i finançament	181
i. Despeses ordinàries i extraordinàries	181
ii. Fonts d'ingressos regulars o ordinaris	185
iii. Finançament extraordinari	188
iv. Préstecs i donacions	190
v. La caixa	192

SEGONA PART. IMATGES I DEVOCIÓ

VII. LES CONFRARIES COM A COMITENTS D'IMATGES. OBJECTES, ESPAIS I RITUALS	197
a. Art i imatge: disciplines, conceptes i aproximacions a l'estudi de la imatge	198
b. El paper de les imatges en la societat d'època moderna	203
i. Contrareforma i Concili de Trento. Tractats, sínodes, visites i instruccions	203
ii. Les imatges des de la devoció local	215
c. Les confraries com a comitents	220
i. Art i confraries. Estat de la qüestió	220
ii. Les confraries del Roser de Girona: comitents d'objectes devots	222
d. Objectes, espais i rituals. Testimonis a la diòcesi de Girona	223
i. Àmbit privat: pregària individual i familiar	227
1. El rosari	227

2.	Capelletes particulars, gravats i estampes	227
3.	Llibres devocionals	229
ii.	Àmbit públic: festa i presència	232
1.	El rosari en les confraries	232
2.	Estampes i gravats	234
3.	Les festivitats	238
4.	Les processons	241
a.	Les imatges processionals. Transport de les imatges: cadiretes, trones, tabernacles, “andas”, tàlems, dossers	246
b.	Els estendards: banderes, penons, gonfanons	259
c.	Vestimentes per la processó	262
5.	Música, ball i banquets. L'excés de festa i la prohibició	263
6.	Els goigs	268
a.	Els goigs del Roser	272
b.	Els goigs en les confraries	273
iii.	La Capella: seu de les confraries	275
1.	La seu de les confraries	276
2.	Litúrgia i altar	280
a.	L'altar: pal·lis, estovalles, cobrialtar	282
b.	Al voltant de l'altar: cortines d'altar	285
c.	Sobre l'altar: creus, canelobres, reliquiaris	285
d.	Les vestimentes sacerdotals	286
e.	Les bacines i els cistells	289
f.	De l'altar a la taula: l'espai de la confraria dins de l'església	291
3.	Les imatges. Imatges per l'altar?	292
4.	Retaules	297
a.	Les imatges de la Mare de Déu en els retaules	301
i.	Estructures unitàries.	303
b.	Els dominics en els retaules	308
c.	Els misteris en els retaules	311
i.	Ordenació dels misteris dins del retaule	314
ii.	Estructures reticulars.	315
iii.	Noves solucions per velles necessitats: estructures mixtes	323
iv.	Estructures circulars.	340
5.	Escenes laterals	344
a.	Les (representacions de) llegendes i miracles: el cas de Palol d'Onyar	344
b.	L'hospital de Santa Caterina de Girona	350

TERCERA PART: CONCLUSIONS, BIBLIOGRAFIA I ANNEXES

VIII. CONCLUSIONS	355
IX. BIBLIOGRAFIA I FONTS	363
X. APÈNDIXS	395
a. Cultura visual i història cultural de la imatge	396
b. Art i antropologia	400
XI. ANNEXES	403
a. Documents	404
b. Buidat de contractes de retaules i tabernacles del Roser	594
c. Taula de notícies de les confraries del Roser	620
ÍNDIX D'IMATGES	633

AGRAÏMENTS

Aquesta tesi s'ha pogut realitzar gràcies a molta gent que d'una manera o altra m'ha acompanyant en aquests quasi deu anys i que en més o menys mesura han estat presents en tot aquest camí.

Aquesta tesi es va beneficiar d'una Beca de Personal Investigador atorgada pel Ministeri d'Educació i Ciència durant els anys 2004-2008 i d'una beca d'estada breu a l'Institut Warburg de London. També ha estat recolzada per la fundació Capdevila-Werning, a qui agraeixo sincerament el seu suport.

Vull agrair la tasca de direcció a Bonaventura Bassegoda, i la paciència per acompanyar un ritme de treball tan poc constant. Agraeixo també l'acompanyament a la resta del departament d'Art, sobretot la secció de modern, de la Universitat Autònoma de Barcelona, a en Marià Carbonell, a l'Anna Muntada i a en Rafel Cornudella. Moltes gràcies a la Susanna Codolar i en Josep Ramon per l'eficiència en tots els temes burocràtics de tots els anys de becària i per aquesta tesi. També agraeixo a Quim Garriga, Joan Bosch i Francesc Miralpeix el seu interès i les ajudes puntuals. Dono especials gràcies a Maria Garganté, Xavier Solà, Cèsar Favà, Montse Barniol, Marta Bertran, Ida Mauro, David Moré, Marta Estadella, Pep Vila per les notícies que m'han fet arribar sobre temes relacionats amb el Roser. Ha estat indispensable tot aquest temps el recolzament de Bill Christian, gràcies per la motivació transmesa, per creure en mi i fer-me creure en mi, per endinsar-me dins un camp apassionant de l'antropologia, la història i la religiositat i per transmetre el mirar les coses des d'un lloc diferent.

M'agradaria fer un monument als arxivers i bibliotecaris que m'han acompanyat en aquesta recerca: no sé com es farien les tesis d'humanitats sense ells! Agrair a totes les bibliotecàries i bibliotecaris la seva tasca, sobretot a la Biblioteca d'Humanitats de la UAB, la biblioteca de la UdG del Barri Vell, la Biblioteca Marià Vayreda, i a tot el personal de la Biblioteca Warburg.

Moltíssimes gràcies als Arxivers del Museu Diocesà de Girona: sobretot mil gràcies a l'Albert Serrat, també a l'Anna Bancells, i a Mn. Marquès en els meus inicis a

l'Arxiu. Gràcies a en Toni Mayans, Xevi Puigvert i en Xevi Calm de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, per posar-ho tot tan fàcil i aconsellar-me tan sàviament en la recerca. Moltes gràcies a en Joaquim Roura de l'Arxiu Municipal de Blanes per l'agilitat i els esforços de passar-me tota la documentació referent a la confraria de Blanes. Gràcies al personal de l'Arxiu Episcopal de Vic. Per la Montse Hosta va dedicada una part d'aquesta tesi i el seu agraïment per tota l'ajuda a l'Arxiu Històric de Girona: m'hagués encantat que l'haguessis vist acabar.

Durant aquests anys hi ha companys que s'han convertit en amics, amb els quals hem gaudit, i patit, les vicissituds de fer una tesi: sense vosaltres no hagués estat ni tan divertit, ni tan fructífer, ni tan portador, moltes gràcies Marta Bertran, Montse Barniol, Ida Mauro, Alejandro Martínez, Joan Duran, Cèsar Favà, Manuela Domínguez. Gràcies també a la Cristina Santjust per cuidar-nos en aquest procés.

Al llarg d'aquests anys els meus amics han patit aquesta tesi, molts cops sense entendre ni saber què era realment el que em portava a estar en un altre món i lluny de la socialització, a ells els hi dedico la festa que farem per celebrar-ho! Gràcies a totes i tots de tot cor. Gràcies a la tribu per compartir la criança, ha set indispensable aquests últims cinc anys.

Moltes gràcies a la família, un record per l'avi Ramon i les converses sobre devocions marianes. Moltes gràcies a la Roser i a l'Aniol per la maquetació, edició i portada, aquesta tesi ha guanyat amb les vostres mans i idees. He d'agrair molt especialment les setmanes "d'hostatgeria i clausura" a Montjuïc i com de bé m'ha cuidat l'Anna: la tesi no es podria haver acabat en un lloc millor.

A la Mei, referent a seguir, sense la qual aquesta tesi encara seria menys rigorosa. A en Pete, amb qui hem fet un tros de camí paral·lel.

Als meus pares, per creure en mi i per ser-hi en tots els sentits.

A la Petra i en Fèlix, que són més joves que aquesta tesi i que han hagut de conviure sempre amb ella.

A en Pau, qualsevol subordinada seria poca.

ACRÒNIMS

ACGAX	Arxiu Comarcal de la Garrotxa
ADG	Arxiu Diocesà de Girona
AEP	Arxiu Episcopal de Vic
AHG	Arxiu Històric de Girona
AMBL	Arxiu Municipal de Blanes
AMG	Arxiu Municipal de Girona
BC	Biblioteca de Catalunya
MdA	Museu d'Art de Girona
MNAC	Museu Nacional d'Art de Catalunya

I. INTRODUCCIÓ

“Not until art history can show... that it sees the work of art in a few more dimensions that it has done so far will our activity again attract the interest of scholars and of the general public”

Warburg to Mensil, 18 August 1929¹.

¹ GOMBRICH, Ernst. *Aby Warburg: An Intellectual Biography, with a memoir on the library by F. Saxl*, London: The Warburg Institute, 1970, pàg. 322

Els inicis d'aquesta tesi es van donar més aviat per casualitat que no pas per una gran passió inicial pel tema, passió que per altra banda he anat adquirint al llarg del treball. Una sèrie de circumstàncies em van portar a poder fer el doctorat, quan encara no sabia que el que realment m'agrada és investigar, per tant, va ser tot un encert. El més complicat vas ser escollir un tema d'estudi; per aquesta tasca tenia dos aspectes molt clars: un tema que em permetés treballar des de la història de l'art i des de l'antropologia de manera paral·lela o fins i tot, indistinta. I aquesta premissa ha estat present al llarg d'aquests nou anys de tesi, amb tot el que comporta no escollir "ni carn ni peix". Els primers passos en la recerca em van portar fins a les confraries, les quals eren unes de les màximes exponents en la contractació d'obres en època moderna. L'estudi de les confraries em permetia aquesta doble visió, en tant que es tracta d'un tema on hi encaixen la religiositat, la devoció, la sociabilitat, les imatges, els encàrrecs d'obres; en definitiva, un tema humà, sobre persones, i les seves necessitats i passions, temes que s'aborden des de l'antropologia i des de l'art. De mica en mica aquesta recerca inicial em va conduir a les confraries del Roser, sobretot en veure que aquestes apareixien "de sota les pedres", i de les quals en mancava un estudi global (deixant de banda la gran obra de Serra i Boldú, la qual forma part del folklore i avui ja de la mateixa història del Roser). D'aquesta primera aproximació en va sortir el Treball de Recerca de doctorat, dedicat a una selecció de confraries del Roser del bisbat de Girona i al seu paper com a comitents de retaules, presentat el 2006.

El treball de recerca va resultar ser la punta de l'iceberg, a través del qual es va obrir un camp d'estudi molt més ampli; la gran quantitat d'aspectes en relació al Roser em van fer replantejar certs límits, com ara no parlar estrictament de confraries, sinó d'englobar-ho en el terme "devoció", no quedar-se amb la comitència de retaules sinó de tot el parament litúrgic, devocional i imaginari, o bé, de la mateixa manera, no es podia parlar del terme "art", sinó que calia parlar "d'imatge".

La complexitat del tema porta a què sigui necessari abordar-lo des de diferents punts de vista, així, en realitat caldria una aproximació històrica des dels orígens de la formació del Rosari al segle XV, però amb antecedents que es poden traçar fins a les festes romanes de maig; caldria una aproximació geogràfica, que compregués els territoris de França, Alemanya, Itàlia i la Península; caldria una aproximació filològica per estudiar la gran quantitat de textos que acompanyen i conformen la devoció; l'estudi religiós tant de l'Església de la contrareforma com de

l'església local; la religiositat viscuda a la pell de cada confrare; un estudi des de la història de l'art, per abordar la gran quantitat d'obres que van encarregar les confraries, i que avui en dia, malauradament han desaparegut. En certa manera hi ha una impossibilitat d'encabir-ho tot en una sola tesi.

En aquest treball s'han primat els dos aspectes citats anteriorment: les imatges i la devoció, i també, m'he centrat en un àmbit concret de treball: la diòcesi de Girona en època moderna, moment que es creen i es difonen les confraries del Roser, amb uns límits cronològics que van de finals del segle XVI fins de vegades el segle XX. L'elecció de la província de Girona és merament personal².

Sota aquestes dues premisses, la devoció i les imatges, s'hi amaguen la història de l'art i l'antropologia. Des de la teoria, aquest treball ha estat en constant estira i arronsa amb les diferents propostes, metodologies o subdisciplines que estudiaven el seu camp d'estudi des d'aquestes visions, així, l'antropologia de l'art, la sociologia de l'art, la cultura visual, entre d'altres, han estat intents d'aproximar-se al tema, d'una manera, generalment, poc satisfactòria³. Al cap i a la fi, s'ha abordat el tema des de la història, la història de l'església, la història de l'art, l'antropologia (o bé, l'antropologia històrica), disciplines que mostren la riquesa del tema a tractar. Malgrat això, hi ha hagut un dilema intern constant en voler etiquetar aquest estudi a dins d'algun camp concret. Una part d'aquest dilema ha quedat relegat al final del treball en forma d'apèndix, sota els títols de "Cultura visual i història cultural de la imatge" i "Art i antropologia", com a breus aproximacions a les visions que aporten aquests camps; una altra part està exposada sota l'apartat de "Conceptes", la qual no vol ser un estat de la qüestió, sinó més aviat un marc teòric i un plantejament, és a dir, les bases del que hi ha sota aquesta tesi.

En relació a aquesta preocupació, va ser reveladora l'estada d'estudi al Warburg Institute de Londres. La biblioteca està ordenada (en el seu moment va ser

² Sobre els límits del Bisbat de Girona a època moderna, segueixen a grans trets els límits del bisbat actual, el canvi més important són les parròquies de la vall de Camprodon, les quals van passar a formar part del bisbat de Vic el 1957. En relació a la província actual, s'ha de tenir en compte que també formen part del bisbat de Girona les parròquies de la meitat nord del Maresme, és a dir, a partir d'Arenys; per l'actual Osona, en formen part Arbúcies i Hostalric. MARQUÈS, Josep M. "Creació i extinció de parròquies al Bisbat de Girona". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1995, vol. XXXV, pàg. 405-446; MARQUÈS, Josep M. *Una història de la diòcesi de Girona (ca. 300 – 2000)*. Bisbat de Girona – PAM, 2007; BRUGUEÑO, Jesús. "Del Bisbat a la província. La configuració territorial de la regió de Girona". Geografia històrica i història general del paisatge, Estudi General 13, Girona, 1993, pàg. 113-126.; MALLORQUÍ, Elvis. "Fronteres a escala local: les parròquies del bisbat de Girona del segle XIV". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, Figueres, 2011, pàg. 163-194.

³ Veure els apèndix sobre Art i Antropologia i veure l'apartat de "Conceptes".

així proposada per Aby Warburg i Fritz Saxl) seguint quatre àrees: la imatge, la paraula, l'orientació i l'acció, alhora distribuïdes en les quatre plantes de la biblioteca. L'anagrama del centre completa la idea: no es tracta de diferenciar-ho en pisos, com s'organitza en la biblioteca, sinó que els quatre conceptes formen part del mateix cercle (no hi ha ni un principi ni un fi, formen part del mateix tot, – com també ho és un rosari). Tal i com estava ordenada la biblioteca, s'entenia el sentit del que volia dir multidisciplinar, i va ser des d'aquí on vaig començar a treballar, d'aquesta vessant que també té la història de l'art. A més a més d'aquesta aproximació, la bibliografia consultada en aquesta estada ha resultat indispensable per aquest treball. Va ser interessant i tranquil·litzador entendre que la història de l'art és més que una catalogació, descripció o estudi d'obres concretes, com ja proposaven dos grans historiadors de l'art quasi ja fa dos segles.

Aquesta tesi s'estructura en dues grans parts: “Devoció i confraries” i “Imatges i devoció”. En tot el text s'ha buscat intencionadament, com a fil conductor, anar d'allò general a allò particular. En la primera part es tracta de la configuració del culte i la devoció del Roser, i de la seva expansió, paral·lelament a la formació d'una iconografia. El naixement de la devoció del roser s'ha de situar a finals del segle XV a Douai, l'actual França; com ja s'ha dit, existia una devoció i una iconografia relacionada amb la Verge de les Roses, els *hortus conclusus*, fins i tot relacionats amb els rosaris, però el que diferencia aquesta data i aquest lloc geogràfic, Douai, és que s'associa aquesta devoció amb la confraria, fet que serà una de les característiques essencials d'aquest culte. Al llarg de tota la configuració de la devoció, els dominics hi tenen un paper rellevant; en un principi seran el creadors de la devoció i de la llegenda que l'acompanya, sobretot a França i Alemanya; al llarg dels segles, continuaran tenint un paper destacat, però compartit amb altres institucions eclesiàstiques, com el bisbe i sobretot els religiosos de les parròquies.

Seguint cronològicament i geogràfica el camí que fa el Roser, s'arriba fins a la diòcesi de Girona, amb una iconografia que s'ha anat configurant, i també amb unes creences determinades. Aquestes creences no es poden deslligar de la reforma catòlica, ni tampoc de la realitat local que es viu en cada poble, i sobretot, en cada parròquia.

Per una banda, la contrareforma va influenciar en la propagació d'un culte marià, i en certa manera va revaloritzar el paper del rector i de la parròquia que, per altra banda,

van ser un dels aspectes fonamentals pel funcionament de la confraria, ja que es fundaven generalment a les parròquies i tenien com a prior el rector o domer d'aquesta.

Així, les confraries del Roser s'estenen considerablement per tota la diòcesi i s'encarreguen de mantenir la devoció de la seva patrona. Les facilitats en l'accés a les confraries fa que aquestes siguin nombroses i que s'hi inscrigui la major part de la gent, si més no en els moments de més auge. D'aquesta manera, la confraria aconseguia traspasar els murs de la parròquia i portava la devoció i el res del rosari a les llars dels confreres i els devots. La confraria és l'encarregada de propagar la devoció, però no només en el si de la confraria.

Una part destacada del treball se centre en l'estudi detallat de les confraries del Roser de la diòcesi. En aquest punt cal fer una defensa aferrissada de la font documental principal d'aquesta tesi, que han estat els llibres de confraria. Els llibres de confraria són aquells documents que contenen la informació referent a tots els aspectes d'aquesta; per una banda, els noms dels confreres i les confrasses, és a dir, de persones implicades en aquest col·lectiu en un determinat moment de la història; per altra banda, hi ha els comptes de les confraries, a través dels quals es poden traçar des dels elements principals de la quotidianitat de les confraries (la compra de cera, ciris, les acaptes...) com les despeses extraordinàries en retaules, tabernacles, obres o campanes: es pot veure com els feligresos d'una parròquia s'organitzen i participen activament en la vida de les confraries. Els llibres de confraria també contenen documentació referent als dominics o al bisbe; al propi funcionament de la confraria, que pot arribar a ser extremadament complex. En resum, són unes fonts valuoses per descobrir part de la història local de cada parròquia i de cada poble, però també, per traçar el poder que tenen aquestes petites institucions, que com formiguetes van treballant i aconseguint els seus objectius i sovint els objectius episcopals imposats. Així doncs, s'estudia curosament el funcionament de les confraries, la jerarquització d'aquestes, els processos de recaptar diners, les despeses, el paper que aquestes tenen en el seu entorn, així com el poder que hi exerceixen altres institucions.

En el segon apartat, "Imatges i devoció", es tracta l'univers de les imatges en el context de les confraries del Roser de la diòcesi de Girona i del seu paper com a comitents de diferents tipus d'obres. En primer lloc, he donat importància a la part conceptual, en tant que s'han treballat tot tipus d'imatges, elements litúrgics i

elements processionals que formen part del cosmos de la confraria, per tant, s'ha anat més enllà del que estrictament es pot anomenar "obres d'art". Per altra banda, és indispensable contextualitzar aquestes imatges en el moment històric, en un àmbit local durant l'època moderna. Com ja s'ha dit, la contrareforma (o el clima general en l'època) va influenciar part de la devoció, i també, la realització de les imatges; però el que em semblava més interessant, era intentar traçar les vies reals per les quals podien arribar els decrets del concili als encàrrecs de les confraries. Per això, hi ha un intent d'aproximar-se en quin era el paper de la imatge des de l'àmbit local, i un altre des de l'àmbit institucional. La concepció de la imatge des de la confraria està en algun pla enmig d'aquestes dues aproximacions.

"Objectes, espais i rituals. Els testimonis a la diòcesi de Girona" és el títol que té l'última part (last but not least). En aquest capítol s'han ordenat tots els tipus d'imatges, obres i objectes que s'han documentat al llarg de la recerca. No es tracta d'un inventari, ni d'un catàleg, ni de la descripció dels objectes trobats, sinó que vol ser una aproximació als espais de la confraria, als rituals que es celebraven en aquests espais, i als objectes que en formaven part. Es divideix en tres parts, seguint tres espais que actuen activament en la formació del culte i de la confraria, que són l'àmbit privat, l'àmbit públic i la capella. El primer punt vol abordar la importància de la família, la casa, la devoció privada, el res del rosari individual, un fet que era cabdal en la devoció del Roser, però del qual malauradament no se'n té massa documentació, per la mateixa idiosincràsia del tema. En segon lloc, en l'àmbit públic, s'assenyalen les festivitats, les processons, els goigs... tot tipus de manifestacions públiques que duen a terme les confraries generalment a fora la parròquia, essent de gran importància les processons i tot els objectes que aquestes posaven en acció, sobretot els tabernacles o cadiretes. Per últim, en l'àmbit de la capella es mostren els objectes en relació als rituals que es donen a dins de la parròquia i en la capella, que és la seu de les confraries, i que en certa manera traspasa els dos àmbits anteriors del públic i el privat. A la capella hi ha també un dels elements més representatius de les confraries, que són els retaules. Aquestes obres han estat les més difícils d'abordar, per diferents motius. Com s'ha dit, no s'ha pretès en cap cas fer un estudi dels retaules, però alhora és una preocupació que m'ha perseguit en tot el treball, ja que no em semblava "políticament correcte" que no s'estudiessin els retaules barrocs en una tesi emmarcada dins el doctorat d'art modern. Per altra banda, seguint el plantejament de tot el treball, el retaule té -generalitzant- una característica

primordial per aquest tema: és la unió dels elements iconogràfics i simbòlics que han configurat la devoció, i per tant, tenen un pes significatiu, però alhora, no deixen de formar part de l'escenografia de la capella i del culte a la Mare de Déu, i per tant, tenen un espai concret i una funció determinada. Així, finalment he optat per tancar el tema tal i com es va iniciar i expandir la devoció del Roser, amb les tres parts configuradores dels retaules (la Mare de Déu, els dominics i els misteris) i amb les llegendes i els miracles (representades amb l'exemple de Palol d'Onyar).

Pel què fa la bibliografia i a les fonts, i tornant un moment a la història de l'art en època moderna, he pogut partir d'una bona base gràcies a l'estudi en aquest àmbit que s'ha dut a terme en les últimes dècades, sobretot des del món universitari català, que per fi permeten no haver de començar lamentant-nos del mal nom i de la poca presència d'aquesta època en la història de l'art català general⁴.

La part documental és principalment documentació trobada en els llibres de confraria, s'ha optat per transcriure allò que dóna forma al treball, és a dir, els documents sobre els quals s'assenta aquesta tesi. Sovint les transcripcions són simples frases que s'han de contextualitzar amb la part teòrica que les acompanya. Gràcies a aquesta recerca, s'han trobat diverses notícies inèdites, referents en diversos camps, com ara l'encàrrec d'obres d'art, les dates acurades de fundacions de confraries o bé la pròpia existència de confraries.

Aquests documents, que són doncs la font principal d'estudi, es resguarden en els arxius diocesans i en arxius parroquials. La gran majoria de llibres estan dipositats a l'Arxiu Diocesà de Girona, on s'ha dut a terme gran part de la recerca. Tot i això, hi ha arxius que no han estat absorbits pels diocesans, així, la confraria del Roser d'Olot té la seva documentació resguardada en el fons parroquial de Sant Esteve a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, o la confraria de Blanes, té els documents guardats a l'Arxiu Municipal de Blanes, com també la confraria del Roser de Girona, a l'Arxiu Municipal de Girona. Per últim, hi ha una part de la documentació que es troba a l'Arxiu Episcopal de Vic, són les parròquies de la Vall de Camprodon, que actualment formen part del Bisbat de Vic, però antigament formaven part del Bisbat de Girona. En alguns casos s'ha cregut convenient ampliar la recerca en d'altres

⁴ Cal destacar la recerca duta a terme pels departaments d'Art, secció Modern, de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat de Girona amb els treballs de Bonaventura Bassegoda, Marià Carbonell, Maria Garganté, Joaquim Garriga, Joan Bosch, Francesc Miralpeix, Teresa Avellí, entre d'altres.

documents, com ara els notarials, per contrastar o bé per continuar la recerca en moment puntuals d'elements que s'insinuaven en els llibres de confraria, així, s'ha visitat l'Arxiu Històric de Girona i l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Les primeres recerques en l'estudi de les confraries i del seu paper com a comitents d'obres es van iniciar a través del buidat de Visites Pastorals de l'Arxiu Diocesà, tasca que aviat vaig abandonar, per tres motius, per una banda, per la tesi de X. Solà, el qual havia fet un extensíssim recull documental d'aquesta font i l'havia materialitzat en els seus treballs; per altra banda, les notícies referents a retaules (aleshores només "buscava" retaules) per part de les confraries hi són presents en comptagotes, així que semblava una tasca poc reconfortant; en tercer lloc, l'obvietat d'estudiar un objecte determinat – les confraries – que tenen la seva pròpia documentació, per tant, calia abordar el tema pel principi i treballar els llibres de confraria.

Les imatges i fotografies estan intercalades amb el text del qual en fan referència, i principalment tenen la funció d'il·lustrar el text, no pas ser-ne una element bàsic. Es tracta d'imatges de tots tipus: obres que il·lustren els canvis en la iconografia; algunes imatges trobades en els llibres de confraria; fotografies actuals de peces conservades; i fotografies antigues, sobretot de retaules desapareguts, i de rituals de principis del segle XX que ajuden a entendre pràctiques d'època moderna (com ara les processons). Les fonts de les imatges són diverses: publicacions, fotografies de l'autora, i sobretot, les fotografies antigues; per antigues entenem les fotografies que es van realitzar abans de la guerra civil, moment en què es van cremar gran quantitat de peces de les parròquies del bisbat. Sortosament, els folkloristes, l'excursionisme, el romanticisme, van portar a què tot un seguit de gent fotografies el nostre patrimoni, i avui en dia es tenen els testimonis del que ja no es conserva. Així, l'Arxiu Mas, el fons Salvany, el Fons del Centre Excursionista de Catalunya, però també arxius municipals, com l'Arxiu de Blanes, l'Arxiu d'Olot, entre d'altres, han estat fons àmpliament consultats per teixir el contingut del treball.

En els annexes s'hi troben (a part dels documents transcrits), per una banda, una taula amb informació sobre els retaules del Roser i per altra banda, una altra taula sobre totes les notícies relacionades amb la devoció. Aquesta segona taula permet alliberar-me de les dades, les cronologies, les quantificacions, ja que és quelcom que és imprescindible per aquest treball, però per altra banda no volia que fos present constantment, per tal que no quedés un text massa feixuc. Aquestes taules permeten consultar qualsevol tipus d'informació relacionada amb la devoció, l'any

de la primera referència, així com la bibliografia o la font on apareix; permet comptabilitzar quantes manifestacions de la devoció hi ha, en quins llocs i en quines dates.

Barcelona – Girona – Olot – Montjuïc

Estiu 2015

II. CONCEPTES

“Cada cosa pel seu nom”

Refrany popular

L'aproximació interdisciplinària que es proposa en aquesta tesi porta a què sovint hi hagi un reguitzell de conceptes que xoquen o interactuen. Aquests conceptes són aproximacions i etiquetes, convencionalismes per intentar construir i interpretar l'objecte d'estudi des d'un punt de vista determinat, sovint donat per les disciplines i subdisciplines, en aquest cas, de l'àmbit de les humanitats i les ciències socials. Així, conceptes com història cultural, devoció popular, religiositat local, antropologia històrica... es barregen entre ells.⁵

En les arrels d'aquest treball conflueixen un seguit d'idees; la devoció del Roser és una tema sobre devoció popular i religiositat, però també de política, societat i història, per tant, d'antropologia; les imatges i les obres es treballen des de la història de l'art i des de la història cultural. Alhora, en el moment de plantejar l'estudi, no és transcendental aquesta conceptualització, o aquest divisió de disciplines, ja que s'aborda des del conjunt i com a conjunt, finalment, aquesta és la finalitat de la recerca: poder contextualitzar, interrogar, entendre, encarar des de tots els punts possibles la matèria d'estudi. Malgrat això, crec que és necessari assenyalar la procedència d'aquests conceptes per partir d'una base ferma.

Història cultural i antropologia històrica

El concepte **d'història cultural** neix com a contraposició a la Història tradicional, és a dir, la història decimonònica dedicada a l'estudi dels grans esdeveniments, de les estructures de poder i de l'Estat i de les grans personalitats. Aquest concepte, de fet, engloba tot un ventall de visions i metodologies, que tenen en comú el no encarar la història d'aquesta manera tradicional; per tant, les tendències són múltiples, amb biaixos epistemològics, nacionals o d'objectes d'estudi. Aquesta varietat té el seus inicis en el moviment historiogràfic francès dels anys 1930 de l'Escola dels Annals, encapçalada per Marc Bloch i Lucien Febvre, que en aquest cas, van posar èmfasi en treballar la història des de la perspectiva econòmica i social⁶. En aquest moment

⁵ Els temes sobre art i imatge, antropologia de l'art, cultura visual i altres conceptes s'aborden als apèndix i a l'últim capítol.

⁶ Seguint amb la pluralitat de conceptes, la història cultural també s'ha anomenat història social. Els estudis d'història social ja tenen una llarga tradició que comença al segle XIX, molt relacionats amb els corrents nacionalistes. Max Weber proposa un model d'integració entre història i sociologia; Lamprecht parteix de la psicologia social del Wundt i de la geografia humana de Ratzel per arribar al terme "història col·lectiva". En aquests inicis, el terme "social" és molt més preponderant que el "cultural".

s'obra una gran porta en què la història es relaciona amb altres disciplines, i que donarà el fruit d'aquestes noves aproximacions (com per exemple, en el cas de l'art, es donen les aproximacions des de la Història Social de l'Art, d'Arnold Hauser).

A més a més, cada país tindrà la seva aposta: la història intel·lectual (tradició anglosaxona), la nova història cultural (francesa) o la microhistòria (italiana); a destacar aquests dos últims, en el cas francès, per ésser una de les tendències que segueix Natalie Zemon Davis, i també Peter Burke, autors repetidament citats en aquest treball; i la microhistòria pels estudis de Carlo Ginzburg. Avui en dia doncs, la historiografia és absolutament plural (i redundantment, interdisciplinar), i es deu precisament pel fet de considerar la cultura com un complex global, que cal ser abordat per tots els angles possibles, i que a dins d'ell, hi ha infinitat de connexions i interaccions.⁷

Per aquest motiu també hi ha una gran dificultat en definir què és la història cultural, com destaca Burke, per la manca de consens en els objectius i la metodologia⁸. Aquest autor situa els antecedents de la història cultural amb autors com Aby Warburg, Burckhard o Huizinga, tots tres comuns per la interdisciplinarietat de les seves aproximacions, així, alhora que s'intenta definir la disciplina, apareixen les crítiques d'aquesta, com ara la manca de subjectivitat i l'arbitrarietat; com també perquè es situa en un espai i un temps molt concrets i limitats, a partir de la qual no es pot construir una interpretació general de la cultura. En aquest sentit, l'aproximació d'aquests primers autors, era ampliar el camp d'estudi de la història de l'art tradicional. L'estudi de la història social té uns problemes i uns riscos que han estat apuntats per diversos autors; sobretot es tracta de les fonts d'estudi, el tipus de documents que s'usen, estretament relacionat amb les tradicions orals i l'alfabetisme dels individus que es volen estudiar,⁹ els quals no

⁷ Veure BRUNO, Paula "Apuntes historiográficos sobre la historia de la cultura". *Estudios de Historia cultural. Difusión y pensamiento*, en línea. Per un estat de la qüestió complert veure RUSSO, Carla. "La storiografia socio-religiosa e i suoi problemi". *Società, chiesa e vita religiosa nell' "Ancient Régime"*. Nàpols: Guida editori, 1976, pàg. XIII-CCXLIV.

⁸ BURKE, Peter. "Cultural History: Past, Present and Future". *Historiography and theory*, Jaarjarg 13, 2, 1986, pàg. 187-196. I també BURKE, Peter. "Rethinking Cultural History". *The Cambridge Review*, 105, Novembre 1983, 206-208. Discussió sobre el concepte entre Burke i Gombrich: BURKE, Peter; GOMBRICH, Ernst. "Ernst Gombrich discusses the concept of cultural history with Peter Burke". *The Listener*, 27, december 1973. Pàg. 881-883. Burke: concepte vague, hi ha tantes definicions com n'hi ha de cultura; Gombrich: tot té una història, i això sembla un bon principi per la història cultural.

⁹ Sobre analfabetisme a Girona veure: ANTÓN PELAYO, Joan. "L'alfabetització en blanc i negre. Apunts quantitius sobre la ciutat de Girona al 1787". *L'Avenç*. 1996, núm. 199, pàg. 44-47.

produeixen fonts escrites de les seves vivències, com pot passar en altres àmbits de la història.¹⁰

Els historiadors tenen cada cop més interès per la majoria silenciada, en els diferents àmbits que aquesta es presenta, com per exemple: “These cultural historians are still concerned with symbols, but they are interested in the place of signs or symbols in daily life as well as in works of art or literature”¹¹. Aquesta visió s’acosta als objectes d’estudi dels antropòlegs, i per això, és fàcil entendre les relacions que s’han establert entre historiadors i antropòlegs, i entre la mateixa disciplina¹², i el desenvolupament d’una nova subdisciplina: **l’antropologia històrica** (historical anthropology)¹³. L’antropologia permet acostar-nos al context de l’època, a les normes, a les creences, als sistemes de relacions, a les institucions econòmiques i polítiques... a tota la cultura des d’una perspectiva objectiva i completa. I d’aquesta manera, es fa un salt més de la subjectivitat i la intuïció que es prenen historiadors culturals clàssics. Malgrat aquest fet, hi ha diferències entre antropòlegs i historiadors, per exemple, les fonts primàries d’estudi: els historiadors continuen basant-se principalment en textos, els antropòlegs en la cultura oral (tradicionalment,

¹⁰ Per aquests temes veure: BURKE, Peter. *La cultura popular en la Europa moderna*. Madrid: Alianza, 1991, pàg. 20 i 21; GINZBURG, Carlo. *El queso y los gusanos: el cosmos, según un molinero del siglo XVI*. Barcelona: Muchnik, 1981 (1976), pàg. 13. L’altra cara de la moneda són doncs les classes dominants, i per tant, les classes subalternes estan subordinades a les dominants. Tot i aquesta dicotomia que proposa l’autor, es qüestiona quin és el nivell de dominació d’una sobre l’altra, pàg. 14. En un article més tardà, usará el terme de “classes populars” en parlar de la religió. GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. “La religiositat popular i la història”. *L’Avenç*, núm. 137, pàg. 20. MARTÍNEZ SHAW, Carles. “La història de la cultura popular a l’edat moderna”. Dins LLOPART, Dolors (et alt.). *La cultura popular a Debat*. Barcelona: Alta Fulla, Fundació Servei de cultura Popular, 1985, pàg. 15-23. Sobre un estat de la qüestió veure: GÓMEZ PELLÓN, Eloy. “Oralidad y tradición”. Dins *Tradición oral*. Santander: Aula de Etnografía, Universidad de Cantàbria, Oriatzun: sendoa, 1999, pàg. 17-53. Enlloc el concepte de religiositat popular, Batllori defensa el de religiositat “del poble”, per evitar el component pejoratiu que té el terme popular. BATLLORI, Miquel. *Les formes religioses al segle XVI. Obra completa*. Vol. VI. Barcelona: Biblioteca d’estudis i investigacions, Tres i Quatre, 1996, pàg. 4.

¹¹ BURKE, Peter. “Rethinking Cultural...”, pàg. 207.

¹² Les obres de referència en aquest treball: CHRISTIAN, William A. Jr. “De los santos a María: panorama de las devociones a santuarios españoles desde el principio de la Edad Media hasta nuestros días”. Dins CÁTEDRA TOMÁS, María; LISÓN TOLOSANA, Carmelo (ed). *Temas de antropología Española*. Madrid: Akal, 1976, pàg. 49 – 195; ídem. *Religiosidad Popular. Estudio Antropológico en un valle español*. Madrid: Tecnos, 1978; ídem. *Religiosidad local en la España de Felipe II*. Madrid: Nerea, 1991; Ídem. *Divine Presence in Spain and Western Europe 1500-1960. Visions, Religious Images and Photographs*, Central European University Press, Budapest- New York, 2011.

¹³ En relació a la història social es presenta també la història antropològica, que bàsicament es diferencia de la primera per l’objecte d’estudi: en el cas de la història antropològica aquest és concret i delimitat, és un estudi de cas o local, al contrari de la història social, que tendeix a macro estudis i generalitzacions. BURKE, Peter. *The historical anthropology of early modern Italy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987, pàg. 3-14. BURKE, Peter. “Rethinking... pàg. 207

ja que actualment l'antropologia històrica es pot basar tranquil·lament en fonts documentals escrites).

En el camp de l'art, la història social i/o cultural s'ha desenvolupat en la **sociologia de l'art**. Aquest camp és però, benauradament, una redundància, en tant que la història de l'art no pot deixar de ser història social de l'art. Ho deixen clar sobretot els estudis d'Aby Warburg i de Gombrich (“tota història de l'art és, o hauria de ser, una història social de l'art”), els quals són considerats per la historiografia com a historiadors de l'art, i no pas com a sociòlegs de l'art. Citant a Vicenç Furió, a qui se li deu que tots els universitaris haguem pogut introduir-nos a una altra cara de l'art, a través a la sociologia de l'art de manera amena: “Les relacions entre l'art i la societat queden il·lustrades i demostrades per les mateixes obres d'art”¹⁴. Malgrat aquestes afirmacions, existeix una subdisciplina anomenada “sociologia de l'art”. La sociologia de l'Art a l'estat espanyol té dos precedents, l'obra d'Alexandre Cirici *Art i Societat*, de 1964 i la d'Enric Jardí, *Esquema d'una sociologia de l'Art*, de 1962. Com a tal, la sociologia de l'art a l'estat apareix als anys noranta. A partir d'aquest moment també es crea una distinció, degut a la divergència d'enfocaments: la història social de l'art, l'estètica sociològica, i la sociologia de l'art, tot i que totes tres tenen els límits difosos i no es diferencien clarament, i que malgrat les lleus diferències, segueixen les grans disciplines de la història, la filosofia i la sociologia, que en general vol explicar les relacions de l'art i les condicions socials. El representant amb més pes d'aquesta branca és Arnold Hauser, qui “posa èmfasi en les circumstàncies materials que condicionen la producció, la configuració i l'evolució de les obres d'art al llarg de la història”¹⁵, des d'un punt de vista materialista.

Cultura popular i folklore

El concepte “popular” que apareix aparellat, entre d'altres, amb: devoció popular, religiositat popular, cultura popular, va estretament lligat amb aquestes idees que envolten la història social i cultural.¹⁶ La discussió d'aquests conceptes i binomis es forma al voltant del terme **popular**, que tot hi ésser un concepte difús i

¹⁴ Furió, Vicenç. *Sociologia de l'Art*. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1995, pàg. 7

¹⁵ Ídem.

¹⁶ Sobre el concepte de popular veure. SCHMITT, Jean Claude. “Religion populaire et culture folklorique”. *Annales, Économies, Sociétés, civilisations*. Paris: Armand Colin, 1976, 31, núm. 5, pàg. 941-953. BURKE, Peter. “Popular Culture between History and Ethnology”. *Ethnologia Europea*, 14, 1984, pàg. 5-13.

àmpliament criticat, es segueix utilitzant en la historiografia, en tant que és una etiqueta simplificada i acceptada. Sobretot, no s'ha de perdre de vista que el terme popular s'usa en contraposició a un de "no popular", és a dir, "oficial", "institucional", "hegemònic", "d'elit". Tal i com ja s'ha apuntat, la dicotomia suposa una dualitat, entre cultura popular i cultura hegemònica, tema que també ha estat àmpliament discutit.¹⁷

Per altra banda, però de manera paral·lela, altres disciplines també giren el rumb cap a camps nous; l'antropologia, o etnografia, a finals del XIX, portada a remor per les corrents romanticistes europees, s'interessa pels aspectes folklòrics relacionats amb la cultura popular, el que per alguns són *survivals*, supervivències d'èpoques anteriors que s'han mantingut intactes al llarg del temps, i que com a tals, cal preservar o si més no documentar. Per descriure aquest corpus d'elements s'introdueix el terme de **folklore**¹⁸, que més tard es transformarà en **cultura popular**.¹⁹ En aquest cas, serà cabdal pels inicis de l'estudi de la devoció del Roser a Catalunya, de mans del folklorista Valeri Serra i Boldú. Tot i que cal destacar la feina dels folkloristes catalans, com Joan Amades o el mateix Serra i Boldú, cal criticar la seva poca rigorositat científica, i la concepció ahistòrica i estàtica de la cultura i la història.²⁰

Religió i religiositat; popular i local

De la mateixa manera, la religió popular o la religiositat popular (catolicisme popular i d'altres variants), sorgeix també arrel de la història social o cultural (o també anomenada història de les mentalitats), per la mateixa idea que es deixa d'estudiar la religió "institucional" i es comencen a donar veu a d'altres formes de

¹⁷ Ginzburg parla de cultures subalternes (en plural per trencar amb la idea d'unitat que s'evoca en les el concepte de "cultura popular") i cultura dominant o cultura hegemònica, tot i que es planteja la subordinació real de les primeres en les segones. GINZBURG, Carlo. *El queso...*, pàg. 14. El terme de cultura subalterna és manllevat de Gramsci. Burke també exposa el tema, i defensa la teoria de l'existència de "cultura a dos nivells", referent a les dues cultures que existeixen i que no són excloents; és més, acunya el concepte de "biculturalitat", per referir-se als individus procedents de cultures hegemòniques en tant que coneixien ambdues cultures i eren partícips de les dues. BURKE, *La cultura popular...* pàg. 20 i 21.

¹⁸ Sobre el concepte de folklore i la seva història veure: PRAT FERRER, Juan José. *Bajo el árbol del paraíso. Historia de los estudios sobre el folclore y sus paradigmas*. Madrid : CSIC, 2008.

¹⁹ LLOPART, Dolors (et alt). *La cultura popular...*; RODRÍGUEZ BECERRA, S. "Introducción". Dins ÀLVAREZ SANTALÓ, Carlos; et alt. (coord.). *Religiosidad popular, vol. II*. Barcelona: Antrhopos, pàg. 7-12.; VV.AA, *Culturas Populares. Diferencias, divergencias, conflictos*, Coloquio Hispano-Francés. Madrid, 1986.

²⁰ PRAT, Joan. "Religió popular' o 'experiència religiosa ordinària'? Estat de la qüestió i hipòtesi de treball". *Arxiu d'Etnologia de Catalunya*, 1983, núm. 2, pàg. 48-69

religiositat; com diu Ginzbrug, sobre religiositat popular: “és un dels més ambigus i obscurs del lèxic historiogràfic internacional”²¹.

Els primers moviments, de mà dels etnòlegs i folkloristes, es centraven en l'estudi d'aquelles vessants que eren més exòtiques, com ara supersticions, rituals i tradicions que etiquetaven com a ancestrals, o pràctiques marginals. Gràcies a l'aportació de Gramsci, la religió popular es va interpretar com a cultura de classe, com la religió de les classes subalternes i dominades. Aquest clar enfocament marxista va permetre relacionar una pràctica en un determinat grup de gent, i enfocar-ho d'una manera més global de com ho havien plantejat els folkloristes del segle XIX. De la mateixa manera, les primeres aproximacions des de la història de les mentalitats (des dels historiadors), i de la història social (des dels sociòlegs) es continua partint d'aquesta dicotomia, de popular vers: institucional, jeràrquic, nivell d'instrucció, o puresa / autenticitat, superioritat²². Com el mateix Prat proposa, es necessita un nou concepte que no exposi una dicotomia tan clara, ja que no reflexa la realitat. Per una banda, no hi ha dos blocs separats i delimitats que es puguin identificar com a “popular” i “no-popular”; per altra banda, en el cas que es poguessin diferenciar dos grans blocs, aquests són extremadament plurals i poc definits, són diferents en cada moment històric i en cada lloc. En les últimes dues dècades la perspectiva ha canviat considerablement, i el camp de la religiositat i de la història de l'església es contemplen des d'una perspectiva més àmplia i han deixat de ser part de la història marginal.

En aquest cas doncs, fent referència a la història de l'església a Catalunya, són especialment destacables les aportacions de J.M. Puigvert i Solà i Josep Maria Marquès.²³ En el primer cas, en l'obra de Puigvert es trenca amb aquesta gran dicotomia, i es fa una aproximació a la religió d'una manera global i alhora

²¹ GINZBURG, Carlo (ed) *Religione delle classi popolari*. Edició especial *Quaderno Storici*. 1979, pàg. 393

²² Veure: PRAT, Joan “Religió popular...”, pàg. 58, per la distinció d'aquests quatre grups de conceptes i els seus orígens. I tot l'article per l'estat de la qüestió sobre religió popular (pàg. 48-69). Veure també per diferents alternatives: “practical religion” (Leach 1968), “unofficial religion” (Yoder 1974), “religione delle classi popolari” (Ginzburg 1979), “local religion” (Christian 1981); citat a BURKE, Peter. “Popular Culture between...”, pàg. 6.

²³ També cal afegir en aquest grup els treball de Xavier Solà sobre les visites pastorals en els bisbats de Girona i Vic: SOLÀ i COLOMER, Xavier. “La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1587 – 1800).Tesi doctoral, Universitat de Girona, 2005; també en llibre: SOLÀ i COLOMER, Xavier. *La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona, Documenta Universitaria, 2008.

complexa. L'estructura de l'Església i de la societat s'interrelacionen de maneres diverses, com les seves mateixes idiosincràcies: l'Església no és una estructura hegemònica, sinó que està jerarquizada, està integrada per diferents entitats i persones que formen una xarxa que es va estenen i connectant; de la mateixa manera, la societat és complexa, hi ha diferències socials, culturals, geogràfiques... que creen alhora persones diverses, que engreixen aquesta xarxa de connexions. La parròquia esdevé, per altra banda, la representat més poderosa d'aquesta xarxa, i que si s'analitzés des de la dicotomia de popular i institucional, estaria al mig de la intersecció, ja que és la institució eclesiàstica més propera a la societat.²⁴

En segon lloc, Josep Maria Marquès, també construeix un panorama diferent en referència a l'Església en àmbit **local**. Els seus estudis exhaustius sobre la història local han permès omplir tot un buit de dades i notícies referents a gran part de les parròquies de la diòcesi de Girona, és a dir, els ha donat vida i els ha dotat de "normalitat", deixant de ser casos excepcionals o marginals. Aquestes microhistòries no deixen de ser la base de tot el coneixement global.

De la mateixa manera, William Christian usa el terme de "localitat" per referir-se a la religió que es dona en àmbits concrets, defugint així del terme popular. El fet de tenir un objecte d'estudi delimitat, permet veure aquestes dues grans esferes del popular i del no-popular no existeixen com a tals; hi ha manifestacions de l'Església com a institució oficial, hi també hi ha manifestacions d'arrel popular, però no pas necessàriament com a contraposades, sinó com a flexibles i dinàmiques, que sovint no es poden destriar com a procedents d'un o d'altre.

L'objectiu és desfer aquesta dualitat i poder afrontar l'estudi de la religiositat d'una manera rigorosa, i estudiar la religiositat de les persones amb relació a les institucions, de manera paral·lela.

La història local, sovint marginada perquè s'ha donat fora dels cercles acadèmics, mereix una especial atenció. La publicació de notícies concretes, com per

²⁴ Sobre els estudis de la parròquia, indispensable: Gabriel Le Bras, i també per la visió d'estudiar la religió des del punt de vista social. Obra les portes als seus deixebles a la realització de nous camps d'estudis, com per exemple, l'estudi de les confraries, per Catherine Vincent. Veure: LE BRAS, Gabriel. *Études de sociologies religieuse*. Vol. I. *Sociologie de la pratique religieuse dans les campagnes françaises*. París: Presses Universitaires de France, 1955. També del mateix autor: *L'Eglise et le village*. París: Flammarion, 1976; VINCENT, Catherine. "La confrérie comme structure d'intégration: l'exemple de la Normandie". *Le mouvement confraternel au Moyen Âge*. France, Italie, Suisse. Actes de la table ronde organisée par l'Université de Lausanne avec le concours de l'École française de Rome et de l'Unité associée 1011 du CNRS <L'institution ecclésiastique à la fin du Moyen Âge>. Roma: École française de Rome, Université de Lausanne, 1987, pàg. 111-131. I d'altres seguidors com Carla Russo.

exemple la gran quantitat de contractes d'obres, és un petit tresor que facilita i agilitza la feina, i alhora, són les petites engrunes que van omplint buits i que finalment ajuden a traçar un panorama global, i en aquest sentit, les publicacions dels centres d'estudis comarcals, majoritàriament relacionats amb els Arxius comarcals i municipals, són una font indispensable d'estudi.²⁵

Confraria

La confraria és un concepte que hi cap en tots els calaixos que s'han anat obrint, relacionat estretament amb la cultura local, amb la religió i la religiositat, amb la història cultural... I en certa manera, com passa amb la parròquia, ajuda a trencar amb les dicotomies que es presenten en aquestes orientacions disciplinàries, perquè tant la parròquia com la confraria sobrepassen aquests límits i formen part de forma global i integrada d'una realitat, més enllà de les esferes de "popular" i "institucional".

L'estudi de les confraries (com de les parròquies i de la religiositat local) s'ha enfocat com un estudi d'història social, en tant que permet endinsar-se en la vida de la gent corrent i aprofundir en la història quotidiana. Els temes tradicionals que s'han estudiat en relació a les confraries han estat dos: per una banda, les confraries com a institucions religioses, la seva relació amb l'Església institucional i amb la religiositat, i per altra banda, la vessant assistencial i de tasques d'ajuda. Les disciplines que s'han interessat per l'estudi de les confraries també són diverses: la història, l'antropologia, la sociologia, la història de l'art, entre d'altres.

Des de la **història**, un dels llibres a destacar és el de Mantecón Movellán²⁶. En aquest llibre l'autor estudia les confraries com a instruments de control sorgits de la contrareforma i com a través de les confraries es volen irradiar les noves idees religioses als àmbits rurals. Destaca la importància de les confraries del Roser, sobretot pels seu nombre i per les característiques concretes (aspecte que es veurà més endavant). En els últims anys s'han realitzat treballs de recerca que tracten aquest tema, com els de Sureda, sobre una confraria concreta, o el d'Alavedra i

²⁵ Obres com, en el cas de Girona: Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, els Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca, Estudis del Baix Empordà, els Anals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, Annals del Centre d'estudis comarcals del Ripollès, AUSA del Patronat d'Estudis Osonenes, els Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, les quals han estat indispensable per aquest treball.

²⁶ MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad popular en Cantabria. Las cofradías religiosas*. Santander: Universidad de Cantabria, 1990

Bosch.²⁷ Altres historiadors han tractat el tema tot i que no de forma monogràfica, com són Kamen, el ja citat Puigvert i Solà per el cas de Catalunya, Gelabertó Vilagran, també per Catalunya i Solà i Colomer.²⁸ Altres estudis monogràfics sobre les confraries són les obres de M. Flynn, qui estudia les confraries medievals i modernes a Zamora, destacant els aspectes d'assistència i caritat. Culminant per una gran quantitat d'articles que s'aniran citant al llarg del text²⁹.

Des de l'**antropologia** cal destacar diverses obres. En primer lloc, dins del panorama de l'estat espanyol, les obres pioneres de Isidoro Moreno, especialista en temes de religiositat andalusa, i la seva relació amb la política i la identitat. També des de l'antropologia les confraries s'han estudiat com a associacions alternatives, que gaudeixen d'un autogovern i autonomia (a partir de l'antropologia política i l'estudi de les tribus). I també abunden els estudis concrets de confraries des de l'àmbit de la religiositat³⁰.

Des de la **sociologia**, un dels iniciadors dels temes de sociologia religiosa ha estat Gabriel Le Bras, sobretot posant èmfasi a l'estudi de la parròquia, la religiositat "popular" i també les confraries, des d'una perspectiva des del dret canònic³¹.

I des de la **història de l'art**, en aquest cas centrant-nos en Catalunya, el que ha interessat sobre les confraries són les confraries d'artistes, per exemple estudiades per Gemma Domènech³². I també, tot i que sense dedicar-hi estudis monogràfics, s'ha destacat el paper de les confraries com a comitents d'obres devocionals, entre

²⁷ SUREDA, Marc. "Una microinstitució religiosa: La congregació dels Dolors de Besalú (1699-1791)." Treball de Recerca de doctorat, Universitat de Girona, 1999, i SUREDA, Marc. *La congregació dels Dolors de Besalú del segle XVIII*. 1999. Besalú: Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors, Ajuntament de Besalú. ALAVEDRA i BOSCH, Josep. "Les confraries modernes: sociabilitat de laics malgrat Trento". Treball de Recerca, UAB, 2004; ídem. "Les confraries: sociabilitat de laics malgrat Trento". *Manuscrits*, 2004, 22, pàg. 173-175.

²⁸ KAMEN, Henry. *Canvi cultural a la societat del segle d'or. Catalunya i Castella, segles XVI-XVII*. Lleida: Pagès, 1998; GELABERTÓ VILAGRAN, Martí. "Cofradías y sociabilidad Festiva en la Cataluña del siglo XVII". *Pedralbes. Revista d'història moderna*. 1993, núm. 13, 2, pàg. 495-502. SOLÀ i COLOMER, X. "La reforma catòlica...", entre d'altres articles del mateix autor. PLANES i ALBETS, Ramon. "El llibre de la Confraria del Roser de la Vila de Salàs (1648-1826)". *Arxiu de textos catalans antics*, 11, 1992, pàg. 185-395.

²⁹ FLYNN, Maureen. *Sacred Charity. Confraternities and Social Welfare in Spain, 1400 – 1700*. London: Macmillan, 1989

³⁰ MORENO, Iisidoro. *Cofradías y hermandades Andaluzas. Estructura, simbolismo e identidad*. Granada: Biblioteca de cultura andaluz, 1985; veure també els volums recopilatoris: ÁLVAREZ SANTALÓ, Carlos; BUXÓ REY, Maria Jesús; RODRÍGUEZ BECERRA, Salvador (coord.) *La religiosidad popular*, vols. I, II, III. Barcelona: Anthopos, un d'ells dedicat a les "Hermandades, romerías y santuarios".

³¹ LE BRAS, Gabril. *Études de sociologie...*; ídem, *L'Église et le village*

³² DOMÈNECH, Gemma. *Els oficis de la construcció a Girona. 1419 – 1833. Ofici i confraria. Mestres de cases, picapedrers, fusters i escultors a Girona. La confraria dels quatre sants màrtirs*. Girona: Institut d'estudis gironins, 2001

d'altres, Joan Bosch: “La confraria del Roser, avalada pels jurats i els obrers de cada localitat, va ser, doncs, un dels grans clients artístics del final del segle XVI – i els retaules del Roser un dels productes més característics del període i un dels grans senyals de l’avenç de l’espiritualitat contrareformista”, i en diferents publicacions³³, o bé també JM Marquès³⁴. Pel què fa a nivell global, l’estudi de les confraries en relació a l’art hi ha una sèrie d’estudis pioners encapçalats per Eisenbecher, Barbara Wisch i Ann C. Ahl, els quals s’han de tenir al punt de mira per qualsevol treball sobre art i confraries.³⁵

L’estudi de les confraries també s’ha dut a terme a partir de religiosos, en aquest cas, cal destacar l’obra monogràfica de Gilles Meersseman, O.P., sobre diverses confraries, sobretot italianes, i des d’una perspectiva que s’ha anomenat sociologia religiosa. L’extensa documentació que aporta és una de les fonts imprescindibles per l’estudi de les confraries, sobretot pels seus inicis³⁶.

Des d’aquestes diferents disciplines, les confraries s’han definit de diverses maneres.³⁷ Cal citar primer a Gabriel Le Bras, com a un dels estudiosos pioners en reivindicar l’estudi de les confraries (com va fer amb la parròquia), les anomena “famílies artificials” i “agents de concòrdia ideal”³⁸. En general les definicions destaquen a les confraries com a grups o comunitats que tenen un component social, de valors integradors, de cohesió, com ja destaca el terme de família artificial. Així, Froeschle-Chopard les defineix com a “comunitat ideal”, o de manera semblant,

³³ BOSCH BALLBONA, Joan. “Cat. 25. Gabriel Rovira. Retaule del Roser. Nativitat, Assumpta, Epifania”. Dins BOSCH, Joan; GARRIGA, Joaquim (dir). *De Flandes a Itàlia. El canvi de model en la pintura catalana del segle XVI: el bisbat de Girona*. Catàleg de l’exposició, Girona: Museu d’Art, 1998, pàg. 156. També J. Bosch mostra la importància de la confraria en altres estudis, com ara en els retaules de l’església de Santa Maria d’Arenys de Mar: ídem. *L’esplendor de Santa Maria d’Arenys de Mar*, Barcelona: Pòrtic, 2004, pàg. 47, o pel retaule del Roser, pàg. 54.

³⁴ MARQUÈS, Josep M. “Comitents i documentació de l’art d’església al Bisbat de Girona, s. XVI”. *De Flandes...*, pàg. 23-29.

³⁵ WISCH, Barbara; AHL, Diane C. (eds.) *Confraternities and the visual Arts in Renaissance Italy*, Cambridge University Press, 2000. També: WISCH, Barbara. “Re-viewing the Image of Confraternities in Renaissance Visual Culture”. *Confraternitas*, 14:2, fall 2003, pàg. 13-21; EISENBICHLER, Konrad. *Crossing the boundaries. Christian Piety and the Arts in Italian Medieval and Renaissance Confraternities*, Michigan: Medieval Institute Publications. Western Michigan University, 1991. Veure segona part Imatges i Devoció.

³⁶ MEERSSEMAN, Gilles-Gérard O.P.; *Ordo fraternitatis. Confraternite e pieta dei laici nel medioevo*. Roma: Herder, 1977.

³⁷ Veure per un bon estat de la qüestió: RUSSO, Carla. “La storiografia socio-religiosa...”, pàg. CV - CXII, sobretot per un estat de la qüestió sobre l’estudi de les confraries i els diversos temes que s’han destacat.

³⁸ LE BRAS, Gabriel. “Les confréries Chrétiennes”, pàg. 423, les defineix com a “Familles artificielles dont tous les membres sont unis par une fraternité volontaire, les confréries ont pour objet de satisfaire dans un cadre étroit les plus poignants besoins du corps et de l’âme”; ídem, *L’eglesie et le village*, pàg. 159-164, “agents de concòrdia ideal”.

Gerbert parla de “ideal de confraternitat”³⁹, o bé Puigvert, com a “estructures de solidaritat i devoció voluntàries”⁴⁰. És a dir, com a “grup social”, entès des de la perspectiva sociològica, com un grup els membres dels quals es regeixen per unes normes i uns valors comuns, i viuen una participació conjunta⁴¹. Des de la perspectiva sociològica, Bonaisse les defineix com a un instrument de control econòmic i de previsió social, i d’organització de culte diví i ajut material i espiritual als confreres, i també eren un instrument de cohesió municipal per mitjà de cerimònies públiques i la contribució a les empreses ciutadanes⁴². Evidentment també s’ha destacat la funció de les confraries com a institucions de culte⁴³, segurament una de les funcions originàries o més visibles de les confraries.

Encara cal anar més enllà de les funcions socials i religioses de les confraries, com la interpretació de Moreno, des de l’antropologia, en què les confraries són associacions religioses, que reflecteixen el sistema social existent o bé una negació a nivell simbòlic.⁴⁴ I també, en aquest nivell de complexitat, cal destacar a Mantecón Movellán, qui destaca les confraries com a híbrids de cultura hegemònica i popular⁴⁵, i sobretot, a Sánchez de Madariaga, qui destaca la versatilitat de les confraries sobretot per la seva posició intermediària entre els poders públics, els eclesiàstics i els seculars.⁴⁶

Certament totes les propostes defineixen un tret dels múltiples que conformen les confraries, o si més no, algunes confraries. Com a institució en terreny de ningú, està al punt de mira de tothom.

³⁹ FROESCHLE -CHOPARD, Marie-Hélène. “L’evolution des pénitents en Provence Orientale. XVIIIe – XXe siècles”. *Revue d’histoire moderne et contemporaine* XXX, 1983, oct-dec, pàg. 623-629, com a “comunitat ideal”; GERBET, M.C. “Les confréries à Cáceres de 1467 à 1523”. *Mélanges de la Casa Velázquez* VII, 1971, pàg. 105.

⁴⁰ PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim.M. *Església, territori i sociabilitat*. Vic: Eumo, 2001, pàg. 170,

⁴¹ VINCENT, Catherine. “La confrérie comme structure...”, pàg. 112.

⁴² BONASSIE, Pierre. *La organización del trabajo en la Barcelona a fines del siglo XV*. Barcelona: CSIC, 1975, pàg. 11

⁴³ Entre d’altres, GELABERTÓ VILAGRAN, Martí. “Cofradías y sociabilidad Festiva...”, pàg. 495, una confraria és: “...una asociación de fieles constituida para el fenómeno del culto público del propio patrón, para la práctica y ejercicio de diversas obras de piedad y caridad, según las prescripciones establecidas en sus respectivos estatutos. Sus integrantes no residen en comunidad ni pronuncian ningún género de voto, pero sí que poseen un título y una forma determinada de hábito distintivo. [...]”

⁴⁴ MORENO, Iisidoro. *Cofradías y hermandades...*, pàg. 15.

⁴⁵ MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 23; i també ídem. “El papel social de las cofradías tridentinas en Cantabria. Siglos XVII al XIX”. *Altamira. Revista de estudios montañeses*. 1988, núm. 47, pàg. 228-229: on descriu que la confraria cohesiona la feligresia, homogenitza les devocions, i assegura la participació de la societat a la pràctica religiosa.

⁴⁶ SÁNCHEZ DE MADARIAGA, Elena. “Cultura Religiosa y sociedad: las cofradías de laicos”. *Historia Social*. 1999, núm. 35, pàg. 23.

Mare de déu del Roser

La historiografia sobre la **devoció del Roser a Catalunya** s'ha referit sempre a una mateixa font, directament o indirecta, per parlar de qualsevol tema relacionat amb la devoció del Roser a Catalunya, es tracta de Valeri Serra i Boldú⁴⁷. Segurament aquesta és l'única monografia dedicada a la devoció del Roser d'una manera tan complexa. És un material etnogràfic riquíssim, però cal revisar-lo per la seva antiguitat i sovint la poca rigorositat de l'autor. És un recull de totes les formes de folklore i religiositat relacionades amb el Roser: inclou goigs, celebracions, danses, confraries, història, iconografia del Roser, retaules... Valeri Serra i Boldú⁴⁸ es pot considerar un dels estudiosos de "cultura popular" de finals del XIX i principis del XX, successor dels folkloristes de la Renaixença (dins la corrent Europea romàntica i nacionalista, que pregona la revalorització de la natura, el passat i el món rural), juntament amb altres noms com Joan Amades, Violant i Simorra, que es comencen a interessar per la "cultura popular" catalana. Serra i Boldú, a més de recopilar un arxiu d'aspectes relacionats amb les tradicions, era confrare de la confraria del Roser i gran devot de la Verge. Per tant, cal sovint posar en quarantena els seus textos.⁴⁹ Més enllà de Serra i Boldú, dins el panorama català cal anomenar diferents estudis que apareixen com a parts de monografies o estudis locals sobre confraries o obres del Roser publicades, aquestes últimes, generalment en revistes locals, com s'anirà anomenant al llarg del treball. Tot i això, cal dir que generalment els estudis del Roser a Catalunya encara tenen un marcat component folklòric i de localitat; un fet que acadèmicament pot anar en detriment de l'estudi del fenomen rosarià, però que per altra banda dóna una gran pista sobre aquesta devoció: s'hi barregen clarament sentiments de pertinença, d'identificació i d'identitat, que són alhora un dels trets característics d'aquesta devoció.

Per altra banda, a nivell internacional el tema del Roser ha estat també àmpliament tractat. Una de les obres de referència és la de Anne Winston-Allen⁵⁰,

⁴⁷ SERRA i BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'Or del Rosari a Catalunya. Història, etnologia, folklore, arqueologia, imatgeria, bibliografia*. Barcelona: 1925; id. *Llibre popular del Rosari. Folklore del Roser*. Barcelona: Foment de la Pietat Catalana, 1917; id. *Cançons del pandero, cançons de ronda*. J. J. de Olañeta. Col·lecció: Arxiu de Tradicions Populars, 12, 1982.

⁴⁸ Sobre la persona i l'obra de Serra i Boldú veure: MIRÓ i BALDRIC, Ramon. "Valeri Serra i Boldú a *La Vanguardia*" a *Urtx, Revista Cultural de l'Urgell*. 2010, núm. 24, pàg. 255-281; id. "La investigació de Valeri Serra i Boldú sobre el Roser". *Urtx, Revista Cultural de l'Urgell*. 2013, núm. 27, pàg. 27-49.

⁴⁹ Veure LLOPART, Dolors. (et alt.) *La cultura popular...*

⁵⁰ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose. The making of the rosary in the Middle Ages*. The Pennsylvania State University Press, 1997.

dedicada sobretot a naixement de la devoció a època medieval, d'una manera complerta, des de la literatura, les imatges, la història, la religiositat. És imprescindible per qualsevol estudi sobre la devoció del Roser.

Hi ha una sèrie de bibliografia de finals del segle XIX i principis del XX, que s'allarguen fins a la meitat del XX, que aborden la temàtica rosariana, centrada en els seus inicis i en la iconografia; així, es troben catàlegs d'obres relacionades amb el naixement de la devoció i la configuració de la iconografia, són autors com Vloberg, Oertzen, Vetter, i molts cops, es tracta d'autors dominics o religiosos que investiguen sobre el roser, com ara Orlandi.⁵¹ I també, estudis de temes específics en relació al Roser, com per exemple els Jardins de Roses, com la monografia de Wilkins⁵². Cal citar el catàleg d'una exposició celebrada a Colònia el 1975 en commemoració dels 500 anys del Rosari a Colònia, interessant per la quantitat i qualitat d'obres que s'hi recullen⁵³

Des d'Itàlia, un dels treballs cabdals és la tesi doctoral d'Esperança Camara *Pictures and Prayers: Madonna of the Rosary Imagery in Post-Tridentine Italy*⁵⁴, defensada a Baltimore el 2002. En aquest cas l'autora se centra en la devoció rosariana des dels inicis de la devoció com a confraria fins al primer terç del segle XVII. Tot i que es poden traçar alguns paral·lelismes generals amb el cas català, en els aspectes referits a la comitència d'imatges i obres d'art difereix substancialment, en tant que en el cas italià l'autora se centre en aquelles manifestacions artístiques que des de la perspectiva històrica es consideren obres d'art. La seva aproximació es realitza en l'estudi de casos concrets.

Així doncs, la història del Roser s'ha anat perfilant també a través de la diferent bibliografia; ha passat de ser un tema folklòric amb els estudis dels primers anys del segle XX, a transformar-se, gràcies als estudis locals en diferents àmbits, com de la parròquia, de les tradicions, de la història i de la història de l'art – sobretot a partir dels estudis de retaules- en una temàtica cada com més rigorosa i plural.

⁵¹ VLOBERG, Maurice. *La Madone aux Roses. Symbolisme, art, légende*. París, 1930; OERTZEN, Augusta von. *Maria, die Königin des Rosenkranzes. Eine Ikonographie des Rosernkranzgebetes durch zwei Jahrhunderte deutscher Kunst*, Benno Silber Urgsburg, 1925; VETTER, Ewald M. *Maria im Rosenhag*, Düsseldorf, 1956; ORLANDI, Stefano. *OP. Libro del Rosario della Gloriosa Vergine Maria*, Roma: Centro Internazionale domenicano rosariano, 1965

⁵² WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game. The symbolic background to the European prayer-beads*. New York: Herder and Herder, 1969

⁵³ VV. AA. *500 Jahre Rosenkranz 1475 Köln 1975*, Catàleg de l'exposició, Erzbischöfliches Diözesan-Museum Köln, 25 Oktober 1975-15 Januar 1976, Colònia.

⁵⁴ CAMARA, Esperança. *Pictures and Prayers: Madonna of the Rosary Imagery in Post-Tridentine Italy*, Baltimore, Maryland: 2002.

En realitat tots aquests conceptes, subdisciplines, busquen un canvi, nous enfocaments i acabar de trencar amb els grans discursos ja obsolets de la Història i de la Història de l'Art (en majúscules).

PRIMERA PART

DEVOCIÓ I CONFRARIES

III. LA DEVOCIÓ

“[...] es veu que lo Roser tot ho embaumava. Examineu dibuixos, pintures, papers, llibres i altres varis objectes plàstics muts i polsosos, tots vos parlaràn (sic) de l’amor de Catalunya al Rosari. Busqueu en cada iglésia (sic) l’altar del Roser, i trobareu que és lo més historiat, lo més pompós, lo qui revela més amorosa cura.”

Valeri Serra i Boldú, *El llibre popular del Rosari*, 1917

LA DEVOCIÓ DEL ROSER

Fa pocs anys, potser mig segle, encara es podien trobar cites clarament referents a la devoció del Roser, com per exemple passar el rosari en família abans d'anar a dormir o cantar els goigs del Roser en les festivitats assenyalades. Segurament avui en dia el llegat més explícit a aquest culte són les festes del Roser que es celebren a diferents pobles de Catalunya en els mesos de primavera. Les diferents pràctiques relacionades amb el Roser potser no difereixen massa del que es podia trobar a la Catalunya de l'edat moderna, i si més no, hi estan estretament relacionades. El fenomen rosarià realment "embaumava" part de la vida de les persones; s'introduïa a la quotidianitat de la gent a través de diverses portes, formant un conjunt d'elements que configuraven la devoció a la Mare de Déu del Roser.

La devoció del Roser es caracteritza per ésser un complex entramat format per creences, símbols, oracions, celebracions i festes; per agrupacions de devots i per vivències individuals. Un entramat que, malgrat la seva complexitat, es veu palès sobretot en les confraries del Roser. L'inici de la devoció del Roser és difícil de determinar, ja que és una devoció que es va creant al llarg del temps i no és fins a final del segle XVI que es configura d'una manera que restarà pràcticament invariable durant tres segles. Tot i això, per traçar una data aproximada, els primeres indicis de la devoció es donen a finals de l'edat mitjana, amb les primeres aparicions més minses.

En la seva definició primària la devoció és la relació dels éssers humans amb la divinitat. La devoció es pot manifestar de diverses maneres; pot tractar-se d'una devoció individual, íntima i personal; pot tractar-se d'una devoció col·lectiva, i també, pot ser una devoció pública. Cap de les tres devocions és exclouent, ja que es poden donar conjuntament, per si soles o combinades, i aquest és el cas de la devoció del Roser, la qual es presenta en els tres nivells.

A més a més d'aquesta especificitat, la devoció del Roser es caracteritza per ésser una unió d'elements devocionals, que units componen la figura de la Mare de Déu del Roser. En aquest complex entren en joc tres elements: el psaltiri o rosari, la Mare de Déu, i les roses. El psaltiri o rosari, a més de ser l'instrument format per boles per comptar les oracions, és també el res d'aquestes oracions, en aquest cas, 150 Avemaries i 10 parenostres. El res del rosari va acompanyat de la contemplació dels misteris de la Mare de Déu, que són també els misteris de Crist, fet que accentua

la importància de la oració, ja que es tenen presents les dues *divinitats* més transcendents de tot el corpus de creences catòliques. En segon lloc, la mare de Déu del Roser és una advocació concreta de la Verge, per tant s'ha de contextualitzar dins de l'auge de les devocions marianes. Per últim, la rosa o el roser apareix en forma de flor. La simbologia teològica, el naixement de Crist, el “floriment de la joia”, s'equipara amb la rosa, com s'associa també a la fertilitat de la Verge i a la mare terra. Així doncs, tot i tractar-se d'una advocació mariana, es veneren conjuntament la Verge i Crist, aquest a través dels seus misteris i en relació a la simbologia cristològica de la rosa. Les oracions per venerar aquesta parella es compten mitjançant una pràctica repetitiva i coneguda, com és el rosari. A més a més, el vincle amb les roses acaba de personificar i humanitzar la figura de la Verge.

La devoció del Roser esdevé realment preponderant quan es creen confraries sota la seva advocació. A finals del segle XV apareixen les primeres confraries del Roser, que de mica en mica s'aniran popularitzant fins esdevenir “una epidèmia” a finals del XVI i tot el segle XVII. A través d'aquestes confraries la devoció s'institucionalitza i pren la seva forma definitiva, sobretot gràcies a dos components: el dominics i la contrareforma. Els dominics s'apoderen de la devoció, la reformen i l'expandeixen per tot el món catòlic, mentre la contrareforma allisa el terreny perquè això passi. Aquest fenomen que comença al nord d'Europa, s'estén fins arribar a Catalunya i a la diòcesi de Girona, amb alguns elements que perduraran invariables durant dècades. Per exemple, la instauració de contemplar els quinze misteris mitjançant el rosari és un fet que es dona a les primeres confraries, i que es manté fins les últimes fundacions al segle XIX.

UNA DEVOCIÓ DE CONFRARIA

Les confraries del Roser són un fenomen modern. Així com la devoció a la Verge “de les Roses” (és a dir, amb alguns atributs florals, la verge en un jardí de roses, o fins i tot amb algun psaltiri, com es veurà en el següent capítol) es localitza a finals de l'edat mitjana, les confraries del Roser es formen generalment, a Catalunya, a partir del tercer quart del segle XVI. Existeixen alguns casos aïllats en què la confraria és anterior al gran auge d'aquestes associacions, però són casos molt concrets, per exemple a la diòcesi de Girona, la confraria del Roser de Girona i

Besalú (i cal posar en dubte el cas d'Olot)⁵⁵. Serà doncs a partir d'aquesta data - finals del XVI- que la devoció del Roser gaudirà d'una expansió intensa, i ho farà en forma de confraria.

La confraria és el marc i l'escenari on participen tots els elements relacionats amb la devoció del Roser, fins al punt que la confraria esdevé imprescindible per la mateixa devoció; aquesta es recolza tant en la confraria que sembla que devoció i confraria siguin el mateix. La confraria impulsa i organitza el culte dins dels seus marcs i estatuts, i per tant, la devoció es dóna gràcies a la confraria. Existeixen les pràctiques individuals i privades, sobretot del res del rosari en àmbit familiar, però no és una pràctica excloent o desvinculada de la confraria, ja que aquesta també era propiciada per aquestes associacions devotes.

La confraria, és doncs, un canalitzador d'aquesta devoció, tant per la propagació del culte, com pel control de les pràctiques; és la via per la qual la devoció s'estén i arriba al poble. Per això, quan es parla de la Mare de Déu del Roser, és fàcil i lícit traçar un paral·lelisme entre la figura de la Verge i les confraries de la mateixa advocació. Cal dir també que degut a la importància del culte, aquest s'estendrà més enllà dels àmbits de la confraria, de tal manera que es poden trobar pràctiques del res del rosari per festivitats o celebracions que no són rosarianes⁵⁶.

L'extensió i fins i tot el sorgiment de la devoció del Roser en forma de confraria s'ha de contextualitzar dins l'ideari de la contrareforma, àmbit on es conforma la devoció, i també, com a causa directe, s'ha de parlar de l'orde dels dominics, que foren els propagadors reals d'aquesta devoció. Aquestes causes

⁵⁵ A Girona la confraria data de 1562, però el segle XV ja existeix una capella del Roser al convent de Sant Domènec. AHMG, *Llibre de confraria del Roser*, 1562; sobre les dades de la capella: COLL, José M. "Historia succinta del convento de Santo Domingo". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1958, vol. XII. Pàg. 22 – 23. De la mateixa manera que hi ha notícies d'un retaule realitzat a finals del XV i el 1500: ADG, Lletres, Llibre: Q-5 (1457-1501). full: 245v, el 1492 altar i retaule del Roser a Sant Domènec; contracte del retaule entre Aine Bru i els convent de Sant Domènec, realitzat el 1500 i el 1501 el bancal, FREIXES, Pere. "Documents per a l'art Renaixentista català. La pintura a Girona durant el primer terç del segle XVI". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1984, pàg. 181-183, transcripció dels contractes. A Besalú se'n tenen notícies des de 1560, SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós a la comarca de la Garrotxa. El Pre-renaixement, el Renaixement, el Barroc i el trànsit d'una tendència a l'altra (seg. XV a XVII)*. Olot: Alzamora, 1987, pàg. 94. Una altra de les confraries que s'han considerat primerenques és la d'Olot, però s'ha de posar en dubte: la historiografia ha datat la confraria al 1550: SOLÀ-MORALES, Josep M. "Obras de los escultores Pablo y Pedro Costa en Olot". *Pyrene*, 1963, núm. 3, pàg. 91; DANÉS I TORRAS, Joaquim. *Història d'Olot. Vida Social*. Vol XXV. Olot: Edicions Municipals 2002, pàg. 188; ídem. *Història d'Olot. Els edificis religiosos*. Vol XII. Olot: Edicions Municipals 1977, pàg. 285; aquesta data però és molt primerenca, i podria fer referència a una confraria mariana, no rosariana, que més tard es transformaria en confraria del Roser.

⁵⁶ Per exemple en la festa de la Circumcisó a l'1 de gener de la parròquia de Vulpellac, per acabar amb la celebració es passa el rosari. ADG, Parroquial de Vulpellac, Consueta, 1739, s/f.

generals es materialitzen a nivell local en l'àmbit de la parròquia i el rector, institucions que són primordials pel desenvolupament de les confraries i la devoció del Roser.

CONSTRUCCIÓ SIMBÒLICA I DEVOCIONAL

En aquest capítol es presenta la formació de la devoció de la Mare de Déu del Roser. El terme construcció permet un apropament a la devoció a partir de diversos elements, que conjuntament formen la devoció, i alhora, també permet una aproximació temporal, és a dir, s'exposen els antecedents, tant iconogràfics com devocionals, que acaben derivant en la figura de la Mare de Déu del Roser. Aquest capítol es divideix en dos apartats. En primer lloc es parla del tipus de devoció que representa la Mare de Déu del Roser, és a dir, una devoció universal i generalitzada; en segon lloc es parla dels diferents elements que caracteritzen la mare de Déu, que són la mateixa Mare de Déu, el psaltiri i les roses, i es parla també de la seva procedència.

LA DEVOCIÓ A LA MARE DE DÉU

En anterioritat a l'època moderna part de les d'advocacions marianes es coneixen per ésser devocions localitzades, és a dir, són devocions que es creen en un lloc concret, i estan vinculades al seu origen a través d'una "imatge trobada" i de la llegenda que acompanya la troballa d'aquesta imatge⁵⁷. Per exemple, en el culte d'una verge trobada, com ara la de Nostra Dona del Tura, els bous dels pastors troben la imatge (toros – tures, i d'aquí el nom)⁵⁸, i aquesta mostra la seva voluntat de ser venerada allà on ha estat trobada. En les llegendes fundacionals de santuaris, les imatges sempre volen ésser venerades allà on han estat localitzades – per això es troben en un lloc determinat-, aquesta voluntat es mostra de tal manera que les imatges són reticents a moure's, o bé es tornen cada cop més feixugues, o bé les inclemències meteorològiques fan impossible el trasllat, o bé tornen al seu lloc

⁵⁷ Un gran llibre és el del dominic Camós; CAMÓS, Narcís. *Jardín de Maria Plantado en el Principado de Cataluña*. Girona: editat per Joseph Bro, 1772, (Primera ed. 1657: Barcelona). És un llibre magnífic on s'expliquen les llegendes de la troballa d'imatges de Mare de déus, que seran les que propiciaran un culte i la formació d'un santuari. Recentment s'ha publicat una edició facsímil del mateix llibre però acotada a la diòcesi de Girona, RODRÍGUEZ, Àngel; VILA, Pep. *Jardín de Maria, plantado en el principado de Cataluña (Girona, 1772), Edició facsímil dels capítols del bisbat de Girona*, Girona, 2008.

⁵⁸ CAMÓS, Narcís. *Jardín de Maria...* pàg. 108 – 114.

després d'ésser mogudes, normalment de nit⁵⁹. Aquestes devocions localitzades s'estenen més o menys sobre una àrea d'influència determinada⁶⁰, depenent del grup de població al voltant de l'àrea de la imatge, i creant així una devoció limitada en una àrea geogràfica més o menys extensa.

L'exemple més clar d'aquestes advocacions es veu reflectit en el paper que té el santuari, el qual representa un centre espiritual i de pelegrinatge, i que es coneix pel nom de la Verge – Nostra Senyora “de tal”- o bé amb el nom del lloc⁶¹, o també amb un nom concret que personalitza i alhora fa única aquesta devoció. Tot i que l'exemple més destacat el trobem en els santuaris, en les parròquies o en altres temples també hi ha una divinitat preponderant, potser la que dóna nom al centre de culte, i per la qual es celebren les festivitats anuals, en aquest cas es tracta d'un patró⁶². Si ens fixem en l'exemple d'una església parroquial, aquesta pot arribar a custodiar tot un ventall de sants, santes i advocacions de la Verge que són fruit de les diferents devocions, i cadascuna d'elles té un sentit per estar custodiada dins de la parròquia: pot tractar-se d'una divinitat a la qual se li fan vots (per tant ha estat la intercessora d'alguna desgràcia)⁶³, pot ser la protectora d'un col·lectiu concret, i aleshores el patró o patrona vindrà escollit pel tipus de col·lectiu (si es tracta del gremi de fusters, el seu patró serà sant Josep), pot tractar-se del titular del temple, i també pot ser la reminiscència d'un culte antic, encara que no estigui en voga.

La devoció del Roser té unes particularitats que la diferencien d'aquests cultes, ja que es tracta d'una devoció que vol ser universal i generalitzada⁶⁴. És un culte que no es localitza geogràficament en un santuari o en un lloc concret, és a dir,

⁵⁹ Veure CAMÓS, Narcís. *Jardín de Maria...*, i també CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad local*; PRAT, Joan. “Los santuarios marianos en Cataluña: una aproximación desde la etnografía”. Dins ÀLVAREZ SANTALÓ, Carlos et alt. (coord.) *Religiosidad Popular, III. Romerías, hermandades y santuarios*. Barcelona: Anthropos, 1989, pàg. 211 – 252.

⁶⁰ Hi ha santuaris d'abast provincial, per exemple la Mare de Déu del Mont a Girona, santuaris d'abast interprovincial, com podria ser Montserrat, tot i que aquest també té un abast nacional. Aquest abast es comptabilitza segons la influència que té el santuari, que alhora es materialitza amb els pelegrinatges dels feligresos. CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad Popular...*

⁶¹ Els indrets on s'ubiquen els santuaris solen ser llocs especialment escollits, entorns naturals preciosos (pensar en la ubicació dels santuaris a sobre els turons, on es tenen unes vistes esplèndides, o en valls frondoses). Per aquest tema és interessant l'article de J. Prat: PRAT, Joan. “Los santuarios marianos...”, pàg. 211 – 252.

⁶² Tal i com assenyala W. Christian el patró o patrona titular d'una església no és sempre el sant, santa o verge, que es té més devoció, sinó que aquesta devoció pot haver decaïgut, i pot ser que altres divinitats hagin pres el relleu d'aquest sant.

⁶³ Pel tema dels vots veure CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad local*. I també: CHRISTIAN, William A. Jr. *Divine Presence...*

⁶⁴ Dins d'aquestes devocions també s'hi podrien incloure altres advocacions marianes com La Mare de Déu del Carme o la Mare de Déu dels Dolors.

no hi ha la troballa d'una imatge, ni un miracle fundacional particular que condicioni el culte, ni cap motiu concret que lligui a la població a venerar aquesta devoció. Al contrari, es tracta d'una advocació de la Verge que vol ser universal i generalitzada, i per tant, no pot tenir un origen localitzable, ja que aquest fet el convertiria en un culte reduït a un cercle proper de devots.

Al contrari del que passa amb la resta d'advocacions, la devoció del Roser viu i sobreviu a través de l'establiment d'un col·lectiu. És a dir, en les devocions localitzades, la llegenda de la Verge trobada, la mateixa imatge i la concreció de la devoció en un santuari, són els pilars que sostenen la devoció. És doncs a partir d'una imatge concreta que s'instaura un culte i són els individus que veneren la divinitat en qüestió un cop ha passat l'episodi: per tant la comunitat de devots es crea a partir de la imatge i de la història. En el cas de la Mare de déu del Roser sembla que el procés sigui sinó a la inversa, paral·lel. És un culte que està relacionat amb un col·lectiu, en aquest cas amb les confraries del Roser, i és a través d'aquestes institucions que el culte té raó de ser; no és la Verge que escull la confraria, tot i que tampoc és la confraria que escull ben bé a la Verge del Roser; sinó que és una advocació existent i té la capacitat d'adaptar-se en qualsevol tipus de devoció (ja que més que una imatge és un símbol). Per tant, la institucionalització de la devoció es dona en el moment que es creen confraries sota l'advocació de la Mare de Déu del Roser, i aquestes confraries s'estenen arreu propagant el culte a la Mare de Déu. És la confraria que organitza i gestiona la devoció a la Verge del Roser.

Malgrat tractar-se d'una devoció generalitzada i universal és viscuda per cada confraria com una devoció particular i pròpia. Aquest és un fet transcendental per l'èxit de la devoció, ja que per una banda forma part d'un ampli col·lectiu format per les confraries de "tot lo món" (que tenen un dia de celebració específic, el 7 d'octubre, que és el dia del Roser de "tot lo món"), i per altra banda, cada parròquia viu la devoció com a local i pròpia, per exemple, com es pot veure en l'execució de misteris locals per part de la Verge, o en la pertinença d'una imatge particular (encara que la iconografia sigui la mateixa) entre d'altres aspectes. En certa manera aquesta dualitat mostra també una de les característiques de la confraria, que es tracta d'estar entre l'esfera institucional, que ordenen els jerarques eclesiàstics (com les ordres dels Papes que arriben a través dels Bisbes), i l'esfera local, regida pel rector i pels mateixos feligresos.

LA CONFORMACIÓ DE LA MARE DE DÉU DEL ROSER

La Mare de Déu

La Mare de Déu del Roser és, com el seu nom indica, una advocació mariana que té com a atributs el rosari i les roses. La Mare de Déu és una figura poderosa dins tot el cosmos cristià, gràcies sobretot a la devoció local, fet que explica la gran quantitat de diferents advocacions que rep, que són maneres de particularitzar i apropar la Verge a un determinat col·lectiu. La devoció a la Mare de Déu neix en els mateixos orígens del cristianisme, i malgrat la seva minsa aparició en la Bíblia, paral·lelament es desenvolupen mites, llegendes, aparicions i miracles on Maria és la protagonista⁶⁵.

La devoció mariana ha viscut diferents auges al llarg de la història. Durant els segles XI-XII es dona el primer auge marià en què Maria apareix com a substituta polivalent dels sants⁶⁶ i a partir del segle XVI se situa el gran segon auge marià, propiciat també per l'església i per les ordes religioses. És en aquest segon auge on s'ha de situar la Mare de Déu del Roser, facilitat concretament pels dominics i pel suport d'alguns papes tridentins i postridentins, com es veurà en els següents capítols.

Aquest segon auge marià doncs, es contextualitza plenament en la política religiosa impulsada per la contrareforma, i en general pel nou esperit de transformació de les creences i pràctiques. La figura de Maria té diversos avantatges que la configuren com el millor símbol d'aquest impuls. Per una banda, és un personatge cristià acceptat i estimat pels feligresos, en part perquè gaudeix d'una condició humana i humanitzada. Per altra banda, suposa exactament el contrari de les creences protestants, les quals no admetien la veneració de cap tipus, incloent-hi la representació en imatges, i entre totes, estaven especialment en contra de la devoció a la Mare de Déu.

Un dels testimonis més significants de la devoció a la Verge és el culte a la Immaculada, el qual ja havia crescut considerablement en època dels reis Catòlics. No és arbitrari que es propiciï aquesta advocació, en tant que defensa un dels dogmes més complexos del catolicisme; es crea una equiparació entre la Immaculada, és a

⁶⁵ PERRY, Nicolas; ECHEVARRÍA, Loreto. *Under the heel of Mary*. Londres i Nova York: Routledge, 1988, pàg. 7. Pel procés de formació de l'icona de la Verge veure: BELTING, Hans. *Likennes and Presence. A History of the Image before the Era of Art*. The University of Chicago Press, 1996, pàg. 32-36.

⁶⁶ CHRISTIAN, William A. Jr. "De los santos a María...", pàg. 60

dir, el naixement de Crist sense pecat, i per altra banda, en la puríssima concepció de la Verge, en tant que la Verge està lliure de pecat des del moment de la concepció de Crist (veure també el paral·lelisme entre la salutació de l'Arcàngel Gabriel en el moment de la concepció de la Verge – l'anunciació- i les paraules que diu “Gratia Plena” que són les que formen l'Avemaria)⁶⁷. Però no només la Immaculada, sinó que hi ha tot un seguit d'advocacions diverses que sorgeixen (o resorgeixen) en aquesta època, com la Mare de Déu del Carme o la Mare de Déu dels Dolors, entre d'altres. La península del segle XV viu un marcat context de conversió, en contra dels jueus, els musulmans i els protestants, i Maria s'alça com una de les eines per motivar la conversió, o més aviat, per atiar el sentiment catòlic. De fet, l'ús de Maria com un instrument en contra de les religions no és una novetat: cal recordar els sermons antisemites de Sant Vicenç Ferrer, on es nombrava obsessivament a Maria.

La Mare de Déu representa una intercessora poderosa, ja que és propera a Déu i propera als éssers humans i, a diferència dels sants, té dues qualitats que la fan més important: per una banda, és una intercessora més propera als humans per la seva condició de mare i alhora, té més poder coercitiu en el contacte amb Déu perquè, al cap i a la fi, és la seva mare; per altra banda, cal destacar que la Verge no té un caràcter especialitzat com poden tenir els sants, que es veneren sovint per causes molt concretes, i per tant, la possibilitat de fracassar com a intercessors és més gran, i per la Verge, molt més petita. La Mare de Déu es converteix en Mare simbòlica de l'Església, i s'erigeix com a model a seguir. Aquestes idees estan arrelades a les creences i els hi proporcionen tota la legitimitat⁶⁸.

Les primeres imatges de la Mare de Déu del Roser

Les primeres imatges que es poden considerar com a representacions de la Mare de Déu del Roser són de finals del segle XV. Concretament s'ha considerat l'obra més antiga d'una Verge del Roser la pintura d'Antonello de Messina, de 1473, que forma part del Políptic de Sant Gregori, al Museu Nacional de Messina (Fig. 1)⁶⁹. Malgrat aquesta atribució, es diferencia enormement de les Verges del Roser

⁶⁷ Sobre la Immaculada en l'art: STRATTON, Suzanne. *La Inmaculada Concepción en el Arte Español*, Cuadernos de Arte e Iconografía. 1988, tomo I, núm. 2, segon semestre; STRATTON, Suzanne. *La Inmaculada concepción en el Arte Español*. Madrid: Fundación Universitaria Española, 1989.

⁶⁸ Veure: CHRISTIAN, William A. Jr. “De los santos a María...”, pàg. 49-195; WARNER, Marina. *Tú sola entre las mujeres. El mito y el culto de la Virgen María*, Madrid: Taurus, 1991, pàg. 14-18.

⁶⁹ WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...* pàg. 187

que es poden trobar en el panorama gironí del segle XVI, XVII i XVIII. Els únics elements que poden fer pensar que es tracta d'una Verge del Roser és el fet que sigui coronada per dos àngels amb una corona de roses i que als peus, com una mica abandonat, hi hagi un psaltiri. Malgrat aquesta atribució, crec que no es pot parlar pròpiament d'imatges de la Mare de Déu del Roser fins que no apareix la seva vinculació amb les confraries, sinó que es pot parlar de Verges de la Rosa o fins i tot Verges del psaltiri per diferenciar-ho d'un concepte més ampli de "roser".

Fig. 1. Verge del Roser, Antonello de Messina, Políptic de Sant Gregori, Museu Nacional de Mesina, 1473

Paral·lelament a aquesta imatge, hi ha algunes tipologies de Verges que es van acostant i es van perfilant formalment, per acabar convertint-se en pròpiament verges del Roser, la gran majoria localitzables al nord d'Europa a l'últim terç del segle XV. En aquest cas es pot parlar de diferents tipologies, però que per simplificar es poden dividir en dos grups, per una banda les Verges de tipologia apocalíptica, i per altra banda les Verges entronitzades. El primer grup l'he etiquetat amb aquest nom perquè són representacions que segueixen el model de les Verges de l'apocalipsi, si més no pel què fa la mitja lluna que tenen sota els peus, i per l'aureola de raigs de sol que les envolten ("Llavors aparegué al cel un gran senyal prodigiós: una dona que tenia el sol per vestit, amb la lluna sota els peus, i duia al cap una corona de dotze estrelles"⁷⁰). En aquesta tipologia s'hi afegeix algun petit atribut que les vol diferenciar, com per exemple una rosa, un gran psaltiri que les envolta o una

⁷⁰ Ap. 12-1.

gran garlanda de roses (fig. 2)⁷¹. Les Mare de Déu apocalíptiques van esdevenir intensament populars quan el Papa Sixt IV va concedir una colossal indulgència per qui orés davant una imatge d'aquest tipus, cap a la dècada dels 70 del segle XV; aquesta “imatge d'indulgència” es va relacionar amb unes altres indulgències que donà el mateix papa el 1478, aquest cop als confreres del Roser. D'aquesta unió en podria haver sorgit aquesta nova iconografia, creant una imatge del Roser a partir de la ja coneguda Apocalíptica⁷². Entre aquests diversos aspectes, n'hi ha dos que perduraran encara un temps en la iconografia rosariana; per una banda es tracta dels rajos de sol que envolten la verge, i per altra banda, el psalteri que també l'envolta, sempre en ambdós casos, quan la verge està en posició dreta.

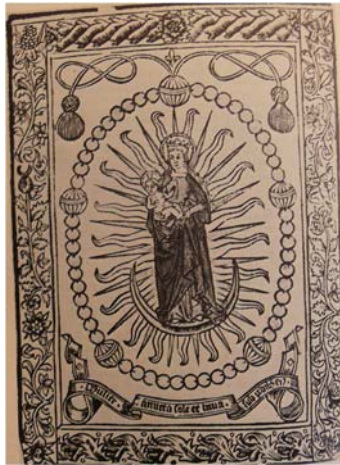

Fig. 2. Verge i el nen envoltada de rosari, gravat, Savoia, ca. 1490.

Fig. 3. Verge i el nen, gravat alemany, segle XV.

El segon grup està format per Verges sedents, entronitzades i coronades, o en el moment de ser coronades, però en aquest cas coronades per corones de roses; es diferencien de les altres atribucions pels mateixos elements, roses, psalteris, garlandes, i també en aquest cas corones. Els dos exemples més coneguts són el gravat de llibre d'ordinacions de la confraria de Colònia, i el gravat del llibre d'Ulm. (fig. 5 i 6)

⁷¹ Per exemple es conserven diversos gravats d'aquesta tipologia, entre aquests: “Mare de Déu amb nen dins un rosari”, Ausburg, 1480, i també “Mare de Déu amb nen i rosari”, 1490, possiblement francès (fig. 2). Veure: RINGBOM, Sixten. “Maria in sole and the virgin of the Rosary”. *Journal of the Warburg and Courtauld Institute*. 1962, vol. XXV, nos. 3-4, pàg. 326-330.

⁷² Per la relació entre ambdues imatges veure: RINGBOM, Sixten. “Maria in Sole...”. Veure també: SILVER, Larry. “Full of Grace: ‘Mariolatry’ in Post-Reformation Germany”. Dins COLE, Michael W.; ZORACH, Rebeca (ed.). *The Idol in the Age of Art. Objects, Devotions and the Early Modern World*. Farnham: Ashgate, 2009, pàg. 289-315.

El que tenen en comú aquestes tipologies és que són de Mare de Déu triomfants, i curiosament més allunyades dels homes i dones que en d'altres tipologies més properes, que sembla que s'aproximarien més a la protecció que proporcionen les confraries, com seria el cas del retaule de la confraria del Convent dominic de Colònia (1515), com es veurà més endavant (fig. 20). És a dir, es representen imatges que donen peu a ser venerades i admirades, no pas a cercar la protecció i comprensió. El símbol de la corona és significatiu per arrodonir el discurs: en algunes imatges primerenques apareix la Verge coronada amb les dotze estrelles, igual que les Verges apocalíptiques (fig. 3)⁷³; en d'altres Verges entronitzades apareix la Verge coronada, tant en corones "clàssiques", com en corones de roses, i algun cas la coronació és triple, com per exemple en la representació del retaule del Roser pel convent dominic de Colònia, fent referència possiblement a les tres sèries de misteris, goig, dolor i glòria. Així doncs, la coronació presenta la Verge com a reina, tot i que tradicionalment la coronació es dona en el moment de l'assumpció, quan la Verge es converteix en la reina dels cels, i en aquest cas la coronació és de roses, per tant, no es tracta de la coronació de la reina dels cels, sinó de la reina del rosari. El símbol de la corona parla de victòria, de superioritat, de jerarquització.

Aquesta iconografia doncs, és oposada al que semblaria la voluntat de la devoció del Rosari, que s'acostaria més a la humanització. Per exemple, la unió entre Crist i la Verge en una sola devoció, presenten a la Verge com a mare; a més a més, el fet que la Mare de Déu sigui una de les mediadores més poderoses, i també, que sigui aquesta usada com a símbol i imatge de les confraries, evoca la protecció. Per tant, s'uneixen conceptes i iconografies que no semblen coincidir. Per aquest motiu, sembla que hi hagi la voluntat de donar una imatge de poder, si més no, en els inicis d'aquestes representacions, i també, amb el fet que es tractin d'imatges pensades per ésser venerades, sobretot en àmbits particulars i individuals, ja que es tracten de gravats i estampes. Seguidament es parlarà més extensament de la iconografia de la Mare de Déu del Roser a través dels seus atributs i es completaran les característiques de la seva formació.

⁷³ És el cas d'un gravat alemany del segle XV, on es representa la Verge de l'apocalipsi amb tots els atributs però que a més a més porta una rosa a la mà, i està envoltada d'una garlanda. Reproduït a VLOBERG, Maurice. *La Madone aux Roses...*, pàg. 8, fig. II.

El psaltiri

El psaltiri o el rosari és l'atribut estrella de la Mare de Déu del Roser, o bé, l'altrament anomenada Mare de Déu del Rosari, essent aquests dos noms els més comuns en la documentació gironina. Aquesta dicotomia determina la diferència de dos conceptes que es relacionen amb l'advocació a la Mare de Déu: per una banda, el roser entès com a planta de les roses (del qual en parlaré en el següent apartat); per altra banda, el rosari entès com a psaltiri, com a instrument per comptar les oracions, i alhora, com aquestes mateixes oracions. Per tant, el rosari s'ha d'entendre com a instrument i com a oració, formant en realitat un sol element.

En primer lloc parlaré del psaltiri com a instrument per comptar pregàries. La característica principal d'aquest instrument és que permet comptabilitzar un nombre repetitiu de pregàries sense perdre'n el fil. El psaltiri, en el context de la devoció del roser – per tant el rosari- està format per una sèrie d'una dena (una bola, un nus, o un element gran), i deu boles més petites, successivament fins a formar un conjunt de quinze o bé, un conjunt de cinc que es repetirà tres vegades. És a dir, en un rosari complet trobarem un total de quinze denes i 150 boles petites, alternant una bola gran i deu boles petites. Aquest instrument per comptar oracions doncs, està associat indiscutiblement a les oracions que es realitzen, que en el cas del rosari, també reben el mateix nom. En alguns casos s'estableix una distinció entre psaltiri i rosari, essent el primer el res complet dels 150 Avemaries i quinze Parenostres, i el rosari una tercera part, és a dir, cinquanta Avemaries i cinc Parenostres; és una distinció interessant, ja que en els estatuts de les confraries, com es veurà més endavant, s'obliga a resar un rosari per setmana, per tant, podria ser que es tractés només d'aquesta tercera part del psaltiri complet⁷⁴.

El fet d'usar un instrument per comptar les oracions és una pràctica que es realitza a totes les grans religions i des d'èpoques indeterminades⁷⁵. Els orígens més remots del psaltiri en el món cristià podrien trobar-se en la vida dels eremites als deserts de Síria i Egipte, moment en què el psaltiri deuria ser una versió simple, com per exemple una corda amb nusos⁷⁶. A partir d'aquesta referència, que es pot situar

⁷⁴ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* Fol. 16v, segona ordinació. Veure nota 86 per bibliografia.

⁷⁵ WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...* pàg. 25 i s. L'instrument és originari de l'Índia bramànica, i a través de l'hinduisme es va estendre al budisme, i al segle IX és mencionat a l'Islam, WARNER, Marina. *Tú sola entre...*, pàg. 294.

⁷⁶ WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...* pàg. 33. Sobre els possibles orígens del psaltiri, i les referències bíbliques, veure: GASTER, M. "Beads and Knots". *Folklore*, vol. 25, núm. 2, (juny 30), 1914, pàg. 254-258.

entre el segle III i IV, el psaltiri com a tal, sense associar-lo a la pràctica del rosari, deuria prendre camins diversos en el res de diferents oracions. A època medieval l'ús del psaltiri ja era ben estès com a instrument per comptar diferents pregàries, però sobretot per comptar Parenostres⁷⁷, i segurament aquest és el precedent més immediat del rosari. La referència més antiga similar a un rosari és de 1041 en què Lady Godiva de Coventry deixa escrit en el seu testament que el collar que feia servir per comptar les oracions a la Verge sigui col·locat al coll de la imatge⁷⁸.

Els rosaris com a instruments prenen unes formes molt diverses, que poden anar d'un sistema senzill, com una corda amb nusos, fins a un sistema molt més perfeccionant, esdevenint una obra d'art, com és el cas del rosari esculpit en fusta conservat al Metropolitan Museum of Art-The Cloisters⁷⁹.

L'origen del rosari, tant pel que fa l'instrument però sobretot pel que fa la composició de les oracions, es forma al segle XV. Malgrat que els dominics i els papes d'època moderna volen situar l'origen en la figura de Sant Domènec, històricament no hi ha notícies prou concretes sobre la suposada extensió del rosari per part del sant. Pels dominics però, era importantíssim situar la creació del rosari en aquesta època, ja que concordava amb l'aparició de la Verge del Roser a Sant Domènec i la voluntat de la Verge que el sant fos el propagador del seu culte a través del rosari⁸⁰. Hom creu que alguns sants de l'orde, com el beat Ramon de Llúvia o sant Ramon de Penyafort, van propagar aquesta pràctica entre els feligresos ja en els segles XIII i XIV⁸¹, però no hi ha notícies clares sobre aquest fet. Si que hi ha una voluntat de propagació de la devoció de la Mare de Déu, però no significa que es tradueixi en l'ús del rosari. La prèdica del rosari introduïda pels dominics es crea de manera paral·lela als 150 psalms de David⁸², alternant els Parenostres i els Avemaries, i en conjunt sumant 150 oracions dedicades a la Verge.

⁷⁷ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the Rose...*, pàg. 112.

⁷⁸ WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...* pàg. 25; WARNER, Marina. *Tú sola entre...*, pàg. 394,

⁷⁹ *Rosary Bead*, principis del segle XVI, fusta de boix, 5'2 cm de diàmetre; o bé el rosari conservat al Rijksmuseum, que fa parella amb aquest, Rosari, 1515, 4'6 cm de diàmetre.

⁸⁰ La llegenda es pot llegir a: TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1597, fol. 10. Veure nota 86 per les edicions.

⁸¹ FERNÁNDEZ CONDE, Francisco Javier. *La religiosidad medieval en España. Plena Edad Media (siglos XI – XIII)*. Oviedo: Trea, Universidad de Oviedo, 2005, pàg. 480.

⁸² WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the Rose...*, pàg. IX.; WILKINS, Eithne, *The Rose-garden game...*, pàg. 34; SERRA I BOLDÚ, Valeri, *Llibre d'or...* pàg. 19; TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* fol. 8v i s. Traça tota la història del rosari. Segons J. Taix la contemplació dels misteris s'inicia amb els apòstols que viuen en directe la vida de Crist, i a partir d'aquí l'oració i la

Si ens fixem en els models iconogràfics referents als dominics, es pot veure clarament que no és fins al segle XV que apareixen els sants de l'orde de predicadors amb rosaris. Les obres gòtiques no ens mostren cap dominic amb rosari, ni el mateix sant Domènec el llueix com a atribut⁸³, i només s'identifiquen rosaris en alguns eremites (per exemple el sant Onofre del retaule del Púbol de Bernat Martorell, en el Museu d'Art de Girona) i en algun altre cas aïllat.

Les representacions dels rosaris en l'art, sobretot en la pintura i en l'escultura, apareixen a finals del segle XV. A més a més, es conserven rosaris com a objectes d'oració, procedents de diferents indrets i èpoques. Aquest objecte, a més de ser un element necessari per l'oració, esdevé també un símbol de la devoció del Roser i identifica tots els devots que s'agrupen generalment sota les confraries del Roser. En les processons i en altres celebracions públiques es demana a tots els confreres que llueixin el rosari entre mans, per tal de mostrar la seva condició de devots de la Verge i de pertinença en un col·lectiu. A més a més és un instrument d'ús individual, que es pot usar tant en àmbits privats com en àmbits públics. En aquesta dicotomia ja es percep un tret que és característic de la devoció, i que es tracta d'aquesta dualitat entre allò públic i allò privat, entre allò institucional i allò local, que es va repetint en diferents aspectes.

En relació a la Verge també cal destacar la literatura mariana, que s'anomena rosari o Rosarium i significava una antologia de textos d'un tema determinat; al segle XIV es coneix amb aquest nom les composicions en vers franceses formades per una antologia de d'elogis i narracions dedicades a la Verge⁸⁴. En català o castellà també existeixen els reculls de prosas dedicades a la Verges, anomenades proseros o prosaris, de fàcil identificació amb roser i rosari: “y no sería de extrañar que estas denominaciones de *proseros* y *prosaris* diesen origen a la devoción del Rosario, ya que los misterios que se conmemoraban en prosas eran precisamente lo de carácter mariano⁸⁵.” En general, la devoció de la Mare de Déu del Roser va acompanyada de diferents textos, ja siguin aquests prosaris, els llibre devocionals, els llibre de

contemplació es propaguen al llarg del temps, tot i que en poca intensitat fins que no es recupera la tradició pels dominics.

⁸³ Recordar per exemple la taula de Sant Domènec de Guzmán (Anònim, procedent de Sant Miquel de Tamarit de la Llitera, Osca, primer quart del segle XIV, MNAC) o el retaule de Sant Pere Màrtir (Anònim, procedent de Barbastre o Santa Maria de Sixena, Osca, primer terç del XIV, MNAC), en cap d'aquests apareix el rosari.

⁸⁴ MEERSSEMAN, Gilles-Gérard, *Ordo fraternitatis*, pàg. 1146.

⁸⁵ BALDELLÓ, Francesc. “Los <Goigs de la Mare de Déu>”. *Analecta Sacra Tarraconensia*. Núm. 28, 1955, pàg. 194.

confraria, les indulgències estampades, les ordinacions, els goigs, com s'anirà veient al llarg del treball i que són una part rellevant del fenomen rosarià.

Entre els diferents llibres devocionals, cal destacar el *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser y lo modo de dir lo Rosari*, de Jeroni Taix⁸⁶. Jeroni (Geroni o Hyeroni) Taix era un frare dominic, doctor en teologia, i procedent del convent de Santa Caterina de Barcelona, com es pot llegir a les primers pàgines del llibre. Al pròleg de l'edició catalana de 1556 diu: “ Ara fa sis anys fiu est llibre y se empreta en llengua castellana, perque axi me ho manaren. Affegit y corregit tambe se es reempremtat en Valencia. Mes essent jo natural catalá parexia q feya injuria als meus catalas y a la mia llengua catalana, posanthi no solamet lo q he posat en la darrera impressió castellana, pero affeginthi molt mes com ho verua que cotejar volra los dos llibres”⁸⁷. Segons Palau i Dulcet, existeixen dues edicions castellanques abans de la primera edició catalana, la primera de les quals seria el 1550 o 1551 (la primera edició no s'ha trobat), que seria també obra de J. Taix. El llibre s'editarà fins al segle XVIII, en diverses parts de Catalunya i amb successives ampliacions, sobretot on s'hi afegeixen les indulgències noves i els nous miracles de la Verge. L'autor fa en el llibre una apologia a la confraria com a forma associativa, i presenta una classificació dels diferents tipus d'associacions: “La quinta manera es mes especial, y major, y aquesta es en los que entre si comuniquen, y reparteixen ses bones obres espirituals, y viuhen en comunitat, y caritat espiritual, perque per açó se son instituides en les Iglesias de tals Germandats, y confraries, conforme al que diu lo gloriós Sant Pau: la caritat de la germandat preserve en vosaltres”⁸⁸.

Un dels altres llibres devocionals de referència és el de Jaime Barón: *Llibre del Roser de Nostra Senyora del Roser, y tresor per los vius, y per las Animas del Purgatori, per las moltas indulgencias, y alabansas del Rosari de Maria Santissima que conté: y un modo breu, y facil de dirlo, y contemplarlo*. Es tracta d'un llibre

⁸⁶ De la gran quantitat d'edicions, les consultades per aquesta tesi són: TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser, y del modo de dir lo Rosari o Psaltiri de aquella, Compost per lo Reverent mestre Hieronym Taix Doctor en Theologia del orde de Predicadors, ara nouament afegides les Indulgences que lo S. Pare Papa Pio v ha concedides a dita confraria, y les del SS. Papa Gregori XIII*. Barcelona: Estampat a casa de Sebastiá Comelles, 1597; TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser y del modo de dir lo Rosari de aquella...* Barcelona: Antoni Lacavalleria, 1666; TAIX, Geroni. *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser y del modo de dir lo Rosari de aquella*. En la Estampa de Malhevat, administrada per Martí Gelabert, 1677

⁸⁷ PALAU DULCET, Antoni. *Manual del Librero hispanoamericano*. Barcelona-Madrid: The dolphin book Co, 1970, pàg. 388-389

⁸⁸ ídem. I també: COLL, José M. “Apóstoles de la devoción rosariana antes de Lepanto en Cataluña”. *Analecta Sacra Tarraconensis*. 1955, pàg. 254, diu d'aquest llibre que: “quizá sea el libro más divulgado en Cataluña durante tres siglos.”

similar al de Taix, format per un proemial, les indulgències, els miracles, els quinze misteris i la manera de resar-los. Consta de diverses edicions, la primera de 1725 en castellà, les quals foren àmpliament divulgades: l'original és de Saragossa que es tradueix al català després de quatre edicions.⁸⁹

Les roses

El roser, i per extensió les roses, és un dels elements simbòlics que configuren la devoció, segurament el més simbòlic de tots. Aquest element es refereix a diversos aspectes que seguidament veurem, que són interessants ja que agrupen tradicions passades que es configuren en l'advocació de la Mare de Déu del Roser. El mateix nom de "Mare de Déu del Roser", ja identifica aquest element simbòlic en la rosa⁹⁰. Dins d'aquest concepte s'hi agrupen doncs, les roses com a flors del roser, els jardins de roses i les garlandes de roses; tots ells elements que configuren la devoció.

La rosa és una de les flors que gaudeix de més tradició, tant pagana com cristiana, a la qual se li han atribuït un nombre incommptable de significats⁹¹. A època antiga la rosa era un element que s'associava a les divinitats i a diverses celebracions i festivitats, de tal manera que era un element molt present en la vida de les persones. La rosa aleshores es relacionava amb la deessa de l'amor, Afrodita, i amb Venus en el món romà, així com també amb Adonis, amb la mateixa referència a l'amor i també com a símbol del dolor i del sofriment de la seva mort, analogies que també es faran amb Crist⁹². El fet que es tracti d'un símbol que ja era tal a l'antiguitat, i que durant el cristianisme continuï essent un emblema de divinitat, dóna fe de la importància i de la varietat d'atribucions que se li han fet, i fruit d'aquesta trajectòria

⁸⁹ PALAU DULCET, Antoni. *Manual del Librero...* vol II, pàg. 78 i 79,.

⁹⁰ És interessant veure la dicotomia entre els noms en què es coneix la mateixa devoció en els diferents llocs: per exemple, a l'estat espanyol es coneix sobretot coma Virgen del Rosario, i no pas del Rosal; en canvi a Alemanya, es coneix la devoció com a Rosenkranz, és a dir, corona de roses.

⁹¹ Sobre la simbologia del rosari: BAVIERA, Salvatore. "Simbologia del rosario". Dins BAVIERA, Salvatore, et alt (ed.). *La Candida Rosa. Il Rosario nell'arte centese ed emiliana dal XVI al XVIII secolo*. Bologna: Nuova Alfa Editoriale, 1988, pàg. 15-32. L'autor assenyala tot d'elements relacionats amb la rosa: la flor, la rosa-creu, la roseta, la corona de roses, el psaltiri, i també la relació que té amb la devoció popular. JORET, Charles. *La Rose dans l'antiquité et au moyen age. Histoire, légendes et symbolisme*, París, 1892. Molt interessant: GOODY, Jack. *The culture of flowers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993, amb un capítol dedicat a la rosa.

⁹² WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 82; WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...* pàg. 108. També relaciona aquestes divinitats amb el número 5, com a número de pètals de la rosa, i relacionats amb l'estrella de 5 puntes d'Afrodita.

cultural, sovint els significats són ambigus i contradictoris, idiosincràsia de la mateixa rosa com les espines i la flor.

En el context de la Mare de Déu del Roser crec que és destacable un aspecte de les tradicions paganes clàssiques on apareix la rosa que té, sinó un precedent, una relació. Les flors eren en època romana un element central en la major part de celebracions i festes públiques. Existien les festes primaverals romanes anomenades *Rosalies*, en què es veneraven als morts en el moment que comencen a florir els rosers⁹³. La rosa era, de fet, la reina de les flors pels romans, i apareixia en totes les celebracions, sobretot en forma de garlanda: la portaven les núvies, els pètals s'escampaven pels carrers en les processons, les escultures de les divinitats es decoraven amb roses, etc⁹⁴. De la mateixa manera, a època medieval se celebraven festes de primavera relacionades amb el floriment, normalment al més de maig. Les festes paganes de fertilitat se celebren seguint el calendari agrícola, per tant, se celebren en el moment en què la natura floreix i en el moment en què la terra comença a donar els seus fruits. Les roses, potser per la seva bellesa, esdevenen símbols d'aquestes celebracions, i apareixen en diversos contextos relacionats amb la joia i el floriment⁹⁵.

Aquests precedents són notables, ja que permeten explicar la devoció del **Roser “de maig”** que es celebra a Catalunya, per tant, es pot tractar de la continuïtat d'un culte antic, adaptat a una nova forma cristianitzada. Dins d'aquest mateix context, cal destacar també que aquest paral·lelisme no es pugui traçar a totes les devocions del Roser existents a Europa, sinó que es tracti més aviat d'una particularitat catalana⁹⁶. Com es veurà més endavant, una de les celebracions més importants de les confraries del Roser (i en moltes ocasions la principal) era la festivitat del Roser de Maig, compartint el protagonisme amb la festa del Roser

⁹³ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 83.

⁹⁴ DELAPIERRE, O. *An Essay on the Mythological and Symbolical History of the Rose from the German*, Londres: Turner & co, 197?, pàg. 16 i s.

⁹⁵ Per exemple veure en relació a les festes de maig: JAMES, EO. *Seasonal feasts and festivals*. Londres, 1961, pàg. 309-311. Veure també FRAZER, Sir James George. *La rama dorada*. Madrid: Fondo de Cultura Económica, 1944 (1922), on apareixen exemples molt diversos sobre les festes primaverals, les festes de fertilitat, i les festes i cerimònies on les plantes en formen part; també casos concrets on la rosa té protagonisme, per exemple, pàg. 160, a Alsàcia existeix un ritual en què una nena s'anomena “Rosa de maig”.

⁹⁶ La Verge del Roser més coneguda de tota la península és segurament la *Virgen del Rocío de Almonte*, que es tracta d'una devoció local, amb seu al santuari que rep aquest nom. La seva festa principal se celebra al maig també, segurament pels mateixos motius que s'han apuntat, però no té a veure (directament) amb la devoció generalitzada de la qual parlem. Les dues devocions es diferencien pel nom: aquesta s'anomena Rocío, mentre que la generalitzada s'anomena “Rosario”.

d'octubre, instituïda després de la Batalla de Lepant. Originàriament, tal i com apareix en el llibre de Taix, el dia per celebrar el Roser havia de ser el 25 de març, dia de l'Anunciació, però també destaca que: "Aquest capitol particularment en tots los regnes de Arago, nos guarda sino que per mes devocio, en hu dels Diumenges del mes de Maig, quant hi ha moltes Roses, fan particular festa de la Verga Maria del Roser"⁹⁷.

Aquesta al·legoria de joia i floriment que ja es troba a les festes paganes antigues es traspassa a la Mare de Déu⁹⁸. La simbologia de la Verge amb diversos elements del món natural és freqüent des dels orígens de la seva advocació, i dins d'aquest, les flors han estat les més usades per simbolitzar la Mare de Déu; les tres flors principals són el lliri, símbol de virginitat i puresa, la violeta, símbol d'humilitat, i la rosa, la qual seria símbol sense un atribut molt definit, però en referència general a la Verge. Per exemple en el segle IV Sant Ambrosià a *De virginibus* es refereix a la Verge com a "rosa pudoris", o en les primeres lletanies gregues la Verge apareix com a la "rosa mística", nom que es repetirà en el món llatí; i és sobretot en els himnes llatins on la Verge se la nombra com a rosa de les formes més variades: "rosa noble", "rosa elegant", "rosa casta", "rosa del cel" o "rosa de l'amor"⁹⁹. El floriment es pot entendre, per altra banda, com a "naixement de Crist", ja que aquest és fruit de la seva mare, i per tant, seguiria en consonància amb la idea de fertilitat i la idea de la Verge com a Mare Terra, i per descomptat, amb el concepte de naixement i renaixement¹⁰⁰. La rosa és el símbol de la bellesa, de l'amor i de plenitud, estretament relacionat amb la dona, com s'ha vist en la tradició clàssica¹⁰¹.

Aquesta relació simbòlica es fa plenament manifesta en les imatges, que es fa evident a època medieval en dues formes: l'aparició de roses en escenes de la Mare de Déu i en el jardí de roses. Les primeres manifestacions artístiques d'època medieval on apareix la rosa mostren aquesta flor associada a la Mare de Déu d'una manera discreta, per exemple, la Verge porta una flor a les mans, o bé el nen, a la

⁹⁷ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* fol. 18.

⁹⁸ Tot i així cal apuntar que els primers escriptors cristians van condemnar la rosa per ésser una flor relacionada amb la disbauxa i amb Venus, així que va anar apareixent al panorama cristià gradualment. GOODY, Jack. *The culture...*, pàg. 89. Sembla doncs que la rosa va estar uns segles arraconada i no va ser fins el segle XIII que torna a aparèixer. Ídem., pàg. 136.

⁹⁹ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 88.

¹⁰⁰ SEWARD, Barbara. *The Symbolic Rose*. New York: Columbia University Press, 1960, pàg.

¹⁰¹ VLOBERG, Maurice. *La Madone aux Roses...* pàg. 2 i s.

falda de la Verge, és qui subjecta la rosa¹⁰². És el cas de l'escena central del retaule de Tots Sants de Pere Serra del monestir de Sant Cugat, on hi ha una Verge sedent amb el nen a la falda, i tots dos sostenen unes roses, datat a finals del segle XIV. També pot aparèixer un roser, o un ambient natural florit al voltant de la Mare de Déu, però aquest cas sobretot es donarà en les escenes de jardins de roses.

El **jardí de roses** és un altre element que cal posar en relació amb la devoció mariana i les roses¹⁰³. Aquesta al·legoria s'equipara sobretot a dues tradicions: als jardins d'amor medievals i a l'*hortus conclusus*. La tradició del jardí de roses sorgeix a època medieval, sobretot en la literatura i en l'art. Al segle XIV comencen a aparèixer llegendes que tracten sobre l'al·legoria del jardí, les llegendes dels jardins d'amor, com el conegut *Roman de la Rose*¹⁰⁴, apareixen al segle XV, tot i que existeixen precedents alemanys del segle XII¹⁰⁵. En els llibres d'hores es representen cicles de Verges en jardins de roses a partir del segle XIV¹⁰⁶. La Verge com a al·legoria del jardí, s'ha interpretat com a lloc del naixement de Crist, i aleshores la flor que ho simbolitza és una rosa blanca i sense espines, diferent a la rosa vermella del sofriment i la sang¹⁰⁷.

Les roses doncs, també tenen una estreta relació amb Crist, sobretot pel què fa la sang i el sofriment; i també en relació a la creu, en aquest cas més aviat per analogia a la branca de rosari¹⁰⁸. Així doncs, Verge i Crist s'equiparen en un mateix símbol, fet que és de summa importància per la devoció del Roser en tant que propaga una doble advocació.

Les corones de roses i les primeres confraries del Roser

Les **corones de flors o les garlandes** són interessants perquè uneixen l'element simbòlic de la rosa amb el psaltiri, en tant que configuren una cadena de

¹⁰² Aquest tipus iconogràfic és anomenat per Trens com a "Verge amb una rosa o amb un ramet de roses", pàg. 296 i s. en la seva obra diferencia fins a 6 models iconogràfics que es poden relacionar amb la Verge del Roser.

¹⁰³ Per aquest tema destacar sobretot el llibre de WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...*; també VETTER, Ewald M. *Maria im Rosenhag...*

¹⁰⁴ Una de les novel·les de més èxit durant l'època medieval a França que narra els comportaments de l'amor cortès, escrit per Guillaume de Lorris a la primera meitat del segle XIII. Apareixen en aquesta novel·la les al·legories de la Rosa com a amor i també del jardí, entre moltes d'altres. DE LORRIS, Guillaume. *Le Roman de la Rose/ El libro de la Rosa*. Carlos Alvar ed. Barcelona: Quaderns crema, 1985.

¹⁰⁵ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the Rose...*, pàg. 82-84, i 99. Llibres al·legòrics com: *Little Rose Garden, Spiritual Flower Garden o Rose Garden of the heart*.

¹⁰⁶ VLOBERG, Maurice. *La Madone aux Roses...* pàg. 18.

¹⁰⁷ GOODY, Jack. *The culture...*, pàg. 156; JORET, Charles. *La Rose dans...*, pàg. 249.

¹⁰⁸ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the Rose...*, pàg. XII.

roses que s'assimila a la forma del rosari. Aquestes tenen una llarga tradició provinent de la Roma clàssica, per exemple, es donaven les corones en jocs o concursos, com a símbol de submissió¹⁰⁹ o bé eren ornaments per decorar les imatges dels déus pagans¹¹⁰ i són heretades pel cristianisme, per exemple, com elements que decoraven les escultures de sants, o bé com els altars que es guarnien amb flors (fet que es pot veure en algunes confraries del Roser de Girona, on es comptabilitzen pagaments per decorar els altars amb flors).

Fig. 4. Das Rosenkranzfest, Dürer, 1506, Galeria Nacional de Praga

A través de les obres d'art es poden identificar diverses escenes on apareixen les corones de roses en relació al Mare de Déu. La Verge pot aparèixer amb una corona de roses, o bé pot repartir aquestes corones. Un d'aquests exemples més coneguts és l'obra de Dürer (fig. 4), anomenada "La festa del roser", que potser es pot identificar amb el "Festival de la rosa", en què es tiren les roses de tal manera que simbolitzava l'arribada de l'Esperit Sant (festa que comunament es feia per pentecostés), de clara procedència romana¹¹¹. Aquestes festes es realitzaven en el mes de maig, que és el mes de Maria¹¹²; l'explicació seria ideal, si no fos perquè el nom de l'obra data del segle XVIII, moment també en què s'instaura el festival de les garlandes¹¹³ (retornaré a aquesta obra en el següent capítol). Més important encara és, però, l'obra en què s'inspira Dürer: el gravat de la Verge del Roser que

¹⁰⁹ GOODY, Jack. *The culture...*, pàg. 159.

¹¹⁰ Ídem., pàg. 120.

¹¹¹ GOODY, Jack. *The culture...*, pàg. 154-155 ; JORET, Charles. *La Rose dans...*, pàg. 193-194.

¹¹² GOODY, Jack. *The culture...*, pàg. 154. Veure aquest mateix capítol

¹¹³ ANZELEWSKY, Fedja. *Dürer, his art and life*. Nova York: Alpine, 1980, pàg. 122.

acompanya els estatuts i regles de la confraria del Roser de Colònia¹¹⁴, el qual presenta un esquema iconogràfic especial, realitzat el 1476-1477 (fig. 5)¹¹⁵.

Fig. 5. “Maria entronada”, Llibre de la confraria del Roser de Colònia, 1476-1477

Amb aquesta obra s’inicia la configuració iconogràfica del rosari per part de les confraries del Roser, que com es pot veure, té com a atribut les corones de roses. La Verge està entronitzada i coronada per dos àngels, però també porta una corona de roses. La Verge està envoltada per tot de devots, laics i religiosos, homes i dones, i fins i tot algun nen, i tots ells tenen corones de roses a les mans. Aquest gravat és summament important, ja que acompanya les ordinacions de la primera confraria, per tant, és la **primera imatge institucional de la Verge del Roser**, on l’atribut essencial és la corona de roses, i la devoció s’anomena pel mateix nom.

Les corones de roses aniran desapareixent de la iconografia rosariana i al segle XVI pràcticament ja no apareixen. Encara són presents en els gravats del llibre d’Ulm (1485) en diferents escenes. Destaca la figura de la Verge entronitzada (fig. 6), que veu directament del gravat de Colònia; existeix també una imatge del mateix llibre on ja no apareixen les corones, sinó els rosaris. Però tornen a aparèixer les corones de roses en el mateix llibre com a marcs dels misteris (fig. 7). Així doncs, es pot veure que hi ha una evolució en el simbolisme i en la devoció, que es transforma

¹¹⁴ Veure pròxim capítol sobre la formació de les primeres confraries del Roser.

¹¹⁵ Aquest gravat ha estat publicat diverses vegades, entre els consultats: OERTZEN, Augusta von. *Maria, die Königin...*, fig. 30; VV. AA. *500 Jahre Rosenkranz...*pàg. 23, fig. II, i pàg. 140.

de les corones de roses als rosaris, esdevenint un element perenne, no pas efímer com les corones.

Fig. 6. Mare de Déu entronada en una garlanda, Gravat, Llibre d'Ulm, 1485, Viena, col·lecció privada

L'evocació dels rosaris en les corones de roses, per la seva similitud com pel seu ús en les donacions, s'identifica amb els Aves i amb roses, en tant que cada Ave representaria una rosa, i es configuraria un rosari¹¹⁶. La devoció del Rosari a Alemanya es coneix com a Rosenkranz, és a dir, corones de roses. Aquesta assimilació té molt a veure amb els orígens de la devoció i les llegendes de formació del culte, entre elles la llegenda del cavaller de Colònia, de la qual en parlaré el proper capítol.

Fig. 7. Misteris de Dolor, Llibre d'Ulm, 1483

¹¹⁶ Sembla que es tracta d'una equiperació que provindria de Crist.

IV. ELS DOMINICS I LA
INSTAURACIÓ DE LA DEVOCIÓ
DEL ROSER

“Laudare, Benedicere, Praedicare”

ELS DOMINICS

L'orde de predicadors va ser el responsable de crear i propagar la devoció del Roser, la qual van fer arribar a les ciutats i viles a través de diversos camins, entre els més coneguts, cal destacar la predicació i la institucionalització de les confraries, però també van difondre estampes i gravats per ús personal. La configuració del Roser en la seva forma com a confraria i en la institucionalització de la pràctica del rosari, tal i com es van estendre pel món catòlic, és fruit dels dominics, encara que l'ús del psaltiri i la devoció a la Verge del Roser ja existissin¹¹⁷.

Els primers ordes mendicants, els franciscans i els dominics, es desenvolupen ràpidament a les ciutats a principis del segle XIII. Els dos sants que propicien aquests ordes són Sant Francesc d'Assís i Sant Domènec de Guzmán. A finals del segle XIII els dos ordes s'havien estès per tot Europa i formaven part de la configuració de les ciutats, com en són mostra la fundació de convents¹¹⁸. Els ordes mendicants tenen èxit perquè presenten formes noves de religiositat, una alternativa a les formes d'evangelització tradicionals, i a diferència de les conegudes formes monacals, es van integrant al teixit social, des d'on exerceixen les seves tasques.

L'inici de la predicació dels dominics se centra en la figura de Sant Domènec, qui va veure que calia mobilitzar-se per lluitar contra l'heretgia albigenca que es va donar a Occitània a finals del segle XII principis del XIII, per això va fundar una associació de predicadors el 1215. La predicació, com indica l'altre nom pel qual es coneixen els dominics, va ser una de les tasques primordials d'aquesta orde. L'Església veia els ordes “com un exèrcit” al seu servei per la lluita contra les heretgies¹¹⁹.

A època moderna aquest exèrcit l'aprofità l'Església, no pas per foragitar les heretgies, sinó per introduir uns nous models de religiositat als feligresos¹²⁰. Aquest moment històric de la Reforma catòlica és també el moment de la reforma de les ordes, en què es propicia un retorn als orígens, és a dir, a l'essència dels dominics: la predicació. En el cas de l'estat espanyol, aquesta reforma no és només un fet

¹¹⁷ Orde religiosa: “es una sociedad en la que los miembros, según el derecho propio, emiten votos públicos, perpetuos o temporales que han de renovarse, sin embargo, al vencer el plazo, y viven vida fraterna común”, segons el Codi de Dret Civil.

¹¹⁸ FERNÁNDEZ CONDE, Francisco Javier. *La religiosidad medieval...*, pàg. 290 i s.

¹¹⁹ PLADEVALL, Antoni; CATALÀ ROCA, Francesc. *Els monestirs catalans*. Barcelona: Destino, 1974

pàg. 22.

¹²⁰ MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 37 i s.

eclesiàstic, sinó també polític, i per tant, la corona hi té un alt grau d'implicació, un altre cop, amb la pretensió de controlar el clero. Entre les reformes que es duen a terme cal destacar: la moralització del clero, imposició de clausura a totes les ordes femenines o bé dignificar econòmicament els religiosos i supressió de les cases que no tenen prou ingressos¹²¹.

A més d'actuar mitjançant la predicació, també ho feren a través de l'organització de laics, és a dir, de les confraries¹²², una de les formes més eficaces que tenen per fer proselitisme del seu orde, i sobretot, dels sants dominics. A més a més, els dominics també van tenir un paper cabdal com a professors de les primeres universitats, implicant-se així en l'educació de les classes privilegiades, i en conseqüència, van traçar un vincle estret entre els predicadors i la burgesia i la noblesa. És a dir, tenen un paper clau en la transmissió de saber i en la formació de la cultura del país¹²³.

Així doncs, el paper dels dominics és fonamental per la creació del rosari, i entre aquests, cal destacar algunes personalitats que sobresurten en la tasca i que seguidament es tractaran més extensament. En primer lloc "l'inventor" del Rosari, Alain de la Rupe; en segon lloc Jacob Sprenger, qui va institucionalitzar la devoció, i per últim, les altes esferes del poder eclesiàstic, com els papes –sobretot Pius V i Gregori XIII- i bisbes dominics, i els monarques simpatitzants, com per exemple Felip II, qui estigué estretament relacionat a Pius V.

LES PRIMERES CONFRARIES

ALAN DE LA RUPE I LA CONFRARIA DE DOUAI

Els límits entre llegenda i història són extremadament difosos, ja que la llegenda és part integrant de la història: és part latent de les creences, voluntats i desitjos de la societat. És tan difós que encara avui en dia, hom creu que l'inventor

¹²¹ FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi. "La reforma de la órdenes religiosas en tiempos de Felipe II. Aproximación cronológica". Dins BELENGUER CEBRIÀ, Ernest (coord.), *Felipe II y el Mediterráneo. Los grupos sociales*. Madrid : Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, 1999, vol. II, pàg. 182.

¹²² El sistema d'organització interna dels predicadors s'usa com a model de funcionament per les confraries. PLADEVALL, Antoni et al. *Els monestirs...*, pàg. 22; MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...*, pàg. 40-41.

¹²³ Ídem. pàg. 86. També FERNÁNDEZ CONDE, Francisco Javier. *La religiosidad meideval...*, pàg. 298 i s., sobre l'educació com a instrument per construir la prèdica contra les heretgies. MARTÍNEZ RUÍZ, Enrique (dir.), *El peso de la Iglesia. Cuatro siglos de Órdenes Religiosas en España*. Madrid: Actas, 2004, pàg. 398.

del rosari fou sant Domènec ja en el segle XIII, i fins i tot, hi ha qui ho creu com un fet històric. La qüestió és que la trama de la llegenda fou tan ben construïda i divulgada, o millor dit, la gent se la va fer seva, “se la va creure”, que encara avui en dia continua vigent. Realment, no serà fins dos segles més tard que es conforma la devoció al Rosari.

A finals del segle XV es funden a les actuals França i Alemanya les primeres confraries del Roser, a dues poblacions, Douai el 1470 i Colònia el 1475¹²⁴. La historiografia coincideix en la importància d'un home per iniciar la devoció, es tracta del dominic Alan (Alain, Alano) de la Rupe o Roche¹²⁵. Aquest va ser el personatge a partir del qual va començar tota la relació entre els dominics i la devoció del Roser. En la fundació d'aquestes primeres confraries s'hi evoquen una sèrie d'estratègies per donar un impuls al culte, que són sobretot les visions, els miracles i les llegendes, i alhora, el suport institucional que reben aquestes llegendes; sense aquests elements el culte al Roser no s'hauria estès d'una manera tant exitosa.

Alan de la Rupe (1428-1475) va ser un dominic nascut a la Bretanya, que va esdevenir professor de teologia i va treballar a París, Lille, Douai, Ghent i Rostock¹²⁶. Cap al final de la seva vida va començar a donar forma al culte a la Mare de Déu del Roser. Una de les tasques que va realitzar va ser la fundació d'una confraria a Douai el 1470, de la qual no se'n tenen massa notícies, però si que se sap la voluntat del dominic de crear una confraria d'accés fàcil i sense juraments i obligacions; una confraria que donava una certa llibertat als seus membres, els quals podien escollir quan resar el rosari i de quina manera ho volien fer¹²⁷. Aquestes bases

¹²⁴ Per la confraria de Douai: WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 66, anomenada “Confraria del psaltiri de la Gloriosa Verge Maria”. Per la de Colònia: WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...* pàg. 41, en aquest cas fundada per Jacob Sprenger. La bibliografia referent al Roser contempla que la primera confraria del Roser és la de Colònia, cosa que no és ben bé correcte, i també considera erròniament que el fundador fou Alain de la Rupe, per exemple, TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...*, 1597, fol. 11; SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...*, pàg. 19. BAVIERA, Salvatore “Simbologia del...”, pàg. 26-27.

¹²⁵ Possiblement és un dels episodis més narrats referents a la devoció del Roser en el món occidental. Des de les fonts més antigues fins als estudis contemporanis. TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* fol. 11-13, BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari de Nostra Senyora del Roser, y tresor per los vius, y per las animas del purgatori, per las moltes indulgencias, y alabances del rosari de Maria Santissima que conté: y un modo breu y fàcil de dirlo y contemplarlo*. Girona: Narcís Oliva estmper, 1753, pàg. 9 SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...* pàg. 19-22; WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 4 i s; WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...* pàg. 40.

¹²⁶ WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game...* pàg. 40; WILAMART, André, “Comment Alain de la Roche prêchait le rosaire ou psautier de la Vierge”. *La vie & les Arts litúrgiques*.1925, núm. 121, pàg. 109

¹²⁷ *Livre et ordonnance dela devote confrarie du psautier de la glorieuse vierge Marie*, a: MEERSSEMAN, Gilles-Gérard, *Ordo fraternitatis*, pàg. 1164-1169. WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the Rose...*, pàg. 25

que es van assentar van perdurar a la resta de confraries del Roser i es fan paleses, per exemple, en les ordinacions de les confraries de la diòcesi de Girona. Precisament un dels pocs escrits que resten d'Alan de la Rupe són els estatuts de la confraria de Douai, els quals es tractaran en el capítol dedicat a les confraries; aquestes estatus començaran a circular per diversos convents dominics per tal de difondre la confraria i en copiessin l'exemple¹²⁸.

La confraria fundada a Douai s'anomenava "Confraria del psaltiri de la Gloriosa Verge Maria", com es pot veure, no s'usa el terme de rosari. Segons el seu fundador, la confraria es crea en un moment de desgràcies i epidèmies, moment que es demana la intercessió de la Verge per aturar la pesta. Tenim un gran exemple d'aquesta narració en llengua catalana, anònima: es tracta del *Trellat Sumariament fet de la bulla o cofraria del psaltiri o roser e cobles a lahor e gloria dela sacratíssima e intemerada Verge Maria del Roser* on s'explica tota la història de la fundació de la confraria¹²⁹.

"En una provincia que confina o confronta ab Alemania vingue tan gran mortaldat que les gents se morien per los camps e camins en tal manera que no tenien spay per anar a poblat: e un sant home qui habitava en aquella provincia havent compassio de les gents que axis morien: continuament ab gran affectio supplicava a la verge Maria pregantla que supplicas a la Divina potencia volgues llevar aquesta tal plaga e hagues pietat del seu poble: al qual sant home que havia nom Eloym y era del orde de Cartoxa la gloriosa Verge Maria aparegue ab gran claretat et le dix com la pestilencia no cessaria james fins les gents tornassen e seruassen la sua confraria en lo esser primer: lo sant home lo demana quina confraria. E lavors la gloriosa verge Maria li dix tota la forma e que totes les persones les quals volguessen esser en la sua confraria havien a metre tots los beneficis e bens spirituals en comu e que pregassen axi per los proïsmes com per si mateixos"¹³⁰.

¹²⁸ MEERSSEMAN, Gilles-Gérard, *Ordo fraternitatis*, pàg. 1159

¹²⁹ L'exemplar consultat és de 1546 i comprèn el *Trellat* més les cobles i goigs. La data de la primera impressió no és clara perquè es coneix en relació a un inventari fet a Juan Rix de Cura el 1490, on apareixen 949 exemplars del "Rosari en pla" – rosari en llengua vernacular-, que s'han identificat amb el *Trellat*..., i aleshores, s'hauria de datar entre 1485 i 1490, i existirien edicions en llatí del 1491 i en castellà del 1495 respectivament. Segons Ribelles Comín, la data d'impressió seria el 1487, moment en què ven una gran quantitat de llibres. PALAU DULCET, Antoni. *Manual del Librero*..., tomo XXIV, pàg. 95-96. RIBELLES COMÍN, Josep. *Bibliografía de la Lengua Valenciana*, Madrid: Imp. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1920-1979, pàg. 49. Aquest exemplar és interessant perquè seria anterior al llibre de Jeroni Taix, i per tant, ampliaria el corpus de literatura mariana en català, i a diferència del llibre de Taix, exposa aquesta història que és molt present en els inicis de la creació de les confraries.

¹³⁰ *Trellat Sumariament*... fol. 3-3v.

Aleshores la Verge s'hauria aparegut a Alan de la Rupe i li hauria demanat que refundés la seva confraria, la qual s'hauria creat just després de la mort de la Verge Maria, per tant, aquesta confraria seria la primera confraria de Maria¹³¹.

“En lo temps que la sacratissima Verge Maria vivia en aquesta mortal vida apres que Jesuchrist redemptor nostre se fou pujat al cel e hacrames lo santsprit als seus apostols e dexeables: e aquells prenent licencia de ella per anar a preycar per lo mon la voluntat e doctrina de Jesucrist e plo semblant a tots los amichs e devots de Jesus son fill e seus ella per gran amor e caritat e per special oracio los amonstava e instruya coma devocio molt plaset e servey molt agradable a Jesus e a ella diguessen tots jorns un psaltiri, ço es, XV pater nostres: e cent cinquanta avemaries. [...] Los quals apostols/dexeables/ e amichs voleren osament ho compliren tota lur vida. E aquells bo manifestaren a los amichs/los quals ne feren una confraria perque tal era la voluntat dela Verge Maria. E apres que la Verge Maria fou passada de aquesta vida: e son assumpta e portada en cos e anima als cels/los dits devots continuaren en la dita confraria visitantlos la verge Maria ab specials consolacions”¹³².

Però Alan de la Rupe no es va quedar només en aquesta fundació, sinó que va propagar d'altres llegendes que vesteixen la història. A més de la llegenda de l'aparició de la Verge a Alan de la Rupe, també es va propagar la llegenda de l'aparició de la Verge a Sant Domènec. Aquesta llegenda explica com la Verge s'apareix a Sant Domènec i li demana que prediqui el rosari. A través d'aquesta aparició el que va realitzar el dominic va ser establir un fort lligam entre el rosari i els dominics, abocant al personatge més important de l'ordre, que és el propi fundador, Sant Domènec de Guzmán. A partir d'aquesta relació, comencen a produir-se tot d'històries retroactives que expliquen l'evolució del rosari des de Sant Domènec, i per tant, la història es va autoalimentant.

Així doncs, Alan de la Rupe va ser qui va atribuir la visió de la Verge a Sant Domènec, qui recupera i comença a donar a forma a l'estructura del rosari, i per tant, en certa manera, és el primer inventor de la devoció. Alan de la Rupe va ser un gran estratega, ja que combina diversos elements, simbòlics i narratius per configurar una devoció. En els primers intents de crear una oració pel psaltiri de la Verge Alan de la Rupe recupera la tradició de repetir oracions a la Verge i la repetició de Parenostres, mentre es medita sobre la vida de Crist i de la Verge, oracions que eren freqüents sobretot entre els cartoixans i els cistercencs. Entre els cartoixans cal destacar a

¹³¹ MEERSSEMAN, Gilles Gérard, *Ordo fraternitatis*. pàg. 1164; WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the Roser...* pàg. 66; WILAMART, André. “Comment Alain de la Roche...” pàg. 109; SERRAI BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...* pàg. 19-22.

¹³² *Trellat Sumariament...* fol. 2-3.

Dominic de Prússia, ja que fou qui va formular la sèrie de 50 moments de la vida de Crist que es recordaven mitjançant la recitació d'Avemaries. Podria ser que hi hagués hagut una confusió entre Sant Domènec de Guzmán i Sant Domènec de Prússia, i que Alan hagués rescatat el dominic enlloc del cartoixà, o senzillament que s'hagués influenciat pels cartoixans, ja que sembla que hi va estar en contacte¹³³. Malgrat aquest fet, existeixen psaltiris de la vida de Crist anteriors a Domènec de Prússia, i per tant ell no seria tampoc el fundador¹³⁴. Alan no estableix l'oració dividida en quinze misteris, ni en una estructura clara, sinó que només deixa notícies vagues i generals del que volia que fos el psalteri a la Verge Maria, per tant, encara no es sistematitza la devoció. El que si que comença a apuntar és la unió entre el psalteri i la confraria en honor a la Verge; i cal recordar que el nom de "rosari" encara no ha aparegut.

JACOB SPRENGER I LA CONFRARIA DE COLÒNIA

Malgrat que la confraria de Douai va ser la primera, va ser molt més famosa la confraria creada a Colònia el 1475 per Jacob Sprenger. La confraria de Colònia es va crear quan la ciutat es va salvar de l'atac de les tropes burgunianes i es va creure que era degut a les oracions de Jacob Sprenger dirigides a la Verge. Per honorar aquest fet, es va fundar una confraria en honor a la Verge. Evidentment, les confraries de Douai i Colònia estaven connectades i la confraria de Colònia es funda seguint part dels principis de la confraria de Douai.

Prior del convent dominic de Colònia, Sprenger es va veure influenciat per Alan de la Rupe i per Michael Francisci, professor de teologia, que va interpretar i organitzar les idees d'Alan de la Rupe, creant un corpus atractiu i accessible al poble¹³⁵. Francisci havia estat alumne d'Alan de la Rupe a París i l'havia seguit en el

¹³³ KLINKHAMMER, Karl Joseph SJ. "Die Entstehung des Rosenkranzes und seine ursprüngliche Geistigkeit". Dins VV.AA. *500 Jahre Rosenkranz...* pàg. 32-38. Els orígens del rosari s'han buscat en el mestre de Domènec de Prússia, el també cartoixà Adolf von Essen, que va néixer a finals del segle XIV i va morir el 1439. Es creu que el primer cop que es va mencionar el rosari va ser el 1396, a Colònia, mentre era estudiant de la Universitat. El 1400 seria la data del primer text "Rosengrtelein Unser Lieben Frau". Veure del mateix autor: *Adolf von Essen und seines Werke*, Frankfurt am Main: Joseph Knecht, 1972, especialment pels inicis del rosari veure pàg. 77-113.

¹³⁴ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 16-17.

¹³⁵ Per fer-se una idea del personatge que era Sprenger és interessant apuntar que va ser autor (o coautor) del *Maleus Maleficandum*, un llibre sobre les heretgies, MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 65. També sobre Michael Francisci, veure WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 67 i ss. Francisci va ser també l'autor del *Quadiblet de veritate fraternitati rosarii seu psalterii beate Mariae virginis* de 1480, on s'explica precisament la

convent de Douai, en els anys anteriors a la fundació de la confraria. Entre 1469 i 1481 està a Colònia en el convent dominicà de Sprenger¹³⁶.

Les ordinacions de la confraria de Colònia van acompanyades de la il·lustració que he esmentat anteriorment (veure fig. 5). En aquest gravat es veu la Verge entronitzada amb el nen a la falda i reparteixen corones de roses. La representació de les persones que els envolten és molt significativa; per una banda, es diferencia clarament el costat esquerre de religiosos, i el costat dret de laics, fins i tot cada un branda un símbol pertinent, la creu i un estendard amb un escut, respectivament. L'entrada a la confraria era oberta tant a religiosos com a laics, però no només això, sinó que era oberta a tot tipus de religiosos, regulars, seculars, i de diversos càrrecs i a tot tipus de laics, homes, dones, nens, gent gran, de qualsevol condició i estat, fet que es representa clarament en aquesta il·lustració. La Verge manté un paper central i preponderant, i fins i tot és coronada per dos àngels, i al seu voltant tots aquests personatges de condicions tan diverses la veneren conjuntament, formant part del mateix col·lectiu, creant un únic conjunt.

Segurament aquesta imatge tingué una certa repercussió, sobretot n'és una prova més que evident la pintura de Dürer del 1505, pintada a Venècia (fig. 4). Aquest fet dóna constància que la imatge es deuria reproduir i que devia circular activament, fins al punt d'arribar a Itàlia a principis de segle.

“[...] Porque queda Remitido para el fin deste libro el tratar de las Constituciones y Reglas que esta Santa Companya tiene para concervarse y augmente nuestro que fue el Santo Confessor y predicador, el Prior del Convento de Colonia, a quien la Virgen aperetio para bien desta Santa Confradia com arriba queda ditxo, fue electo en su lugar el muy Reverendo fray Jaymo Spuner, maestro en santa theologia, el qual espues fue Provincial de Alemania, y levando a dealnte este divino proposito comenso a Predicar y exartar que se tomase muy deveras esta Sancta devocion y hizo reglas y constituciones el anyo 1475 en la ciudad de Colonia en el convento de Predicadores donde la Milagro havia sucedido con gana que de allí fuesse la nueva por tot el mundo si fuesse posible [...]”¹³⁷

Les confraries que es promulguen des de Douai i des de Colònia assenten, doncs, les bases del que seran totes les confraries del Roser, de tal manera que les

història de fundació de la confraria de Colònia. És gràcies a guanyar una batalla que la confraria es funda d'una manera exitosa.

¹³⁶ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 67

¹³⁷ ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, XVIII-XIX, s/d, f. 9-9v. Veure doc. 289

ordinacions de la primera confraria són quasi iguals a totes les ordinacions de confraries, fins i tot creades segles més tard. No és infreqüent trobar notícies de *Jaymo Supner* o *James Esprenguer* en els llibres de confraries de la diòcesi de Girona, considerat com el fundador i el propagador de les confraries del Roser, com es pot veure en el fragment citat anteriorment. Jacob Sprenger va aconseguir institucionalitzar el funcionament de la confraria, sobretot perquè aconseguí acotar i esquematitzar les idees d'Alan i les fa accessibles i divulgatives per tothom. Per exemple, també introdueix diversos elements que acompanyen aquesta institucionalització, com fer resar el rosari tres vegades per setmana o bé utilitzar un simbolisme en el psaltiri que consisteix en anomenar els Avemaries roses blanques i els Parenostres roses vermelles¹³⁸. L'estructura del rosari que s'assenta en aquesta confraria encara no és exactament la que s'estendrà per la resta de confraries, ja que el número d'Avemaries és diferent: en la confraria de Colònia es proposa de resar cinquanta Avemaries, enlloc dels 150 que s'establiran més endavant¹³⁹.

A partir de la fundació apareixen els primers llibres d'oracions del rosari, que comencen a configurar l'estructura de les pregàries, entre aquests cal destacar [*Dis ist*] *Unser lyeben frowen Rosenkrantz und wie er von ersten offkumen* aparegut el mateix 1475. Però encara més interessant per la devoció és el manual *Unser lieben frauen Psalter*, més popular que l'antecedent, del qual se'n realitzaren set edicions entre 1483 i 1502, llibre publicat a Ulm¹⁴⁰. Aquest manual és el primer que conté un rosari en imatges, un rosari tal i com s'entén en el seu significat complet, és a dir, la plena relació entre la oració i la meditació dels quinze misteris: es tracta de les representacions dels quinze misteris, dividits en tres grups segons els misteris de goig, dolor i glòria, i en cada un es representen cinc medallons envoltats per rosaris i a dins la representació del misteri corresponent (fig. 7.) A més a més d'aquests gravats, també s'hi distingien set maneres diferents de resar el rosari. No va ser però, fins el 1569 que es va fer la proclamació papal oficial de la manera correcte de resar el rosari, i s'escollí aquella que comprenia les quinze escenes de la vida de Crist¹⁴¹.

¹³⁸ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 67-68.

¹³⁹ Veure capítol següent, la història de la fundació de la confraria on es propaga la pregària en 50 avemaries. És molt interessant veure les diverses tradicions que hi ha a Alemanya i a Holanda en la diferència en el número d'Aves, en el primer cas estaria més estesa l'oració de 50 Avemaries, i a Holanda, 150: KLINKHAMMER, Karl Joseph, *Adolf von Esse...*, pàg. 102-104.

¹⁴⁰ Veure per exemple l'edició de 1502, *Psalter Unser Lieben Frauen von den drey Rosenkränzen*, Alanus de Rupe, Bayerische StaatsBibliothek digital, en línia.

¹⁴¹ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 25-26, i 32-34.

L'EXPANSIÓ DEL CULTE

Des de les primeres fundacions de les confraries de Douai i de Colònia, la creació de confraries s'estén com una taca d'oli per tot el món catòlic, com n'és un bon exemple la confraria del Roser fundada al convent dominic de Barcelona a finals del segle XV, i també, la fundació d'una altra confraria al convent dominic de Girona, com es pot deduir pels contractes de retaules del Roser al voltant del 1500. Aquest esdeveniment dóna una idea que els contactes entre els convents dominics (per tant, entre dominics) eren una realitat, que es donava gràcies a la mobilitat dels predicadors i als capítols provincials i generals que es celebraven periòdicament, i que reunien representants de tots els convents del territori que corresponia. A més a més de les vies de transmissió a través dels llibres, les estampes o altres mitjans escrits, els bisbes i els Papes deuriem jugar un paper clau per la comunicació, a través dels concilis i els sínodes.

En realitat cal parlar de dos períodes de difusió, per una banda, una primera influència des de la formació de la confraria de Colònia, i per altra banda, l'extensió del culte a les parròquies de cada bisbat. La primera expansió es pot delimitar cronològicament des de 1475 fins a aproximadament un segle més tard, i es pot anomenar una expansió exclusivament dominica. La segona expansió, la qual es veurà seguidament i forma part més concretament del tema d'aquest treball, es va realitzar, en canvi, a través dels convents de dominics i de les predicacions d'aquests, però també de la implicació dels rectors de les parròquies, en una època que cal situar després del Concili de Trento, quan es materialitza la reforma de l'església i es veu palès en els àmbits locals.

Pel què fa el primer cas doncs, dir que després de la creació de les dues confraries es produeix una expansió per qüestions de proximitat, de les àrees d'influència dels convents al voltant de Douai i Colònia (recordar que Alan de la Rupe envia els estatuts de la seva confraria a diversos convents dominics), i seguidament l'expansió segueix paral·lelament cap a Itàlia. La primera referència que es té després de la confraria de Colònia és a Venècia el 1480 i el 1481 a Florència, per tant, comença a haver-hi una expansió per Itàlia, on podria ser que hi col·laborés la influència del Papa i dels alts prelats de l'orde dels Dominics¹⁴².

¹⁴² Per les confraries del Roser a Itàlia, veure: MEERSSEMAN, Gilles Gerard. *Ordo Fraternitatis*. pàg. 1185 i s.

Aquestes dues confraries es funden gràcies al viatge d'un dominic procedent de Colònia, que s'atura a Venècia a predicar el rosari, i es queda un temps per fundar una confraria¹⁴³. És precisament la confraria de Venècia que encarregarà la ja esmentada obra de Dürer, anomenada "La festa del roser" el 1505. Aquesta obra és interessant per diversos aspectes. En primer lloc, i com ja s'ha esmentat, per inspirar-se clarament en el gravat que apareix en les ordinacions de la confraria de Colònia, per tant, es tractava d'un gravat que havia d'estar a l'abast, és a dir: s'havia reproduït. Per altra banda, és una obra realitzada per la capella de la confraria de mercaders alemanys del Roser a Sant Bartolomeo di Rialto de Venècia, una confraria formada per alemanys, fet que assenyalava una identitat concreta que plasmaven precisament amb un culte nascut a Alemanya i propagat originàriament per dominics alemanys; també és interessant destacar que en aquest cas es tracta d'una confraria que semblaria més aviat gremial, conformada per mercaders, però que malgrat aquest fet, la representació que en fa Dürer, es mostren una gran quantitat de devots, laics (podria ser que fossin retrats dels membres de la confraria) i religiosos, tots units per la mateixa devoció, que reben o donen garlandes de roses; entre els religiosos destacar el Papa Juli II, i entre els laics, a l'emperador Maximilià. Per tant, es continua representant una confraria oberta, això si, amb els màxims representants del poder eclesiàstic i polític. La imatge està presidida per Maria entronitzada i coronada, amb Jesús als braços: el nen és l'únic que dona garlandes als religiosos, i la Verge ho fa als laics. Un altre aspecte a destacar sobre la composició és el segon pla en què està sotmesa la figura de Sant Domènec. Les representacions més conegudes en època moderna de la Verge del Roser representen el sant en una situació privilegiada en relació a la Verge, que es trasllada en les imatges en un lloc preponderant a primer pla, al costat de la Verge, rebent el rosari ell mateix; en aquest cas la seva posició li resta importància i en contra li atribueix al Papa, l'emperador i a d'altres confreres. Aleshores aquesta imatge podria ser excepcional, no només pel segon pla de Sant Domènec, sinó per la mateixa aparició del Sant, que no apareix en els gravats anteriors, i que alhora prefigura quelcom que reapareixerà constantment en la iconografia rosariana¹⁴⁴.

¹⁴³ Veure sobretot per tot allò relacionat amb el roser a Itàlia la tesi d'Esperança Camara: CAMARA, Esperança. *Pictures and Prayers...*

¹⁴⁴ ANZELEWSKY, Fedja. *Dürer...*, pàg. 125-126. Veure: PANOFISKY, Erwin. *Vida y arte de Alberto Durero*, Madrid: Alianza, 1982, pàg. 127-132

Paral·lelament també continua la formació de confraries per la regió alemanya, com es pot veure pel text conservat a Ulm el 1483, o l'altar del Roser a Frankfurt amb Main el 1484¹⁴⁵. Com ja s'ha dit, en relació a la confraria d'Ulm es conserven uns gravats de suma importància, que donen peu a la configuració del rosari. Sembla que per primer cop apareixen els quinze misteris dividits en tres rosaris que serà tan comú en la pràctica de la devoció i en la imatgeria rosariana de tot el món catòlic. De seguida tornaré a aquest tema.

Aquesta difusió entre convents dominics es fa palesa per exemple en la realització el 1488, al convent de Santa Caterina de Barcelona, del gravat de fra Francesc Domènec de la Verge i els quinze misteris¹⁴⁶ (fig.21). Aquest gravat, segurament el més famós realitzat a Catalunya sobre el Roser, continua la tradició dels "rosaris pintats" que comença a Ulm – i dels quals també es coneix una aportació realitzada a Florència-, però que serien els tres primers rosaris on apareixen de manera sistematitzada els quinze misteris.

Per continuar amb l'expansió de la devoció, en aquest cas a les terres del Principat, aprofitaré una escena que apareix en aquest mateix gravat de Fra Francesc Domènec i en diverses obres a finals del segle XV: es tracta de la representació del Cavaller de Colònia. La història del cavaller de Colònia és la llegenda que acompanya la devoció del Roser en els seus inicis, i que gaudeix d'una iconografia estable que es repeteix en diverses obres. La iconografia sorgida d'aquesta llegenda s'estendrà ràpidament a diversos indrets, i en trobem exemples a les terres catalanes des de finals del segle XV.

EL CAVALLER DE COLÒNIA

No es pot escapar la relació entre la fundació de la confraria del Roser a Colònia, considerada la confraria a partir de la qual s'estendran la resta de confraries, i la llegenda anomenada del Cavaller de Colònia (o Colunya).

La llegenda del cavaller de Colònia és una variant d'una llegenda bastament coneguda a època medieval. Els primers indicis d'aquesta llegenda es troben al segle XIII en un manuscrit de la Biblioteca Nacional de França, en un text relacionat amb

¹⁴⁵ VV. AA. *500 Jahre Rosenkranz...* pàg. 200-201.

¹⁴⁶ Per veure el procés complet de creació de les oracions en època medieval és indispensable el llibre, reiteradament citat de Anne Winston-Allen.

l'orde dels cistercencs¹⁴⁷, però poc més tard s'ha trobat la llegenda en llocs tan diversos com a València, Castella, França o Alemanya¹⁴⁸. Aleshores no es coneixia sota el nom de “Cavaller de Colònia”, sinó que rebia diversos noms, com ara “Miracle de la Verge”, “El mercader i el lladre” o “La garlanda de Roses de la Verge Maria”. Entre les diferents versions, en català es pot llegir en un dels sermons de Sant Vicenç Ferrer¹⁴⁹ o bé a la península es conserva una llegenda amb els mateixos elements en les *Cántigas de Santa María*¹⁵⁰. Aquestes llegendes originàries tenen uns elements comuns: hi ha un home, que pot ser un mercader o un monjo, que és un gran devot a la Verge, i cada dia li dedica algunes oracions, normalment Avemaries. Aquest home un dia determinat viu una situació perillosa i és atacat per lladres que el volen matar. En el moment de matar-lo, es posa a resar les seves oracions, i és en aquest moment quan s'esdevé l'aparició de la Verge, i alhora, el miracle de la transformació de les pregàries de l'home en roses, que la Verge converteix en una corona de roses amb la qual corona a l'home. Aquest miracle salva la vida de l'home i alhora transforma als lladres en devots de la Verge.

El sermó de Sant Vicenç Ferrer és interessant perquè juntament amb la Verge apareixen Santa Caterina i Santa Agnès, que ajuden a la Verge a filar la corona; i és precisament aquesta versió de la història que recull Serra i Boldú per narrar la llegenda del Cavaller de Colònia¹⁵¹. Tornant al sermó de Sant Vicenç Ferrer, les oracions que l'home realitza són en aquest cas dotze Avemaries, “en reverència de 12 gracies que Déu havia fetes a la Verge Maria”¹⁵². Així, mentre el mercader resa els Avemaries, va recordant diferents aspectes de la seva vida, és a dir, una escena per Avemaria. Són aspectes interessants, perquè mostren que anteriorment a la

¹⁴⁷ Lat. 18134, fol. 145v-47v, transcrit per: DOBNER, Joseph. *Die mittelhochdeutsche Versnovelle Marien Rosenkranz*. Borna-Leipzig, 1928, pàg. 33, alhora citat a CANDELARIA, Lorenzo. “El cavaller de Colunya. A Miracle of the Rosary in the choirbooks of san Pedro Mártir de Toledo”. *Viator*, 35, 2004, pàg. 239.

¹⁴⁸ Veure CANDELARIA, Lorenzo “El cavaller de Colunya...”, pàg. 239, fins i tot aquesta llegenda es coneix en àrab i etiòp en els mateixos segles de l'edat mitjana.

¹⁴⁹ CHABÁS, Roque. “Estudio sobre los sermones valencianos de san Vicente Ferrer que se conservan manuscritos en la biblioteca de la Basílica metropolitana de Valencia (IV)” *Revista de archivos, museos y bibliotecas*. 1903, tercera època, any VII, núm. 8 i 9, pàg. 45-46.

¹⁵⁰ Veure la Càntiga número 121: “Esta é dun mirage do cavaliero que fazia a guerlanda das rosas a Santa Maria”, per exemple a l'edició de METTMANN, Walter; Alfons X. *Cántigas de Santa María*, 1988, vol. II, pàg. 58-59. També és molt interessant la il·lustració, veure per exemple a: GUERRERO LOVILLO, José, *Las Cántigas: estudio arqueologico de sus miniaturas*, Madrid: CSIC, Instituto Diego Velázquez, Sección Sevilla, 1949, lam. 134.

¹⁵¹ SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...*, pàg. 22-23; WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 100-101.

¹⁵² CHABÁS, Roque, “Estudio sobre los sermones...”, pàg. 45.

institucionalització del rosari ja existia un tipus de pregària que tenia el mateix funcionament: la repetició i l'evocació d'unes escenes determinades.

Curiosament, la llegenda que es troba a Colònia, en el moment de la fundació de la confraria, no és encara la llegenda anomenada del “cavaller de Colònia”. Aquesta llegenda que segueix és la que apareix en diversos textos dominics de finals del segle XV, i és la llegenda que es va publicar conjuntament amb els estatus de la confraria de Colònia, i s'anomena “Wie der rosenkrantze ist funden” (com es forma el rosari):

“Un home humil i secular tenia el costum de fer cada dia una corona de roses, o flors, o del que trobava depenent de l'estació de l'any, i posar-la al cap d'una imatge de la Verge. Aquest fet el practicava amb molta devoció i joia. La Verge va veure les bones intencions de l'home, i amb ganes d'ajudar-lo, li va donar la vocació de convertir-se a la vida religiosa. I d'aquesta manera es va convertir en monjo i va anar a viure en un monestir. Però la vida del monestir era molt dura, i tenia molta feina, i ja no tenia temps de fer garlandes de roses per la Verge. Per aquest motiu estava a punt de deixar la vida monàstica i tornar a la seva vida anterior, quan un vell prior es va adonar del seu desengany. El prior el va aconsellar que cada dia recités cinquanta Avemaries enlloc de fer la garlanda, i el va convèncer que la Verge preferiria sentir les oracions que no pas ésser coronada per les garlandes de roses. El monjo va seguir el consell, i va començar a resar els cinquanta Avemaries a la Verge. Un dia el van enviar a fer encàrrecs a fora del monestir, per la qual cosa havia de travessar un bosc perillós concorregut per lladres. Quan estava enmig del bosc el monjo va lligar el seu cavall en un arbre, es va agenollar, i quan estava recitant els cinquanta Avemaries, els lladres el van veure i es van dirigir cap el monjo per atacar-lo i robar-li el cavall i les pertinences. Però mentre els lladres s'anaven apropant, van veure a la distància que estava acompanyat d'una dama magnífica i preciosa que estava dreta a davant seu, i que contínuament, li anava traient roses de la boca i en creava una corona. Quan la corona va estar acabada, la va posar al seu cap i va ascendir cap al cel. Els lladres van quedar impressionats, i van córrer cap al monjo, demanant-li qui era la dona que estava amb ell. I el monjo va respondre que no tenia cap dama amb ell, només que estava recitant els cinquanta Avemaries com a corona per la Verge, tal i com li havien manat. Quan els lladres li van explicar el que havien vist, es van adonar que la dama era la Verge en persona que venia a acceptar les corones de roses que li oferia cada dia. Des d'aquell dia el monjo va viure joiosament, recitant cada dia els cinquanta Avemaries i ensenyant a altre gent la pràctica. D'aquesta manera el rosari va ser creat i conegut per nosaltres (els dominics). I hom pot pensar que els lladres van millorar les seves vides, perquè Déu els havia permès veure a la Verge Maria”¹⁵³.

Aquesta llegenda hauria experimentat una primera transformació des de les llegendes originàries de l'edat mitjana, en tant que ja apareix un element que definirà tota la

¹⁵³ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 100-101.

devoció: es tracta del paper dels dominics en la propagació del Roser. L'oració del rosari, en aquest cas el res de cinquanta avemaries, s'entén com “un rosari”, i no com un psalteri complet (que també es coneixerà com a rosari). En aquesta llegenda es posa èmfasi en explicar la relació entre la corona de roses i les oracions, especificant que ambdues són formes molt devotes i paral·leles de retre culte a la Mare de Déu.

La imatge que acompanya el text és un gravat possiblement de 1480¹⁵⁴ (fig. 8). Aquesta imatge sembla que no es correspongui amb el text, sobretot per un element: el vestuari del suposat monjo, que en aquest cas és el de cavaller. La terminologia de cavaller ha portat també a dues interpretacions diferenciades, sobretot en les llengües germàniques, ja que de vegades s'entén –en el cas anglès– com a “gentelman” i de vegades com a “knight”, ambdós mots traduïts igual en català i castellà per a cavaller. En aquest cas la representació s'assimila a un “knight”, per l'armadura del personatge, podria fer pensar doncs, que ja existís una variant de la llegenda on el protagonista fos un cavaller. L'home apareix en posició orant, agenollat i amb les mans juntes davant de la Mare de Déu, cal notar que entre les seva mans no hi ha cap rosari; aquesta, dreta amb el nen en braços i amb el braç lliure sosté una corona de roses, que o bé està a punt de coronar el cavaller o bé està encara realitzant la corona, ja que de la boca del cavaller en surt una rosa. Així doncs, la representació de les corones de roses va amb consonància amb la llegenda i amb la representació de la Verge en els estatuts de la mateixa confraria. A segon pla i a la dreta del gravat, hi ha els dos lladres que s'adonen de la visió i s'aturen abans de cometre l'atrancament. L'entorn on succeeix l'aparició es dona, sembla, a un riu o camí que travessa el bosc.

Fig. 8. “El cavaller de Colònia”, *Unser liebe frowen rosenkrantz*, Imatge dels estatuts de la confraria del Roser de Colònia, 1480.

¹⁵⁴ Veure la ref a BAUMAN, Guy C. “A Rosary picture with a view of the park of the Ducal Palace in Brussels, possibly by Goswijn van der Weyden”. *Metropolitan Museum Journal*. 1989, vol. 24, pàg. 141 *Unser lieben frauen rosenkrantz*, fol. Iv (Strasbourg: H.Knoblochtzter), 1480? London, The British Library. IA.2506 (photo: British Library); també a OERTZEN, Augusta von. *Maria, die Königin...* fig. 26, (Biblioteca Munich).

La figura 9 és clarament il·lustrativa d'aquest miracle. A primer pla, lleugerament a l'esquerre, la Verge dreta pren una rosa que surt de la boca del monjo, agenollat davant seu, i la col·loca a la corona que està sustentant amb la mà esquerra. El monjo, reconeixible pels seus hàbits, en posició orant, agenollat i amb les mans unides, aguanta un rosari. A segon pla, i lleugerament descentrats cap a la dreta, hi ha dos personatges que cal identificar com als lladres. Ambdós tenen les armes alçades a punt d'atacar al monjo, però un dels dos sembla que s'acabi d'adonar de la presència de la Verge i aturi al seu company. L'entorn on succeeixen els fets és a la llinda d'un bosc frondós, on s'emmarquen els lladres, i d'un paratge menys feréstec, amb un llac, davant del qual es produeix el miracle. També al fons, a la part esquerra s'endevina un edifici que podria molt ben ser el monestir d'on procedeix el monjo.

Fig. 9. “El cavaller de Colònia”, *Der Spiegel hochloblicher Bruderschaft des Rosenkrantz Marie*, fol. 36, Leipzig, 1515

Existeix encara una tercera llegenda que fou la que es propagà pel Principat, sobretot a València, i parla concretament de la ciutat de Colònia i de l'entorn on s'inicien les confraries del Roser. Aquesta història apareix en el llibre de Taix *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser y lo modo de dir lo Rosari...*, i en el *Trellat sumariament fet de la bulla o cofraria del psaltiri o roser*¹⁵⁵..., en versions que són pràcticament iguals, datables la primera el segle XVI, i la segona a finals del XV:

“En la dita ciutat de Colònia avia un home molt devot de la Verge Maria, lo qual tots los dies sens faltar deya lo Rosari de la Verge Maria, esdevinguè que lo dit home venint à rahons ab un altre lo matà. Lo mort tenia un germà

¹⁵⁵ Veure nota 129

home molt esforçat, lo qual apres de la mort de son germà, matant al matador de aquell. Un dia esdevinguès, que lo dit matador volent anar un poch de camí lo mes secret que pogue; no hi pogue fer tant secretament, que no fos espiat per los de la part contraria. Y passant de camí per devant la Iglesia del Monestir dels Frares Predicadors de la dita ciutat de Colonia, recordàs que aquell dia no avia dit lo Rosari. y axí entrantsen en la Iglesia, agenollàs devant la Imatge de la Verge Maria del Roser, en la sua mateixa Capella que alli estava, y dient amb molta devocio lo Rosari, entra lo seu contrari, lo qual lo estava esperant pera matarlo, y cercantlo ahont estava, veulo que estava agenollat devant lo altar de la Verge Maria del Roser, y que devant dell estava de peus una molt gentil, y molt hermosa Donzella, la qual prenia les Roses blanques, y vermelles, que eixien de la boca del dit home hin se fe una molt galant garlanda, posant una Rosa vermella y deu blanques, de la manera que eixien de la boca del que deya lo Rosari: y acabada de fer la garlanda, la dita tant gentil donzella la posà sobre lo cap de dit home, y desaparegué. Lo qual tot vist per lo seu contrari, que segons havem dit, lo estava esperant per matarlo; y conexent que era algun gran mysteri, mogut de devoció, y compasió llança les armes que portava, y ab cara, y semblant molt alegre sen anà envers lo dit devot de la Verge Maria. Lo qual vehentlo, y pensant que venia pera matarlo, molt turbat cercava com se pogués escapar; perol altre ab paraules molt amorosas lo abraçàm y en senyalt de pau lo besà, dientli: germá meu, no tingues por alguna, ni penses quet vull matar, ens desde ara te perdono graciosament la mort de mon germá, y precte quem perdones lo desaçossech, è inquietut que te he donat; pero suplichte, yt demano de mercè, que nom vulles negar, sino quem digues qui era aquella Senyora que devant de tu estava fehente una garlanda de Roses blanques y vermelles, la qual apres de averla acabada, y posada de sobre lo teu cap, sen es anada, y tu ara la portes, segons que clarament jo ho veig. Lo bon home meravellat del que ohia, y lo altre li deya, jurava, y afirmava no haver vist cosa alguna: pero lo altre conexent que aquella visio era estada per raho de alguna ocasió que ell deya, li dix: puix ja que dius que no has vist cosa alguna de les que jo he vist, diguesme quina oraciò feies à la Verge Maria? Y responentli lo altre que era la devoció del Sant Rosari, que son cent y cinquanta Ave Maries, y quinze Pare Nostres, en honra dels quinze mysteris de la Fe, que en aquella devoció se enclouhen. Lo altre prometè, y determina de allí avant de dir la dita devoció del Roser, agraintli com a bon amich la bona obra que dell avia rebut en ferlo devot de la devocio del Rosari de la Verge Maria. Tot aço (restant de allí en avant molt bons amichs) se divulgà tantost per la ciutat de Colònia”¹⁵⁶.

Aquesta llegenda és la que circulà sobretot pel Principat, amb un fort arrelament a València, en canvi en altres regions, per exemple a Alemanya, la versió del monjo tingué més difusió. Així doncs, més que una transformació en tres fases, potser s’hauria de parlar del sorgiment de dues llegendes a partir de les llegendes originàries esmentades al principi. És un fet que no deixa de ser curiós, en tant que en la mateixa ciutat de Colònia no es particularitzi el miracle en el seu entorn, en

¹⁵⁶ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1667, fol. 8-9v. En el *Trellat sumàriament...* fol. 5-6.

canvi es defineix la llegenda d'una manera tan particular en un entorn lluny d'aquest, com ara València. Tot i així, la localització del miracle, tant en un lloc concret, Colònia, com en un personatge, Jacob Sprenguer, sembla que li doni a la devoció una certa legitimitat, credibilitat i força. Així doncs, en aquest cas el miracle està perfectament localitzat en una ciutat, la de Colònia, i en un convent, el convent de Predicadors de la ciutat. A més a més, la llegenda es complementa amb una altra aparició de la Verge: l'aparició al prior del Convent que ha de refundar la devoció i la confraria, el prior Jacob Sprenguer, nom que es fa evident uns paràgrafs més enllà, si es pren com a font el *Trellat sumariament...* moment en què es parla de la institució de la confraria.

“Pero la Verge Maria, la qual avia ordenat aquella visio per difondre los cors dels faels Chrisitans pera que reben aquesta santa devoció, y renovassen els efectes de la seva santa Confraria del Roser, la nit après apareguè al Prior de dit Monestir dels Frares Predicadors de Colonia, lo qual era home molt perfet en tota virtut, y bondat, y devotissim a la santa devoció del Roser, y dixli, que puix lo Diumenge següent avia de predicar en la Iglesia Cathedral, o seu de dita ciutat, predicàs publicament, que desde aquell dia en avant tots, tant xichs com grans diguessen ab devoció lo Rosari en llahor de la Verge Maria, puix lo major servey que à ella podien fer, era servirla ab aquesta devoció”¹⁵⁷

El prior Jacob Sprenger forma part del miracle i de la llegenda; és un personatge més. Després d'aquesta aparició encara continua la història, per acabar d'arrodonir la llegenda; el prior li demana a la Verge que li doni algun senyal, ja que tem que no el creuran, i aquesta li pronostica un altre miracle que succeirà (el miracle de la dona que pareix un tros de carn, i que un cop col·locat sobre l'altar del roser es transforma en un nen¹⁵⁸), i també li diu que un cop acabada la tasca de sermonejar “E tu denunciaras al poble que lo tercer dia que aço auras preycat totes les dites coses: tu seras remunerat: la qual remuneracio sera que tu morras e yras al regne del cel: car no es cosa digna que algu vivint ab lo cos huma haia parlat ab mi e auque apres sobreixca mes ab vida corporal.”¹⁵⁹ Crec que és important destacar aquest punt, en què el prior arribarà a la mort com a recompensa de les seves tasques, ja que la vida realment gloriosa és al cel. La salvació de les ànimes és un tema latent en tota la

¹⁵⁷ *Trellat sumariament...* fol. 6.

¹⁵⁸ Aquest miracle també s'atribueix a la Mare de Déu de Montserrat, citat a Warner, Marina. *Tu sola entre...: L'histoire des Miracles Faicts par l'Intervention de Nostre Dame de Montserrat, depuis l'an 888, jusques l'an 1599, avec approbations authentiques d'iceux*, 1601, miracle núm. 83.

¹⁵⁹ *Trellat...* fol. 7. Cal dir que Jacob Sprenguer no morí al cap de tres dies de fundar la confraria del Roser, però sí que ho feu Alan de la Rupe.

devoció del Roser, en tant que un dels grans pilars per on es sustenta la devoció és mitjançant el guany d'indulgències.

La història que apareix en el *Trellat* perfila la institucionalització de les confraries, amb tots els elements establerts. La primera publicació d'aquest text sembla que es feu a València entre el 1485 i 1490, tot i que l'edició més antiga conservada és de 1537¹⁶⁰. Si aquest fos el cas, es podria traçar una ràpida extensió del culte des de la fundació de la confraria de Colònia el 1480, com ja apuntava, amb elements fonamentals pel culte, com el marcat paper dels dominics com a intercessors de la devoció, l'oració del rosari estructurada en 150 Avemaries i quinze Parenostres, la necessitat de tenir una imatge i un altar pel culte i les bases de les ordinacions de la confraria. Cal destacar també un punt que és molt rellevant en l'inici de la devoció al Principat, que és la importància de València com a epicentre de la devoció, si més no en els seus orígens. Aquesta hipòtesi es reforçaria pels diferents testimonis que es relacionen amb la devoció del roser, per exemple, al voltant del 1490 s'estampa un llibre que inclou un gravat on apareix la llegenda del cavaller de Colònia, procedent de la *Omèlia feta per lo venerable mossen Jeronim Fuster* estampat per Lambert Palmart¹⁶¹.

Pel què fa a Catalunya, sembla que la menció més antiga al principat del miracle és la del gravat realitzat el 1488 per fra Francesc Domènech (fig. 21), dominic del convent de Santa Caterina de Barcelona¹⁶². Se sap que el dominic es trasllada a València després de Barcelona. Les poques notícies sobre l'autor no donen gaires pistes, però és interessant destacar la relació amb la ciutat valenciana, i evidentment, relacionar-la amb l'arrelament valencià de la llegenda del cavaller de Colònia, i per tant, també de la mare de Déu del Roser.

¹⁶⁰ Veure nota 129

¹⁶¹ POST, Chandler Rathfon. *A History of Spanish painting. The Catalan School in the Late Middle Ages*, vol. VII, Massachusetts: Harvard University Press, 1938, pàg. 253. La imatge segueix la mateixa iconografia coneguda: la verge dreta coronada amb el nen als braços, envoltada per una garlanda de roses. El nen sosté una rosa, i la Mare de Déu corona al cavaller, que està orant amb un rosari a les mans i li surt una rosa de la boca. a l'altre costat de la Verge hi ha un religiós (bisbe?) també orant amb el rosari a les mans.

¹⁶² Sobre l'obra i l'autor veure: COLL, Josep M. "Dos artistas cuatrocentistas desconocidos". *Analecta Sacra Tarraconensis*. 1951, XXIV, pàg. 139; CASANOVAS, Maria Aurora. "El gravat". *Art Català*, vol. II, Barcelona: Aymà, pàg. 126-127; AINAUD, Joan. *Miniatura. Ars hispaniae*. vol. XVIII ("grabado"), pàg. 245 i 251. Tot i tractar-se d'una obra reconeguda, no hi ha un estudi satisfactori d'aquesta. Destacar BAUMAN, Guy. C. "A Rosary picture..." tot i que parla de l'obra per compararla amb *Els 15 misteris de la Verge*, Metropolitan Museum of Art, Nova York. També CANDELARIA, Lorenzo. "El cavaller de Colunya..."

Centrant-nos ara en l'escena del cavaller es pot veure al costat dret de la Verge, el cavaller de genolls, amb les mans juntes en posició d'orant, amb un rosari a les mans, tres roses que li surten de la boca, i la corona sobre el cap. En aquesta obra no hi ha una interacció directe entre la Verge i el nen i el cavaller, ja que la Verge ocupa un altre pla de l'obra, dins la mandorla, en un paratge natural i florit – equiparable als jardins de roses-, a diferència del terra enrajolat on passa l'acció del cavaller. Cal fixar-se un moment en la Verge, representada dreta, amb el rosari que l'envolta, seguint -tot i que de lluny- les tipologies de Verges dretes que s'han esmentat anteriorment. A darrera el cavaller, els botxins estan a punt d'atacar-lo: el primer sosté l'espasa a l'aire, però la resta s'adonen del miracle i “mogut de devoció, y compassió llança les armes que portava”¹⁶³, com es pot veure en les espases que estan caient al costat dels botxins. En general doncs, la imatge mostra diversos moments del miracle: el moment que està orant el rosari i li surten roses de la boca, la coronació per part de la Verge, un cop finalitzada l'oració, i finalment, el moment en què els botxins van a matar al cavaller però s'adonen a temps del miracle que està succeint. Es pot dir que conjuga perfectament amb el text del *Trellat* anteriorment esmentat. Aquesta imatge s'ha de posar en paral·lel inevitablement amb l'obra conservada al Metropolitan Museum of art “Els quinze misteris i la Verge del Roser” (fig. 10), com ja ha fet Guy S. Bauman¹⁶⁴, un fet transcendent, ja que es tracta d'una pintura flamenca (per tant el gravat hauria tingut una gran influència, o bé, la font primària d'on procedeix el gravat).

Fig. 10. “Els quinze misteris del Roser”, Goswijn van der Weyden (?), 1515-1520, Metropolitan Museum of Art, Nova York.

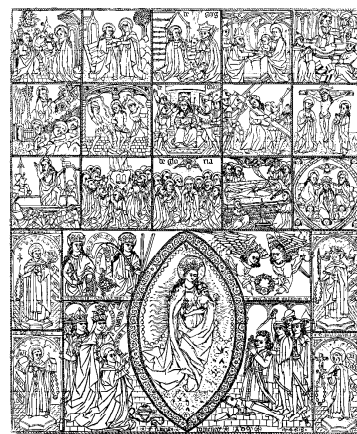

Fig. 21. “Els quinze misteris del Roser”, Fra Francesc Domènec. 1488

¹⁶³ *Trellat sumariament...*

¹⁶⁴ BAUMAN, Guy C. “A Rosary picture...”, pàg. 135-151

A Catalunya es conserven diverses obres on apareix la representació del cavaller de Colònia, sempre, evidentment, en obres rosarianes, i que cal posar en relació amb el gravat dominic. La majoria d'aquestes obres es realitzen en un període datable a finals del segle XV principis del segle XVI, per tant, en una primera fase d'expansió. Dins d'aquest conjunt d'imatges¹⁶⁵ cal destacar en primer lloc, el retaule dedicat a la Verge del Roser, d'autor desconegut (col·lecció privada, Barcelona)¹⁶⁶, de finals del segle XIV (fig. 11). Tot i les diferències espaials d'ambdues obres, la distribució de les escenes és paral·lela.

Fig. 11. Retaule de la Mare de Déu del Roser, finals del segle XIV.

L'escena central està presidida per la Verge dreta sobre un querubí, envoltada per una mandorla de roses, i sosté el nen en braços, alhora que aquest aguanta un rosari. Als peus de la Verge, concretament al lateral dret, hi ha representada l'escena del cavaller de Colònia. A l'esquerra, hi ha representats un cardenal i un bisbe, seguint la forma dels personatges de la dreta, és a dir, el bisbe està de genolls en posició orant, i dret a darrera seu el cardenal¹⁶⁷. En la figura del cavaller de Colònia, el cavaller està orant a la dreta de la Verge i a darrera hi ha el botxí amb l'espasa enlairada. De fet, és el botxí el que permet identificar aquesta escena com la del cavaller de Colònia, en tant que el cavaller en si no du cap tipus d'atribut: no du rosari, corona, ni li surten roses de la boca. Si no fos pel botxí, es podria confondre amb qualsevol donant. Molt més rellevant és el paral·lelisme de la Verge del Roser i el nen. La Verge envoltada

¹⁶⁵ La Verge de la Rosa, de la col·lecció dels Comtes de la Vall de Canet (SERRA I BOLDÚ, Valeri, *Llibre d'or...* lam. XXV.), obres al Museu Episcopal de Vic, el retaule del Roser de Jorba (fotografia del Fons Salvany), l'altar de Fontscaldes (MATA DE LA CRUZ, Sofía. "Pintors montblanquins del cinc-cents". *Aplec de Treballs. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Institut Ramon Muntaner*. 2000, núm. 18, pàg. 119-130).

¹⁶⁶ Publicada per GUDIOL i RICART, Josep; ALCOLEA i BLANCH, Santiago. *Pintura Gòtica catalana*. Barcelona: Polígrafa, 1986, pàg. 198 i pàg. 450 fig. 999; POST, Chandler Rathfon. *A History of Spanish painting ...*, vol. VII, 2, pàg. 501-503; SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...* lam. XXII.

¹⁶⁷ El retaule es completa amb les taules de tres sants, sant Onofre, amb un rosari a les mans, sant Joan i sant Jeroni, i una escena de la vida de la Verge: la presentació al temple de la Verge. A l'àtic s'hi representa la crucifixió. La composició del retaule és curiosa, en tant que es representa una sola escena de la vida de la Verge, i en la resta de compartiments s'hi representen sants (no es representen a la predel·la per exemple).

de la mandorla de roses és una composició que es troba en les verge del Roser de tradició més antiga: les verges apocalíptiques envoltades pel raig de sol i el rosari. En aquest cas, el que crida més l'atenció és la posició del nen i el detall del rosari que emmarca els caps del nen i la Verge, tal i com en dona en el gravat barceloní.

Una imatge menys afortunada és la que es conserva avui al dipòsit del MNAC: “L’aparició de la Mare de Déu del Roser al cavaller de Colònia” (fig. 13). Es tracta d’una taula del voltant de 1500, atribuïda al Mestre de Vielha (Bartomeu Garcia)¹⁶⁸. A l’àtic del retaule hi ha representats la Verge dreta amb el nen en braços. La tipologia de la Verge, com s’ha vist, segueix la de la Verge dels raigs de sol, les Verges de la rosa més antigues que es representaven semblants a les Immaculades o a les Verges apocalíptiques. A més a més, l’envolta una garlanda de roses, com les Mare de Déu vistes anteriorment o la del gravat de fra Francesc Domènech. El que permet una atribució més clara és la imatge del cavaller a l’esquerra, que s’identifica perquè li surt una rosa de la boca. Els botxins no apareixen en la meitat conservada d’aquesta escena, i en aquest cas el cavaller està acompanyat d’un àngel. Podria ser que no apareguessin, o bé, que apareguessin a l’altre costat de la Verge¹⁶⁹.

Fig. 13. “Aparició de la Verge del Roser al Cavaller de Colònia”, Àtic de retaule, ca. 1500, MNAC.

Fig. 12. “La Verge i el cavaller de Colònia”, ca. 1500 Arxiu Mas

¹⁶⁸ Veure MNAC, col·lecció, informació on-line, darrera consulta 3 d’agost de 2015; POST, Chandler Rathfon. *A History of Spanish painting...* vol. VII, 1, pàg. 260 i 263, fig. 82; SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d’or...* lam. XXIV; GUDIOL, Josep; ALCOLEA. Santiago. *Pintura gòtica...*, pàg. 190, cat. 571; VELSACO GONZÁLEZ, Alberto. *El Mestre de Vielha: un pintor tardogòtic entre Catalunya i Aragó*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2006, pàg. 174-181.

¹⁶⁹ Aleshores s’assimilaria a la composició “La Verge del Rosari i la llegenda del cavaller de Colònia, imatge de l’Arxiu Mas, G-50961, (fig. 12). “En Comercio (Arturo Ramón), el 1967. Pintura sobre taula, obra escuela catalana c. 1500.” La Verge ocupa la posició central, envoltada per la mandorla de roses, com en les obres anteriors, amb el nen en braços i una corona a la mà esquerra, tot hi així no està ubicada en un paisatge diferent, com en el cas de l’obra de la col·lecció privada (fig. 11). A l’esquerra de l’obra el cavaller està resant el rosari, i li surt una rosa de la boca. Els botxins arriben per la dreta de la Verge, i per tant, es troben just a davant seu la Verge, no pas el cavaller.

Per altra banda es conserven algunes obres que segueixen una tipologia diferent a les esmentades fins ara. És el cas del retaule del Roser procedent de Sant Fèlix de Girona (fig. 14)¹⁷⁰. La Verge del Roser apareix sobre un roser de grans dimensions, és a dir, un arbre, de tal manera que recorda la tipologia de l'arbre de Jessè. Per tant, l'escena no es desenvolupa a l'interior d'una església, a davant d'un temple, sinó que se situa en un entorn natural. Al centre de l'escena, a la part superior hi ha la Verge, i a la part inferior, el cavaller, en posició d'orant, amb un rosari a les mans, i de la boca li surten quatre roses blanques i una de vermella, distingint-se així l'oració de quatre Avemaries i un Parenostre, en procés de resar el rosari. A la dreta apareixen els assassins, i a l'esquerra diversos clergues i un rei. Aquesta taula l'ha atribuït J. Clara a Perris de la Roca, i podria formar part de les taules de sant Joan Baptista i sant Joan Evangelista del mateix autor.¹⁷¹ Aquest retaule cal posar-lo en relació amb el retaule de la Casa Heras de Puig¹⁷² (fig. 15), de Girona, sobretot l'escena central, en què la Verge es representa

Fig. 14. “Mare de Déu del Roser i cavaller de Colònia”, procedent de Sant Fèlix, Girona.

¹⁷⁰ Arxiu Mas, C-10460, Girona, Sant Fèlix; SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...*Lam xxxiv, “La Mare de déu del Roser, adorada per prelatos i monarques; a l'esquerra, el cavaller de Colunya (pintura sobre taula de 120 x 63 cm)”.

¹⁷¹ CLARA, Josep. “Pintors forasters a la Girona del darrer terç del segle XVI”. *Annals de l'Institut d'estudis gironins*. 1992-1993, núm. 32, pàg. 102-103. Que cal posar en relació amb les taules dels sants Joans atribuïdes per Garriga, actualment al Museu d'Art de Girona. GARRIGA, Joaquim. *Història de l'art català. L'època del renaixement s. XVI*, vol. IV, Barcelona: Edicions 62, 1989, pàg. 150. Veure també, CLARA, Josep. “L'ex-col·legiata de Sant Feliu de Girona i la guerra civil”. *Revista de Girona*. 1981, núm. 97, pàg. 257.

¹⁷² Arxiu Mas, C-44778; SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...* lam. xxxi, “La Mare de déu del Roser i quatre prodigis rosarians, taula de transició vers el renaixement, amb montura gòtica (començos del segle XVI). Col. De la Sra. Maria Esclasans.” La Família Heras de Puig tenen un Mas a Adri, propietat de la família des del XIV. Pel què fa la capella, sembla que conservava un retaule barroc dedicat a Sant Llorenç, cremat durant la guerra. Veure: ARNAU, Maruja. “La casa Heras d'Adri”. *Revista de Girona*, núm. 191, novembre-desembre, 1998, pàg. 93-101; i també MOLI i FRIGOLA, Montserrat. “A la recerca dels post-il·lustrats 1840-1900 Narcís Heras de Puig”. *Revista de Girona*. núm. 75-76-77, 1976, pàg. 215-218. Aquest retaule està format per tres carrers i dues andanes, la imatge central superior és aquesta citada de la Verge del Roser en tipologia arbre; en el pis inferior hi ha una taula posterior que no correspon amb l'estil de la resta de l'obra, on es representa la verge dreta amb un nen en braços. Als carrers laterals hi ha quatre escenes: a la part superior esquerra, podria tractar-se del cavaller de Colònia agenollat resant un cop capturat, i apareix a dalt el cel la Verge amb una garlanda de roses per coronar-lo; a la part baixa, l'escena és repeteix, aquest cop amb un monjo dominic, agenollat, resant davant la Verge i dos soldats drets. A la part dreta superior,

seguint la mateixa tipologia. En algunes obres italianes s'ha usat aquesta tipologia de l'arbre, però s'aprofita la forma per afegir-hi els quinze misteris repartits per les branques, o bé en forma de medallons o bé en forma quadrangular¹⁷³. També segueix aquesta tipologia una taula del segle XVI, possiblement procedent de Sant Joan les Fonts. Aquest retaule de Sant Joan les Fonts prové del monestir, i fou realitzat el 1583 per Pere Antoni Vilanova (fig. 16)¹⁷⁴.

Fig. 15. “Retaule de la Mare de Déu del Roser” Col·lecció Heras de Puig, Adri, Girona.

Fig. 16. “Mare de Déu del Roser i el cavaller de Colònia”, Taula Sant Joan les Fonts, Pere Antoni Vilanova, 1583.

cavaller que cau del cavall davant l'aparició de la Verge, (Conversió?) i a baix, podria tractar-se del miracle del tros de carn.

¹⁷³ Per exemple, l'obra anònima de la parròquia d'Armarolo, del segle XVII, “La Immaculada i els misteris del rosari” o bé l'obra de Guido Reni, “La Verge amb el nen s'apareix a Sant Domènec i els misteris del roser”, en el santuari de la Madonna di S. Luca.

¹⁷⁴ Veure per l'obra: MURLÀ i GIRALT, Josep. “Un retaule de Pere Mates per a Sant Salvador de Bianya i un altre de Joan de Namur per a l'església de Sant Esteve d'Olot”. *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 1984, pàg. 172.

I no es pot oblidar el desaparegut retaule de 1500 realitzat per Aine Bru del convent de dominics de Girona, del qual se'n conserva el contracte.¹⁷⁵ Malauradament desaparegut, però sortosament amb el contracte ben especificat, es pot veure que es demana que a la taula principal hi hagi nostra Senyora, el crucifix, i també, la història amb la imatge i el misteri del cavaller de Colònia i els seus enemics, “segons coneguda del pintor”; a més a més, també havia de tenir altres històries pintades, que no s'especifiquen però que han de ser conegudes pel prior del convent. El segon contracte conservat es refereix al bancal d'aquest mateix retaule, on s'especifiquen clarament les escenes que s'hi han de presentar: la Pietat, Sant Onofre, Sant Geroni, Sant Roc i Sant Rafel. Així doncs, es presenten dos sants penitents, ambdós de genolls i al desert (sant Onofre i Sant Geroni), i dos sants pelegrins, sant Roc i sant Rafel. Inevitablement, aquesta descripció porta a compararlo amb el retaule de del Roser (fig. 11), on també apareix sant Onofre.¹⁷⁶

LA IMATGE PER LA DEVOCIÓ

Com ja s'ha destacat, hi ha una sèrie d'aspectes que s'estableixen a partir de finals del XV i que formen part dels pilars de la devoció. En el *Trellat* un dels aspectes més interessants que apareix pel tema que ens ocupa és el fet que el devot resi davant d'una imatge del Roser, en una capella dedicada a aquesta advocació: “y axí entrantsen en la Iglesia, agenollàs devant la Imatge de la Verge Maria del Roser, en la sua mateixa Capella que alli estava, y dient amb molta devocio lo Rosari”. El devot cerca el lloc sagrat per efectuar la pregària, i s'agenolla davant la imatge de la Mare de Déu, tot i que segurament és una ubicació simbòlica (per exemple, no necessita mirar la imatge en el moment d'efectuar la pregària, perquè no veu l'aparició de la Mare de Déu).¹⁷⁷

¹⁷⁵ El documents transcrits (format per dos contractes: retaule i bancal) a: FREIXAS, Pere. “Documents per a l'art renaixentista català. La pintura a Girona durant el primer terç del segle XVI”. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1984, vol. 27, pàg. 165-188. Veure BOSCH, Joan; MIRALPEIX, Francesc. “El convent de Sant Domènec a l'època moderna.” Dins: *La Universitat de Girona. Història, arquitectura, patrimoni*. Girona, 2011, pàg. 202.

¹⁷⁶ Sobre la iconografia i el culte a sant Onofre veure: BARNIOL LÓPEZ, Montserrat. “El culte a sant Onofre a Catalunya en època gòtica i la seva traducció plàstica”. Treball de recerca de doctorat, UAB, 2006. En concret sobre la relació de sant Onofre i Sant Rafel en els retaules gòtics, pàg. 94.

¹⁷⁷ També la relació del devot amb la imatge quan aquest executa la corona de flors i corona una imatge, veure principi d'aquest capítol, llegenda del cavaller de Colònia.

Fig.17. “El miracle del cavaller de Colònia, Fernando Coca, 1514.

Fig. 18. “El miracle del cavaller de Colònia, taula aragonesa, 1483, Metropolitan Museum of Art.

En aquestes dues figures (17 i 18) es representa el moment en què el cavaller entra a l'església i es col·loca davant de l'altar de la Mare de Déu per resar el rosari¹⁷⁸. L'estructura de les dues obres és paral·lela. Els personatges estan ubicats de la mateixa manera dins de l'espai, que salvant les distàncies temporals de l'execució de l'obra i dels estils de cada una, és el

¹⁷⁸ La taula de l'escola mallorquina fou publicada per FOLCH i TORRAS, Joaquim. “Un retaule inèdit del renaixement”. *Gaseta de les Arts*. 1925, núm. 30, 1925, pàg. 4-5 que l'atribueix a un autor de l'escola valenciana tot i la procedència mallorquina (i seguit d'un article complementari de SERRA i BOLDÚ, Valeri. “La influència del Rosari en l'Art de Colunya”. *Gaseta de les Arts*. 1925, núm. 30, pàg. 5-6) i després publicat a SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...* làmina XXVI, “Aparició miraculosa de la Verga al Cavaller de Colunya, primer quart del segle XVI?, retaule de propietat particular”. Veure sobretot les notes de LLOMPART, Gabriel. *La pintura medieval mallorquina. Su entorno cultural y su iconografía*. Barcelona: Universidad de Barcelona, 1970, vol. 2. pàg. 140 i vol. 4, pàg. 240-241, i 281-282. Llompart transcriu el contracte de l'obra, i reatribueix l'autoria a Fernando Coca; anteriorment havia estat atribuït per Post a Manuel Ferrando. Sembla que l'atribució de Llompart seria plausible, i aleshores la datació de l'obra seria el 1514. Per la taula aragonesa veure: SALINGER, Margareta. “A new spanish retable at the Cloisters”. *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*. vol. 34, núm. 7 (juliol, 1939), pàg. 174-177; BAUMAN, Guy C. “A Rosary picture...”, pàg. 135-151; POST, Chandler Rathfon. *History of Spanish painting. The Aragonese School in the Late Middle Ages*. vol. VIII, pt. 1, 1941, pàg. 185-186. També està citat a WEHLE, Harry B. *The Metropolitan Museum of Art: A Catalogue of Italian, Spanish and Byzantine Paintings* (New York, 1940).

mateix. A primer pla apareix el cavaller amb la Verge, a segon pla els botxins que vénen a matar el cavaller. En l'obra aragonesa, el cavaller està orant sense un rosari a les mans, a diferència de l'obra mallorquina. Les dues Verges estan fent una corona amb les roses que surten, explícitament de la boca del "mercader mallorquí", de tal manera que es forma tot un roser entre ambdós, i més aviat simbòlicament del "cavaller aragonès". En l'obra més tardana, és el nen que està en braços de la Verge el que sustenta la corona, i en l'obra aragonesa la Verge apareix sola. En l'obra del segle XV, els botxins, equipats com a cavallers, es representen en el moment que descobreixen el miracle de l'aparició, com es pot veure amb el subtil gest que fa el primer botxí amb la mà. En l'obra tardana, es veu explícitament que els botxins entren corrent a l'església, i per la seva cara es pot llegir la sorpresa de veure l'aparició. Destacar per últim un element encantador i que ha ocupat molta literatura, es tracta de la representació del quadre dins del quadre. En el cas de l'obra aragonesa, es veu clarament que l'obra que es representa a dins de la taula no és la mateixa que el retaule real, començant per la temàtica del retaule. El retaule està dedicat a Santa Anna, la Verge i Sant Miquel, i en l'obra representada a dins de l'escena del cavaller, el retaule està dedicat a la Verge. Malgrat aquesta diferència, l'estructura i la composició és la mateixa. De l'obra mallorquina de 1514 de Fernando Coca, de la qual no es coneix la resta del retaule, es mostra una representació de la Verge, tot i que sembla que es tracti d'un altar en pedra i format per una gran fornícula central, pel que fa pensar que no representaria la pròpia obra. Pel que es pot llegir en el contracte, aquesta peça conservada seria la taula central, i estaria acompanyada per sis històries més i a la part superior hi hauria una crucifixió¹⁷⁹.

Aquestes dues imatges, que representen més o menys fidelment la llegenda del cavaller de Colònia que més es coneix al principat, mostren la importància de tenir una imatge o una representació de la divinitat a qui es ret culte, tema que es tractarà en l'últim capítol.

Apareix també en aquesta història un detall simbòlic que sembla que s'establí en la fundació de la confraria de Colònia que és la formació de la garlanda de roses amb deu roses blanques i una de vermella, equiparat a l'oració de deu Avemaries i un Parenostre. La conversió de les oracions en roses és un recurs freqüent usat en la

¹⁷⁹ Transcripció del contracte per LLOMPART, Gabriel. *La pintura medieval ...*, vol. 4., pàg. 240-241.

iconografia i es representa de tal manera que el cavaller treu roses de la boca; i seguidament, la Verge les recull, com qui accepta els Avemaries, i en fa una corona de roses. Aquesta corona és, de fet, el testimoni material de l'aparició de la Verge, ja que continua al cap del cavaller després que la Mare de Déu desaparegui. La corona feta per la Verge "la qual apres de averla acabada, y posada de sobre lo teu cap, sen es anada, y tu ara la portes, segons que clarament jo ho veig". Per tant, la corona de roses és l'element material que justifica i verifica el miracle. Un altre element que no apareix en el text, però si que ja és present a la iconografia és la referència a l'instrument del rosari. Aquesta llegenda és una de les tantes en què la predicació dels Aves que es converteixen en roses, de tal manera que amb la seva unió es forma una corona o una garlanda. Aquesta tradició és significativa sobretot a Alemanya, en què la mateixa devoció del Roser s'anomena Rosenkranz (corona de Roses). Així, cada cop que el monjo, el cavaller o el mercader recités un Ave, de la boca li sortiria una rosa, que conjuntament amb tots els Aves formaria una corona sencera.

Seguint amb les referències del *Trellat*, també són interessants alguns aspectes que es poden posar en relació amb el paper de les confraries. És destacable que l'home a qui se li apareix la Verge sigui algú que ha comés un pecat, és a dir, que hagi matat a un home. Aquest fet és important per la concepció de la devoció, ja que l'exemple que presenta com a persona devota no és un exemple de santedat, fet per tant que influencia també en la concepció de les confraries. El que ens diu és que, realment tothom, fins i tot els pecadors, poden ser devots i poden formar part de la confraria. En aquest cas és interessant destacar el tipus d'iconografia que s'usa per representar a la Verge del Roser. Semblaria adequat, tal i com es realitza en el retaule del Roser del convent de Colònia¹⁸⁰ (fig.20), representar a la Verge com a protectora, per exemple, seguint la tipologia de la Verge de Misericòrdia, de tal manera que es mostra que tots els fidels estan sota la protecció de la Mare de Déu. La imatge que es transmet difereix de la Mare de Déu protectora, i s'acosta més a la Verge gloriosa, i consegüentment més apartada dels humans.

¹⁸⁰ 1510-1515, Mestre de Sant Severin, Primer retaule del Roser, de la confraria del Roser de Colònia. Apareix la Verge, triplement coronada, dos sants dominics: sant Domènec i sant Pere de Milà; santa Dorotea a l'esquerra i santa Cecília a la dreta. Pintada com a reina del rosari i com a protectora de la confraria. A l'esquerra hi ha els membres de la confraria, amb el papa. A la dreta els membres seculars amb l'emperador amb la seva família i el gremi de cervesers (sant Pere de Milà és el patró d'aquest gremi).

Fig. 20. Retaule del Roser, 1510-1515, Atribuït al Mestre de St. Severin, Convent Dominic de Sant Andreas, Colònia.

Després del Concili de Trento i de la batalla de Lepant, quan les confraries arriben a la seva màxima extensió, es deixa d'utilitzar aquesta iconografia del cavaller de Colònia, i els dominics passaran a tenir un paper més preponderant, tant pel què fa la devoció com pel què fa la representació en les imatges.

DOMINICS A CATALUNYA: SANTA CATERINA DE BARCELONA I SANT DOMÈNEC DE GIRONA

A Catalunya s'implanten durant el segle XIII i XIV un total de tretze cases de dominics¹⁸¹ i el segle XVII hi ha un total de dinou convents al Principat, inclòs el Rosselló¹⁸². L'arribada dels dominics a Catalunya va ser gràcies al bisbe de Barcelona Berenguer de Palou, que segons Villanueva va conèixer els predicadors a Bolonya i els va portar a Barcelona el 1219, pocs anys després de la fundació de l'orde. A la diòcesi de Girona es coneixen tres convents de dominics: el de Girona, fundat el 1253, el de Castelló d'Empúries, el 1317 i el de Peralada, el 1578¹⁸³. Aquests són els tres centres d'irradiació a través dels quals es predica i s'estén la devoció del Roser. Tot i així, els convents d'altres diòcesis també exercien les seves tasques en la de Girona, per exemple, la confraria del Roser d'Olot està fundada per

¹⁸¹ BADA, Joan. *Història del cristianisme a Catalunya*. Vic: Eumo-Pagès, 2005. pàg. 71.

¹⁸² PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 174.

¹⁸³ BARRAQUER I ROVIRALTA, Gabriel. *Las casas de religiosos en Cataluña*. Vol. II. Barcelona: Francisco J. Altés y Alabart, 1906, pàg. 68 i ss.; GIRONELLA DELGÀ, Anna. *Girona: convents i monestirs, segles X-XIX*. Girona: Ajuntament de Girona, 2005, pàg. 58. PLADEVALL, Antoni et al. *Els monestirs...*, pàg. 89; COLL, José M. "Historia succinta...", pàg. 6.

un dominic del convent de Balaguer. A més a més, si es té present la situació geogràfica, els tres convents queden relativament allunyats de la zona occidental de la diòcesi, regió muntanyosa i de difícil accés.

El centre més important de dominics a Catalunya era el convent de **Santa Caterina de Barcelona**. Els dominics arriben a Barcelona tres anys després de la fundació de l'orde, el 1219, i en un inici es situen al call jueu. L'any 1223 reben un antic cenobi per construir el seu monestir, el qual sembla que estava dedicat a Santa Caterina d'Alexandria¹⁸⁴, i d'aquí li recauria l'atribució al monestir, i no pas a la santa dominica Caterina de Siena, com es pot pensar (pel fet de tractar-se d'una santa dominica). Ràpidament els dominics aconseguen terres i donacions que els hi permeten construir el seu monestir, senyal del bon acolliment que tenen i de la propagació en la ciutat. Aquest èxit inicial està estretament relacionat amb el bisbe Berenguer de Palol, i una mica més tard, amb Ramon de Penyafort, personatges que donen una gran empenta a l'orde dominica, que es viu en forma de grans privilegis¹⁸⁵. A més a més, la situació del convent dins de la trama urbana, en un indret privilegiat per la proximitat als diversos poders, ajuden a augmentar el seu prestigi. El convent de Santa Caterina no para de remodelar-se i créixer en tot el decurs de la seva història, fins al segle XIX, moment en què serà enderrocat.

Segurament la devoció del Roser es va estendre des d'aquí, per tractar-se del centre dominic més important del Principat, on possiblement hi arribaven les noves en primer lloc, i des d'on s'estendrien per la resta de convents. La confraria del Roser més antiga de Catalunya estava instituïda en aquest convent, i en el llibre de confraria sembla que hi havia inscrits confreres i confrasses de diferents parts del territori¹⁸⁶. Un dels testimonis més flagrants de la importància d'aquest centre com a epicentre de la devoció és el gravat –anteriorment esmentat– realitzat per fra Francesc Domènech, realitzat el 1488, només 8 anys més tard que es fundés la primera confraria del Roser a Colònia; un gravat del qual se'n tornarà a parlar més endavant, però només dir que mostra les quinze escenes dels misteris del Roser totalment consolidats. Per tant, amb aquests vuit anys, hi ha un procés d'expansió geogràfica i de consolidació de la devoció, de tal manera que s'estructura el res del rosari en la

¹⁸⁴ ARGUELO I MAS, Jordi et alt. “Santa Caterina de Barcelona: assaig d’ocupació i evolució”. *Quaderns d’arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*. 2005, època II, núm. 1, pàg. 15

¹⁸⁵ Ídem, pàg. 28-30.

¹⁸⁶ SERRA i BOLDÚ, Valeri. *Llibre d’Or...*

contemplació dels quinze misteris, en un àmbit geogràfic que s'inicia al nord d'Europa i es troba consolidat a Barcelona.

Dissortadament no es conserven els primers llibres de la confraria del Roser establerta en el convent de Barcelona. Segons Serra i Boldú el segon llibre de la confraria del Roser d'aquest convent fou començat el 1489, i hi havia un gran nombre d'inscrits de diferents viles i pobles¹⁸⁷. Es tractaria d'una data molt "temprana" de la fundació de la confraria, tenint en compte que es tracta del segon llibre, tot i que també pot ser un llibre pocs anys anterior (no necessàriament s'ha d'omplir tot el llibre per tenir-ne un de nou, poden donar-se moltes circumstàncies com ara la pèrdua, el malbaratament...).

El convent de **Sant Domènec de Girona** es va fundar el 1253 essent el cinquè convent dominic que es fundava a Catalunya, pel bisbe dominic Berenguer de Castellbisbal¹⁸⁸. El convent es va construir ràpidament, gràcies a les diferents aportacions que es van rebre per la seva fàbrica. Sembla que va ser un centre de culte important per la ciutat, com es pot veure per la quantitat de frares que residien al convent, que proporcionalment a la ciutat de Girona es tractava d'un nombre molt elevat, i també, per les ampliacions de les capelles del convent, com la del Roser i la de Sant Dalmau Moner, que rebien tanta devoció dels feligresos que es van convertir, el segle XVII, en petites esglésies a l'interior de la gran nau de l'església conventual¹⁸⁹. El convent de Girona fou el més important per la propagació del culte a la diòcesi, ja que fou el que va instituït la majoria de confraries i alhora també era el Prior del convent de Girona que aprovava els llibres de confraria de gran part de les confraries del bisbat. Els dos altres convents de la diòcesi, el de Castelló d'Empúries i el de Peralada, estan estretament relacionats amb el convent de Girona. El de Castelló d'Empúries, fundat a principis del XIV, es va fundar amb dominics

¹⁸⁷ SERRA i BOLDÚ, Valeri, *Llibre d'Or...* pàg. 18.

¹⁸⁸ Qui ha escrit més sobre el convent de Girona és sens dubte Fr. José M. COLL, O.P., com es pot apreciar amb la sèrie d'articles publicats als Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, dedicant-se tant a estudis de dominics il·lustres, estudi de documents, com les cases de dominics. Entre aquests citar: "Historia sucinta...", pàg. 5-32. Veure també: BARRAQUER ROVIRALTA, Gabriel. *Las casas de religiosos...*; PLA CARGOL, Joaquim. "El antiguo convento y templo de Santo Domingo y reconciliación de éste en 1957". *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. 1956-57, XI, pàg. 359-371. Veure també BOSCH, Joan; MIARLPEIX, Francesc. "El convent de Sant Domènec...", pàg. 189-209; i MOLINA, Joan. "La memòria de les pedres. Fundació i esplendor d'un convent dominicà a la Girona baixmedieval". Dins *La Universitat de Girona. Història, arquitectura, patrimoni*, Girona: Universitat de Girona, 2011, pàg. 163-187.

¹⁸⁹ Sobre la capella del Roser de Sant Domènec, veure apartat anterior sobre el retaule desaparegut d'Aine Bru, i veure últim capítol pel retaule també desaparegut atribuït a Tramulles.

provinents del convent de Girona; el de Peralada va ser fundat al segle XVI també pels dominics de Girona.

El llibre de confraria del convent de Girona també mostra una característica comuna amb el de Barcelona: el fet que hi hagi inscrits procedents de viles i pobles molt diferents, i de vegades, prou lluny de la ciutat¹⁹⁰. Aquest fet dóna constància que, si més no en els inicis, el fet de formar part de la confraria no era un acte participatiu, sinó que era un contracte de salvació de les ànimes. És a dir, qui estava inscrit en el llibre, tenia el guany de les indulgències i de les gràcies, majoritàriament referents a la salvació en el més enllà, i el seu nom escrit en un llibre era suficient per formar part de la comunitat: en el seu càrrec quedava el fet de resar el rosari i dedicar-se a les altres obligacions imposades pels estatuts de la confraria. Aquestes primerenques confraries establertes en els convents difereixen considerablement del les confraries que es trobaran fundades en les parròquies o temples de les viles. Les primeres tenen caràcter d'arxiconfraria, on el més important és el número d'inscrits; les segones tenen un caràcter comunitari, on les tasques més destacades es posen a la llum en la participació i la celebració de les diverses activitats.

ELS MISTERIS: CONSOLIDACIÓ DE LA DEVOCIÓ PER LA CONFRARIA.

A partir de l'últim terç del segle XVI és doncs quan es consolida la devoció del Roser, degut a la institucionalització del culte a través de les confraries. Com ja s'ha dit, la relació entre la devoció i les confraries esdevé –a partir d'aquestes dates– pràcticament inseparables, ja que el canal per on es difon i per on es viu aquesta devoció és la confraria. Aquesta consolidació es dóna també en l'estructura del rosari: les parts, les oracions, i els misteris que acompanyen l'oració. Els quinze misteris són un element distintiu del rosari, que uneixen en les seves escenes la vida de la Verge i la vida de Crist, donant a la devoció aquesta doble advocació que la fa més forta i alhora, més pròxima a la realitat; unió que es dóna també amb el tipus de res, en tant que s'evoca a la Verge a través dels Avemaries, i a Crist a través dels Parenostres.

¹⁹⁰ AHMG, Gremis, “Índice General de las cofradías del Rocío”, reg. 11. 522. [Llibre de confraria del Roser. (ciutat de Girona, Sant Domènec)]

Els misteris del Roser tenen una doble vessant que és interessant per aquest estudi, ja que, per una banda, tenen relació amb l'oració del rosari, i per altra banda, esdevenen escenes que es materialitzen en diversos suports: gravats, estampes, retaules o banderes. Reprenent l'estructura del rosari, aquest es conforma per les oracions de 150 Avemaries i quinze Parenostres, que s'alternen en l'oració d'un Parenostre i deu Avemaries, formant un total de quinze grups, que s'assimilen als quinze misteris. El moment de passar el rosari, el devot ha d'orar tenint present el misteri que correspongui. En el llibre del Roser de Taix, explicita que els devots han de passar el rosari mentre contemplen els quinze misteris, que a poder ser, siguin en imatges, com també la imatge de Crist i de la Verge, i si no hi ha cap imatge, que la "pinti amb el pensament"¹⁹¹. Així doncs, es declara la necessitat de tenir una imatge per orar, com s'ha vist també en les representacions del miracle del Cavaller de Colònia. Aquest acompanyament permetia una implicació per part del fidel, que a través de la oració i la contemplació, aconseguia emocionar-se seguint els misteris¹⁹². Aquest fet comporta una composició concreta dels misteris, pensant en l'oració del rosari. Cal pensar que en molts casos el rosari no es passava d'una sola tirada, sinó que es dividia en diferents parts segons els dies de la setmana; podia ser que en un mateix dia es contemplessin un grup dels misteris, per exemple els de goig, i aleshores les imatges dels misteris haurien d'estar col·locades de tal manera que l'oració fos el màxim efectiva, intentant per exemple que els fidels s'aturessin també en la imatge de la Verge del Roser, que normalment ocupava un lloc central.

L'origen dels quinze misteris no està clar, però es poden endevinar diverses procedències si es té present el que aquestes representen¹⁹³. Els escrits d'Alan de la Rupe no mencionen els quinze misteris, ni tampoc es practicaven en la primera confraria creada a Douai, però sí que es pot veure que l'establiment dels quinze misteris es va transformant gràcies a les oracions de les confraries, com es veurà més endavant el cas de la confraria d'Ulm.

Els quinze misteris estan formats per tres grups de cinc misteris cada un: els misteris de goigs comprenen l'anunciació, visitació, naixement, presentació al temple, Jesús entre els doctors, i en algun cas l'epifania, el qual se substituiria per

¹⁹¹ TAIJ, Jeroni. *Llibre dels miracles...* fol. 42v.

¹⁹² FREEDBERG, David. *El poder de las imágenes. Estudios sobre la historia y la teoría de la respuesta*. Madrid: Cátedra, (1992) 2009, pàg. 210 i s.

¹⁹³ Thomas Esser va fer una recerca exhaustiva sense obtenir resultats clars, i situa la seva primera aparició en el rosari d'Ulm el 1483. WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 65

algun altre, com per exemple el naixement; els misteris de dolor comprenen l'oració a l'hort, flagel·lació, coronació d'espines, calvari, crucifixió, i els misteris de glòria la resurrecció, pentecostès, assumpció, ascensió, coronació de la Verge. Com es pot veure, estan formats per episodis de la vida de la Verge i episodis de la vida de Crist. Si els diferenciem en dos grups, atribuïts a la Verge i a Crist respectivament, els misteris s'agruparien de la següent manera: episodis de la Verge serien l'anunciació, la visitació, el naixement, pentecostès, assumpció, coronació de la Verge i epifania en alguns casos. Si es volen diferenciar els misteris de Crist, però, es pot considerar que tots els quinze misteris fan referència, de manera directa o indirecta, a Crist, dubtant potser en el cas de l'Assumpció i Coronació, on la Verge pren el màxim protagonisme. Aquest fet sembla contradictori, ja que qui es venera és la Mare de Déu del Roser, i no pas a Crist. L'explicació seria que la creació dels misteris té un caire popular, i s'inclouen en les oracions els episodis que més agraden als feligresos, que són els esmentats referents a la vida de Crist, però amb l'acompanyament de Maria.

La tradició de lloar a la Verge és present a Catalunya a partir de la baixa edat mitjana, a través dels goigs, les poesies marianes, els Avemaries i els retaules dedicats a la Verge¹⁹⁴. Els goigs dedicats a la Verge comencen a aparèixer al segle XV de manera sistemàtica, tot i que els més coneguts són els goigs escrits en època moderna, com es veurà més endavant. Els goigs reben aquest nom perquè lloen a la Verge en els seus actes de joia. És interessant veure que el mot grec de goig és de fet la salutació de l'àngel Gabriel a la Verge Maria, equivalent a l'Ave llatí¹⁹⁵. En aquestes lloances a la Verge, anomenades sovint els set goigs de la Verge, s'alaben set episodis referents a la vida de la Verge: Anunciació, Nativitat, Adoració dels Reis, Resurrecció, Ascensió, Pentecostès, Assumpció. La retaulística catalana mostra aquesta tradició de lloar les set joies de la Verge, per exemple, al retaule de l'Epifania (o retaule del Conestable), retaule dedicat als goigs de la Mare de Déu, on l'escena central està composta per l'epifania, i als carrers laterals s'hi representen la resta d'escenes (Anunciació, Nativitat, Resurrecció, Ascensió, Pentecosta i Dormició de la Mare de Déu). Aquest retaule, pensat per l'altar major de la capella de Palau

¹⁹⁴ A finals del segle XIII i principis del XIV s'escriuen una sèrie de poesies religioses en lloar a la Mare de Déu, entre els més coneguts: "Los set gotxs recomptarem", "Flor de lir, Verge Maria", "Sancta Maria, Verge puella", "Mon cor, mon voler, mon desig". RIQUER, Martí de, et alt. *Història de la literatura catalana*, vol. I, Barcelona: Ariel, pàg. 201.

¹⁹⁵ COURCELLES, Dominique. *L'écriture Dans la pensée de la mort en Catalogne*, 1992, pàg. 63.

Reial de Barcelona (avui capella de Santa Àgata) va ser encarregat pel rei Pere IV, conestable de Portugal, a Jaume Huguet el 1464.

De tradició medieval també són les meditacions sobre la vida de Crist, presents en la literatura i en algunes obres, tot i que no són tan abundants com les obres dedicades a la Mare de Déu. Aquestes meditacions de la Vida de Crist tenien un número variable d'escenes. Els misteris de Crist eren coneguts per la població a través del teatre, on es representaven escenes de la vida de Crist, per tant, el coneixement d'aquests misteris es donava d'una manera sobretot visual, tant en el teatre com en els gravats¹⁹⁶. Tal i com es desenvolupa el Via Crucis i les escenes de passió de Crist, la Verge no va tenir, en els seus inicis, el mateix desenvolupament segons els evangelistes, però l'amor per la Verge per part de la tradició, porta a la participació de la Mare de Déu en les escenes de la passió, i esdevé la figura que acosta el dolor de Crist als éssers humans. De mica en mica va prenent forma el que serà la Mare de Déu dels Dolors, que finalment s'establirà amb set dolors: profecia de Simeó, la fugida d'Egipte, la pèrdua de Jesús al temple, la trobada de Jesús en el camí del Calvari, el davallament i el sepulcre. El màxim auge serà a principis del segle XVII, quan el papa Pau V ajuda a la seva propagació¹⁹⁷.

Aquestes tradicions de meditar sobre les diferents escenes de la vida de Crist i de la Verge són les que configuren la prèdica del Roser en els quinze misteris. És un procés que es tanca amb la fundació de confraries, ja que es necessita una pregària estàndard per tots els confreres: unes oracions clares i estructurades, que permetessin la difusió i la comprensió de tots els devots. En els primers documents de les confraries no es relaciona la imatge amb el text, però gradualment seran les mateixes confraries que busquen aquesta fórmula que beneficia la devoció i la pregària¹⁹⁸. En aquesta configuració, els números hi tenen un pes important: la combinació del tres i el cinc per realitzar totes les sèries.

A més a més, en l'establiment d'aquests misteris, tindrà molta importància la imatge que els acompanya: es tracta de "contemplar" els misteris, fet que per una població majoritàriament analfabeta era bàsic. Podria ser que, fins i tot, la manera de

¹⁹⁶ FROESCHLE-CHOPARD, Marie-Hélène, "Image et enseignement dans le Rosario della gloriosa Vergine Maria d'Alberto de Castello". Dins BEDOUELLE, Guy et altr (ed). *Les dominicains et l'image. De la Provence à Gênes, XIIIe – XVIIIe siècles*, 2006, pàg. 163 i s.

¹⁹⁷ Sobre la dolorosa veure: WARNER, Marina. *Tú sola entre...*, pàg. 273-293.

¹⁹⁸ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 66.

resar el rosari es basés en quinze imatges impreses¹⁹⁹. Un dels primers rosaris que es conserva és un rosari creat per imatges a Ulm, després de la fundació de la confraria de Douai. A Ulm es va publicar un llibre *Unser lieben frauen psalter* (el Psalteri de Nostra Senyora) que tenia format de manual, on apareixen reproduïdes quinze escenes sobre la vida de Crist i de la Verge. Aquestes imatges no anaven acompanyades de cap text, sinó que estaven pensades per la mateixa contemplació mentre es recitava el rosari²⁰⁰. Aquest rosari s'ha anomenat "picture rosary" -en anglès-, un nom molt encertat, ja que fa referència a la totalitat del rosari: les imatges necessàries per acompanyar la meditació dels quinze misteris, per resar de manera conscient i completa el rosari. El "picture rosary" d'Ulm serà el primer de molts "rosaris pintats" que es coneixen en diferents suports (retauls per exemple), però és essencial per definir el caràcter i la forma de l'oració, i de posar en primer pla la necessitat de la imatge per l'oració, i la creació alhora d'un símbol de devoció.

Un format semblant segueixen els llibres del Roser editats al Principat, com per exemple el ja citat de Taix. Les úniques il·lustracions que acompanyen aquest llibre (sense comptar el primer foli) són les referents als misteris. En aquesta seqüència el llibre s'estructura d'una manera que permet l'oració i la contemplació, de tal manera que cada misteri està acompanyat d'una imatge: a la part superior del foli s'hi representa l'escena corresponent, i a la part inferior hi ha el text, o bé en altres casos, la imatge es representa al revers de foli i a l'anvers el text referent al misteri corresponent (així a l'esquerra hi ha la imatge, i a la dreta el text).

Així doncs, una pregària reiterativa, comptada a partir del rosari (l'instrument), evoca la meditació o la contemplació dels quinze misteris, referents a la Vida de Crist i de la Verge. Aquests misteris a més a més, agrupen els episodis més emotius, tant en els aspectes més positius com en els negatius, fet que provoca una certa empatia i commoció en el fidel. Les escenes acompanyen tot tipus de pregàries, i esdevenen una espècie de substituïts del llibre d'hores de la Verge i les meditacions de passió per les persones analfabetes i laiques²⁰¹.

¹⁹⁹ Segons Buchsbaum, a WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg.48.

²⁰⁰ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 33

²⁰¹ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, 47.

Fig. 21. Els quinze misteris del Roser, Fra Francesc Domènec, 1488.

Tornant al gravat de Fra Francesc Domènec, l'obra està composta per dues parts diferenciades: la part superior està formada per quinze petites escenes on es mostren els quinze misteris del Roser; a la part inferior es mostra a la Verge del Roser, el miracle del cavaller de Colònia, i altres sants que l'acompanyen. S'ha dit que l'autor va realitzar el gravat com a còpia del retaule de la capella del Roser del convent de Santa Caterina, però no és probable que un retaule seguís aquesta estructura. L'estampa sí que podria ser un suport per la recitació del rosari, un acompanyant que podria col·locar-se en qualsevol lloc: l'estructura del gravat en els quinze misteris diferenciats permetria un seguiment senzill i era un bon acompanyant per l'oració²⁰². Cal analitzar atentament aquest gravat en relació a les oracions, i per exemple, compara-ho amb el gravat d'Ulm. En el segon cas, els quinze misteris es diferencien en els tres grups d'una manera molt més clara, sobretot perquè cada grup està il·lustrat en una pàgina diferent, però també per la mateixa composició dels misteris. En els gravats procedents d'Ulm la imatge il·lustren tres corones de roses, i en cada corona s'hi representen els cinc misteris, de manera que per completar l'oració es dona una volta a tota la corona, de la mateixa manera que es passa tot un rosari: per tant, es pot dir que es realitza una pregària circular (que no té ni principi ni

²⁰² CANDELARIA, Lorenzo. "El Cavaller de Colunya..." pàg. 229.

fi, que es pot començar per on es desitgi). El gravat de Barcelona mostra una composició totalment diferent, en tant que les escenes dels quinze misteris estan organitzades de forma lineal, primer les escenes de misteris de goig (a la part superior), dolor (a la part central), i de glòria (a la part inferior). Aquest fet ja evoca una manera totalment diferent de realitzar l'oració, i marca un camí determinat, on es comença per dalt a l'esquerra i es va seguint la sèrie de cinc misteris, i quan s'acaben, es continuen per la següent filera. No hi ha una elecció per part del devot, i per altra banda, curiosament es crea poca interacció amb la part inferior del gravat, on apareix la representació de la Verge, els sants, i la citada imatge del cavaller de Colònia. Així doncs, l'oració està molt més pautaada. Aquest fet pot tenir una explicació, es pot deure a la doble funcionalitat de la imatge, en tant que la part de dalt es tracti d'una imatge d'acompanyament en la meditació i en el res del rosari, i la part inferior es tracti d'una imatge devota, per admirar la Verge, el cosmos de sants que l'acompanyen, i per recordar a través de la història del cavaller de Colònia la procedència del culte i la seva força²⁰³.

Normalment la distribució dels misteris s'aconsegueix realitzar d'una manera tan clara com exemplifiquen aquestes dues obres només en els gravats i estampes, en canvi en el cas d'altres suports, sobretot els retaules, els misteris queden subordinats a les distribucions de l'espai i de la mateixa estructura del retaule. Tot i això, sempre es busca una preponderància en certs misteris, els quals tindran un lloc privilegiat a l'obra, com per exemple la crucifixió o l'assumpció.

Fig. 22. *Rosenhangmadonna im Rosenkranz*, 1510-1520, Wilhelm unter Ted

²⁰³ Una imatge que uniria aquestes dues condicions és la que representa els misteris al voltant de la Mare de Déu de manera circular, de vegades en tres cercles concèntrics, de tal manera que la imatge de la Verge sempre presideix les oracions. És el cas de *Rosenhangmadonna im Rosenkranz*, 1510-1520, Wilhelm unter Ted (fig. 22), reproduït a OERTZEN, Augusta von. *Maria, die Königin...* fig. 19. VETTER, Ewald. *Maria im Rosenhang...* fig. 31.

V. LA DEVOCIÓ EN L'ÀMBIT DE LA REFORMA: LA SEGONA EXPANSIÓ DEL ROSARI

“Ese espíritu [de la contrareforma] encontró otro eco aún más resonante y duradero: el anhelo de una experiencia privada de Dios, la necesidad de hacer valer la legitimidad de Roma contra los herejes y el uso de una práctica religiosa como estandarte de batalla, se combinaron en el fomento por parte de la Iglesia de la devoción del rosario, el collar de cuentas con el que se recita el Ave María una y otra vez con hipnótica insistencia”²⁰⁴

²⁰⁴ WARNER, Marina. *Tú sola entre...*, pàg. 393-394.

En aquest capítol es parla de la segona expansió del Rosari. Aquesta segona expansió es dona en el moment que la Reforma catòlica estableix uns canvis estructurals a dins de l'església, i els dominics reben el suport i l'ajut dels rectors i els bisbes per fundar confraries del Roser al llarg del seu territori. Així, ara comença una expansió a àmbit local, des dels mateixos convents de dominics, però també, des de les parròquies amb el paper actiu dels rectors. La reforma està al costat de la causa dominica per adoctrinar i controlar els seus fidels, i una de les maneres de realitzar-ho és a través de la creació de confraries.

La tasca de propagació del rosari continua estant principalment en mans dels dominics, però cal marcar una diferència en l'època precedent, ja que a finals del segle XVI l'expansió del rosari es dona d'una forma generalitzada, a causa de la reforma catòlica i els canvis socials i culturals que aquesta suposa. Així, l'església local anirà prenent part de la tasca de difusió i expansió del Roser i de la creació de les seves confraries.

LA TASCA CONTINUADORA DELS DOMINICS: ELS SERMONS I LA PREDICACIÓ

Tal i com s'ha dit en el capítol anterior, els dominics propaguen la devoció del Roser a través de la fundació de confraries, que alhora es funden per les tasques de predicació que realitza aquest orde.

Els sermons eren els instruments de què disposaven els predicadors per adoctrinar i eren els mitjans més efectius per fer arribar qualsevol tipus d'informació al poble. Aquests estaven pensats per ésser orals: des dels seus convents els frares es desplaçaven a les parròquies tant rurals com urbanes (tot i que en un inici només era en àmbits urbans), i en els seus púlpits predicaven els sermons²⁰⁵. Són molt representatius els gravats que es conserven on es mostren els dominics predicant, en

²⁰⁵ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1597, fols. 7v-8. “[...] los Predicadors lo denuncien en los pulpitos, trones, y posen cedules a les portes de les Esglesies dels nostres monestirs, y davant la capella del Roser: en los quals cedules estiga escrit lo dia, que lo dit aniversari se ha de cantar, per que los confreres de dita confraria, o sapien, y puguen venir al dit ofici.” Aquesta cita, procedent de les ordinacions generals de les confraries del Roser – sobre les celebracions dels aniversaris-, mostra part del procés dels predicadors per anunciar els seus actes, i que segurament serien semblants a la predicació dels sermons: els anuncis de veu sobre els seus púlpits, i els anuncis escrits en les portes dels monestirs i en les capelles del Roser, on a Ullastret també pengen les indulgències que reben els confreres. Veure també escenes de predicació (encara que no necessàriament de dominics) per exemple a les obres del Museu d'Art de Girona: “Predicació de Sant Feliu”, del retaule de Sant Feliu, de Joan de Burgunya, o bé “Sant Pere Predicant”, del Retaule de Sant Pere, de Pere Mates.

què en molts casos apareixen els rosaris com a elements que es prediquen, és a dir, es mostra els dominics fent difusió del roser; entre aquests destacar per exemple els dos gravats que acompanyen el text *Der Spiegel Hochloblicher Bruderschaft des Rosenkrantz Marie*²⁰⁶, on es mostren en ambdós casos dominics drets en un púlpit, gesticulant amb les mans i amb rosaris, o bé a les mans, o bé al seu voltant. L'oralitat, juntament amb els elements figuratius, eren els vehicles de difusió dels cultes, però sobretot la cultura oral, en llengua vernacular, era fonamental pel camp religiós. L'analfabetisme de la població suposava que hi havia d'haver una cultura oral, una predisposició per part del públic a saber escoltar, com també, una pràctica de la prèdica i de la organització dels continguts que es volen transmetre²⁰⁷.

La prèdica de sermons ha estat una pràctica de l'Església des d'època medieval, que es realitzava tant en les places i en els temples, sobretot de les ciutats, tot i que en el pas del temps es va estenent en àmbits més rurals. Part del seu èxit es deuria al convenciment que ells mateixos transmetien en els seus sermons. El cas del dominic Fra Pedro Juan Guasch és un dels exemples de predicadors que poden mostrar la seva pràctica. Es tracta d'un dominic que va prendre els hàbits el 1572, mogut per la devoció que sentia pel Santíssim Rosari i qui “zeló en gran manera su servicio y honra, predicando el Santísimo Rosario con tantas veras que en este ministerio caminó toda Cathaluña como un apóstol; salían de su boca llamas de fuego reprehendiendo los vicios, y en todos los sermones la mayor parte eran alabanzas de la Virgen. Renovó y fundó en casi todos los lugares la Cofradía del Santísimo Rosario, [...]”²⁰⁸. Malgrat la rellevància dels sermons predicats, a època moderna aquests es comencen a publicar i a imprimir, de tal manera que circulen per les masses d'una manera generalitzada, i esdevenen unes fonts complementàries de proselitisme²⁰⁹.

²⁰⁶ VON WEIDA, Marcus. *Der Spiegel Hochloblicher Bruderschaft des Rosenkrantz Marie*, 1515. Edició facsímil, Amsterdam: Rodopi, 1978, fol. 41v i 51v.

²⁰⁷ SALLMANN, Jean Michel. *Santi barocchi: modelli di santità, pratiche devozionali e comportamenti religiosi nel regno di Napoli dal 1540-1750*. Lecce: Argo, 1996, pàg. 25-26. RENEDO, Xavier; CABRÉ, Lluís. *Sant Vicent Ferrer, Sermons*. Barcelona: Teide, 1993, pàg. 1-7.

²⁰⁸ COLLELL, Albert. “Aportación documental a la historia del convento de Santo Domingo de Gerona”. *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XIV, 1960, pàg. 188.

²⁰⁹ CLARET GARCIA MARTÍNEZ, Antonio. “Escritura y ceremonia. El sermón impreso como parte de las celebraciones en la Sevilla del barroco”. Dins GONZÁLEZ CRUZ, Antonio. *Ritos y ceremonias en el mundo Hispano durante la Edad Moderna*. Huelva: Centro de Estudios Rocieros, Universidad de Huelva, 2002, pàg. 381-394. És interessant l'estudi d'aquest autor, ja que dóna molt de pes en els sermons escrits, en tant que aquests perduren en el temps, al contrari dels orals, que al cap d'uns dies s'obliden. Els sermons escrits es podrien llegir individualment o en grup. SALES,

El text constitucional dominic representa una barreja entre la vida comunitària i religiosa, i les activitats pastorals: així, es dóna llibertat als frares per sortir a predicar i a salvar les ànimes: “[...] tenga el prelado en su convento facultad de dispensar a los frailes cuando lo creyere conveniente, principalmente en todo aquello que pareciese impedir el estudio, la predicación o el provecho de las almas, ya que nuestra orden sabemos que fue instituida especialmente, desde el principio, para la predicación y salvación de las almas y que nuestro empeño se debe dirigir en primer término, y con todo ardor, a que podamos ser útiles a las almas de los prójimos”²¹⁰. El procés que seguien els ordes mendicants tenia uns elements comuns, en què els dominics exercien prèdiques i missions, seguint una escenografia molt concreta²¹¹ però afectiva, que comportaria la creació de nuclis actius per on començar a instituir la confraria.

Sembla ser que també existia una alta mobilitat entre convents i aquest fet també dóna peu a la comunicació i a l’intercanvi. Aquesta comunicació és fruit del mateix govern i organització de l’orde. Els dominics tenien un sistema de govern molt poderós, basat en les seves constitucions i el control que s’exerceixen uns als altres. Segueixen una estructura jerarquizada, diferenciada amb òrgans de govern central i local, que es tradueix en els càrrecs de mestre general, provincial i prior, formant una estructura piramidal, però que malgrat la jerarquizació és democràtica. Aquests òrgans necessitaven estar en contacte, i una de les maneres d’establir-lo era mitjançant els capítols provincials i els capítols generals, on es reunien periòdicament representants dels convents dominics²¹². Un altre fet que demostra la mobilitat és la varietat de residència, per exemple, els dominics es podien formar al convent de Santa Caterina a Barcelona i després eren destinats a altres convents, fet

Núria. *Els segles de la decadència (segles XVI – XVIII)*. Vol. 4. Història de Catalunya. Barcelona: edicions 62, 1989, pàg. 245, localitza llibres de sermons en mans de particulars.

²¹⁰ GALMÉS MAS, Lorenzo. “Carisma y espiritualidad premonstratense”. Dins DÍAZ MARTÍN, Luís Vicente; ANIZ IRIARTE, Cándido (coord.). *Santo Domingo de Caleruega. Contexto Eclesial Religioso*. IV Jornadas de Estudios Medievales, Salamanca, pàg. 144.

MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...*, pàg. 57; SUREDA, Marc. “Una microinstitución religiosa...”, pàg. 14

²¹² HINNEBUSCH, William A. *The History of the Dominican Order*. Staten Island: Alba House, 1965, vol. 1, pàg. 169 i s. LIPPINI, Pietro. *La vita quotidiana di un convento medievale*. Bolonya: Studio Domenicano, 1990, pàg. 313-315.

que es veu sobretot en els que ostentaven els alts càrrecs²¹³, ja que és de qui es disposa més documentació.

EL SUPORT DELS PAPES

L'extensió de la devoció del Roser no hagués tingut el mateix èxit sense el suport dels papes. Els homes més poderosos de l'Església eren els que tenien la facultat de donar suport i d'estendre més ràpidament els seus interessos, i les confraries del Roser van ser en el seu punt de mira. Des de la seva creació a finals del segle XV el rosari ha estat present –d'una manera o altre- en edictes dels papes. Sembla que el primer papa a donar suport al rosari va ser Sixt IV, qui va acabar el seu pontificat el 1484²¹⁴. El 1496 Alexandre VI va donar el vist i plau a la pràctica del Rosari, però quan va començar a ser realment rellevant fou amb els papes contrareformistes. El rosari es va invocar directament com a política de la contrareforma a Roma gràcies a Pius V que va promoure una butlla donant suport al seu ús²¹⁵. Un dels exemples més clars del suport dels papes a la devoció del Rosari es fa present en els fets de la Batalla de Lepant, com es veurà a continuació.

Per les confraries les accions més destacades dels papes era la concessió de gràcies i indulgències que rebien els confreres en les diverses activitats de la confraria, i alhora, l'aprovació de la seva institució. En el llibre de Jeroni Taix, després d'exposar les ordinacions, continua: “Tots los sobredits capitols, y confraria son estats confirmats ab autoritat Apostolica en diversos temps y anys. Primerament, per lo dit reverendisim Legat, don Alexandre de Forliuio, a deu de Mars, del any 1476, lo qual reverendisim Legat, volgue esser lo primer ques escrigue en lo libre de dita Confraria: y apres de ell lo Emperador Federic i sa muller, y molts Duchs y grans senyors”²¹⁶. Així doncs, a més de diverses personalitats, el suport del papat (l'autoritat apostòlica) es fa present ja en els primers anys de la fundació, com Sixt IV, el 1478 i també el mateix papa, el 1479, atorga quinze anys d'indulgències als confreres per cada psaltiri; Innocenci VIII, el 1484, confirma els capítols i la confraria, i dona indulgència plenària, i d'altres suports pels papes Lleó X, el 1518 i

²¹³ Per exemple es poden resseguir alguns exemples a les vides de frares que van viure al convent de Sant Domènec de Girona, molts d'ells formats al convent de Santa Caterina de Barcelona. A COLLELL, Albert. “Aportación documental...”

²¹⁴ DUVAL, André. *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique: doctrine et histoire*. Paris: Beauchesne, 1988, vol. XIII, « Rosaire », pàg. 954.

²¹⁵ WARNER, Marina. *Tú sola entre...*, pàg. 306-308.

²¹⁶ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* f. 18-18v.

1521; papa Adrià VI, 1522; Climent XVI, 1531; Pau II, 1543; Pau III, 1548; Juli III, 1551²¹⁷.

Aquestes gestes evidencien que amb anterioritat al Concili de Trento, la devoció del Roser ja mereixia un reconeixement institucional, fet que es mostra també amb la ràpida propagació en els anys inicials, però fou sobretot després del dit concili que la devoció s'estén àmpliament, amb el suport de papes com Pius V i Gregori XIII, que van ser papes que van incitar a la devoció mitjançant la creació de butlles i breus que estableixen aquestes gràcies i indulgències, sobretot en els confreres del Roser. Fins i tot al llarg del segle XVII i XVIII es dicten altres butlles per part dels papes que continuen amb la política religiosa de propagació de les confraries del Roser.

LA BATALLA DE LEPANT

La batalla de Lepant s'ha considerat com a fet clau per l'exaltació de la devoció, ja que la victòria d'aquesta batalla, el 7 d'octubre de 1571, es va considerar que s'havia produït gràcies a la intercessió de la Mare de Déu del Roser²¹⁸. En aquesta batalla les forces de la Santa Lliga (constituïda per Venècia, el Papat, aleshores Pius V²¹⁹, Felip II, i l'ordre de l'hospital de Sant Joan de Jerusalem)²²⁰ van lluitar contra els turcs. Aquesta victòria es va atribuir a la intercessió de la Verge i es va commemorar la diada inicialment amb el nom de la "Santa Victòria". Uns anys més tard, el papa Gregori XIII va declarar el dia 7 d'octubre com el dia de celebració de la Mare de Déu del Roser, canviant la data que fins aleshores havia estat el 25 de

²¹⁷ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* f. 18v-19v. I fins els nostres dies els papes han impulsat l'ús del rosari, el més destacat, Joan Pau II, que demanava resar el rosari per la pau, per la fi del terrorisme, per la família... entre molts d'altres. L'any 2002-2003 va ser proclamat l'any del rosari, moment també en què es publica la carta apostòlica "Rosarium Virgines Mariae". Benet XVI també en fou impulsor, per exemple, deixant com a testimoni el decàleg del rosari.

²¹⁸ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1597, s.f. A les primeres pàgines del llibre, "Advertència", el primer que destaca és la data de celebració al 7 d'octubre (antigament el 25 de març) instaurada pel Papa Gregori XIII a causa de la victòria de la batalla de Lepant, i ordena que "perpetuament en totes les iglesies que tenen capella o altar del rosari, en la dita primera dominica del mes d'octubre, se celebràs festa del doble major per tots los Fidels dels Cristians al santíssim Roser". SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...*, p. 29-46; En el llibre d'Or del Rosari a Catalunya, Serra i Boldú dedica unes pàgines a la importància de la batalla per l'auge de la devoció i de la creació de confraries a Catalunya, posant èmfasi a la idea de creuada religiosa, i de la importància de què les galeres de Joan d'Àustria sortissin des de Barcelona.

²¹⁹ A la tomba de Pius V a Santa Maria Maggiore hi ha els relleus de les campanyes militars victorioses, que són Moncontour i Lepant. CHAMBERS, David S. *Los Papas de la Guerra*. Barcelona: Robinbook, 2008, pàg. 197.

²²⁰ SALES, Núria. *Els segles de la decadència...*, pàg. 34.

març, i també anomenat el dia de la “Santa Victòria” com a dia de la Mare de Déu del Roser²²¹. Així doncs, en un primer moment no es fixa la devoció del Roser al 7 d’octubre, sinó que es fa uns anys més tard. La victòria té una doble sentit, ja que a més de guanyar als turcs es llegeix com una victòria catòlica, com diu Jeroni Taix el 1597 “fonch alçada aquella victoria de la lliga contra los infels”²²².

La incidència real que tingué la batalla és difícil de determinar; realment és després del 1571 aproximadament quan es funden una gran quantitat de confraries, però també cal pensar que uns anys abans ha finalitzat el Concili de Trento, i que les primeres confraries del Roser ja s’han fundat a mitjans del XVI. No es tracta del paper que té la batalla en sí, sinó del poder que se li atribueix. La batalla de Lepant forma part de tota l’estratègia d’extensió del culte del Roser. Tot i tractar-se d’un fet històric, s’ha d’interpretar com una llegenda; és a dir, com un component que justifica i exalta la devoció, i és en aquest sentit que la batalla recobra tot el pes.

Justament per aquest fet es fa referència directa a la batalla en els llibres de confraria de la diòcesi de Girona. Per exemple, apareix en algunes ordinacions de les confraries del Roser, on es mana que el primer diumenge d’octubre seguint els decrets de Gregori XIII, “se celebre una solemna missa feta en nom del Rosari de la qual se rese a doble mayor al nou lliçons en memoria y agraïment de la victoria que Déu *nostra senyora* donà al poble cristià contra la armada del gran Turc en la Batalla Naval ques trova en el Golfo de Lepanto”²²³, la qual fou gràcies a “[...] las oracions dels confreres del Roser, que aquell diumenge en aquella hora anaven per todas las parts ab la acostumada professó pregant per la victoria de la Iglesia, y dels catholichs”²²⁴. Així, encara que la batalla en sí no tingués influència directa en la devoció a Girona, si que en té en les primeres confraries de finals del XVI, i en el model d’ordinacions que s’estenen per tot el món catòlic. En certa manera, es pot dir que forma part de l’expansió i institucionalització de la devoció. I a més a més, s’usa

²²¹ Sembla que en un primer moment Pius V, aleshores papa – i dominic- i “gran devot de la Verge” (SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d’or...*, pàg. 41.) commemora la victòria atribuint el dia “santa Victòria”, però Gregori XIII decretà el 7 d’octubre com a dia de la Mare de Déu del Roser. WARNER, Marina. *Tú sola entre...*, pàg. 308. En relació a la Santa Victòria, recordar que la batalla de la Muntanya Blanca, a Roma, va canviar l’atribució i el nom de l’església per Santa Maria de la Victòria, en honor a la intercessió de la imatge per guanyar la batalla, a WARNER, Marina. *Tú sola entre...*, pàg. 393. Veure també: FREEDBERG, David. *El poder...*, pàg. 179; hi ha una sèrie d’imatges anomenades “santa Victòria” que es relacionen amb l’èxit en el camp de batalla, i aquest seria el cas.

²²² TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1597, s.f.

²²³ ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya (Torrallès), Llibre de confraria, 1644-1735, setena ordinació, s.f.

²²⁴ ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de Confraria, 1637-1904, s.f. (full sol), docs. 139 i 140

un element important per la seva difusió: el poder dels confreres de sortir en processó.

Hi ha alguns testimonis sobre les seqüeles d'aquesta batalla, com ara poesies o romancers; són testimonis escrits però desvinculats de la devoció del Roser, a mans de particulars²²⁵. La relació de les confraries en aquest episodi es limita a l'aparició d'aquest fet en algunes ordinacions, cosa que no justifica la seva importància, com es veurà en el següent capítol. Els retaules, les representacions figuratives (estampes, gravats, banderes, etc.), o els goigs, no mostren cap relació amb la batalla, per exemple, en els retaules, no hi ha una iconografia dedicada a la batalla. Crec que si la batalla de Lepant hagués tingut una incidència destacada en la fundació de confraries del Roser, hi hauria indicis d'una iconografia relacionada. L'únic cas destacat al Principat és el de la Capella del Roser de Valls, decorada amb ceràmica vidriada on es representa una escena naval – que vol representar la mateixa batalla de Lepant – i una escena paral·lela on es mostra Pius V donant l'estendard a Joan d'Àustria. Tot i aquesta decoració, la capella del Roser i el culte a aquesta advocació existeixen amb anterioritat a la batalla²²⁶. Es pot concloure que la batalla s'usa a nivell institucional, però que a nivell local no arrela suficientment la creença. Malgrat que la batalla dona un impuls tan gran a la devoció, no és un episodi on es faci palès el paper que tenen els dominics en la propagació, fet que podria haver decidit a arraconar una iconografia dedicada a aquest tema, i només s'hagués propagat una imatge estàndard on apareix la Verge amb els sants dominics, talment com un símbol del roser (el símbol més conegut i que esdevindrà la imatge del roser).

Les imatges conservades sobre Lepant fan referència a escenes navals, i formaven part, generalment, del les corts reials o àmbits cortesans²²⁷. Així doncs, es

²²⁵ Sobre les obres literàries LÓPEZ DEL TORO, José. *Los poetas de Lepanto*. Madrid: Insitiuto histórico de Marina, 1950. SALES, Núria. *Els segles de la decadència...*, pàg. 245, un moliner de Valls, entre els seus sis llibres, conserva un romancer en castellà on es descriu la batalla de Lepant.

²²⁶ L'obra de referència sobre la capella del Roser a Valls és la de MARTINELL, Cèsar. *Capella de Na. Sra. del Roser i ses pintures en rajoles vidriades. Aportació a l'estudi de l'arqueologia catalana*, Valls: Castells editors, 1924. Aquesta batalla dona peu a les obres literàries més que a les plàstiques, veure: LÓPEZ DEL TORO, José. *Los poetas...* En altre indrets la representació de la batalla és molt més freqüent, com per exemple a Itàlia o en algunes regions franceses, veure: THÉVENON, Luc. "La bataille navale de Lépante et son iconographie dans l'espace savoisien". Dins BEDOUELLE, Guy et alt. *Les dominicains et l'image. De la Provence à Gênes, XIIIe-XVIIIe siècles*. Actes de col·loqui, Niça: Serre, 2006, pàg. 55-73. Veure PARÍS, Jordi. *La capella del Roser de Valls i les rajoles de la batalla de Lepant*, Valls: Ajuntament de Valls, Arxiu Municipal, 1990. També per Valls veure: GUDIOL, Josep. "De rajolers i rajoles de color". *Vell i Nou*. any IV, núms. 76 (1 octubre 1918), 79 (15 de novembre de 1981) i 81 (15 de desembre de 1981), pàgs. 367-372; 415-420; 451-457.

²²⁷ Veure per exemple, les sis pintures de la batalla Naval que formen part de la col·lecció reial de l'Escorial, de Luca Cambiaso, veure: BASSEGODA i HUGAS, Bonaventura. *El Escorial como*

refereixen a un gènere pictòric concret, on es mostra una batalla, la narració de l'escena històrica. Els comitents d'aquestes imatges, doncs, disten considerablement de les confraries, i per tant, la finalitat i la funció de la imatge és també molt diferent.²²⁸ Tot i que cal dir, que en tots dos casos, són “obres d'art que tenen sentit més enllà d'allò artístic”²²⁹, com de la mateixa manera, la iconografia i la composició de l'obra està estudiada i predeterminada, i és el comitent que té la decisió.²³⁰ De la mateixa manera, que en àmbits cortesans i elits civils es troben les obres, passa el mateix en àmbits de poder religiós; sembla que hi havia una gran pintura a l'oli al convent de dominic de Girona “representando el combate naval de Lepanto”²³¹, i que fou despintat en el moment de l'exclaustració del convent.

Per altra banda, també es realitzaren obres commemoratives de la batalla de caire al·legòric, o bé, retrats dels personatges il·lustres que participaren a la batalla.²³² Tant les naumàquies com les al·legories tenien doncs un públic i uns comitents destacats, quasi contraposats a les obres devocionals, encarregades per les confraries; i evidentment, el seu ús i el seu espai també són contraposats (us devocional, versus us commemoratiu o simbòlic; espai sagrat o devocional versus espai reial/semiprivat; gran públic popular versus pocs visitants destacats).

Aquest episodi històric és doncs aprofitat pel pontificat per donar una gran empena al culte de la Mare de déu del Roser²³³; els papes de l'església

Museo: la decoración pictórica mueble en el monasterio de El Escorial desde Diego Velázquez hasta Frédéric Quillier (1809). Bellatera: UAB, Memoria Artium, 2002, pàg. 279-280. Entre altres pintors que tenen obres de la batalla de Lepant: Veronese, Tintoretto, Ticià, Vasari, i altres pintors anònims.

²²⁸ Aquest tema té a veure també amb l'art i la diplomàcia, les relacions polítiques i els interessos dels comitents en encarregar o tenir unes obres determinades, que mostres alhora fets determinats. Veure el compendi: COLOMER, José Luís (ed). *Arte y diplomacia de la monarquía hispánica*. Fernando Villaverde Ediciones: Madrid, 2003.

²²⁹ COLOMER, José Luís (ed). *Arte y diplomacia...*, pàg. 14.

²³⁰ “Todas las escenas se pintan igual: vista caballera, muy alta, con un horizonte muy elevado, y en todo ese gran espacio se dispone el acontecimiento. El marco geográfico es fundamental, una auténtica topografía. El mismo rigor se aplica a los hechos representados: hombres, arreos, estandartes, distribución, acciones, grupos, etc. Los ejércitos se mueven y operan, pero no hay hechos individuales.” Sobre Lepant, de Pablo Veronese. BUSTAMANTE, Agustín. “Espejo de Hazañas: la historia en el Escorial de Felipe II” a *Cuaderno de arte e iconografía*. Tomo IV – 7, 1991. Sobre els testimonis gràfics que generen les batalles, veure: BUSTAMANTE, Agustín. “De las guerras con Francia. Italia y San Quintín” (I) i (II). *Anuario del Departamento de Historia y Teoría del Arte*. 2009, vol. 21, pàg. 47-68; vol 2011, pàg. 47-84.

²³¹ BARRAQUER I ROVIRALTA, Gabriel. *Las casas de religiosos...* pàg. 69.

²³² Per exemple, Ticià o Tintoretto, tenen obres custodiades al Museo del Prado. La Religión socorrida por España, de Ticià, 1572-1575, també del mateix autor, “Felip II, després de la Victòria de Lepant, ofereix al cel al príncep Ferran”, 1573-1575.

²³³ BAVIERA, Salvatore. “Simbologia del...”, pàg. 30-31, per Itàlia, a més de la batalla de Lepant, hi ha altres tres fets històrics que propulsen la devoció: la batalla de la Muntanya Blanca (1620), la

contrareformista utilitzen al seu favor, i vesteixen l'esdeveniment, convertint el dia de la batalla en el dia del Roser, inventant-se que era el dia en què les confraries resaven i sortien en processó pels carrers de la ciutat, vetllant per les ànimes dels cristians²³⁴. La batalla se situa cent anys més tard de la institució de la confraria de Douai, per tant, en el moment de l'auge, la devoció ja feia dècades que transcorria per l'Europa catòlica, però és justament en el moment de la contrarreforma quan interessa desenvolupar i estendre les confraries del Roser de manera massiva.

LA CONTRAREFORMA EN L'ESGLÉSIA LOCAL

D'una manera indirecta, i no per això menys transcendent, les confraries del Roser, i en extensió la devoció, són fenòmens contrareformistes o tridentins²³⁵. La Reforma Catòlica o la contrarreforma²³⁶ institueix unes noves bases per l'Església que la transformen en una institució poderosa davant la societat moderna; la renovació espiritual i la configuració d'un nou concepte de cristiandat que afecta els valors, les pràctiques i l'organització interna²³⁷. Dins del seu projecte, un dels objectius és unificar el culte per tal d'eradicar les devocions locals, mitjançant la devoció a Maria com una alternativa als sants locals, alhora que potencien els cultes marians per reforçar les devocions qüestionades pel protestantisme²³⁸.

La reforma de l'Església és una empresa extremadament jeràrquica. Al capdamunt de la piràmide hi ha el papa, sota la seva tutela es revaloritza el paper del

batalla de La Rochelle (1628) i la batalla de Viena (1683). Per tant, s'adeqüen els fets a la particularitat de cada lloc.

²³⁴ Poques les confraries que sortien els diumenges, encara. Es feien processons, però no d'una manera tan massiva com s'apunta.

²³⁵ ALAVEDRA I BOSCH, Josep. "Les confraries modernes...", pàg. 66. PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 169; KAMEN, Henry. *Canvi cultural...*; MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrarreforma y religiosidad...*

²³⁶ Els termes de Reforma Catòlica i Contrarreforma s'han usat per diferenciar dos aspectes: la contrarreforma com a termes històric per definir un període que contrasta amb la Reforma Protestant, i més concretament, per referir-se a tot allò que realment és una resposta a aquesta reforma; Refroma Catòlica s'usa per referir-se a tots els moviments reformadors de l'Església, en general s'usa per anomenar el nou esperit CAMARA, Esperança. *Pictures and Prayers...* pàg. 9.

²³⁷ Entre la diversa literatura dedicada a l'estudi de la reforma, veure FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi. *Felipe II y el clero secular. La aplicación del concilio de Trento*. Madrid: Sociedad estatal para la conmemoración de los centenarios de Felipe II y Carlos V, 2000. També del mateix autor: "Entre ideal y realidad: las élites eclesiásticas y la reforma católica en la España del siglo XVI". Dins MONTEIRO, Nuno G.F et alt. *Optima Pars, Elites Ibero-Americanas do Antigo Regime*. Estudos e Investigações, 36, Lisboa, 2005, pàg. 13-45.

²³⁸ CHRISTIAN, William, A. Jr. "De los Santos a María...", pàg. 79, ús polític de l'Església de centrarse en uns advocacions marianes concretes. SOLÀ I COLOMER, Xavier. "La reforma catòlica...", pàg. 729-730.

bisbe dins de la diòcesi²³⁹; a nivell local la parròquia i el rector són els elements claus pel contacte amb els feligresos, i per tant, és important que el rector prengui un nou paper²⁴⁰. A més a més, aquesta cadena jeràrquica té canals de comunicació efectius, en tant que els bisbes i els rectors estan en contacte mitjançant diversos processos (els sínodes, les conferències episcopals, les visites pastorals, les llicències i els edictes), i també hi ha comunicació entre els bisbes de les diòcesis de la mateixa regió i entre aquests i el papa o la cúpula de l'Església²⁴¹. El Concili de Trento és la materialització d'aquestes reformes en una sèrie de decrets que volen regular i fer complir aquesta reforma²⁴². Evidentment, l'Església no és una institució que obra solitàriament, com a mínim a l'estat espanyol, sinó que la majoria de vegades va del bracet de l'Estat; els interessos comuns d'aquestes dues grans institucions és imposar la seva voluntat i controlar el poble, i de l'Estat de controlar el clero²⁴³. Malgrat aquest fet, s'ha de desmitificar la importància del concili i no se'l pot fer responsable de tots els esdeveniments de la Contrareforma²⁴⁴.

Un dels temes més interessants, i alhora més difícils d'identificar, que evoca l'estudi de la contrarreforma és la dicotomia entre la religió i la religiositat. De fet, té molt de sentit aquesta dicotomia, perquè si no hagués existit, no hi hauria hagut necessitat de realitzar cap reforma en els àmbits de la religiositat local. Els responsables de la Contrarreforma volen introduir una reforma general de les

²³⁹ El bisbe, en tant que controla les parròquies, també té el control màxim de les confraries. Totes les confraries han de tenir el vist i plau del bisbe (malgrat el paper dels predicadors en la seva fundació); per aquest motiu, les llicències episcopals (les lletres i els registres) són unes fonts imprescindibles per recomptar les confraries. Des del dret canònic: "La constitución de las cofradías sólo puede llevarse a efecto por decreto formal de erección de Ordinatio del lugar o por el romano pontífice (cánones 686 y 708) [...]". SEIX, F. (ed). "Cofradía". *Nueva Enciclopedia Jurídica*. Tom IV. Barcelona: Ed. Carlos E. Mascareñas, 1952, pàg. 253.

²⁴⁰ FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi, "Entre ideal y realidad...", pàg. 13-45.

²⁴¹ GELABERTÓ VILAGRAN, Martí. "La palabra y el predicador. Contrarreforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)". Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2003, pàg. 39 i s; en llibre sota el mateix títol per editorial Mileno, Lleida, 2005. PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 25 i s., i pàg. 51 sobre els sínodes diocesans. SOLÀ I COLOMER, Xavier. "La reforma catòlica...", pàg. 76-82. També sobre els sínodes, MARQUÈS, Josep M. "Tomàs de Lorenzana, bisbe de Girona, un funcionari benefactor (1775-1796)". Dins BADA; Joan et alt. *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*, Girona-Vic: Eumo, 2000, pàg. 32 i ss.

²⁴² Pel paper que tenen els bisbes catalans a la reforma veure BADA, Joan. *Història del cristianisme...* En les tres etapes del concili les altes esferes de l'església catalana hi van tenir participació, i cada cop fou més activa; culminant a l'última etapa amb bisbes de Barcelona, Girona, Vic i Tortosa. PLADEVALL, Antoni. *Història de l'Església a Catalunya*. Barcelona: Claret, 1989, pàg. 123. També Felip II va tenir molt d'interès en el desplegament del Concili a Catalunya, amb l'objectiu de controlar-ne el procés.

²⁴³ FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi. "La reforma de la órdenes...", pàg. 182.

²⁴⁴ En aquest sentit és interessant la distinció de Giuseppe Albergio entre Concili de Trento i tridentinisme, que seria l'aplicació dels decrets després del concili de Trento. Veure FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi. *Felipe II y el clero...* pàg. 362.

costums; és a dir, propagar la figura d'un cristià ideal entre tots els feligresos. Aquesta reforma implica introduir nous cultes, sobretot aquells més perseguits pels protestants (entre ells el culte a la Mare de Déu), i reduir alguns cultes existents; reforçar algunes pràctiques, com per exemple la confessió o la combregació, que forma part de l'impuls eucarístic, i evocar part dels esforços en la idea de la salvació de les ànimes. Si algun monopoli té l'església, és precisament el de les creences, i entre aquestes, la més destacada és la de la vida eterna i la necessitat de la salvació de l'ànima en aquesta vida per viure gloriosament en l'eternitat.

La salvació de les ànimes és un tema transcendental per la religió cristiana, i les confraries hi tindran un paper important en la seva propagació. És una de les cartes més preuades del joc de l'església institucional, que juga a través sobretot de les indulgències, i on s'assenten les bases de la propagació del nou ideal cristià. Les indulgències donen anys de tranquil·litat en la vida després de la mort, i en una cultura assentada sobre les bases del bé i el mal, del cel i l'infern, aquests beneficis deuriem crear un cert impacte entre la població, o si més no, formaven part de la tradició i la cultura. Malgrat aquest fet, és molt difícil de determinar, com passa en tots els temes referents a la religiositat, quin és el veritable impacte, és a dir, quines són les veritables creences de la gent; realment creien en la salvació de la seva ànima? O bé només formava part de tot el context social i cultural del moment? Stuart Schwartz, en el llibre *All can be saved*, respon a algunes d'aquestes preguntes, i es veu que, com a mínim en els casos que es presenten, que el tema de la salvació és sobretot relatiu²⁴⁵. Relatiu en el sentit que, segons les creences, tothom es pot salvar en la seva pròpia creença, ja sigui la creença en un altre déu, o bé ja sigui senzillament obrant correctament en aquesta vida, i no necessàriament en consonància amb els postulats de l'Església. Així doncs, es pot entreveure, des d'aquest punt de vista, que la salvació no era una creença extremadament poderosa que condicionés les accions dels feligresos, com a mínim, d'una part de la població.

A nivell local el que interessa és el paper de la parròquia i el rector, els últims esglaons de la jerarquització eclesiàstica, que són els vincles d'unió entre el poble i

²⁴⁵ SCHWARTZ, Stuart. *All can be Saved. Religious Tolerance and Salvation in the Iberian Atlantic World*. Yale Univesrity Press, 2008. Schwartz basa el seu llibre principalment en els documents sorgits de la Inquisició, en un àmbit geogràfic que ocupa tota la península ibèrica i les colònies sud-americanes de Portugal i Espanya. El seu estudi gira a l'entorn de la salvació en les tres grans religions que conviuen a la península, i en les idees que té el poble pel què fa la salvació. Tal i com diu el mateix autor, els testimonis presentats són una part molt petita que no poden ser els representants de tota la societat, i podria ser que fins i tot aquests testimonis només formessin part d'una minoria de gent (cal pensar que són documents extrets dels processos inquisitorials).

la institució religiosa. Pel poble, doncs, la parròquia i el rector són sovint l'únic contacte amb el món religiós, i juguen un doble paper, com també ho fan les confraries: són els representants de l'església universal, i per tant, els encarregats de transmetre els ideals d'aquestes, i per altra banda, formen part del poble.²⁴⁶

LA PARRÒQUIA

La parròquia és una institució central en la vida de l'època moderna, més enllà de les tasques religioses que procura a la comunitat de fidels. La parròquia és la seu espiritual del poble, ja que ofereix els seus serveis religiosos als feligresos (que són la totalitat dels habitants del poble o vila, per tant, habitants i feligresos són sinònims en molts aspectes, tot i que no vol dir que tots els habitants siguin estrictament creients – però si practicants-). A més dels serveis pastorals, a la parròquia també s'hi celebren tots els rituals de pas de la vida de les persones: el bateig, la comunió, el matrimoni i la mort. La gent tenia un vincle especial amb la seva parròquia, tant per la celebració d'aquests rituals com per el paper socialitzador i d'identificació que juga en el si de la societat.

La parròquia, més enllà dels vincles personals que hi estableixen els feligresos, era el principal “ [...] òrgan administratiu de la comunitat religiosa, i constava d'una església on hi treballava un capellà o sol o amb un grup de clergues beneficiats [...]”²⁴⁷. És un món autònom, que s'emmarca en un lloc concret i que té l'església com a edifici; és una institució polivalent, formada per un temple, amb una part de patrimoni material, moble i immoble i també està formada per la part pastoral i religiosa, en tant que té cura de les ànimes i de l'espiritualitat dels feligresos; i a més a més, esdevé un indret d'identificació²⁴⁸. Els feligresos estan units a la parròquia pel sentiment de pertinença i d'unitat que se simbolitza a través d'aquesta:

²⁴⁶ Interessant el paper de la dona en la recepció i propagació d'idees contrareformistes, ja que eren més propenses a escoltar els sermons i de transmetre'ls a la vida familiar, veure SANMARTÍ i ROSET, Carme. “Les dones: família i sentiment religiós”. Dins PLANS, Lourdes (ed). *Església, societat i poder a les terres de parla catalana*. Actes del IV Congrés de la CCEPC, Valls: Cossetània, 2005, pàg. 353-367. Perspectiva que és interessant per l'expansió del rosari, com a pregària familiar i com a importància del paper de les dones dins de les confraries.

²⁴⁷ KAMEN, Henry. *Canvi cultural...* Pàg. 212.

²⁴⁸ A la parròquia és on es desenvolupa la religió quotidiana, és, també per la vida moderna “[...] la cèl·lula i el quadre elemental de la vida religiosa en la Baixa Edat Mitjana, i la vida religiosa és una faceta fonamental de les gents de llavors. L'aspecte quotidià de la religiositat es desenvolupa a la parròquia”. PUIG I ALEU, Immaculada. “Les visites pastorals a al diòcesi de Girona. Segle XV”. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. 1986, XXVIII, pàg. 214. Aquesta quotidianitat porta a anomenar-la sovint “casa del poble”, fet que també demostra la diversitat d'activitats que es portaven a terme en aquesta, que la fan plural però alhora també la degraden.

la parròquia, a més de ser la institució religiosa més propera a la població, delimita un territori concret²⁴⁹. Amelang parla de micro-institucions no institucionals, que eren molt pròximes a la “gent normal”, i que tenen un pes important “com a centre de lleialtat popular”²⁵⁰, i la parròquia seria una d’aquestes.

Però a més a més de les seves funcions particulars, la parròquia forma part d’un entramat molt més ampli, que s’intensifica amb la reforma. L’estructura jerarquizada de l’Església tenia el seu últim esglaió en les parròquies, formant tota una xarxa que s’estenia per tot el territori. Els rectors de les parròquies estaven sota la tutela del bisbe de la diòcesi, i sobretot després del Concili de Trento, les relacions entre bisbes i rectors, i entre rectors i feligresos queden estipulades i els rols de cadascú institucionalitzats. Aquesta estructura creava una veritable xarxa de poder i de control, que a més a més era una estructura que no tenia l’Estat²⁵¹.

EL RECTOR

La contrareforma vol revaloritzar el paper del rector. L’estructura territorial tradicional de l’organització diocesana i parroquial era ineficient, i per resoldre-ho es necessita reforçar el paper del rector mitjançant l’increment del seu prestigi i fer-lo el cap de la seva parròquia. Era bàsic que mantingués la seva església com a centre actiu de culte, per tal de recolzar i afavorir el culte sorgit i estimular-ne de nous²⁵². El rector “ideal tridentí”²⁵³ és un home format en la nova moral, un religiós amb estudis,

²⁴⁹ Exemples de la importància de la parròquia com a referent d’identitat, es poden trobar en l’adscripció de les persones a un lloc determinat: Joan Pujades, fuster, de la parròquia de Riudellots o bé, els dauradors germans Soler Colobrán, de la parròquia de Sant Hipòlit. SALA GIRALT, Carme. *L’art religiós...*, pàg. 142, pel primer cas; DORICO I ALUJAS, Carlos. “La dauradura del retaule del Roser, de l’església parroquial de Sant Esteve d’Olot”. *Annals del Patronat d’Estudis Històrics d’Olot i Comarca*. Olot: Institut del Patronat d’Estudis d’Olot i Comarca, 1994, pàg. 127.

²⁵⁰ AMELANG, James. “Institucions no institucionals? Els fonaments de la identitat social a la Barcelona moderna”. *Pedralbes, Revista d’història moderna*. 1993, núm. 13 –II, pàg. 396. En aquest article es destaca la importància de les institucions que són més populars i no institucionalitzades com als centres més importants de relació, organització i identitat. Entre aquests, la família té un dels papers principals en la societat moderna, ja que és el principal òrgan de producció i reproducció (tant de la cultura com de l’economia).

²⁵¹ PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 20, alhora citat de CIPOLLA, CM. *Entre la història y la economía. Introducción a la historia económica*. Barcelona: Crítica, 1991, pàg. 197-201 i ARTOLA, M. 1991. “Conclusiones”. Dins LA PARRA, E., PRADELLS, J. (ed.) 1991. *Iglesia, sociedad y Estado en España, Francia e Italia (ss. XVIII al XX)*. Alacant: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert: Diputación Provincial de Alicante, pàg. 185-192.

²⁵² GRENDI, Edoardo. “Le confraternite come fenomeno associativo e religioso”. Dins RUSSO, Carla. *Società, chiesa e vita religiosa nell’ “Ancien Régime”* Nàpols: Guida Editori, 1976, pàg. 128-129.

²⁵³ Ídem. pàg. 56. Puigvert l’anomena rector “ideal” tridentí. Expressió coneguda sobretot per Jedin i en referència al “bisbe ideal”, JEDIN, Hubert. “Das Tridentinische Bischofsideal. Ein Literaturbericht”, *Trierer Theologische Zeitschriften*, 69, 1960, pàg. 237-246, citat a FERNÁNDEZ

(més a prop dels sants que dels homes), i esdevé una figura clau per introduir els ideals tridentins. Es pretenia que el rector fos un home de lletres, amb “sentit religiós”, en tant que es diferenciés dels laics, tant pel seu modus de vida com pel seu hàbit, i que residís a la seva parròquia²⁵⁴. A diferència dels rectors d'època medieval, aquests havien de pertànyer a un cert estatus per poder viure sense haver de mendicar, havia de passar unes oposicions, respectar el celibat, o, entre d'altres, portar una vida austera sense participar en banquets o diversions²⁵⁵. Evidentment però, aquest era l'ideal, i a la pràctica sovint el rector distava considerablement d'aquest ideal.

La religiositat institucional s'imposa a la local gràcies als rectors i a la jerarquització de l'església. La primera es va imposar a la segona i sobretot es va deure al paper dels rectors que estaven integrats a la societat, i per tant el seu lloc era clau com a intermediaris²⁵⁶. La propagació dels cultes marians, com el de la Mare de Déu del Roser, es deu a aquesta voluntat d'uniformitzar el culte i evitar les “desviacions” locals, i a mans del rector, aquesta devoció es va materialitzar més o menys. Com ja s'ha dit, el rector és pels feligresos el màxim representant de l'església, per tant, les seves accions poden arribar a tenir un pes transcendent en les idees i creences del poble.

El paper del rector és fonamental pel funcionament de les confraries. En primer lloc, i com es veurà més endavant, forma part de la direcció administrativa de les confraries, ostentant a més a més el càrrec de màxim poder; en segon lloc, en la major part dels casos és el que s'encarrega de tota la documentació de la confraria (d'anotar els comptes i els inscrits), i per últim, és el vincle entre els feligresos de la parròquia i la religió institucional que promouen els bisbes. Molts cops, la bona

TERRICABRAS, Ignasi. “Entre ideal y realidad...”, pàg. 15. PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. “L'Episcopat i la formació del baix clergat al segle XVIII. L'exemple de les conferències eclesiàstiques del bisbat de Girona”. Dins BADA, Joan et alt. *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*, Girona-Vic: Eumo, 2000, pàg. 89-132.

²⁵⁴ BARREIRO MALLÓN, Baudilio. “Sínodos, pastorales y expedientes de órdenes: tres indicadores de la religiosidad en el noroeste de la Península”. Dins ÁLVAREZ SANTALÓ, Carlos et alt (coord.). *La religiosidad popular*. 1989, vol. II, 1989, pàg. 73. Pel què fa el tema de la residència dels rectors a la seva parròquia s'accentua reiteradament, entre d'altres BADA, Joan. *Situació religiosa de Barcelona en el segle XVI*. Barcelona: Balmes, 1970, pàg. 55-60. PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 53 i s. És un aspecte que es veu clarament en els llibres de visites pastorals també.

²⁵⁵ PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 56-57. FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi, “Entre ideal y realidad...”, pàg. 16 i s.

²⁵⁶ MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. “Reformismo borbónico. Iglesia y vida religiosa durante el siglo XVIII. El control de las cofradías religiosas. Una aproximación a su estudio”. *Hispania* L /3, 1990, núm. 176, pàg. 1198.

voluntat del rector, és la que condueix la confraria al seu bon funcionament, i viceversa, fet que es fa palès en la documentació, i per tant, en el subsegüent estudi.

ELS BISBES: LES VISITES PASTORALS.

Els bisbes tridentins tingueren un paper important en la implantació dels ideals reformistes, en el cas de Girona, sobretot, es veu en els bisbes Arias Gallego, Pere Carlos, Benet de Tocco, Jaume Caçador i Francisco Arévalo de Zuazo²⁵⁷. A la diòcesi de Girona hi havia a principis del segle XVII 348 parròquies²⁵⁸. Aquestes estaven totes sota la jurisdicció del bisbe de la diòcesi, que era l'autoritat màxima en aquest àmbit. Una de les vies de control del bisbe sobre les seves parròquies era a través de les visites pastorals que realitzava el bisbe personalment o el visitador general nomenat pel bisbe²⁵⁹, i que venien estipulades per el Concili de Trento²⁶⁰. En aquestes visites els bisbes, o els seus visitadors, acompanyats d'un escrivà i d'altres persones, anaven a visitar les parròquies i altres capelles, com per exemple els hospitals o si podien les capelles en convents, i inspeccionaven si tot estava correcte. Les visites, tot i que pretenien fer un recorregut per tota la diòcesi, no es realitzaven mai en totes les parròquies, i sovint quedaven oblidades aquelles de més difícil accés.

²⁵⁷ SOLÀ I COLOMER, Xavier. "L'església a la ciutat de Girona: de la Reforma catòlica de mitjan segle XVI al reformisme episcopal de finals del segle XVIII". Dins VV.AA. *Església, societat i poder a Girona segles XVI-XX*. Girona, 2007, pàg. 102.

²⁵⁸ PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 25. El número de parròquies és variable entre els segles XIV i XVIII: C. Guilleré en canvi diu que pels segles XIV i XV hi ha 417 parròquies a la mateixa diòcesi, comptant les sufragànies i les agermanades. GUILLERÉ, Christian. "Les visites pastorales en Tarraconaise a la fin du Moyen-age (XIVe-XVe s.). L'exemple du diocese de Gerone". *Mèlanges de la Casa de Velázquez*. 1983, Madrid, pàg. 135. MALLORQUÍ, Elvis "Fronteres a escala...", diu també que pel segle XIV hi havia 419 parròquies, dividides de la següent manera: 100 a l'ardiaconat de Girona, 101 a Empúries, 67 a la Selva, i 151 a Besalú. MARQUÈS, Josep M. "Creació i extinció..."; destaca que durant els selges XIV i XV hi ha una extensió lenta d'algunes parròquies en àmbits inhòspits, i que aquesta extinció esdevé metòdica després del concili de Trento, al segle XVI, on també es donen annexions de parròquies i/o sufragànies (pàg. 412-413).

²⁵⁹ Sobre les visites pastorals a la diòcesi de Girona és imprescindible la tesi doctoral de Xavier Solà i Colomer, recentment editada com a llibre, qui ha realitzat un buidat dels llibres de visites pastorals de part de l'Arxiu Diocesà de Girona i part de l'Arxiu Diocesà de Vic. També sobre visites pastorals veure: PUIG I ALEU, Immaculada. "Les visites pastorals...", pàg. 212 – 241, pel sorgiment de les visites i per l'estructura d'aquestes en època medieval. PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. Et alt. (ed). *Les visites pastorals dels orígens medievals a l'època contemporània*, Girona: Biblioteca d'Història Rural, Col·lecció Fonts, 3, 2003; llibre molt útil per introduir-se en els documents, conèixer la seva utilitat i els seves limitacions. GUILLERÉ, Christian. "Les visites pastorales en Tarraconaise...". També Eugeni Perea per la diòcesi de Tarragona: PEREA I SIMÓN, Eugeni. *Església i societat a l'arxidiòcesi de Tarragona durant el segle XVIII. Un estudi a través de les visites pastorals*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2000. Sobre les visites que realitzen els bisbes a la diòcesi de Girona i les visites que realitzen els visitadors generals: MARQUÈS PLANAGUMÀ, Josep M. "Carreres dels col·laboradors de Bisbes de Girona, 1600 – 1774". *Annals de l'Institut d'Estudis gironins*. 2000, núm. 41, pàg. 125 – 178.

²⁶⁰ Sessió VII, capítol VIII, en què es parla de la necessitat de realitzar les visites i que aquestes es fixin en la reparació de les esglésies i es procuri per les ànimes.

Una de les funcions principals de les visites era el control del rector i de la litúrgia, però també es fixaven en l'estat material de les parròquies, i assenyalaven els aspectes que s'havien de restaurar o millorar, i en alguns casos es fa esment d'algun retaule o imatge²⁶¹. Un aspecte important de les visites pastorals és que són uns instruments duals: a més de ser una tasca de control, són també una eina de retroalimentació. És a dir, els bisbes recullen els aspectes millorables, les queixes o allò que no funciona de les seves parròquies i aquestes informacions són discutides en els sínodes diocesans, les reunions de rectors de tota la diòcesi, on ells presentaven els greuges, i on el bisbes demanen als rectors que acceptin els canvis per les constitucions²⁶². En aquests sínodes es veuen reflectides les doctrines i la normativa moral de l'Església, que serà la que s'imposarà a totes les parròquies²⁶³. Després del Concili de Trento el que mostren els sínodes són els preceptes sorgits d'aquest concili, que en termes generals es centren en la renovació de la moral. El que apareix en les constitucions són manaments, edictes institucionals, que són fruit d'aquesta reforma, i que formen part de l'esfera de la religiositat institucional²⁶⁴.

En el principi dels llibres de Visites Pastorals hi ha els manaments dels bisbes, les instruccions de les visites que han de realitzar els bisbes, que són interessants perquè donen una impressió general de com era el funcionament de la diòcesi, per exemple, es fa referència al concubinatge entre els rectors i dones o al comensalisme dins de les esglésies. En molts d'ells, a partir de finals del XVI, s'hi introdueixen els decrets tridentins. Per tant, es localitza la via d'entrada de les propostes tridentines a les parròquies. Així, el que s'inspeccionava en les visites era en certa manera una imposició de la reforma catòlica, una reforma de la jerarquització de l'església, de la conducta i del paper dels rectors, de l'autoritat del

²⁶¹ La qualitat de les visites pastorals canvia enormement depenent del bisbe que realitza la visita, del lloc que visita i de l'època, i d'altres circumstàncies, per tant, no són documents uniformes. Els inconvenients d'aquestes fonts han estat tractats per les obres citades en la nota anterior. Cal dir que com a fonts per l'estudi dels retaules hom s'ha d'armar de paciència, ja que en molts casos el retaules ni es mencionen o si se'n fa menció normalment és de passada, a on ser que el retaule necessités algun canvi. Són unes fonts útils, i en alguns casos necessàries, però sempre complementàries.

²⁶² PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 57 i s.

²⁶³ PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...*; BARREIRO MALLÓN, Baudilio. "Sínodos, pastorales...", pàg. 74.; BADA, Joan. *Situació religiosa...*, pàg. 56-57.

²⁶⁴ Marcos Martín diferencia entre el que anomena religió predicada i religió viscuda, és a dir, la religió que es vol imposar des de les altes esferes de l'Església, i aquella que és viscuda (la qual és part de la religió predicada transferida i adaptada pels missatgers – rectors-) pels feligresos. MARCOS MARTÍN, A. "Religión "predicada" y religión "vívda". Constituciones sinodales y visitas pastorales: ¿un elemento de contraste?" Dins: ÁLVAREZ SANTALÓ, CARLOS et alt. *Religiosidad Popular. Vida y muerte: la imaginación religiosa*. vol II, pàg. 46-56.

bisbes. Per això un dels punts clau d'aquesta reforma és el rector i conseqüentment el funcionament de la seva parròquia.

Les visites pastorals, doncs, són uns dels instruments de control i d'irradiació dels principis de la contrareforma. Aquets manaments, que fan els bisbes per la visita en qüestió, afecten a totes les parròquies. En aquests manaments s'exposa tot el que s'ha de controlar en les visites, en molts casos de manera detallada, fet que permet veure què és el que interessava controlar, i per tant canviar. Eren doncs els aspectes que no lligaven amb els preceptes de l'Església (com ara els cultes tradicionals considerats pagans – la bruixeria – el culte a sants no canonitzats, la creença en misteris i llegendes no aprovades per l'Església, entre d'altres). En la visita pastoral de 1617 feta pel visitador general Pere Codina, en nom del bisbe Onofre Reart, un dels manaments és "... si sabens que alguns homens o dones usen ho diuhen de oracions fóra de les que té ordenades Santa Mare Església per curar mal de ulls, mal de dents y caxal, axidures, llúppias, golls, bonys o altres malalties".²⁶⁵ Aquest edicte mostra per una banda la permanència de cultes alternatius als convencionalismes eclesiàstics, que per la seva característica són cultes presents a la vida quotidiana, per les necessitats primàries de les persones, les quals recorren a aquestes oracions "fora de les ordenades" per l'Església. Així doncs, la religió institucional que propaga la Reforma, no és una religió pròxima a la gent, sinó que és una imposició exterior que pretén substituir i eradicar aquests cultes. Aquest procés però s'ha de considerar com a mutu, en tant que no s'aconsegueix una aculturació per part de l'Església, sinó que sembla una adaptació de les noves formes imposades als antics cultes existents. Fruit d'aquest procés és el paper que assoleixen les confraries al llarg dels anys, les quals s'han d'arribar a prohibir pel caràcter festiu que tenen.

²⁶⁵ ADG, P-85, s.f., i també el mateix manament a la visita de 1671, pel bisbe Francesc Dou. ADG, P-104, s.f. Encara és present el 1704 en la visita del bisbe Miquel Taverner i Rubí, ADG, P-112, f. 1 i 2, i encara el la visita que fa el visitador general Pere Pau Mallol, a les ordres del dit bisbe Taverner, el 1717. ADG, P-133, f. 1 i 2.

LES CONFRARIES

“Es muy sabido y antiguo uso de sentir en España que tres cosas ha de tener un ciudadano en el lugar dónde está avecindado: casa en que vivir...; sepultura, en que enterrarse...; y cofradía con que honrarse”²⁶⁶

LES CONFRARIES DEVOCIONALS: INSTITUCIONS VERSÀTILS²⁶⁷

Com a definició primària, les confraries devocionals són associacions de persones que tenen com a finalitat explícita propagar i preservar un culte determinat. Aquesta definició però, es pot anar ampliant amb d'altres definicions complementàries que acaben de perfilar el caràcter de les confraries, que al llarg de la història han estat definicions molt variades. La successió de definicions es pot dividir en quatre grans blocs, que es poden resumir en els conceptes de: a) devoció (ahora diferenciat en dues subcategories: pública i privada), b) col·lectivitat, sociabilitat i identitat, c) caritat i assistència i d) control i poder. Aquests vessants, o conjunts, es poden descriure tenint en compte les funcions d'aquestes confraries, així com també els sentiments que es viuen en el si de la confraria. Els quatre aspectes es troben en les confraries de manera interrelacionada, i en algunes confraries n'hi ha que destaquen per sobre dels altres.

La devoció

El motiu de la formació de les confraries és primerament religiós, en tant que són associacions que s'ocupen del culte a una divinitat²⁶⁸, tant pel que fa la propagació com el manteniment d'aquest. Aquestes tasques es duen a terme a través de dues cares, una d'interior o privada, i una de pública o exterior²⁶⁹. Evidentment aquesta és una divisió aleatòria, però a partir d'aquesta distinció es pot entreveure la realitat del culte, en un vessant més intimista i espiritual, com individual, i en un altre

²⁶⁶ SÁNCHEZ GORDILLO, Alonso. *Religiosas estaciones que frecuenta la religiosidad sevillana* (ca. 1635), BERNALES BALLESTEROS, Jorge. ed. Sevilla: Consejo General de Hermandades y Cofradías, 1982, pàg. 174.

²⁶⁷ Veure “Conceptes” per marc teòric i definicions

²⁶⁸ Per divinitat s'entendrà en aquest treball, si no es diu el contrari, santes, sants, Mare de déu (en totes les advocacions) i Crist (també en totes les advocacions).

²⁶⁹ W. Christian diferencia les actuacions de les confraries entre dues, una dedicada a les accions quotidianes, dedicada a les pràctiques diàries i les assistencials, i l'altre a les col·lectives, com ara les processons, els vots col·lectius o d'altres manifestacions. CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad local*, pàg. 69-70.

més festiu i escenogràfic, com col·lectiu, que és el que tradicionalment s'ha atribuït a les confraries²⁷⁰.

La propagació i preservació del culte es materialitza de diverses maneres dins de la confraria. Semblaria que la part més significativa, en tant que confraria *devocional*, és el vessant espiritual i religiós de la creença i l'adoració, però aquest és un aspecte difícil de determinar des de les fonts històriques (ja que no coneixem els sentiments de la gent), tanmateix és el fonament del culte: és a dir, el fet que els confreres tinguin un lligam, una relació amb la divinitat adorada. A diferència dels gremis o les confraries d'ofici, els quals també s'adscriuen sota una divinitat, la finalitat dels confreres és el culte a la divinitat, i no una regulació de la seva feina. Alguns dels testimonis individuals referents a la voluntat de retre culte, poden llegir-se a través dels testaments, per exemple en les misses que es paguen a una advocació, o bé, si es tracta d'un individu amb prou recursos econòmics, en alguna donació per la confraria, tant en forma de diners com en la creació d'una obra, o en la voluntat d'enterrar-se a la capella de la confraria²⁷¹; són tots ells exemples que ens permeten veure que realment existia una devoció per part dels feligresos cap a una determinada advocació.

Les expressions públiques de les confraries són més fàcils de determinar, i estan formades per un corpus de diverses festivitats. Les més significatives són les processons, les festivitats patronals (del patró o patrona de la confraria), els banquets, les misses ordinàries i extraordinàries o els cants dels goigs, entre d'altres. Aquests esdeveniments estaven ritualitzats; seguien una estructura molt clara, tenien uns símbols marcats i es desenvolupen en un temps i un espai determinats. Tots els actes realitzats per les confraries tenien el component festiu i el component religiós, el mateix mot de festa, del llatí *feria* o *feriae*, significa dia de la devoció en la

²⁷⁰ MORENO, Isidoro. *Las hermandades andaluzas: una aproximación desde la antropología*. Sevilla: Universidad de Sevilla, 1999, pàg. 30. Segons I. Moreno les tasques de les confraries es podrien delimitar en tres: promoure la celebració de cultes del titular de la confraria; aconseguir una millora espiritual dels confreres mitjançant l'assistència a aquests cultes i la devoció als titulars; realitzar una caritat assistencial. Aquestes tasques es poden aplicar a les confraries d'època moderna, sobretot si es concep el terme "assistencial" de manera ampla.

²⁷¹ Per exemple, a Vila-Rodona, entre 1601 i 1650 hi ha un 16% dels testamentaris que volen ser enterrats a la capella del Roser, i el segueix, amb un 2% la de Crist. Del total de 300 misses encomanades del 1601 al 1700, 97 són pel Roser. SANTESMASES i OLLÉ, Josep. *Els arrendaments municipals del segle XVIII a Vila-Rodona. Testaments de Vila-Rodona segles XVII - XIX*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, Estudis comarcals, 1995, pàg. 100 i 128.

concepció cristiana²⁷². La festa és l'expressió simbòlica de la vida social d'una comunitat²⁷³, i la festa d'una confraria també era una expressió simbòlica, no només de la confraria, sinó per extensió de tota la comunitat.

El ritual religiós és el camí mitjançant el qual la gent es relaciona amb allò sagrat. La creença i el ritual es materialitzen en un comportament formalitzat i estereotipat, format per uns sistemes de símbols, amb la finalitat de reforçar la comunitat²⁷⁴. En aquest cas, les processons responen a un ritual festiu col·lectiu, en què els confreres participen conjuntament en la cerimònia, la qual, en aquest context, és un acte d'adoració a la divinitat. Les processons, en àmbits externs a les confraries, són vots proposats pel poble per tal de frenar una desgràcia: la processó és una acte devot, que té la finalitat de comunicar-se amb els advocats o mitjancers de Déu, el qual ha enviat la desgràcia sobre la comunitat²⁷⁵. La processó és un acte de fe, una promesa i un recordatori de l'estima a Déu, on la comunitat demostra mitjançant aquest acte que continuen creient en Déu i es demana que persisteixin les bones relacions entre allò diví – que és sovint allò natural- i allò humà.

A través de les confraries les devocions es formalitzen²⁷⁶, ja que és la institució la que s'encarrega de procurar que els confreres participin en tots els actes relacionats amb aquest culte, en tant que s'estableixen unes normes i unes regles per tal que es dugui a terme. El fet que es formalitzi una devoció pot fer pensar que no sigui personal i interior, en tant que es necessita una institució per promocionar-la i mantenir-la viva; és a dir, que el vessant més intimista i de fe, que seria el motor per arrencar la pràctica, no tingui sentit dins de les confraries, sinó que enlloc de

²⁷² PRAT, Joan; CONTRERAS, Jesús. *Las fiestas populares*. Barcelona: la llar del llibre, llibre de la frontera. Coneguem Catalunya, 2, 1984, pàg. 32.

²⁷³ Moreno diferencia quatre dimensions: la simbòlica, la sociopolítica, l'econòmica i l'estètica, essent la més important i específica la de la festa la simbòlica. MORENO, Isidoro. *Las hermandades andaluzas...*

²⁷⁴ LLOBERA, Josep Ramon. *Manual d'antropologia social: estructura i evolució de les societats humanes*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, Pòrtic, 1999. Tradicionalment des de l'antropologia es diferencien dos tipus de rituals: els rituals de pas, i els rituals d'intensificació. Els primers determinen el canvi d'estat i situació de l'individu en un moment determinat de la seva vida. VAN GENNEP, Arnold. *Los ritos de paso*. Madrid: Taurus, 1986 (1909), pàg. 15; els segons es refereixen a rituals col·lectius, en què la comunitat s'uneix per fer front a crisis que afecten la vida col·lectiva, i tenen la finalitat d'accelerar el procés natural, com per exemple, les sequeres, els diluvis, les plagues o les pestes.

²⁷⁵ Els vots són promeses i ofrenes que es fan als sants, ja que aquests són els intercessors, i són capaços de calmar l'ira divina. Sota dret canònic, tot vot fet a déu sobre la matèria bona, per exemple, guardar castedat, rebre ordres sagrades, peregrinar a un santuari, dejunar, o qualsevol cosa semblant, s'havien de complir sota pena de pecat mortal. CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad local*, pàg. 47 i s.

²⁷⁶ CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad local*, pàg. 69.

mantenir la devoció per la creença, es faci per la institució (la confraria) i el que aquesta aporta: indulgències, perdons i gràcia. És una possibilitat que cal tenir en compte, malgrat que hi ha d'haver un component de devoció que provoqui aquesta formalització. Aquesta formalització es veu també en les processons i els festejos, que s'institucionalitzen i es marquen en un calendari concret, ja no fruit d'una necessitat sinó d'una tradició o d'un costum. Per aquest mateix motiu, les festivitats públiques de les confraries tenen un marcat component de teatralització, en tant que no deixen de ser posades en escena, actuacions, formalitzacions de les festes.

Col·lectivitat, Sociabilitat i Identitat

Les confraries, però, sobrepassaven aquestes pràctiques religioses, tant les intimistes com les públiques, ja que també eren institucions de sociabilitat²⁷⁷. Les confraries i les obreries eren durant l'època moderna les úniques institucions formals on les persones s'associaven, amb el pretext de dur a terme una finalitat concreta, però que els permetia trobar-se periòdicament, establir contactes, defugir de la rutina i la quotidianitat laboral²⁷⁸. Creen un espai que volia ser neutral, on es podien tenir relacions individuals d'un a un, com a confreres –com a germans– i no com a individus amb rols determinats per la societat, i també, relacions més enllà de la classe social²⁷⁹. Com s'ha vist en les diverses definicions del terme confraria, s'accentua en molts casos la dimensió de comunitat, col·lectivitat i confraternitat de tots els membres participants de la confraria.

La vida col·lectiva en l'àmbit de la confraria (que és una extensió de la vida que es forma al voltant de la parròquia) crea un sentiment de comunitat²⁸⁰, o bé,

²⁷⁷ Sobretot destacar a PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...*; MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...*; GRENDI, Edoardo. "Le confraternite come fenomeno..."; GUTTON, Jean Pierre. "Confraternities, *Curés*, and Communities in Rural Areas of the Diocese of Lyon under the Ancien Régime". Dins GREYERZ, Kaspar von. *Religion and Society in Early Modern Europe 1500-1800*, Londres: George Allen und Unwin, 1984, pàg. 202-211. Per una aproximació en els segles XIX i XX veure: UCELAY-DAL, Enric. "Els espais de la sociabilitat: la parròquia, <els parroquians> i la qüestió de les clienteles". *L'Avenç*. 1993, núm. 171, pàg. 18-27.

²⁷⁸ Moreno insisteixi en el paper de les confraries com més enllà de les finalitats explícites que es postulen en les seves regles, i posa èmfasi a la socialització. En els casos històrics, és a dir, el que ens porta a compte en aquest treball, les confraries podien ser l'única associació formal que permetés la socialització entre individus.

²⁷⁹ MORENO, Isidoro. *Las hermandades andaluzas...*, pàg. 38. La confraria és un mitjà per desenvolupar la sociabilitat, on es posen en contacte directament les personalitats dels participants i no els seus rols. La confraria ofereix un marc per aquesta sociabilitat, que alhora estabilitza i fa perdurables les relacions.

²⁸⁰ GUTTON, Jean Pierre. "Confraternities, *Curés*..." pàg. 202 - 203; l'autor creu que aquest sentiment de comunitat comença a molts llocs gràcies a les confraries.

aquest sentiment de comunitat –propiciat per la parròquia- és l’entorn ideal pel funcionament de les confraries²⁸¹. Aquest sentiment doncs, no és res més que un referent d’identitat. En vàries de les definicions de confraria es deixa entreveure el concepte de “comunitat ideal”, és a dir, una cohesió social en aquestes associacions que diferien de la comunitat real. Aquesta comunitat ideal, la confraria, es presenta mitjançant una reafirmació simbòlica, com és el culte a una mateixa advocació, o en paraules de Mantecón Movellán, són l’expressió d’un “jo col·lectiu”²⁸².

Aquest aspecte es relaciona estretament amb les tasques d’integració simbòlica i de reproducció de la identitat, un dels aspectes més interessants, al meu parer, de les confraries, que ajuda a entendre la importància i l’èxit d’aquestes associacions, i sobretot, la importància de les imatges com a símbols d’aquesta identitat²⁸³. És un dels fets més destacats perquè sintetitzen el concepte de “popular”, en tant que es tracta de la integració dels habitants d’una mateixa localitat en una unió comuna, amb una convivència extra quotidiana, unes normes i uns drets, i un símbol que els identifica, que correspon a la devoció - a la divinitat - de qui la confraria pren el nom. Els símbols es materialitzen en imatges, són referents visuals reconeixibles pels confreres però també pels “no confreres”; símbols que es repeteixen i apareixen en moltes expressions de la confraria, des del retaule de la capella fins a les vares dels pabordes, passant per les estampes i gravats que suposaven un accés general a aquestes imatges.

A més a més, les confraries són institucions que reflecteixen la vida social de forma simbòlica, de vegades com una negació i de vegades com una afirmació de l’estructura de la vida social. Aquest tret es pot veure, per exemple, en l’exaltació de

²⁸¹ MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...*, pàg. 83: “Trento debía contar, no obstante, con la permanencia de manifestaciones de una tradición cultural preexistente, acuñada fruto del dinamismo interno y secular de las comunidades rurales: unas fórmulas de organización colectiva de la asistencia social, el ritual orientado a facilitar la aceptación de la muerte o las creencias populares en torno a los difuntos y su relación con los vivos [...]”.

²⁸² Veure MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. “El papel social de las cofradías tridentinas en Cantabria. Siglos XVII al XIX”. *Altamira. Revista de estudios montañeses*. 1988, núm. 47, pàg. 240 i s.

²⁸³ El tema referent a la identitat i al nivell d’identificació ha estat tractat per diversos autors: AMELANG, James. “Instituciones no institucionales...”, pàg. 11-21; CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad Popular...*; MORENO, Isidoro. *Las hermandades andaluzas*, pàg. 43 i s; ídem. “Identidades y rituales”. Dins PRAT, Joan. et alt. *Antropología de los pueblos de España*. Madrid: Taurus, 1991, pàg. 601-36. BARRERA, Andrés. *La dialéctica de la identidad en Cataluña. Un estudio de antropología social*. Madrid: CIS, 1985. En aquest cas el nivell d’identificació seria amb la parròquia i no amb la confraria.

les diferències socials o bé en la unificació d'aquestes diferències, fet que permet un acostament a la societat a través de l'estudi de les confraries²⁸⁴.

La identificació d'un col·lectiu es dona en primer lloc per la localització geogràfica (i, per tant, social i històrica): el fet de viure en una mateixa regió, compartir les mateixes tasques o realitzar la mateixa feina és allò que crea aquest sentiment d'identitat en un col·lectiu. Es poden delimitar diferents nivells d'identitat segons les regions geogràfiques i els nivells de comunicació entre els col·lectius d'aquestes àrees. El sentiment d'identitat i pertinença és el que explica les relacions amb allò diví, i sobretot, els diferents nivells d'interrelacions que es donen entre els individus i/o col·lectius i les diferents manifestacions de la divinitat, ja sigui en forma de santuaris, imatges, devocions, vots, etc. Les imatges, sobretot, han esdevingut símbols d'aquesta identitat²⁸⁵. Les confraries devocionals, potser a través de la parròquia o potser a través del veïnatge dels masos, també formen un nivell d'identitat identificable al qual es correspon un tipus de vivència religiosa.

No es pot deixar de qüestionar, en aquest apartat, el sentiment que movia a la creació de les confraries (tenint en compte que també hi ha el component d'inèrcia social que es dona sense un motiu profund), si era més important el sentiment religiós o el social. Segons Le Bras, sense cap mena de dubte, el la vida social era molt més important que els exercicis espirituals²⁸⁶, com també, segons Schwartz, la religiositat no era tan accentuada com per “moure les ànimes”, en el seu cas, per la salvació.²⁸⁷ La religió i la religiositat eren les formes que permetien associacions, festivitats i altres tipus de relacions socials.

A través de les festivitats les confraries donaven lloc a un dels moments de major sociabilitat i era el moment en què es podien realitzar coneixences i contactes,

²⁸⁴ Aquesta és, a grans trets, la proposta de Isidoro Moreno des de l'antropologia. El seu estudi es centre en les confraries i germandats andaluses contemporànies, però hi ha aspectes que es poden extrapolar a nivell històric. Els estudis de confraries des de l'antropologia s'han limitat a aspectes més aviat folklòrics, com ara les processons de setmana santa, i normalment s'han quedat en articles puntuals sense que existeixi una monografia, exceptuant les obres de I. Moreno. També l'obra de Flynn sobre les confraries assistencials, les presenta com una via per acostar-se a la vida privada de la gent. FLYNN, Maureen. *Sacred Charity...*

²⁸⁵ CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad Popular...*L'autor exposa al llarg de tot el llibre la correspondència entre el sentiment d'identitat a diferents nivells i les devocions, les relacions amb la divinitat dels diferents col·lectius. A partir d'aquesta teoria es pot entendre perfectament les vivències de la religió per part dels diversos membres de la societat. “La cualidad o intensidad de la identidad de cualquier grupo determina el grado en que el santuario y la religión consiguen provocar con éxito una expresión de hermandad en el grupo. Por estas razones, el estudio de las identidades, y de las actividades que son su base, constituye una introducción fundamental al estudio de las actividades religiosas”, pàg. 28.

²⁸⁶ LE BRAS, Gabirel. “Les confréries...”, pàg. 421.

²⁸⁷ SCHWARTZ, Stuart. *All can be saved...*

també a nivell interclassista, i com opina Zamora: “estas clases de fiestas o concurrencias excitan la aplicación promueven las comunicaciones, su civilidad y los matrimonios. Por cuya causa son utilísimas en un país de tanta población dispersa como hay en Cataluña”.²⁸⁸ A partir d’un cert moment, comencen a aparèixer prohibicions per tots aquests actes festius. Aquest tema es tractarà més extensament en l’últim capítol dedicat a la imatge i ritual.

Caritat i assistència

Els estudis clàssics de les confraries van ser els primers a destacar les tasques d’assistència, caritat i d’ajuda mútua²⁸⁹. Aquests valors han estat fortament arrelats al cristianisme, i són considerats com unes virtuts molt preuades, en relació amb la pietat. La caritat, juntament amb la fraternitat i la devoció, eren uns dels estímuls que rebien els feligresos per convertir-se en confreres²⁹⁰.

L’assistència mútua forma part de l’organització social de les confraries, i una de les tasques més comunes a la qual es dediquen és a la cura dels malalts i els pobres i a la vetlla en els enterraments i a la seva organització. Hi ha confraries on aquestes activitats són molt més destacades, que es dediquen exclusivament a aquestes pràctiques, però en major o menor mesura, totes les confraries tenen algun àmbit on s’exerceix la caritat. La caritat es pot expressar de manera vertical, com a amor a Déu, i alhora de manera horitzontal, vers la resta de confreres²⁹¹. En aquest sentit, es crea una xarxa social de suport, que en alguns casos es regularitza i es formen càrrecs obligatoris destinats a facilitar aquesta ajuda, com per exemple els “infirmers”, en les confraries dels Tercers Ordres franciscans, a Liérganes.²⁹² Els confreres troben en aquest vessant de les confraries, per una banda protecció, i per altra banda, la realització de poder satisfer uns dels màxims valors cristians, fet que va en sintonia amb el discurs de la fraternitat espiritual de l’església.

Un altre tema relacionat amb l’ajuda mútua és el préstec. Hi ha algunes confraries que van crear veritables institucions de préstec de diners entre els seus confreres, entre aquestes, es coneix alguna confraria del Roser, evidentment, aquelles que tenien prou recursos per exercitar com a prestadores.

²⁸⁸ ZAMORA, Francisco. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Barcelona: Curial, 1975, pàg. 120

²⁸⁹ Sobretot destacar: FLYNN, Maureen. *Sacred Charity...*; HENDERSON, John. *Piety and charity in Late Medieval Florence*, Oxford, Nova York: Clarendon Press-Oxford University Press, 1994; també MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 83-105.

²⁹⁰ SÁNCHEZ DE MADARIAGA, Elena. “Cultura religiosa...” pàg. 27.

²⁹¹ HENDERSON, John. *Piety and charity...* pàg. 9.

²⁹² MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 85.

La mort i la salvació de les ànimes

Bona part d'aquestes tasques d'assistència estan relacionades amb la mort, que alhora tenen una estreta relació amb la salvació de les ànimes. En primer lloc es produeix l'acompanyament del mort, fet que està establert com una pràctica social i moral, i en segon lloc, s'ajuda al mateix moribund a preparar-se individualment i religiosa per la mort²⁹³.

La majoria de confraries devocionals es dedicaven a tasques d'assistència i d'ajuda, la qual es podia referir a diversos aspectes com, per exemple, fer companyia als malalts, ajudar-los en les seves tasques, i entre aquestes, una tasca bastant freqüent era l'acompanyament a la mort.²⁹⁴ Entre les tasques de les confraries del Roser no es coneixen explícitament actes d'assistència social però sí que tenien molt present el trànsit a la mort dels seus confreres²⁹⁵ i la cura espiritual de les ànimes. La mort era un moment cabdal, i es necessitava el recolzament dels germans de la confraria, sobretot era necessari per a l'ànima del confrare mort: la mort és un camí anguniós i a través de les pregàries esdevé un camí més lleu, i alhora és l'única manera d'aconseguir la pau eterna.²⁹⁶ Aquest camí encara cobra més sentit quan s'encaixa en el sistema de creences catòlic, en què l'ànima és eterna, i després de la mort del cos segueix la vida, condicionada per la vida terrenal. Així, el fet que tota la vida fos una preparació per la mort es tradueix dins de la vida de la confraria, a col·leccionar el màxim d'indulgències – com es pot veure en els llibres devocionals²⁹⁷ – i perdons per a un mateix, però també per a les ànimes dels confreres que ja estan a l'altra vida. En certa manera, ésser confrare del Roser era també pagar una assegurança de mort per tal que els teus companys preguin per la teva ànima, tal i com un mateix ha pregat per les ànimes dels confreres.²⁹⁸

²⁹³ És el que s'anomena “Bon morir”, veure MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 90 i s, també per la importància de les confraries del Roser a facilitar el trànsit a la mort.

²⁹⁴ Ídem. pàg. 83 i s.

²⁹⁵ Mantecón Monvellán destaca per el cas de Cantàbria l'ús de les “espelmes de l'ànima”, que contenien beneficis pels que anaven a morir. Ídem. pàg. 90.

²⁹⁶ Ídem, pàg. 91-92.

²⁹⁷ Veure BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari...* pàg. 50

²⁹⁸ Per la concepció de la vida i de la mort a època moderna: REDONDO, Agustín. (coord.). *La peur de la mort en Espagne au siècle d'or. Litterature et iconographie*. París: Publications de la Sorbone, 1993. Per les pràctiques religioses i la concepció de la mort de manera col·lectiva, a través dels testaments: VOVELLE, Michel. “La morte nella Mentalità e nella pratica religiosa”. Dins: *Società, Chiesa e vita religiosa nell'Antico Régime*. Nàpols: Guida, 1976, pàg. 231-238.

En les ordinacions de les confraries es fa referència a la possibilitat d'inscriure els confreres morts, per tal que així es pugui resar per les seves ànimes, com també de la celebració de misses pels difunts en dates assenyalades. En la inscripció de confreres en el llibre de confraria és difícil de distingir entre quins són els confreres vius o quins són els que s'inscriuen morts. La importància de la salvació és una de les bases de l'èxit d'aquesta confraria i de la devoció, i s'ha de contextualitzar dins de la reforma catòlica. La creença imposada d'una vida més enllà de la mort, de la por al pecat i a l'infern, la inculcació d'aquestes creences era un fet que portava als fidels a fer-se confreres, ja que una de les màximes recompenses que es tenien eren les indulgències i gràcies que es concedien.²⁹⁹ La cura dels difunts, la pregària per les ànimes del purgatori, la inscripció de confreres morts, les misses i festivitats pels difunts, tot són elements cabdals en les confraries del Roser i és un tema que es fa palès en totes les ordinacions.

Les misses pels difunts es realitzaven en les dates més assenyalades del cicle de festes de la Mare de Déu dins del calendari litúrgic catòlic. Les quatre grans festes assenyalades són la Purificació (2 de febrer) , l'Anunciació (25 de març), l'Assumpció (15 d'agost) i la Nativitat (8 de setembre) i en aquestes dates se celebren els aniversaris dels difunts, o bé una setmana després d'aquestes.³⁰⁰ Tots els confreres havien d'assistir en aquestes misses, “y si lo poder li basta, tinga en les mans una candela enseña mentre se diria lo dit aniversari, o offici dels defunts,”³⁰¹ i els predicadors procuraven que aquestes es celebressin.³⁰² En aquestes festivitats també es demana en algunes ordinacions que es visitin les capelles dels convents de dominics.³⁰³

²⁹⁹ Decret del Concili de Trento, Sessió XXV, sobre el purgatori, decret IX. “Habiendo la Iglesia católica, instruida por el Espíritu Santo, según la doctrina de la sagrada Escritura y de la antigua tradición de los Padres, enseñado en los sagrados concilios, y últimamente en este general de Trento, que hay Purgatorio; y que las almas detenidas en él reciben alivio con los sufragios de los fieles, y en especial con el aceptable sacrificio de la misa; manda el santo Concilio a los Obispos que cuiden con suma diligencia que la sana doctrina del Purgatorio, recibida de los santos Padres y sagrados concilios, se enseñe y predique en todas partes, y se crea y conserve por los fieles cristianos.”

³⁰⁰ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* fol. 17 i s. sisena ordinació. ADG, Constantins (veure doc. 86), ADG, Vulpellac; ADG, Torralles, (Castellar de la Muntanya); ADG, Mont-Ras, dues de les tres ordinacions (docs. 139 i 140); ADG, Foixà, manuscrit (veure doc. 99).

³⁰¹ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* fol. 17v.

³⁰² ADG, Parròquia de Sant Miquel de Fluvià, Llibre de confraria, s.f., el frare predicador del convent de Castelló d'Empúries que assisteix a la festivitat del Roser, confirma tots els confreres inscrits, però també dóna constància que no s'han celebrat els aniversaris, i que la confraria té l'obligació de celebrar-los.

³⁰³ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* fol. 18. vuitena constitució. En la majoria d'ordinacions es demana que en aquestes quatre grans festivitats intervinguin frares dominics.

En els llibres de comptes es veu també la importància d'assegurar-se la salvació, ja que hi ha confreres que deixen misses pagades, alguns per l'eternitat.³⁰⁴ Amb el pas dels anys, allò que prima sobretot és deixar-se les misses pagades, com es pot veure en els llibres d'inscrits i els llibres de comptes a partir de finals del segle XVII, XIX i també el segle XX.

Control i poder

Les confraries d'època moderna s'han definit molt sovint com a confraries tridentines o postridentines, per determinar la seva relació amb la contrareforma, i també per mostrar que hi ha un canvi conceptual entre aquestes confraries i les confraries d'època medieval³⁰⁵. No es pot negar que l'increment de confraries a partir de l'últim terç del segle XVI a tot Europa es degui a les transformacions de l'Església catòlica, com tampoc es pot negar el nou paper que prenen les confraries en el context de la jerarquització eclesiàstica. Les confraries, en la seva situació "híbrida" - en paraules de Mantecón Movellán³⁰⁶ - entre el pla social i el pla religiós, entre la comunitat i l'Església, esdevenen uns instruments de control i d'irradiació de les noves reformes, més o menys efectius. Aquesta doble personalitat de les confraries és de summa importància per entendre el rol que van tenir en la societat d'època moderna. Per aquesta raó, sovint es té una gran quantitat d'informació pel que fa tota la documentació i les pràctiques institucionalitzades, i en detriment es desconeix gran part del vessant local i comunitari. Així doncs, sovint hi ha un desfasament entre el que els documents diuen i el que veritablement succeïa.

Pel que fa el control institucional, cal recordar que el bisbe era l'únic que podia donar llicència per la fundació de les confraries, per tant totes estaven sota el seu control directe, per la seva relació amb la parròquia. La introducció dels nous costums es pot veure, a trets generals, en tots els aspectes de la confraria, però alguns són més explícits, com per exemple, la instauració de la confessió i combregació

³⁰⁴ Per exemple en el llibre de comptes de la confraria del Roser de Beget, ADG, Parròquia de Beget, llibre de confraria.

³⁰⁵ Seguint a MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 37 i s.; les confraries medievals havien sorgit per una lluita contra les heretgies i per un intent d'uniformitzar el culte al voltant d'unes devocions concretes; les confraries Tridentines marquen una diferència ja que incideixen en la reforma de la moral i la vida religiosa, per tant, volen tenir un control directe del feligrès. Es pot veure clarament en la incidència de les diferents institucions eclesiàstiques i ordes que actuen activament en el paper de fundació i propagació de les confraries modernes, fet que no es troba en les medievals.

³⁰⁶ *Ibid.*, pàg. 23.

com un hàbit periòdic, o fins i tot col·lectiu³⁰⁷. A més a més així s'assegurava que els fidels assistissin a les misses, sobretot a les que se celebraven a les capelles de la confraria, i es podia obligar als confreres a participar en altres rituals religiosos a través dels estatuts o ordinacions de la confraria, com en el cas de les confraries del Roser, on els confreres tenien l'obligació de resar el rosari un cop per setmana. Seria molt més interessant percebre quines eren les actituds de les gentes davant aquestes imposicions.

Les confraries devocionals que es potencien a partir de la contrareforma solen ser confraries marianes, com ara la confraria del Roser, o bé confraries relacionades amb l'eucaristia³⁰⁸, com les del Santíssim Sagrament. Tal i com en els segles XII i XIII les confraries es funden per lluitar contra l'heretgia, durant la contrareforma s'usa la mateixa estratègia per jerarquitzar l'Església, per reformar els costums, i per captar l'atenció en la vida religiosa i moral dels feligresos³⁰⁹. Així doncs, no són realment associacions espontànies de fidels. Però com s'ha dit, les confraries estan en un pla mig entre l'esfera de la religió i de la religiositat, és a dir, entre allò que l'Església universal vol propagar i les pràctiques i creences subjacents a la societat. Per l'església universal les confraries són un canal per adoctrinar; per la comunitat, són un espai per defugir les pressions.

La contrareforma persegueix una unificació dels cultes i introduir una religió de caire oficial, en tant que potencia els cultes més qüestionats (pel protestantisme per exemple) i alhora pretén suprimir els cultes locals (que són els que diversifiquen aquesta religiositat unificada), i que es tatxen sovint de cultes pagans. Aquesta religió imposada es basa en la concepció de la salvació de les ànimes, per tant, aposta per preservar la creença en la vida eterna, i de la necessitat d'arribar en aquella vida en les millors condicions: la moneda que paga els anys de salvació i bona vida són les indulgències, les quals s'aconsegueixen essent un bon cristià, i encara més, essent un

³⁰⁷ GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. *Historia de Cataluña. Siglos XVI - XVII*. vol. I. Barcelona: Ariel, 1985, pàg. 400, sobre l'obligació de la comunió i confessió; DELUMEAU, Jean. *La confesión y el perdón*. Madrid: Alianza, 1992, la confessió s'usa com un instrument de control, i cal destacar la intervenció del rector en el procés de confessió; MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 139 i s; sobre la col·lectivització dels rituals, fet que suposa alhora un control social i la imposició d'un calendari. La confessió és un ritual de purificació de l'ànima, i el punt àlgid es troba en la comunió, en tant que després de la purificació el fidel està a punt per unir-se amb Déu.

³⁰⁸ PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 169

³⁰⁹ MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 37 i s ; LE BRAS, Gabriel. "Les confréries...", pàg. 434, les considera com a instruments per la lluita contra el protestantisme. No crec que sigui explícitament una lluita contra el protestantisme, sinó la necessitat de reforçar l'estructura interna i externa de l'Església per tal que els feligresos no s'acostin a les idees protestants, sobretot, a la manca de mitjancers i en contra de la jerarquització.

confrare o confrassa del Roser; des de les primers fundacions de les confraries del Roser, els papes les han afavorit amb gran quantitat de butlles papals amb indulgències abundoses³¹⁰. Així, a través de les confraries es vol establir una política insistent i persistent, a través de la qual es volen introduir aquestes creences, tenint en compte però que el feligrès no es deixa manipular fàcilment i que no necessàriament creu cegament en l'Església i en la salvació de les ànimes³¹¹.

Per això també s'estableixen diferents mecanismes de control, alguns d'ells ja estipulats en els tractats del concili de Trento, sobre les visites pastorals o el control econòmic, entre d'altres³¹².

³¹⁰ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1957, BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari...*, dediquen una gran part del llibre a les indulgències.

³¹¹ SCHWARTZ, Stuart. *All can be saved...*

³¹² SECT, sessió XXII, Capítol 8 i 9.

VI. LES CONFRARIES DEL ROSER

“Vostres goigs ab gran plaer
cantarem Verge Maria,
puix la vostra senyoria
és la Verge del Roser
[...]

Puix mostrau vostre poder
fent miracles cada dia
protegiu Verge Maria
els confreres del Roser”

Goigs del Roser, primer i última estrofa

FUNDACIÓ I INSTITUCIONALITZACIÓ

A la diòcesi de Girona s'han comptat un total de 240 confraries del Roser, totes fundades des de finals del segle XVI fins al segle XIX o XX. Durant aquest lapse de temps la fundació de confraries és quasi constant, ja que pràcticament cada any, o si més no en l'interval de pocs anys, es pot trobar com a mínim la fundació d'una confraria. Les primeres notícies de confraries a Girona s'han de situar a l'últim terç, i sobretot els últims quinze anys del segle XVI. La fundació de la confraria més antiga s'havia considerat que era a Olot el 1550, sortosament s'ha trobat la referència a la butlla de fundació que la data al 1592³¹³; així, la primera seria la confraria de Besalú de 1560, que es coneix a través de l'encàrrec del retaule realitzat per aquesta institució, però segurament no es pot definir ja una devoció de confraria. Per marcar un inici, caldria situar-nos en la confraria del Roser de Sant Domènec de Girona, fundada el 1560 aproximadament com a la primera confraria del Roser a la diòcesi, en relació al convent dominic. Malgrat aquesta confraria de Girona, tampoc no es pot considerar estrictament com una confraria del Roser com les que es donaran en els segles posteriors (és a dir, que segueixin les característiques que es tracten en aquest capítol). És a partir de 1577 quan comença l'auge de fundació de confraries. Tot i ésser una devoció que perdura durant aquests segles, no sembla que ho faci de manera constant, sinó que viuen alts i baixos considerables. En diversos casos sembla que la confraria mori i es torni a instaurar de nou al cap dels anys, com en donen constància les llicències episcopals, en què confraries existents a finals del XVI, es funden de nou al segle XVIII.

La gran majoria de confraries estaven fundades en esglésies parroquials i, si es té en compte que el total d'esglésies a la diòcesi de Girona era d'aproximadament unes 350³¹⁴, el número de confraries era considerablement elevat, ja que més de la meitat de les parròquies tindrien una confraria del Roser (quasi 250 confraries). A més a més, aquestes institucions no estaven buides, no eren simples carcasses, sinó que el número d'inscrits en cada confraria demostra la implicació de la població en aquestes institucions amb un número considerablement elevat de confreres i

³¹³ Veure doc. 141. I també capítol III la Devoció sobre les datacions primerenques

³¹⁴ Veure nota peu 258

confraresses.³¹⁵ Citant la referència de X. Solà durant la visita pastoral del bisbe Pere de Montcada el 1621, “apareix la confraria del Roser a totes les parròquies gironines, i no semblen pas recent fundades: totes tenen llur altar ben assentat...”,³¹⁶ si bé no són totes, eren una gran quantitat. Cal tenir present que en una visita pastoral no es veien totes les parròquies existents, però és significatiu la percepció que se’n té. Segurament no totes les que es visitin tinguin confraria del Roser, i a més a més, les parròquies que es visitaven eren les esglésies que estaven vinculades més estretament amb la vigilància del bisbes, o potser eren més importants que d’altres, o de més fàcil accés.

La parròquia és doncs on les confraries tenen la seu física i alhora espiritual. Aquesta implicació de la parròquia és un aspecte clau que configura les característiques de les confraries. Moltes de les funcions que prenen les confraries segurament s’han d’atribuir directament a la parròquia, com per exemple la capacitat de ser un centre de socialització, a través de les institucions com ara les obreries, i també, les confraries. Tant la parròquia com la confraria són dues institucions que es troben entre l’esfera de la religió institucional (de l’Església) i de la societat de base, i de la religió local, aspecte essencial per a l’estudi de la religiositat³¹⁷. Les confraries del Roser, com ja s’ha dit, no es poden aïllar en cap moment de la Reforma catòlica, ja que les dites confraries en són fruit inequívoc. A partir del segle XVI una sèrie de confraries es promocionen amb la intenció d’implantar la reforma catòlica a tots els àmbits, de bracet dels dominics. Aquestes confraries s’han anomenat sovint “contrareformistes o tridentines” i són confraries marianes o relacionades amb l’eucaristia³¹⁸. Tant la seva propagació, la fundació com les característiques de la confraria, responen d’alguna manera als ideals tridentins que es volen imposar en la societat: és una via d’introducció de les formes de religiositat (i del mateix concepte de religió) a tots els estrats de la població en tots els àmbits geogràfics.

³¹⁵ Tot i que els llibres de confraria donen constància de les persones inscrites, en molts casos es fa difícil saber a quines dates corresponen les inscripcions. En els casos que està assenyalat, es pot veure que els confreres eren un gran nombre de la població.

³¹⁶ SOLÀ i COLOMER, Xavier. “La reforma catòlica...”, pàg. 740.

³¹⁷ SÁNCHEZ DE MADARIAGA, Elena. “Cultura religiosa...”, pàg. 24-25.

³¹⁸ El referent més clar és el llibre de MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...*, en general per totes les confraries en relació amb la contrareforma, sobretot en les àrees rurals. Cites explícites de les confraries del Roser com a contrareformistes PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 169; KAMEN, Henry. *Canvi cultural...*, pàg. 222; ALAVEDRA, Josep. “Les confraries modernes...”, pàg. 66. VOVELLE, Michel. “La morte nella Mentalità...” pàg. 245 “[...] accanto alla religiosità tradizionale si creano e si diffondono le forme della nuova devozione uniformata di cui è un esempio tipico la vasta presenza delle confraternite del Rosario”.

La fundació de les confraries no és un procés senzill ni uniforme. El fet de tractar-se d'associacions que beuen de diferents institucions porta a una diversificació de documentació. És a dir, es conserven les llicències episcopals, per tant, ordenades pel Bisbe de la diòcesi; es conserven actes fundacionals, firmades per mestres predicadors, tant dels convents del principat com de fora, i fins i tot, de vegades de predicadors del convent de Santa Maria de la Minerva de Roma; i finalment, es conserven documents signats per notaris i rectors. De fet, aquesta situació reafirma el paper d'aquestes confraries com a associacions que estan al punt de mira de diferents cercles, que s'entrellacen entre diferents esferes de l'església i de la societat.

En els següents apartats es parlaran dels temes pràctics de fundació, funcionament, i finançament de les confraries. Els temes devocionals, festius, religiosos relacionats estretament amb el Roser i les confraries es tractaran concretament en l'últim capítol, com també s'han anat comentat transversalment fins aquí.

PROCÉS DE FUNDACIÓ DE LES CONFRARIES

En la fundació de les confraries cal tenir en compte diferents elements. Per una banda els documents, fonts i indrets que juguen algun paper en la fundació. Dins d'aquest grup cal considerar, en primer lloc, els documents que són essencials per traçar el procés de fundació i la institució; en segon lloc, els llibres de confraria que alberguen alguns d'aquests documents i alhora són elements indispensables per la fundació, i per últim, el lloc físic on es fundarà la confraria, és a dir, la capella i l'altar. I per altra banda, les diferents personalitats i institucions que funden les confraries o tenen un paper destacat en la fundació, com els mateixos dominics, el rector, els bisbe i els papes.

La fundació de confraries es pot traçar gràcies a diferents tipus de documents, alguns dels quals tracten exclusivament sobre les institucions. Els més significatius i aquells que es poden anomenar institucionals són, per una banda, les actes fundacionals o les institucions realitzades pels dominics, que es poden efectuar davant notari, i que sovint se'n troben còpies en els llibres de confraria, i per altra banda, les llicències episcopals que donen permís per l'erecció de confraries, com el seu nom indica, per part del bisbe. Malgrat comptar amb aquests documents, a partir

dels primers, no es pot detallar concretament el procés, ja que la institució es realitza un cop, sembla, la confraria ja està engegada: és a dir, s'ha planificat l'existència de la confraria, s'ha organitzat un espai, unes persones, un material, i només falta rebre l'aprovació per començar les tasques de la confraria, i tot i això, en moltes casos la confraria funciona com a tal sense la institució. I aquest procés no queda clarament recollit en aquests documents. I a partir dels segons, les llicències episcopals, que com el seu nom indica, són les llicències que atorgava el Bisbe per fundar la confraria, a partir de les quals es pot tenir una pista sobre l'activitat de la confraria, però tot i així, sovint hi ha un gran desfasament de temps entre la llicència atorgada i l'activació de la confraria. A més d'aquestes dues tipologies, també hi ha altres notícies que es refereixen a les fundacions de les confraries, que es poden trobar generalment en els llibres de confraria, sovint com una nota breu.

Deixant un moment de banda els documents, és interessant traçar el procés de fundació que podien seguir les confraries. D'alguna manera els habitants d'un poble, o més aviat els feligresos d'una parròquia s'havien de veure atrets per inscriure's a una confraria. Gabriel Le Bras explica els mètodes que tenen els clergues per tal de fer entrar els seus fidels en la pràctica, i divideix el procés en quatre apartats: la seducció, l'educació, l'associació i l'obligació³¹⁹. Aquestes quatre passes són bastant clares per fer-se una idea del procés, encara que no parla explícitament de les confraries, però és una hipòtesi igualment vàlida. La seducció es dona en l'acostament dels missioners cap als feligresos, o per exemple, dels predicadors a través dels sermons³²⁰. L'educació es dona a través de la catequesi, dels llibres de devoció, i de la funció del rector com a educador en els àmbits quotidians. L'associació, que en aquest cas pot ésser entesa com a confraria, es refereix a la participació activa dels feligresos; per últim, el manteniment dels fidels a l'església es faria a través de l'atracció de la riquesa dels diversos patrimonis (materials i espirituals), i mitjançant l'autoritat del rector i la obligació de complir certs deures.

Així, la devoció podia existir perfectament amb anterioritat a la fundació de la confraria, fins i tot podia existir l'altar i la capella a la parròquia, com també hi podien haver personats o beneficis associats a la capella del Roser, com és en el cas

³¹⁹ LE BRAS, Gabriel. *Études de sociologie...*, pàg. 333 -338.

³²⁰ Segons KAMEN els sermons eren la manera més eficaç d'acostar-se als feligresos i de transmetre les seves idees.

d'Olot, com es pot veure en el catàleg de beneficis: en el cas del Roser hi ha un benefici anterior a la fundació de la confraria de 1592³²¹.

Els dominics, com s'ha dit, són uns dels grans promotors de les confraries del Roser³²²:

“Aviendo sido nuestro Padre santo Domingo y sus hijos los frayles predicadores los fundadores y primeros promovedores en la tierra de la sanctissima devocion del Rosario de nuestra senyora, y por orden suyo; una de las cosas mas grandes y demas concideracion que estan a cargo de nuestra sagrada religion, es alentar y aucrementar la dicha sanctissima devocion y siendo medio muy eficaz para alcanzar dicho efecto es fundar e instithuir cofradias del sanctidimo Rosario y a Nos este concedido el dar licencia para ellos por toda nuestra Provincia de Aragon [...]”³²³

La predicació dels frares dominics, amb els sermons on s'eleva el res del rosari i la devoció a la Verge Maria podien ser una causa, o com diu Le Bras, la seducció dels fidels, però segurament hi havia altres causes implícites. Les característiques apuntades anteriorment, el fet de tractar-se d'un pretext per la sociabilitat, per la celebració de festivitats, un àmbit que aparentment estava obert a les famílies dels diferents estaments, o bé d'identificar-se amb la mateixa parròquia a través de la confraria, o amb la imatge i devoció a la Mare de Déu, o fins i tot en veure que la inscripció a la confraria s'acostava molt sovint a un acte col·lectiu de tota la comunitat³²⁴, deuriem ésser altres incentius per tal que tots els membres de la família (o tots els habitants de la casa, si es compten els mossos dels masos, per exemple) s'inscrivissin a la confraria. La major part de les activitats de la confraria es feien els diumenges, el dia festiu, reservat pel descans segons la tradició catòlica.

³²¹ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Catàleg de beneficis, *Catalogus Beneficiorum*, que huc exarantur in Ecclesia Parochiali S. Stephani Villa Oloti Diocesis Gerundey fundata reperiuntur et numeratur.

³²² També tenir presents els goigs de la Mare de Déu del Roser: “Manà vostra Senyoria/ als Frares Predicadors/ que de vostra confraria/ fossin instituïdors: i així ells l'han fundada/obeint vostre voler/dignament intitulado/ Verge i Mare del Roser”. Veure capítol dedicat als goigs.

³²³ ADG, Parroquial de Beuda, Llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f. 1637, en les Ordinacions, veure doc complert 51.

³²⁴ En els llibres de confraria es pot veure que els confreres i confrereses inscrits són una part important de la població. Per exemple, a la confraria d'Argelaguer, en els primers anys (no es poden detallar les dates exactament, ja que no apareixen en el llibre), hi ha un total de 60 inscrits entre homes i dones. Segons els fogatges de 1553, tot el municipi d'Argelaguer constava de 49 focs, unes 220 persones. IGLESIAS, Josep. *Els fogatges de 1553*. vol. I. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1979, pàg. 35. Per fer una aproximació correcte caldria mirar com es reparteixen aquestes 220 persones en les parròquies de la zona, i segurament el número de confreres i el número de parroquians seria més ajustat, sobretot en aquelles parròquies on l'única confraria associada és la del Roser.

És el dia que tota la comunitat es trobava a la parròquia, no només per assistir a l'ofici religiós, sinó per certa obligació social i per tractar-se d'un punt de trobada, com també, per tractar-se d'una pràctica tradicional³²⁵.

Tornant a la documentació referent a les confraries, mostra que aquestes estan instituïdes pels dominics, amb llicència episcopal (prèvia o paral·lela)³²⁶, però el seu origen pot ser anterior; és a dir, les confraries podien existir de manera informal abans de la seva institucionalització. Sembla que la confraria del Roser de Constantins existia abans de la institucionalització, com apareix escrit en el llibre de confraria “no con real consentimiento e aprobación que conste...”³²⁷, fet freqüent en diverses confraries.

La fundació de la confraria per part dels dominics d'aquesta manera tan intervencionista és una de les màximes característiques que diferencien la confraria del Roser de la resta de confraries d'època moderna³²⁸. Més endavant es veurà el control que exerceixen l'orde de predicadors en les diverses tasques de la confraria.

Un exemple de la fundació de confraries gràcies a la predicació dels dominics es pot veure en el prior del convent de Peralada, Pau Silvestre, fundador d'una tretzena de confraries entre 1620 i 1646, les quals s'institueixen després de la seva predicació a parròquies com Fonteta, Palafolls, Fogars, Horsavinyà, Cantallops, Biure, Vilatenim, Torroella de Fluvià, Vall-llobrega, Cruïlles i Sant Sebastià dels Alls³²⁹. En general, aquestes confraries estan ubicades a zones properes a Peralada i també, a la costa sud del bisbat. Aquesta expansió fa pensar si no hi havia també una certa competència entre els tres convents de dominics de Girona, en el sentit de quin predicava i fundava confraries al seu favor.

³²⁵ La inserció del diumenge com a dia festiu, no treballador, resultava per molts pagesos la pèrdua d'un jornal, i per tant, era més un sacrifici que no pas una alegria.

³²⁶ Veure per exemple llicència episcopal de Campllong, la Cellera o la Bisbal, de 1600 la primera i 1601 les altres, que es dona la llicència quan es té el Diploma de general dominic. ADG, Registre de Lletres, U-216, f.45 (Campllong), f. 64 (La Cellera), f. 100 (La Bisbal).

³²⁷ ADG, parròquia de Constantins, llibre de confraria, 1646, confreres. s.f. Doc. 87, sobre les funcions que ha d'exercir la confraria.

³²⁸ Si es comparen les ordinacions de les confraries del Roser amb d'altres confraries, com també els llibres de confraria en si, es pot veure que els drets i els deures no varien substancialment d'una confraria a l'altra, sinó que allò que cal destacar més és aquesta incursió des de l'exterior, els dominics que posen els límits, controlen els inscrits, venen a fer sermons, participen a les festivitats...

³²⁹ ADG, Lletres, U-226, f. 69, Fonteta, 26 de juny 1620; f. 183, Palafolls, 25 de maig 1621; U-228, f. 65, Fogars, Horsavinyà, 4 juny 1622; f. 132v, Cantallops, 9 gener 1623; U-231, f.145, Vilatenim, s.d.; U-241, f. 144, Vall-llobrega, 5 abril 1636; U-252, f. 49, Cruïlles, 4 juny 1646; f. 88, Sant Cebrià dels Alls, 10 novembre 1646.

Actes de fundació i altres notícies referents a les fundacions

Els documents de fundació de la confraria, és a dir, les Actes de fundació, es poden trobar en els mateixos llibres de confraria, tot i que no es troben en tots els llibres, ni tampoc, no es conserven tots els llibres. En la majoria de casos però, no hi ha l'acta de fundació original, i en aquest cas, es troba una còpia realitzada al llibre de confraria. Generalment les notícies de la fundació de la confraria apareixen breument en el mateix títol del llibre, on s'hi fa constar la data de fundació i sovint el nom de la personalitat de qui l'ha fundat. Aquest és el cas de la confraria de Cornellà de Terri:

“Libre de la confraria y confreres de nostra Senyora del Roser.
Fundada en la yglesia parrochial de *Sant Pere* de Cornella del Bisbat de Gerona per lo *Reverent Pare Fra Antoni Rossell* predicador General Conventual del *Illustre* Convent de *Santa Catharina màrtir* de Barcelona. Ab llicencia del molt *Reverent* Pe. Mestre fra *Joseph Bramó* Vicari General dels frares predicadors en lo principat de Catalunya, a 8 del mes de dezembre. Any 1644”³³⁰

Les actes fundacionals de les confraries són documents que, tal i com el seu nom indica, donen fe de la fundació de confraries. Aquests documents segueixen una mateixa estructura en tots els casos; les actes de fundació estan formades per dues grans parts, per una banda la mateixa institució, i per altra banda, les ordinacions i estatuts de la confraria. La primera part del document tracta de la fundació de la confraria.

Si es comença per la gènesi documental de la institució es pot traçar el procés de la fundació, que s'origina abans del document de la institució. En primer lloc el que es correspondria a la *actio* en un acte jurídic: la voluntat de realitzar un acte³³¹. En aquest primer moment, la instància, estaria formada per la petició dels feligresos, normalment especificats com a parròquia, rector o obrers, *supliquen* que se'ls concedeixi una confraria.

Els receptors, en segon lloc, d'aquesta instància són els frares Predicadors, que són els que *concedeixen llicència*, de *fundar*, *instituir*, *atorgar*, la confraria. En aquest cas, és el moment en què ja es redacta el document (*conscriptio*). Així doncs, els documents d'institució els realitzen els dominics, normalment estaven signats per

³³⁰ ADG, Parroquial de Cornellà de Terri, Llibre de confraria, Roser, 1644, s.f., 8 de desembre de 1644, doc. 91.

³³¹ Formada allora per la petito, la intercessio, la interventio i consentio, la testificatio.

un dels alts representats dels convents més propers a la institució de la confraria, com ara el prior del convent de dominics de Girona o Peralada.

Aquest permís es concedeix des de l'orde de predicadors per fundar la confraria: així, el vicari general de l'orde o el prior del convent dóna permís a un frare dominic a instituir la confraria, com es pot veure en les cartes trobades enmig del llibre de confraria de Parets d'Empordà. En primer lloc, el Prior Pedro Martir de Roger, prior del convent de la ciutat de Girona, dóna permís a Fr. Salvador Tomàs Pagès, per viatjar i fundar la confraria a Parets, el 5 de desembre de 1769. En segon lloc, hi ha una carta de Fr. Salvador Tomàs Pagès, on diu que institueix la confraria i nomena Prior al Reverent Josep Balmanya, rector, a qui li atorga poder i facultat per beneir rosaris, roses, candeles i admetre els confreres i explicar-los els misteris del Roser.³³²

A partir del segle XVII, és freqüent trobar una acta institucional en un full solt imprès, en la qual només cal acabar d'omplir els noms de la parròquia, l'any, i les dades concretes del lloc on s'instaura la confraria.³³³ Aquests documents estan escrits en nom del vicari general de l'orde de dominics, tot i que no estan directament signats per ell. És rellevant que existeixin models per instaurar les confraries, perquè evidentment demostra el volum de confraries instituïdes durant aquests segles.

En aquests documents el que s'hi pot veure és una barreja entre petició per part dels feligresos, institució i llicència per part dels predicadors, i en tercer lloc, condicions. Així, en primer lloc es destaca la pietat i la devoció de les parròquies on s'instaurarà la confraria, en segon lloc es dóna llicència per part dels dominics per erigir la confraria, i això es fa a canvi d'unes condicions, que tenen a veure directament amb els dominics (es canviarà de lloc la confraria en el convent de dominics si n'hi ha un en el terme de la parròquia; s'han de reconèixer els dominics com a fundadors de la confraria, la confraria ha de seguir els estatuts de la confraria de la Minerva fundada a Roma³³⁴). Per últim, s'adverteix als encarregats de la

³³² ADG, Parroquial de Parets d'Empordà, confreres, 1769-1939, fulls sols.

³³³ Castellar de la Muntanya / Torralles, model en català, pel Mestre Josep Bramó, vicari General dels Freres Predicadors del Principat de Catalunya, també Fontenta, del mateix any i mateix fundador; i Castellfollit de la Roca (tot i que ja al segle XIX). La institució de Torralles és la mateixa que la de Castell d'Empordà, tot i que aquesta no es troba en paper imprès (veure doc. 63). Ambdues són instituïdes pel vicari general dels Freres predicadors del Principat de Catalunya Fra Josep Bramó, el 1644 (any bastant prolífic pel què fa la institució de confraries del Roser).

³³⁴ Sobre la confraria de la Minerva i la relació d'aquesta amb el Roser veure capítol dominics. Minerva, és el convent dels dominics a Roma, l'església mare dels dominics, on hi ha la confraria fundada i els estatuts. (ref en les Ordinacions de Beuda, veure doc 51). Per altra banda, la fundació de

confraria que cada any han de portar el llibre de confraria al convent de dominics més pròxim per admetre'ls. El rol dels dominics dins de la confraria es veurà també en les ordinacions de les confraries.

Aquest model, tot i que, com ja s'ha dit, apareix imprès, també es pot trobar cal·ligrafat a mà, però exactament igual, com és el cas de Beuda, que segueix el mateix model de Foixà (canviant el nom del vicari general, salvant el lapse de temps).³³⁵

En d'altres casos, les institucions de les confraries segueixen un esquema diferent. Aquest és el cas de la confraria de Santa Maria de Bolòs, on el prior frare predicador “funda, planta i institueix” la confraria a la parròquia, i li atorga les gràcies i privilegis.³³⁶ En d'altres casos, només apareix una nota breu de fundació, com és el cas de Camallera, instituïda pel prior del convent³³⁷. També s'han trobat referències a documents institucionals, que s'han perdut, dels quals s'ha de posar en dubte la fiabilitat, ja que no són una font primària, com és el cas de Celrà i Crespià.³³⁸ En aquests casos, es presenten unes dates de fundació que són molt antigues en relació a tota la documentació trobada, i segurament és una invenció que es feu per situar l'origen de la confraria en un passat llunyà, però sense tenir realment un document o una data establerta. També en aquests casos el que podria passar és que existís una confraria antiga en la parròquia i que el moment de la institució es convertís en confraria del Roser, d'aquesta manera, si que existiria una confraria de finals del segle XVI però que no seria estrictament la del Roser. En aquests casos, es veu una relació entre les confraries de la Mare de Déu Antiga, fent referència a l'advocació medieval de la Mare de Déu i la confraria del Roser, així, podria ser que en casos aquesta devoció es transformés en la del Roser, i en d'altres casos, també

la confraria del Roser d'Olot es realitza al convent de dominics de Roma de Santa Maria Supra Minerva. Veure doc. 141.

³³⁵ Veure docs. 98 i 100 a Foixà en castellà, des d'Aragó, 1618, serà la mateixa que Beuda, de 1637 (doc. 50), ara però amb el Vicari General Frai Francisco de la Cruz

³³⁶ Veure doc. 56, Santa Maria de Bolòs, institució (llatí).

³³⁷ Veure doc. 58

³³⁸ Notícies d'institució de la confraria del Roser, Crespià i Celrà o en l'acta de refundació de la confraria del Roser de Sant Salvador de Bianya. En els tres casos es fa constar que les confraries són fundades a finals del segle XVI. Celrà 1583 (veure doc. 76), Crespià 1586 (veure doc. 94), Sant Salvador de Bianya 1589 (o 1580 en l'altre llibre de confraria que es conserva: ADG; Parroquial de Sant Salvador de Bianya, confreres, 1737, veure docs. 270, 271, 272), també a Parlavà, de 1588, veure doc. 176 i 177 (aquesta es torna a refundar el 1864). En els casos que els llibres de confraria s'han extraviat per alguna de les guerres, també s'noten referències a la fundació de la confraria, com és el cas d'Esparra, veure doc. 96 i 97. També a Madremanya es fa referència a la fundació de 1585, veure doc. 120, no té pèrdua el to del rector per la queixa del canvi de festivitats. També referència a la fundació de 1594, “en acta rebut a la notaria”, a Peratallada, veure doc. 178.

conviuen les dues devocions estretament, per exemple, compartint el llibre de confraria, com el cas de Colomers³³⁹ o Domeny³⁴⁰. Un dels casos més clars és el de la confraria del Roser d'Olot, que la historiografia l'ha datat de 1550, fet que la situaria com la confraria més antiga de tota la Diòcesi, fins i tot més antiga que la fundada al Monestir de Sant Domènec, de 1562 o anterior.³⁴¹ Sortosament, s'ha localitzat una còpia de la butlla de fundació de la confraria, i es pot afirmar que la data de fundació de la confraria és de 1592³⁴². Així doncs, pel què fa les actes de fundació de les confraries, cal situar-les a l'última dècada del XVI o principis del segle XVII segons la documentació trobada en els llibres de confraria. Pel què fa les llicències episcopals, es troben dates anteriors de llicències per fundar la confraria, com es veurà en el següent apartat.

El que també fa pensar en un procés temporal la fundació de la confraria són les referències diferents que apareixen en els llibres de confraria, que de vegades mostren una primera fundació i al cap d'uns mesos, la institució. Així, en el primer cas, per exemple:

“A dia 1 de juliol de l'any 1685 se son convocats i congregats tots los habitants del lloch de Garrigoles a on se ha determinat de fer fundar una confraria de nostra senyora del Roser en dita església de Garrigoles i fer un altar amb son retaule i figures de Maria Santíssima, i tot lo necessari que se ha de menester per dita funcio he lo cual [...] resta escrit com consta en lo llibre de la obra de dita Iglesia. Amb lletra de mà de Rnt. Francesch Quintana, rector de dita església.”³⁴³

I la institució seria el 30 novembre de 1686:

³³⁹ ADG, Parroquial de Colomers, Confraria Mare de Déu Antiga i Roser, comptes, 1638-1799. En aquest cas, el llibre de confraria comença amb la Mare de Déu Antiga al segle XVI, i al segle XVIII es transforma, o continua, la confraria del Roser.

³⁴⁰ ADG, Parroquial de Domeny, comptes, 1737-1851, el llibre no és tan clar, ja que hi ha anotats comptes de diverses confraries, però també sembla que la primera confraria és l'Antiga i amb el temps es converteix en confraria del Roser.

³⁴¹ AHMG, Confraria del Roser, reg. 11.522

³⁴² ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, llibre de resolucions de confraria del Roser, 1760-1953, s.f. Aquesta butlla de fundació, que en aquest cas fou realitzada a Roma al convent de la Minerva, es demana a finals del XVIII gràcies a una disputa de la confraria, en un moment que es necessita confirmar qui ha de ser el religiós responsable de la confraria, si el “parroco” o el “capellà”, i per resoldre la disputa, demanen una còpia de la butlla. Veure doc. 141. S'ha buscat en els notariais la recepció de la butlla, suposadament després del 23 d'abril de 1592 però no s'ha localitzat. Com ja s'ha dit, les actes fundacionals de les confraries eren realitzades també per notaris: ACGAX, Olot, Jeroni Bassols, *Manuale*, 1581-1592; Olot, Joan Clos, *Manuale*, 1589-1593; Olot, Joan Mata, *Manuale*, 1591-1597; Olot, Dalmau Gou, *Manuale*, 1592; Olot, Joan Ferrer, *Deciumum manuale*, 1592; Olot, Josep Closells, *Manuale*, 1592; Olot, Antoni Joan Compte, *Manuale*, 1592-1593; Olot, Gaspar Terruç, *Manuale*, 1591-1592.

³⁴³ ADG, Parroquial de Garrigoles, Llibre de confraria, Roser, 1686-1844, s.f.. últim lligall

“Fou fundada esta confraria en est poble de Garrigoles lo dia 30 de novembre de 1686.

Erigo instituto et fundo in dicta Ecclesia Parochiali dicti loci de Garroigoles dictam Confraternitatum Beata Virginis Maria de Rosario cum omnibus gratis, indulgentis, similibus confraternitatibus in quibus orbis tenarum partibus institutis et erectis, elargitus et concessis et cum legibus statutis, condicionibus et capitulis patrio sermone conceris et midictis patentibus literis incertis in modum sequentem”³⁴⁴

Així, a l'any 1685 s'escriu al llibre d'obra de l'església la decisió de fundar la confraria, i també, cal destacar que s'escriu tot allò necessari per fer-ho: altar, retaule, figures.³⁴⁵

En d'altres casos, les confraries s'institucionalitzen segles més tard, com el cas de Llofriu i Esclanyà, on la institució data de 1818, però el llibre de comptes que es conserva (i que és la continuació d'un altre) data de 1682³⁴⁶.

Seguint amb el procés temporal de fundació de les confraries, en alguns casos es troben **refundacions** de les confraries, al·legant l'oblit del culte o fins i tot, alguna guerra. Moltes d'aquestes refundacions es realitzen al segle XIX o fins i tot al segle XX³⁴⁷, o en d'altres casos, cauen ja en decadència³⁴⁸. En aquests casos, també es pot llegir que els llibres anteriors han estat cremats o destruïts, i per això es comença un llibre nou en el moment de la refundació de la confraria, com el cas de Llanars: “Llibre de los confreres del Roser renovat per aver los francesos cremat lo vell als 9 de juny”³⁴⁹. El cas de Rabós d'Empordà els dos motius són fruit de la refundació:

“Advertencia

Al arribar jo Llorens Llombant per Parroco en esta Parròquia advertí que la Confraria del Roser estava olvidada, mon desitg era lo restaurar-la y tal vegada de mos successons diran perque nou fent essent una cosa de tanta

³⁴⁴ Íbid, fol. 2v.

³⁴⁵ A continuació del llibre segueixen els pagaments realitzats per efectuar totes aquestes obres, veure docs. de 102 a 105, i veure capítol Objecte, Espai i Rituals

³⁴⁶ ADG, Parroquial de Llofriu, confreres i comptes, 1682-1784; “Llibre en lo qual seran continuats los comptas que haportaran los Pabordes de nostra *Senyora* del Roser tant del cobrat com del pagat comensant vuy als 2 janer 1682 sent pabordes Francesch Taxido y Climent y Josep Pla tots de dit lloch.” I també ADG, Parroquial de Llofriu i Esclanyà, confreres, 1818 per institució de la confraria, veure doc 119.

³⁴⁷ Per destrosses en la guerra del francès i en la guerra civil, casos com El Far d'Empordà (doc. 95) San Andreu Salou, Sant Dalmai (209 i 210 sobre refundació), Parlavà (doc. 177), Llanars, Batet (docs 45, 46, 47), Siurana (doc. 280), i inventari església després de la deixadesa del lloc (281); Guerra del francès i Guerra civil, veure el cas de Vilobí d'Onyar, docs. 352 a 357. Per oblit, Sant Julià de Llor, doc. 226.

³⁴⁸ Veure doc. 304, sobre l'estat de les administracions a la parròquia d'Ullà

³⁴⁹ AEV, Parroquial de Sant Esteve de Llanars, confraries, confraria del Roser, 1794-1722, s.f. De la mateixa manera la confraria de Palol d'Onyar fa referència al llibre salvat durant la “destrucció marxista”, veure doc. 174.

utilitat per los fiels: pero deuen advertia no à estat culpa mia, si que los disturbis tan grans y a agut y se à patit molta presecució de una revolució que no se podia posar mal en cosa alguna.”³⁵⁰

O, de vegades, el culte no tarda tant a oblidar-se, com el cas de la confraria del Sallent, en què la confraria es va fundar el 1622 i es refunda el 1682: “[...]perquè estava dita confraria sens llibre, confreres, ni devotio la he volguda renovar, o la devoció d’ella amb lo present llibre jo Aleix Puigvert Rector ... de la prnt. Parroquia i per això me poso jo tot primer confiant Maria *Santíssima* me pendra per fill seu baix la dita seua confraria del Roser [...]”³⁵¹.

Un cas semblant és el de la parròquia de Sant Martí de Vilallonga de Ter, en què el domer escriu al general des dominics perquè aprovi la confraria. El religiós es queixa de diverses coses, com per exemple, que qualsevol anota els noms al llibre de confraria, i no només el prior, que es realitza el culte a l’altar major enlloc de l’altar del Roser com també algunes irregularitats en recollir les caritats. Així, el mestre general de predicadors els envia un “Diploma” – una acta de fundació- de la confraria i una sèrie d’instruccions per les bones pràctiques en aquesta³⁵². A Llanars, també s’estableix una correspondència entre els religiosos de la parròquia i els dominics per reinstaurar la confraria.³⁵³

La fundació de les confraries es podia fer de mà de diferents personalitats, els frares dominics (de diferents rangs i de diferents llocs, així, es troben fundacions dels convents de dominics de la diòcesi però també de Madrid o de Roma³⁵⁴) o els notaris, com és el cas da la confraria de Palafrugell³⁵⁵, i allà on no hi havia notari públic, el rector prenia aquest paper. Hi ha casos en què apareixen tant un notari com

³⁵⁰ ADG, Parroquial de Rabós d’Empordà, Roser, confreres, 1824, fol. 2. Veure doc. 201. Veure sobre les destruccions durant les guerres, confraria de Terrades, doc. 284.

³⁵¹ ADG, Parroquial del Sallent, confraria del Roser, 1682-1913, s.f., veure doc. 208

³⁵² AEV, Parroquial de Sant Martí de Vilallonga de Ter, confraries, confraria del Roser, 1892.1946, veure docs. 350 i 351

³⁵³ AEV, Parroquial de San Esteve de Llanars, confraries, confraria del Roser, 1794-1922, veure doc. 111, 113, 114.

³⁵⁴ Veure la refundació de la confraria de Llanars, pel mestre general del Convent de dominics de Sant Thomas de Madrid (doc. 111); o la fundació de la confraria d’Olot pel monestir de santa Maria Supra Minera a Roma (doc. 141).

³⁵⁵ ADG, Parroquial de Palafrugell, 1601, confraira i comptes, s.f., confraria instituïda el 25 de març de 1610 per Jacob Rufi, notari públic. En aquest cas la institució es dona anys més tard del funcionament de la confraria.

un dominic com a signats de la institució de la confraria, com és el cas de Palol d'Onyar³⁵⁶. A La Sala la institució realitzada a Roma se'n fa acta al notari de Foixà:

“Confraria del Roser fundada en la Iglesia Parroquial de la Verge Maria de la Sala concedida per lo Mestre general Cloche en Roma als vint [sic] dies del mes de novembre del any 1715, y publicada en essa Iglesia de la Sala per lo P. S. Nicolau als vuit novembre de 1716 com consta amb acte rebut en poder de Bonaventura Llenes Not. de Foixà dit dia vuit novembre de 1716, i foren elegits per dit P.S. Nicola Paborde Pauli Geli, Pabordessa Rosa Geli.”³⁵⁷

També és el notari de públic de Girona, Rafel Albera, qui custodia l'acta de fundació de la Confraria del Roser de Sant Gregori, de 1604.³⁵⁸ I en la confraria de Centenys es paga “anal notari de Esponella per lo celari del acta de la fundatio de dita Santa Confraria 3 lliures 3 sous”³⁵⁹. Les actes de la confraria originals haurien de trobar-se en els notariais de cada cas.

En els pactes i condicions del a confraria del Púbol, fundada el 1613 pels dominics de Saragossa, es fa constar que “[...] dentro de seis meses de la fundación de la cofradía en dicha villa esten obligados a pedirme confirmacion de la cofradía”³⁶⁰, és a dir, el procés encara resta obert un cop la confraria està fundada pels predicadors, i existiria una fase de “fundació” i una de “confirmació”. Com s’ha dit, la relació dels dominics amb les confraries del Roser és persistent, i aquestes s’han d’anar aprovant periòdicament pels mateixos dominics. En alguns casos es creu necessari que la confraria s’institucionalitzi directament a Roma, on hi ha la seu de la confraria mare, la confraria de la Minerva. En el cas de la confraria de Torrent, ja al segle XVIII, s’envia el llibre de confraria a Roma, amb la voluntat d’instituir la confraria, que sembla que fa temps que existeix però que no havia estat mai “legalment” fundada.³⁶¹

³⁵⁶ ADG, Parroquial de Palol d'Onyar, Llibre de confraria, confreres, 1729. Institució de la confraria de 1671, signada pel notari públic Narcís Martorell, i segueix, s.f.: “A Honor i honra i Glòria de nostra Senyor Deu i de la Glòria sempre Verge Maria Mare sua, comensa lo Llibre dels confreres i confrasses del Roser, del lloch de sant Sadurn de Palol de Uñar, fundada per mi fra Domingo Vidal, superior del Monestir de Sant Domingo de Gerona als 13 de setembre del any del señor 1671.”

³⁵⁷ ADG, Parroquial de La Sala, confreres, 1791-1860, s.f.

³⁵⁸ ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1944, s.f.

³⁵⁹ ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, Roser, 1725-1821, fol. 2, 14 de febrer de 1727, veure doc. 78

³⁶⁰ Veure doc. 193. ADG, Parroquial del Púbol, confreres, 1613-1808, f. 4-4v

³⁶¹ Veure docs. 285 i 286; ADG, parroquial de Torrent, llibre de confraria, confreres, 1749, s.f. *Processos per la fundació de la confraria*. 1783, 2 d'octubre, Torrent. Al segle XIX també hi ha la voluntat de legitimar la confraria del Roser de Dosquers: “Constanto en el Boletín Oficial Eclesiástico á 30 de Junio de 1879, que las cofradías y congregaciones, que no estaban erigidas con el permiso del Don Obispo de la Diócesis, se habían de subsanar: siendo así, que las dos Cofradías de esta Parroquia tanto la del Santísimo como la del Rosario no constaba su permiso, yo el ínfraescrito Cura Parroco de

Les actes trobades estan escrites en llatí, en català i en algun cas en castellà. No seria un fet estrany, si no fos perquè en tots els casos que les actes són en llatí, el mateix document les ordinations es fa en català o en castellà. Per tant, gran part dels documents de fundacions de confraries s'escriuen la meitat en llatí i la meitat en llengua vernacular. Aquest fet fa pensar en una diferència respecte les dues parts del document de fundació anteriorment citades: la institució i les ordinations; en el primer cas, es tracta d'un document institucional i burocràtic, que realment no necessitava ser comprés sinó que té una funció d'acta. En el segon cas, les ordinations, escrites en llengua vernacular, que es presenten a continuació, i tenen una altra funció.

A més a més d'aquestes actes, com s'ha indicat, també es necessitava **llicència episcopal**, per tant, el bisbe dóna llicència i els predicadors funden les confraries; les dues són imprescindibles, però la llicència del bisbe és més important³⁶². El control del bisbe, com ja s'ha dit, es fa present en les mateixes visites pastorals i alhora amb la obligació dels administradors de la confraria o obreria a passar-hi comptes, aquests dos últims punts presenta als decrets del Concili de Trento.³⁶³ El bisbe, pot aparèixer en la fundació de la confraria: “Confraria del SSM. Sagrament, fundada en la parroquial Iglesia de Sant Iscle d'Empurdà. Per lo Illm. i Rm. Sor. Dr. Thomas de Lorenzana i Butrón Bisbe de Gerona, publicada en lo Sinodo celebrat als 18 Abril de 1792 amb todas las indulgències i gràcies, que la santedat de Pio Sexto (que deu conserve) ha concedit a semblant Confraria que ha fundat en la Capella Real de Nostra Catholich Monarca Carlos quart (que Déu prospere).”³⁶⁴ També es pot veure una referència explícita de la visita Pastoral en els

esta lo he pedido á su Señoría Ilmia, como á continuación está incertado el oficio del permiso”, ADG, Parroquial de Dosquers, Llibre de confraria, Minerva i Roser, 1845-1900, fol. 2

³⁶² Les llicències episcopals de la gran majoria de confraries de Roser de la diòcesi es poden consultar a l'ADG, Registre de Lletres, Llicències Episcopals. En aquest registre els bisbes feien còpies de totes les seves lletres i d'aquesta manera es crea un arxiu de registres; entre aquests, destaquen les llicències de les confraries.

³⁶³ Veure, per exemple, del Concili de Trento: capítol VIII “Ejecuten los Obispos todas las disposiciones pías: visiten todos los lugares de caridad, como no estén bajo la protección inmediata de los Reyes”, i Capítol XIX “Den cuenta todos los administradores de obras pías al Ordinario, a no estar mandada otra cosa en las fundaciones.”

³⁶⁴ ADG, Parroquial de Sant Iscle d'Empurdà, confraries, 1792, s.f. 1792. Malgrat aquesta data de fundació, existeix una altra institució anterior que data del 1741: “Llibre de la Cofraria de Na. Sa del Roser Fundada en la Parroquia de St. Iscle, del Ampurdà, Bisbat de Gerona. Reedificada en la fi de l'any 1741, en lo mes de desembre, essent Rector de esta Iglesia lo Dr. Miquel Bascó.”

Veure també l'acta de fundació de la confraria de Llanars, per les mencions al Bisbe i al monarca, en una refundació de principis del XIX.

llibres de confraria, com és el cas de Molló, en què: “Ja se ha dit com era tant lo descuit en donarse que quant vingue al donar·los per mandato del Sro Fra Francesch Sanjut, Bisbe de Gerona en la Visita del any 1625 a Pau Cudalt Laguna, rector en Molló, era tanta la confusió [...]”³⁶⁵ que va caldre posar ordre, en la inscripció de confreres o en passar comptes, entre d’altres. De la mateixa manera que també es vinculen els papes amb el seu seguit de butlles i indulgències en relació a les confraries i a la devoció del Roser, com es tractarà de seguida.

Les llicències episcopals són interessants sobretot per datar la voluntat de devoció. És a dir, les dates més antigues de fundació de les confraries del Roser es poden traçar a partir de les lletres episcopals, així, ja de 1577 es dóna llicència a la confraria del Roser de Tossa per ampliar la capella de sant Ponç i fer-hi la capella del Roser³⁶⁶ o del mateix any llicència a Palafrugell també de fer un altar a l’església parroquial³⁶⁷. Malgrat aquest fet, aquestes dates més primerenques de les confraries només poden donar fe de la llicència, i no necessàriament de la fundació en l’any que s’atorga la llicència. Segons les actes fundacionals, no hi ha cap confraria fundada abans del XVI, com tampoc no existeix cap llibre de confraria anterior a aquest segle. O bé hi havia les confraries però no hi havia la documentació, o bé les confraries foren una mica més tardanes.

Per últim, cal fer un apunt a les confraries que estan relacionades amb la classes poderoses de les localitats, on les confraries es funden en propietats de senyors. La noblesa i els “senyors” ajuden a propagar el culte del Roser també, i sovint estan relacionats amb els frares dominics. És el cas de Vilobí, on la confraria es funda en el Castell:

“Llibre de la capella i confraria de Nostra Sra. del Roser de la qual foren fundadors los nobles Son Joan Olmera i lo venerable i molt sent Reverent Mossen Antich Taltavuy procuro y beato de la iglesia parroquial de sant Esteve de Vilobí,
Dona Elena de Cruilles i Olmeras, senyors del castell de Vilobi fonch dita fundada a 22 de juny de 1614 [...]”³⁶⁸

La fundació de la confraria va acompanyada de personalitats i “ab molts altres cavallers”. La relació dels senyors del Castell amb la confraria és estreta i perdurable, fins al punt que, a principis del segle XIX, es demana al senyor del Castell, aleshores

³⁶⁵ AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f. 1626

³⁶⁶ ADG, Lletres, U-208, f. 100

³⁶⁷ ADG, Lletres, U-208, f. 107.

³⁶⁸ ADG, Parroquial de Vilobí d’Onyar, llibre de confraria del Roser, 1614-1879, s.f.

el compte Solterra, que pagui un retaule nou després que els francesos destruïssin el retaule existent, d'aquesta manera: “Als 23 de Nov de 1815 jo baix firmant Llorens Hereu y Joseph Vivas Paq. Obrers majors Joan Requesens obrer de N. S. del Roser, Joseph Viader, Feliu Llinás, y Esteva Cohbret Regidors junts presentarem al *senyor Illustre Senyor* Compte de Solterra en la seva propia casa del Castell la prenençió de tot lo Poble de que debia fer lo retaule de N. S. del Roser, y respongue que no tenia tal obligació: li ferem varias relfexcions: Ell las soltà totas; y finalment quedarem tots enterament convensuts de que era falsa, i mal fundada la pretensió del Poble; y que dit *Illustre Senyor* y sos antepassats eran llibres de tota obligació. Fra Tuber Rnt.”³⁶⁹

Llibres de confraria

Enllaçant amb aquest tema no es pot prescindir parlar dels **llibres de confraria**. Els llibres de confraria, avui en dia, estan generalment conservats a l'Arxiu Diocesà de Girona, però inicialment, formaven part dels arxius parroquials. És necessari traçar la història dels documents per poder-los ubicar, contextualitzar i evidentment, entendre. L'Església ha tingut cura dels seus propis documents, i aquests s'han vingut guardant des de la seva realització. Com a documents realitzats per la confraria, els llibres de comptes i els llibres de confraria, formen part d'aquestes institucions. Aquests llibres segurament eren custodiats pel rector de la parròquia on estava ubicada la confraria, com expressa el rector de Sant Martí de Llèmana: “jo he fet un plech de totes les notes he encontrat i las he posades a l'Arxiu”³⁷⁰, i per tant, passen a formar part de la mateixa parròquia, i a la llarga, esdevindran part dels arxius parroquials³⁷¹. Fins fa poques dècades, els arxius parroquials estaven in situ a les mateixes parròquies, però en l'actualitat, s'han anat centralitzant les obres i es conserven a les Arxius Diocesans o Comarcals.³⁷²

³⁶⁹ ADG, Parroquial de Vilobí d'Onyar, llibre de confraria del Roser, 1614-1879, fol. 246-246v, docs. 352 a 356.

³⁷⁰ El 1821, ADG, Parroquial de Sant Martí de Llèmana, Llibre de confraria, confraries, 1821-1960, s.f.

³⁷¹ Seguint la classificació de PEDRALS i COSTA, Xavier. “Una proposta de classificació dels arxius eclesiàstics locals, segons un esquema orgànic i funcional, estudi de l'arxiu eclesiàstic de Bagà”. *Lligall. Revista catalana d'arxivística*. 1991, núm. 4, pàg. 153-162, situa les confraries en el “fons d'associacions pietoses de fidels”, com associacions que tenen patronatge eclesiàstic, però que són independents, destacant les confraries, que realitzen moltes activitats fora del camp estrictament pietós (pàg. 162).

³⁷² Els arxius parroquials com a tals neixen oficialment per decret del Concili de Trento, el 1562, tot i que com s'ha dit, anteriorment ja es custodiaven els documents, sobretot per custodiar els llibres de

És important destacar que existeix una consciència de la importància del documents; sobre la documentació i el fet de deixar escrit, deixar constància, com es pot veure en algunes referències dels rectors del futur, per assegurar-se un manteniment de les tradicions i de la manera de fer o fins i tot de plasmar les curiositats, deixant de banda els temes més pràctics o econòmics. A partir del segle XVIII les qüestions al voltant de l'arxiu eclesiàstic eren discutides – entre molts altres temes- en les conferències episcopals, és a dir, trobades de rectors i clergues per discutir “sobre casos de consciència”, sobretot temes que fan referència a les cerimònies de les misses.³⁷³ Per exemple, la cura dels llibres es fa present en la parròquia de Sant Esteve d'Olot, quan el sagristà demana a la confraria permís per guardar el llibre de baptismes on els confreres guarden els llibres de confraria:

“[...] Haventse per part del Reverent Esteve Gomez Prior proposat als Pabordes y quinzena haverli demanat per lo Reverent Sacristia curat de la Parroquial Iglesia de la Present Vila, de favor dexarlo tenir lo Llibre de Baptismes en lo taulell altre dels calaxos de la Capella de Maria Santissima del Roser a causa que al puesto que actualment lo tenia se malbarataba dit llibre. Se ha resolt la concedirli ab la prevenció emperò que lo dit Reverent Sor. Sacrista facia un resguart que sempre que necessitia per lo us dels Llibres de la Confraria o altre cosa tocant a ella degant traure lo dit llibre del calaix del referit puesto”.³⁷⁴

Destaco, entre les curiositats que s'anoten als llibres, els casos dels eclipsis, registrats pel rector de Beuda al final del llibre de confraria i també, en el mateix llibre, tot i que ja un altre rector, el deliciós cas del miracle propiciat per la Mare de Déu del Roser al poble de Beuda³⁷⁵.

baptismes, casaments, òbits. Per decisió de les assemblees Plenàries de l'Episcopat Espanyol, dutes a terme entre 1973 i 1980 es recomana que els arxius parroquials passin a ser custodiats als Arxius Diocesans. En el cas de Girona, el Bisbe Camprodon exercirà un paper clau perquè els documents es dipositin a l'Arxiu diocesà. Actualment ha absorbit la major part d'arxius parroquials, exceptuant alguns casos, com l'arxiu parroquial de Sant Esteve d'Olot, que està dipositat a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Aquesta incorporació dels Arxius al Diocesà es justifica per la millor conservació del patrimoni, difusió i consulta centralitzada, tot i que es perd la essència de custodiar en el mateix lloc on es van generar els documents. Veure: PLANAS, Miquel. “Els arxius eclesiàstics”. *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. 1980, vol. 21, pàg. 283-289; NASPLEDA, Joan. et alt, “Els arxius parroquials de la Diòcesi de Girona”. Guia Antiga, Arxiu Diocesà de Girona, en línia, consultat el maig de 2014.

³⁷³ Les conferències van ser instituïdes el 1717 pel Concili provincial Tarraconense, dins del marc dels ideals tridentins (ja instaurades per Borromeo) i de la voluntat de transformar el baix clergat. PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. “L'Episcopat i la formació...”, pàg. 91 i ss, i 122 pels arxius eclesiàstics.

³⁷⁴ ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1740-1912, s.f. 1793, 8 de maig

³⁷⁵ Veure docs. 52, 53, 54.

El llibre de confraria era essencial pel bon funcionament de les confraries i es presenta com una necessitat per aquestes. Existeixen dues grans tipologies de llibres de confraria: els llibres de confreres i els llibres de comptes. En aquest cas es tractaran els primers, i els segons es tractaran en el capítol de finançament de les confraries. Els llibres de confreres són, sobretot, llibres on s'inscriuen els confreres i les confrasses. Aquest era un requisit indispensable de la confraria, i es fa palès a les ordinacions i a les actes de fundació: “escribirlos en el libro deputado para ello”³⁷⁶. A través d'aquests llibres es pot veure el número de confreres que hi ha inscrits, els noms, algunes vegades la procedència del Mas o l'ofici, els anys que s'inscriuen, i en el cas que aportin almoines o pagaments, es fa una referència al llibre d'inscrits; també hi ha llibres on es diferencien els homes de les dones, que s'escriuen per separat, en altres es segueix un ordre alfabètic (tant de noms com de cognoms). En aquests llibres també hi ha transcrita l'acta de fundació i les ordinacions d'algunes confraries, i també es poden trobar altres notícies, com per exemple, quan es porta el llibre al convent de dominics. És una font documental rica pel què fa, evidentment les confraries, però també, per l'estudi local, i ha estat la font principal d'investigació d'aquest treball.

Pel què fa les **dates de fundació** en relació als llibres de confraria, com s'ha vist sovint no són fiables pel què fa les dates, és a dir, la data del llibre de confraria no té perquè ser la data de la fundació de la confraria. La informació de dins del llibre però, pot donar moltes pistes dels inicis de les confraries. En molts casos es transcriuen documents antics en els nous llibres, com per exemple les institucions, o senzillament, s'escriu l'any de la fundació de la confraria. En alguns casos, les notícies de dins dels llibres són anteriors a la data del mateix llibre, com per exemple en el llibre de Sant Miquel de la Pera.³⁷⁷ El mateix procés de fundació i institució sovint no ajuda a saber quin és el moment que comença el culte, i com s'ha vist, també hi ha un lapse de temps d'anys entre les llicències episcopals i els llibres de confraria (o les actes de fundació). Com que la majoria d'actes de fundació es troben en els llibres de confraria, també és difícil distingir l'activitat anterior d'aquesta

³⁷⁶ Veure doc. 49 i 50, Acta institució Beuda

³⁷⁷ ADG, Parroquial de sant Miquel de la Pera, llibre de confraria, confreres, 1696, s.f. hi ha una notícia que correspon el 1633, i el llibre és de 1696. Així doncs, és difícil determinar les dates reals de fundació de les confraries a través dels llibres de confraria. Veure doc. 244.

confraria si es fa només a partir dels llibres; però alhora, els llibres de confraria són indispensables per establir la confraria.

La capella i l'altar

En les actes fundacionals, en les ordinacions, en les llicències episcopals, en les visites pastorals es destaca un punt molt important que fa referència en el lloc on es funda la confraria, és a dir, a l'església, **la capella i l'altar**. Sovint la necessitat de l'espai és anterior a la mateixa fundació de la confraria, per tant, quan es funda la confraria, ja existeix un espai on instituir-la, fet que alhora representa que l'inici de la fundació de la confraria ja comença molt abans d'escriure l'acta fundacional, com ja s'ha apuntat anteriorment.

A Romanyà de la Selva, el rector escriu al prior de Sant Domènec de Girona, ja que no troba cap acta de fundació de la confraria, la resposta és molt reveladora:

“M.S.M. En resposta de la apreciada rebi de v.m. de data de 12 del corrent dech dir-li, que lo haver-hi en eixa església Altar de *Nostra Senyora* del Roser amb los misteris del Rosari: Lo celebrase las dos festas del Roser, primers diumenges i altres festes de misteris fent processó i lo haver-hi llibre ahont se escrihuen los confreres, funda una presunció per judicar ergida en eixa església la confraria del Roser. Continuara escriure los que vulguin ser confreres; perseverara en les funcions, i deixar a tot en bona fe per lo logro de las indulgències, porque com todas esta cosas se observen en eixa església son circumstàncies de la fundació de confraria del Roser, és més verosímil tenir origen de la fundació de confraria en eixa Església que de altre pia oficio, ni devoció. I lo faltar instrument de fundació, institució i constitució, es prova del altar a qui la confraria , porque pot ser hayan petit lo naufragi de perdre-se o cremar-se especialment sent molt antiga, o ve se hagin portat al St. Corregidor amb esta novetat de confraries hi ha hagut. V.m. no reparia en continuar las constitucions, facilmente poden donar-se-ls perquè son unas mateixas per totes les confraries del Roser.”³⁷⁸

Així doncs, es confirma que allò que realment té importància en les confraries no és l'acta de fundació sinó els actes que s'hi realitzen (i l'obligació de realitzar-los), i també, que la fundació de la confraria queda justificada per l'existència d'un altar del Roser.³⁷⁹ A la institució de la confraria de Sant Miquel de Fluvià es mana

³⁷⁸ ADG, Parroquial de Romanyà de la Selva, confreres, 1695-1860, s.f. Veure doc. 203

³⁷⁹ Aquest tema es tractarà més àmpliament en l'últim capítol.

que es faci una capella del Roser a la parròquia corresponent, i que en aquesta hi hagi una icona en forma de retaule.³⁸⁰

Així doncs, la institució d'una confraria necessita uns requisits previs, sobretot **un lloc**. A més d'instituir-se a la parròquia (tot i que també pot formar-se en una sufragània, o en una capella associada a un mas o castell), necessita un lloc determinat, un lloc sagrat i localitzat, que serveixi de referent per tots els confreres; és també un lloc de comunicació i convergència amb la divinitat: aquest lloc és **la capella**. En aquesta, per acabar de tancar el conjunt, es necessita un altar des d'on se celebren les misses els dies assenyalats, on s'acaben i es comencen les processons, on es canten els goigs a la Verge. I en aquest espai sagrat, la Mare de Déu hi és present en forma de símbol, materialitzada en una imatge, i en molts casos, en un retaule. Les actes de fundació fan referència explícita al lloc d'instauració de la confraria i tenir una capella és indispensable per instaurar una confraria: “Concedeix fundar, instituyr y atorgarnos en dita nostra present **iglesia parrochial** [...] en lo **altar** sots invocatio y títol de Nostra Señora del Roser en la **capella** novament construyda y edifficada en dita iglesia, la sancta confraternitat [...] de Nostra Senyora del Roser”³⁸¹.

Un altre cas interessant és el de la confraria del Roser d'Ullastret, en què es veu el procés de formació de la capella i el retaule a partir de 1593, contractat pels confreres del Roser, i el 1599 s'institucionalitza la confraria³⁸², d'aquesta manera es pot veure el procés de la confraria: es prepara l'espai de la capella i l'altar i després s'hi funda la confraria.

La confraria és doncs una de les majors indicadores de la devoció del Roser, però que s'esdevé quan la devoció ja està en certa manera instaurada. La capella i l'altar s'han de considerar en aquest mateix grup, es donen quan la devoció ja existeix i és capaç de construir; per tant, hi ha hagut un procés en què s'ha vist la necessitat de fer una capella i un altar i pensar en la instauració de la confraria. Aquests testimonis tan perceptibles potser són els precedents d'altres formes de

³⁸⁰ ADG, Parroquial de Sant Miquel de Fluvià, 1648-1800, s.f. Veure capítol de les Imatges.

³⁸¹ Ordinacions de la confraria del Roser de les Planes. SOLÀ i COLOMER, Xavier. “La reforma catòlica...”, pàg. 140. Les negretes són meves. Veure altres exemples a l'apèndix documental.

³⁸² ADG, parròquia d'Ullastret, llibre de confraria del Roser, 1599-1638. s.f. Veure següent capítol i annex d'Ullastret, docs. 305 a 318. Aquesta preparació de la capella anterior a la institucionalització també es pot seguir en diferents casos a través de les llicències episcopals (Lletres). Veure: CAPDEVILA i WERNING, Caterina. “Les confraries del Roser a la diòcesi de Girona en època moderna: La Capella del Roser de Sant Pere d'Ullastret”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, pàg. 127-149

devoció que començaren feblement abans de la institucionalització: és a dir, on situar l'inici de la devoció? Christian destaca que, en el cas de Castella la Nova, a l'últim quart del segle XVI existien 33 ermites dedicades a la Verge del Roser, però que al contrari no hi ha cap vot documentat³⁸³. Per fer un vot en una divinitat és necessari tenir-hi un vincle establert per tenir prou confiança i coneixement per pactar la promesa amb la divinitat. Una possible lectura d'aquest fet és que la devoció no havia arribat als feligresos, ja que no tenien la confiança per fer un vot a la Verge del Roser, o bé, que es tracta d'una devoció d'un caire diferent, el fet que la confraria sigui l'encarregada del culte dels feligresos, amb unes festes i uns rituals consensuats. Aquest aspecte és significatiu, i dóna una altra pista de la imposició de la devoció del Roser des d'un àmbit institucional, que permet la insaturació de confraries i la construcció de capelles, però que inicialment no sembla tan present en la vida dels feligresos.

LES ORDINACIONS

Les ordinacions i la institucionalització forma part, generalment, del mateix document. Quan es realitza la institucionalització els mateixos que l'han fundat ordenen i manen una sèrie d'ordinacions. Normalment es troben aquests dos documents junts, per tant, formen part de la mateixa institucionalització. Com ja s'ha dit anteriorment, les ordinacions estan escrites en català, encara que la institucionalització estigui fet en llatí. Per tant, era necessari que les regles de les confraries fossin comprensibles per tothom, i alhora, era una voluntat i una ordre que es donava des dels concilis provincials, en referència sobretot a la predicació: "Havent estat instituïdes les paraules a fi que cada u posi els seus pensaments en coneixement dels altres, i els mots que s'escolten no poden tenir efecte ni força si no els comprenen els oients [...]".³⁸⁴ Aquestes ordinacions es troben molt sovint escrites als llibres de confraria.

Les ordinacions o estatus són una sèrie de regles numerades que assenten les bases de la confraria: el seu funcionament intern, les pràctiques que s'han de dur a terme, els drets i deures dels confreres. Totes les confraries del Roser tenen unes

³⁸³ CHRISTIAN, W. A. JR. *Religiosidad Local...* pàg. 95, i també destacar que a finals del segle XVI es documenta un auge en la construcció d'ermites, probablement com a seus de confraries (pàg. 227)

³⁸⁴ *Constitució sobre predicar en llengua catalana* (Antonio Pérez, 1635-1636, núm. 2), a MARQUÈS, Josep M. *Concilis provincials tarraconenses*, Barcelona: Proa, 1994, pàg. 165.

ordinacions, regides per les mateixes bases, tot i que de vegades difereixen en alguns aspectes³⁸⁵. Per tant, la similitud d'aquestes estructures reglades mostra que totes són fruit de les autoritats que imposen un funcionament determinat; les ordinacions permeten veure com volien que fossin les confraries els ordes de predicadors i altres eclesiàstics, però alhora, deixen entreveure les particularitats locals³⁸⁶.

Un contrast que mostra una relativa fiabilitat de les ordinacions és el fet que no siguin totes exactament iguals en totes les confraries, per tant, pot ser que s'adeqüessin a la realitat de cada parròquia. També és possible que aquestes diferències es deguin a la varietat d'institucions que funden les confraries, depenent del frare dominic que se n'encarregui, o del convent d'on procedeixen. En el buidat de llibres de confraries s'ha trobat una fundació i ordinacions impreses, és a dir, un full seriat on hi ha uns espais blancs per posar-hi el nom de la parròquia i el poble, el nom de la diòcesi (per tant era vàlid per tot el Principat ja que està en català), i la data; tot el demás ja està escrit³⁸⁷. Però, tot i seguir aquest model, el llibre de confraria en qüestió s'hi escriuen unes noves ordinacions, manuscrites, que apunten qüestions que no apareixen en el full imprès. En més d'un cas es troben barreges entre les institucions més formals i unes altres que sembla que s'adapten a la realitat del poble, fent incidència específica a petits aspectes del culte, o de l'organització diària que afecten a la confraria, com és el cas de la confraria del Roser de Mont-Ras³⁸⁸. En aquest llibre apareixen en un full solt unes ordinacions que semblen més aviat generals, sense cap referència a una data o a un lloc, però escrites a mà. Segurament és d'una mà formada, o que segueix un model preestablert, per la gran referència a les indulgències concedides pels papes i el lloc on han estat publicades. En el primer full s'inicia l'acta de fundació, on també s'inclouen les ordinacions,

³⁸⁵ LE BRAS, Gabriel."Les confréries...", pàg. 440. "Un statut – una ordinació- n'est point, généralement, une oeuvre originale, initiale, définitive. [...] La première rédaction se fait parfois après plusieurs décades, et elle subit des révisions [...]"

³⁸⁶ Aquí torna a aparèixer el dilema de la universalitat dels documents escrits en relació amb el que realment succeeix en la història local, és a dir: es seguien realment aquestes regles? Eren conegudes per tots els confreres i confrasses? Són regles que s'estipulen en coneixença a la realitat, és a dir, es fan per tal de desviar pràctiques locals existents? Existeixen altres regles orals, no escrites? Així, tot i que són uns documents valuosos, cal ser prudent a l'hora d'acceptar plenament tot allò que s'hi diu i cal posar-ho en relació amb altres fets.

³⁸⁷ ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya (Torrallès), Llibre de confraria. Són les confraries fundades per Joseph Bramó, predicador general, en aquest cas instituïda el 1644. I també en les confraries que es funden (o es refunden) al segle XIX, com per exemple, el cas de Vilallonga de Ter i de Llanàs: AEV, Parroquial de Sant Martí de Vilallonga de Ter, confraries, confraria del Roser, 1892-1945, refundació de 1828; AEV, Parroquial de Sant Esteve de Llanras, confraries, confraria del Roser, 1794-1922, refundació del 1815

³⁸⁸ Un exemple són les ordinacions de la confraria del Roser de Mont-Ras (ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de confraria del Roser, 1637-1904, s/p), docs. 139 i 140.

escrites en castellà. Però enmig d'aquestes ordinacions, se'n comencen unes de noves en català, i semblen més conscients de la realitat, per exemple, en una de les ordinacions es mana que "hu dels Diumenges de maig després que en la vila de Palafrugell hauran feta la festa del Roser y no abans se fassa festa solemne del Roser"; és a dir, cal vigilar que no es solapin les dues festes, segurament per assegurar que la gent assistirà a la de Mont-Ras, poble a tocar de Palafrugell.

Del total dels llibres de confraria consultats, trenta-dos d'ells tenien les ordinacions, o bé escrites en el mateix llibre o bé en un lligall solt, conservat dins del llibre. A més a més d'aquestes ordinacions, es conserven les de Les Planes ja publicades, i les del llibre de Taix. Aquestes últimes serien les ordinacions més antigues, però cal ser prudent perquè no es refereixen a una confraria concreta, sinó a les ordinacions en general de les confraries del Roser³⁸⁹.

Entre el conjunt d'ordinacions treballades es poden establir dos grups segons el tipus d'ordinacions i els temes a què fan referència. Per una banda hi ha un conjunt d'ordinacions que semblen institucions més pràctiques, més funcionals, pensades per ésser instaurades en un context determinat; per altra banda, hi ha una sèrie d'ordinacions que s'acosten més a l'espiritualitat i a un estat ideal dels confreres. Totes les confraries tenen ordinacions de caire pràctic, i algunes tenen ambdós tipologies d'ordinacions, per tant, es pot pensar que malgrat la institucionalització dels estatuts reglats, els confreres modificaven i adaptaven les ordinacions segons les seves necessitats.³⁹⁰ Així, com apuntaria Le Bras,³⁹¹ les ordinacions no són

³⁸⁹ Veure les fonts per els llibre de confraria consultats, i veure annex amb les transcripcions. Les ordinacions trobades són: Blanes, 1603 (doc. 55); Sant Gregori, 1604 (doc. 211); Vulpellac, 1607 (doc. 359); Púbol, 1613 (Pactes i condicions, doc. 193); Corçà, 1616 (doc. 88); Foixà, on hi ha dues còpies, el 1618 (docs. 98, 99); Mont-Ras, una versió del 1619 (139), i dues més sense data (1637c.a.) (140); Sant Miquel de la Pera (acords) 1633 (doc. 245); Beuda, 1637; Torralles (ara sota el nom de la parròquia de Castellar de la Muntanya) sense data, però segurament del 1644, (doc. 70); Cornellà, 1644 (doc. 92); Constantins, 1646 (doc. 86); Casavells, 1668; Garrigoles, 1686; Sant Pol de Mar, 1704 (?) (doc. 265); Llanars, 185 (doc. 112); Llançà, 1705 (doc. 115); Bescanó, 1706; Centenys, 1725; Vilamarí, 1730 (?) (doc. 342); Tortellà, 1740 (?) (doc. 287); Sant Julià de Llor, 1751 (doc. 224); Camallera, 1754 (doc. 59); Terradelles 1756 (doc. 283); Sant Pol de la Bisbal, 1765 (regles confraria, 248, també existeixen ordinacions al mateix llibre); Ullà, XVIII (289); i del segle XIX, Montagut, Llofriu (referència a les ordinacions en la reinstal·lació, doc. 119), Matajudaïca. Les ordinacions de les Planes foren trobades a ACGAX, Notaria de Sant Feliu de Pallerols, Miquel Omvert, *Prothocolum*, 1610-1611 (217), s.f. Publicat al fulletó de les festes de Les Planes, 2000, i SOLÀ I COLOMER, Xavier, "La reforma catòlica..." pàg. 140-142. Les ordinacions del llibre de Taix, segons l'autor, foren escrites el 1475 a Colònia per Jaume Spenguer, amb l'autoritat del bisbe de Forluio, Alexandre. TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1597, fol. 15v.

³⁹⁰ Les confraries de Toralles i les de Mont-Ras tenen ambdues unes ordinacions generals, que s'assemblen més a les que apareixen al llibre de Taix. És extremat el cas de Mont-Ras on s'han trobat fins a tres ordinacions en el mateix llibre, docs 139, amb les dues ordinacions i 140 amb una.

³⁹¹ Veure nota peu 385.

documents únics, sinó que segueixen un patró establert, en aquest cas pels dominics, i que té com a model paradigmàtic les ordinacions del llibre de Taix, que segons l'autor són les ordinacions de la primera confraria del Roser existent en el món, la confraria de Colònia fundada el 1475.

Les ordinacions més antigues que es coneixen són les regles escrites per la confraria del psaltiri de la Verge d'Alan de la Rupe, entre 1475-1476. Aquestes ordinacions no s'estructuren com una llista d'obligacions, que és el que es troba en tots els llibres de confraria, sinó com un text. En aquest es destaquen cinc punts bàsics: la voluntat de ser una confraria oberta a tothom; gratuïta; que els confreres s'inscriguin en un llibre; que resin els rosaris, si ho fan tindran les benediccions, sinó, no les rebran. La base d'aquests punts és els béns espirituals i la salut de les ànimes, com també, es posa èmfasi especial en l'estructura i la manera de resar el psaltiri, que es configura en aquest moment, en 150 Avemaries i la possibilitat de resar deu Parenostres (tot i el mateix número de pregàries que té, no es configura de la mateixa manera que arribarà a les confraries de Girona). Es presenta com una confraria de fàcil accés i sense obligacions, de tal manera que un no és penalitzat per no exercir les obligacions de confrare, sinó que senzillament no en rep els guanys.³⁹²

En les ordinacions de la Confraria de Colònia es concreten i es divulguen aquestes primeres idees proposades a Douai per Alan de la Rupe. En aquest cas Jacob Sprenguer pauta quan s'han de dir els rosaris – tres per setmana -, i especifica que els Aves són les roses blanques i els Parenostres les roses vermelles, i que després de deu roses blanques, cal posar una rosa vermella, per tant, es configura el rosari com ha arribat avui en dia. Com es pot veure doncs, en els dos casos, allò més important era l'establiment d'una oració i la voluntat de crear una associació de fidels oberta.

Aquestes primeres ordinacions es prenen com un referent, malgrat no es segueixin ni es citin exactament igual:

“Constitucions y ordinacions fetas per lo mol reverent Pr Mestre fra Joan Espenguer, prior del Monastir de Predicadors de Colonia ab autoritat del *Illustríssim senyor* Don Alexandre Bisbe de Forluio, nuncio apostholich ab plenaria autoritat de llegat a portere en tota la Alemania, las quals se han de observar y guardar hont esta fundada la confraria del Roser, escrites per lo

³⁹² MEERSSEMAN, Gilles-Gérard. *Ordo Fraturnitas*, pàg. 1164-1169, transcripció del “Livre et ordonnance de la devote confrarie du psaultier de la glourieuse vierge Marie” (1475-1476). Veure part II, Capítol: Les Primeres confraries.

Reverent pe doctor Antoni Rosell, fundador de la present confraria en la parrochial yglesia de sant Feliu de Beuda Bisbat de Gerona”³⁹³

En el cas de Catalunya, i concretament també Girona, la historiografia³⁹⁴ ha subratllat una sèrie de característiques definitòries de les confraries del Roser³⁹⁵, i ho ha fet a partir de les ordinacions de les confraries del Roser. Un dels models a tenir en compte per les ordinacions de les confraries gironines són les que apareixen en el llibre de Taix (que com s’ha dit, volen ser les ordinacions de la confraria de Colònia), en aquest, apareixen vuit punts, on es descriu sobretot la necessitat de resar el rosari, la celebració de festivitats i aniversaris de difunts.³⁹⁶ Així doncs, els punts més destacats en aquestes ordinacions fan referència a les pautes de resar el rosari, la preocupació per les misses i els aniversaris de difunts i la celebració de les festes del Roser i de la Mare de Déu; és a dir, aspectes relacionats amb l’espiritualitat i la religió. Aquests punts també apareixen a les ordinacions del bisbat de Girona, més o menys detallades, i s’hi afegeixen aspectes concrets en les celebracions, com per exemple, la realització de processons o el cant dels goigs. En les ordinacions es veu doncs el funcionament de les confraries, les normes que cal seguir, els estatuts i les voluntats posades en aquesta associació devocional; per aquest fet són molt interessants per anar desgranant el que realment eren les confraries, i per aquest motiu, en aquest apartat es tractaran els temes de les ordinacions de manera general i en els següents capítols apareixeran transversalment com a referències i documents primaris d’estudi.

Pel què fa els punts més pràctics del funcionament, hi ha un tema omnipresent a totes les ordinacions, tant les primeres pautes de les confraries de Douai i Colònia com en tots els llibres de confraries catalans. S’ha apuntat que les confraries del Roser es diferencien de la resta en tant que són confraries on no es

³⁹³ ADG, Parroquial de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f. Ordinacions, veure doc. 51. Exactament iguals que les ordinacions de Cornellà de Terri, veure doc. 92. També veure el cas d’Ullà per referències a la confraria de Colònia i a Jacob Sprenguer, veure doc 289.

³⁹⁴ Veure capítol Conceptes

³⁹⁵ Aspecte que es repeteix des de la primera bibliografia: TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1597, pàg. 27, corresponent a les ordinacions de la confraria, com en les ordinacions dels llibres de confraria consultats. També es repeteix en el text de BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari...* pàg. 2. Fonts contemporànies: SERRA I BOLDÚ, Valeri. *Llibre d’or...*, pàg. 12.; MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...*, tot i que qüestiona alguns aspectes.

³⁹⁶ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1597, fol. 15v. Els vuit punts són: confraria oberta, vertical i gratuïta; resar el rosari i fer dejuni per sant Domènec; no rosari, no benefici; si no es pot resar el rosari, es pot delegar; res del rosari pels difunts; participació dels béns; cal avisar els diumenges anteriors per celebrar els quatre aniversaris de difunts; celebració de les festes del Roser, i en el cas d’Aragó, se celebri al maig.

demana cap quota d'entrada i per ésser **confraries grupals verticals obertes**.³⁹⁷ És a dir, són confraries que permeten l'entrada a tots els individus, de diferents estatus socials i econòmics, també per raó de sexe i edat, i que s'identifiquen tots ells en una devoció concreta, la Verge del Roser. Aquests fets s'han considerat com a essencials per a la gran difusió de les confraries i pel seu èxit. Malgrat aquesta bona voluntat, s'han d'entendre aquestes afirmacions dins del context de l'època, i també, com ja s'ha exposat anteriorment, l'adequació entre allò que s'imposa i allò que realment es dóna, no necessàriament ha de coincidir. També, tot i aquesta pretensió d'horitzontalitat i de gratuïtat, hi ha casos en què es demana expressament una almoïna o una quota d'entrada, i per altra banda, hi continua havent una jerarquització dins de la confraria, com es veurà ens els propers apartats.

Un dels altres punt importants que apareix en les ordinacions, i que gràcies al qual avui en dia es poden estudiar les confraries, és la necessitat d'inscriure els confreres i confrasses en un **llibre de confraria**, i de guardar tots els documents relacionats amb la confraria a la caixa. Aquest aspecte d'inscriure, per una banda, dóna legitimitat al fet de formar part de la confraria, i, per altra banda, es pot llegir com un instrument de control.

“3. Mes que tingui un llibre gran de full y en dit llibre asenten y escriguen lo acte de la fundatio de dita confraria y a pres del acte se posen escreguen totes les ordinacions consecutivament y apres que escriguen los confreres i confrasses de la manera posat lo nom y lo cognom.”³⁹⁸

En alguns casos també s'explicita que cal que les despeses, a més dels noms dels confreres, estiguin detallades i escrites, com el cas de les ordinacions de Rupia³⁹⁹.

Un altre conjunt de punts fan referència la funcionament de la confraria, i en aquest cas, es tracta del sistema i la temporalitat de l'elecció dels pabordes i els rols

³⁹⁷ Manllevant la distinció de tipologies de Moreno; grupal fa referència al nivell d'identificació i per tant, les persones que s'identifiquen en aquesta confraria, en el cas del Roser conformen un grup (les altres són semicomunals, quan representa a mitja comunitat en relació a una altra meitat antagònica; comunals, quan inclou a tota la comunitat; i supra comunals quan va més enllà d'un àmbit geogràfic delimitat); la verticalitat fa referència a la inclusió de gent de diferents grups socials o estatus diferents, en oposició a la horitzontalitat, que només afectaria un sol d'aquests grups; i per últim, el fet que sigui oberta o tancada, fan referència als criteris d'inclusió per entrar a la confraria: si és oberta vol dir que tothom hi pot accedir, si és tancada significa que hi ha un restricció que només permet entrar-hi una certa gent (per exemple un número delimitat de confreres, una posició socials, ser resident a un lloc concret...). MORENO, Isidoro. *Las hermandades...*, pàg. 44 i s.

³⁹⁸ Ordinacions de Vulpellac, veure doc. 359.

³⁹⁹ ADG, Parròquia de Rupia, Llibre de la confraria del Roser, 1598, confreres. s. f. corresponent al quart punt de les ordinacions.

dins de la confraria. En les mateixes ordinacions es veu el rol dels dominics i dels papes, que condicionen el funcionament en diferents mesures, tema que també es tractarà seguidament. I per últim, un dels temes més interessants per aquest estudi és l'aparició en les ordinacions de les referències a imatge i retaules, tema que es tractarà extensament a la segona part.

FUNCIONAMENT INTERN I CONTROL EXTERN

FUNCIONS I JERARQUITZACIÓ INTERNA

Les confraries del Roser, com tot tipus d'associacions religioses, es configuraven seguint una estructura jerarquizada. Els encarregats del funcionament de la confraria eren els paborde o administradors, el càrrec de poder més elevat dins de la confraria. Normalment aquests càrrecs eren ocupats per tres persones: un prior o paborde major i dos paborde. El lloc del prior era ocupat pel rector, i en algun cas pel sagristà o domer, però sempre era un càrrec eclesiàstic i amb relació al temple on s'establia la confraria. Els dos administradors o paborde eren confreres que durant un o dos anys ocupaven el càrrec, amb la finalitat de gestionar tots els aspectes de la confraria. En alguns casos també hi havia dues dones pabordesses, que també ostentaven el càrrec durant un o dos anys. Els càrrecs d'administradors també podien ésser representatius de dues franges d'edat, és a dir, de vegades un administrador havia de ser adult, i un altre "menor de dies" i el mateix passava si hi ha el càrrec paral·lel femení⁴⁰⁰.

El nom més comú en la documentació és el de paborde o pabordessa, i el de prior o paborde major pel càrrec que ocupa el rector⁴⁰¹ i en alguns casos, apareix el

⁴⁰⁰ Per exemple, en la confraria del Roser de Palamós un dels paborde és menor de dies. Contracte de reforma del retaule del Roser, 13 de novembre de 1599, TRIJUEQUE, Pere. "L'església parroquial de Santa Maria de Palamós. Notes inèdites". *Estudis del Baix Empordà*. 1993, núm. 12, pàg. 138-139. Veure també la confraria del Roser de Sant Martí Vell, anomenada de Pabordesses, i per exemple, l'elecció d'aquestes, doc. 238.

⁴⁰¹ És excepcional el cas de la confraria del Roser de Palafrugell, a més del prior i els paborde, hi ha d'haver un clavari (tresorer), dos vergués (portadors de vares) i un andador (diverses funcions, com tenir cura dels elements processionals, anunciar celebracions, veure document annex sobre les funcions de l'andador a la confraria del Roser d'Olot, doc. 164), veure document 165, Ordinacions de Palafrugell. En les ordinacions "institucionals" de Mont-Ras, s'esmenten una sèrie de noms i càrrecs que no apareixen en cap altre document, per tant, no s'usarien en l'àmbit gironí: "Pioste y mayordomos y otros oficiales", fol. 1v. (doc. 139) i també en el cas de les ordinacions de Torralles, el rector se l'anomena "prior i majordom de la confraria". En la confraria del roser d'Olot, el prior s'anomena priorista, ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions, 1760-1953, veure docs. 156 i 157 sobre les disputes de no trobar priorista. SOLÀ-MORALES, Josep M. "Obras de los escultores...", pàg. 117-118. MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y*

nom de clavari, l'escrivà o el tresorer de la confraria⁴⁰². Les ordinacions no són massa explícites sobre quin és el procés d'elecció dels pabordes, i sovint depèn de cada confraria, però en general sembla que són els vells pabordes que elegien els nous, o bé era el mateix rector que elegia els nous pabordes. L'elecció dels nous pabordes es solia fer el dia de la Mare de Déu del Roser, i s'aprofitava la celebració i el nou any de canvi. En aquestes festes es podien tocar les campanes com a agraïment dels vells pabordes a les tasques de tot l'any⁴⁰³.

Tot i que les institucions assenyalen que les confraries han de ser obertes a tothom no representa que no estiguessin estratificades i jerarquitzaes internament. No s'ha de confondre el nucli de pabordes i administradors amb la resta de confreres i confrasses; la inclusió com a confrare o confrassa era lliure, però els càrrecs d'administradors es trobaven a les mans d'un perfil de persona: homes, d'edat avançada, i en una situació econòmica alta. Per tant, existeix una jerarquitzaació dins de la confraria que també és present en la societat, encara que simbòlicament es vulgui negar aquesta diferència mitjançant la creació d'un espai igualitari.

Els noms dels confreres i confrasses presents en els llibres de confraries donen pistes de les seua situació socioeconòmica; la gran majoria de confreres i confrasses dels llibres buidats són pagesos,⁴⁰⁴ però segurament seria més interessant veure la procedència de la seva casa. Generalment els noms s'inscriuen en relació amb les cases o masos on viuen (no només en les confraries del Roser sinó en totes les altres confraries): el nom del mas es posa a tall de títol, i seguidament tota la relació de persones que viuen en aquest mas, tant els familiars com els treballadors, tant els més grans com els més joves, per exemple, a la confraria del Roser de Vilopriu, “dia 9 de janer de 1687 se son assentats per confreres de la present Confraria de Nostra Senyora de Roser tots los de casa d'en Hugas habitants en casa del Senyor Teixidor de Vallderia per masovers y son los següents:...” continua amb la llista dels Hugas, amb el nom de pila, el cognom (Hugas) i a darrera la situació social o professional: vídua, pagès, muller del dit pagès, fadrí, donzella,

religiosidad..., pàg. 71-82, defineix acuradament i precisa els diferents càrrecs dins de les confraries, però són terminologies i càrrecs que no coincideixen amb els trobats en les confraries de la diòcesi de Girona, on el funcionament sembla, en general, més senzill.

⁴⁰² Confraria de Sant Pol de Mar i de Palafrugell, veure Ordinacions de les Confraries, doc. 165 Palafrugell; Sant Pol de Mar, doc. 265.

⁴⁰³ ACGAX, Ordinacions i fundació de la confraria del Roser de les Planes, “lo endemà que hauran feta elecció de pabordes nous y pabordessas novas se fasse y celebre un cantar solempne tocant les campanes al vespre abans [...]”, entre d'altres.

⁴⁰⁴ En molts casos no s'especifica l'ofici de l'inscrit, sinó que només es posa el nom i el cognom.

impúber, etc.⁴⁰⁵. El mas, o la casa, és doncs pels individus un referent imprescindible de la seva identitat, segurament el primer símbol d'identificació, seguit després, potser, de la parròquia⁴⁰⁶. En molts casos no apareix ni el nom de l'ofici, que també podria ser un referent identitari. De fet, el mas és la llar, i és la família, i el Roser es vol promocionar en part com un culte familiar, de res íntim, i per aquest motiu és segurament on també aconseguix tenir èxit. La inscripció a la confraria, com l'assistència a missa, era una tasca quotidiana que es feia conjuntament amb la família, fins que a dins de l'església les dones, els vells i els nens s'asseien en un lloc determinat, i els homes en un altre.

En algun cas s'assenyala que un dels pabordes sigui de la “vila o cellera y un altre dels pagesos”⁴⁰⁷ o bé “volent que hayan de concorrer dos pabordes seculares ço es un pagès i un menestral”⁴⁰⁸. La confraria és una institució cohesionadora, representant de diferents col·lectius, com dels pagesos i dels menestrals, dels joves i els grans, dels homes i les dones, i fins i tot dels vius i dels morts⁴⁰⁹. Malgrat aquest fet, la societat d'època moderna era molt més estratificada que aquesta simple divisió entre menestrals i pagesos. Aquests dos col·lectius formen part del tercer estament i de les classes no privilegiades (i fins i tot hi ha jerarquitzacions en aquests dos grups); les diferències poden raure un altre cop en el lloc on viuen, ja que generalment els pagesos viuen als masos i els menestrals a les ciutats. En el cas dels pagesos, cal destacar que la funció de la parròquia era important perquè actua com a nucli de sociabilitat; en el cas dels menestrals, aquests ja pertanyien a gremis, tot i tractar-se d'una associació diferent a la de les confraries devocionals. Per altra banda, també formava part de la confraria un –o més d'un– religiós, que formava part de

⁴⁰⁵ ADG, Parròquia de Vilopriu, llibre de confraria del Roser, confreres, 1674-1894, s.f.

⁴⁰⁶ BARRERA, Andrés. *Casa, herencia y familia en la Cataluña rural*. Madrid: Alianza, 1990, pàg. 7 i s. La teoria de Barrera es basa en l'organització jeràrquica de l'espai: l'esglaió més baix seria el mas (que és alhora el símbol del pagès i de l'autosuficiència de la unitat domèstica), que tot i així no és un nivell igualitari, ja que existeixen diferents tipus de masos, amb més o menys poder o autarquia, hi ha masos de propietaris, hi ha cases pairals habitades per masovers que depenen de masos, a grans trets. El segon esglaió correpon al poble o a la parròquia, formada per una agrupació de cases. Veure també CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad Popular...* Sobre els nivells d'identitat, essent el nivell micro la família.

⁴⁰⁷ ACGAX, Notaria Sant Feliu de Pallerols, Miquel Omvert, *Prothocolum*, 1610-1611 (217), s.f.

⁴⁰⁸ ADG, parròquia de Constantins, llibre de confraria del Roser, s.f. segona ordinació, doc. 86.

⁴⁰⁹ PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetud (Riudellots de la Selva)*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1986, pàg. 102. Puigvert assenyala que les diferents pabordies representaven a una col·lectivitat diferent dins de l'àmbit de la parròquia, cada una d'una pagesia, i per tant, a dins de la parròquia hi hauria totes les col·lectivitats unides. En el cas de la confraria del Roser, es pot veure aquest procés en una mateixa institució. GUTTON, Jean Pierre. “Confraternities, Curés...” sobre la vida col·lectiva a les confraries, i la unió de la comunitat.

l'estament eclesiàstic, en aquest cas representat pel rector, que tot i de tractar-se d'una persona formada⁴¹⁰, no deixava de ser part del tercer estament. En el cas de la pagesia, si que es diferencia en els càrrecs de la confraria, aquells que són amos de masos i els que no, essent els primers els que ocupen els càrrecs en les confraries. Així, el càrrec de pabordes no era accessible a tothom, i tampoc era un càrrec presentable, sinó que quedava a mans d'uns confreres que es van passant els càrrecs segons els seus interessos; així doncs, sovint requeien els càrrecs de pabordes en la pagesia benestant, i aquesta, per una banda, perpetuava la seva classe benestant i per altra banda, exercia un control local a través de la confraria.

Les confraries del Roser van basar part del seu èxit en difondre's com a confraries obertes i verticals, és a dir, en confraries on s'acceptava l'entrada de persones de diferent gènere, edat i estatus, com també formava part de la seva política la gratuïtat de l'entrada. Aquest fet ha portat a pensar que les confraries eren associacions igualitàries, on els rols es diluïen i on tothom tenia el mateix pes i els mateixos drets. Però no és així. Les diferències dins de la confraria es poden veure en diferents aspectes, per una banda, les diferències de gènere; per altra banda, les diferències socials. De fet, aquestes diferències, que sovint es converteixen en desigualtats, formen part de la mateixa societat d'època moderna, i per tant, no hauria de ser un fet a tractar com una raresa, però com s'ha dit, la historiografia contemporània ha tendit a veure en aquestes associacions més llibertats i igualtats de les que realment existien.

Les **diferències de gènere** es fan presents en molts aspectes de les confraries. En primer lloc parlaré de la mateixa inscripció en els llibres de confraria, és a dir, en el primer pas que es realitza per entrar a la confraria. Tot i que en molts casos la inscripció és conjunta, sovint en grups familiars o de masos, en alguns llibres es diferencien dos llistes d'inscrits, una pels "homens" i l'altre per les "donas". En els casos que les famílies s'inscriuen conjuntament, el cap de família sempre apareixerà en primer lloc, la seva dona en segon lloc i constant com a tal (Esposa de...), després els fills grans, les donzelles, i els nens i nenes⁴¹¹.

En altres casos les diferències de gènere són molt més destacades, sobretot en les funcions que desenvolupen homes i dones en el si de la confraria. Les notícies

⁴¹⁰ Com a mínim eren les pretensions de l'església de la Contrareforma, la voluntat de tenir rectors il·lustrats que poguessin exercir un cert control entre la població, sobretot la pagesia.

⁴¹¹ Veure el cas de Vilamarí, on el 1850 s'inscriuen els nens i nenes directament després del naixement, doc. 349.

que es tenen sobre la diferència de rols fan referència a les funcions de pabordes i pabordesses i provenen de les ordinacions d'algunes confraries. En aquestes ordinacions es veu que el paper de les pabordesses té dues funcions clares: per una banda, netejar i tenir cura de l'altar i el seu parament, i per altra banda, recol·lectar diners. La vuitena ordinació de la confraria de Constantins és prou explícita:

“Octavo se ordena que lo rector y pabordes si voldran podrà anomenar dos obreras peraque tingan compte en natejar las robas, llantia y altres cosas tocants a dita confraria, y que ditas pabordessas o obreras haian de esser una pagesa ab una menestrala, y haian de fer una accepta cada cap de mes lo qual diner haian de posar a la caixa de dita confraria, y assentarlo que ditas pabordessa o obreras ajustaran cada cap de mes”⁴¹²

Així doncs, el paper de les dones és una reproducció del que realitzen a àmbit domèstic: netejar i tenir cura de la llar, o bé “las quals tingan cuidado de fer netejar la roba del Altar de Nostra Senyora”⁴¹³. Però a més a més, han de recol·lectar ingressos per la confraria, en tant que “Administradores del Bací de nostra Senyora”⁴¹⁴. Aquesta tasca es reproduïx al segle XIX, en què les confrasses del Roser canten les caramelles per recaptar diners en diverses festes⁴¹⁵. Com es pot veure, no es pot equiparar el paper dels pabordes amb el paper de les pabordesses, ja que realitzaven tasques totalment diferents, i les pabordesses estaven subordinades a les ordres dels pabordes. Per exemple, també es pot veure aquesta subordinació en l'elecció de les pabordesses, que molts cops segueix la tònica de “si el paborde és casat que sigui pabordessa sa muller”⁴¹⁶.

Les **diferències d'estatus** són les més significatives pel què fa el funcionament de les confraries, i afecten també a les diferències de gènere, així, les pabordesses seran sempre dones d'un estatus elevat: “algunas donas honestas, devotas y de bon nom per Prioras y administradoras de dita confraria, las quals

⁴¹² ADG, Parròquia de Constantins, Llibre de confraria, confreres, 1646, s.f. Vuitena ordinació, doc. 86.

⁴¹³ ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de confraria, confreres, 1637-1904, fol. 4v, vuitena ordinació, doc. 139.

⁴¹⁴ *Ibid.*

⁴¹⁵ Veure capítol següent sobre caramelles i cançons del pandero. AMADES, Joan. *Costumari català. El curs de l'any*. Barcelona: Edicions 62, 1983, Vol. III., pàg. 407. KAMEN, Henry. *Canvi cultural...*, pàg. 202, també al segle XVII, les confrasses del Roser de Solsona s'ajunten per tocar el pandero i demanar almoines..

⁴¹⁶ ADG, parroquial de la Vall del Bac, llibre de confraria, comptes, 1696-1758, f. 41. Perquè no hi hagi dificultats a l'hora d'eleger els pabordes i pabordesses, s'aconsella, durant una visita pastoral, que per evitar les dificultats es fes una llista de tots els que podrien ser pabordes, i el que hi siguin tinguin la obligació de ser-ho; que siguin pabordes i pabordesses els que acordin el poble, però, la pabordessa serà la muller del paborde.

cuidaran de la limpieza y adorno de las robas de dita confraria”.⁴¹⁷ Aquesta diferència no es fa palesa explícitament en les ordinacions –només en algun cas que seguidament tractaré–, però sí que implícitament hi ha diversos elements que ho demostren en els llibres de confraria. Si ens fixem detingudament en els llibres de confraria, es pot veure que el càrrec dels pabordes i de les pabordesses (en cas que n’hi hagin) es converteix en un càrrec rotatiu d’algunes poques famílies. Els noms dels pabordes i pabordesses es van repetint en diferents cicles, fins al punt que molt sovint els càrrecs s’alternen en dues o tres persones que van repetint durant anys, i quan sembla que algun d’aquests moren, el relleu el pren un membre de la mateixa família, per tant, que té el mateix cognom. Així, és molt freqüent trobar sagues familiars que durant generacions van ostentant el càrrec de pabordes, alternant-se amb un nucli reduït de famílies. En alguns casos però, les dones només apareixen com a inscrites a la confraria i no tenen cap càrrec de poder, com en el cas de la confraria del Roser d’Olot.

Per tancar aquest tema de la jerarquitització interna de les confraries és interessant veure la confraria del Roser de Molló. El mateix títol de la confraria mostra les característiques d’aquesta confraria: “Llibre dels pabordes y Pabordesses dels ciris de Nostra senyora del Roser tant dels fadrins de Molló com estrangers, ab las entradas, descarrechs y definitions de comtes de cada un any fet per Pau Cudalt Laguna, Rector, vuy als 24 de juny de 1626”⁴¹⁸. El llibre està organitzat en quatre parts, cadascuna d’elles correspon a un d’aquests quatre col·lectius, en el següent ordre: pabordes, fadrins, pabordesses, estrangers. Aquesta distribució és summament interessant per veure quines despeses i ingressos tenia cada col·lectiu dins de la confraria, i per tant, quines tasques i quin tipus de participació en el si de la confraria. D’entrada, no és cap sorpresa aquest ordre jeràrquic, que comença pels homes, continua pels homes joves (sense casar?), després les dones, i per últim, els forasters (cal recordar que el poble de Molló es troba al costat de França, fent frontera pel nord). En el primer cas, les entrades i sortides dels pabordes són equiparables a la resta de confraries, en tant que es comptabilitzen despeses de cera, oli, carbó; misses, cants, músics, fins i tot per rentar la roba; ingressos a partir de l’acapta de blat, del bací... i entre les despeses extraordinàries, pagaments per daurar l’altar, per la imatge, el tabernacle, pal·li, per un tabal, bandera, per un nou retaule i per daurar-lo (com es

⁴¹⁷ Ordinacions de Sant Pol de Mar, doc. 265.

⁴¹⁸ AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

veurà en el següent capítol). Així doncs, el col·lectiu dels pabordes gestiona la part principal de les necessitats de la confraria.

En segon lloc, els fadrins del ciri de nostra Senyora del Roser, no gaudeixen de tanta activitat. El lligall on comença l'activitat econòmica ja data de 1665, 40 anys més tard que la dels Pabordes, i a més a més, la comptabilitat no es porta anualment, sinó que pot ser de manera més espaiada. Els conceptes referents a ingressos són acaptes de fajol, de les quals es diferencia de quin veïnat procedeixen, o de blat i també són beneficiats d'un censal; amb aquests diners, les despeses ordinàries són per cants, per processó i per cera, en algun cas pels goigs, i extraordinàriament, per un tabal per les processons. Des d'aquests comptes, es pot entreveure que els fadrins s'ocupaven d'una part festiva del culte, de la música, dels goigs, dels cants, de les processons, pels quals necessitaven un timbal.

En tercer lloc, les pabordesses del Roser, els comptes també es troben espaiats i poc regulars. En general els ingressos els aconsegueixen de les acaptes de blat i dels censals, i entre les despeses, que oscil·len generalment entre les dues i les tres lliures barceloneses, es poden trobar en conceptes de carbó, cera groga, ciris, i a diferència dels col·lectius masculins, despeses per tela per fer tovalloles i per altra banda, per coques, que allora eren un sistema d'ingressos per la confraria.

Per últim, els pabordes "forasters o estrangers" consten d'uns comptes encara més escuets que la resta. Per les poques entrades que hi ha en el lligall corresponent, es pot veure que com a ingressos tenen un censal de 9 sous i un arrendament d'un hort, també al voltant de 9 sous, com també, fan acaptes de blat. Les despeses dels forasters són en cera i en cantar.

Així doncs, en aquest cas concret la diferència interna està clarament estipulada, tant pel gènere, com per l'edat, com per la procedència, de la mateixa manera que la responsabilitat o el càrrec és més o menys elevat segons el grup en el qual es pertany, primant el grup de pabordes com els més destacats, i la resta dels tres grups, com a parts satèl·lit del col·lectiu central d'homes. Tot i que a l'hora de fer pagaments extraordinaris, cal col·laboració de tots, com és el cas del pagament del tabernacle: "Item donaren a fer un tabernacle nou al escultor a preu fet en preu de vint lliures plata 20ll i dites son pagades ab tres ciris grossos... ço es la dels fadrins,

altre dels estrangers, altre de nostra Sra. Lo demes fins a les vint lliures pagaren ab diners del bassí.”⁴¹⁹

Les confraries de número: les quinzenes

Algunes confraries del Roser de la diòcesi de Girona segueixen una estructura interna que les diferencia de la resta, i que alhora, mostren clarament la voluntat de jerarquització: es tracta de les confraries organitzades per quinzenes. Aquestes confraries estan formades per un nucli actiu de quinze homes i quinze dones, per tant, per un número tancat de persones, que són els únics que poden optar als càrrecs de pabordes i pabordesses i que alhora tenen alguns privilegis més que la resta d'inscrits, i sovint alguns deures més que els confreres i confreres. Aquests confreres i confreres s'anomenen “de número”, per formar part d'aquest número reduït de persones. En el cas de Girona s'han trobat sis confraries que segueixen una estructura de número: Llançà, Sant Pol de Mar, Palafrugell, Sant Salvador de Bianya, Blanes i Olot.⁴²⁰ A la confraria de Sant Salvador de Bianya, existeixen les quinzenes d'homes i les de dones, dins de les quals hi ha d'haver deu homes i cinc fadrins i deu dones i cinc donzelles, respectivament, en canvi a la confraria d'Olot, només existeix una sola quinzena d'homes.

Aquesta organització és summament interessant; per una banda pel simbolisme que representa el número quinze en el res del rosari, i per altra banda, perquè trenca amb la concepció igualitària que es tenia fins ara de les confraries (les quals s'havien postulat com a obertes i horitzontals)⁴²¹. Així, aquest nucli actiu és el que controla la confraria, és la junta de la confraria⁴²². Els confreres i confreres que formen part de la quinzena, i en algun cas els del número, tenen doncs, drets i deures que no tenen la resta. El deure principal que els diferencia és el pagament d'una quota, que els hi dóna com a dret, gaudir d'un aniversari en el moment de la seva mort. Tasques que, en d'altres confraries, es donen a tots els confreres inscrits en el llibre, que entren gratuïtament o bé donen la voluntat. Aquest tipus de

⁴¹⁹ AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f., 1669, 28 d'octubre, veure doc 127.

⁴²⁰ Veure documents annexes: Blanes, doc. 55, Llançà, doc. 115, Palafrugell, doc. 165, Sant Pol de Mar, doc. 265 a 268; Sant Salvador de Bianya, doc. 270

⁴²¹ Ja s'ha vist que malgrat les voluntats de ser confraries obertes, existeix recurrentment una jerarquització interna (les mateixes famílies que exerceixen de pabordes, els habitants amb més poder econòmic...)

⁴²² Veure MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 71, sota el concepte de “nucli actiu”.

confraries no és exclusiu de les confraries del Roser. Per exemples, les Terceres Ordes Franciscanes són confraries que depenen de la contribució econòmica de cada confrare, rep un tracte i un estatus diferent a dins de la confraria⁴²³.

En alguns casos no es tracta específicament d'una organització estricta, sinó d'una manera de justificar el pagament de quotes, com és el cas de Sant Pol de Mar: “Item: que no obstant lo sobredit de no estar obligats los confreres y confrassas de pagar cosa alguna per escriurese y entrar en dita confraria, empero podran determinarse cert numero de confraras, com en algunas parts se estila, y se anomenaran confreres del numero los quals pagan certa quantitats annual de un o dos sous, o més, ala confraria peraquè seguit lo Obit dels tals, la confraria los fassa celebrar un Aniversari, lo qual numero se pot fer axi mateix de confrassas.”⁴²⁴ Així, qui pagui més, tindrà dret a una missa. Cal destacar d'aquest fragment la referència a l'ús d'aquest procés per part d'altres confraries: “com en algunes parts s'estila”.

Per altra banda, com a junta o nucli actiu, els confreres de la quinzena escullen els pabordes i pabordesses, com també els altres càrrecs que hi pugui haver a la confraria, és a dir, controlen i gestionen la confraria: “[...] que cada any los confreres del Numero, elegescan administradors, Majordoms y officials pera regir la dita confraria, los quals degan recullir almoynas y demás entradas de dita confraria [...]”⁴²⁵. Aquests confreres de la quinzena són càrrecs vitalicis, en el cas de Sant Pol de Mar, no es poden abandonar ni són rotatius, així, es deixa de ser confrare amb la mort. En aquest cas, els mateixos pabordes de número elegeixen qui ocupa el lloc vacant: “Declarant, que esta quinsena no se ha de mudar sino per mort de algun de ells, y quant morirà algú de dita quinsena, o algú dels confreres del numero, no sia admés altre en son lloch, sino es ab consentiment del consell estret de dita confraria o de la major part de aquell”⁴²⁶ o bé, si un confrare no paga, també se'l traurà de la quinzena: “Item se ordena que per sustentació tant dels carrechs y gastos dalt mencionats, com tambe per los altres ques oferian y per augment de la confraria, cada confrare dels del numero haja de pagar un diner cada dissapte, o dos reals quiscun any, tots junts o ab pagues del modo que mes comodo li serà [...] y sempre y quant algun confrare passarà un any sens pagar se ordena que sia tret del número, y

⁴²³ Ídem, pàg. 126 i s.

⁴²⁴ Confraria de Sant Pol de Mar, veure doc. 265.

⁴²⁵ Ordinacions de Sant Pol de Mar, veure doc. 265

⁴²⁶ Ordinacions de Palafrugell, veure document 165

en son lloc sia posat latre á coneguda del consell estret de dita confraria.”⁴²⁷ A Olot el nucli actiu de confreres, que són membres de la quinzena es reunia a la sagristia, on es discutia i es prenién decisions, per exemple, el preu que pagaran a l’escultor Pau Costa pel retaule.⁴²⁸

Altres obligacions que tenen els confreres de número és l’acompanyament a la mort i el trasllat del cos dels companys de la quinzena: “Undecimo que quan algu dels del numero tanga mal lo visiten los pabordes si sera home o pabordeses si sera dona y li aconsloen com millor puguen y si tindra necessitat de algun regalo que ell no puga prove... sen preocupen y cerquen ab diners de la confraria quant se haze de acompanyaran al santisim sacrament ... del numero ab .. velas encesas y si morira lo acompanyaran al enterrar y dona o fara dir cada hu dels del numero una part del rosary per aquella anima y de la confraria de la fara dir una missa”⁴²⁹; l’obligació de confessar i combregar en totes les celebracions anuals, la participació en les processons i celebracions de la confraria. Aquests fets doncs, també presenten els confreres de la quinzena com a exemples a seguir per la resta de confreres.

Un apunt especial s’ha de fer a la confraria del Roser de Palafrugell, segurament l’estructura organitzativa més complexa de totes les confraries de la diòcesi. Aquest cas es tractarà més detalladament en l’apartat de processons. En aquest cas, es tracta d’una confraria de número envoltada d’una part molt simbòlica: s’escullen 165 persones “honrades y abonades de aquest poble”, que seran quinze persones en veneració del Parenostre i 150 persones en veneració de l’Avemaria. Les primeres quinze persones són les que formen part de la quinzena. Aquesta organització servia per materialitzar en les celebracions els rosaris i els misteris, així, dels 165, 55 representen els misteris de goig, 55 els de dolor i 55 els de glòria.

El cas de la confraria del Roser d’Olot

La documentació conservada sobre la confraria del Roser de la parròquia de Sant Esteve d’Olot permet traçar una mica més detalladament que la resta el seu funcionament⁴³⁰. Sobta a primer cop d’ull la particularitat dels mateixos llibres de

⁴²⁷ Ordinacions de Palafrugell, veure document 165. Destacar el concepte de “consell estret” de la confraria.

⁴²⁸ SOLÀ-MORALES, Josep M. “Obras de los...”

⁴²⁹ Ordinacions de Blanes, veure doc. 55

⁴³⁰ Sobretot: ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1740-1912, “Llibre de resolucions de la confraria de nostre senyora del Roser fet en lo any 1760 essent Priorista lo Reverent don Pau Caralt y Pabordes Pere Coromina y Joseph Riera y Noguer

confraries, en tant que es conserven un llibre de confreres “homens”, un llibre de confrasses “donas” i per últim, el Llibre de Resolucions: “Item se ha resolt ferse tres llibres lo un per las resolucions, lo altre per escriures los confreres y lo altre las confrasses pagantse dels Fondos de dita confraria”⁴³¹; mentre que a la resta de confraria en general es poden diferenciar entre el llibre d’inscrits (ja sigui un llibre sol amb homes i dones, o dos llibres un per cada gènere) i un llibre de comptes. Aquest llibre de resolucions és el llibre de la quinzena on s’hi anoten això mateix: les resolucions que es prenen en cada trobada de la quinzena. Les reunions de la quinzena no tenen una periodicitat regular, sinó que de vegades es reunien cada dues setmanes i en algunes temporades només n’ha constància d’un cop a l’any. És significatiu, de fet, que el mateix llibre de resolucions comenci amb una resolució de la confraria, com es pot llegir en el mateix títol del llibre: “Llibre de resolucions de la confraria de nostre senyora del Roser fet en lo any 1760 essent Priorista lo Reverent don Pau Caralt y Pabordes Pere Coromina y Joseph Riera y Noguer en força de una resolució en lo any mil set cents sinquanta nou feta per la quinsena de la mateixa confraria”⁴³².

Generalment el que es pot veure en el llibre de resolucions són l’elecció del prior, els pabordes, els membres de la quinzena, els deseners, els banderes, els cordoners i andadors⁴³³, els quals s’elegeixen generalment un cop a l’any, a diferència de les confraries citades anteriorment on el càrrec de la quinzena pot ser vitalici, i també, s’elegeixen els membres que formaran part del número un cop hi ha morts. Així doncs, les confraries de número en aquest cas estaven formades per 150 homes que formen el “número”, quinze que formen la quinzena, i molts d’altres que formen la resta de la confraria. D’entre els quinze de la quinzena hi ha dos pabordes, i el prior serà un càrrec religiós i no compta a dins de la quinzena. El sistema d’elecció d’aquests membres és, en part, complexa. En primer lloc cada membre de la quinzena escull un candidat per la propera quinzena, aquests són acceptats per tota la quinzena a través de vot secret. Un cop aprovats, entre aquests es fa un sorteig i s’escull a dos pabordes. De la mateixa manera també s’escullen els deseners, primer són proposats i votats en secret i després a través d’un sorteig en surten onze,

en força de una resolució en lo any mil set cents sinquanta nou feta per la quinsena de la mateixa confraria”. El llibre de resolucions pròpiament dit comença doncs el 1760, però hi ha algunes anotacions anteriors de 1740.

⁴³¹ ACGAX, llibre de resolucions... 1759, 1 de juliol

⁴³² *ibid.*

⁴³³ Veure doc 164 de les funcions de l’andador.

d'aquesta mateixa bossa es treuen els noms per els banderers i els cordoners. Així, la quinzena es reuneix i escull primer els noms que formaran la quinzena:

“los quals per escrutini secret en dita convocació foren hàbils y aprovats per concórrer al carrech de Pabordres y així los noms de dos anomenats en un paperet quiscun, lo qual han posat dins d'un rodolí de fusta y posats dins de una bolsa de cuyro y per un infant se'nat primerament tres vegades son estat extrets dos rodolins ab los noms del Dt Francisco Masbernat notari y Francisco Camps y Vilar, los quals en virtud de esta extracció deuen ser Pabordres en lo corrent any 1765.

Y per concórrer a la extracció de de deseners de dita confraria foren anomenats los següents [es proposen 16 noms, i el mateix procés, posats els noms en una bossa, i se'n treuen 11]

Item y finalment foren extrets per la Bandera a saber cordoner y bastoner los següents: [s'extreuen 7 noms]”⁴³⁴

Els membres de la quinzena, i per tant, els pabordes, deseners, banderers, andador (el qual s'elegia per votació), cordoners, bastoners, i en alguns anys els portadors del tàlem, eren individus que formaven part del número, és a dir, d'aquests 150 confreres, però també hi havia tot un altre gruix d'inscrits, homes i dones, que formaven part de la confraria sense ser del número. En dues ocasions es demana per doblar primer, i després per triplicar els confreres de número; la primera el 1764 es passa a 300 confreres de número, tenint en compte però: “ab lo ben entès de que est augment de dits los números de ninguna manera sie en detriment de dita confraria, com y també de que las personas que admetran per a completar dits números sien de una abonada vida y que desitgen servir a Maria Santíssima [...]”⁴³⁵, és a dir, persones devotes però també d'un **estatus alt**. El segon cop és el 16 d'abril de 1787, quan es passa a 450 confreres de número.⁴³⁶

De fet, els membres de la quinzena, que eren elegits entre els confreres de número, havien de pagar anul·lament una quota de trenta lliures: “Primerament se ha resolt que per lo die de nostra senyora del Roser se hajan de donat les trenta lliures que en los demes anys se acostuman donar per la Festivitat de dita confraria”⁴³⁷, i en diverses ocasions eren els encarregats de finançar les despeses de la confraria, fet que

⁴³⁴ ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, s.f., 1765, 22 de juny

⁴³⁵ ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, s.f., 1764, 28 de juny, veure doc. 142 i 143

⁴³⁶ Veure doc. 144. L'augment dels confreres de número també portava a l'augment “d'adornos” i banderes, com es veurà en el següent capítol.

⁴³⁷ ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions del Roser, s.f., 1759, 29 de juny.

suposava avançar els diners fins que la confraria els pogués pagar. En aquest cas, els membres de la quinzena i els pabordes tenien el dret de romandre en el càrrec un any més per tal de recuperar els diners que havien avançat, que es fan efectius cada any. Per exemple, el juliol de 1766, els pabordes deixen diners per les obres a la capella, i a canvi es queden un any més per poder saldar els comptes. O bé: “Mes que per quant los actuals Pabordres han gastat molt per raho de anar ab lo rosari y teni molt bestret en dita confraria se ha resolt que los dits pabordres se quedian per lo seguent any a fi de reintegrarse en lo que tene adelantat”⁴³⁸.

De la mateixa manera es registren diversos casos en el llibre de resolucions en què els confreres de número són expulsats per no poder pagar la quota: “Item per ser pobre y faltar de medits Pere Obert es estat extret de la bolssa un rodoli ab lo nom de Joseph Brugats, y per lo Senyor Riera, Pabordre, es estat anomenat Ignasi Bassols Sirurgiá y es estat admès.”⁴³⁹

Els membres de la quinzena són el màxim òrgan de decisió i d’organització de la confraria, són els que es reuneixen periòdicament i prenen les decisions sobre la confraria, així com també elegeixen els seus successors; també tenen altres drets, com tenir un cert protagonisme en les processons, ja que poden ser elegits com a deseners, banderers, cordoners, bastoners. Els confreres de número també tenen uns deures, com una quota d’uns 7 sous⁴⁴⁰, i uns drets que no tenen la resta de confreres, com per exemple, enterrar-se a la tomba de la confraria, o bé, que en el seu enterrament s’hi puguin portar bastons:

“Item se ha resolt que no puga enterrarse en la tomba de dita confraria ninguna persona que no sia del Numero y llurs família vivint junts en Llurs cases

Item se ha resolt que quant alguns Individus que no sia dels número vulla la cera en lo enterro no se puga portar los bastons com se acotuma a fer ab los confreres del Numero”⁴⁴¹

I quan es moren els membres de la quinzena: “en tots els enterros dels individus de la quinsena se porta el pendó del 1r misteri per tres noyets”⁴⁴².

Com ha s’ha vist en les característiques de les confraries, l’enterrament i l’acompanyament de la mort és un punt important pels confreres del Roser. En

⁴³⁸ ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions del Roser, s.f., 1780, 10 de juny.

⁴³⁹ ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions del Roser, f. 4v, 1760, 17 de maig.

⁴⁴⁰ Es puja la quota dels confreres de número per recaptar més diners, en un moment que la confraria ho necessita, s’augmenta fins a 7 sous i 6 diners. ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions del Roser, 1791, 25 d’abril.

⁴⁴¹ ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions del Roser, s.f., 1762, 9 de maig.

⁴⁴² ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions del Roser, s.f., 1868, 31 de maig.

diversos moments es veu aquesta preocupació en el llibre de resolucions, sobretot per la necessitat de tenir més espai per poder enterrar a tots els confreres de número. El 1799 es deneguen les obres a la capella per fer-hi més tombes: “despues de aver fetes las degudes diligencias per lograr llecencia de lo sor Ajuntament de la present Vila y sons obrers per lo ampliació de la tomba y avent presentat memorial en nom de la quinzena a lo dich Magnífich Ajuntament y Senyors obrers a fi de lograr llicencia per fer las ditas obras decretaren de que no, regonexent no convenient ans be molt perjudicial que se facian excavacions en lo pavimento de las obras material de la present Iglesia.”⁴⁴³ Finalment s’escull un lloc extern la capella que serveixi d’indret d’enterrament dels confreres en un cementiri, el Camposanto.

Malgrat l’elecció de membres de la quinzena a través d’una primera tria i després elecció secreta, hi havia una preferència pels hereus dels membres d’aquesta, així, hereten el càrrec:

“Primerament se ha resolt que en Atenció que en lo any ... (sic.) resolgue la quinsena que los fills y hereus fadrins de aquells que morissin en lo numero entrassen ells en nom de sos Pares sens necessitats de nominació ni sorteig y attes que es esta ocació no se troba dita resolució ha resolt novament la present quinsena renovar aquella anyadint Que qualsevol de ells sie attes sols sie de edat de vint anys tant militars com pleveos ab al que per ells sie demanat y en conseqüència de esta resolució havent mort lo Don Joseph Marcillo ha entrat en son lloch Don Anton Marcillo son fill y hereu per haver-ho demanat.”⁴⁴⁴

Les resolucions referents a l’entrada de membres a la confraria de número i a la quinzena és un tema que es va repetint al llarg dels anys. Així, el juliol de 1779 no es permet que s’esculli cap membre per entrar “al número” si prèviament no ha estat inscrit al llibre de de confraria, i un any més tard, es manifesta que tots els confreres de número han de tenir vint anys en el moment d’inscriure’s al llibre de confraria⁴⁴⁵. Aquesta distinció és interessant, ja que suposa un altre grau de jerarquització a dins de les confraries, d’aquesta manera, els menors de 20 anys quedarien exclosos del número i per tant de la quinzena, com en queden excloses les dones (i les nenes), com es pot veure en les llistes dels confreres de número que són sempre homes (fins el 1912 quan per primer cop apareix la “quinzena d’empleades”, en paral·lel a la “quinzena d’empleats”)⁴⁴⁶. I fins i tot, uns anys més tard, es revoca la resolució sobre els hereus i la successió de càrrecs de la

⁴⁴³ ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions del Roser, s.f., 1799, 11 de maig.

⁴⁴⁴ ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions del Roser, s.f., 1760, 27 d’abril.

⁴⁴⁵ ACGAX, *ibid*, s.f. 1779, 27 de juny; 1780, 21 de maig.

⁴⁴⁶ Ídem, s.f. 1921

quinzena, en tant que “se ha resolt que vuy en avant no se admetia a Persona alguna, encara que sia fill o hereu que no pàsia per vots secrets”⁴⁴⁷.

ENMIG: INTERIOR I EXTERIOR

El rector

La jerarquització present en l'estructura de les confraries també es donava en l'àmbit eclesiàstic. En diverses fundacions de la confraria es veu que el “capellà major” esdevenia un dels tres individus amb més poder: el rector de la parròquia per una banda, i per altra banda, els dos administradors que s'elegeixen cada any o cada dos anys. El paper del rector dins de l'organització de la confraria és fonamental; ell és l'únic individu, a part dels predicadors que instauren la confraria, que té la potestat d'inscriure els noms dels confreres i confrasses en el llibre de confraria per tal que tinguin validesa, pot beneir rosaris, i a més a més, disposa d'una clau de la caixa de la confraria, com també en tenen una cada administrador de confraria. Així, de fet, el rector té un doble paper: forma part de la confraria i de la parròquia, i en ambdues institucions té un càrrec de poder. Però l'aspecte més rellevant és el fet que el poder del rector és permanent i indiscutible: no és elegit ni es caduca, en canvi el càrrec d'administradors són temporals i renovables cada any.

“Primo se ordena que sia prior y paborde maior de dita confraria lo Rector de dita Iglesia qui ara es o per temps sera declarant que dit Rector tingui poder per escriure confreres *utrinsque sexus* en lo llibre que per aquest effecta estara deputat, y tambe de beneir Rosaris ab la Benedició acostumada del Roser; y si la gent que llur devoció voldran donar alguna cosa de almoyna per lo treball de ditas cosas se haia de posar en la caxa de dita confraria y servir per lo augment de dita confraria y que lo Rector y los dos pabordes haian de tenir una clau quiscun en dita caxa”⁴⁴⁸.

A més a més es demana que quan es passin els comptes de la confraria o quan s'hagin de prendre decisions importants, el rector hi sigui present, exercint així un

⁴⁴⁷ Ídem. S.f. 1781, 2 de juny. I encara el 9 d'abril de 1789: “Convocada la referida quinzena [...] se ha resolt lo següent: “Que per mort de Joseph Lladó, passamaner, que no sols era del número de dita confraria sinó també altre dels individus de dita quinzena, se ha resolt admetre per dit número y de dita quinzena a Anton Lladó son fill y hereu, que ja pluralitat de vots ha estat admès per dit numero per avero demanat personalment, y en atenció que havent estat los vots empates si se admetria o no per individus de dita quinzena, usant de benignitat lo Rt. Esteve Gomez, priorista, com atenint lo vot decisiu lo ha admès, y en atenció de haver-se sobre esto sucitat diferents duptes, y qüestions, ha resolt absolutament dita quinzena, que en avant no se dega admetre ningun per dita quinzena en lloch de son antecessor, sinó que faltant-se algun de dita quinzena, se'n dega traure un dels que queden en bolssa quan sescauen”

⁴⁴⁸ Ordinacions de la confraria del Roser de Constantins, 1645. ADG, Parròquia de Constantins, Llibre de la confraria del Roser, 1646, confreres. s. f., doc. 86.

paper de jutge i de controlador suprem. Aquest control del rector doncs, mostra la implicació de l'església en aquestes institucions que s'anomenen populars⁴⁴⁹.

En els llibres de confraria es pot veure que el paper del rector va molt més enllà i que realment és una de les persones que té més control sobre les confraries. En la gran majoria de confraries el rector és l'únic que té accés als llibres de confraria, per tant, és l'únic que anota tant els confreres i confrasses com també els comptes, quan no hi ha un càrrec com el clavari. Així, malgrat els pabordes siguin els que han de portar el control dels números, qui realment els anota i els aprova és el rector. En molts casos és també el rector el que elegeix els nous pabordes i pabordesses, per tant, sempre podria escollir segons els seus interessos.

Com ja s'ha dit en un capítol anterior, el paper del rector és cabdal pel funcionament de les confraries, i molts cops depèn de la seva bona voluntat que una confraria funcioni correctament, no només per tenir els llibres i els comptes en regla, sinó també per la resta de festivitats i celebracions que se celebren. Per exemple, beneeix les capelles⁴⁵⁰, publica els aniversaris dels difunts, elegeix el dia de la festivitat:

“8º se ordena que tots los anys se celebra una festa especial y ab lo lluhiment possible de Maria Santissima baix la invocacio de son santissim Rosari, deixant a la llibertat del *Senyor* Rector que vuy es, y per tems está a senyalar lo die de tia festa, que mes ben vist los serà”⁴⁵¹; fet i fet, és el “Señor Rector, per ser ell lo prior y principal administrador y director de esta *santa* confraria.”⁴⁵²

La figura del rector conforma un enllaç entre la religiositat que es viu a través de la confraria i la parròquia i l'església institucional, representada pel bisbe, el papa, i en aquest cas, també els frares predicadors.⁴⁵³

El paper del Bisbe

El paper del bisbe en el control de les confraries està relegat al mateix rector, per tant, és el rector que exerceix el poder per part de l'Església. Com ja s'ha dit, el paper del bisbe en la confraria es basa en la institució formal, la llicència episcopal,

⁴⁴⁹ Veure apartat dedicat a la parròquia i al rector.

⁴⁵⁰ Veure doc. 64, benedicció de la Capella del Roser de Castell d'Empordà, de 1646

⁴⁵¹ Ordinacions Camallera, veure doc. 59. ADG, Parroquial de Camallera, llibre de confraria, llevador confraria, s. XIV-XV, s.f.

⁴⁵² ADG, Parroquial de Beuda, Llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f. veure doc. 51, Ordinacions.

⁴⁵³ Veure més àmpliament el paper del rector al primer capítol.

el control mitjançant les visites pastorals, i el control dels comptes de les confraries. Més enllà d'aquestes tasques, el bisbe no tenia una relació directa amb les confraries.

CONTROL EXTERIOR

Els Dominics

Fora de l'organització interna de la confraria, l'orde de predicadors té un pes que transcendeix més enllà de la mateixa fundació⁴⁵⁴ (la qual no es considerava institucional fins que no es creava per un frare predicador). La importància que tenen els dominics en la fundació i en el seguiment de les confraries del Roser és el tret més diferencial d'aquesta confraria amb la resta de confraries de la mateixa època; en cap cas es necessita la institucionalització des de l'exterior, ni el control o la participació d'altres organismes (sense tenir en compte el bisbe). Les confraries del Roser formaven tot un entramat que anava creixen sota la protecció dels predicadors. La seu central es trobava a Roma, que derogava el dret de fundar confraries a la Província dels dominics d'Aragó, i aquests alhora els delegava als convents de dominics⁴⁵⁵. En algunes ordinacions apareix la confraria de la Minerva com aquella que regeix les ordinacions de la resta de confraries del Roser, i per tant, mostrant-se com a model o el referent a seguir.⁴⁵⁶ Curiosament, les confraries del Santíssim Sagrament, també molt abundants en època moderna, adoptaran el nom popular de confraries de la Minerva, en referència a la confraria fundada a Roma a Santa Maria supra Minerva. Hi ha una relació entre aquestes tres confraries que es va entrellaçant en diferents moments, segurament perquè totes tres foren confraries difoses pels dominics, i perquè tant la confraria del Santíssim Sagrament (1558), com la confraria del Roser, es van fundar en el convent de la Minerva a Roma; en algun cas la confraria del Santíssim Sagrament i la del Roser comparteixen llibre, com en el cas

⁴⁵⁴ “Ordinacions de la confraria del Roser fundada en la Iglesia parroquial de St. Vicenç de Contastins per mi fra Antoni Puig del Orde de Predicadors lector en Arts, conventual en lo Convent de S. Domingo de la ciutat de Girona, a 10 de setembre del any 1645”, així són els encapçalaments de les ordinacions, on es veu el paper fundador dels dominics. ADG, Parròquia de Constantins, Llibre de confraria, 1646, s.f.

⁴⁵⁵ A partir de 1601 els dominics de l'Orde General d'Aragó tenen poder per instituir les confraries, i alhora, delegar-ho als priors dels convents. Veure PUIGVERT, Joaquim M. “La parròquia rural...”, pàg. 473.

⁴⁵⁶ ADG, Parròquia de Mont-ras, Llibre de Confraria, primeres ordinacions, fol. 2., doc. 139; ADG, Parròquia de Foixà, primera còpia de les tres ordinacions (doc. 98). En algunes llicències episcopals es troben referències a la confraria de la Minerva, per exemple en el cas de Jafre, es certifica que la confraria del Roser ha de ser agregada a la confraria de la Minerva de Roma, el 1622. ADG, Registre de lletres, U-227, f 136.

de Centenys, essent dues confraries paral·leles⁴⁵⁷, a Esparra⁴⁵⁸, s Sant Marçal de Quarantella⁴⁵⁹ – tot i que ja del XIX-, de manera que de vegades es confonen.

El paper del dominics continua actiu després d’haver-se fundat la confraria, per exemple, en les ordinacions, o en els pactes presents en les actes de fundació, es presenten tres punts que fan referència de la relació dels dominics amb les confraries del Roser.

En primer lloc, queda plasmada la insistència i l’obligació de què els dominics presideixin les festes del Roser com a mínim anualment, o bé que ells siguin els capacitats per beneir els rosaris (en alguns casos), ambdues accions remunerades. A Vulpellac es demana que “si acomodament poden en dita festa que tingan sermo y si poden ser que tingan frare de la orde de predicadors perque aquest los declarara millor les excellentias de esta sancta confraria”;⁴⁶⁰ i a Torralles es constitueix que els confreres “y nes anant fent se beneir lo Rosari per algun Religios de St. Domingo que tinga llicencia de la orde”⁴⁶¹. I realment es feia així, com es mostra en el llibre de comptes de les confraries. Les confraries del Roser eren doncs una font d’ingressos pels frares dominics.

En segon lloc, un dels punts de les ordinacions que apareix en diversos llocs és que la confraria del Roser s’establia a la parròquia sempre i quan no existeixi un convent de dominics; però en el moment que es fundi un convent dominic, la confraria i tots els seus béns s’havien de traslladar al dit convent: “Se ordena que en cas en lo temps esdevenidor se fundas en est pobles convent de Frares Predicadors en eix cas quedaria extinguida y anulada dita confraria y tots los predits interessos y insignias de dita confraria deverian passar y tranportarse a dit Convent de Predicadors”⁴⁶². Aquest punt dóna constància de la generalitat de les ordinacions, ja que en cap cas de la província de Girona s’ha hagut de traslladar una confraria de la parròquia al convent; o bé la pretensió d’expansió dels dominics era molt ambiciosa i vetllaven pels seus propis guanys. Les confraries del Roser de Girona i de Castelló

⁴⁵⁷ ADG, Parroquial de Centenys, Roser, 1721, Santíssim, 1729.

⁴⁵⁸ ADG, Parroquial d’Esparra, Roser i Santíssim, 1792

⁴⁵⁹ ADG, Parroquial de Sant Marçal de Quarantella, Santíssim i Roser, 1822-1924

⁴⁶⁰ ADG, Parròquia de Vulpellac, Llibre de Confraria, 1607-1876, confreres, s.f., de les ordinacions, sisena, doc. 359

⁴⁶¹ ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya (Torralles), Llibre de confraria, 1644-1735, s.f., primera constitució de les ordinacions, veure doc. 70.

⁴⁶² Ordinacions de Camallera, veure doc. 59. També, entre d’altres, Corçà, 1616 (doc. 88); Les Planes, SOLÀ i COLOMER, Xavier. “La reforma catòlica...” pàg. 140-142. Veure documents de les ordinacions per tots els casos.

d'Empúries es troben des dels seus inicis fundades en els convents. No es pot deixar d'esmentar el cas de la confraria de Castelló d'Empúries, on el rector de la parròquia de Castelló demana “[...] que habiendo quedado estinguido el Conveto de PP Predicadores de esta Villa se hallaba en el fundada con mucha veneracion de los feligreses de esta, la cofradia de N. S. del Rosario: y como por varios y repetidas instancias de los parroquianos, me haya sido indispensable recurrir al superior competente para trasladarla a esta Parroquial Yglesia y Hallandome autorizado para el indicado fin, vida y suplico a V.S.Y se digne dar el competente permiso para poder realizar la indicada traslación, autorizando el lugar de la Parroquial Yglesia para dicho efecto [...]”, és a dir, en aquest cas, és el convent que tanca i que es creu necessari traslladar la confraria a l'església parroquial.⁴⁶³

En tercer lloc, i sobretot ja entrat el segle XVIII⁴⁶⁴, es veu en els llibres de confreres i confrasses com la presència dels dominics s'accentua, ja que es necessita el seu consentiment (o la seva benedicció) per legitimar els confreres que han estat inscrits pel rector, i sovint aquests escrits es troben cada any, a partir de la segona dècada del segle XVIII. Les inscripcions són curtes, amb un màxim d'unes vuit línies, i prenen una fórmula com la següent: “Perquè tothom que estigui inscrit rebí les indulgències i els perdons que han concedit tans papes”⁴⁶⁵ i més freqüentment aquesta fórmula: “Jo fra Antoni Rossell, predicador benerat del orde de predicadors, fundador de la present confraria de *nostra* senyora del Roser, aprovo, admito y confirmo, tots los confreres y confrassas escrits en aquesta confraria finslo present dia y comptas a 26 de Abril de 1646. Fra Antoni Rossell, qui supras.”⁴⁶⁶

⁴⁶³ ADG, Parroquial de Castelló d'Empúries, Roser, confreres, 1814, full sol, 1844. Veure doc 73. I veure també apartat “La Capella” en el capítol Art i Devoció.

⁴⁶⁴ Tot i així també apareix anteriorment en algunes institucions, tot i que no es veu clarament plasmat al llibre de confraria, per exemple, al llibre de confraria de Constantins: “Septimo se ordena que lo Rector com a Prior de la Confraria tinga cuidado de aportar o... lo llibre quiscun any haont se escriuran los confreres al prior de Nostre monestir de preedicadors de Gerona peraque ell aprobe y admita los confreres que aquell ansy haurà entrat en dita confraria porque de latra menra no guanyaran los perdons conforme las constituciones apostolicas declarant que per aço no hayan de pagar ningun diner.” ADG, Parròquia de Constantins, Llibre de confraria, 1645, s.f., doc. 86

⁴⁶⁵ ADG, Parròquia d'Argelaguer, Llibre de confraria del Roser, 1594-1947, confreres. s.f.

⁴⁶⁶ ADG, Parroquial de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f. Entre molts altres exemples, també a Vilopriu: “El infraescribit y firmat com ha Prior del Convent de S. Domingo de la present Ciutat de Gerona Prometo per confreres y confrassas de Na. Sa. del Roser y a todas las gracias, privilegis y indults de dita confraria del Roser del lloch de Vilopriu Axí homens com dones fins lo dia present que contam al 24 de octubre de 1714. Fr. Francisco Miroso, Prior”, ADG, Parroquial de Vilopriu, llibre de confraria, confreres, 1674-1894, f.33. (doc. 358)

En aquests casos no eren els dominics que visiten les confraries, sinó que els administradors eren els encarregats d'anar al convent més pròxim a portar-los el llibre de confraria: “Que todos los años tengan obligación de llevar el libro donde estan escritos los confrades de dicha cofradía al Padre Prior, o Principal Presidente del Convento mas cercano de nuestra sagrada Religión para que los admita y vea los que de nuevo han entrado”⁴⁶⁷. Així doncs els dominics eren els instauradors de les confraries, i en la seva institució, eren també els que nomenaven les ordinacions: és a dir, l'estructura i les funcions de la confraria del Roser depenien directament de la mà dels predicadors. Aquesta aprovació de llibre de confrades per part dels priors dominics cal posar-la en paral·lel amb l'aprovació dels llibres de comptes per part del bisbat. Els dos llibres havien d'ésser revisats pels dos instituidors de la confraria; per una banda els dominics s'ocupen del benestar espiritual i del manteniment de confrades a les confraries; i per altra banda, el bisbe controla els ingressos i despeses de la parròquia, com a part integrant dels ingressos i despeses del mateix bisbat⁴⁶⁸, sense deixar de banda els guanys econòmics que també rebien els dominics per les diferents tasques que realitzen a les confraries (sermons, misses, benediccions, aprovacions....).

En alguns casos els predicadors són també els que elegeixen els rectors com a priors de la confraria. És extrem el cas de la confraria de Mont-Ras, on s'anomena com a Prior el rector, càrrec que durarà dos anys, i després serà el prior el domer de l'església, dos anys més, quan tornarà a ser prior el rector, i així successivament.⁴⁶⁹

Per últim, apuntar que explícitament o implícita, el paper dels dominics també es veu en la simbologia i les imatges escollides per la confraria, com es tractarà en l'últim capítol.

Els papes i les indulgències

Els grans instruments que disposa l'Església per captar i mantenir els fidels són les indulgències, la “remissió de la pena temporal, que queda després de

⁴⁶⁷ ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de confraria del Roser, 1637-1904, fol.1, de les segones ordinacions, doc. 139. Encara que aquesta ordinació és del 1637, les primeres referències explícites es troben a partir dels anys 60 del segle XVII, i no es generalitza aquest tràmit dins el XVIII (és a dir, que se'n deixi constància escrita en el llibre de confraria).

⁴⁶⁸ La sessió XXII capítol 9 del Concili de Trento ordena que els bisbes tinguin cura d'economia de totes les associacions que s'instauen.

⁴⁶⁹ ADG, parròquia de Mont-ras, Llibre de confraria, segons ordinacions, fol. 3., doc. 139, fins i tot diu explícitament que “son y seran Priors perpetus de dita Confraria”.

confesats los pecats, ó despres de la contrició de ells”⁴⁷⁰, aquestes només poden estar decretades pels papes. Els actes pautats per les ordinacions que ha de realitzar el confrare o confrayessa són sempre premiats amb algun tipus de gràcia o perdó, de més o menys pes depenent de l’acte en qüestió⁴⁷¹. Les indulgències no sempre apareixen en els estatus i podria ser que es publicuessin apart, com és el cas de la confraria del Roser d’Ullastret, de la qual es conserva un llibret de “Fidel còpia de les indulgencias perdons gracias y privilegis concedits per diversos Pontifices als confreres de la confraria de *Nostra Senyora* del Roser extreta de un sumari pergameo pendent en la paret proxima de la capella del Roser de la *present* Iglesia de Sant Pere del castell de ullastret pera *que* ab major facilitat se pugan publicar, y tambe parque com lo dit sumari persa antiguitat se haja molt distruint, nos perdre la memoria de tan gran tesor: die iiii january MDCLXXXIII”⁴⁷². És interessant el fet que es pengin les indulgències a l’abast de tothom, a la paret de l’església, amb la pretensió de fer-les públiques i accessibles, malgrat que no tothom les pogués llegir. I també és interessant el concepte de preservar la memòria. En els llibres del Roser, com el de Taix i com el de Barón, es dediquen principalment a recollir i explicar les indulgències i les gràcies, llistes i explicacions que ocupen la major part dels llibres.

Existeixen dos tipus d’indulgències, totes ells concedides pel papa: les plenes i les parcials. Les indulgències plenes o plenàries suposen la remissió total dels pecats, en canvi les parcials són temporals, poden ser de dies o d’anys⁴⁷³. Les indulgències es podien guanyar per diversos aspectes, per ser confrare i confrayessa del Roser, per resar el rosari, per assistir a missa, per participar en les processons, per visitar les capelles del Roser, entre molts altres, i el tipus d’indulgència dependrà de la grandesa del fet.

Pel què fa el paper dels papes en el funcionament de les confraries, també hi són presents a través de les butlles i els breus, que apareixen en algunes ordinacions, i que no deixen de ser la institucionalització de les indulgències. Per exemple, es

⁴⁷⁰ BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari...*, pàg. 17, definició d’indulgència.

⁴⁷¹ Les indulgències poden anar des del res del rosari fins a la visita de “visitant los cinc altars,” com apareix a les ordinacions de Torralles (Castellar de la Muntanya), ADG, Paroquial de Castellar de la Muntanya, Llibre de confraria, veure doc. 70

⁴⁷² ADG, Parròquia d’Ullastret, lligall dins del llibre de confraria del Roser. També a la confraria de Tregurà, AEV, Parroquial de Sant Julià de Tregurà, confraries, confraria del Roser, 1808-1842, s.f., veure doc. 288.

⁴⁷³ BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari...*, pàg. 18. En aquesta distinció: “si un morís despres de guanyar una Indulgencia plenaria, sens passar per lo Purgatori, sen aniria al Cel”.

poden torbar en les Ordinacions de Camallera o de Tortellà, entre d'altres.⁴⁷⁴ Així, en les ordinacions es poden trobar butlles com *Pastoris Aeternis*, atorgada pel papa Sixt IV, i que es tracta del primer document papal del rosari, del 30 de maig de 1478: concedeix indulgències a favor dels confreres per les festes de la Nativitat, Anunciació i Assumpció de Maria⁴⁷⁵. La butlla *Sacer Praedicatorum Ordo*, per Innocenci VIII del 2 de juliol de 1486, indulgència plenària en vida o mort per aquells que “dichono” el saltiri o rosari de Maria⁴⁷⁶. Aquestes dues són només una petita mostra de les indulgències concedies a la confraria, i són les que es troben més vegades escrites en els llibres de confraria.⁴⁷⁷

Per altra banda, també hi ha una sèrie de breus papals, que es diferencien de les butlles per ser de menor importància i per ser més sintètics. Els que es troben en les ordinacions són els que segueixen. Els breus de Lleó X *Pastoris Eterni* i el breu de Sant Pius V, *Iniunctum nobis insyper*, ambdós fan referència a la no obligació de pagar per entrar a la confraria, i a més a més el primer també fa referència al guany de béns espirituals per resar el rosari; els breus que dicten que cal resar el rosari cada setmana, en el breu *Et si temporalium cura* de Clement VII i en el breu *Ratione Conguit* de Pau III; i el breu de Pius IV, que permet que un confrare pugui resar per un de malalt, *Etri gloriosus*. Un dels breus mes citats i destacats és el *Monet Apostolus*, de Gregori XIII on declara la festa solemne del les confraries a l'octubre, per exemple, aquest és l'únic breu aquí citat que apareix en les Ordinacions de Vilamarí i de Llanars⁴⁷⁸. Un altre breu de Gregori XIII que fa referència a un tema ja tractat, que és el trasllat de la confraria en el cas que els dominics fundessin un convent a prop d'on s'estableix la confraria, *Dudum viquidem*.

La relació entre papat i l'orde dels dominics continua essent palesa en molts àmbits de la confraria: “Ordinacions generals de la Confraria de Nostra Mare y Senyora Maria SSma. del Roser aprobadas y confrimadas per diferents Sumos Pontífices y per lo Sagrat Orde de Frares Predicadors”⁴⁷⁹. També seguint aquesta relació, cal citar dos breus i dues butlles més. Els dos primers exposen que no es

⁴⁷⁴ Veure docs ordinacions, Camallera doc. 59;

⁴⁷⁵ WALZ, Angelo, O.P., “Saggi di Storia Rosariana”. *Memoria Domeinicane. Revista di Religione, storia, arte*. anno 79, gener-març 1962, pàg. 19.

⁴⁷⁶ Ídem. pàg. 22.

⁴⁷⁷ Per la resta d'indulgències veure: MANSILLA, P. (OP), *Sumario de las indulgencias concedidas a la Cofradía del Santísimo Rosario*, reimprés a Salamanca per Vicente Blanco, 1826

⁴⁷⁸ Veure docs Ordinacions de Vilamarí (doc. 342) i de Llanars (doc. 112)

⁴⁷⁹ ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, confreres, 1704, s.f. Títol de les ordinacions, veure doc compert annex. 265

poden fundar confraries sense llicència dels predicadors, un de Pius V, *Inter desiderabilia cordis Nostri*, i un de Sixt V que ho confirma. Les dues butlles fan referència a l'admissió de confreres, la qual només es pot dur a terme per una persona amb autoritat, és a dir, pels predicadors. Una de les més destacades és la de Pius V *Consueverunt romani Pontifices*, que alhora fa referència a la instauració del rosari en l'església Catòlica i la relació que aquesta té amb els dominics (cal recordar que Pius V és el papa instigador del rosari i que ell mateix havia format part de l'orde dels dominics); també present en una butlla de Sixt V, *Dum inefabili a meritoris insigne*.

Les butlles i els breus es van trobant cada cop més presents en les ordinacions més tardanes, així, sembla que sigui una manera d'institucionalitzar i afirmar les confraries per part dels papes, els dominics i les altes esferes de l'església, ja que poden aparèixer referències a breus i butlles a la gran majoria de punts de les ordinacions.

Per últim cal destacar que hi ha una gran diferència entre la quantitat d'indulgències que apareixen en els llibres devocionals, com els de Taix i Barón, i les indulgències que es fan presents en les ordinacions. Així, en el primer cas, es troben tot tipus d'indulgències relacionades amb el rosari, i en el segon cas, es tracten aquelles que estan directament relacionades amb la confraria i amb el paper dels confreres. En el primer cas, els llibres devocionals no estaven pensats per propagar-se enmig de les classes analfabetes, sinó que més aviat permeten una lectura individual o fins i tot familiar, i en el segon cas, a través de les ordinacions i de les confraries es propaguen un grup concret d'indulgències.

Com es veurà a continuació, les indulgències s'usaven, a més de la funció de propiciar la devoció, per incentivar l'ajuda en la realització d'alguna obra en la capella, el retaule o alguna tasca relacionada amb una confraria concreta. En aquest cas, es podien concedir indulgències a confraries concretes, i això és el que també està registrar en les lletres episcopals, els "Vidimus" d'indulgències papals a favor de confraries concretes, com per exemple Arenys de Mar, el 1640, entre d'altres⁴⁸⁰.

A Mont-Ras s'arriba a un cas extrem en referència a les indulgències; es demana a les ordinacions que el rector publiqui les indulgències que es guanyen cada setmana,

⁴⁸⁰ ADG, Lletres, U-246 f. 62-63; a Canet, U-237, f. 155-156, 1632; Crespià U-248, f.152v-154, 1643; Esponellà, U-248, f. 160v, 1643; Hostalric, U-262, f. 52v-54v, de 1668, Sant Julià de Llor, doc. 223. Després d'aquest any es comencen a anomenar jubileu.

de tal manera que els mateixos confreres puguin “administrar-se” els actes i les bones obres:

“Item ordenam que lo Senyor Prior so lo qui farà los manaments publique las Indulgencias que guanyan los Confreres en aquella Semmana y de quan en quant los declaren los Misteris del Rosari y lo modo com lis han de dir y lo Diumenge precedent al que se ha de fer proffessó conte al Poble peraque dit dia se aparten pera confeaar y combregar peraque millor pujan guanyar las indulgencias concedidas als qui segueixen en ditas professons”⁴⁸¹

COMPTE I FINANÇAMENT

Els comptes de les confraries es trobaven majoritàriament en els llibres de comptes formant conjuntament amb els llibres de confreres, els dos llibres propis que té cada confraria. Malauradament, no s’han conservat tants llibres de comptes com de confreres, aquest fet fa pensar que potser no totes les confraries disposaven d’uns llibres de comptes o si més no, no sistematitzats. Com en el cas dels llibres de confreres, els llibres de comptes són heterogenis, i en alguns casos les anotacions són extenses i detallades, i en d’altres casos són esquemàtiques i escuetes. En els llibres de comptes és on es pot trobar gran part de la informació referent al finançament de les confraries, però també hi ha altres documents que poden aportar notícies, com els mateixos llibres de confraria, les llicències episcopals, els testaments i tot un seguit de documents notariais com censals, èpoques i altres.

DESPESES ORDINÀRIES I EXTRAORDINÀRIES

Un dels temes més transcendents de les confraries del Roser és la inscripció gratuïta, que es presenta com un dels incentius de la participació a la confraria, i és una característica comuna de totes les confraries del Roser. Malgrat aquesta gratuïtat, les confraries tenien unes despeses que s’han de cobrir, per tant, necessiten tenir uns ingressos més o menys estables. Aquestes despeses es poden diferenciar entre despeses ordinàries i despeses extraordinàries, que alhora, normalment també coincideixen en procurar un sistema de finançament ordinari i extraordinari respectivament.

Les despeses ordinàries de les confraries contempnen els diners que s’han de pagar al **rector o als sacerdots o dominics** que s’ocupen de celebrar els diferents

⁴⁸¹ ADG, Parroquial de Mont-Ras, Llibre de confraria, fol.1-6, Ordinacions de Mont-Ras de 1619, veure doc. 139 i 140.

actes del Roser: les processons, les misses (tant la celebració de les misses de difunts, dels aniversaris, de les misses de les festes del Roser), les vespres, els goigs.⁴⁸² A Vall-llobrega es paga “per la professó del Roser del primer diumenge de octubra, se paga anal rector, per la missa baixa que diu per los confreres, professó, y goigs, dotza sous *barcelonesos*, dic 12s”⁴⁸³. O a la Cellera s’estipula, en aquest cas al llibre de confreres, també el preu de les misses que s’ha de pagar:

“Consert y ajustat lo Pobla y lo *Senyor* Sacristà que tots los cantars se faran per los diffuns confreres de *Nostra Senyora* del Roser se arà de donar a al *Senyor* Sacristà per mysa y canturia sys sous *barcelonesos* dich 6

Item anals altràs sassardots asystirà en dit cantar per cada un dos sous, dich 2”⁴⁸⁴

Es poden trobar diferents tipus de comptes: generalment els comptes són anuals, així que s’anota tot el que es gasta i es guanya durant l’any, de forma més o menys resumida:

“Els pabordes han arreplegat 21 lliures 16 sous, les quals s’han gastat: 1 ll 4 s per cera; 2 ll 16 s per ajudar a pagar els músics, 4 ll 3 s per los musics de cantar los goigs, 10 ll 10 s per les funcions de l’església, ço és, 6 rals de plata per las processons de cap de mes i 3 ll misses, ço és, la missa de cap de més, i després altra missa cada més, i missa matinal i major, i dotze rals de plata, per *sis* sacerdots per l’assistència de l’ofici i processó.”⁴⁸⁵

En d’altres casos, els conceptes no estan detallats, i només es fa referència al saldo final de l’any quan es passen els comptes anuals, o bé quan es fa el canvi de pabordes, com és el cas de la confraria del Roser de Bolòs:

“Los Pabordes Alejo Sala y Mollada y Pere Colom Pagesos de la present han pagat tot lo que havian de pagar per la funssió del Roser de la Present Parròquia de Bolos han quedat 6 ll. 7 y las quals entregan als Pabordes que entran Bartholomeu Badosa y Miquel Bretxa vui dia 21 de octubre de 1792 y las Pabordessas son vui dia Rosa Colom Mullera de Pere Colom Pages y Maria Sala y Molladora *Donzella*.”⁴⁸⁶

⁴⁸² En les despeses per les festes també hi ha alguns casos de compra de menjar, com el cas de les neules que es compren a Sant Gregori periòdicament, que es pot fer gràcies a la recol·lecta dels “ous de goig”, segurament una rifa o una venda a través de l’acapta. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1944. Veure també a Sant Julià de Llor, doc. 225.

⁴⁸³ Veure doc. 323 amb tots els pagaments, comptes de Vallobrega, 1688.

⁴⁸⁴ ADG, Parroquial de la Cellera, llibre de confraria, Roser, confreres, 1673-1693, s.f., segurament 1673.

⁴⁸⁵ ADG, Parroquial de Porqueres, 1701, confraria del Roser, comptes, s.f.

⁴⁸⁶ ADG, Parroquial de Bolòs, confraria del Roser, confreres, s.f., 1792.

Els comptes de les confraries, a més de les despeses i les entrades, deixen veure quines eren les activitats de les confraries, així, en totes elles es pot veure que les celebracions que sempre es feien eren les misses, les misses dels aniversaris i dels difunts i les processons. En d'altres ocasions, són freqüents els pagaments als músics que acompanyen aquestes celebracions, els goigs, el pagament per sacerdots vinguts de fora, sobretot per les grans celebracions del roser de maig i d'octubre. Aquestes celebracions es realitzen en general un cop al mes, el dia que s'estipulava per la confraria, que generalment era el primer diumenge de mes. D'aquesta manera és freqüent trobar els comptes anuals desglossats per mesos i multiplicats per dotze, havent-hi una despesa més gran els mesos de maig i octubre, mesos en què es realitza la festa més solemne (per exemple, amb més sacerdots, amb processons més llargues, amb més assistència i amb més imatgeria que les ordinàries, amb acompanyament de més músics i cor...).⁴⁸⁷ En alguns casos també es pot trobar una llista on s'estipula la relació de preus del que s'ha de pagar, fet que també permet veure les persones i els rituals que participen en aquestes celebracions, excepcional en aquest sentit la “Concordia y Avinantesa fetra entre lo Reverent Capítol u Comunitat de la Iglesia Collegiata y secular de Santa Maria de Ulla y los pabordes y Administradors de la Santa Confraria del Roser [...]”⁴⁸⁸.

A part dels pagaments al rector, una part important del finançament de les confraries es destinava a la **cera i les llànties d'oli**⁴⁸⁹. En els llibres de comptes aquestes són els elements més esmentats, i formen part de la despesa ordinària. Tot i semblar objectes vulgars, proporcionen la il·luminació indispensable del culte – materialment i simbòlica –, i en els llibres de confraria es deixa veure el seu pes, per exemple, quan es reglamenta que la cera i altres només es poden usar per raó de la confraria, i que les candeles s'han de cremar fins al final, fins que s'apaguin⁴⁹⁰. La il·luminació de la capella, en el cas de les confraries del Roser, era inherent a qualsevol tipus de celebració que es fes, i també havien d'estar a disposició dels confreres que visitessin la capella individualment. En certa manera la cera passa a ser

⁴⁸⁷ Veure l'exemple de la confraria de Vall-llobrega als docs. 323 llista de preus i celebracions, 335, 337, 338, 339 pagaments ordinaris i algun extraordinari, veure també doc. 200 comptes generals de Rabós d'Empordà, i també la Llibreta de misses i delmes de la confraria del Roser de Porqueres, veure doc. 192.

⁴⁸⁸ Veure doc. 291 (ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, XVIII-XIX, f. 6v-7v.) i rectificació pel bisbe Taverner el 1723, veure doc. 295.

⁴⁸⁹ Veure l'estudi local per Torroella de Montgrí: VERT i PLANAS, Josep. *La indústria de la cera, els ex-vots i les devocions populars*. Girona: Museu del Montgrí i del Baix Ter, 1987

⁴⁹⁰ ADG, Parròquia de Rupià, Llibre de confraria, ordinacions, s.f.

una moneda de canvi: alguns pagaments es fan amb ciris, o bé aquests es venen per aconseguir monedes per destinar-les a una despesa extraordinària de la confraria, com es pot veure en les llicències episcopals; a la confraria del Roser d'Ollers se'ls dóna llicència per vendre ciris per pagar el retaule⁴⁹¹, o fins i tot es paguen les despeses amb els mateixos ciris, com en el cas del pintor Jaume Vilanova, que rep “34 lliures barceloneses que li pagaran amb 2 ciris”⁴⁹² per la pintura del retaule del Roser. Tot i ser un element comú i usat àmpliament en les cerimònies religioses, no era un objecte a l'abast de tothom, en les celebracions s'estipula que el confrare, “si lo poder li basta, tinga en les mans una candela ensesa”⁴⁹³.

Per altra banda, hi ha una sèrie de despeses extraordinàries que sobretot fan referència als elements de la capella, la imatgeria, la vestimenta i l'orfebreria de la confraria, tant per la realització d'elements nous de culte com pel manteniment. Aquestes obres es tractaran en general a l'últim capítol. En el llibre de confraria aquests conceptes apareixen tant en la llista de despeses com també en forma de rebuts per part dels que han realitzat l'obra: “Dich jo Antoni Rafart, daurador de Barcelona, que tinch rebut de Jaume Garriga administrador del Roser del la sglesia del lloch de Gualta trenta rals moneda *Barcelonesa*, los quals me pagat per una figura del Pendo que los he dorada vuy al 24 de agost de 1669.”⁴⁹⁴

Sovint aquestes empreses més costoses, tot i les acaptes extraordinàries, tenien dificultats en pagar-se, de vegades no es podien acabar de pagar o es realitzaven pagaments molt esglaonats de petites quantitats segons les confraries anaven obtenint els ingressos, com el cas de la capella del Roser d'Ullastret, on hi ha diversos rebuts de pagament al mestre d'obres de petites quantitats, que es van pagant mes a mes⁴⁹⁵.

⁴⁹¹ ADG, Lletres, U-222, f. 54, 19 d'agost de 1614, entre moltes altres. Veure també per una recopil·lació de les llicències per sufragar diferents tipus d'obres a les parròquies de l'Empordà: MARQUÈS, Josep M. “Esglésies del Baix Empordà” a *Estudis del Baix Empordà*, 15, 1996, pàg. 35-67.

⁴⁹² Contracte transcrit a SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós...*, pàg. 143-144.

⁴⁹³ TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles...* 1597. fol. 17v. Fet que també mostra la desigualtat socioeconòmica de dins les confraries.

⁴⁹⁴ Veure doc. 106, confraria del Roser de Gualta.

⁴⁹⁵ ADG, Parroquial d'Ullastret... veure docs. 305 a 318.

FONTS D'INGRESSOS REGULARS O ORDINARIS

Les fonts d'ingressos de les confraries eren diverses, i en general, les principals eren les **donacions** voluntàries. Aquestes s'estipulen en algunes de les ordinacions de les confraries, que apunten que malgrat la gratuïtat, es poden realitzar donacions, com el cas de Castellar de la Muntanya: “ab pacte y condicio que no ha de obligar a ningú *que* per les tals coses aje de pagar algun ...: pero si graciosament voldran donar alguna cosa segons la devocio de cada qual, servesca per lo augment de la confraria”⁴⁹⁶. Sembla que aquestes donacions voluntàries es van tornant obligatòries, i en la majoria de confraries al segle XIX⁴⁹⁷, s'obliga a pagar una quota per participar de la confraria: “concentim, i tenim a bé que avui en endavant, tots los confreres que voluntàriament pagaran un sou *barcelones* tots los anys”⁴⁹⁸, que es justifica sobretot per pagar la missa de difunts dels confreres. El cas de la Cellerà és un dels únics documentats d'obligatorietat de pagar ja al segle XVII: “Vuy dia 13 *novembre* de 1659 rehunida la quinzena del Roser ha resolt que los confreres que entrien pagaran dos rals de entrada y de la edat de 12 años en abant pagaran 15 diners per añ y los pagaran quant los vinga bé pero al morir no sels dirà lo aniversari que no hajian liquidat y que los que ja han pagat la entrada sols pagaran los años que segueixen.”⁴⁹⁹ I a Vall-Llobrega, els confreres del Roser s'inscriuen amb l'antoció dels pagaments: “Antoni Cabrer de la Montanya se escrigué a la confraria del Roser en lo any 1720, y ha pagat fins lo any 1754, obit”⁵⁰⁰.

Les donacions de les famílies poderoses, que deurien ocupar càrrecs dins de la confraria, devien suposar un ingrés important, com el cas anteriorment citat de les confraries de número per exemple. A través dels testaments també es deixen donacions, destinades a pagar misses sobretot a la capella del Roser.

Per altra banda, les confraries organitzaven tota una sèrie d'activitats, algunes ordinàries i d'altres extraordinàries, per finançar aquestes despeses. Les activitats per aconseguir més ingressos varien segons la confraria.

⁴⁹⁶ Ordinacions de Castellar de la Muntanya, 1644, veure doc. 70.

⁴⁹⁷ I fins i tot segle XX, com el cas de la confraria del Roser de Castellfollit de la Roca, veure doc. 72.

⁴⁹⁸ Veure doc. 179; també de Peratallada veure document referent als enganys sobre els pagaments, doc. 180, i també Rabós d'Empordà, doc. 202; Sant Miquel de Pera, doc. 247.

⁴⁹⁹ Veure doc. 74, llibre de confraria, 1736-1903, també referències a pagaments el 1862, veure doc. 75

⁵⁰⁰ ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, llibre de confraria, 1720, f.1. També a la confraria de Bolòs, veure doc. 57, sobre el pagament dels confreres i les almoines; i confraria del la Sala, doc. 206.

Les recol·lectes a través del **bací** eren unes de les més freqüents, que es realitzaven en els moments que s'acabava la missa, en general els diumenges⁵⁰¹, i consistien en passar el bací o la cistella entre tots els assistents. Aquesta recol·lecta disposava d'un objecte especial per aquest fi, la bacina, com es veurà en el capítol següent. Tant siguin acptes com bacines, sovint es duïen a terme per les pabordesses, a Constantins, les “pabordesses haian de fer una accapta cada cap de mes lo qual diner haian de posar a la caixa de dita confraria”, o a Mont-Ras són les pabordesses les “administradores del bací”⁵⁰². En alguns casos les col·lectes també es feien de casa en casa o en festivitats assenyalades, i s'aprofitava també per cantar i ballar en algun cas, com a Riudarenes, documentat per J.M. Puigvert, on els dissabtes de Pasqua es canten els goigs acompanyats de músics, activitat de la qual en treuen uns beneficis.⁵⁰³ O bé, també documentat per Puigvert, a Salt part de les despeses del Roser (150 rals a l'any), s'obtenien “de algunes dozenas de huevos que se recogen de los manzebos del lugar, cantando los gozos del Rosario, por las cases de la misma parroquia”⁵⁰⁴.

També hi ha documentades aquestes pràctiques en els llibres de visites pastorals, sobretot per queixar-se que aquestes no es realitzin quan encara s'està oficiant la missa.⁵⁰⁵ I fins i tot en les ordinacions de les confraries apareixen referències a les recol·lectes, com el cas de Vulpellac: “Mes que lo baci de nostra Senyora del Roser nol age de portar ningun obrer de la yglesia sino hu dels pabordes y asy les almoynes del baci com qualsevol altres almoynes que nos mesclen en la obra de la yglesia sino que estiguen a dispositio del prior y pabordes pera que ells o enpleen en allo que beuran necessary pera servey de nostra senyora y de dita confraria.”⁵⁰⁶ Entre aquestes recol·lectes, també cal diferenciar les col·lectes de diners i les acptes, que en aquest segon cas es refereixen generalment a productes agrícoles.

⁵⁰¹ ADG, Parròquia de Corçà, Llibre de confraria, comptes. Es realitzen acptes els diumenges.

⁵⁰² ADG, Parròquia de Constantins, Llibre de confraria, s.f. (doc. 86); ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de Confraria, s.f. (doc. 140) També a Centenys referència al bací de les dones: ADG, parroquial de Centenys, Roser, comptes, 1725-1821; doc. 80.

⁵⁰³ AHN, leg. 7106, s.f., PUIGVERT, Joaquim M. “La parròquia rural a Catalunya (segles XVIII-XIX, Bisbat de Girona”. Tesi docotral, Universitat de Barcelona, 1990, pàg. 533-534.

⁵⁰⁴ Ídem. En aquest cas Salt, 1771.

⁵⁰⁵ ADG, P-77, s.f. I els Manaments generals del visitador general Juan González de Arellano, del bisbe Francisco Arévalo de Zuzo.

⁵⁰⁶ ADG, Parròquia de Vulpellac, Llibre de confraria, 1607-1786, s.f., ordinació 13, hi ha una ordinació explícita referent a la recol·lecció, doc. 359

Les confraries disposen d'altres sistemes per finançar-se, com per exemple, la **venta de pa**, com a Corçà o a Sant Andreu Palou, on durant el 1648 se'n documenta cada setmana i en poden guanyar unes 3 o 4 lliures.⁵⁰⁷ Una de les ventes més freqüents en les confraries és la **venta de blat**, com es pot veure en les confraries de Casavells, Corçà, Llofriu, Porqueres, Púbol, Rabós d'Empordà, Rupià, Molló, Sant Pol de la Bisbal i d'Arbúcies, aquesta ja al segle XIX⁵⁰⁸, i a Vilamarí de mill i fajol.⁵⁰⁹ Així doncs, les mateixes confraries s'encarregaven d'arreglar els cereals, d'emmagatzemar-los i vendre'ls;⁵¹⁰ en aquest cas, els cereals deuen provenir dels mateixos confreres, i de la mà d'obra d'aquests i que es venien alhora en benefici de la confraria, ja que només s'ha documentat la confraria de Molló que tingués un terreny, com pot passar en el cas de les obrieres sobretot, que li assegura uns ingressos estables. En els indrets de mar, com el cas de Palafrugell, les ventes no són de blat sinó de peix “37 lliures les quals son proveïdes de pesca de peix y de set cops de favas y de la captiri de pa y dels diners se allisten del numero y del que se allista del bassi”⁵¹¹. Aquestes ventes pressuposen que hi ha una sèrie de mà d'obra treballant per la confraria, i per tant, es sobreentén que les donacions que fan els confreres poden ser en diners o en espècies, i en aquest segon grup, cal contemplar també la mà d'obra. En les despeses extraordinàries es veurà que en alguns casos els treballs col·lectius en diumenges es destinaven a alguna despesa de la confraria.

Els **censals** són tradicionalment una de les fonts d'ingressos de les confraries o les obrieres. En el cas del Roser, se n'han documentat molts pocs casos en els

⁵⁰⁷ També a Corçà, ADG, Parròquia de Corçà, Llibre de confraria, comptes, a més a més documentades acaptes pels ous. ADG, Parroquial de Sant Andreu Salou, comptes, 1642-1789. També a Sant Andreu Salou es documenta puntualment la venta de pollastres i en algun cas de melons. Altres casos de ventes són de tortell, a la Vall del Bac: ADG, Parroquial de la Vall del Bac, comptes i confreres, s.f.1760, el 1739 (doc. 319); o de coca, al Púbol o Porqueres; Porqueres: ADG, Parroquial de Porqueres, comptes, 1770; ADG; Parroquial de Púbol, comptes, 1717-1837, especificant que dels diners de la coca de Púbol es paguen els músics.

⁵⁰⁸ ADG, Parroquial de Casavells, comptes, 1676-1883; ADG, Parroquial de Corçà, comptes, 1691-1830; ADG; Parroquial de Llofriu, confreres i comptes, 1682-1784; ADG, Parroquial de Porqueres, comptes, 1701; ADG, Parroquial del Púbol, comptes, 1717-1837; ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633; ADG, Parroquial de Rupià, confraria del Roser, comptes, 1643-1815 (també venta d'oli); ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, comptes i confreres, 1765-1897; ADG, Parroquial d'Arbúcies, comptes, 1864, veure doc. 44; AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770. És a dir, la majoria de confraries que tenen llibres de comptes. Sobre la venta de blat, veure SOLÀ i COLOMER, Xavier. *La reforma catòlica...* pàg. 346- 354, la venta de cereals, vi, oli i altres estava estipulada per la legislació de Girona i també pels bisbes Boïl, Margarit i Pontich, però també estava totalment prohibida dins de les esglésies, com es pot veure repetidament a les visites pastorals i també a les constitucions sinodals de Contador i Pontich.

⁵⁰⁹ ADG, Parroquial de Vilamarí, comptes, 1730-1805; també a Molló de fajol (veure nota precedent)

⁵¹⁰ Veure SOLÀ COLOMER, Xavier. *La reforma catòlica...* pàg. 345-346

⁵¹¹ ADG, Parroquial de Palafrugell, 1601, confreres i comptes, 1612. I ventes d'oli

llibres de comptes.⁵¹² Els censals a les confraries es solien crear per fundacions d'obres, per misses, aniversaris o per manteniment dels ciris. Per exemple a la confraria de Sant Gregori es fan censals i s'anoten en el llibre de comptes de la confraria: “Nota dels censals que fan a Nostra Senyora del Roser alguns particulars”, que poden anar d'1 lliura a 9 lliures⁵¹³.

FINANÇAMENT EXTRAORDINARI

Les fonts de finançament extraordinàries es donen per fer front davant aquelles despeses que no formen part del dia a dia de la confraria, i en el cas de les confraries, en general fan referència, com ja s'ha dit, a les obres de la capella, el retaule, i tot el parament litúrgic i devocional necessari per la confraria. Les fonts de finançament extraordinari també són diverses. En primer lloc cal destacar les **donacions o els llegats testamentaris**, com per exemple en la dauradura del retaule del Roser d'Olot, pagada pel llegat de Marianna Alsina⁵¹⁴; o el cas de Pontós, en què es dóna llicència a un particular per tenir sepultura davant la capella del Roser per haver pagat el retaule.⁵¹⁵ Dins de les donacions, sovint s'estableixen obligatorietats de pagaments, com el cas de la confraria de Castellar de la Muntanya on el dia de la festa del roser de maig: “dita solemnitat lloguen musichs de cant pugan pagar la maytat del lloguer del baci de la confraria y lo restant pagaran los pabordes ajudant los demás pagesos dos reals per cada casa”.⁵¹⁶

En segon lloc, es poden realitzar **acptes o recol·lectes** extraordinàries, dedicades a un fi concret, per exemple, a Peratallada es demana que una part de l'almoïna es destini a la pintura del retaule⁵¹⁷.

Tal i com la despesa de cera i ciris era una de les més destacades, també és molt freqüent la **venta de cera i ciris**, sobretot referent a despeses extraordinàries.

⁵¹² S'han trobat censals documentats a la confraria d'Aiguaviva, ADG, Parroquial d'Aiguaviva, veure doc. 28, 31; també a la confraria del Roser d'Olot (ACGAX, Parroquial de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria, 1760-1953), i a la confraria del Roser de Molló (AEV, Parroquial de Santa Cecília, confraries, confraria del Roser, 1625-1770). En el registre de Lletres, manuals i col·lacions de beneficis, de l'ADG, també s'han trobat un parell de referències a censals de la confraria del Roser de Besalú, veure ADG, Lletres, D-326, f 316v, 1671 i D-328, f 230, 1673.

⁵¹³ ADG, Parròquia de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1944, el censal més antic es data de 1654.

⁵¹⁴ DORICO ALUJAS, Carlos. “La dauradura del retaule...”, pàg. 103-132. Una part de la dauradura es paga gràcies al llegat de Marianna Alsina.

⁵¹⁵ ADG, Lletres, U-237, f. 159. Llicència a Francesc Oliveres i Escofet, de tenir sepultura a la parroquial de Pontós, davant la capella del Roser, de la qual han sufragat el retaule, 16 febrer 1632.

⁵¹⁶ ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya (Torralles), Llibre de confrarir, s.f., veure doc. 70.

⁵¹⁷ ADG, Lletres, U-228, f. 96-97, Llicència d'aplicar part de l'almoïna de Peratallada a satisfer la pintura del retaule de la Mare de Déu, que ha fet mestre Robert, pintor de Girona, 14 setembre 1622.

Aquesta activitat està recolzada pels bisbes, com es veu en diverses llicències episcopals⁵¹⁸, i sempre vigilant de no vendre més ciris del necessaris, ja que el temple havia de tenir un mínim d'il·luminació. Interessant és el cas de Centenys, en què del bací es paga la cera i “demés coses necessàries” i amb el que resta del bací s’han de pagar els aniversaris “quals pujan vuit lliuras vuyt sous Barcelonesos; havent trobat los dits pabordes al basi una lliura 2 sous 3 quals comtas donan a Thomas Simon, y a Joseph Canet pabordes del present any havent pres cera per 8 lliures 8 diners [...]”⁵¹⁹, així doncs, es compra cera per la confraria però també es paga amb cera els deutes.

Una altra manera de recaptar ingressos era usant la mà d’obra de la confraria, **treballant un dia festiu** en què els ingressos es destinen a les necessitats de la confraria, com el cas de Palamós, on els pabordes demanen llicència per pescar un diumenge, per aconseguir les 130 lliures que els falten per pagar l’altar del Roser.⁵²⁰ Aquesta llicència tenia un pes considerable, ja que, per una banda, els diumenges eren dies on no es permetia treballar, suposant que era un dia dedicat al descans i a la religiositat, per altra banda, suposava un dia menys d’ingressos per la majoria de la pagesia. Els dies de feina en dia festiu podien anar acompanyats d’indulgències per part dels bisbes, per incentivar l’ajuda⁵²¹.

En cinquè lloc, la celebració de **rifes** també eren un dels sistemes de finançament, com es pot veure en la llicència atorgada a la confraria de Blanes, una rifa amb premi de 25 lliures posant cada participant un real d’ardits.⁵²²

Per últim, en alguns casos es demana col·laboració a **altres institucions** per fer front a les despeses de la confraria, com per exemple, la confraria del Roser d’Olot demana diners a la Universitat per pagar la capella.⁵²³ Aquests sistemes de finançament es podien usar alhora, com exemplifica el cas de l’altar del Roser de la parròquia de Sant Pol de la Bisbal, ja del segle XIX:

⁵¹⁸ ADG, lletres, per exemple a Palafrugell (U-225, f. 137, 1 d’abril de 1620.), Castellfollit (U-225, f. 140v, 6 d’abril de 1601), Llampaias (U-226, f. 136, 17 de desembre de 1620), aquests casos es venen ciris per fer el retaule o pintar-lo. I en algun cas també per fer front a les despeses ordinàries, com a Caldes de Malavella: ADG, Registre de lletres, U-241, f. 126, 8 febrer 1636; la confraria del Roser de Caldes de Malavella ha de vendre alguns ciris per fer front a les despeses.

⁵¹⁹ ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, comptes, 1725-1821. Veure doc complet: 80

⁵²⁰ ADG, Lletres, U-233, f 123, 7 de novembre de 1626.

⁵²¹ SOLÀ COLOMER, Xavier. “La reforma catòlica...”, pàg. 362, documenta el cas de Pruit (tot i que episcopat de Vic) que per la construcció de l’altar del Roser s’atorgaven 40 dies d’indulgències.

⁵²² ADG, Lletres, U-272, f 108, 22 de juliol de 1707

⁵²³ AHCO, *Manuale d’acords*, 1700-1704, 8 de juny de 1700, s.f.

“Lo altar del Roser que se ha fet nou en esta any de 1858 y que se ha costat uns cent y dotze duros, se ha pagat de 12 duros que doná un debot per fer el pàlit, 16 duros que han tret de la caixa del Roser, altres 16 duros de la caixa de Nostra Senyora dels Dolors, 25 duros que se arplegaren fent una captiria per el Poble, y lo demás se ha pagat entre casa Dalmau, casa Pugnau, Casa Maruny y el Cura Pàrroco, de modo que no se deu res a ningú com consta ab recibos. De lo que fas fe jo. Tomas Casas Pbro. Curra Pàrroco”⁵²⁴

PRÉSTECES I DONACIONS

Malgrat l'escassa economia de les confraries, que no destaquen pels seus ingressos⁵²⁵, i que en alguns casos no poden fer front a les despeses, també eren associacions generalment estables, que podien prestar diners a altres associacions i fins i tot a particulars. Els préstecs que fan les confraries del Roser van destinats sobretot a l'obra i de vegades a altres confraries, així, els diners es prestaven o es donaven (sense esperar un retorn) dins de la mateixa parròquia. Aquests préstecs es veuen en les despeses extraordinàries, per exemple, en la realització de retaules per part de l'obreria de la parròquia, així la confraria del Roser d'Aiguaviva dóna diners per la realització i per la dauradura dels retaules major i de sant Crist, i per una capa pluvial de domàs blanc,⁵²⁶ o a Sant Pol de la Bisbal també es documenten donacions pels retaules de la parròquia, que alhora provenen de la venda de blat, per exemple:

“Vuy dia 29 de juliol de 1771 se ha tret de la caixa del Roser, es dir del que se havia apuntat de la fornada de la cals se hauria fet per eix fi y del blat també se hauria apuntat no sols del Roser, si y també dels altres bassins, que tot ho *escrit* per est efecte, la suma de 94 ll 16 sous y ab aquest número se inclouen los 14 ll 17 sous 6 que se han tret de las Donas, que ab altres quantitats faran lo número de 140 ll en que és concedit dit retaula y Baldiri Fàbrega a elegeit per nou paborde a Pere Pugnau”⁵²⁷

⁵²⁴ ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f., doc. 260

⁵²⁵ ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya (Torralles), Llibre de confraria, s.f. Per exemple s'exposa que “les sobreditas processons y goigs assenyalan un sou de caritat al sr Rector lo qual se pagara del baci de la confraria y **si la confraria o pot suportar** lo dia següent despres que no sea impedit faran dir una missa [...]”, veure doc. 70.

⁵²⁶ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, veure docs.10, 11, 12, 13, 14, 22 i 23.

⁵²⁷ ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f., veure altres documents complementaris: 249, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 258, 259, 261, 262 i 263.

Els exemples de préstec de diners per la realització d'obres que s'han documentat contempen la realització de retaules, imatges, vestiments, campanes, paraments d'altar, entre d'altres.⁵²⁸

Els traspessos de diners entre administracions o entre bacines, eren controlades o regulades pel rector, que era qui demanava els diners necessaris. Per altra banda, el bisbe Taverner diu en la Instrucció pastoral que no és necessari el consentiment del bisbe per aquestes donacions o préstecs⁵²⁹. A Ullà en canvi, el préstec es realitza al consell de la vila, i en aquest cas si que es puntualitza que cal tornar-lo:

“Vuy als 29 de febrer de 1711 los administradors de la confraria del Roser an deixat a Anton Pons, a Andreu Ferrer, a Joan Riera, a Lluís Despuy, a Bernat Planas, a Joseph Farrer, tots del consell, la suma de vint lliures setse sous *barceloneses*, dich, 20 ll 16 s, los quals prometen de tornar a dita confraria lo mes prest que pujan, los quals han servit per pagar la contributio al comendant de la vila de Terroella de Montgri y per ser escrit de voluntat de dits fas jo Joan Castany curat lo present alberà dia y any dalt dit.”⁵³⁰

De vegades les confraries prenen el rol d'administradores dels diners dels confreres, els quals s'administren per l'ajuda mútua⁵³¹, però en d'altres casos els confreres agafen diners de la caixa, que després han de tornar com el cas d'Aiguaviva:

“Jo Jauma Salvenya y Terrades pages de la present parrochia confesso deura y pagar per Nadal proxim vinent vuit lliures dic 8ll an dit bassi de las pabordessa de nostra sra del roser que son los diners que avia ajuntats Margarida Terrades en son any 1679 los quals diners se avia gastats y per exa raho los confesso deura y pagar en dit basci per se la veritat fas lo present albera per mans de Bathomeu Nadal prevera y sacrista de la present parrochia als 15 de juny 1687 Jaume Salvenya y Terrades, pagès_____ 8ll”⁵³²

⁵²⁸ Veure documents annexes, confraries com, a part de les dues ciutades, Castell d'Empordà (docs. 68 i 69), Centenys (doc. 83, pel retaule de Sant Miquel), Sant Gregori, Sant Martí Vell (docs. 236 i 237), La Pinya (doc. 189), Palafrugell (doc. 168), Palau-Sator (doc. 172 i 173), Púbol (doc. 194), Ullà, Vall-Llobrega (327, 334 a 337), Vilamarí (doc. 348)

⁵²⁹ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d'un document del bisbe Josep de Taverner i d'Ardena”. *Actes dels Amics de Besalú. IV Assemblea d'estudis del seu comptat*. 1980, vol I, pàg. 192.

⁵³⁰ ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 4. Veure doc. 293

⁵³¹ MIRÓ i BALDRICH, Ramon. “Aportació a l'estudi d'algunes confraries del Roser a la Segarra”. *Miscel·lània Cerverina IV*. 1986, pàg. 119-144

⁵³² ADG, Parroquial d'Aiguaviva, llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 73, veure doc. 21. També cas semblant a Rabós d'Empordà, veure doc. 199. I a Sant Salvador de Bianya, veure doc. 274, tot i que amb excusa.

LA CAIXA

El control dels diners, de les entrades i sortides, és un aspecte rellevant de les confraries: els pabordes han de passar els comptes pel seu relleu, i els diners estan ben controlats, dins de la **caixa, bací o calaix** (essent el bací el nom tant l'objecte, com la recollida, com els diners que s'administren). En les ordinacions de les confraries es fa esment a la necessitat de tenir una caixa i un llibre de comptes: “Nono, haya una caxa ab tres claus cada hu dels pabordes la sua en la qual ... les almoynas y scripturas de la confraria un llibre de gasto y rebut y conforme a ell donaran compta los pabordes als que de nou entraran [...]”⁵³³ o bé en les ordinacions de Constantins “y si la gent que llur devoció voldran donar alguna cosa de almoyna per lo treball de ditas cosas se haia de posar en la caxa de dita confraria y servir per lo augment de dita confraria y que lo Rector y los dos pabordes haian de tenir una clau quiscun en dita caxa.”⁵³⁴ La caixa està resguardada per diverses claus, així, a Sant Miquel de la Pera, “[...] han concertat tots junts per llevar baralles, discussions i malícies, tinga dita confraria del Roser una caixa amb quatre claus, i cada un dels pabordes que en tinga una, i que vinga no puga obrir que tots els pabordes no hi siguin [...]”⁵³⁵.

S'insisteix en el fet que els pabordes no poden treure diners pel seu ús i que la caixa ha de guardar-se a l'església; els robatoris i el mal ús dels diners de la confraria eren freqüents i per això calia posar unes regles estrictes. A Amer les pabordesses són cessades del càrrec perpètuament per haver malgastat els diners de la confraria “elles, sens ningun ordre, gastaran los diner que volgueran”⁵³⁶. I perquè això no passi, a Mont-Ras està clarament estipulat el funcionament de les fiances de la confraria:

“Volent que per la bona administracio de las cosas temporals tocar a dita confraria se fassa una caixa ab tres differentes panys y claus. La una de las quals tinga lo dit senyor Prior y las altra casa hu de dits Pabordes, la qual caixa haja de estar en dita Iglesia y en ella posar tot lo que rebrá dita confraria en haverho rebut. Volent que ningun Paborde puga retenirse envers si ningun diner de dita confraria seino que encontinent lo hajan rebut poch o molt sie lo hajan de posar en dita caixa y de allí nol pugan tarure sino es pera Cosas tocants a dita Confraria a coneguda de dits Senyors Prior y Pabordes, o, la major part de aquells. Volent tambe ques porte llibre de tot lo rebut y Gastat per dita confraria y que sempre ques posará algun diner en dita caixa os traura de ella

⁵³³ Ordinacions de Blanes, veure doc. 55

⁵³⁴ Ordinacions de Constantins, veure doc. 86

⁵³⁵ Veure doc. 246.

⁵³⁶ Veure doc complet. 42, Amer, 1820.

assente lo senyor Prior en dit llibre lo ques pendrà y Gastará lo qual llibre ha de estar tancat en dita caixa en lo lloch hont está lo Bací.”⁵³⁷

⁵³⁷ ADG, Parroquial de Mont-Ras, Llibre de confraria, fol.1-6, Ordinacions de 1619, veure doc. 139.

SEGONA PART

IMATGES I DEVOCIÓ

VII. LES CONFRARIES COM A COMITENTS D'IMATGES. OBJECTES, ESPAIS I RITUALS

“Una història de la imatge es algo distinto a una historia del arte”⁵³⁸

Hans Belting, *Imagen y culto*.

Una historia de la imagen anterior a la era del arte

⁵³⁸ BELTING, Hans. *Imagen y culto. Una historia de la imagen anterior a la era del arte*. Madrid: Akal, 2009 (1990), pàg. 5.

El que en aquesta tesi se situa en últim capítol, va ser precisament el primer que es va començar a abordar en els primers tantejos d'aquest estudi. De seguida es va fer palès que existia un gran nombre d'imatges (o havien existit) relacionades amb el culte del Roser a època moderna (des de retaules i elements diversos per celebrar el culte com a objectes amb una iconografia precisa). Aquesta proliferació d'imatges varies s'ha d'entendre dins del context devocional, social i històric, en què totes aquestes representacions formen part del mateix fenomen.

De fet, en aquest capítol es posa de manifest la vinculació directe entre art i devoció, entre imatges i rituals, que s'han de llegir de manera global, no com dos elements complementaris, sinó com un tot. Així doncs, es mostra com les imatges prenen part dels rituals, com existeixen diferents imatges per diferents moments, rituals o celebracions, i com ambdues parts són indispensables, ja que formen part del mateix fet.

L'apropament a l'estudi de l'art s'ha realitzat tradicionalment des de la història de l'art, però també, i cada cop més, des de disciplines paral·leles a les humanitats, com l'antropologia, la sociologia, la història, la filosofia i d'altres més específiques, com la història social, la història de les religions, la cultura visual, entre d'altres. Totes elles aborden la imatge o l'art com a objecte d'estudi o bé de manera particular o en un context més ampli, i aposten per una visió interdisciplinària. Aquesta visió és la que es vol abordar en aquest capítol, començant per un breu estat de la qüestió general per acabar amb les obres i objectes específics que s'han trobat o documentat a la diòcesi de Girona.

ART I IMATGE. DISCIPLINES, CONCEPTES I APROXIMACIONS A L'ESTUDI DE LA IMATGE

En l'àmbit de la religiositat és necessari abordar l'estudi d'allò visual des de diferents conceptes: l'obra d'art, la imatge i l'objecte devocional. Paradoxalment, el menys rellevant en aquest cas és l'obra d'art. L'objecte devocional és aquell que (essent obra d'art o no, contenint una imatge o no) és necessari per portar a terme un ritual, per exemple, un calze. La imatge és la que proporciona una representació d'alguna cosa (en aquest cas d'allò diví), i engloba tant les representacions artístiques com les que no, per tant expandeix els límits de l'obra d'art, i que alhora

tenen una funció i un espai determinats; les imatges doncs, són el que treballa aquesta tesi.

Les imatges comprenen tot el cosmos de representacions, tant les obres d'art com d'altres objectes on hi aparegui una imatge⁵³⁹, és a dir, una “representació de”, una reproducció. La relació entre imatge i art és inevitable, ja que gran part de les obres d'art són imatges, històries d'imatges, representacions, que es plasmen materialment a través de diverses tècniques i mitjans (malgrat també s'ha de tenir present que no tot l'art són imatges ni totes les imatges són art). Per altra banda, en el període i temàtica que ens ocupa, es pot establir una altra diferenciació entre tipus d'imatges: les representacions de la Mare de Déu del Roser són imatges, que fins i tot poden esdevenir símbols, i els quinze misteris o d'altres escenes, són representacions de les narracions, i aquesta diferència es veu en els usos que es fan d'aquestes representacions i també dels diferents espais que ocupen.

Malgrat aquest fet, la pregunta que ha envoltat aquest treball és inevitable si es tenen en compte les disciplines de la història de l'art i de l'antropologia, i és, doncs, si cal parlar d'art o d'imatge, i per tant, com s'ha d'abordar l'estudi d'aquestes. Els autors clàssics que estudien la història de les imatges, com Belting⁵⁴⁰, Freedberg⁵⁴¹, Debray⁵⁴², com d'altres autors contemporanis, com Garnet i Rosser⁵⁴³, estan d'acord en diferenciar l'art de la imatge, i estan d'acord en què la història de l'art és una disciplina més moderna del que es considera, ja que històricament, no es pot parlar d'art o d'obres d'art, sinó d'imatges: “en su propio feudo histórico, y hasta ayer por la mañana, el “Arte” no ha sido ilocalizable sino simplemente impensable”⁵⁴⁴. Les divergències conceptuals donades sobretot pels conceptes “d'obra d'art” i “d'imatge” porten a què sigui més adequat a nivell teòric, en el marc d'aquest treball, usar el concepte d'imatge i treballar des de les disciplines o

⁵³⁹ Interessant l'etimologia del mot, en relació a imaginar (projectar una idea).

⁵⁴⁰ BELTING, Hans. *Likeness and presence. A History of the image before the Era of Art*. The University Chicago Press, 1994 (BELTING, Hans. *Imagen y culto...*); BELTING, Hans. *Antropología de la Imagen*, Madrid: Katz editores, 2007.

⁵⁴¹ FREEDBERG, David. *El poder...*

⁵⁴² DEBRAY, Régis. *Vida y muerte de la imagen. Historia de la mirada en Occidente*, Barcelona: Paidós, 1994.

⁵⁴³ GARNETT, Jane; ROSSER, Gervase. *Spectacular miracles. Transforming Images in Italy from Renaissance to the Present*. London: Reaktion Books, 2013, edició kindle, en un to crític: “[...] continuing sensitivities surrounding the definition of art, from wich the professional guardians of that category still tend to exclude the material traces of vernacular religion such as mass-produced prayer cards and plàstic saints.”, localització 75.

⁵⁴⁴ DEBRAY, Régis. *Vida y Muerte...*, pàg. 159. I també pàgina 146, sobre el concepte de techné, associada al significat d'habilitat, astúcia, mestre... no existeix el concepte de geni, obra mestra o d'art original.

aproximacions que parteixen de la imatge. Per una banda, el concepte d'imatge comprèn totes les representacions plàstiques, siguin considerades obres d'art o no. Així per exemple, es pot parlar de la imatge central d'un retaule com dels segells que acompanyen algunes indulgències o bé les Mare de Déus del Roser que es troben sobre les bacines de plata. De fet, cal tenir present tot el panorama d'objectes i imatges, siguin obres d'art o no, per tal d'entendre-les totes i poder-les situar i contextualitzar.⁵⁴⁵ Tot i això, el debat entre els estudiosos de la imatges continua més enllà de la dicotomia art/imatge, per exemple, en l'àmbit de la imatge religiosa apareixen altres posicionaments i debats.⁵⁴⁶

Les funcions que s'han atribuït a les imatges són moltes. Així, com s'ha dit anteriorment, una de les principals atribucions a les imatges és el **poder**. Seguint els pioners de l'estudi de la imatge citats anteriorment, les imatges gaudeixen de "poder", és a dir, causen un efecte, modifiquen conductes, provoquen reaccions, commouen l'esperit.⁵⁴⁷ Aquest és un dels grans temes que envolten la imatge religiosa i que és latent en les imatges de la Mare de Déu del Roser. "Éste es el meollo de la cuestión: aún tenemos que ver por qué se cree que las imágenes funcionan de maneras que están más allá de los esquemas analíticos de la racionalidad cotidiana"⁵⁴⁸. Aquest poder es fa molt evident en les imatges religioses, en tant que es fa present allò que és absent: "[...] images, as we all agree, make an absence visible by transforming it into a new kind of presence"⁵⁴⁹ o bé: "La finalidad de las imágenes, hacer visible lo invisible de la divinidad"⁵⁵⁰.

⁵⁴⁵ Dins aquest context es pot plantejar que el poder que té la imatge vingui donat per les qualitats estètiques: bellesa, sublim, atracció, gaudi... Història de l'art i estètica són les dues grans disciplines que s'han dedicat i es dediquen a l'estudi de l'art i que es complementen meravellosament, i que ahora completen aquesta visió del poder que se li ha atribuït a la imatge, ja que aquests conceptes estètics poden donar aquesta força a les imatges. Tot i això cal tornar a citar a GARNETT i ROSSER, en tant que cal diferenciar que el poder que pugui tenir la imatge no té res a veure amb les qualitats estètiques, sinó que hi ha molts altres factors implicats.

⁵⁴⁶ Veure l'estat de la qüestió plantejat per GARNETT, Jane i ROSSER, Gervase. *Spectacular miracles*. "Theorizing the miraculous image"

⁵⁴⁷ DEBRAY, Régis. *Vida y Muerte...*, pàg. 95; FREEDBERG, David. *El poder...* Com la mateixa teoria de Freedberg, sobre la teoria de la recepció i la resposta del lector. O bé segons Schmitt, les imatges tenen tres funcions bàsiques: "aprendre, rememorar, émouvoir", BASCHET, J.; SCHMITT, J-C. *L'Image. Fonctions et usages des images dans l'Occident médiéval*. Actes du 6e "International Workshop on Medieval Societies", centre Ettore Majorana (Erice, Sicile, 17-23 octubre 1992). Paris: Le Léopard d'or, 1996. Pàg. 8. Sobre el poder supranatural de les imatges, en aquest cas miraculoses, però aplicable en les imatges religioses: GARNETT, Jane; ROSSER, Gervase. *Spectacular miracles*.

⁵⁴⁸ FREEDBERG, David. *El poder...*, pàg. 62. Sobre els efectes màgics que pot causar la imatge.

⁵⁴⁹ BELTING, Hans. "Towards an Anthropology of the image". Dins WESTERMANN, Mariet (ed). *Anthologies of Art Clark Institute*. 2005, pàg. 46.

⁵⁵⁰ BONET CORREA, Antoni. "Prólogo". Dins CRUZ De CARLOS, María et alt (coord.). *La imagen religiosa en la Monarquía hispánica. Usos y espacios*. Madrid: Casa de Velázquez, 2008 pàg. XIII,

Aquestes imatges permeten establir un vincle d'intercessió, una representació, fins i tot una substitució d'allò diví⁵⁵¹, com també, “en muchas religiones las imágenes desempeñan un papel primordial a la hora de producir la experiencia de lo sagrado”⁵⁵², fet que, com ja s'ha dit, no està lluny de l'experiència estètica, i segurament hi té una part implicada relacionada amb la teoria de la resposta (a través tant del que representa la imatge de com ho presenta). Sovint aquestes imatges tenen poder per allò que simbolitzen (i en aquest cas, es pot entendre la destrucció d'imatges, la censura o altres prohibicions, perquè es destrueix allò que representa i no pas la imatge en si). Les imatges religioses són generalment objectes de culte, per això estan unides a les creences que es condensen en l'objecte o imatge⁵⁵³.

Com ja s'ha esmentat en capítols anteriors⁵⁵⁴, el poder de la imatge també passa per la **identificació**: “[...] la imagen tiene el don capital de *unir* a la comunidad creyente. Por identificación de los miembros con la Imago central del grupo”⁵⁵⁵, en tant que molts cops es tracta més aviat d'una qüestió d'identitat que no pas de creença, com passa en el mateix àmbit d'identificació en les confraries⁵⁵⁶. Les imatges en el context religiós serveixen per representar les noves necessitats religioses, per diferenciar grups socials i alhora, mostren el pluralisme de la societat.⁵⁵⁷ Com també es veurà més endavant, les imatges de vegades per si soles són un símbol d'identitat, com és el cas dels estendards, banderes o penons de les confraries: ells mateixos són imatges que s'alcen com a Imago. Aquests casos es fan molt presents en les manifestacions de la religiositat pública, com és en el cas de les processons.

En l'àmbit de la religiositat també s'obre un altre gran tema en relació a les imatges que és el **ritual**. Quan la història de l'art es comença a preguntar pels rituals, s'obren noves vies i noves problemàtiques (i és aquí on també es dona un diàleg

⁵⁵¹ Ja des de la teorització d'Alberti: “La pintura ha sido una de las grandes ofrendas que la humanidad ha recibido, pues gracias a ella se tienen imágenes de los dioses que la gente adora. Con ello la pintura ha contribuido considerablemente a desarrollar esa piedad que nos une con los dioses y que llena nuestras almas de religión”, ALBERTI, Leon Baptista. *De la pintura*. México: Mathema, 1996, pàg. 99 i 100.

⁵⁵² BURKE, Peter. *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*. Barcelona: crítica, 2001, pàg. 59.

⁵⁵³ Interessant en aquest context el concepte de “secularització o privatització moderna de la imatge, veure “Presentación”. Dins CRUZ DE CARLOS, María et alt (coord.) *La imagen religiosa en la...* pàg. XVII.

⁵⁵⁴ Veure capítol sobre la parròquia, també sobre col·lectivitat i sociabilitat.

⁵⁵⁵ DEBRAY, Régis. *Vida y Muerte...*, pàg. 80

⁵⁵⁶ Veure capítol V, subcapítol “Les confraries”

⁵⁵⁷ BELTING, Hans. *Likness and Presence*, pàg. 409.

entre història de l'art i antropologia).⁵⁵⁸ Les imatges formen part d'un ritual, tenen una funció molt concreta, i alhora, ocupen un espai determinat; son capaces de condicionar els mateixos espais, els quals exerciran aquesta funció o aquest ritual. Per altra banda, hi ha certs rituals que també activen les imatges, com poden ser les processons o el cants, i en aquest sentit també prenen significat els conceptes "d'espai i temps"⁵⁵⁹. Cal analitzar les obres d'art en relació a la societat que les produeix i en el context que ho fa "es decir, devolver las obras a su contexto ritual para solo así comprender la función estética de las obras como una dimensión esencial de su significado histórico"⁵⁶⁰.

Aquestes imatges permeten parlar alhora de contextos quotidians, i per tant, s'ha d'entendre que les imatges formen part de la vida quotidiana: tenen una **funció**, tenen un **espai**. Són objectes que més enllà de tenir un ús, tenen també una ritualització, i en aquest sentit, són imatges que han de funcionar eficaçment. Així doncs, el fet que les imatges tinguin una funció, una finalitat, és el que obre les portes de l'estudi de l'obra a través de l'antropologia, i en el cas de la religiositat, sovint la qüestió és saber quin paper tenen aquestes imatges en el ritual. Les imatges religioses estan presents en els àmbits quotidians, en les llars, en l'arquitectura, a l'espai públic.⁵⁶¹

Així doncs, història de l'art, antropologia, estètica, s'han de construir de manera paral·lela. En l'estudi de la devoció del Roser aquest punt de vista és el que permet abordar el paper de les imatges.

⁵⁵⁸ SEVERI, Carlo. "Pour une anthropologie des images. Histoire de l'art, esthétique et anthropologie". *L'Homme*. 2003, 165, pàg. 7.

⁵⁵⁹ Veure GARNETT, Jane; ROSSER, Gervase. *Spectacular miracles*.

⁵⁶⁰ SCHMITT, Jean Claude. "L'historien et les images", dins *Le corps des images. Essais sur la culture visuelle au Moyen Âge*, alhora citat a "Presentación". CRUZ DE CARLOS, María et alt. (coord.). *La imagen religiosa en la...*, pàg. XIX.

⁵⁶¹ Veure: CRUZ DE CARLOS, María et alt (coord.). *La imagen religiosa en la...;* MORGAN, David. *The sacred Gaze: religious visual cultura in theory and practice*. Berkeley: California University Press, 2005. Veure apèndix sobre art i antropologia i cultural visual. També seguidament veure VERDI WEBSTER, Susan. *Art and ritual in Golden Age Spain. Sevillan Confraternities and the Processional Sculture of Holy Week*. New Jersey: Princeton University Press, 1998, sobretot sobre escultura procesional.

EL PAPER DE LES IMATGES EN LA SOCIETAT D'ÈPOCA MODERNA

Les imatges religioses en època moderna formaven part de tot el cosmos de creences i eren indispensables per realitzar els rituals, per organitzar l'espai, per marcar els indrets sagrats, per crear un lligam i una identificació amb els devots, entre d'altres funcions. Per altra banda però, s'han de tenir en compte una sèrie de referències institucionals que sorgeixen de la Contrareforma sobretot, que posen èmfasi en l'ús de les imatges, com ara el Decret sobre les imatges del Concili de Trento, decrets de bisbes, instruccions i accions que es desenvolupen a partir d'aquest Concili, com els tractats de Borromeo, Paleotti i Molanus, i també, a nivell local, les instruccions del Bisbe Taverner a Girona. Es tracta doncs, de resseguir quina era la voluntat de les esferes institucionals en relació al rol que juguen les imatges, amb una clara voluntat de controlar aquest "poder" que tenen els objectes sagrats i de prevenir els mals usos, alhora que, per altra banda, permeten veure també la voluntat i els desitjos dels feligresos, tot allò que s'atorga a les imatges i als seus usos.

CONTRAREFORMA I CONCILI DE TRENTO

Tractats, sínodes, visites i instruccions

Les confraries es troben en aquest híbrid entre Església institucional i comunitat, fet que també es fa palès en la construcció de retaules, d'altres obres d'art i objectes devots per part d'aquestes. L'Església contrareformista té la necessitat d'envoltar-se de diversos objectes artístics i devots per completar l'escenografia del lloc de culte i del ritual. Les imatges tenen un lloc cabdal; sembla que es primàcia l'ús de la imatge que no pas l'ús de l'oralitat, en paraules de Martínez-Burgos: "toda la teoría elaborada para su [de la imatge religiosa] uso y función parte de la primacía de ésta sobre la palabra y por tanto, de la idea de que el sentido de la vista era el más susceptible de cuantos tiene el hombre, el primero a ser captado y al que se llega más directa y universalmente"⁵⁶². A partir d'aquesta idea es planteja ja el concili de Nicea, i més endavant, el de Trento.

⁵⁶² MARTÍNEZ-BURGOS GARCÍA, Palma. "El debate de la imagen religiosa en el entorno de Felipe II" *Reales Sitios: Revista del Patrimonio Nacional*. 1998, núm. 135, pàg. 39. La mateixa autora cita a

El **Concili de Trento** és àmpliament conegut en la història de l'art modern pel decret sobre les relíquies i les imatges: “La invocació, veneració i relíquies dels sants i les imatges sagrades”, sobretot pel l'ús i abús que se n'ha fet⁵⁶³, però no deixa de ser un document cabdal a tenir en compte. El decret en qüestió no fa cap mena de referència a la vessant artística de les imatges –les quals, no es consideraven com a obres, sinó com a objectes devots-. Es poden apuntar tres funcions clares que s'estipulen per les imatges: la pedagògica, la modèlica i la devocional.

En primer lloc aquests objectes devots, les pintures i les imatges eren considerades com a **instruments pedagògics**, per tal que els fidels aprenguin la “sagrada història”, “Y si aconteciere que se expresen y figuren en alguna ocasión historias y narraciones de la sagrada Escritura, por ser estas convenientes a la instrucción de la ignorante plebe; enséñese al pueblo que esto no es copiar la divinidad, como si fuera posible que se viese esta con ojos corporales, o pudiese expresarse con colores o figuras.”⁵⁶⁴

En segon lloc, mostren **exemple** de les vides dels sants, per tal que serveixin de model als fidels, per tant, són imatges modèliques: “por medio de las historias de nuestra redención, expresadas en pinturas y otras copias, se instruye y confirma el pueblo recordándole los artículos de la fe, y recapacitándole continuamente en ellos”⁵⁶⁵ o bé: “además que se saca mucho fruto de todas las sagradas imágenes, no sólo porque recuerdan al pueblo los beneficios y dones que Cristo les ha concedido,

fray Luís de Granada, coneixem Déu “a través de la gran pintura que es el mundo visible”. O també semblant la referència de PACHECO. Francisco. *El Arte de la Pintura, Su antigüedad y grandesa*. Libro Primero, Sevilla: Simón Faxardo, 1649 (ed. Ataneu Barcelonés). El fi principal de les imatges religioses cristianes és persuadir als homes a la pietat i portar-los a Déu”, en tant que la vista persuadeix més ràpidament que l'oïda: "ai otro efecto deribado de las Cristianas pinturas, importantísimo, tocante al fin del pintor católico: el cual guisa del Oradro se sncamina a persuadri al pueblo, i llevarlo , por medio de la Pintura, a abrasar alguna cosa conveniente a la Religion", pàg. 143

⁵⁶³ El fet de tractar-se d'un dels pocs documents que parla directament de les imatges, és molt llaminer atribuir-li molt més poder del que segurament té. Aquesta és la tendència actual, relativitzar la influència del Concili de Trento – el decret sobre les relíquies i les imatges-: BOSCH BALLBONA, Joan. *Els tallers d'escultura al Bages del segle XVI*. Manresa: Caixa de Manresa, 1990, pàg. 125, “Si Trento incidí en les arts del XVII a Catalunya fou entenen-lo dins l'ampli context de renovació espiritual post-tridentina i no només en el decret XXVè *De Invocatione, veneratione, et reliquiis Sanctorum, et sacris imaginibus*” ; també des de la història FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi. *Felipe II y el clero...*, pàg. 249. L'autor paradigmàtic que creu que del Concili de Trento i de al Contrareforma en sorgeix tot l'art barroc és Mâle, veure per exemple: MÂLE, Emile. *L'art religieux de la fin du XVIè siècle, du XVIIè siècle et du XVIIIè siecle. Etude sur l'Iconographie après le concile de Trente*. Paris: A. Clin. Per les influències dels tractats i del concili de Trento per l'art a Espanya, de manera sintètica: CAÑEDO-AGÜELLES, Cristina. *Arte y Teoría: La Contrarreforma y España*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1982..

⁵⁶⁴ Biblioteca electrónica cristiana, Documentos del Concilio de Trento, La invocación, veneración...., www.multimedios.org, consultada el 25 d'agost de 2011.

⁵⁶⁵ Biblioteca electrónica cristiana, Documentos del Concilio de Trento, La invocación, veneración...., www.multimedios.org, consultada el 25 d'agost de 2011.

sino también porque se exponen a los ojos de los fieles los saludables ejemplos de los santos, y los milagros que Dios ha obrado por ellos, con el fin de que den gracias a Dios por ellos, y arreglen su vida y costumbres a los ejemplos de los mismos santos; así como para que se exciten a adorar, y amar a Dios, y practicar la piedad”.

Per últim, pel què fa el vessant **devocional**, és la més clara en tant que es tracta de representacions i imatges religioses que busquen promoure la religiositat i moure la devoció: “[...] enseñándoles que los santos que reinan juntamente con Cristo, ruegan a Dios por los hombres; que es bueno y útil invocarlos humildemente, y recurrir a sus oraciones, intercesión, y auxilio para alcanzar de Dios los beneficios por Jesucristo su hijo, nuestro Señor, que es sólo nuestro redentor y salvador [...]”

A part d'aquestes funcions que s'atribueixen a les imatges, també es posa èmfasi en el decòrum dels llocs sagrats, i es decreta que no hi hagi res “desordenat, profà i deshonest”⁵⁶⁶; desordenat fa referència als aspectes estètics “de manera que no se pinten ni adornen las imágenes con hermosura escandalosa”⁵⁶⁷ i materials de les imatges; profà a les històries i devocions que no tenen prou fidelitat històrica, que sovint són creences arrelades de caràcter local; i deshonest sembla que faria referència a ambdues, a la manca de decòrum de les imatges (a l'aparició de nus per exemple), però també a la representació de històries profanes.

Cal doncs, un “Uso legítimo de las imágenes”, concepte que engloba que les imatges no tenen poder per si soles, sinó per allò que representen: “declara que se deben tener y conservar, principalmente en los templos, las imágenes de Cristo, de la Virgen madre de Dios, y de otros santos, y que se les debe dar el correspondiente honor y veneración: no porque se crea que hay en ellas divinidad, o virtud alguna por la que merezcan el culto, o que se les deba pedir alguna cosa, o que se haya de poner la confianza en las imágenes, como hacían en otros tiempos los gentiles, que colocaban su esperanza en los ídolos; sino porque el honor que se da a las imágenes, se refiere a los originales representados en ellas; de suerte, que adoremos a Cristo por medio de las imágenes que besamos, y en cuya presencia nos descubrimos y arrodillamos; y veneremos a los santos, cuya semejanza tienen: todo lo cual es lo que se halla establecido en los decretos de los concilios, y en especial en los del segundo Niceno contra los impugnadores de las imágenes.”⁵⁶⁸

⁵⁶⁶ Íbid.

⁵⁶⁷ Íbid.

⁵⁶⁸ Decret sobre les imatges... íbid.

Els decrets, instruccions, discursos dedicats a les imatges tenen una funció de control. Aquest fet demostra que les imatges tenen un poder que s'ha fet present al llarg de la història, degut a la gran repercussió i influència que exerceixen aquestes imatges, i per aquest motiu, s'han desenvolupat una sèrie de mecanismes de control.

Els conceptes que apareixen al voltant d'exercir aquest control són la percepció d'atorgar un valor (en aquest cas diví) a un objecte, pel fet de representar materialment la mateixa divinitat: s'insisteix en què les imatges no són ídols divins, no tenen poder per si soles, i per tant, no s'han de venerar les imatges en si, “sino porque el honor que se da a las imágenes, se refiere a los originales representados en ellas”⁵⁶⁹. També es fa present en aquest decret un cert descontrol per part dels fidels, per una banda, en la popularització i banalització dels cultes: “Destiérrese absolutamente toda superstición en la invocación de los santos, en la veneración de las reliquias, y en el sagrado uso de las imágenes; ahuyéntese toda ganancia sórdida; evítese en fin toda torpeza [...]” i per altra banda, en la tendència a celebrar excessivament les festivitats religioses (embriagueses, balls...): “[...] ni abusen tampoco los hombres de las fiestas de los santos, ni de la visita de las reliquias, para tener convitonas, ni embriagueces: como si el lujo y lascivia fuese el culto con que deban celebrar los días de fiesta en honor de los Santos”.

Els **decrets Tridentins**, que en si no són massa explícits ni complerts, es difonen i en certa manera es reinterpreten ràpidament per diverses vies, una d'elles són els **tractats**. Els primers tractats d'aquest tipus són el de Carlo Borromeo (*Instrucciones de la fàbrica y del ajuar eclesiásticos*), el de Molanus (*De Picturis et Imaginibus Sacris, pro vero earum usu contra abusos*) o el de Paleotti (*Discorso intorno alle imagini sacre e profane*, publicat el 1582)⁵⁷⁰ per exemple, escrits per influents catòlics que prenen part molt activa en la Contrareforma, i a partir d'aquests, també es tradueixen i s'adapten en els àmbits locals, com és el cas de Girona. Així, s'estableix una cadena que aconsegueix arribar al si de les parròquies, a través

⁵⁶⁹ SECT, XXV sessió, decret sobre “La invocació, veneració y relíquies dels sants i les imatges sagrades”.

⁵⁷⁰ Interessant sobretot per la influència que exerceix aquest tractat en els pintors i els comitents bolonyesos, ja que ell era bisbe de Bolonya, i també, per l'èmfasi que posa el tractat en les obres del Roser i el concepte que té de la imatge, la qual ha de guiar els fidels en la espiritualitat. Per informació sobre Paleotti i la seva obra veure: PRODI, P. *Il Cardinale Gabriele Paleotti*, 2 vols, Roma: Edizioni di storia e letteratura, 1959. I traducció i lectura crítica del tractat: McCUAIG, William. *Discourse on sacred and Profane images, Gabriele Paleotti*. The Getty Research Institute Publications Program, 2012.

d'aquests tractats, decrets, constitucions sinodals i visites pastorals⁵⁷¹. A Girona un dels exemples el trobem amb la Instrucció pastoral de Josep de Taverner, però també en les constitucions sinodals de Zuazo (1606) i de Pontich (1691).

Començant pels **tractats**, el tractat de Carlos Borromeo, millor dit, les *Instruccions* són realment això, unes instruccions molt detallades i concretes, on es tracten tots els temes que fan referència al temple eclesiàstic, des de l'arquitectura a la funció dels elements litúrgics, la seva correcta ubicació, la cura dels materials, quins materials són els adequats per cada peça, on s'ha d'ubicar la decoració i com, fins i tot quines formes i colors han de tenir alguns elements, entre d'altres; és un document d'un gran valor pel seu detallisme, fet que permet fer-se una idea claríssima del funcionament i de l'aspecte de les esglésies.⁵⁷² Aquest text va ser traduït i adaptat, alhora que va servir de model a diversos bisbes per crear els seus propis manaments, així, les similituds entre el text de Borromeo i els altres pot arribar a ser molt elevada. Les instruccions el que permeten veure és una descripció de l'església ideal, i a partir d'aquí, intentar que es compleixi el màxim d'instruccions possibles. Per aquests tractadistes, la reforma de l'art és un tema pastoral, que no es pot separar de la reforma cristiana i de la idea que la imatge és un camí més per propagar la fe, com ho són els sermons per exemple, però que alhora, poden arribar a un gran número de població, i per aquest mateix motiu, les imatges han de ser clares i concretes sense donar peu a la ambigüitat.

“Ahora, por decreto tridentino y por las constituciones provinciales el obispo debe tener cuidado acerca de las sacras imágenes que pía y religiosamente deben reproducirse, como también se propuso una grave pena o multa para los pintores y escultores a fin de que no se aparten de las reglas prescritas al reproducir aquellas cosas. Además se sancionó acerca de los rectores de las iglesias, si en sus iglesias hubieran permitido que se representara o se pusiera una imagen insólita y contraria a las razones prescritas del decreto tridentino.”⁵⁷³ Les instruccions dediquen tres pàgines a parlar concretament de les imatges sota el capítol “De las sacras imágenes o pinturas”, i aquest text vol ser l'aplicació del decret tridentí sobre les imatges. En primer lloc, es destaca que les imatges segueixin les sagrades escriptures o la tradició de l'Església, i que per contra no es pugui representar cap dogma fals “y que a la

⁵⁷¹ Veure capítol visites pastorals.

⁵⁷² BORROMEIO, Carlo. *Instrucciones de la fábrica y del ajuar eclesiásticos*, Mèxic: Universidad Nacional de México, 1985.

⁵⁷³ Ídem, pàg. 38-39.

gente ruda ofrezca ocasión de peligroso error”⁵⁷⁴. La voluntat és que les imatges condueixin els fidels a la pietat i a la devoció, i per tant, tota la resta de representacions o detalls que puguin eclipsar aquest fet no són permeses; els conceptes usats són significatius: “nada falso, nada incierto o apócrifo, nada supersticioso, nada insólito [...] torpe u obsceno, deshonesto o procacidad, [...] evitese todo lo curioso”⁵⁷⁵.

En segon lloc, es contempla la necessitat de decorum: “Toda la expresión de las sacras imágenes armonice apta y decorosamente en el hábito del cuerpo, en el estado y en el ornato, con la dignidad y santidad del prototipo.”⁵⁷⁶ Per tant, seguir el decorum segons un model, un prototip, que a més a més porti els atributs corresponents en cada cas.

Seguidament Borromeo parla dels llocs que no són adequats per ubicar-hi imatges, com ara en llocs bruts, sota les finestres, en llocs que siguin propicis a clavar-hi claus, ni en el terra. Després parla del ritual de benedicció de les imatges, que s’ha de realitzar un cop aquestes estiguin col·locades al seu lloc i seguint les instruccions del Llibre Pontifical o Sacerdotal. També parla de les inscripcions dels noms dels sants enmig de les imatges. Per últim, just abans de tancar el capítol amb una al·lusió als vots i exvots, parla “De los accesorios y aditamentos para el ornato”:

“Los accesorios, como los que por causa de ornato suelen añadir los pintores o escultores a las imágenes, que no sean profanos, no voluptuosos, no **deliciosos** y finalmente no incompatibles con la sacra pintura, como cabezas humanas representadas deforme, que de manera común son denominadas *mascarones* por el vulgo, no avejillas, no el mar, no prados verdes, no otras cosas de este género que se representan para **recreación y perspectiva deliciosa y ornato**; a menos que los mismos sean de tal modo que estén de acuerdo con la sacra historia que se representa, o las tablas de los votos en que se pintan las cabezas y otras cosas, como arriba para explicación de ellos. Igualmente los ornamentos, u otros indumentos, que se añaden a las sacras imágenes, nada inepto, nada finalmente tengan que nada o poco esté de acuerdo con la santidad”⁵⁷⁷

Sobta especialment en aquest apartat quelcom que ja s’ha anat destacant al llarg del treball, un fet que té relació amb la percepció estètica i l’ús de la imatge. S’han de realitzar les imatges seguint uns patrons molt concrets, que tenen unes funcions delimitades i que no es poden excedir, i per tant, tot el que sobrepassi aquesta funció

⁵⁷⁴ Ídem, pàg. 39.

⁵⁷⁵ Ibid.

⁵⁷⁶ Ibid.

⁵⁷⁷ Ídem, pàg. 41. La negreta és meua.

és innecessari i rebutjat. El que és interessant és que el que es sobrepassa té a veure amb el delit, amb una percepció estètica de gaudi, amb allò bell, que no és compatible doncs amb la funció de devoció i pietat, si no és el que realment es vol transmetre des de les històries de sants o des de la Bíblia. S'apunta també en aquest fragment la diferenciació de gèneres pictòrics segons el que es representa i com es representa, per exemple, que els paisatges són quadres propicis per delectar-nos. Així doncs, es marca una diferència en l'ús de les imatges segons la seva finalitat, i es diferencien clarament els gèneres pictòrics⁵⁷⁸. També es destaca en aquest punt les possibles llibertats que es prenien els pintors en interpretar i realitzar les imatges. En aquest cas, en alguns casos es parla de la necessitat d'alliçonar els artistes en les pràctiques correctes, com també en la possibilitat d'amonestar els mateixos artistes i els comitents, que moltes vegades són els que tenien més pes en la decisió de la composició i les escenes que s'hi representaven.

Els **bisbes** de Girona de després del concili es comencen a interessar per promoure els decrets tridentins, sobretot cal destacar a Benet de Tocco, Jaume Cassador i Francisco Arévalo de Zuazo, però malgrat això, no s'aconsegueix establir els preceptes manats fins el segle XVIII. L'únic bisbe de Girona que va participar en el Concili fou Arias Gallego, en els anys 1561-1563, però no es pot conèixer la seva incidència posterior ja que seguidament va ser traslladat a Cartagena (1565)⁵⁷⁹. Arias Gallego va escriure uns Manaments Episcopals que van ser importants com a model per altres bisbes⁵⁸⁰. També a través dels **sínodes** diocesans, es tracten temes referents a les imatges i al control de la devoció. En aquests sínodes hi participaven el clergat, els parroquians i d'altres persones relacionades amb les parròquies de la diòcesis, i a través d'aquests, el bisbe transmetia els missatges i informacions que s'havien de tenir en compte per totes les parròquies.⁵⁸¹

Les **visites pastorals** són uns altres instruments on es veu la implicació dels bisbes (per ordre dels decrets tridentins) a controlar l'estat material de les capelles, entre d'altres aspectes. Les notícies explícites de retaules, per exemple, no són massa freqüents, i si hi són, apareixen de manera sintètica: quan es necessita una reforma,

⁵⁷⁸ És a dir, es destaca la diferència entre imatge i escenes narratives per exemple, diferència que es veu present en el tractament de les obres dedicades al culte.

⁵⁷⁹ Veure el paper del bisbe Arias Gallego a Cartagena i la celebració dels sínodes diocesans per transmetre el Concili de Trento (i altres temes relacionats): OLIVARES TEROL, Maria José. "Los Sínodos del Obispado de Cartagena-Murcia (siglo XVI)". *Murgetana*. 2007, núm. 116, pàg. 9-26

⁵⁸⁰ Sobre manaments episcopals veure SOLÀ i COLOMER, Xavier. "La reforma catòlica...", pàg. 162-166.

⁵⁸¹ Veure capítol, "La contrareforma en l'església local".

sobretot pel deteriorament per la humitat, per l'envelliment, en alguns casos també per les figures indecoroses⁵⁸². Com ja s'ha dit, les visites pastorals segueixen els manaments dels concilis i dels sínodes, per tant, estan molt relacionades amb les decisions ja vistes en el Concili de Trento pel què fa les obres, i així, quan es destaquen imperfeccions, es fa en els mateixos termes de “indecorós” o “indecent”. Un gran exemple de la implicació dels bisbes en les bones pràctiques relacionades amb els objectes devots el proporciona el bisbe Taverner al segle XVIII.

La instrucció de Taverner com a exemple

El bisbe **Josep Taverner**⁵⁸³ dicta el 1725 la Instrucció Pastoral després de la segona visita a la diòcesi de Girona⁵⁸⁴. De fet, aquesta Instrucció del 1725 és la segona que escriu, ja que el 1722 apareix la primera disposició, escrita arran de la visita pastoral a l'ardiaconat de Besalú; és un edicte adreçat als rectors, sagristans, domers, religiosos en general que es cuidessin de les parròquies i als parroquians. En aquest primer edicte el bisbe vol posar una sèrie de normes generals referents a tots els aspectes que tenen a veure amb les parròquies. En el segon edicte, de 1725, es posa èmfasi en l'estat dels temples i dels ornaments que s'usen pel culte i està destinat a tot el bisbat de Girona, aspectes que interessin en aquest cas.

És un document detallat, en el qual s'hi esmenten una gran quantitat de parròquies, fet que permet fer-se una idea de l'estat i les particularitats de les esglésies en aquestes dates. Entre altres aspectes, es detalla minuciosament com ha de ser l'interior de l'església: la disposició de l'altar major, els retaules, els sagraris, les cortines, els armaris, els calzes, el color de la tovallola, com ha de ser l'estat dels objectes..., absolutament tot; dóna una imatge excepcional de com havien de ser l'interior de les esglésies, i també, de l'aparent desordre que hi regnava. Es pot dir que aquestes instruccions de Taverner beuen en gran part de les *Instruccions* de Borromeo; les intencions són les mateixes, es vol posar un cert ordre al desgavell de

⁵⁸² Veure per exemple PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 128 i s. SOLÀ i COLOMER, Xavier “La reforma catòlica...”, pàg. 276 i s.

⁵⁸³ Es troba escrit tant Taverner com Taberner. Josep Taverner i d'Ardena va prendre possessió com a bisbe el març de 1721, succeint el seu oncle. Va exercir fins a 1726.

⁵⁸⁴ TAVERNER DARDENA, Josep, *Instrucció pastoral per lo bon govern de las parroquias del bisbat de Gerona, disposada per la Il·lustríssim y Reverendíssim Senyor Don Joseph de Taverner y d'Ardena per la gracia de Déu, y de la Santa sede Apostòlica, Bisbe de Gerona, del Consell de sa Magestat en la segona Visita General de son Bisbat*, Girona, 15 de març de 1725, Biblioteca del Seminari Diocesà. Girona. Transcrit íntegrament a (i a partir d'ara cito aquesta Font): MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d'un document...”, pàg. 163-194. L'autor transcriu el document íntegrament, que és d'un gran interès.

les parròquies, tant pel què fa el culte com per l'estat dels temples, els objectes, les obres... Taverner també segueix les instruccions per especificar clarament i d'una manera pràctica com s'han d'organitzar les parròquies. És a dir, són ben bé unes instruccions que cal seguir, que per tant, podrien no fonamentar-se en la realitat de les parròquies de la diòcesi, sinó en els manaments del concili i de Borromeo com un altre acte institucional.

Un dels objectes en els quals es posa èmfasi des d'un principi és en els **retaules**, presents ja en el primer edicte. El retaule es mostra doncs, com un dels elements vertebradors de les esglésies, com a objecte de culte i de devoció. El bisbe dicta que en la majoria d'esglésies els retaules són molt antics i estan "deslustrats" i "indecents", i per tant, cal que s'arreglin o bé que es facin de nou, sempre tenint present que les pintures "y tota altra cosa dels retaules deu ser decént, y en estat, que moga á devoció á tots los que acuden á ella, y que al contrari no exciten á risa, ò indevoció"⁵⁸⁵. La importància del retaule va més enllà de l'ornamentació de les capelles, ja que esdevé un element necessari per la mateixa pràctica del culte: "las ditas iglesias de Basagoda i Corsavell, sols distan la una de altre, cosa de mitja hora; y que comodament poden los Habitants de ditas dos Parroquias, acudir á qualsevól de las dos, en que se diga Missa; perçó pemetém, que se continue á dirse la Missa, en una Festa a Basagoda, y altre en Corsavell; ben entés, que **fins à tant que lo Retaula de la Iglesia de Corsavell, sia del tot reparat, que se troba actualment indecént, que se diga la Missa tots los dias de Festa, en la Iglesia de Basagoda**, y que sols en estar ab decencia la Iglesia de Corsavell, se continué á dir la Missa alternativament, un dia á Basagoda, y un altre en Corsavell; interdint per ara, y fins que sia altrament per Nos ordenat, la Iglesia de Corsavell"⁵⁸⁶. Cal destacar un altre cop el concepte d'indecent, i també, la necessitat d'aprovació per part del Bisbe per tornar a fer missa (per tant, recuperada la decència a través de la restauració del retaule)⁵⁸⁷. En relació amb el retaule, l'altar també és un dels objectes a tenir en

⁵⁸⁵ Íbid., pàg. 163. "2. En primer lloc avent experimentat, que en muchas Iglesias los Retaulas per ser molt Antichs, y pintats sobre Fusta, y Guix están del tot deslustrats, y encara indecénis, serà be, per tant prest com se puga, se fassan recomodar, que en molts es facil, o se fassan de nou, segon la comoditat de cada Iglesia, sent cosa certa, que las Pinturas, y tota altra cosa, que se posa en los Retaulas, deu ser decént, y en etat, que moga á devoció á tots los que acuden á ella, y que al contrari no exiten a risa, ò indevoció."

⁵⁸⁶ Íbid. pàg. 157

⁵⁸⁷ El concepte de decència i indecència apareix repetidament lligat en els objectes i els interiors de les esglésies. És un adjectiu amb varies accepcions: "1. Que mostra respecte als bons costums, que no ofèn el pudor, la vista, etc."; "2. Que obra dignament", "3. Moderadament confortable o satisfactori",

compte, tant pel què fa les mesures, els materials com la utilitat: “8. Lo altar major, ò principal tindrà lo menos de alt desde la Peña fins lo pladéll sinch palms, y mitg; de llarch nou palms, y mitg; de ample tres palms libres desde las Gradass. Serà solido construït de Pedra, ò Rajola, y Cals, sens que quedesota éll vacuo algú, que puga servir per Armari, ni cosa semblánt; Manànt, que ahónt los hi ha, que sen tragan, y que los Altárs se construescan en esta forma, y no en altra: prevenint, que los Altars Majors, y Principals de las Iglesias, que sian mes grans de esta mida, que se conserven; pero los Menors, que se reduhescan a ella, com y també, que tots los Altars Collaterals de las Capellas de la Iglesia se posen á esta mida poch mes, o menos: Per lo que se dona un Any de temps, passat lo qual interdím tots los Altars altrament construhits, y que no tingan estas midas.”⁵⁸⁸ Destaca d’aquest punt la voluntat de què l’altar estigui realitzat en materials nobles i duradors, com és la pedra, la rajola o l’estuc. En aquest cas, és inevitable traçar un paral·lelisme amb els edictes de Carles III i Carles IV, uns anys més tard, aquest cop referents als retaules. El 1777 el rei Carles III va dirigir una circular als bisbes de la península en què els prohibia la realització de retaules en fusta; no es va fer cas, i es torna a exigir el 1792, aquest cop ja amb el regnat de Carles IV i amb la figura de Floridablanca, des d’aleshores s’havien de fabricar en marbre, pedra o estuc, i que qualsevol nova traça havia de tenir l’aprovació de l’Acadèmia de Sant Fernando. El material, doncs, no és el problema en si, sinó la representació d’un món arcaic, de les formes barroques que creuen que són “populars”, i la volguda aposta cap a un classicisme. Les paraules textuais són: “que en la ejecución se excuse, quanto sea dable, emplear maderas, especialmente en los Retablos y adornos de los Altares, puesto que a penas hay Ciudad en el reino en cuyas cercanías no abunden mármoles u otras piedras adecuadas, mediante lo cual no solo se evitará gran parte del riesgo de los incendios (mayormente si se redujere el número de luces a lo que pide el decoro del Templo y dicta la devoción seria majestuosa practicada en las Catedrales y Capillas de S.M.) sino también se reformará el enorme infructuoso gasto de los dorados expuestos a enajenarse y afearse en breve tiempo, y se promoverá el adelantamiento y digno ejercicio de las artes con monumentos de materiales permanentes, pudiendo en caso

Diccionari del IEC, en línia, <http://dlc.iec.cat/results.asp>, darrera consulta 4 d’agost de 2015. Les tres accepcions tenen un alt component de relativitat.

⁵⁸⁸ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d’un document...”, pàg. 164-165.

necesario suplir muy bien los estucos, que son menos costosos que los mármoles y jaspes”⁵⁸⁹

Per altra banda, els diferents objectes devocionals per celebrar la litúrgia, els paraments d’altar, les vestimentes litúrgiques, també hi són presents en les instruccions. L’objectiu és sempre el mateix: la decència, el benestar, l’ordre, la netedat. El bisbe per exemple, destaca que els calzes i les patenes no tenen l’interior daurat, i que d’aquesta manera no s’hi pot celebrar el “sant sacrifici de la missa”⁵⁹⁰.

La cura de les robes també hi és molt destacada, des de la mateixa qualitat dels vestits com la manera com es conserven. Així, cal un lloc adequat per guardar-les a la sagristia, on hi hagi calaixos i penjadors per guardar, especialment les casulles de seda i les capes pluvials, i sobretot les brodades. També es destaquen els diferents colors (blanc, carmesí, verd, morat, negre) que han de tenir els vestits i els materials, que sigui roba “competent”, directament es prohibeix l’ús de roba dolenta.⁵⁹¹ Les taules d’altar han de tenir estovalles, s’explica com han de ser, i com s’han de col·locar; cal que hi hagi guadamassils a tots els altars i explica el seu ús (per protegir les tovalles i l’altar de la pols un cop s’han acabat les misses) i recorda que no és decent dir missa amb el guadamassil posat.⁵⁹²

Un altre tema present a les instruccions i que també apareix en els manuals, en les visites pastorals i en alguns llibres de confraria, és la referència a la neteja. “15. Tres vegadas lo Any, per lo menos, deuen limpiar los Altars, y Retaulas de proposit, en las Vigilias de la Nativitat, de Pasqua, y de la Assumpta, llevant de ells los Palits, Estovallas, y tot altre ornament del Altar, reservant sols la Tela Enserada que cobra la Ara, á fi de netejarlos per todas parts, y llevarne del tot la pols, y altres inmundicias, que en èll se solen posar; per lo que se tindran uns Espolsadors grans a est efecte deputáts, y altres de Plumas ben finas petitas, per servirsen en las parts delicadas de Pintura, y Escultura per no maltractarlos. Bastará, emperó, en los demès temps del Any, que los Altars, en que se diu Missa cada dia, se limpien, y se espolsen lleugerament una vegada cada semmana, es a dir, lo Dissapte; los Altars, emperò, en que regularment no se diu Missa, de quinze en quinze dies, y lo mes tart, una vegada

⁵⁸⁹ BOSCH i BALLBONA, Joan. “L’art del retaule: retaulers i escultors a Catalunya (1600-1770)”. Dins BOSCH, Joan (dir). *Alba Daurada, l’Art del retaule a Catalunya*, Md’A, 2006, pàg. 45, Alhora citat de VILAMALA, J. *L’obra dels Pujol. Escultors de la Catalunya central (ss. XVIII – XIX)*, Sant Vicenç de Castellet, 2001, apèndix 12.

⁵⁹⁰ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d’un document...”, punt 25, pàg. 167

⁵⁹¹ Ídem. punts 26, 27 i 28, pàg. 168 i ss.

⁵⁹² Ídem. punt 14, pàg. 166

cada mes.”⁵⁹³ La netedat també fa referència als terres, aquest cop relacionat amb la devoció, es diu que els terres han de ser decents, perquè la gent es pugui agenollar “de que hi ha molta falta en la Diocesi”⁵⁹⁴.

Per últim, en les institucions de Taverner, també fa referència a les confraries i a la necessitat de cuidar els seus altars. “Los pabordes de la Minerva, de nostra Senyora del Roser, del Carme, y altres deuen igualment cuydár de cobrar las rentas de las Confrarias, donar los comptes, depositar lo reliquio en lo Arxiu, y cuydár, que lo Altár de la sua Confraria estiga ab tots los adornos, que queda Ordenat, y tindran particular cuydado, que en lo Llibre de la Confraria se continue lo inventari de tot lo que tenen per lo adorno de sos altars”⁵⁹⁵.

Aquestes instruccions doncs, es poden abordar des del mateix punt de vista que els manuals, instruccions, visites pastorals, diferents edictes institucionals i indulgències, entre d’altres. Tots ells tenen la voluntat d’instruir, de transmetre les voluntats que sorgeixen de la Contrareforma i de les noves tesis de l’Església. Aquest fet no significa que aquests textos es seguissin al peu de la lletra ni que necessàriament proporcionessin grans canvis en tots els temes que es tracten (de fet, no es pot conèixer detalladament els efectes reals d’aquestes instruccions), però si que donen notícia de les voluntats de l’esfera institucional per una banda, i del que existia en les parròquies locals (fet també que cal contrastar), i es veu sobretot allò que no agradava i en el qual posaven la voluntat de transformar.

Així doncs, després del Concili de Trento, les tesis de la Contrareforma s’estenen ràpidament per tots aquests canals diversos, i certament, arriben a les parròquies de totes les diòcesis, en menor o major grau, depenent de molts factors diversos (des dels mateixos bisbes de cada diòcesi a la implicació dels rectors i dels parroquians), però en tots aquests documents citats, es pot veure la mateixa voluntat i les mateixes imposicions que es van traslladant quasi de manera mimètica per redreçar, en aquest cas, l’aspecte, els objectes, les obres, les imatges que es troben en cada parròquia.

Aquestes premisses arriben també als fidels a través d’altres camins, com per exemple, els llibres de devoció i les indulgències. Pel què fa els llibres de devoció, per destacar el més conegut i ja citat de Taix, en aquest també es fa referència a la

⁵⁹³ Ídem. pàg. 166.

⁵⁹⁴ Ídem. punt 19, pàg. 166-167.

⁵⁹⁵ Ídem. pàg. 190.

importància de les imatges i la necessitat de tenir una imatge davant la qual poder orar⁵⁹⁶.

Un altre aspecte que dóna rellevància de la importància de l'embelliment dels temples són les **indulgències** concedides pels papes, com per exemple, en el punt de visitar les capelles o els altars dedicats al Roser (sobretot si es pensa en l'altar com tot el complex que també resguarda el retaule)⁵⁹⁷.

LES IMATGES DES DE LA DEVOCIÓ LOCAL

Les prescripcions fetes des de la jerarquia eclesiàstica però, no són invencions *ex novo*, sinó que parteixen d'una tradició i d'una cultura religiosa arrelada a la població. La relació que tenen els feligresos dels segles XVII i XVIII amb els retaules i els objectes devots no és fàcil de conèixer, com ja s'ha dit anteriorment, per la manca de documentació o referències personals que destaquin la importància dels objectes devots i artístics amb la gent de l'època, per tant, les notícies que es tenen són sempre poques, i sovint s'ha d'intuir la necessitat que cobrien els retaules, per exemple, des de la mirada d'un feligrès del segle XVII.⁵⁹⁸

Les confraries, així com les obreries, en representació de la comunitat, són les encarregades de bastir les capelles laterals de la seva advocació amb un retaule principalment i també de tots els objectes i imatges necessàries pel culte. El seu rol entre "allò institucional i allò local" porta a confondre també quin és el seu paper real en la comitència d'obres, mobles o utensilis per a la litúrgia. Com ja s'ha vist, les confraries són les responsables de mantenir el lloc de culte *decent*. Aquesta decència representa intentar tenir la capella, la *seva* capella, el més magnífic possible, i aquesta decència i magnificència es percep sovint com a sinònim de retaule. Però encara que arribin prescripcions dels bisbes, o que les visites pastorals facin incidència sobre l'estat dels retaules, les robes, els objectes litúrgics... la mateixa comunitat té el seu interès per mantenir la seva capella en bon estat.

⁵⁹⁶ TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles...* 1597. fol. 42v.

⁵⁹⁷ Per exemple, com s'ha vist en el capítol anterior, visitar quatre o cinc capelles pels aniversaris de la Mare de Déu. O per exemple, "sinquanta anys de Indulgència; una vegada per cada dia, que resan la part del Rosari en la Capella de la Confraria, ó en lloch de ahont se puga veure lo Altar de la Capella." BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari...* pàg. 39.

⁵⁹⁸ Una nova aproximació que no es pot deixar de banda és la de Schwartz, *All can be saved*. Parla sobretot de la tolerància religiosa, per tant, que no es pot considerar a l'Església com una institució que exerceixi un control tan gran com sembla, sinó que realment la salvació (cristiana) es pot trobar en àmbits molt diversos. SCHWARTZ, Stuart. *All can be saved*

El retaule, és doncs un element clau. Evidentment, els retaules no són una invenció del segle XVII, sinó que són les obres més realitzades durant la baixa edat mitjana (encara que la tipologia, la forma, fins i tot els comitents distin de les obres de finals del XVI i fins el XVIII), per tant, formaven part del paisatge de les esglésies i de la cultura religiosa cristiana. El devot i el no devot, associa el retaule amb l'altar, i l'altar amb el lloc central on es realitza la litúrgia, i per tant, on hi ha el retaule és el lloc més important del temple sagrat (sobretot quan es tracta de l'altar major).

Les confraries tenien els seus propis interessos per destacar el seu altar ubicat en alguna de les capelles laterals, creant una mena de competència entre altars o entre parròquies per veure qui realitzava el retaule més majestuós⁵⁹⁹. Aquesta competència es cou en el si del sentit d'identitat de les confraries, més enllà de la pertinença devota a una confraria. Alguns autors han anomenat aquesta implicació *poder o pietat cívica*⁶⁰⁰. Per tant, el retaule també passa a ser un referent d'identitat i d'identificació.

L'interès per part de la població per embellir els seus espais sagrats es fa present en un buidat del registre de lletres, en les llicències que el bisbe atorga a diverses peticions dels habitants. En molts casos es tracta de llicències relacionades amb el pagament d'un retaule, per exemple, llicència de pescar el diumenges per pagar el retaule o de les llicències per vendre alguns ciris pel mateix fi. Per exemple, la llicència a Palamós de pescar per pagar la pintura del retaule del Roser⁶⁰¹, llicència a Palafrugell de vendre el ciri de les dones per fer retaule del Roser⁶⁰², llicència de vendre ciri a Campllong per pagar el retaule del Roser⁶⁰³, llicència a Salitja de vendre cinc ciris per daurar el retaule del Roser⁶⁰⁴, entre molts d'altres que es tractaran més endavant.

El que és rellevant en tots els sentits és el paper social que ocupa el retaule, i la importància de l'existència d'un objecte devot (de les característiques del retaule) tan comú i tan conegut per tots els indrets, i per tant, el pes cultural i d'interrelació

⁵⁹⁹ Entre d'altres, LE BRAS, Gabriel. *Études de sociologie...* pàg. 111.

⁶⁰⁰ KAMEN, Henry. *Canvi cultural...*, pàg. 229. Kamen introdueix aquest terme per parlar d'un conjunt de rituals que impliquen una preocupació per ampliar la identitat, per part de la població laica, "adoptant nous *penates*, com per exemple noves relíquies, nous sants, per enfortir el sentiment de comunitat i de la religió. La pietat expressada en aquests termes era el poder cívic"; PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 129.

⁶⁰¹ ADG, Registre de lletres, U-318, f 111v, 18 octubre 1614

⁶⁰² ADG, Registre de lletres, U-225, f 137; 1 abril 1620.

⁶⁰³ ADG, Registre de lletres, U-318, f 183v 17 desembre 1613.

⁶⁰⁴ ADG, Registre de lletres, U-261, f 233v; 19 maig 1667.

amb els habitants que suposa aquest moble. Un punt de partida per aquesta aproximació pot ser la relació entre imatge i religió, i el paper que tenen les imatges dins el cosmos de creences (de diferents religions)⁶⁰⁵. En aquest sentit és interessant l'aproximació citada anteriorment de Morgan sobre la visió de la cultura visual en relació entre art i religió, com aquestes imatges participen en la construcció social de la realitat, i aquesta es pot detectar mitjançant diverses funcions. Aquestes funcions que l'autor destaca apareixen o han aparegut al llarg del treball, i són fruit de l'estudi interdisciplinari que suposa enfocar les imatges des del que ara s'anomena "cultura visual" (i que no deixa de ser una aproximació històrica, antropològica, sociològica a les imatges – no merament les obres d'art).

La tradició cristiana relaciona la devoció amb les imatges, i la relació personal i íntima entre l'ésser humà i Déu es materialitza a través d'una imatge. A més a més d'actuar com a mitjancera de la devoció, es necessita un tipus de vincle material, un símbol de la devoció, que és alhora símbol de la comunitat que venera l'advocació, en aquest cas, esdevé el símbol de la confraria del Roser, en el sentit que pot tenir una bandera per una nació.

Les imatges, com ja s'ha dit anteriorment, són en la religió catòlica i en les devocions locals, les intercessores entre els éssers humans i la divinitat. Abans de continuar, cal fer un aclariment amb el terme d'imatge, sobretot en relació amb el retaule; cal diferenciar ambdues coses, ja que, per una banda, la imatge és la representació de la divinitat, en la figura de Crist, els sants o qualsevol advocació de la Verge; per altra banda el retaule està compost per una imatge, la qual ocupa una posició privilegiada dins de tot el marc, i una sèrie d'escenes o històries, normalment relacionades amb la imatge central⁶⁰⁶; tot i que també s'han de tenir en compte els retaules que per diversos motius només compten amb imatges (central i laterals) sense gaudir d'altres escenes narrades. Per tant, les escenes o històries del retaule poden tenir la funció pedagògica, moralitzant, catequètica, i la imatge en si, pot tenir una funció més pròxima a la religiositat del fidel, en tant que és atemporal. La imatge, doncs – tant ubicada dins del retaule com a part d'aquest - es presenta com la

⁶⁰⁵ MORGAN, David. *The sacred Gaze*. Recordar la llista que proposa, es poden resumir en imatges com a: organitzadors de l'espai sagrat, símbols identitat comunal, instruments de comunicació amb la divinitat, camins per la comunió amb déu, col·laboradors amb altres formes de representació – apareixen juntament amb música, textos...-, instruments d'influència, elements de rivalitat (destrucció o reposició).

⁶⁰⁶ Tot i aquesta divisió, s'hauria de considerar a part el bancal, sovint format per sants o escenes que no es relacionen íntimament amb l'advocació del retaule.

intercessora, és l'element indispensable de comunicació entre el fidel i la divinitat⁶⁰⁷. I com a tal, passa a ser una objecte d'identificació. Les imatges condensen el poder sagrat, són la icona, o el que Prat anomena la "condensació simbòlica"⁶⁰⁸, en tant que en una imatge s'uneixen les forces sobrenaturals i els sentiments d'identificació vers una devoció concreta.

Les imatges eren significatives en el dia a dia i en la concepció del cosmos de creences: són més que imatges, passen a ser ídols, imatges amb poder, i no simples representacions de la divinitat⁶⁰⁹. El seu poder es demostra per diferents vies; la més coneguda i clara són els múltiples episodis de les imatges trobades, en què és la mateixa imatge que és trobada en un lloc especial, indicador de l'indret concret on vol ser venerada (i en extensió de la població que la imatge vol que la veneri)⁶¹⁰. Un altre cas és el protagonisme que tenen algunes imatges en la realització de miracles, per exemple, la imatge del Roser de Calonge, que plorà sang, tal i com està escrit en la visita pastoral de 1680⁶¹¹, o bé en moltes altres imatges miraculoses de Crist⁶¹². O per últim, la gran condensació d'imatges que apareixen en tots els àmbits de la vida quotidiana.

El culte cristià a un objecte comença amb l'adoració a les relíquies⁶¹³, per tant, el que es venerava era l'objecte en si, el trosset sagrat de cos o de roba de la divinitat en qüestió, i no tant l'advocació a la qual representaven. Arriba un moment en què les relíquies perden el seu component de sagrat i necessiten tenir algun tipus de substitut que continuï, és a dir, es necessita un vincle continuador d'aquestes relíquies: aquest buit l'ocuparan les imatges. En aquesta transició la devoció a la

⁶⁰⁷ CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad Popular...* en el seu treball sobre "religiositat popular", la relació entre els éssers humans i la divinitat es realitza a través de les imatges. Destaca sobretot les imatges situades en els santuaris com les imatges més destacades en aquest aspecte d'intercessores, però també apunta que hi ha altres imatges en les cases particulars o bé en les parròquies.

⁶⁰⁸ PRAT, Joan. "Los santuarios marianos...", pàg. 242

⁶⁰⁹ Aquest aspecte es pot veure en el decret del Concili de Trento, en què es fa especial èmfasi que les imatges no són les mateixes divinitats, i que per tant no es poden idolatrar, per tant, deuria ser una pràctica comú.

⁶¹⁰ Veure sobretot CAMÓS, Narcís. *Jardín de Maria...* En aquest llibre del segle XVII es recullen les llegendes de Verges trobades de les diòcesis del Principat; és una font preciosa tant pel contingut com per la forma.

⁶¹¹ AYMAR i RAGOLTA, Jaume. L'església parroquial de Sant Martí de Calonge". *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, 1981, núm. 1, pàg. 22; transcriu la part de la Visita Pastoral, feta per Arévalo de Zuazo, i també transcriu els goigs on es veu aquest episodi miraculós, a la pàg. 23.

⁶¹² Veure sobre imatges miraculoses: CHRISTIAN, William A. Jr. *Divine Presence...*; GARNETT, Jane; ROSSER, Gervase. *Spectacular miracles*.

⁶¹³ Sobre el culte a les relíquies, el seu origen i transformació, però sobretot el paper que tenen després de la contrareforma veure: BOUZA ÁLVAREZ, José Luís. *Religiosidad contrareformista y cultura simbólica del barroco*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones científicas. Instituto de Filología, Biblioteca de dialectología y tradiciones populares, XXV, 1990.

Verge Maria és la més afavorida, ja que l'assumpció en cos i ànima no deixa cap vestigi a la terra, cap possible relíquia, i a més a més, es concep com una divinitat universal i generalitzada, per sobre dels sants i les santes locals i especialistes. Maria s'introdueix com a la substituta polivalent dels sants⁶¹⁴. Per tal que la imatge tingui aquest paper d'intermediària, i sigui reconeguda com a tal, cal un procés de fixació i una evolució la qual ve donada pel context religiós i social, i dins aquest procés la iconografia de les imatges és un punt a tenir en compte, en tant que configura a les imatges i les fa reconeixibles⁶¹⁵.

Els fidels tenen un acte d'adoració davant de la imatge. En el decret de les imatges promogut pel Concili de Trento, es deixa entreveure el que podria ser la pràctica dels fidels davant de les imatges: “que adoremos a Cristo por medio de las imágenes que **besamos**, y en cuya presencia nos **descubrimos y arrodillamos**”.⁶¹⁶ És un clar acte de submissió (respecte, veneració) davant la divinitat, que es mostra mitjançant la imatge.⁶¹⁷

La percepció de la imatge per part de l'espectador o, en aquest cas del devot, pot tenir un component estètic. En els documents no hi ha valoracions estètiques de les obres, ni de les imatges, ni dels retaules, i quan apareixen referències són només aspectes tècnics. En el mateix concili es demana que no es pintin les imatges amb una “hermosura escandalosa”, però tot i així sembla una referència més ètica que estètica.⁶¹⁸ Tot i que sembli un anacronisme parlar del component estètic de les imatges, sobretot si es diu que aquestes no són pensades en tant que obres d'art, sinó

⁶¹⁴ Aquest canvi d'advocació l'explica acuradament W. Christian. CHRISTIAN, William A. Jr. “De los santos a María...”, pàg. 49 – 195. La devoció a les relíquies perdura fins els segles XII i XIII, i després es va transformant cap a una devoció a Maria i a Crist. En els segles de l'edat moderna (XVI-XVIII) la devoció a Maria és molt present, i sembla que es revifa, per exemple, en la gran quantitat de santuaris sota les seves advocacions personificades. Recordar per últim que el “famós” decret sobre les imatges, ho és també sobre les relíquies, per tant, la relació entre ambdues és a causa de la veneració que fan els fidels, és a dir, de la funció equitativa que tenen ambdues.

⁶¹⁵ CARRASCO TERRIZA, Manuel Jesús. “La iconografía de la Virgen del Rocío y su proceso de fijación”. Dins GONZÁLEZ CRUZ, David. *Ritos y ceremonias en el mundo Hispano durante la Edad Moderna*. Huelva: centro de estudios rocieros, Universidad de Huelva, 2002, pàg. 357-372. Des de l'antropologia, exemplifica la configuració de la imatge de la Verge del Roser d'Almonte entre els segles XVI i XVIII, durant els quals la imatge canvia exteriorment però també conceptualment, és a dir, en els valors que transmet i que la gent rep.

⁶¹⁶ SECT, sessió XXV, La invocación, veneración y reliquias de los santos y de las sagradas imágenes.

⁶¹⁷ Aquest aspecte també es veu el les instruccions dels bisbe Taverner, del 1725, on es demana que els paviments de les esglésies estiguin decents, per tal “que en ells pugui comodament arrodillarse, de que hi ha molta falta en la Diócesi”. MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d'un document...”, pàg. 166-167. Sobre el valor de la imatge i la adoració per part del fidel veure: CARO BAROJA, Julio. *Las formas complejas de la vida religiosa (Religión, Sociedad y carácter en la España de los siglos XVI y XVII)*. Madrid: Scarpe, 1985, pàg. 125.

⁶¹⁸ SECT, sessió XXV, La invocación, veneración y reliquias de los santos y de las sagradas imágenes.

com a objectes devots, podria jugar un rol en el poder d'atracció. El poder de les imatges, com ho és avui el de les obres d'art, es pot deure a l'atracció de la imatge en si, de l'estètica, de la bellesa. Però en aquest cas, l'atracció que sent el fidel és l'aura espiritual que té la imatge, i en aquest sentit, la religió i l'estètica es barregen en un mateix concepte, és a dir, equiparar l'experiència estètica amb l'experiència religiosa.⁶¹⁹ L'art està al servei de la religió, i com a tal, sí que juga el seu rol com a creador d'una imatge poderosa.⁶²⁰

LES CONFRARIES COM A COMITENTS

ART I CONFRARIES. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

En els últims anys l'estudi de les confraries com a comitents d'obres d'art ha estat d'interès per diversos investigadors⁶²¹. Entre aquests cal destacar a Barbara Wisch i a Ann C. Ahl, editores d'un dels llibres més significatius sobre el tema⁶²²,

⁶¹⁹ CARO BAROJA, Julio. *Las formas complejas...*, pàg. 125. El sentiment religiós es pot entendre a través d'una obra d'art, ja que l'atracció que sent un espectador vers una obra d'art és el mateix sentiment que atrau el fidel a la imatge religiosa.

⁶²⁰ Evidentment que aquesta distinció (entre art i estètica) dependrà de la definició d'art: si l'art és un producte realitzat amb intencionalitat estètica, o bé si té una funció més enllà d'aquesta. En el cas de les imatges i els retaules entren diversos components en joc: l'atracció que hom pot sentir envers aquests avui no és una aproximació estètica (potser el caràcter kitsch dels retaules barrocs és la barrera a què els estudis sobre aquests siguin pocs, però no és pot oblidar que els valors estètics estan culturalment condicionats – i per això hom troba més “bella” una pintura gòtica que una escultura barroca-), sinó més aviat històrica, d'interès social i religiós. L'antropologia, i la història, poden definir quins són els valors estètics en la cultura, i quin és el concepte d'art, com també en quins contextos es desenvolupa i quin és el seu sentit. Veure: MÉNDEZ, Lourdez. *La antropología ante las artes plásticas. Aportaciones, omisiones, controversias*. Madrid: CIS, 2003; llibre curt però intens, adequat per un resum sobre com l'antropologia ha tractat l'art i quines són les possibilitats de l'antropologia en el camp d'estudi de la disciplina de la història de l'art. Veure Apèndix sobre Antropologia de l'Art.

⁶²¹ Els estudis sobre patronatges grupals han estat en el punt de mira de les últimes dècades en l'art del renaixement italià, com les famílies, govern, església, ordes religioses, i finalment, les confraries. Des de la història de l'art fa relativament poc que aquestes s'han considerat dins l'àmbit d'estudi, tot i que a Itàlia es poden trobar estudis més antics. Alguns dels treballs pioners són LAVIN, Marilyn, 1967, estudi sobre un retaule de Joos van Ghent i predel·la de Paolo Ucello, de la companyia del Corpus Domini, d'Urbino. Demostra com una imatge de devoció confraternal pot tenir implicacions cíviques més àmplies; HATFIELD, Rob, 1970, sobre la Companyia dels Mags, Florència; WEISZ, Jean, 1980, Confratelli de S. Giovanni Decollato, de Roma, sobre la decoració de l'oratori; ROSAND, David, estudis de Ticià i Tintoretto, patronatge de l'scuole veneciana; HUMPHREY, Peter; MACKENNEY, Richard; metodologies de diverses disciplines per expandir el coneixement al patronatge confraternal i l'experiència; BROWN, Patricia; estudi sobre “eyewitness style”, noves aproximacions dinàmiques a la cultura visual de les confraries venecianes; o BANKER, James; Interpretació del polític de la misericòrdia de Piero della Francesca en relació a les confraries del Sant Sepulcre. Veure per un estat de la qüestió: WISCH, Barbara. “Re-viewing the Image...”, pàg. 13-21.

⁶²² WISCH, Barbara; AHL, Diane C. (eds.) *Confraternities and the visual Arts...* També, WISCH, Barbara, “Re-viewing the Image...”, pàg. 13-21

que té com a precedent un altre llibre editat per Eisenbichler⁶²³. Les dues obres són recopilatoris de diferents autors i tots els articles tenen com a punt de partida la relació entre confraries i arts des del seu sentit més ampli. En tots els casos s'aborda una visió interdisciplinària, on l'objecte d'estudi és sempre la confraria i les obres d'art relacionades amb aquestes. Els dos reculls se centren principalment en casos italians i comprenen un ampli camp de confraries (penitencials, de joves, devocionals...) i aquestes poden ser comitents de retaules, de teatre, de capelles, música... La gran aportació és destacar la importància de les confraries en el paper de comitents, com una de les associacions principals que s'encarreguen, sobretot, de la decoració dels temples⁶²⁴. En els articles s'assenyala la força de la col·lectivitat per realitzar un encàrrec, com també, el benefici col·lectiu i fins i tot espiritual de les obres. En tots els casos es veu un tema que també és central en aquesta tesi, com és la interdisciplinarietat, present en diversos àmbits (des dels mateixos camps d'estudi a la mateixa complexitat de la confraria): "Confraternities cross de boundaries between art and life, between charity and self-interest, between worship and spectacle. And in this crossing over they reflected the ambivalence and the richness that were opertavie in the ritual and festive life of early modern society"⁶²⁵. Així doncs, finalment des de la història de l'art també es posa èmfasi en estudiar les confraries com a comitents d'obres d'art, en tant que pioneres en aquest camp durant segles. Darrera aquesta premissa hi ha la importància dels mètodes de comunicació visuals per davant de la cultura oral, de tal manera que l'art i les imatges són uns vehicles indispensables de comunicació i transmissió que les confraries activen per compartir missatges comunals i espirituals⁶²⁶.

Tot i tractar-se d'un avanç en la matèria, s'allunya considerablement del tema d'estudi d'aquest treball. En tots els casos estudiats, les obres en relació a les

⁶²³ EISENBICHLER, Konrad. *Crossing the boundaries...* Del mateix editor, Eisenbichler, cal tenir com a referent la publicació semestral *Confraternitas*, des del *Center for Reformation and Renaissance Studies* per la *The Society of Confraternity studies*, on es publiquen bianualment un article destacat, una tesi o estudi, i diverses ressenyes, sempre en relació a les confraries d'època medieval i moderna. La rellevància de la publicació és l'actualització de bibliografia sobre el tema. La seu consta alhora d'una biblioteca especialitzada que recull totes les publicacions referents a confraries

⁶²⁴ WISCH, Barbara; AHL, Diane C. (eds.) *Confraternities and the visual...* pàg. 3.

⁶²⁵ EISENBICHLER, Konrad. *Crossing the boundaries...* pàg. 6.

⁶²⁶ WISCH, Barbara. "Re-viewing the Image...". En aquest article l'autora també fa una proposta sobre els camps d'estudi que la història de l'art pot realitzar en referència a les confraries: "confraternal membership by artists and concomitant patronage networks; custodial care of miracle-working images; confraternities and material culture, or what might be called the economics of piety; innovations in iconography and stye; the promulgation of new cults; and, finally, reconfiguring urban space", pàg. 14.

confraries són això: obres d'art. No es tracta d'imatges i religiositat, sinó només d'aquelles peces que tenen un valor artístic. Per tant, no es posa èmfasi en la funció de les imatges, sinó en la importància de les obres art, com a continents de valor artístic, i no pas la funcionalitat o el paper de la imatge en la confraria, en els rituals o en el seu funcionament intern. És a dir, es valoren per ser quelcom extraordinari, en canvi, en les confraries estudiades a la diòcesi de Girona, allò rellevant és que les imatges (o les obres d'art) formen part d'allò ordinari. Seguint les idees d'estudi de Barbara Wisch⁶²⁷, el que s'acosta més a les propostes de recerca és l'estudi en el valor de la cultura material, en relació a tots els elements diversos que formen part del cosmos de la confraria, i per altra banda, la conformació d'un culte a partir dels elements visuals. Així doncs, malgrat les diferències i mancances, l'estudi de les confraries com a comitents, dins el marc de la història de l'art, està contemplat i es comencen a abordar estudis cap a aquests àmbits.

LES CONFRARIES DEL ROSER DE GIRONA: COMITENTS D'OBJECTES DEVOTS

Les confraries són les màximes comitents d'imatges rosarianes, fet que es troba en total paral·lelisme amb les seves tasques de culte que s'han destacat al llarg dels altres capítols. Com ja s'ha anat veient, doncs, no tindria massa sentit separar la producció i l'ús de les imatges de la pràctica i la devoció, ja que formen part del mateix fenomen. A part de les confraries cal destacar altres comitents que també encarregaven objectes o imatges rosarianes, com per exemple alguns particulars, que encarregaven sobretot capelletes d'ús privat, i també les obraries, parròquies o el mateix orde dominic. Les confraries, obraries i parròquies encarregaven el mateix tipus d'obres, destinades als mateixos espais i usos; la capella, les processons i les festivitats. Els ordes dominics podien encarregar algunes obres sobretot pels seus monestirs, i també podrien fer imprimir llibres devocionals o algunes estampes.

Les confraries necessiten crear la seva escenografia en tots els espais i en tots els moments, i per tant, és imprescindible tenir tot un conjunt d'objectes devots o objectes litúrgics que acompanyin a tots els rituals. La imatge acompanya constantment a la confraria i a la devoció, en tots els seus actes, tant públics com privats, i segueixen les característiques de la pietat i la devoció en el món occidental:

⁶²⁷ Veure nota precedent

la imatge i la religiositat sempre van de costat, fet altament transcendent, ja que no s'ha realitzat el procés de secularització des d'aquesta època, i encara avui les imatges estan en un pla mig entre art i religiositat⁶²⁸.

Tot i que hi ha diversos tipus d'objectes, com ja s'ha apuntat, els dos que s'han considerat més destacats des de la història de l'art són els retaules i les imatges processionals. Però, des de la perspectiva global, s'ha de considerar tots els altres objectes, per exemple, es conserven encara bacines amb imatges del Roser fetes d'argent, cistelletes, domassos, guadamassils, panderos i hi ha documentades imatges que decoraven el penó, banderes, gonfanons, capes pluvials... Més que una jerarquització de les imatges, s'han de considerar cadascuna d'elles en un espai i una funció o ritual determinat, i que alhora globalment configuren el cosmos de la devoció. Per tant, les imatges seran diferents segons cada ús o cada espai. I de la mateixa manera, segons l'ús que se'n fa de les imatges, prenen una forma o una altra, i contenen uns elements o d'altres.

A més a més, a part del mateix encàrrec, la implicació de les confraries passa per la cura de les obres, els espais, la neteja... tota la responsabilitat envers l'espai sagrat i tots els seus elements, fet que reforça el vincle entre els laics i l'església i la vida cívica es responsabilitza d'una part de la vida religiosa.

En la taula annexa es detallen totes les obres i documentació trobades referents a les confraries del Roser de la diòcesi gironina, i sortosament, encara hi ha documentació que va sortint. En el buidat bibliogràfic i documental s'han trobat un centenar de notícies de retaules, imatges o tabernacles de la Mare de déu del Roser, entre aquests, es conserven contractes referents a 32 capelles on tenien retaules del Roser.⁶²⁹

OBJECTES, ESPAIS I RITUALS. TESTIMONIS A LA DIÒCESI DE GIRONA

Els diversos objectes realitzats s'han de contextualitzar en tots els casos amb un espai determinat, i alhora, amb un ús concret, és a dir, amb el que es podria entendre com un ritual. Aquests espais i rituals expliquen gran part del significat de

⁶²⁸ CRUZ DE CARLOS, María et alt (coord.). *La imagen religiosa en la...*, p. XIX.

⁶²⁹ Veure annex amb les notícies relacionades. En general hi ha unes 70 notícies extretes dels llibres de confraria.

l'objecte. Com s'ha vist, el rol dels comitents també té un paper determinant en l'objecte que s'encarrega, ja que són els comitents els que comencen atribuint un ús concret a l'objecte en qüestió, i per tant, també tenen a veure amb el finançament de les confraries i les despeses. Per tant, cada objecte s'ha de contextualitzar segons el seu ús, la seva forma, el seu comitent, la seva realització, la comercialització, entre d'altres.

Per l'estudi d'aquests objectes es poden diferenciar els següents espais: la capella, la casa particular i l'espai públic; com es pot veure, es poden diferenciar espais públics, espais privats, i espais específics de trobada de col·lectius. I alhora, es poden diferenciar diversos rituals que es realitzen en aquests espais: les misses (ordinàries, aniversaris, extraordinàries), les processons, la pregària individual, acompanyament a la mort i a la malaltia, les festivitats del Roser, les recol·lectes i festivitats vàries. En molts d'aquests rituals hi ha elements que es repeteixen i que s'usen en cadascun d'ells, però n'hi ha d'altres que són específics per un moment i un lloc, per tant, hi ha objectes que s'usen en tots els àmbits i els rituals, i d'altres que només estan pensats per un ritual o lloc concret.

En aquest capítol es tractaran, per una banda, els objectes que tenen usos i espais transversals, que són els rosaris i els gravats i les estampes (en tots els seus usos diferenciats, i per altra banda, específicament es tractaran els objectes que es poden relacionar en un ús, espai concret (i de vegades, també a un ritual concret).

El paper de la confraria en aquests diferents usos i espais és bàsic, en tant que es donen en l'àmbit de la confraria, i és aquesta la que aconsegueix lligar tots els amplis ventalls sota una devoció. Els casos més clars on s'exalta la funció de la confraria és en l'espai públic, però el component de pregària individual del rosari, de trobada familiar en la llar, és també l'essència de la confraria i la devoció del Roser. Per tant, la confraria està present en tots els rituals i espais, articulant les maneres i els *tempos* de la devoció. I en aquest sentit, les imatges i les representacions també tenen una continuïtat i un sentit en els tres àmbits i en els diferents rituals.

En la diversificació d'objectes, rituals i espais cal tenir present també que hi ha objectes, com ja s'ha dit, que es troben en tots els àmbits, i que tenen un paper transversal en tots els eixos, com poden ser els rosaris; significatiu també perquè és l'element essencial de la devoció i de la iconografia de la Mare de Déu. Per altra banda, s'ha fet una concessió en el tema de gravats i estampes. Sota aquests conceptes s'engloben un ampli ventall d'objectes diversos, i per tant, que tindran

usos i espais diferents, però malgrat aquest fet, són objectes molt condicionats per la seva mateixa categoria, és a dir, de gravat, de paper, d'accessibilitat, de reproducible; aquests atributs eren una de les característiques que donen una caràcter especial a la devoció del Roser (com en general a les devocions d'època moderna) i que preferia tractar en general per la seva idiosincràsia, com també, perquè aquestes mateixes característiques són transversals en els tres àmbits. Finalment, el tema dels gravats i estampes es tracten en el capítol de “devoció pública”, per aquest caràcter de difusió, accessibilitat i presència.

Per últim, aquest capítol té la voluntat de presentar les informacions que s'han extret dels documents, majoritàriament inèdits, de la recerca en els llibres de confraria, on apareixen gran part d'aquests objectes i es fa un intent d'ubicar-los en el seu context ritual i espacial, i alhora per posar el petit granet de sorra en anar perfilant el panorama de les obres barroques catalanes.

ÀMBIT PRIVAT. PREGÀRIA INDIVIDUAL I FAMILIAR

La devoció privada és un àmbit de difícil estudi, ja que no hi ha massa documentació i informació per traçar un panorama detallat. En el si de la devoció individual o familiar, que es donen en un àmbit privat (cal pensar principalment en la casa), s'hi poden incloure diferents rituals i objectes. El ritual més comú en aquest cas seria el de la pregària individual o familiar, que es podria donar en moltes famílies vinculades o no amb la confraria. Cal recordar que l'essència de la devoció del roser és aquest: el res del rosari, és a dir, meditar sobre la vida de Crist i de la Verge. Un altre ritual a destacar seria el de l'acompanyament dels malats i els moribunds, on hi podria haver un acompanyament mitjançant el res del rosari, en aquest cas, segurament al costat d'un confrare del Roser⁶³⁰. Els objectes que podien acompanyar aquests rituals són, per una banda –el més destacat- **el rosari**; per altra banda, també formen part de l'acompanyament d'aquests rituals les **capelletes particulars i els gravats o estampes** que es poden col·locar en aquests àmbits domèstics; i per últim, els **llibres devocionals**. És a dir, rosaris, imatges i llibres.

Els testimonis que resten per determinar la pregària individual o les costums que es vivien dins de la casa són molt difícils d'identificar i de localitzar. Possiblement el fet més rellevant que porta a pensar en aquesta faceta de la devoció

⁶³⁰ Com s'ha vist en la tasca assistencial que tenien les confraries, entre aquestes, la d'acompanyar a la mort.

més individual són els llibres de devoció, com el mateix de Taix, el de Barón i d'altres, que es van imprimir i reimprimir al llarg dels segles XVII i XVIII sobretot. Un altre testimoni d'aquesta devoció és l'existència de capelletes, panells rajolats o imatges de la Verge en cases particulars, normalment pairals o senyoriais. En aquest cas doncs, l'estatus social i econòmic de cada família (i per tant de cada casa), determina el tipus d'imatge: estampes i paper en cases modestes, construccions de capelles en masies, passant per petits oratoris o capelles transportables.

Sembla que els primers testimonis que inicien la devoció del Roser s'han de concretar en les pregàries individuals de l'Avemaria i dels Parenostres dedicades a la Verge, algunes de les primeres notícies que es tenen d'aquest fet es situen al voltant del segle XI. Al voltant del segle XIII s'escampa la llegenda que aquestes pregàries es convertien en corones de roses, formant els inicis del rosari.⁶³¹ L'aparició de les pregàries individuals deuria anar acompanyada de textos, tot i que es podia resar tranquil·lament sense saber llegir. Un dels fets que porten a pensar en la importància de la devoció privada és que molts textos inicials s'escriuen en llengües vernaculars, i no pas en llatí, la llengua oficial de les cerimònies religioses⁶³². Les mateixes imatges que s'han destacat referents a la llegenda del cavaller de Colònia, mostren que la pregària és un acte individual, i que se sol realitzar en un lloc específic, de recolliment i sagrat.

La importància de la família en el si de la confraria és un fet a destacar. La família és la unitat mínima d'identitat en la societat de l'època moderna, molts cops identificada amb la casa. En la confraria, la gran majoria de vegades les inscripcions es realitzen conjuntament, és a dir, tots els membres de la casa s'inscriuen plegats (homes i dones), i fins i tot, d'altres habitants que no tinguin un parentiu directe. Aquesta identificació es fa palesa molts cops en fer-se sota el nom del Mas o de la casa. També s'ha vist que els càrrecs de pabordes són sovint rotatius dins dels membres de la mateixa família⁶³³. Per destacar la importància de la pregària familiar, cal citar un altre cop a Paleotti, qui va promulgar diferents documents a favor de la

⁶³¹ WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. XI i ss. Veure també la part "Construcció simbòlica i devocional".

⁶³² Per exemple a Alemanya, les primeres pregàries del rosari estan escrites en alemany WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the rose...*, pàg. 135 i ss.

⁶³³ Veure capítol "Les confraries del Roser"

pregària individual i comunal, entre aquestes, una carta pastoral animant a la pregària familiar del vespre, davant una imatge.⁶³⁴

El rosari

Aquest instrument es troba en tots els rituals relacionats amb la devoció del Roser, tant en àmbit particular com públic, per la seva funció versàtil i simbòlica. Un fet essencial que porta a pensar en el rosari com una pràctica individual és el mateix instrument del rosari: es tracta d'un objecte d'ús particular i individual, on cadascú l'utilitza per comptar les seves pregàries. Per tant, no es necessita un mestre de cerimònies que porti la veu cantant i assenyali quan i què s'ha de pregar. Aquest fet portaria a veure que el rosari, com a mínim en alguns dels seus vessants, no era una pregària que s'hagués de realitzar necessàriament conjuntament com una cerimònia col·lectiva – com pot ser una missa - . Però com s'ha dit anteriorment, el rosari és el mateix símbol de la devoció del Roser, i també, esdevé el símbol dels confreres, cosa que el converteix en un objecte d'ús públic i usat en col·lectivitat, com es veurà en el següent capítol.

Capelletes particulars, gravats i estampes

Les imatges acompanyaven aquesta devoció més íntima a les llars dels devots del roser. Un altre cop, cal dir que no es conserven la gran majoria de testimonis, com els diferents tipus de capelletes, altarets, petits imatges, i sobretot, imatges sobre paper que podien ocupar llocs importants dins de la casa.

La gran majoria d'imatges en full sols s'han conservat perquè formaven part de llibres, sobretot devocionals. Malgrat aquest fet, les poques informacions que es tenen sobre aquest tipus d'imatges mostren que els fulls estampats eren una realitat molt estesa i que tenien una funció devocional. Aquestes estampes en fulls sols se'ls han atribuït diverses funcions: una d'elles és la funció de protectores que sovint es portaven a sobre, com un amulet⁶³⁵; una altra funció de les més destacades és la

⁶³⁴ PRODI, P, *Il Cardinale Gabriele Paleotti*, 2, pàg. 182-190, alhora citat a CAMARA, Esperança. *Pictures and Prayers...* pàg. 161.

⁶³⁵ MONTORO CABRERA, María del Carmen, "El grabado como plasmación de la religiosidad popular". Dins ÀLVAREZ SANTALÓ, Carlos. *Religiosidad popular. Vida y muerte: la imaginación religiosa*. Barcelona: Anhtopos, 2003, pàg.194.

devocional, i en aquest cas la imatge ocuparia un àmbit domèstic⁶³⁶. Malgrat aquesta diversificació de funcions, la imatge és la mateixa, és a dir, es representa a la Mare de Déu del Roser seguint la mateixa iconografia (encara que pot seguir tipologies vàries, asseguda o dreta, amb altres sants dominics o no, etc.), i per tant, una mateixa imatge pot complir les dues funcions.

Pel què fa el segon cas esmentat, el fet de tenir una imatge a casa, doncs, permet ubicar un lloc sagrat en l'àmbit domèstic i privat. Es coneixen diferents tipus d'imatges que podien trobar-se en l'àmbit domèstic, les mateixes estampes que representen la imatge de la Verge⁶³⁷, existien grans gravats de paper, detallats, que podien adquirir la forma de díptics o retaullets, també amb suports tèxtils i oratoris de fusta, i fins i tot, rajoles vidriades amb la imatge de la Mare de Déu⁶³⁸. L'àmbit domèstic de la devoció doncs, es fa palès en l'existència d'aquestes imatges, sobretot gravades i estampades (tot i que, com ja s'ha dit, també poden trobar-se en altres suports). Malgrat aquest fet, cal qüestionar-se què s'entén per devoció domèstica i privada. No es pot saber, tot i que és fàcil especular. El res del rosari en família era una pràctica que es realitzava encara el segle XX, aquesta oració podia anar presidida d'algun tipus d'imatge que ajudés a sacralitzar l'espai, i que recreés el més semblant possible un petit temple presidit per una imatge.

A través d'aquestes imatges que es troben a les cases, es produeix un acostament a la divinitat; en certa manera es tracta d'un traspàs de poders fins i tot en dos nivells, ja que la imatge s'activa com el que representa, és a dir, com la mateixa divinitat però alhora, la imatge en paper pot ser una representació d'una altra imatge (potser la imatge venerada a l'església)⁶³⁹ i per tant, se separa de la divinitat en tres

⁶³⁶ Veure SOLER i PALET, Josep. "L'art a la casa del segle xv". *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 1916, vol. 8, núm. 61, pàg. 289-305 i núm. 62, pàg. 385-394. En els inventaris transcrits es referencien diverses vegades imatges de paper.

⁶³⁷ Veure Soler i Palet, encara que no exclusivament del Roser. SOLER i PALET, Josep. "L'art a la casa..."

⁶³⁸ Veure CRÉMOUX, Françoise. "Las imágenes de devoción y sus usos. El culto a la Virgen de Guadalupe". Dins CRUZ DE CARLOS, María et alt. (ed). *La imagen religiosa en la...*, pàg. 70. Pel què fa a les ceràmiques vidriades, en cases senyoriales encara se'n conserven, per exemple, Can Solà-Morales d'Olot.

⁶³⁹ En aquest cas es veu molt clar en els exemples de Verges trobades, en què la imatge gravada és una (imatge) còpia de la talla romànica. Veure CRÉMOUX, Françoise. "Las imágenes de devoción..." pàg. 73, destaca fins i tot les confusions lèxiques alhora de parlar d'"imatge", tant pot ser la talla com el paper.

Tot i aquest traspàs de poders, el cas de la Verge del Roser no és tan clar en aquest sentit com poden ser els de les imatges trobades, ja que, com s'ha apuntat en diversos llocs, aquestes imatges són concretes i localitzades, fet que no passa amb la Verge del Roser. En aquest cas, la imatge o l'estampa de la Verge del Roser es venera més com a símbol: Verge que no fa al·lusió a una talla concreta, sinó a una advocació generalitzada, que es fa reconeixible per la seva iconografia.

esglaons. Sigui com sigui, el que permet la imatge és propiciar un acostament a la divinitat.

També s'ha de diferenciar el que són les possibles imatges que es poden trobar als llocs domèstics de les capelles pròpiament dites, com les capelles de mas o els oratoris. En aquest cas, les capelles i oratoris tenen una funció més semblant a la de la parròquia, en tant que són espais arquitectònics, que tot i que més petits i senzills, estan pensats i són específics per a realitzar-hi els rituals eucarístics (sobretot eucarístics, ja que la resta sovint no es deixaven celebrar perquè feien competència a les parròquies)⁶⁴⁰. Les capelles de Mas, o els oratoris privats eren capelles senzilles, relacionades sovint amb una família, classe benestant, que tenen el poder per construir-se una capella per no haver-se de desplaçar a la parròquia, i tenir un ritual privat i íntim, sense haver de compartir amb la resta de parroquians; aquestes poden ser privades, semiprivades o públiques⁶⁴¹. Aquestes capelles podien tenir advocacions diverses, entre aquestes les del Roser.⁶⁴² No estan exemptes de conflictes, sobretot per les diferents restriccions que suposaven, com ara el permís dels rectors per celebrar-hi missa, la prohibició de tenir-hi sepultures, entre d'altres.⁶⁴³ Dins d'aquesta tipologia, cal tenir en compte que generalment els masos tenien un poder econòmic que no tenien altres cases, així, en un Mas es pot trobar una capella o, senyal d'un nivell social i adquisitiu, un espai on es pogués celebrar missa per tots els veïns del Mas, si és més modest, una fornícula amb la imatge del patró o patrona escollit. A partir del segle XVIII sembla que hi ha un auge constructiu de capelles i oratoris en les masies catalanes.⁶⁴⁴

Llibres devocionals

En el context de la devoció privada també cal situar-hi els llibres devocionals. Aquests són llibres destinats a l'àmbit privat, que permet una lectura individual i silenciosa o bé, una lectura en veu alta però en petit comitè (cal també tenir en

⁶⁴⁰ SOLÀ i COLOMER, Xavier. "La reforma catòlica...", pàg. 552 i ss.

⁶⁴¹ Interessant la dualitat que destaca Solà i Colomer sobre els termes públic i privat, sobre religiositat privada i privativa. SOLÀ i COLOMER, Xavier. "La reforma catòlica..."

⁶⁴² Veure buidat realitzat per PUIGVERT, Joaquim M. "La parròquia rural...", apèndix, 19, de les capelles de Mas dedicades al Roser a: Foixà, Mas Ribot; Llagostera, Casa Delàs; Riudellots de la Selva, Mas Calderó; Sant Privat d'en Bas, Mas Masegur.

⁶⁴³ Ídem. Pàg. 565

⁶⁴⁴ FERRER i ALÒS, Llorenç. *Masies de Catalunya*, Barcelona: Angle Editorial, Fundació Caixa Manresa, 2003, pàg. 233-243.

compte el factor d'alfabetització en el cas dels llibres)⁶⁴⁵. No es tracten de llibres litúrgics, sinó que són llibre religiosos, on apareixen pregàries, indulgències, miracles que estan destinats als laics. La importància de la lectura a casa queda palesa en les ja citades instruccions del Bisbe Taverner: “Encara que lo fruyt, que se trau de la ensenyança de la Doctrina Chirsitana en la Iglesia es gran; ab tot, porque lo que alli se ensenya, se radique mes en las Parroquias, ahónt las Casas estàn molt divididas, y separadas: Procurarà lo Parroco veurer, si en ditas Casa hi ha algú, que sapia llegir, porque est a las vetllas del Ivern, y en altras ocasións, en que las Familias dels Pagesos estàn juntas, los llegesca la Doctrina Chrisitana, que es lo medi mes efectiu, per quedar del tot instruïts della”.⁶⁴⁶ És a dir, es destaca l'àmbit de la llar per una banda, i per altra banda, els moments en què la família està junta.

En els llibres devocionals hi ha dos nivells de comunicació amb els fidels: el text i la imatge. El títol del llibre de Jaime Barón ja mostra aquesta voluntat: “Llibre del Rosari de nostra senyora del Roser, y tesor per los vius, y per las Animas del Purgatori, per las moltes Indulgencias, y alabances del Rosari de Maria Santissima que conté: y un modo breu, y fàcil de **dirlo**, y **contemplarlo**”; és a dir, té presents aquests dos nivells, el text i la imatge. Cal tornar a recordar que part de la població era analfabeta, i per tant, l'adoctrinament passava per aquests dos elements: “No olvidemos que estamos ante una población en su mayoría analfabeta, por lo que la necesidad de adoctrinamiento se desplegó en dos niveles. Por un lado, los sermones, catecismos y demás tratados espirituales forjaron en el colectivo una imagen conceptual y, por tanto, puramente mental, a la que se invoca a través de términos como “contempla, alma mía”, “mira”, “veo” y demás fórmulas que quedan recogidas en este tipo de literatura destinada al yo íntimo y que culmina con la “composición de lugar” que difunció el método ignaciano”. Por otro lado, y mucho más efectivas, fueron las propias imágenes”⁶⁴⁷. Aquesta dicotomia es veu clarament palesa en aquest dos llibres, tractats repetidament al llarg del treball: els llibres de Taix i Barón. Les imatges en els dos llibres es concentren en dos apartats concrets. En primer lloc, a la primera pàgina, on apareix la Verge del Roser. Aquesta imatge varia segons l'edició del llibre, pot aparèixer amb el nen i envoltada del rosari (Taix ed. 1677), o

⁶⁴⁵ Pels orígens de la lectura silenciosa, com a pràctica moderna, veure SAEGNER, Paul. *Space between words: The origins of silent reading*, Stanford, California : Stanford University Press, 1996.

⁶⁴⁶ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d'un document...”, Punt 57, pàg. 173-174

⁶⁴⁷ MARTÍNEZ-BURGOS GARCÍA, Palma. “Imágenes emocionadas. Devoción e identidad en la España moderna”. Dins CANALDA, Sílvia et alt. *Imatge, devoció i identitat a l'època moderna*. Barcelona: UB, 2013, pàg. 13-32.

bé amb Sant Domènec i Santa Caterina (Taix, ed. 1774 Cervera). En segon lloc, apareixen un conjunt d'imatges en el relat dels misteris. Com ja s'ha destacat a l'inici d'aquest treball, és un fet significatiu que apareguin les imatges en aquest punt, no es tracta de "decorar" el llibre amb imatges, sinó que aquestes tenen una funció, la d'acompanyar les oracions dels misteris en el res del rosari, o fins i tot, més enllà "d'acompanyar o il·lustrar", la imatge en aquest punt és la part central, i el text és el que "acompanya", en segon terme, la imatge. Les imatges doncs, mostren escenes dels quinze misteris, i al peu de cada imatge hi ha una petita oració que fa referència al misteri, i seguidament, les anotacions del que s'ha de resar, és a dir: "un Pater Noster y deu Ave Maries".

Les diverses edicions contenen imatges diferents. En l'edició de Taix de 1597 els gravats no estan unificats, és a dir, no estan realitzats pel mateix artífex, i ni tan sols tenen la mateixa mida i els mateixos marcs. En canvi en l'edició de 1677, els gravats són molt més uniformes i pràcticament tots semblen realitzats per la mateixa mà, tenen la mateixa composició, forma i marc (exceptuant el misteri de l'assumpció de la Verge i la representació de la Verge de l'apocalipsi i sant Miquel, que són dues ofertes, dels misteris de goig i de dolor respectivament). Per altra banda, en l'edició de 1774 de Cervera, no apareixen imatges que acompanyin el misteri. En el cas de Barón, l'edició de 1753, les imatges també són totes unificades i de les mateixes mans. De tots els exemples de les imatges que apareixen en paper, el cas dels llibres és singular perquè es representen escenes i no només la imatge de la Verge. Com ja s'ha dit, el fet d'aparèixer els quinze misteris forma part del tipus d'oració del rosari (resar tenint present cada un d'aquests misteris). En els dos llibres aquesta voluntat s'expressa clarament en els grups de misteris, en tant que els "misteris de Goig, per lo dilluns i dijous"; els de dolor per dimarts i divendres, i els misteris de glòria per dimecres, dissabte i diumenge, per tant, és una oració pautaada i guiada, i que es pot realitzar des d'àmbit privat.

Així doncs, es repeteixen dos tipologies d'imatges: la icona de la Mare de Déu i les representacions concretes d'escenes de la vida de la Verge i Crist. Cada un d'aquests dos grups té una funció diferenciada: la imatge de la Mare de Déu identifica i encapçala la devoció, i els quinze misteris són les mateixes escenes de l'oració.

ÀMBIT PÚBLIC: FESTA I PRESENCIA

Els **objectes** que formen part de l'imaginari de la devoció pública són nombrosos: els rosaris, les diverses imatges en paper (gravats i estampes en diferents formats), les imatges processionals (i totes les seves variants, els seus suports i acompanyaments), les banderes, penons, estendards, les bacines, cistelles, panderos... Alguns conservats i usats encara avui, d'altres només coneguts per la documentació, i d'altres presents com objectes que han perdut el seu ús.

Tots aquests objectes no es poden concebre sense tenir en compte el seu context ritual, o dit d'una altra manera, del seu ús. En la devoció pública tots aquests s'activen i prenen sentit, en una o altra part del ritual, en una o altra festa. Dins dels rituals a tenir en compte en la devoció pública, cal considerar les processons com un dels més importants. Alhora, aquestes processons formaven part de les festivitats del Roser que se celebraven generalment un cop al mes, i particularment al maig i a l'octubre. Segurament que les processons eren la part més singular de les festes, però aquestes també estaven formades per altres elements (com per exemple, la cantada de goigs, les misses o d'altres celebracions en forma de balls i música o fins i tot àpats en algun cas). Les veritables protagonistes de la devoció pública són les confraries.

El rosari en les confraries

Com ja s'ha observat al llarg del text, semblaria que el més coherent a realitzar per part dels confreres i confreresses del Roser fos el res del rosari, ja que és la raó originària del culte. Els confreres i confreresses tenien el seu propi rosari que portaven a beneir els diumenges, de la mà del rector o bé d'un frare predicador que havia estat legitimat per fer-ho. Aquest instrument els havia d'acompanyar constantment, ja que tenien l'obligació de dir el psaltiri "lo qual es quinze Pater nostres, y cent cinquanta Ave Marias",⁶⁴⁸ que es podia repartir en diversos moments durant la setmana. Aquesta reiteració de les oracions sembla que insisteixi més en la superficialitat del res, i que allò més transcendent sigui la "quantitat" i no la "qualitat". Malgrat aquesta suposició, Tomàs d'Aquino, predicador, insisteix en què el res sigui conscient i profund, potser tement-se que realment no es realitzava

⁶⁴⁸ TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles...* 1597. fol. 16. És interessant la distinció que fa entre el psaltiri i el rosari: el psaltiri és el res de 10 Parnostres i 150 Avemaries; en canvi el Rosari és el res de 5 Parnostres i 50 Avemaries. Aquesta diferència només l'he trobat en el llibre de Taix. Fol. 16v.

d'aquesta manera. Seguint a Barón: el Rosari cal resar-lo devotament amb atenció, rectitud i devoció, com diu “lo Angelich Mestre Sant Thomás”. Si es resa d'aquesta manera, s'atesoren les riqueses de “tants perdons” i indulgències, com han concedit els papes. S'ha de resar pensant amb els misteris, i entendre'ls⁶⁴⁹.

“Ordenam que tots los confiares y confrassas estigan obligats a passar y dir almanso cada semmana un Rosari cumplet de quinze desenas a la sempre Verge Maria que es cent y sinquanta Ave Marias y quinze Pater Nostres y aquest poran dir o de una vegada o repartir ab tres vegadas segons la devocio o desocupacio de cada qual, y se adverteix que si algun lo deixa de dir no peca mortal ni venialmente: pero no guanyará aquella semmana les indulgencias, ni participara dels bens espirituals que te la confraria lo confiare empero que estava impedit pora fer dir lo Rosari a altre persona y guañara las indulgencias com si ell mateix lo digues.”⁶⁵⁰

L'obligació de dir el *psaltiri* no apareix en totes les d'ordinacions trobades, però és present en les institucions de Taix, i en altres ordinacions com les de Torralles (les quals són les ordinacions més semblants a les del Llibre del Roser, sinó en deriven directament)⁶⁵¹ o les de Foixà: “Mes auant Constituim, y ordenam, que qualsevol persona, apres que sera escrita en aquesta Sancta confraria, sia obligada a dir lo Psaltiri de la Verge Maria Senyora nostra [...]”⁶⁵². A més a més de les oracions, el rosari era també un instrument que es lluïa en les celebracions públiques o en les processons, era un símbol més de la identitat dels confreres; així, el dia de la processó solemne per la festa del Roser d'octubre “tothom ab los Rosaris ab les mans”⁶⁵³.

Tot i ser una obligació, l'oblit de no resar el rosari no es castigava en pecat, sinó que senzillament es perdien les indulgències de la setmana que no es resava, o bé, si un confrare no podia resar el rosari, algun company el podia resar per ell sense perdre les indulgències.⁶⁵⁴ A darrera del res del rosari hi havia un dels incentius

⁶⁴⁹ BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari*... pàg. 6.

⁶⁵⁰ Ordinacions de Cornellà de Terri, veure doc. 92

⁶⁵¹ ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya (Torralles), Llibre de confraria, doc. 70. Les ordinacions de Torralles són les úniques on en l'encapçalament es fa referència a Jaume Sprenguer, i al convent de Colònia, tal i com apareix en el llibre de Taix. El frare que institueix la confraria és Antoni Rossell, del convent de Santa Caterina de Barcelona.

⁶⁵² TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles*... 1597, fol. 16. En aquesta ordinació també es detalla clarament com es pot dividir el rosari al llarg de la setmana.

⁶⁵³ ADG, parròquia de Castellar de la Muntanya (Torralles), llibre de confraria del Roser, s.f., doc. 70. També ordinacions de Cornellà de Terri, veure doc. 92, entre d'altres.

⁶⁵⁴ En les ordinacions i també en: TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles*... 1597, fol. 16. Tercera ordinació, en què els confreres “per negligencia, o ocupacio, o oblit no diran lo dit Psaltiri, que perço no incurriessen en macula de algun pecat, sino que soalment cayguen en aquesta pena, que aquella

principals pel funcionament de les confraries del roser: la concessió d'indulgències, tant pels vius com pels morts, tots els qui resaven el rosari.

Estampes i gravats

Entre gravats i estampes hi podem englobar una gran quantitat d'imatges i de suports molt diversificats, com ara les estampes en fulls sols, les imatges que apareixen en les cèdules, els goigs, els segells o els llibres. Totes aquestes imatges tenen alguns aspectes en comú, els principals són que es tracten d'imatges realitzades amb la mateixa tècnica (el gravat o l'estampa) i que comparteixen el mateix suport, el paper. Aquest fet, que més aviat es tractaria d'una característica tècnica, també suposa altres aspectes que els aglutinen en un mateix grup: són imatges de fàcil accessibilitat i de ràpida difusió. Les característiques essencials de les imatges estampades és que degut al seu suport en paper, permet una distribució massiva i alhora una circulació fàcil. Les tècniques del gravat i l'estampa també concedeixen una gran producció d'obres que fan accessibles les imatges a un gran públic de gent.

A diferència d'altres imatges també cal destacar un altre fet que les uneix: són totes obres que combinen text i imatge, fet que ens porta a pensar en els usos que tenen aquestes imatges i que és el que seguidament es tractarà. Malgrat aquestes semblances, cal destacar altres aspectes que les diferencien, com ara els espais on s'usen les obres, sobretot es diferencia entre àmbit domèstic i privat (com s'ha vist anteriorment) i àmbit públic (propaganda, difusió...), i per tant, l'ús que se'n fa en cada cas i també, el tipus d'imatges que es representa.

En aquest cas, quan es parla de devoció en l'àmbit públic, el que permetien els gravats i les estampes en fulls sols era una gran divulgació i propaganda del culte, fet que cal situar-lo en un context de **devoció pública**. Les estampes eren encarregades per diferents institucions que els interessava donar a conèixer la devoció, tant podia ser des de monestirs com confraries, parròquies, o els mateixos ordes religiosos. Cal remarcar que eren doncs imatges realitzades des de les esferes institucionals, però que eren acceptades i usades pels feligresos, és a dir, que no

setmana que dexaran de dir lo dir Psaltiri, sien privats dels beneficis que los confreres sarà per tot lo mon, dels quals haueré participat si en aquella setmana que dexaran de di lo dit Psaltiri [...]"; la quarta constitució referent al res del rosari per un altre confrare.

deixen de ser instruments de propagació de culte.⁶⁵⁵ En aquest àmbit públic es troben imatges en altres suports, per exemple, les cèdules d'institució de les confraries, les cèdules d'oracions, les indulgències, els segells, i els goigs. Una de les característiques d'aquests documents és la circulació: passaven de mà en mà i eren vistos per diversa gent, i per tant també funcionava com a símbol identificatiu, essent el cas més clar el segell.

Les **actes fundacionals o cèdules** de les confraries són documents que acrediten la institució d'aquestes associacions, i tot i que es conserven cèdules fetes a mà, moltes d'aquestes són documents estàndards impresos, on només cal omplir els buits amb el nom corresponent de cada confraria, la data de fundació i l'encarregat de fundar-la⁶⁵⁶. Aquest documents van encapçalats amb una imatge de la Mare de Déu del Roser, que pot aparèixer sola, o bé acompanyada de Sant Domènec i/o Santa Caterina. Aquesta imatge esdevé tant un element decoratiu com un element simbòlic identificatiu i identitari. La mateixa imatge es troba en les **cèdules d'oració**, que són documents que acrediten unes hores determinades d'oració per part de particulars, amb la qual també es guanyen indulgències, així consta en "Indulgencia per la Oració mental, hora de la Cedula", per exemple, concedida per Benet XIII a la confraria del Roser (entre d'altres), "cent dias de Indulgencia cada dia, que tindrán un quart de oració mental, y set anys si allargan fins à mitja hora continua y de qualsevol modo dels dos continuant per lo espay de un mes"⁶⁵⁷.

Així doncs, una estampa permet, per una banda, difondre la devoció, i per altra banda, també permet tenir la divinitat més a prop, emportar-la a casa i tenir-la present a la quotidianitat (fet que torna a mostrar la necessitat de les imatges per resar), i que formaria part de la devoció privada que s'ha parlat anteriorment. La

⁶⁵⁵ PORTÚS, Javier; VEGA, Jesusa. *La estampa religiosa en la España del Antiguo Régimen*. Madrid, Fundación universitaria española, 1998, pàg. 214. MONTORO CABRERA, María del Carmen, "El grabado como plasmación..." pàg. 192.

⁶⁵⁶ Veure capítol fundació i institucionalització de les confraries

⁶⁵⁷ BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari...* : "Cap. XXII, Indulgencia per la Oració mental, hora de la Cedula: y per la hora de la Mort. Nostre Santissim Pare Benet XIII als 19 del mes de Janer del any 1726 concedí als Religiosos, y Religiosas del Orde de Predicadors, y a los Terciaris, y als Confreres del Santissim Rosari, y del santissim Nom de Jesus cent dias de Indulgencia cada dia, que tindrán un quart de oració mental, y set anys si allargan fins à mitja hora continua y de qualsevol modo dels dos continuant per lo espay de un mes, poden elegir un dia en cada mes, en que penedits, confessats, y combregats fent devota oració per la pau, y concordia, &c. Guanyan Indulgencia plenaria, aplicable per las Animas del Purgatori. Per la hora de la Cedula Juli II. Paulo III. Leo X. Y Celement XI. Concediren per set anys (de que sempre se procura en Roma la prorogació antes de concluirse lo septeni) al qui resa en la hora senyalada en la Cedula lo Rosari entér una vegada al any, Indulgencia plenaria. Y esta, además de las que estan expresadas en lo capitol 5 per lo Rosari enter." Fol. 116 i 117.

diferència d'aquestes funcions es pot veure també en el tipus de gravats; per una banda, poden tractar-se de gravats grans, detallats, pensats per penjar a àmbit domèstic i crear un espai de culte ; per altra banda, gravats petits, senzills, pensats per acompanyar textos i per ésser més accessibles. En general cal tenir present que el paper (el mitjà) és el més accessible, pel preu i per les característiques (lleuger, fàcil de transportar, de guardar...).

El gravat i l'estampa contenen en si mateixos una dicotomia, que es mostra també en allò públic i allò privat, perquè tenen molt de públic i col·lectiu, si es pensa en els llocs on es reparteix, la uniformitat d'una mateixa imatge per tothom, es produeixen en gran volum... però per altra banda, l'ús privat, que permet que cadascú en particular tingui accés a una imatge, la seva imatge, pugui resar davant d'aquesta i fins i tot, tenir el seu propi templet. La imatge reproduïble en tots aquests suports i en objectes destinats a diferents usos no deixa de configurar-se com un símbol identitari, com una marca que apareix en tots els documents, en les indulgències, en les cèdules, en les oracions... una marca que identifica ràpidament la devoció.

Els casos que s'han trobat referents a la diòcesi de Girona són pocs però mostren una tendència que deuria ser generalitzada a tot el principat. Els que es comenten aquí estaven arreplegats en els documents de les confraries del Roser. A dins del llibre de confraria de Rupjà hi havia una d'aquestes estampes "Nostra senyora del Rosari" (fig. 23). En aquesta imatge apareix la Mare de Déu del Roser de peus, amb el nen en un braç i en l'altre sosté un rosari que ofereix a Sant Domènec, i el nen sosté un altre rosari que dona a Santa Caterina. Fins aquí la iconografia és la mateixa que en les altres imatges del Roser. Però hi ha altres elements que acaben de configurar el contingut de la imatge i la fan diferent, acostant-la a la seva funció. Les tres figures estan levitant per sobre de núvols, acompanyades d'àngels, i als seus peus, hi ha representades les ànimes entre flames, demanant clemència. La tipologia de la Mare

Fig. 23. "Nostra senyora del Rosari", estampa, Llibre de confraria de Rupjà

de Déu del Roser té, a més a més, alguns atributs de la Verge de l'apocalipsi, com les dotze estrelles al voltant del cap, i altres elements com ara està coronada com a reina, i fins i tot va acompanyada de l'esperit sant. La imatge ocupa tres quartes parts de tot el full, i el quart restant, hi ha el text: “Resant devotament un Ave Maria o un salve davant d'aquesta imatge se guanyaran 1100 dies de indulgències [...]”. És del segle XIX, i com diu al peu, procedent de l'església del Mercadal de Girona. Aquesta imatge cal relacionar-la amb la concessió d'indulgències.

La proliferació d'aquestes imatges no es pot desvincular a una de les indulgències concedides per diferents papes al llarg de l'època moderna, la qual es basa en el fet d'orar davant d'una imatge. Com ja s'ha vist en l'estampa anterior, va acompanyada d'una indulgència. Aquest tipus d'indulgències són molt freqüents al llarg de la història i se'n coneixen que fan referència a devocions diferenciades⁶⁵⁸. En el cas del Roser, s'ha destacat en la primera part les indulgències atribuïdes a les Verges de l'apocalipsi i la relació amb la Mare de Déu del Roser. També es coneixen altres indulgències que fan referència indirectament a les imatges, com és una de les indulgències del Roser que consta en visitar cinc altars del Roser, repetida en els llibres devocionals.

Crec que és interessant destacar aquí una indulgència present al llibre del Roser de Jaime Barón, tot i que no referent a la Mare de déu del Roser sinó a la canonització de Pius V, en què Clement XI concedeix indulgències: “Lo santíssim Pare Clement XI á 12 de Agost de 1712, en obsequi de la Canonització de St. Pio V concedí a tots los faels Chrisitans, que tindrán en son poder, ò casa algun Rosari, Creu, Medalla, ó Imatge (**que no sia de papé**, y sia de algun Sant Canonitzat, ó escrit al Martirologi Romá) [...]”⁶⁵⁹, és a dir, que es concedeixen indulgències a qui tingui una imatge del sant, però es remarca que no sigui una imatge en suport paper. Es pot entendre doncs, que existeix un estatus en relació a les imatges, en concret, al material o el suport en què es realitzen, i aleshores, les estampes o gravats no serien tant poderoses com les altres (potser les realitzades en fusta, sobre teixit, en metalls, en pedra...).

Tot i que fora de l'àmbit geogràfic d'estudi d'aquest treball, es conserva al Museu Comarcal de Manresa un plafó de ceràmica vidriada amb referència a les

⁶⁵⁸ PORTÚS, Javier; VEGA, Jesusa. *La estampa religiosa...* pàg. 220, es dona indulgències per saludar la imatge, en aquest cas del santíssim sagrament, que està posada a la porta de les cel·les. Pàg. 227, guanyar indulgències per orar davant la imatge.

⁶⁵⁹ BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari...*, capítol VIII, fol. 55. Les negretes són meves.

indulgències que es guanyen per resar davant les imatges del Roser i de Sant Domènec, promulgada per l'aleshores bisbe de Vic: “Als 3 de mars de 1711, li il·lustríssim señor Dn. Ma[nue]l de Sant Just y pagès per la G[raci]a Deu, Bisbe de Vich co[nce]di 40 dias de indulgencia a tots los que de[va]nt diran Ave M[ari]a devant de aquests sans imatges de nostra senora del Roze hi san Domingo”⁶⁶⁰. Malauradament no es conserven les imatges que podrien acompanyar aquest plafó.

Les festivitats

Els diumenges eren els dies dedicats “al senyor”, però els primers diumenges de mes eren els dies explícitament dedicats a la confraria del Roser. A més de ser el dia de la processó, i evidentment de la missa, també era el dia que es beneïen els rosaris,⁶⁶¹ o bé quan s’inscrivien els nous confreres que volguessin entrar a la confraria, feines ambdues que realitzava el rector. A través de les consuetes podem fer-nos una idea de les festivitats que se celebraven en les diferents parròquies, ja que són uns documents on es tracta específicament de les costums i tradicions religioses. En aquestes es descriuen les celebracions que es fan cada dia de l’any i de què consten (cants, misses, processons...) com també el que costen: “[...] Però los primers diumenges no se cantan sino vespras, perque immediatament se fa professo del Roser per la plassa y porta lo plubial y Ymatge de Maria Santíssima lo Semmaner; y después se cantan los goigs del Roser y la Confraria del Roser dona sis Diners a cada hu dels Residents.”⁶⁶² Segurament aquestes festivitats també anaven acompanyades de banquets i de balls, la part més lúdica de la festa, que al llarg dels anys es va anar prohibint per part dels bisbes i altres autoritats eclesiàstiques i monàrquiques.

A més de les celebracions ordinàries de cada mes, hi havia dues celebracions més solemnes. El dia principal de la celebració del Roser varia segons el temps i la zona geogràfica; aquests canvis es deuen tant a l’adaptació de les tradicions com a la imposició de les noves devocions per part de l’Església. La festivitat del Roser s’ha mogut entre tres dates clau: el dia de l’anunciació o el 25 de març, també anomenat plantació del rosari;⁶⁶³ el 7 d’octubre o el dia “del Roser en tot lo món”; o bé algun

⁶⁶⁰ TELESE, Albert et alt. *La Ceràmica catalana datada com a punt de referencia. Catàleg de la Pisa (1533-1863)*. Barcelona: Associació Catalana de Ceràmica, 2012, pàg. 176-177.

⁶⁶¹ ADG, Parròquia de Ruplà, Llibre de confraria del Roser, 1598, confreres, s.f. corresponent al tercer punt de les ordinacions.

⁶⁶² ADG, Parroquial de Celrà, Papers del Domer i Consueta, consueta, s. XVIII, s.f., doc. 77.

⁶⁶³ MADURELL, Josep Maria. “La fiesta del <Roser de maig>”. *Boletín parroquial de santa María de Gracia*, 1943, Mayo, pàg. 74-75pàg. 74.

diumenge de maig (o fins i tot abril), aquests dos últims anomenats Roser d'octubre i Roser de maig. Els dos primers casos són festes imposades o establertes per l'Església i, en tercer cas, la festa de maig sembla una reminiscència d'alguna festa de primavera. No hi ha massa consens a concebre una d'aquestes festes més importants que les altres, sinó que més aviat les fonts mostren que hi ha una pluralitat, i que les tres festes tenen certa preponderància, malgrat que s'emfatitza en els documents institucionals que la festivitat principal és la del Roser d'octubre, per exemple, com es pot veure en la resposta del sagristà d'Aiguaviva sobre les indulgències que es guanyen resant el dia del Roser d'octubre: “Mon Dueño Senyor Sagrsitá: en contemplació á la sua apreciada dech dir-li, que per guañarlas las indulgencias del primer Dumenge de Octubre no deu ferse ninguna cosa pues se transfereixen ab lo Roser de tot lo mon. Lo que no·se venificia ab lo Roser de maig.”⁶⁶⁴

En les ordinacions de Taix es demana “que la principal solemnitat de aquesta Sancta confraria, sia feta y celebrada en la festa de la Anunciacio, que es a vint y cinch de Mars,”⁶⁶⁵ el dia que antigament es celebrava el rosari.⁶⁶⁶ La data es traslladà al 7 d'octubre per commemorar la victòria de la batalla de Lepant, que es donà aquest dia. Institucionalment i litúrgica aquest és el dia principal de la Mare de Déu del Roser, ordenat per Gregori XIII després de la dita batalla.⁶⁶⁷ En les ordinacions s'assenyala el primer diumenge d'octubre com a festa principal del Roser, moment en què es fa la celebració més solemne: ofici, processó, festa, elecció dels nous pabordes. Per exemple també a Castellar de la Muntanya: “*Nostre Santíssim Pare Gregori XIII per son motu pregaré que comença Monet Apostolus. Mana que en totes les yglesias on esta fundada esta santa confraria tots los anys en lo primer diumenge de octubre se celebre una solemnissima festa en nom del Rosari de la qual se reze com a doble major al nou lliçons en memoria y agraiment de la victoria que Déu nostre senyor dona al poble cristià contra la armada del gran Turch en la Batalla Naval ques trova en lo Golfo de Lepanto. La missa se pendra de la Nativitat de Nostra Senyora mudat lo nom de Nativitat en Solemnitat.*”⁶⁶⁸

⁶⁶⁴ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, comptes, 1608-1890, s.f., veure doc. 1.

⁶⁶⁵ TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles...* fol. 18. vuitena constitució.

⁶⁶⁶ TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles...* s.f. advertència. SERRA i BOLDÚ, Valeri. *Llibre d'or...*, pàg. 136; AMADES, Joan. *Customari català*. pàg. 184 i 185.

⁶⁶⁷ Veure capítol V “La devoció en l'àmbit d'ela Reforma...”

⁶⁶⁸ ADG, Parroquial Castellar de la Muntanya, llibre de confraria del Roser, 1644- 1735, s.f, veure doc. 70. També a altres ordinacions, veure documents annexes.

Malgrat aquesta insistència en celebrar el roser d'octubre, no era contradictori en celebrar també festa solemne al roser de maig, així en altres ordinacions, es dóna importància a les dues festivitats, com és el cas de Beuda:

“6ª constitucio

Ordena *que* en la Primavera en temps de Rosas se fassa la festa del *SantiSsim* Rosari ab tota la major solemnitat que poran y proffesso molt solemne

7ª constitucio

Ordenam *que* tots los anys lo primer diumenge del mes de Octubre se fasse solemne offici y se rese lu suplici de la Verge *SantiSsima* y professo molt solemne en Memoria de la victoria alcançada contra los turchs en lo mar de lepanto, *que* aixi o mana lo papa Gregori tretze de bona memòria.”⁶⁶⁹

Però encara “que la festa principal que celebraran de nostra senyora del Roser sia lo primer diumenge de octubre si la voldran celebrar per lo max sera a llur voluntat pero sempre ha de ser la principal lo primer diumenge de octubre.”⁶⁷⁰ Interessant i curiosa és la petició del rector de Sant Iscle d'Empordà per traslladar la festivitat del Roser d'octubre al maig, al·ludint que és “un mes molt enfermís en est pahís” i que els rectors i els parroquians no poden assistir a les celebracions⁶⁷¹. La festa del Roser de maig, doncs, se celebra profusament en totes les parròquies encara que no sigui la festa principal o institucional. Sembla que s'hagi de fer una concessió per encabir aquesta festivitat “particularment en tots los regnes de Arago, nos guarda sino que per mes devocio, en hu dels Diumenges del mes de Maig, quant hi ha moltes Roses, fan particular festa de la Verga Maria del Roser.”⁶⁷² En relació als canvis de festivitats, en algun cas hi ha documentades festes del Roser el dia de l'Assumpció, 15 d'agost, com el cas de Colomers⁶⁷³ i en el cas de Madremanya: no té pèrdua la carta de l'empipadíssim rector de la parròquia desconsideradament i ferotge sobre el canvi de devoció del Roser, que passa del maig (com s'havia fet sempre) al dia de l'Assumpció. “[...] I depravada malícia farisaica! Qui podrà commutar un gran tresor sens un Esperit Infernal a altre de inferior calibre: tresor de superior ordre era el que tenia eix Poble preparat com un dels diumenges de Maig [...]”.⁶⁷⁴ També es documenten canvis entre diferents diumenges del mes de maig, com a Olot: “Item se

⁶⁶⁹ ADG, Parròquia de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f. veure doc. 51. També a Castellar de la Muntanya, veure doc. 70.

⁶⁷⁰ ADG, Parròquia de Vulpellac, Llibre de confraria del Roser, s.f., doc. 359, sisena ordinació

⁶⁷¹ Veure doc. 222. ADG, Parroquial de Sant Iscle d'Empordà, confraries, 1792, s.f.

⁶⁷² TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles...* fol. 18.

⁶⁷³ Veure doc. 84

⁶⁷⁴ Veure doc 120.

ha resolt se haja de fer festa de nostra senyora del Roser lo segon Diumenge de Maio, per trobarse diferents Festas en lo tems que se acostumaba que impedeixen dita funció.”⁶⁷⁵

Les al·lusions a les flors i a les roses com a aspectes que acompanyen la festivitat, com també el fet que es tracti d’una festa de primavera, acosta la festa del Roser de Maig a les festes de la fertilitat o a les festes primaverals.⁶⁷⁶ Són festes relacionades amb la fecunditat i l’abundància, que tenen lloc quan “haga abundància de rosas y altres flors”,⁶⁷⁷ com també es pot veure en els goigs de Nostra Senyora del Roser, que parla del naixement i la concepció.

Així doncs, se solien celebrar dues grans festes del Roser, una la institucional el dia 7 d’octubre, i l’altre d’origen més popular en algun moment del més de maig. Aquesta dualitat de festes ha perdurat fins el dia d’avui, i precisament són més celebrades les festes al maig que no pas el 7 d’octubre.⁶⁷⁸

Les processons

Totes les festivitats del roser estaven formades per **les processons**. Les processons són les manifestacions públiques religioses més estudiades i conegudes; eren l’esdeveniment que portava a la confraria a sortir de la parròquia i a ocupar part del territori de la vila, seguint sempre un itinerari ben marcat i no mancat de significat, i on es mostrava l’exaltació del sentiment religiós. Encara que pel seu

⁶⁷⁵ ACGAX, Fons de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1740-1953, s.f. 1759, 1 de juliol.

⁶⁷⁶ GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. *Historia de Cataluña...* “[...] tenían resonancias de antiguos cultos populares, como las fiestas de Sant Isidre, de la Mare de Déu del Rosari o de les Feixes – todas ellas en relación con la primavera- [...] Todos estos ancestrales ritos propiciatorios de carácter estacional fueron reconducidos posteriormente por el magisterio eclesiástico. Incluso la Iglesia limitó las movilizaciones populares en función del clima o de los periódicos impactos de la peste”, pàg. 402. AMADES, Joan. *Customari català*, pàg. 407, considera les festes del Roser de Maig com una evolució de les festes clàssiques maials. PRAT, Joan; CONTRERAS, Jesús. *Les festes populars*, pàg. 28-29. En el calendari festiu romà hi havia una sèrie de festes populars destinades al culte a la natura, de caràcter agrari, i que es celebraven als mesos d’abril i maig. KAMEN, Henry. *Canvi cultural...*, pàg. 202, “inevitament, els rituals públics dels Roser es barrejaven amb altres costums antics i eren un més del gran nombre de ritus que constituïen el culte a la Verge”, entre aquests costums destaca el culte a la rosa. MADURELL, Josep Maria. “La fiesta del <Roser de maig...”, pàg. 75, en els dies del roser de maig, en alguns llocs es beneeixen roses, es decoren les places i les esglésies amb arbres (festa de l’arbre de maig) i flors. Veure capítol “La construcció simbòlica i devocional”

⁶⁷⁷ Ordinacions de la confraria del Roser de Sant Feliu de Pallerols, SOLÀ i COLOMER, Xavier “La reforma catòlica...”, pàg. 142. I veure documents ordinacions per altre exemples.

⁶⁷⁸ MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Isabel. “La religiositat popular a través de les consuetes parroquials del Bisbat de Girona”. Tesi de llicenciatura. UAB, 1977, pàg. 68-75. En les consuetes estudiades, es veu que la festa del Roser de maig se celebrava en tots els pobles estudiats, i que a més a més, aquesta era en un dia diferent segons la localitat: podia ser qualsevol diumenge de maig o fins i tot el primer diumenge de juny. Veure també consuetes de Sant Martí de Llémana, doc. 227.

component festiu i popular semblin expressions del poble, la reforma catòlica aposta per aquest tipus de manifestacions, en què els feligresos expressen la seva devoció i religiositat mitjançant la processó. En l'interès de propagar el culte al santíssim sagrament, els decrets del Concili de Trento fan al·lusió a la processó: “Declara además el santo Concilio, que la costumbre de celebrar con singular veneración y solemnidad todos los años, en cierto día señalado y festivo, este sublime y venerable Sacramento, y la de conducirlo en procesiones honorífica y reverentemente por las calles y lugares públicos, se introdujo en la Iglesia de Dios con mucha piedad y religión”⁶⁷⁹.

Cada primer diumenge de mes es celebrava la processó de la mare de Déu del Roser i era així per totes les confraries del Roser: “que en lo primer diumenja de cada mes se facia huna professó de Nostra Senyora a la hora que puga acudir més gent y en esta professó han de asistir los confreres ab los rosaris en les mans acompanyant devotament la Imatge de la Soberana Regina.”⁶⁸⁰

A part de la regulació d'aquest acte, que apareix a les ordinacions, no hi ha gaire informació referent a les processons en els llibres de confraria. En els llibres de comptes apareixen les despeses relacionades amb les processons, en els quals es veu que es podien comptabilitzar totes les dotze de cop (una per cada mes de l'any), com era el cas de Porqueres, per un total de 18 sous,⁶⁸¹ i en alguns casos també apareixia a les ordinacions, com el cas de Mont-Ras, on es paguen per les processons solemnes 3 rals als sacerdots i un sou al sagristà que toca les campanes.⁶⁸² A través dels llibres de comptes es poden veure també les altres despeses relacionades amb les processons i per tant, es pot entreveure com s'estructurava el ritual i de què s'acompanyava, com ara les despeses pels goigs que es canten després de la processó i per les vespres, com el cas d'Ullà⁶⁸³, o bé, per la missa pels confreres, processó i goigs, en el cas de Vall-llobrega⁶⁸⁴, o el toc de campanes ja esmentat a Mont-Ras. A la confraria de La Sala, el rector de la parròquia estipula la temporalització de la festa: “En lo any 1792

⁶⁷⁹ VOVELLE, Michel. *Les métamorphoses de la fête en Provence, de 1750 á 1820*. Poitiers, 1976, pàg. 44. GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. *Historia de Cataluña...* pàg. 400; PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Una parròquia catalana...*, pàg. 139. SECT, Decret sobre el Santíssim Sagrament, III, cap. V, “Del culto y veneración que se debe dar a este santísimo Sacramento.

⁶⁸⁰ Ordinacions de Tortellà, veure doc. 287

⁶⁸¹ ADG, Parròquia de Porqueres, Llibre de confraria, comptes, 1701.

⁶⁸² ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de confraria, terceres ordinacions, doc. 139 punt 5.

⁶⁸³ Veure docs. 292, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 302, i també, veure doc 291 sobre l'estipulació de preus entre l'església i la confraria.

⁶⁸⁴ Veure doc. 323, 1688, ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, llibre de confraria, Roser, 1688-1850, s.f.

en lo primer Diumenge de Janer se comença a fer processó del Roser que antes no se'n feia, i se fa per lo cementiri, en lo hivern antes de missa matinal, i en lo estiu antes de missa major, ho he posat així, a més del conveni amb los parroquians, porque si se feia después de missa no hi hauria ningú. Acabada la processó se cantan los goigs del temps a l'altar mateix del Roser.”⁶⁸⁵ En aquest cas, s'entreveu que la processó no era una celebració concorreguda i en canvi la missa hi assistia gent, així, primer es fa la processó, després es canten els goigs, i seguidament s'oficia la missa. Aquest és el símptoma també que durant els segles les processons van anar perdent protagonisme, per diversos motius: per una banda, es tractaven de celebracions cada cop més controlades i vigilades, per evitar la rauxa i la festa desenfrenada; per altra banda, els feligresos es van cansar d'assistir a les processons, que van arribar a ser molt nombroses, els treien hores de feina, i a més a més, ja no eren una font de diversió.⁶⁸⁶

Els confreres sortien al carrer amb tots els símbols i la màxima ostentació: era el moment de treure les imatges de la Verge del Roser en forma de cadiretes o tabernacles, els estendards, els rosaris i els ciris, en alguns casos els confreres també es vestien de forma especial, com els capellans que assistien a les processons, en el cas de Blanes, es puntualitza que el rector ha de portar una capa blanca, per exemple⁶⁸⁷. Així doncs, la realització de les processons era tot un acte pensat i ritualitzat, i també, jerarquitzat, com es veurà a continuació; només apuntar una de les diferències més destacades, que era la divisió entre homes i dones; les obreres, quan n'hi ha, “tindran Cuydado de encamniar las Donsellas en la Professo”⁶⁸⁸.

Aquesta ritualització passa també per escollir l'escenografia de la confraria en la processó, amb un marcat component simbòlic. Així – deixant de banda el paper de la imatge que es tractarà a continuació-, les confraries del Roser lluien uns colors determinats: el blanc, el verd i el vermell, que apareixen en el retaule de Vilamalla, en els bastons dels pabordes d'Argelaguer, o els colors dels ciris que porten a

⁶⁸⁵ Veure doc. 207

⁶⁸⁶ Veure PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 180-185; SOLÀ I COLOMER, Xavier. “La reforma catòlica...” pàg. 312-319.

⁶⁸⁷ Ordinacions de Blanes, veure doc. 55

⁶⁸⁸ ADG, Parròquia de Mont-ras, llibre de confraria. Ordinacions, fol. 4., doc. 139. SOLÀ i COLOMER, Xavier. “Bisbes, Clergues i feligresos. Les parròquies de les valls de Bas, Hostoles i Amer en els segles XVI i XVII a través de les visites pastorals.” *Pedralbes*. 2003, 23, pàg. 683; les constitucions sinodals gironines de 1606 obliguen a demanar un permís per les processons que tinguin una llarga distància. El 1698 el bisbe prohibeix a la Pinya la processó del Roser amb l'excusa de les vestimentes inadequades, però era pel paper que havien adquirit les dones.

Arbúcies en la processó⁶⁸⁹. Ahora, les banderes, els estendards, els penons, acompanyaven aquesta escenografia, també pintats i brodats⁶⁹⁰, de vegades representant els quinze misteris o “Fassen un standart o bandera de domas o taffeta blanch pintada la imatge de nostra senyora en la una ... y en la altra la ... pare santo Domingo [...] De santa Catharina de Siena] aportan la a la professo”⁶⁹¹. Fins i tot es podien treure les relíquies, com en el cas de la processó del Roser de Blanes⁶⁹².

És extremadament interessant la processó dels Roser de Palafrugell, detallada en les ordinacions de la Confraria. Aquesta confraria és una de les poques de número, en què existeix un nucli de confreres que tenen més poder, formant, en primer lloc la quinzena, i en segon lloc, els confreres de número. La confraria doncs, ja està estructurada d’una manera simbòlica, que sobretot es demostra en el moment de la processó:

“Item se ordena pera que les professons de *Nostra Senyora* se fassen ab major Solemnitat y Devoció que se hajan de fer 165 ciris los 55 tots de cera blanca llisos, en memoria dels sinch misteris de goig, los altres 55 de cera vermella en memoria dels sinch misteris dolorosos, y los altres 55 de cera blanca pintats ab ses vies de or, en memoria dels sinch misteris de Gloria. Dels quals los 150 han de esser tots de un per, y lor restants 15 la mitat majors. Y estos ciris han de aportar los confreres del numero en les Professons que s faran en la forma que está ordenat en la constitució següent. Mes se ordena que s fassen quatre atxes de cera blanca peraque en les professons bajan al costat de la Imatge de *Nostra Senyora*, y estas atxes se procuren fer lo mes prest sie possible.”⁶⁹³

En el cas de Blanes també es contempla el número de confreres adequat per sortir a la processó, en aquest cas “quaranta sinch homens los quinze fadrins, [...] quinze casats jovens y los alters quinze de Mayor edat” i també cinc dones.⁶⁹⁴ Segueixen les ordinacions destacant l’ordre dels confreres, així com la forma que han d’adoptar, en tant que sembli un rosari:

⁶⁸⁹ Veure SALA GIRALT, Carme. *L’art religiós...*, pàg. 135. Per Arbúcies, quinze homes portaven quinze ciris a la processó del Roser: cinc de blancs, cinc de verds i cinc de vermells en record als respectius misteris de goig, de dolor i de gràcia. MARQUÈS, Josep M. *Arbúcies Cristiana*. L’Eix, Sant Feliu, 17, 1994, pàg. 39.

⁶⁹⁰ MADURELL, Josep Maria. “La fiesta del <Roser de maig...”, pàg. 75. ADG, Parròquia de Rupjà, Llibre de confraria, comptes. Hi ha un pagament de 4 lliures per la realització d’un estandard i per una imatge brodada de nostra senyora.

⁶⁹¹ Ordinacions Blanes, veure doc. 55

⁶⁹² AMBL, llibre de confraria, Ordinacions, s.f. 55. Evidentment no les relíquies de la Mare de Déu del Roser, sinó algunes relíquies locals, potser de Sant Bonós i Sant Maximià?

⁶⁹³ Ordinacions Palafrugell, veure doc 165

⁶⁹⁴ Ordinacions de Blanes, veure doc. 55

“[...]han de assistir tots los confreres del numero ab tota la lluminaria ordenats devant lo Clero, repartits en quinze dezenas en forma de Rosari, tots ab sos ciris encessos y Rosaris en les mans, de modo que primer vayan la sinquantena dels ciris blanchs, despres la dels vermells, y darrerament la dels daurats, y a las otras professons ordinarias que s fan los primers Diumenges de cada mes haja de assistir una sinquantena de modo que un diumenge isca la sinquantena dels ciris blanchs, altre las dels vermells, altre la dels daurats, y aixi consecutivament[...]”⁶⁹⁵

En aquests casos la processó prendria un caire diferent, i esdevindria doncs un acte tancat, destinat als confreres o als paborde de número. Es crea en la processó una ostentació dels poders dels paborde així com un privilegi i alhora una obligació d'assistir a la processó. L'ordre i la decència eren punts clau pel funcionament de la processó: “Item se ordena que los Paborde de dita confraria assenyalen tres persones que vayan ab ses vares per lo mitg de la Professó tenin compte de que los confreres vayan ben ordenats, y ab la decencia y devoció que conve; declarant que dites tres personas han de anar quant hixirá tot lo numero, y quant hixirá una sinquantena basta vaja una de ditas persones”.⁶⁹⁶ Les diferències entre els confreres de número i els confreres que no són de número, també es fa present en la confraria d'Olot, on per exemple, en els enterros dels confreres que no són de número no es poden portar bastons “com se acostuma a fer ab los de número.”⁶⁹⁷

En una mateixa vila hi podia haver una gran quantitat de processons durant tot l'any, dedicades a diferents advocacions i celebrades en diferents moments del calendari. Així com la del Roser es celebra el primer diumenge de cada mes, la de la Minerva es celebra cada tercer diumenge de mes. En altres dates assenyalades es podien fer processons, on també hi podien participar les confraries. O bé en ocasions es canvia la data de la processó, com a Olot, que es decideix fer el tercer diumenge de mes “per fer-se ab mayor lluïment y culto”⁶⁹⁸. Una de les processons més importants a època moderna era la del Corpus: aquesta a més de ser multitudinària,

⁶⁹⁵ Ordinacions Palafrugell, veure doc complert, 165, i també que “Item se ordena que quant algu del numero per esser Paborde Jurat, o per qualsevol altre legitim inpediment no podrá aportar lo ciri que li toca en les professons, ho haja de encomanar a altre, que l aporte per ell, de manera que noy falta”

⁶⁹⁶ Ordinacions de Palafrugell, doc. 165.

⁶⁹⁷ ACGAX, Fons de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1740-1753, s.f., 1762, 9 de maig

⁶⁹⁸ ACGAX, Fons de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1740-1753, s.f., 1761, 30 d'agost.

es passejava per l'itinerari més significatiu de les viles, i es pren com a referent per les processons importants del Roser “las professons empero del mes de maig y octubre se fassan per los lochs hont se fan lo Dia de Corpus” i també en alguns llocs era rellevant la processó de la Santa Creu, la qual es pren com a referent per les processons ordinàries: “[...] cada primer diumenge de cada cap de mes se fassa Proffesió de nostra Senyora del Roser ab la Imatge xica de nostra Senyora per los lochs ahont se fa lo día de Santa Creu de maig.”⁶⁹⁹ La confraria del Roser, com les altres confraries i associacions, participaven a la processó de Corpus, i dins d'aquesta mateixa processó també era rellevant el lloc que s'ocupava: “Duodecimo que a la professo del Corpus vaja lo standarnt tabernacle y confreres del numero ab les veles encases quant los donen lo millor lloch que a totes les alters confraries”⁷⁰⁰. De la mateixa confraria del Roser de Blanes, apareix la disputa entre on es col·loquen les banderes corresponents a la confraria de Santa Anna i a la confraria del Roser, resolent que “se resolgue que pera sempre anasen las dos banderas juntas so es la de nostra senyora a la ma dreta y la de santa Anna a la ma esquerra”⁷⁰¹. Les disputes entre confraries també es podien donar a causa de la imatge, per malentesos sobre qui treia quina imatge, com el cas de Palafrugell.⁷⁰²

Les imatges processionals

Les processons són les manifestacions públiques de les confraries: surten del seu lloc sagrat i fan un recorregut per fora de la seva casa, i en tots els casos és indispensable l'escultura de la Verge que la presideixi. Com ja s'ha vist, les confraries del Roser es llueixen en les processons de cada primer diumenge de mes, on cal treure a passejar la imatge del Roser amb els tabernacles o cadiretes, els estandards (banderes, gonfanons, penons), els bastons, els vestits, els rosaris i els ciris. Són rituals que reproduïxen la identitat local, i que es fan especialment al voltant d'icones religioses⁷⁰³ o en paraules de Verdi Webster: “The sculptured images clearly represented the most important public symbols of group identity”⁷⁰⁴

⁶⁹⁹ ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de confraria, doc. 139.

⁷⁰⁰ AMB, Llibre de confraria, Ordinacions, s.f., veure doc. 55

⁷⁰¹ AMB, Llibre de confraria, s.f. veure doc. 55

⁷⁰² ADG, Parroquial de Palafrugell, Confreres i comptes, 1601, s.f. 7 d'octubre de 1685, veure doc. 166.

⁷⁰³ MORENO, Isidoro. “Identidades y rituales”, pàg. 626. Explica com es produeix un procés de secularització, per exemple com els rituals col·lectius al voltant d'icones religioses poden esdevenir rituals de reproducció de la identitat. En aquest procés les imatges prenen un caràcter d'emblemes o

La processó, com s'ha apuntat, estava fortament jerarquitzada. La punta de la piràmide està ocupada per la mateixa imatge, la qual és el punt central i de referència. La resta de confreres es situen més a prop de la imatge segons la seva importància a manera d'irradiació, és a dir, quan més a prop de la imatge, més alta és la seva posició dins de la confraria, com també es diferencia la classe religiosa de la classe sacra. Així doncs, al voltant de la imatge, o fins i tot els que portarien la imatge serien els pabordes o gent pròxima al nucli dur, i més lluny de la imatge – potser sense tenir en compte l'inici de la processó, que també seria un lloc destacat -, hi hauria les dones i els nens, aquells amb menys pes.⁷⁰⁵ Aquesta jerarquització s'acabaria d'accentuar més o menys amb altres elements, com per exemple, els portadors de banderes o penons, els que poden estar sota el pal·li o els que porten els ciris “ques fassen dos siris grossos y·ls aporten dos confreres devant”⁷⁰⁶. Les processons reflecteixen clarament la mateixa estructura social, i per això estan tan ben estructurades i jerarquitzades, perquè en l'escenificació pública de la confraria no es trenqui cap *decòrum* ni cap jerarquia social.

La necessitat d'una imatge es fa palesa en totes les ordinacions de les confraries; “Ordenam y reigurosament manam que lo primer diumenge de cada mes se fassa una processso portant la imatge de ntr. Sra. [...]”⁷⁰⁷ o bé a la confraria del Roser de Constantins, “[...] se ordena que quiscun primer diumenge del mes se fassa professó ab una imatge de nostra Sra. del Roser per los llochs acostumats, y a la tornada cantarà los goigs del Roser davant sua capella [...]”⁷⁰⁸ i de la mateixa parròquia: “Quinto se ordena que quiscun any se fassa una solemna festa ab professó mes llargament ab lo tabernacle y imatge de Nostra Sra. en algun diumenge de abril o maig [...]”. Sembla indicar en aquest últim cas que hi ha una diferència entre la

de referents, tant pels que són creients com pels que no. “Imágenes religiosas concretas adquieren, así, el carácter de símbolos polisémicos sin dejar de ser por ello referentes icónicos”.

⁷⁰⁴ VERDI WEBSTER, Susan. “Sacred Altars, Sacred Streets: The Processional Sculpture of Penitential Confraternities in Early Modern Seville”. *Journal of Ritual Studies*. 6, núm. 1, (hivern 1992), pàg. 172.

⁷⁰⁵ SANMARTÍN, Ricardo. “Fiestas i litúrgia. Procesión, historia e identidad”. Dins *Fêtes et Liturge. Actas del coloquio de la casa Velázquez, 12-14 de diciembre de 1985*. Universidad Complutense de Madrid, Madrid, 1988, pàg. 154-167. Sobre la interpretació de la imatge com a epicentre (des de l'antropologia).

⁷⁰⁶ Ordinacions Blanes, veure doc. 55

⁷⁰⁷ ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya, Llibre de confraria del Roser, 1644-1735. s.f., de les ordinacions, veure doc, 70.

⁷⁰⁸ ADG, Parròquia de Constantins, Llibre de la confraria del Roser, 1646, s.f., de les ordinacions de 1646. Doc. 86.

imatge i el tabernacle, i que aquest últim seria molt més sumptuós que la imatge de Nostra Senyora.

En altres casos també es troba la referència de dues imatges diferents pels dos tipus de processons. Les processons de cada diumenge de mes serien les comunes, en canvi els primers diumenges de maig i d'octubre, les festa seria més lluïda i les processons estarien acompanyades de la imatge “gran”, com és el cas de la confraria de Mont-Ras, on a les mateixes ordinacions es mana que a les processons de cada mes se surti amb la imatge petita i se segueixi el recorregut com les processons de la Santa Creu, i en les processons de maig i octubre se surti amb “la imatge gran de nostra Senyora ab lo tabernacle” i se segueixi l’itinerari de la processó de Corpus.⁷⁰⁹ El mateix cas es troba a Garrigoles: “[...] altre figura xica de nostra senyora per Passejar cada cap de més i altre figura de nostra senyora amb sa cadireta per passejar lo dia del Roser amb ses figures xiques posades en dita cadira [...]”⁷¹⁰. El llibre de la confraria del Roser de Vulpellac té una referència semblant a les anteriors, encara que de caire més humil, procedent de la setena ordinació: “Mes que cada diumenge de mes fassen processso portant la imatge de nostra senyora en lo tabernacle, o de manera que podran”,⁷¹¹ per tant, cada confraria tenia més o menys disposicions econòmiques i diferents recursos per adequar les necessitats en objectes materials; sigui quina sigui la seva situació, la imatge és indispensable per lluir.

Es conserven algunes imatges processional, com també algunes fotografies antigues⁷¹²; sobretot però se’n troben de referenciades en les fonts documentals, en un primer cas, de forma genèrica en les ordinacions, com ja s’ha vist, però de forma particular en els llibres de comptes, com en el cas dels tabernacles, les cadiretes i com a referències directes a les imatges per les processons.

L’escultura processional s’ha de considerar com un gènere dins de l’escultura en general, sobretot per la seva funcionalitat específica. Dedicada a la devoció, realitzada per un ritual concret, es diferencien d’altres tipus d’escultura, per exemple, de l’estàtica. Els materials, les mides i el fet de tenir múltiples punts de vista són tres

⁷⁰⁹ ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de confraria del Roser, 1637-1904. fol. 3., doc. 139.

⁷¹⁰ ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844, s.f. 1685. Veure doc. 104.

⁷¹¹ ADG. Parròquia de Vulpellac, Llibre de confraria del Roser, 1607-1876, s.f., doc. 359

⁷¹² Veure el seu treball de recerca sobre restauració de cadiretes del principat i de la Catalunya Nord, encara sense publicar; ESTADELLA i COLOMER, Marta. “Estudi preliminar sobre les ‘cadiretes’ de fusta barroques (s. XVII-XVIII) a la Catalunya actual: statuo quo del seu estat de conservació i comparativa amb la producció andorrana i rossellonenca”. *Unicum*, pendent de publicació.

aspectes que caracteritzen aquest tipus d'escultura⁷¹³. El material ha de ser poc pesant per poder transportar les imatges, i normalment és realitzen de fusta. Pel què fa les mides, les notícies trobades donen unes referències vagues, ja que es parla de la imatge “gran” o de la imatge “petita”. Si es té com a referent els passos de setmana santa, s'hauria de parlar d'una imatge de mida natural, tot i que no era el cas de les imatges processionals del Roser de la diòcesi, per diversos motius, perquè s'anomenen cadiretes, el nom fa referència a quelcom més petit i accessible, perquè moltes d'elles tenen la doble funcionalitat, d'imatges estàtiques que es poden adaptar a la capella i d'imatges en moviment que es poden transportar; en tercer lloc, per la despesa econòmica que suposa una imatge de grans dimensions; i per últim, per les imatges i pocs exemples que s'han conservat, com es veurà a continuació, que no corresponen a imatges de grans dimensions. Pel què fa als múltiples punts de vista, aquests són indispensables sempre que es tracti d'una imatge realitzada per aquest únic fi, i en el cas que s'hagi d'adaptar a diferents situacions, segurament hi havia mancances de perspectiva. El que es busca en aquestes escultures ha de ser l'efectivitat: la commoció de la devoció: “The processional context transformed the image into a ‘living act’ that caused greater “spiritual emotion” in the spectators and moved them to devotion”.⁷¹⁴

El moviment és la paraula clau per entendre les escultures processionals, ja que la seva funció és la de moure's en un espai determinat, de transitar amb les imatges que s'activen quan surten al carrer i comença la processó; és a dir, es dona vida a la imatges a través del moviment⁷¹⁵, de la mateixa manera que la processó en si és una experiència espacio-temporal⁷¹⁶. Aquestes escultures són molt més pròximes a la gent que no pas les imatges que es troben a les capelles i els retaules; tenen la capacitat de sortir de l'espai sagrat i integrar-se a l'espai públic, i per tant, esdevenen més properes i més vives, sense perdre però l'àurea sagrada. Les imatges processionals doncs, serien unes obres específiques de les confraries (tenint en compte tots els tipus de confraries: penitencials, devocionals...), i en aquest sentit, s'han de considerar com unes de les obres més rellevants quan es parla d'aquests

⁷¹³ VERDI WEBSTER, Susan. *Art and Ritual...*, pàg. 57 i ss.

⁷¹⁴ Ídem. pàg. 166. Capítol que fa referència a la resposta pública de les escultures processionals. Tot i així cal recordar que es tracta sobretot d'escultures de passió, on apareix Crist en els diferents misteris, tots ells són moments de tensió i que ja predisposen a una certa emotivitat.

⁷¹⁵ Sobre el concepte d'activar i desactivar, veure VERDI WEBSTER, Susan. *Art and ritual...*, pàg. 58.

⁷¹⁶ Ídem. 167.

grups. La mateixa documentació fa palesa aquesta importància, fent referència en la gran majoria de textos de la necessitat d'una imatge processional.

Una de les característiques generals de les imatges processionals a Andalusia, on tenen una llarga tradició en processons de setmana santa, és que les imatges són de vestir, és a dir, que intenten que siguin el màxim reals possible. Estan formades per una base de fusta, on normalment la part que es veu són les mans i el cap, i la resta està coberta per vestits luxosos, com també, per cabells, ulls de vidre, llàgrimes... elements que donen vida a la imatge. El que és interessant és que en la documentació d'algunes de les confraries de la diòcesi de Girona s'han trobat referències a imatges de vestir, que s'usaven per portar en processó -tot i que es tracta de documentació ja del segle XIX-. A la confraria del Roser d'Aiguaviva: “en lo present any [1856], los pabordes y pabordessas han fet la Sagrada Imatge que s porta en Professó: Y ha costat ab lo vestit y altres adornos 33 duros 8 reals”⁷¹⁷, o bé a Sant Pol de Mar, ja el 1848, es comptabilitza: “Per un vestit, mants y altres gorniments de *Nostra Senyora* 103 rals”⁷¹⁸. O fins i tot guarniments en joies, com en la confraria de Blanes, on es comptabilitzen donacions de joies d'or “coses que la Mare de Déu va adornada”⁷¹⁹. A la confraria del Roser d'Olot s'anomena una imatge de vestir, però en aquest cas, de Sant Domènec: el 1784 la quinsena de la confraria resol, entre d'altres aspectes “[...] fer una imatge del Pare Santo Domingo y vestirla com correspon”⁷²⁰.

*Transport de les imatges: les cadiretes, les trones, els tabernacles, les “andas”, i els tàlems*⁷²¹

A més dels termes imatge i tabernacle, els quals semblen diferenciar-se d'alguna manera, també apareix sovint a la documentació el terme de **cadireta**. En el llibre de comptes de la confraria del Roser de Rupjà es fa referència a la imatge de la cadireta i a la reutilització de la imatge de l'altar antic per la cadireta: “Nota de algunas presentalles per restaurar la imatge vella del altar vell ara son ha la imatge

⁷¹⁷ ADG, parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, s.f., 1856. Veure doc. 38.

⁷¹⁸ ADG, parroquial de Sant Pol de Mar, Llibre de confraria, comptes, 1847, s.f. veure doc. 269

⁷¹⁹ AMB, llibre de confraria, s.f., Nota de 1704, dins els comptes de la confraria.

⁷²⁰ ACGAX, Fons de la parroquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, s.f., 1760-1953, 1784, 29 de juny.

⁷²¹ En cap document s'ha trobat el terme baiard, que també s'usa per anomenar tabernacle

de la cadireta”.⁷²² El tabernacle i la cadireta serien estructures en forma de temple per transportar la imatge en les espatlles dels confreres, en alguns casos inclourien la mateixa imatge, com és el cas de Garrigoles: “li havem promès de pintar la imatge de nostra senyora del Roser per posar en la cadireta i demes figures xiques per posar en dita cadira al tot havem consortada set dobles o lo valor de elles que serà de moneda bar.....49 ll 10s”⁷²³, on a més de la imatge de nostra senyora també hi hauria altres imatges més petites. Sembla que en d’altres la imatge es podia incorporar i treure, com s’ha vist en els dos casos anteriorment citats. Així doncs, les imatges exemptes del retaule passaven a formar part de la cadireta i després tornaven al seu lloc, possibilitat que també s’ha apuntat per alguns casos d’Aragó⁷²⁴. Cal preguntar-se si el fet de moure les imatges del retaule a la cadireta o tabernacle condiciona l’estructura per portar-les, i si aquesta diferència es fa present en la terminologia.

El terme de cadireta apareix a la confraria del Roser d’Ullà, “com consta ab albarans y las demes diners se han fet una cadereta per portar la Mara de deu que puja vint y set lliuras y dosa sous *Barcelonesos*, dich 27 lliures 12 sous com consta ab albara y no queden daura res gracias a deu”⁷²⁵ i a Gualta “Dich jo Josep Badomanya que tinch rebut dels administradors de nostra senyora del roser nou sous y disset sous y demes coses per tancar la cadireta de dita administracio”⁷²⁶.

El mateix objecte s’anomena també **trona** en el llibre de confraria d’Aiguaviva i pel concepte, sembla que s’acostaria al terme de cadireta. Per la trona d’Aiguaviva s’hi comptabilitzen els pagaments per la fusta, per l’escultor, per fer daurar les dues peces⁷²⁷.

Les cadiretes o troncs que s’han conservat segueixen una mateixa estructura, vegeu per exemple la cadireta de la parròquia de Sant esteve d’Olot (fig. 24). Formen un baldaquí sustentat per columnes, en aquest cas, vuit columnes salomòniques que sustenten una cúpula d’elements vegetals. A l’interior s’hi alberga la figura de la Mare de Déu del Roser amb el nen en braços, sostenint un rosari la Verge, i

⁷²² ADG, Parròquia de Rupjà, Llibre comptes de la confraria del Roser, 1643-1815, s.f., doc. 204.

⁷²³ ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844, 20 d’abril 1686, veure doc. 104

⁷²⁴ MORTE GARCÍA, Carmen. “Devoción a Nuestra Señora del Rosario en Aragón. Primeras manifestaciones artísticas de los siglos XV y XVI”. *Aragonia Sacra*, 1997, XII, pàg. 128-129; com els casos de Alcubierre 1577, a Grañén, el 1582, i a Pedriguera, el 1591.

⁷²⁵ El 1719 per cadireta (veure doc. 294); veure també el 1723 per dauradura de la cadireta, (296) 1725 per adobar la cadireta (doc. 297), i el 1750 per fer cadireta nova (doc 301).

⁷²⁶ ADG, Parroquial de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f., 21 de desembre de 1690, doc. 110.

⁷²⁷ ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 106-107. Juntament amb un pal·li, veure doc. 26. Veure també a Sant Martí Vell, doc. 232.

probablement manca el rosari de la figura del nen. Aquesta obra en concret data de 1714, i fou encarregada per la confraria del Roser, així ho consta la inscripció de l'interior: “Miquel Armanguer – Esteve Costei – Alex Sistach – Joseph Camps feran fer lo any 1715”⁷²⁸, es tracta doncs dels pabordes de la confraria que van encarregar l'obra. Tot i que malauradament no s'ha trobat documentació sobre la fabricació, si que hi ha referències al tabernacle en el llibre de Resolucions de la confraria. Així, al 1784 es demana “compondrer lo tabernacle per las professons”⁷²⁹. Malgrat haver arreglat el tabernacle, el 1804 la quinzena decideix fer un tabernacle nou “per major lluïment de las Professons”⁷³⁰, és a dir, es vol un tabernacle més sumptuós. Un any més tard el tabernacle ja està fet, o s'està fent, ja que els membres de la quinzena decideixen que ells pagaran el que correspongui de les despeses. Sobre aquest tabernacle del segle XIX no se'n té tampoc més notícies documentals, el que es conserva avui és el realitzat un segle abans. Es pot comparar aquesta cadireta conservada amb la imatge de la processó de Sant Isidre (fig. 25), que semblaria que es tracta de la mateixa imatge (i aleshores es confirma que les confraries sortien en diferents processons). En aquest cas es veu la sortida de l'església de Sant Esteve, seu de la confraria del Roser.

Fig. 24. Cadireta del Roser de la parròquia de Sant Esteve d'Olot, 1715.

Fig. 25. Vista de la processó de Sant Isidre a Olot, amb cadireta del Roser (?) Fons: Arxiu Comarcal de la Garrotxa Arxiu d'Imatges. Foto: Josep Maria Dou i Camps, 1907.

⁷²⁸ MURLÀ i GIRALT, Josep. *Art Sacre de l'església de Sant Esteve d'Olot*. Catàleg Exposició, Olot: Edicions Bassegoda, 1994, pàg. 20-21.

⁷²⁹ ACGAX, Fons de la parroquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria, 1760-1953. S.f. 1784, 29 de juny. Nota semblant el següent any, quan els pavordes “han ja posat en obras el compondrer lo tabernacle”, ídem. 1784, 14 de maig.

⁷³⁰ ACGAX, Fons de la parroquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria, 1760-1953. S.f., 1804, 10 de maig, veure docs. 158 i 159.

Es conserven fotografies de principis del segle XX on es veuen les imatges i altres elements processionals que es corresponen amb aquests elements de les confraries. La cadireta de Rubí (fig. 27) segueix a trets generals la mateixa composició que la cadireta del Roser d'Olot, i també es pot veure aquesta mateixa estructura en la processó de Tavertet (fig. 26). És interessant a més a més pels altres elements presents, com les banderes, els vestits dels portadors i dels eclesiàstics, i fins i tot l'ordre dels elements.

Fig. 26. Processó de Tavertet, portant la cadireta de la Mare de Déu, Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya

Fig. 27. Cadireta del Roser (i altres), Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, Autor: Francesc Basi, 1926. Procedent de Rubí

Pel què fa el terme de **tabernacle**, es pot distingir a la documentació entre el que seria el sagrari, és a dir, un lloc estàtic situat a l'altar per guardar l'Eucaristia, i per altra banda el que seria transportable. Per exemple, com és el cas de la Vall del Bac, on en el llibre de comptes es compren “dues garnatxes per portar lo tabernacle”⁷³¹, o bé a la parròquia de Vall-lobrega es compten “[...] y per dos albes noves per los portants del tabernacle de la Mare de Déu 8 lliures 11 sous 3 [...]”⁷³², és a dir, és important la decència dels portadors de la imatge que els cal anar ben vestits. A la parròquia de la Pinya es comptabilitza un pagament per col·locar el tabernacle: “acomodar lo tabernacle junt ab la verge maria que esta en ell, y la que esta al altar major”⁷³³, és a dir, el sagrari, com un element unit a la imatge i al retaule, i podria ser que estàtic.

La presència del terme tabernacle era molt generalitzat en la documentació de les confraries—en aquest cas en referència del tabernacle mòbil, el baiard—, com es pot veure en els comptes de les confraries de Vilamarí, Sant Vicenç de Camós, Sant Salvador de Bianya, Sant Pol de Mar, Sant Pol de la Bisbal, Sant Miquel de Fluvià, Sant Martí Vell, Sant Martí de Llémana, Sant Andreu Salou, Llofriu, Molló i Aiguaviva, es troben pagaments per fer tabernacles, pintar-los, daurar-los (com el cas de Molló, encarregat a Agustí Basil) adobar-los o comprar elements necessaris pel seu funcionament, o fins i tot per la realització dels armaris on es guarden i de les claus d'aquests armaris—com s'ha vist anteriorment—; manquen referències concretes en la documentació sobre el seu aspecte, les figures que hi apareixen, l'estructura, o allò que permeti fer-se una idea de com eren⁷³⁴. També es fan referències als tabernacles a contractes ja publicats, a Sant Climent Sesebes, on alhora es fa referència al retaule de Capmany⁷³⁵, a Ridaura, que ha de ser com el de Sant Cristòfol les Fonts⁷³⁶, a Sant Esteve d'en Bas⁷³⁷, a Cartellà⁷³⁸, Arenys d'Empordà⁷³⁹,

⁷³¹ ADG, Parroquial de la Vall del Bac, llibre de confraria, confreres i comptes, 1786, s.f., veure doc. 321

⁷³² ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, llibre de confraria, 1688-1850, 1791, s.f., veure doc. 338

⁷³³ AFG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f, 1741, doc. 181

⁷³⁴ Veure documents annexes Aiguaviva: docs. 24, 26, 34, 36, 38; Llofriu, doc. 119; Molló, docs. 128 i 133; Sant Martí de Llémana, doc. 228, Sant Martí Vell, doc. 232; Sant Pol de la Bisbal, doc. 257 i 259, Sant Pol de Mar, doc. 269, Sant Salvador de Bianya, doc. 273; Sant Vicenç de Camós, docs. 277 i 278, Vilamarí, doc. 344 (tabernacle sagrari)

⁷³⁵ SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. “Documents per a la història de l'art altempordanesa (1595-1618)”. *Anals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. 2000, núm. 33, pàg. 219-220.

⁷³⁶ SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós...*, pàg. 169 – 170

⁷³⁷ SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós...*, pàg. 137-138, juntament amb el retaule

Sant Miquel de la Pera. En aquest últim cas, en el contracte que data de 1627, s'especifica que el tabernacle ha de tenir una imatge de la Verge amb el fill en braços i un rosari que envolti la figura, que sigui daurat i policromat, amb el sobrecel vermell i serrells de seda vermells i blancs; amb les barres per portar-lo i els poms daurats⁷⁴⁰.

La confraria del Roser de Sant Vicenç de Camós rep el desembre de 1639 la visita del bisbe Parceró, que beneeix la imatge del Roser i el tabernacle “fet de nou”, i també, concedeix 40 dies d'indulgències als portadors del tabernacle que acompanyen la figura en les processons:

“A quatre de desembre de mil sis cents trenta y sis lo molt *Illustríssim* y *Reverent Senyor* fra Gregori Parceró per la gratia de deu y de la sancta sede apostolica bisbe de Gerona del cops ell de Sa majestat visitant personalment la Iglesia parroquial de *Sant Vicens de Camos* del present bisbat de Gerona ha beneït un tabernacle fet de nou de nostra *Senyora del Roser* juntament amb la figura de nostra *Senyora del Roser* y ha concedit a tots los, així homens com dones, que devotament acompanyaran la professó del roser a on se a portara dit tabernacle y en a ... professons on també sera dit tabernacle perpetuament quaranta dies de indulgències en fe de la quals coses se fan fer la presens sotafirmes de ma del dit Sr bisbe avui dia ii any sur dit.”⁷⁴¹

El fet de beneir les imatges, retaules, altars era un pràctica que es donava sovint; el que no és tan freqüent és la concessió d'indulgències pel fet de portar un tabernacle en processó. A partir del Concili de Trento, es veu una davallada considerable en la concessió d'indulgències, que fins aleshores s'havien atorgat de manera bastant indiscriminada, i es decideix regularitzar-ne les concessions en tant que no es vol banalitzar l'ús d'aquestes: “No obstante, desea que se proceda con moderación en la

⁷³⁸ Contracte publicat per CLARA, Josep. “Un pintor milanès a Girona : Joan Baptista Toscano”. *Revista de Girona*. 1983, 105, pàg. 296. També apareix citat per Joan Bosch a: BOSCH BALLBONA, Joan. “El periple pictòric d'un pintor milanès a Catalunya: Joan Baptista Toscano, actiu entre 1599 i 1617”. *Locus Amoenus*. 11, 2011-2012, pàg. 101. Ha localitzat unes restes, que no se sap si podrien o no podrien pertànyer a aquest retaule.

⁷³⁹ Contracte del retaule, imatge i tabernacle publicat per: SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. “Documents per a la història...”, pàg. 231

⁷⁴⁰ SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós...*, pàg. 162-163: "E primerament es concordat per [...] donana fer pintar y dorar un tabernacle de Ntra. sra ab la figura de Ntra Senyora del Roser ab son fill ab brassos y un Rosari alrededor de dita figura conforme la trassa donada per dits Vilanova y format per lo notari baix escrit en esta forma ço es que lo tabernacle de te tenir tres palms de ampla y quatre de alsada ço es la columnes y la figura te de tenir tres palms ab la peanya y tot dorat ab alguns colors fahent... tot ab or fi y te de fer un sobrecel de tafetà vermell ab serrel de seda fina vermella y blanca y barras per portar dit tabernacle y los poms tenen de ser dorats y los rosaris dorats [...]"

⁷⁴¹ Veure doc. 278; ADG, Parroquial de Sant Vicenç de Camós, llibre de confraria, Roser, 1564, s.f. També despeses documentades del 1636 pel tabernacle, veure doc. 277.

concesión de ellas, según la antigua, y aprobada costumbre de la Iglesia; para que por la suma facilidad de concederlas no decaiga la disciplina eclesiástica. Y anhelando a que se enmienden, y corrijan los abusos que se han introducido en ellas, por cuyo motivo blasfeman los herejes de este glorioso nombre de indulgencias; establece en general por el presente decreto, que absolutamente se exterminen todos los lucros ilícitos que se sacan porque los fieles las consigan; pues se han originado de esto muchísimos abusos en el pueblo cristiano”⁷⁴² per això és excepcional trobar una indulgència associada en els portadors del tabernacle.

En relació a la manera de portar les imatges es troba a la documentació el concepte de “**andas**”, que cal agrupar dins d’aquesta categoria de portadors o protectors d’imatges. Les “andas” són la plataforma sobre la qual s’aguanta la imatge, que ha d’anar sostinguda per quatre o més persones, que recolzen les barres sobre les seves espatlles. Aquestes referències es troben ja al segle XIX i només a la confraria d’Arbúcies, amb notícies escuetes com: “4o; por recomponer las Andas y su imagen 164” i també “5o; por los campaneros, acolitos, monacillo y portantes de las andas 21”⁷⁴³.

Encara hi ha altres terminologies que s’usen per anomenar instruments de transport de les imatges, o d’acompanyament de les imatges o celebritats, com per exemple els **tàlems**, les estructures de roba sustentada per vares de fusta verticals que formen una coberta per resguardar la imatge. Les teles usades pels tàlems poden ser luxoses o estar decorades per serrells, daurats o filigranes. A Rabós d’Empordà hi ha documentat un tàlem “de tela vermella i forat de bocara”⁷⁴⁴, o a Llofriu es documenta un pagament per tabernacle i tàlem⁷⁴⁵. A Sant Salvador de Bianya, el terme que s’usa és el de pavelló, i es detallen diversos pagament per robes i treballs de sastre:

“Item per lo domàs del pavallo y tela per los Angelets y galons __ 12 ll 14 s 4.
 Item per los jornals del sastre _____ 1 ll 6 s 3
 Item per 12 borlas de mans del pasamaner y seda _____ 3 ll”⁷⁴⁶

Una confraria podia disposar de diversos elements processionals, com s’ha vist en el cas d’Olot, que tenen una cadireta però també un tàlem. Els portadors del tàlem són,

⁷⁴² SECT, Secció XXI, “Las indulgencias, la mortificación, el índice y los embajadores”.

⁷⁴³ ADG, Parroquial d’Arbúcies, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1864, f. 1, veure doc. 44.

⁷⁴⁴ ADG, Parroquial de Rabós d’Empordà, Roser, comptes, 1633. s.f, inventari parroquial, doc. 195.

⁷⁴⁵ ADG, Parroquial de Llofriu, confreres i comptes, 1682-1784, s.f. “per lo tabarnagle y talem 7ll9s”, 1745

⁷⁴⁶ ADG, Parroquial de Sant Salvador de Bianya, llibre de confraria, confreres, 1737, s.f., 29 de maig de 1766, doc. 273.

el cas d'Olot, elegits per sorteig, com també ho són els deseners, els banderers, els cordoners... com ja s'ha vist, i ho són entre els que tenen els privilegis (i deures) de ser confreres de número. En aquest cas, es necessiten sis portadors per portar les sis vares que sostenen el tàlem, que només s'usarà en les processons generals del Roser. A més a més, aquest privilegi es veu augmentat per la resolució que es pren que “per major decència en portar dit talam, se los donia un ventall a quiscun, igualment que a los de dita quinzena y bandera”⁷⁴⁷. Uns anys més tard, el 1800, sembla que la decència de portar el tàlem s'ha desvirtuat, ja que els confreres de número han de portar el tàlem “o fer-lo portar ab subjecte de satisfacio y vagia aquell decent, baix pena de haver de pagar mitja lliura de cera”⁷⁴⁸, de mica en mica, la devoció es torna obligació i es va desvirtuant el sentit de les processons.

Per últim, cal fer un apunt sobre el cas de la confraria d'Aiguaviva, on la semblança dels termes pot portar a una confusió. En aquest cas la documentació fa referència a un pal·li i un dosser, fet que es pot confondre amb un pal·li d'altar (que en la documentació antiga s'escriuen igual: “palit”)⁷⁴⁹. En els comptes de la confraria d'Aiguaviva, de 1735, es descriuen detalladament les despeses del material pel fer el “palit”, des de les teles per forrar el “palit” i el dosser, els 400 claus per clavar el pal·li i el dosser, l'or fals pel dosser, la seda de diferents colors, els llistons, entre d'altres⁷⁵⁰. El dosser seria una estructura per cobrir l'altar, tipus cimbori o baldaquí, per simbolitzar l'espai de l'altar⁷⁵¹, però que no era freqüent en els altars del Roser, fent que porta a pensar que en aquest cas es tracta d'un dosser movable per transportar la imatge. (Veure la fig. 28 d'exemple de pal·li i dosser.)

Aquesta mateixa confusió es pot donar en el cas de la confraria de Molló, en què existeix un pal·li d'altar de domàs blanc, i uns anys més tard es comptabilitza un

⁷⁴⁷ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f., 1786, 3 de juny.

⁷⁴⁸ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f., 1800, 31 de maig.

⁷⁴⁹ Veure el capítol següent sobre la capella

⁷⁵⁰ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 151-152, comptes de 1735. Veure doc. 32.

⁷⁵¹ En aquest cas la terminologia pot confondre, ja que pal·li també pot tenir el significat de cobrir, “tàlem o sobrecel”, i el terme “palit”, també pot tenir el significat de: “cobertor, mantell [...]” (AGUILÓ, Marià. *Diccionari Aguiló. Materials lexicogràfics aplegats*, Institució Patxot, Barcelona, 1929, Tom VI, pàg. 17 i 18. En aquest cas, associat al terme dosser, es podria pensar que el pal·li és la tela que cobreix el dosser de l'altar. També es mostra el doble significat a ALIAGA, Joan et alt. (ed.). *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna II*. Fons històriques valencianes, Universitat de València: 2007, pàg. 409, “Cobertor [...]”. Peça de tela fina col·locada a manera de cobricel damunt sis o vuit barres llargues, que són portades per altres tantes persones, i sota la qual va la custòdia en les processons i un rei o prelat en l'entrada a llocs de la seva jurisdicció”, i “Tela guarnida i preciosa que s'adapta al marc anomenat frontal”.

pagament per “guarnicions del pal·li 2011”⁷⁵², en aquest cas, no es pot saber si es tracta d’un brodat en el pal·li d’altar, o bé serrells, borles i d’altres decoracions del pal·li – dosser.

Fig. 28. Pal·li a Torrentbo (Arenys de Munt), Foto: Bonet i Garrí, Lluís. Fons: Centre Excursionista de Catalunya, ca. 1930.

El misteri del misteri: Sant Pol de Mar

A la documentació de Sant Pol de Mar, tot i que del segle XIX, es veu que hi ha elements diversos com el penó, la bandera, el tabernacle, i es fa referència a un misteri de Setmana Santa. Aquest misteri apareix en diferents anys citat de diverses maneres, tot i que només es treu un cop a l’any, per setmana santa (quan no es diu exactament es dedueix per les dates en què es fa el pagament, que són a l’abril), el 1848 es paga un “Sopá dels que portan al mysteri y professó de abril 8 rals”, o un any més tard, al 9 d’abril es comptabilitza el pagament de “Palma, guarnició, y portar lo misteri en la Professó de dijous sant 22,18”⁷⁵³. No es pot saber quin tipus de misteri és, i tampoc si és un misteri de la confraria o bé si aquesta només s’encarrega de portar-lo. La relació entre la Confraria del Roser i els misteris és evident (en relació als quinze misteris, cinc dels quals són explícitament misteris de la passió de Crist), i era un fet habitual que les diferents confraries de la parròquia participessin a les processons de setmana santa. Per altra banda, és l’únic document on el que podria ser una imatge processional, s’anomena misteri.

⁷⁵² AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f. 1711, doc. 137, i també referència al pal·li doc. 134.

⁷⁵³ ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, comptes, 1847, s.f.. doc. 269

Els estendards: les banderes, els penons, els gonfanons

A través dels llibres de comptes de les confraries del Roser es pot acabar de perfilar el que representaven les processons i les festivitats. És freqüent trobar en aquests documents referències a pagaments per diversos elements que s'utilitzaven per aquests actes. Els penons, les banderes, els gonfanons, els estendards, són conceptes que apareixen en la documentació i són elements que es treien en processó i que acabaven de configurar l'aparador de la confraria. Crec que la dificultat més gran en aquestes notícies és saber exactament què era cada element que apareix a la documentació, tot i que els penons, les banderes i els gonfanons els agruparia en la mateixa tipologia d'estendards. A partir de les notícies dels llibres de comptes es pot desxifrar poca cosa en relació a la funcionalitat exacte o a la forma, i per tant, no podem conèixer si hi ha diferències significatives entre aquests elements o bé són més aviat diferències lèxiques. La confraria del Roser de Vall-Llobrega es treu “[...] del Roser divuyt lliures pera fer lo pandó 18 lliures, ha costat lo domas de Perla vintiuna lliura, dic 21 lliures”⁷⁵⁴ i la mateixa parròquia uns anys més tard ha gastat per fer la bandera, en concepte de cordons, domàs, la feina, la seda, “la asta” i els ferros, i d'altres pagaments un total de 116 lliures.⁷⁵⁵ Apareixen doncs els conceptes de penó i bandera, i fa pensar doncs que es tractaven de dos elements diferents, i segurament la bandera es tractava d'un element més majestuós i gran que el penó. La mateixa distinció es torba a la confraria de Sant Pol de Mar, on es diferencia un pagament per un penó i un per arreglar la bandera.⁷⁵⁶ O bé a Olot, en motiu d'una celebració a la parròquia on té seu la confraria, es mana fer “una bandera de dita confraria gran, ab tot garbo, ab los gonfanons y adherents a elles”⁷⁵⁷, és a dir, una bandera o gonfanó majestuosa. En altres casos només es comptabilitza el pagament per un d'aquests elements, com és el cas d'Ullà, on hi ha un pagament per una bandera⁷⁵⁸. Per altra banda, a Centenys es comptabilitzen pagaments pel gonfanó, i uns anys més tard, per la bandera⁷⁵⁹. O bé a la confraria de Blanes, el terme s'usa

⁷⁵⁴ ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f., 1736, veure doc. 328

⁷⁵⁵ ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f., 1829, 21 de desembre, veure doc. 341

⁷⁵⁶ ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, comptes, 1847, s.f., pagament pel penó de 1847, pagament per la bandera 1852, veure doc. 269

⁷⁵⁷ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1740-1953, s.f., 1763, 4 agost, veure doc 151 sobre la festa de consagració de la parròquia.

⁷⁵⁸ ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, roser, 1704-1861, fol. 7-7v. 1730, 2 de juliol, veure doc. 299.

⁷⁵⁹ ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, Roser, comtes, 1725-1821, s.f.. Veure docs. 81 i 82

com a sinònim “bandera o estandard”.⁷⁶⁰ En aquesta mateixa confraria, s’especifica que la bandera o estandard estan pintats: per una banda amb la imatge del Roser i per altra banda la imatge de sant Domènec⁷⁶¹. A Molló, d’altra banda, només s’anomena una bandera de domàs blanch que es deixa a la caixa pels successius pabordes.⁷⁶²

A Castell d’Empordà els pagaments relacionats amb els **gonfanons** són freqüents, i interessants perquè estan fragmentats: pagament al sastre, al “Senyor Joan Lluís per adobar los cordons i els bastos del gonferons 6ll 15s”, les betes per les bagues i seda 14s, sis “pinyetas y una hasta de ganfaró 12s”, i per “pintar les hastas i deurar quatre pinyetas 3ll 6s”⁷⁶³. A més a més de la despesa del gonfanó en si, també s’havia de procurar un lloc on custodiar-lo, així, a la confraria d’Aiguaviva es paga per fer un armari de gonfanons⁷⁶⁴ o a Vall-llobrega, un armari pel tabernacle, com també a Molló⁷⁶⁵. El gonfanó estaria format per una estructura sòlida en forma de “T” que permetria subjectar la tela amb un pal travesser, podria ser que el penó seguís la mateixa estructura però d’una mida més petita.

A Olot el 1774 la confraria decideix que “per las funcions de Maria santíssima és necessari un talam, gonferons y pando per ser los actuals molt derrotats. Perço se ha resolt ferse nous gastos dels reddits de dita confraria”⁷⁶⁶; així, s’agrupen tres elements processionals, el tàlem, els gonfanons i el penó, deixant entendre que s’usen els tres elements alhora. També interessa posar atenció al plural de “gonfanons” i per tant, cal pensar que n’hi havia més d’un. Aquesta percepció no és tendenciosa, ja que uns anys més tard, la mateixa confraria resol que cal fer “banderes y demes adornos, tot de gran cost” a causa de l’augment de confreres de número⁷⁶⁷, així, es necessitava un parament processional proporcional al número de confreres. Encara és més explícit – i pel tema interessant- la descripció de la manera de fer les banderes:

⁷⁶⁰ AMBL, llibre de confraria del Roser, Blanes, Ordinacions, s.f., veure doc. 55

⁷⁶¹ AMBL, llibre de confraria, Blanes, Ordinacions, s.f., veure doc. 55

⁷⁶² AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f. 1675, 20 d’octubre, veure doc. 130

⁷⁶³ ADG, Parroquial de Castell d’Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f., 21 de maig de 1758. Veure doc. 66.

⁷⁶⁴ ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 202, 1802, veure doc. 35

⁷⁶⁵ ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f., 1690, doc. 325; AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f., 1670, 26 d’octubre, veure doc. 128 i 133 per pagaments detallats pel material de fer l’armari.

⁷⁶⁶ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1740-1953, s.f., 1774, 8 de març.

⁷⁶⁷ Veure doc 151, 152, 153, i veure capítol de la confraria d’Olot i la quinzena.

“se ha resolt fer las tres banderes en lo modo seguent, a saber nou cannas han de ser per cada bandera y del color corresponent, e igualment sinch canas de cordó an las borlas corresponents de punt de guarpa al tacó y flocadura torta, y carbassuela y dos paretas capiculadas en cada cordó y los dos cordons xichs al sim de cada bandera ab las borletas corresponents treballades com las ditas quals cordons y borles se entén per cada bandera, que son unes de verdes, una de carmesina y una de blanca [...]”⁷⁶⁸

Alhora aquestes banderes aniran coronades amb tres figures, una per cada bandera, que corresponen tres grups de misteris, goig, dolor, i glòria, que corresponen, en primer lloc, a la bandera verda de goig un àngel amb un lliri a la mà; en segon lloc, la bandera vermella de dolor una figura de Crist en el moment de l'oració a l'hort, amb un àngel amb el calze a la mà; i per últim, la bandera blanca dels misteris de glòria la figura de Crist quan ressuscità, amb una bandereta⁷⁶⁹. Aquesta escenografia de les tres banderes segueix la línia simbòlica de les confraries de número esmentades anteriorment, com la de Blanes. Així doncs, des del número de confreres que és paral·lel a la construcció del Rosari, com el número de la quinzena, fins als paraments de la processó, segueixen minuciosament un simbolisme en relació a la devoció del Roser: els tres grups de goigs, les tres banderes, la confraria formada per tres rosaris complets, és a dir, per 450 persones. Fins i tot, ja a mitjans del segle XIX, es demana per acabar de realitzar tres penons amb els tres misteris de goig que falten, “en atenció que dita confraria tenia dos pendons dels primers misteris de goigs del Santíssim Rosari” (que podrien ser dos dels anteriorment citats).⁷⁷⁰ I de la mateixa manera que es cuiden els elements rituals, també es procura pels portadors d'aquestes banderes, fent un sorteig entre els confreres de número, dels quals se n'extreuen els portadors, determinant a quina persona li correspon cada bandera, com també, els cordoners, que subjecten els cordons dels estendards. Així, el 1787, s'elegeixen tres persones per portar les banderes xiques, i vuit persones per portar la bandera principal, “y los sis restants que no han eixit [...] quedan per portar las vares del

⁷⁶⁸ Veure doc. 152, ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1953, s.f. 1787, 23 d'abril.

⁷⁶⁹ Veure doc complet: 152, 153, 154.

⁷⁷⁰ Veure doc complet 163. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1953, s.f. 1833, 21 de maig. Sembla que es van realitzar els cinc penons, ja que el 1868 es resol que “en tots los enterros dels individus de la quinzena se porta el pendó del 1r misteri per tre noyets”, ídem, s.f. 1868, 31 de maig.

talam en las professons generals”⁷⁷¹. En la figura 29 es veu una processó amb un penó i dos cordoners que els acompanyen.

Al llibre de comptes de la confraria del Roser de Gualta apareix una nota interessant referent al **penó**. Es tracta del rebut d’un daurador per daurar la figura del “pendó”: “Dich jo Antoni Rafart daurador de Barcelona que tinch rebut de Jaume Garriga administrador del Roser de la sglesia del lloch de Gualta

Fig. 29. Processó (no del Roser) amb estendard, pal·li, escolans amb ciris. Foto: Co i de Triola, Josep Maria; Fons: Arxius del Centre Excursionista de Catalunya, “Grup de gent e porcessó a l’aplec d’Arenys de Munt”, 1900-1920.

trenta rals moneda *Barcelonesa*, los quals me pagat per una figura del Pendo que los he dorada vuy al 24 de agost de 1669.”⁷⁷² Aquesta notícia proporciona una mica més de claredat a la forma del penó, es podia tractar d’una imatge que coronés l’asta que aguanta la tela. Pel preu que se li paga no es pot tractar d’una imatge massa gran.

Les vestimentes per la processó

Per tancar l’escenografia de la processó, la vestimenta era un altre detall important a tenir en compte, sobretot en el cas dels sacerdots, però també, en els encarregats de portar la imatge: així, el fet de ser portadors d’una imatge els fa tenir un estatus que els obliga (o els permet) portar una indumentària específica per l’ocasió. Una de les vestimentes relacionades estretament amb les processons són les capes pluvials. Aquestes estan pensades per usar-se en les processons, amb la caputxa, més amples que les casulles i obertes per davant.⁷⁷³ S’ha vist el cas de Blanes, en què el portador de les relíquies havia de portar una capa blanca, o a Celrà, el setmaner que porta la imatge, ha de portar una capa pluvial. Malgrat que la capa

⁷⁷¹ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1953, s.f. 1787, 10 de maig. Doc. 153.

⁷⁷² ADG, Parroquial de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f., 1699, 24 d’agost, doc. 106. Semblant la referència de daurar imatges pel penó a Matajudaica, veure doc. 122.

⁷⁷³ GUDIOL, Josep. “La indumentària litúrgica”. *Anuari dels amics de l’art litúrgic*. Cercle Artístic de Sant Lluç, Barcelona, núm. 3, 1925. pàg.142

pluvial sigui la indumentària idònia per les processons, també s'esmenten altres peces relacionades amb el porteig d'imatges. A Vall-llobrega es compren dues albes noves pels portadors del tabernacle⁷⁷⁴ i a Sant Martí Vell, a principis del segle XIX, “han comprat camises per portar lo tabernacle de la Mare de Déu”⁷⁷⁵. I encara una altra tipologia de vestit, les garnatxes, un roquet sense mànigues que el poden portar els que no són clergues; a la Vall del Bac es comptabilitzen pagaments per garnatxes per portar el tabernacle⁷⁷⁶.

Malauradament, no es troben més referències del vestir en els confreres en l'àmbit de les processons, tot i que si que es comptabilitzen pagaments per vestits religiosos en general.

Música, balls i banquets. L'excés de festa i la prohibició

Moltes d'aquestes festivitats, com també els aniversaris pels difunts, podien acabar amb un **banquet** a dins mateix de l'església. El comensalisme, el menjar i el beure conjuntament és un aspecte íntimament lligat a la festa;⁷⁷⁷ era una manifestació d'integració simbòlica, ja que tots els confreres compartien un àpat: seien a la mateixa taula i menjaven el mateix. De fet, eren moments de socialització de la comunitat o bé part d'aquesta.⁷⁷⁸ La finalitat d'aquestes festes no era explícitament religiosa, i deuria sobrepassar els límits del que per l'Església eren les celebracions, ja que a partir del segle XVIII comencen a aparèixer edictes contra les celebracions, la rauxa a dins dels edificis religiosos, com es pot veure en les visites pastorals o com el mateix concili de Trento en què es prohibeixen les celebracions excessives en honor als sants i “[...] abusen tampoco los hombres de las fiestas de los santos, ni de la visita de las reliquias, para tener convitonas, ni embriagueces: como si el lujo y

⁷⁷⁴ ADG, Parroquial de Vall-llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f., 1791, doc. 338

⁷⁷⁵ ADG, Parroquial de sant Martí Vell, Pabordesses, 1810-1882, s.f. 17 agost 1838, doc. 240.

⁷⁷⁶ ADG, Parroquial de la Vall del Bac, llibre de confraria, confreres i comptes, s.f., 1786, doc. 231. També a Aiguaviva, però no s'especifica que siguin per portar la imatge, ADG, Parroquial d'Aiguaviva, llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 133-134, comptes 1725.

⁷⁷⁷ MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...* pàg. 159 i s.; PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Una parròquia catalana...* pàg. 157.

⁷⁷⁸ MORENO, Isidoro. *Cofradías y hermandades...*, pàg. 32, segons Moreno el moment de comensalisme en les confraries andaluses només afectaria als homes (i exclouria les dones, nens i nenes i segurament vells); en canvi Mantecón Movellán apunta que a Cantàbria podria ser que la sociabilitat en aquests àpats fos extensible a homes i dones. MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás A. *Contrareforma y religiosidad...*, pàg. 163. Per les confraries estudiades del Roser no es tenen dades suficients, de moment, per decantar-se cap a una teoria o l'altre.

lascivia fuese el culto con que deban celebrar los días de fiesta en honor de los santos.”⁷⁷⁹

En general la **música** formava part de les celebracions i festivitats del Roser, i en diferents llocs formen part de les despeses ordinàries de la confraria, i es troben en els comptes anuals de diverses confraries, com Aiguaviva “per los musichs per lo dia del Roser 5 lliures”⁷⁸⁰ o Ullà⁷⁸¹, i fins i tot, en les ordinacions de Corçà: “Decimo que dels diners se replagaran en la confraria sen donen [...] reals per al gasto de la musicha lo restant que serhean llevans de taules o altre ventura.”⁷⁸²

La música es tocava en el moment final de la processó, quan s’arribava a la capella del Roser, es cantaven els goigs, i en les grans festivitats s’acompanyaven de músics, sovint vinguts de fora de la població, com el cas de Ruplà on paguen pels músics de Banyoles.⁷⁸³ A Cornellà de Terri es constitueix a les ordinacions que per la festa del Roser de maig hi hagi músics de cant: “Ordenam que en lo tems de les flors y Roses se fasse lo Roser ab tota la solemnitat que poran dient solemne offici vespres y despres dellas una solemne professo y acada sacerdot que assistira a les vespres y professo li sia donat del baci de la confraria un real de caritat y al *senyor* rector doble y sempre y quant en dita solemnitat lloguen musichs de cant pogan pagar la maytat del lloguer del baci de la *confraria*, y lo restant pagaran los pabordes ajudant los pagesos.”⁷⁸⁴

En alguns casos, en les festes solemnes, es diferencia entre músics i ministrils, essent aquests segons un format més gran, com és el cas de Blanes, on es demana llicència per pagar ministrils⁷⁸⁵ i també s’informa per decret el 1623 que per les festes del Roser de maig i d’octubre es paguen ministrils que acompanyin la confraria del Roser de Blanes⁷⁸⁶. A Palafrugell, es demana un equilibri entre la música de ministrils, però alhora que no provoqui massa ball: “Volent tambe que pera major solemnitat de dita festa se procure musica de ministrils lo die de *Nostra Senyora* de Mars quiscun any, conforme se procura al Maig y Octubre, ab tal enperó

⁷⁷⁹ Sessió xxv del Sacrosanto, Eucarístic y General Concili de Trento (SECT), “La invocación, veneración y reliquias de los santos, y de las sagradas imágenes”.

⁷⁸⁰ Veure comptes anuals complets, 1725, com a exemple, doc. 30.

⁷⁸¹ Veure diferents exemples a docs annexes: 292, 294, 299 entre d’altres.

⁷⁸² ADG, Parroquial de Corçà, Llibre de confraria, 1616-1797, confreres, s.f., 1616, veure doc. 88

⁷⁸³ Hi ha diversos pagaments a músics inscrits en els llibres de comptes, per exemple, ADG, Parròquia de Ruplà, consta un pagament als “músics de Banyoles.”

⁷⁸⁴ ADG. Parroquial de Cornellà de Terri, llibre de confraria, 1644, s.f. veure doc. 92.

⁷⁸⁵ ADG, lletres, U-228, f. 155v, 29 d’abril 1623

⁷⁸⁶ AMBL, Llibre de confraria, s.f., veure doc. 55

que nos paga ballar poch, ni molt lo dit die de *Nostra Senyora*”⁷⁸⁷. A Castell d’Empordà la diferència és entre els ministrers i la cobla: “lo die 22 de maig diumenja de la *Santissima trinitat* del *present* any de 1758 feren lo rosari major, so es, ab ministres y sens cobla”⁷⁸⁸.

També era freqüent en diversos moments de les festivitats cantar els goigs (no necessàriament en un context cerimonial i religiós) i caramelles (veure fig. 31), de vegades conjuntament per fer recol·lectes de casa en casa, per fer rifes, en general, per donar un to més festiu a les celebracions. També estan relacionats amb l’arribada i amb donar la benvinguda, ja sigui de persones que visiten el poble com en els naixements, i en aquest sentit, cal relacionar-ho també amb rituals de pas⁷⁸⁹.

Fig. 30. Caramelles del Roser a Sant Julià de Vilatorrada, Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, Autor: Massot i Palmés, Josep, 1909.

En algun cas, s’han trobat pagament per **panderos quadrats**, que deuriem acompanyar els cants i els balls, per exemple, a Palafrugell: “Item per lo post esta lo quadrado guarnit de puntas al peu de la mare de Deu 6s”⁷⁹⁰. En general els panderos quadrats anaven pintats amb la Imatge de la Mare de Déu del Roser en una cara, i en alguns casos un ram de flors o la imatge d’un altre sant – potser el patró- a l’altra. Els

⁷⁸⁷ Ordinacions de Palafrugell, doc. 165

⁷⁸⁸ ADG, Parroquial de Castell d’Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744. S.f., Comptes de 21 de maig de 1758, veure doc. 66

⁷⁸⁹ CAPDEVILA CAPDEVILA, Joaquim. “La substitució del cançoner popular i tradicional (El cas de les terres de Ponent)”. *Els Marges*. 1995, 52, pàg. 43-69. Veure SISTAC, Dolors. (notes següents)

⁷⁹⁰ ADG, Parroquial de Palafrugell, confreres i comptes, 1601, s.f. comptes de 1686, veure doc complet, 167. Veure els exemples de panderos conservats al Museu Etnològic de Barcelona.

panderos quadrats són uns instruments de percussió tradicional que han estat relacionats amb la Mare de Déu del Roser i les majorales del Roser⁷⁹¹. A la província de Girona no se n'han trobat documents on es parli clarament de les majorales del Roser ni de l'ús concret del pandero, com està documentat a les terres de ponent, extensible a altres comarques de Tarragona, Lleida i Barcelona⁷⁹², però si que s'ha trobat a la confraria de Molló l'ús del tabal, com a instrument de percussió per acompanyar les processons i els cants en les festivitats del Roser⁷⁹³. Aquestes cançons del pandero, que significativament agafen el nom de l'instrument, així com els panderos del Roser que s'han conservat (com ara els que estan exposats amb Museu Etnogràfic de Barcelona) són d'entre els segles XVIII i XIX, sobretot d'aquest últim. La tipologia de cançó és variada, tant pel què fa els temes que es canten com l'estructura, que pot ser de diversos tipus.⁷⁹⁴ Les cançons del pandero van alhora lligades a tota una cerimònia: les noies són les que canten i toquen, hi ha un joc d'inici, entre el demanar per cantar (pica la porta, fer una rebuda...), correspondre al cant, pagament de multes si no es cantava...etc.⁷⁹⁵ En relació a l'ús del pandero, es torna a veure un biaix de gènere molt destacat, en tant que era un instrument tocat exclusivament per dones, ja que eren aquestes les que cantaven i tocaven en els diferents moments ja esmentats.⁷⁹⁶ Fins i tot, només permès a les confrades del Roser, citant a Mezquía, tocar el pandero representava “[...] una quadrilla de minyones, y van per las plaças y cases sonant ab lo pandero y cantant diverses cançons [...]”, i també “[...] que se usen Panderos en la forma sobredita, y enterament

⁷⁹¹ Indispensable per aquest tema: SISTAC i SANVICÉN, Dolors. *Les cançons del pandero o de tambor. Estudi i noves aportacions*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997. Aquest estudi, que és la tesi de l'autora, es complementa amb aquest treball, i alhora mostra els extesos àmbits que es poden relacionar amb les confraries del Roser.

⁷⁹² Veure: “Cançons de Pandero”, Fulletó exposició itinerant, Museu Etnològic de Barcelona, Centre d'Estudis del Masroig, Ajuntament del Masroig, Ajuntament de Barcelona. Veure també: CAPDEVILA CAPDEVILA, Joaquim. “La substitució del cançoner...”, pàg. 43-69. Serra i Boldú també va escriure específicament sobre les cançons del Pandero, SERRA i BOLDÚ, Valeri. *Cançons del pandero*, Tip. L'Avenç. 1907; íd. *Cançons de pandero...*

⁷⁹³ AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f. diverses referències: 1665, fardins del ciri de Nostra Senyora del Roser; 1670, 26 d'octubre, doc. 128; 1673, 22 d'octubre, doc. 129.

⁷⁹⁴ Al contrari del que diu Oriol i Carazco, en què aquestes cançons tenen la mateixa estructura de corrandia i més o menys la mateixa temàtica: ORIOL i CARAZO, Carme. *Introducció a l'etnopoètica: teoria i formes del folklore en la cultura catalana*, col·lecció Antines, 3, Universitat Rovira i Virgili, 2002, pàg. 110. Veure, doncs SISTAC i SANVICÉN, Dolors. *Les cançons del pandero...*

⁷⁹⁵ Veure l'exemple de Prades a FERRATÉ GILI, Ricard. “Sobre etnografia rosariana d'algunes contrades tarragonines”. *Revista del Centre de Lectura*. Reus, 1926, núm. 151-152, pàg. 127- 135. També: SISTAC i SANVICÉN, Dolors. *Les cançons del pandero...* pàg. 90 i ss., destacar els inicis protocol·laris en què es comença a cantar les cançons, per exemple.

⁷⁹⁶ Així doncs, SISTAC apunta que el mateix gènere que es canta s'ha de classificar dins de les “cançons de dona”, SISTAC i SANVICÉN, Dolors. *Les cançons del pandero...* pàg. 86.

prohibim a totes las Prioras, y altres de qualsevol altre nom y de qualsevol altra confraria de nostre bisbat, que demanem caritat de tal modo i forma”⁷⁹⁷.

Com s’ha vist en l’ordinació de la confraria de Palafrugell, el tema del **ball** es considera delicat. En la confraria del Constantins ja s’adverteix, en les mateixes ordinacions, on es diu que es resi més el rosari “de tal manera que no sia tot ballar y ignorar los misteris del Roser y sas indulgències”⁷⁹⁸. En relació als acords del Concili Provincial del 1717, aprovats pel rei, el bisbe Taverner recorda que no es pot ballar en els dies de festa major, en les capelles o ermites (que ell esmenta):

“A fi de llevà, y abolir del tot, la antigua, è irreverèns consuetùt, que han observà fins assi los Pobles, de tenir Ballas en las Festivitats, que se acostuman a celebrar, ab gran concùrs de Gens, à honor dels Sants, en las Capellas Foraneas, y Hermitas, ò Devotas, inseguint los Decrets dels Sants Pares, ab aprobació del Sagrat Concili, estatuhim, y ordenàm, que de assi al devant en dits dias, los quals se deuen emplear en demanar à Deu, lo que nos convè per la salvació de nostras animas, per la intercessió dels Sants, no pugan tenirse Ballas, per ningun titol, o causa: Privant a totes, y qualsevols Personas de qualsevol Sexo, Dignitat, o concidiò que sian, lo ballar en ditas Festivitats, baix pena de Excomunió, als Pabordres, ò altres Administradors de ditas Capellas, llogà a Musichs en ditas Festivitats, sinò es unicament per servey de la Iglesia, los quals en ninguna manera, ni encara de son gràt, o espontanemanet servescan per ballar, encara que ja sian acabats los Oficis Divinos, ab declaració, que latrament inocrerà en las penas, que hauran estat imposades per los Ordinaris dels Llochs”⁷⁹⁹.

Abans de l’edicte de Taverner, els bisbes ja havien expressat el seu malestar, com es pot veure en les visites pastorals o constitucions sinodals. Es pot veure en aquests casos com es tenen en compte les despeses de les parròquies i les confraries en les festes, ja siguin balls, músics, teatralitzacions, processons, comensalisme⁸⁰⁰. A més a més dels motius econòmics, la festa també es prohibia per motius morals, com el descontrol, la indecència, la vulgarització de les festes religioses.

Potser, a principis del XIX, la situació social i religiosa s’ha relaxat una mica, com es veu a Far d’Empordà, després de refundar la confraria a causa de la guerra i

⁷⁹⁷ Ahora citat a SISTAC i SANVICÉN, Dolors. *Les cançons del pandero...*, pàg. 86. Mezquida és “d. Fr. Josep de Mezquida, mercenario, XVII obispo de Solsona (desde 1746 hasta 1772). En relació amb aquestes diferències, també cal citar a Serra i Boldú, on especifica que les dones casades tenen la funció de portar la bacina de plata, la fadrina toca el tambor “per un dels seus anguls al centre y tocant-lo amb totes dugues mans, canta les cobles que li demanen endreçades a les persones que li designen”, SERRA i BOLDÚ, Valeri. *Cançons del pandero...* pàg. 21.

⁷⁹⁸ ADG, Parròquia de Constantins, Llibre de confraria, doc. 86.

⁷⁹⁹ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d’un document...”, pàg. 162

⁸⁰⁰ PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Església...* pàg. 180-181.

explicar la celebració es decideix que “No se canta la tarda lo Rosari, ni se explicaren los misteris, porque estimaren mes divertirse, y porque constia fas la present nota als 17 deembre de dit any 1815”⁸⁰¹

Encara avui en dia es balla el Ball del Gambeto, o el ball del Roser, a la plaça major de Ridaura, el dia del Roser de maig (fig. 31).

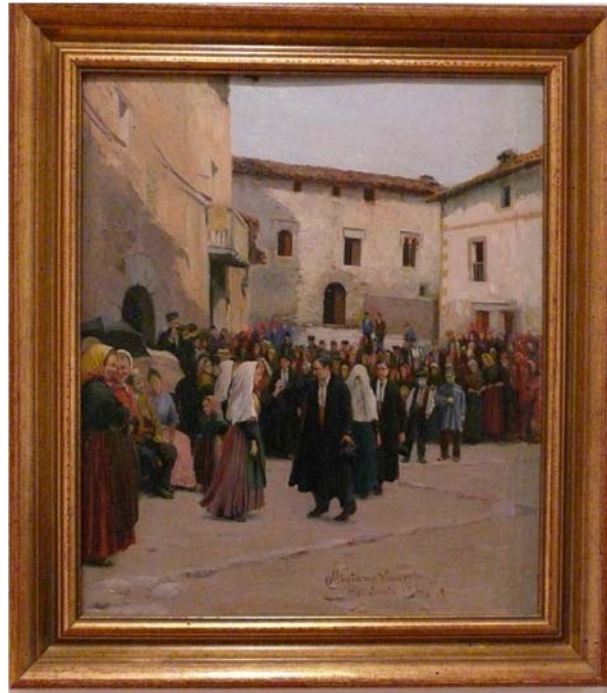

Fig. 31. Marià Vayreda, Ball del Gambeto, Ridaura, 1890, oli. Museu d'Art de Girona.

Els goigs

Els goigs apareixen en la documentació sobretot en relació a les processons, per aquest motiu es poden encabir dins de les festivitats i els actes de devoció pública, tot i que també s'han de contemplar com a rituals realitzats en espais sagrats, sobretot dins de les esglésies i capelles, en moments de congregació dels fidels.

Els goigs es poden abordar a través de tres vessants, per una banda, l'objecte en si (el paper estampat), per altra banda, l'evocació de la devoció, és a dir, la pregària, i per últim, com una cerimònia. Els dos primers casos estan compresos en el mateix objecte, és a dir, el full amb la imatge i els versos, essent aquests els que evoquen la divinitat. Els goigs com a cerimònia són els que podem trobar citats o referenciats en la documentació de l'època (tant els llibres de confraria – els de comptes i els generals-, les consuetes, en les ordinacions, i en els llibres devocionals,

⁸⁰¹ ADG, Parroquial de Far d'Empordà, confraria del Roser, 1815, veure doc. 95

entre d'altres), i aquest fet, permet veure sobretot en quin moment i context es cantaven.

Els goigs impresos són uns documents que s'editen a partir del segle XVI i fins quasi l'actualitat, per tant, són també una font documental referent a la devoció del Roser.⁸⁰² A més d'aparèixer com a font documental, les referències als goigs són vàries en els llibres de confraria.

Els goigs, a més de ser els folis estampats – els contenidors-, són els continguts: cants religiosos que lloen a Crist, la Verge o als sants o santes,⁸⁰³ formen una litúrgia popular que es practica en comunitat, en actes de festa, i també formen part de la cerimònia.⁸⁰⁴ Aquests són d'origen medieval, però perduren al llarg dels segles, fins al segle XX, amb una gran proliferació. La paraula goig té la seva arrel llatina en el mot *gaudia*, llaor, llaus, també s'havien anomenat cobles per la seva forma literària, i a partir del segle XVII ja es troba amb el nom de goig.⁸⁰⁵

Literàriament procedeixen de la dansa, estrofa provençal usada pels trobadors,⁸⁰⁶ i la balada, o ball rodó. Quan en aquestes formes apareix la temàtica

⁸⁰² La bibliografia consultada referida als goigs no és massa variada, i sembla que la gran majoria d'autors no difereixen en quasi cap aspecte uns dels altres – sinó que es repeteixen constantment-, fins i tot en l'estructura del text (des de l'obra més antiga de Batlle fins a la més contemporània de Moreta). Qui difereix amb aportacions diverses és Roma Riu, des de l'antropologia, enfocant el paper dels goigs des de la teoria que proposa Chrisitan a l'article de 1976. "De los santos a María: panorama de las devociones a santuarios españoles desde el principio de la Edad Media hasta nuestros días." (ROMA i RIU, Josefina. "Els goigs com a èpica local: universalitat i localitat". Dins MORETA, Ignasi. (ed.). *Estudis sobre els goigs*. Barcelona: Mediterrània, Amics dels goigs, 2002, pàg. 105-114.)

⁸⁰³ La definició mínima, segons I. Moreta, és la de "cants adreçats a Déu", però especificant els tres termes que conformen aquesta definició: Déu com a Pare, fill, esperit sant, però també amb l'accepció de la Mare de Déu (en totes les seves advocacions), i també els arcàngels. En aquests últims casos la seva inclusió en la definició sembla que ve donada pel seu paper com a intermediaris i mitjancers entre els éssers humans i déu. Moreta no parla dels sants o santes. El terme "adreçar" l'entén com a interlocució entre dos: els éssers humans i déu –o bé directament o bé a través dels mitjancers-. I per últim, el fet que siguin cantats, suposa una unió entre text literari i musicat, i a més a més està pensat per ésser interpretat col·lectivament: esdevé un vehicle de les pregàries dels éssers humans destinades a la divinitat. MORETA, Ignasi. "Els goigs: les arts al servei de la pregària". Dins VV.AA. *Església, societat i poder a les terres de parla catalana. IV Congrés de la CCEPC*. Vic, 20 i 21 de febrer de 2004. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, Institut Ramon Muntaner i Cossetània edicions, 2005, pàg. 660-661. Aquesta definició primària és complementada amb una definició del mateix autor: "[...] els goigs són uns cants religiosos de lloança i petició adreçats a Déu per mitjà normalment d'alguna mediació mariana, angèlica o santoral, d'acord amb unes característiques literàries i musicals que el singularitzen entre els diversos gèneres de poesia religiosa popular conreats als territoris de parla catalana; també s'anomenen amb aquest terme els fulls impresos que contenen el text literari –i sovint també musical-, acompanyat d'una il·lustració i amb una forma gràfica força estandarditzada". Ídem. pàg. 664.

⁸⁰⁴ BOVER i FONT, August. "Els goigs: orígens i transformació". Dins MORETA, Ignasi. (ed.) *Estudis sobre els goigs*. Barcelona: Mediterrània, Amics dels goigs, 2002, pàg. 25 i s.

⁸⁰⁵ BOVER i FONT, August. "Els goigs: orígens...", pàg. 26.

⁸⁰⁶ ROIG MONTSERRAT, Joan. "Els goigs entre la poesia popular i la culta". Dins MORETA, Ignasi. (ed.) *Estudis sobre els goigs...*, pàg. 22.; BOVER i FONT, August. "Els goigs: orígens...", pàg. 27.

religiosa, es comença a parlar de goig.⁸⁰⁷ La forma dels goigs es caracteritza per ésser de versos heptasil·làbics. Tenen una tornada o refrany inicial de quatre versos amb rima creuada o encadenada; tenen set o vuit cobles de sis a vuit versos, la segona part de l'estrofa és una retonxa – es reprenen els últims versos del refrany o tornada que obre el goig-, o de vegades es repeteixen tots els versos. S'acaba la composició amb una tornada de quatre versos de la mateixa rima que la primera.⁸⁰⁸

En un inici el goig és la lloança dels set goigs de la Mare de Déu (anunciació, naixement, adoració dels reis, resurrecció, ascensió, vinguda de l'esperit sant i assumpció i coronació),⁸⁰⁹ els *septem gaudia* llatins de l'edat mitjana.⁸¹⁰ Al llarg del segle XVII i XVIII és quan els goigs es difonen més.⁸¹¹ Aquests goigs originaris es van ampliant, de vegades també amb els misteris de dolor de la Verge, i després, a la lloança de sants i santes.

Cada ermita i santuari va adaptant els goigs a la seva història i hi posa episodis de la vida del sant o santa i dels seus miracles. Així doncs, pel què fa el seu contingut, són escrits narratius, que expliquen la vida del sant o santa, els miracles, la llegenda de la trobada de la imatge o la protecció que exerceix. A més de la seva funció de lloança, els goigs també tenen el vessant petitori, és a dir, destinats a demanar quelcom a la divinitat, i per això també es canten els goigs en els diversos vots que fa la comunitat a la Verge o els sants determinats (per exemple les processons, les novenes, els romiatges...). Aquesta funció petitòria és rellevant en tant que vincula el cant dels goigs en un vessant més quotidià, ja que es demana la intervenció de la verge o els sants quan sorgeix la necessitat, per tant, quan hi ha un problema o una desgràcia que necessita resolució divina.⁸¹²

Com es veu en les ordinacions, els goigs es cantaven i per tant, s'acompanyaven d'una melodia. Malauradament no es conserva pràcticament cap

⁸⁰⁷ Al segle XIII ja apareixen alguns textos de caràcter religiós. A finals del XIII i principis del XIV s'escriuen les primeres poesies que lloen a la Mare de Déu, i en l'estrofa de goig. RIQUER, Martí de, et alt. *Història de la literatura...*, vol. I, pàg. 201.

⁸⁰⁸ BOVER i FONT, August. "Els goigs: orígens..." pàg. 29. CAMPABADAL i BREU, Joan. "Els goigs profans". Dins MORETA, Ignais. (ed.) *Estudis...*, pàg. 36-37.

⁸⁰⁹ ROIG MONTSERRAT, Joan. "Els goigs entre la poesia..." pàg. 21. BOVER i FONT, August. "Els goigs: orígens..." pàg. 29. CAMPABADAL i BREU, Joan. "Els goigs profans", pàg. 35.

⁸¹⁰ Els goigs més antics serien de Guiu Folc (trobador), *Los VII gautz de Nostra Dona*, després va ser Papa amb el nom de Climent IV. No tenen l'estructura típica, però sí la temàtica. Segons PLADEVALL FONT, Antoni. "L'origen dels goigs i la devoció del Roser". Dins CARRERA, Anton et alt. 1990. *Les caramelles del Roser de Sant Julià de Vilatorrada*, Vic: Ajuntament de Sant Julià de Vilatorrada, Caramelles del Roser, pàg. 28.

⁸¹¹ RIQUER, Martí de et alt. *Història de la literatura...* vol. IV, pàg. 399.

⁸¹² Aquest aspecte també es plasmarà en el goig amb la introducció d'episodis miraculosos, de salvacions, de proteccions de la comunitat.

melodia antiga, ja que a diferència dels goigs més contemporanis (del segle XX), en els goigs antics impresos no s'annotava la melodia, sinó que segurament formava part de la cultura oral. Es creu que aquesta música que acompanyava les goigs no era popular.⁸¹³ Les melodies que s'han conservat són senzilles i adaptables a qualsevol goig. En els llibres de comptes de confraries es troben pagaments a “músics d'ofici” cada mes, juntament amb les despeses dels rectors, la cera i l'oli, és a dir, amb les despeses ordinàries, i per tant, la música, bé sigui com a acompanyament per cantar els goigs, o bé per la celebració dels primers diumenges de més en general, hi era sempre present.⁸¹⁴

Els estudiosos anomenen els goigs com a “semipopulars”⁸¹⁵ perquè es coneixen sobretot per les edicions impreses, però abans d'aquestes edicions els goigs formaven part de la memòria col·lectiva, i es transmetien oralment. Aquest fet torna a presentar-se com un interrogant sobre la veritable popularitat dels goigs, ja que si es coneixen oralment, i es transmeten de generació en generació, perquè es té la necessitat d'imprimir-los? I, qui llegia els goigs, si la major part de la població era analfabeta?⁸¹⁶

Però, hi ha una altra causa que fan que els goigs siguin semipopulars, i aquesta és l'autoria. Els autors dels goigs són un poeta i un músic,⁸¹⁷ segurament persones formades que creen un producte de difusió popular, de tal manera que els goigs originaris pensats per una comunitat es van transformant i adaptant en el boca

⁸¹³ BOVER i FONT, August. “Els goigs: orígens...”. pàg. 31. L'autor argumenta que no es tracta de música popular perquè sinó les melodies haurien preservat.

⁸¹⁴ ADG, Parròquia de Vilobí d'Onyar, Llibre de comptes de la confraria del Roser, 1614-1879, s.f. a partir del 1719 els pagaments pels músics són d'un import de 6 lliures, cobrant més que els sacerdots, però menys despeses que la cera i l'oli, que a principis del XVIII pot arribar a les 15 o 20 lliures.

⁸¹⁵ El terme semipopular és acunyat per A. Comas, per la dificultat d'ubicar aquest gènere en un camp concret. COMAS, Antoni. “Els goigs”. Dins RIQUER, Martí de, et alt. *Història de la literatura catalana*, vol. IV, 1964, pàg. 213. Adopten aquest terme: CAMPABADAL i BREU, Joan. “Els goigs profans”, pàg. 36. BOVER i FONT, August. “Els goigs: orígens...”, pàg. 25; MORETA, Ignasi. “Els goigs: les arts...”, pàg. 659-670.

⁸¹⁶ Sobre l'analfabetisme veure: GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. *Historia de Cataluña...* pàg. 388; La Catalunya dels segles XVI i XVII seria massivament analfabeta, “lo qual la circumscribía a los circuitos de la cultura popular: una cultura básicamente oral que aglutina multitud de aspectos [...]”; ANTÓN PELAYO, Joan. “L'alfabetització...”, pàg. 44-47.; VENTURA i MUNNÉ, Montserrat. “El nivell d'alfabetització en la població de Mataró a mitjans del segle XVIII”. I *Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, II, Barcelona, 1984, pàg. 666-676.

⁸¹⁷ MORETA, Ignasi. “Els goigs: les arts...”, pàg. 664. ROIG MONTSERRAT, Joan. “Els goigs entre la poesia...” pàg. 22.

orella del poble. Els fulls on s'imprimeixen els goigs són anònims, on no hi ha el nom de l'escriptor ni de l'impressor.⁸¹⁸

Els goigs es canten doncs en comunitat, és tota la comunitat al uníson que es dirigeix a la divinitat, i estan pensats tant musicalment com literàriament per aquesta finalitat.⁸¹⁹ L'anàlisi de Courcelles sobre els goigs és interessant i permet veure també aquest aspecte de la col·lectivitat; el "nos" és un dels tres elements estructurals del goig, i representa aquesta comunitat que col·lectivament s'adreça al mateix sant, santa, Verge o Crist.⁸²⁰

A més de la poesia, cançó i cerimònia, el goig també és el full on s'imprimeix la lletra i també on s'inclou un gravat amb la imatge del sant o santa a qui es ret el culte, fet no menys important, ja que pel públic analfabet, aquest podria ser el motiu per adquirir-lo (feia la funció d'estampa) i per l'impressor, imprimir-lo.

Els goigs del Roser

Els goigs de la Mare de Déu del Roser no són uns goigs locals, sinó que totes les confraries cantaven les mateixes lletres. Segons Comas, els goigs del Roser són els que donen origen a la gogística a Catalunya. És el tema més abundant, ja que existeixen goigs per cada temps de l'any litúrgic.⁸²¹ El fet de resar el Rosari és resar els Avemaries i els Parenostres pensant en els quinze misteris de la Mare de Déu. És fàcil establir una relació entre els primers goigs de la mare de Déu, els set goigs, les primeres poesies dedicades a la llaor (al goigs) de la Mare de Déu, i els quinze misteris, cinc d'ells són els corresponents també als goigs de la Mare de Déu (i els altres als misteris de dolor i de glòria).

A més a més, una interessantíssima aportació de F. Baldelló fa encara més atractiu l'inici dels goigs. Destaca que el recull de proses dedicades a la Verge, s'anomenaven prozers o prosaris, de fàcil identificació amb roser i rosari: "y no sería de extrañar que estas denominaciones de *prozers* y *prosarís* diesen origen a la

⁸¹⁸ COURCELLES, Dominique. *La parole de l'Ange, l'Écriture et le Corps*. Nova York: Peter Lang, 1991, pàg. 83. Aquest mateix autor exposa que hi ha dos tipus d'escriptors, els sacerdots, que coneixen les esglésies i les capelles i els devots, però que ambdós no són contradictoris. Pàg. 85.

⁸¹⁹ COMAS, Antoni. "Els goigs", pàg. 213, introdueix en la seva definició de goig que aquests es practiquen en "actes de devoció col·lectiva". MORETA, Ignasi. "Els goigs: les arts..." pàg. 662-663.

⁸²⁰ COURCELLES, Dominique. *Les histoires des saints, la prière et la mort en Catalogne*, París: Publications de la Sorbonne, 1990, pàg. 60.

⁸²¹ COMAS, Antoni. "Els goigs", pàg. 215.

devoción del Rosario, ya que los misterios que se conmemoraban en prosas eran precisamente lo de carácter mariano.”⁸²²

Segons Batlle, la proliferació dels goigs de la Verge del Roser es deu perquè a Barcelona tenia confraria des del segle XIII “y en lo XVI capella en cada església”.⁸²³

L'autoria dels goigs del Roser no està clara. S'ha dit que foren escrits per Sant Vicenç Ferrer,⁸²⁴ però un altra tendència els atribueix a Bernat Fenollar, cura de la catedral de València al voltant de 1470,⁸²⁵ autor de diverses poesies devotes a la Verge. Els goigs del Roser enumeren els set goigs de la Verge, juga líricament i metafòrica amb les paraules de roser i rosari (com a atribut de la Verge).⁸²⁶

Els goigs del Roser no estan dedicats a una imatge física, a una advocació concreta o localitzada, com passa en els altres sants, que es dediquen a les relíquies o a les imatges considerades miraculoses,⁸²⁷ sinó que responen a un culte generalitzat, com ja s'ha dit. Per això, els goigs comuns són uns (Vostres goigs ab gran plaer/ cantarem Verge Maria/ puix és vostra senyoria/ verge santa del Roser o bé els últims versos: puix la Vostra Senyoria / és la Verge del Roser),⁸²⁸ els que es canten els diumenges després de les processons, i els de després dels rosaris. L'última estrofa és variable, però una de les més conegudes és la que acaba amb la protecció dels confreres del Roser: Puix mostreu vostre poder / fent miracles casa dia:/ Preserveu, Verge Maria, / als confreres del Roser. A més a més d'aquests goigs comuns es conserven també uns goigs del Roser per Advent i uns per Quaresma.

Els goigs en les confraries

Les referències dels goigs són molt presents en el dia a dia de les confraries, com es fa palès en la documentació. En aquest cas, el que permet veure és on i quan es cantaven els goigs. Es troben notícies en les ordinacions, en els llibres de comptes,

⁸²² BALDELLÓ, Francesc. “Los <Goigs de...”, pàg. 194.

⁸²³ BATLLE, Joan Baptista. *Los goigs a Catalunya*. Barcelona: L'Arxiu, 1924, pàg. 8.

⁸²⁴ SERRA i BOLDÚ, Valeri. *Llibre popular...*, pàg. 85, creu que foren escrits pel germà del sant, fra Bonifaci Ferrer.

⁸²⁵ COURCELLES, Dominuque. *La parole de l'Angle...*, pàg. 61. L'autor fa aquesta atribució basant-se en l'article, aleshores inèdit, de RIBAS PONTÍ, F. “La data i l'autor dels goigs del Roser”, i Martí de Riquer, en el volum III de l'obra citada, també és favorable a aquesta atribució.

⁸²⁶ COURCELLES, Dominique. *La parole de l'Angle...*

⁸²⁷ Ídem. pàg. 62.

⁸²⁸ Aquests goigs es troben publicats a moltes fonts diverses, des del llibre del Roser de TAIX el 1597, fins als fulls impresos del XVIII i XIX en diverses parròquies, veure la col·lecció de goigs de l'AHG, entre d'altres.

en les consuetes. Malauradament, en la majoria de casos no s'especifica res, sinó que només es cita, i per tant, no es pot desenvolupar minuciosament com es desenvolupava exactament un cant dels goigs a través de la documentació. Evidentment era un fet tan comú que no demanava cap explicació en els documents de l'època.

En les ordinacions de les confraries del Roser s'ordena que després de la processó i de la missa major es cantin els goigs de nostra senyora del Roser, com apareix en les ordinacions de Constantins, “Quarto se ordena que quiscun primer diumenge del mes se fassa processó ab una imatge de nostra Sra. del Roser per los llochs acostumats, y a la tornada cantarà los **goigs** del Roser davant sua capella donant per charitat al Rector de la servitud quatra sous per quiscun diumenge.”, i també a la novena “Novo, se ordena que tots los dissabtes de tot l'any sin tinguts y obligat lo rector de dir lo año ab sou V. R. y la oratio del temps corrent, y los **goigs** de mia. sra. del Roser, y per lo treball sia tinguda y obligada la confraria de pagar un sou a dit rector en quiscun dissabte, y en cas que lo dissabte no se fesan ditas obligacions que lo diumenge aixint de missa matinal o antes comensarla haian de fer ditas obligacions.”⁸²⁹ O en les de Castellar de la Muntanya, “Ordenam y reigurosament manam que lo primer diumenge de cada mes se fassa una processó portant la imatge de ntra. Sra. a la missa que yaura mes gent y tothom ab lor Rosaris ab les mans la vagen seguint y acompanyant devotament y a la tornada se canten uns **goigs** al altar de la confraria y lo mateix se fassa en les festivitats principals de Ntra. Sra., y que les sobreditas processons y goigs assenyalan un sou de caritat al sr Rector lo qual se pagara del baci de la confraria...”⁸³⁰ entre d'altres. Així doncs, els goigs formaven part de la cerimònia dedicada al Roser, eren cantats a dins de l'església, concretament davant de l'altar corresponent, i per tant, eren uns cants que s'han de considerar religiosos, i també, estaven estretament relacionats amb la processó.

Al llibre de comptes de la confraria del Roser de Vall-llobrega hi ha una referència de festivitats i preus a pagar, entre ells, els goigs. Aquests es comptabilitzen juntament amb les processons, per exemple “Nota 4º que per la professó del Roser del primer diumenge de octubra, se paga anal rector, per la missa

⁸²⁹ ADG, Parroquial de Constantins, Llibre de confraria del Roser, 1645, confreres, s.f. Doc. 86.

⁸³⁰ ADG, Parroquial de Castellar de la Muntanya, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1644-1735, s.f., doc. 70, en la sisena ordinació. Segons Courcelles la referència més antiga de cantar els goigs dins la litúrgia és de 1618, a l'església de Sant Vicenç de Susqueda de la diòcesi de Vic, amb una referència semblant a aquestes dues citades. COURCELLES, Dominique. *L'écriture dans la pensée...*, pàg. 89.

baxa que diu per los confreres, professó, y goigs, dotza sous *barcelonesos*, dic 12 s”⁸³¹, aquests pagaments es troben de manera semblant amb altres rectors convidats, i també, hi ha constància de pagaments conjunts per vespres, processó i goigs, com és el cas també de la confraria del Roser d’Ullà: “*Item per la Assistentia de las Vespras, Professo y Goigs lo dit dia del Roser se done de Caritat a quiscun President de Missa tres sous y nou diners barcelonesos, ço és, nou dines barcelonesos per assistentia de vespras y los tres sous per la Professo tot moneda barcelonesa*_____ Il 3 s 9”⁸³², entre d’altres⁸³³. El fet que els goigs es documentin juntament amb les vespres, fa pensar que es realitzaven uns després dels altres, i per tant, es pot saber que en aquest cas, els goigs es cantaven a mitja tarda. Tot i que també es troben referències de goigs després de la missa matinal⁸³⁴.

Tot i que les ordinacions són molt semblants i que les festivitats són pràcticament iguals en totes les confraries i parròquies, no sempre apareix la referència als goigs, com és en el cas de Sant Pol de Mar, Terradelles, Tortellà o Vilamarí entre d’altres⁸³⁵. Aquest fet tampoc no vol dir que no es realitzessin, senzillament que no s’especifica a les ordinacions.

Per altra banda, a través d’altres fonts se sap que els goigs es cantaven en ambients més festius, juntament amb cançons populars, i acompanyades de ball. És el per exemple en els casos de les rifes i col·lectes⁸³⁶.

LA CAPELLA: SEU DE LES CONFRARIES

En l’àmbit de la devoció pública però en un lloc sagrat, és a dir, dins de la parròquia, es poden diferenciar diversos elements i rituals. En primer lloc la capella de la confraria, i dins d’aquesta, els elements que configuren aquest espai, com l’altar i el parament d’altar, també la vestimenta cerimonial dels clergues i el retaule. En segon lloc, els rituals que s’oficien en aquest indret, que són les misses, els aniversaris, el cant dels goigs, l’inici i final de les processons, i també, altres actes

⁸³¹ ADG, Parroquial de Vall-llobrega, llibre de confraria, Roser, 1688-1850, s.f., 1688. Veure doc. 323

⁸³² ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, XVIII-XIX, 1605. f. 6v-7v. Veure doc. 291

⁸³³ ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, Llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f., 1765, referència als preus que es paguen per celebracions, entre elles goigs. Veure doc. 248.

⁸³⁴ Ídem.

⁸³⁵ ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, confreres, 1704, s.f., doc. 265; ADG, Parroquial de Terradelles, llibre de confraria, Roser, 1756, f. 3v-5, doc. 283; ADG, Parroquial de Tortellà, llibre de confraria, confreres, 1740-1884, s.f., doc. 287; ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, confreres, 1730-1851, s.f., veure doc. 342

⁸³⁶ Veure capítol de fiançament de les confraries

relacionats amb la confraria, que no són rituals religiosos però que mostren aquest espai com la seu de la confraria, lloc on s'inscriuran els confreres, on es beneiran els rosaris, on es pagaran les quotes o les almoines. Per últim, la capella pren sentit en dos contextos: en el sentit de comunitat, de celebració de festivitats com a confraria, però també, a nivell individual i d'advocació personal davant la divinitat.

La seu de les confraries

En les fundacions de les confraries es fa palesa la necessitat d'aquestes associacions de tenir una seu, un lloc on es funda la confraria, i aquest lloc és la capella. Generalment la capella del Roser se situava en alguna capella lateral de la parròquia o sufragània, on hi podia haver una advocació en desús o, segons el parer d'alguns, advocacions no tant importants que es podien traslladar, com en el cas d'Ullà, en què els senyors jurats, consell i parroquians “desitjan fundar en dita Iglesia la confraria de *Nostra Senyora del Roser*, y per dit efecte erigiren dita Iglesia un Altar sots la Mateixa invocacio de la Verge Maria del Roser y han pensat que dit Altar estaria molt be y millor en lo lloch hahont vuy esta lo Altar y Retaula de la Transfiguratio del *Senyor*, comunament anomenat lo Altar de *Sant Salvador* y dit Altar de *Sant Salvador* y Retaula de aquell fos transferit, collocat, en altre lloch decent de dita Iglesia, o Coneguda del Clero de aquella.”⁸³⁷ Les llicències episcopals també donen constància del canvi d'altars a dins de la confraria, com a Molló, que es demana de posar el retaule del Roser on hi ha el de sant Tomàs per exemple.⁸³⁸ El canvi de capelles també es troba anys després de la fundació de la confraria, en consonància sovint amb les refundacions i els restabliments del culte, així, al segle XIX a Castellar de la Selva “deseando [...] volber a su antiguo resplendor (segun permiten sus facultades) la confraria del *Santissimo Rosario* y poder y amar las indulgencias [...]” demana que es restableixi també la capella “asseñalo por Capilla de *Nuestra Senyora del Rosario* la Capilla del lado derecho entrando a la Yglesia bajo la invocación de *Santo Martin*”⁸³⁹.

En el capítol anterior s'havia esmentat el trasllat de la confraria de Castelló d'Empúries després del tancament del convent. Un cop aprovat el trasllat, es demana

⁸³⁷ ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, XVIII-XIX, f.5v-6, còpia de la llicència per mudar lo altar de Sant Salvador per posar-hi lo Altar del Roser, veure doc. 290

⁸³⁸ ADG, Lletres, U-267, f. 105, 11 de gener de 1682

⁸³⁹ ADG, Parroquial de Castellar de la Selva, llibre de confraria, Roser, s.f., 22 juliol de 1848. Veure doc complet, 71.

al “cura parroco recurrente cual es la capilla y altar mas proporcionado para colocar la Virgen del Rosario para traslacion de la cofradía que se solicita”; la resposta, quatre dies més tard, és revel·ladora:

“La capilla mas proporcionada para colocar la Virgen del Rosario es ... situada entre la capilla de S. Andrés, y la de las Fuentes Bautismales, en la que antiguamente (si bien que sin cofradias) se hallaba en ella la Sma. Virgen del Rosario, cual capilla hasta hoy dia habia permanecido sin altar, por haber sido como los demás de la Yglesia destruido por las guerras. Cuando la Sma Virgen del Rosario fue extraida de Santo Domingo, y la Parroquial fue en ella depositada: hoy dia se ha construido un altar para poderse verificar la traslacion de la cofradia”⁸⁴⁰.

Aquest episodi és summament interessant; per una banda, mostra la pervivència del culte malgrat “la mort del pare”, és a dir, malgrat el tancament del convent dominic, els protectors i potenciadors de la devoció del Roser; per altra banda, assenyala la transformació del culte cap a un culte de confraria i popular, tant per l’interès de traslladar la confraria, com pel fet que en la mateixa parròquia existia una capella del Roser, malgrat no estar associada a cap confraria.

Tornant ara a l’origen de la fundació de les confraries i l’espai de la capella, cal esmentar el cas singular d’Ullastret. A la parròquia d’Ullastret s’institucionalitza la confraria del Roser el 1599. Tot i així, anys abans de la fundació comencen els preparatius per avituallar la parròquia perquè es converteixi en un lloc adequat per la confraria. En primer lloc cal construir una capella dins de la parròquia; en segon lloc cal encarregar un retaule, la seva realització escultòrica i seguidament la seva dauradura i policromia. En el llibre de comptes de la confraria es pot seguir clarament aquest procés, on s’escriuen els pactes que la confraria té amb els mestres de cases, escultors i pintors per la realització de la capella, el retaules i la seva policromia respectivament⁸⁴¹. Així, el 1593 els jurats i protectors de la confraria del Roser d’Ullastret encarreguen a Bartolomeu Morató, arquitecte de la Bisbal, la construcció de la capella del Roser, que consistirà en fer reformes a la parròquia per adequar-hi la capella. El 1595 es comptabilitza un rebut a nom de Tomàs Espinosa, pintor, per haver pintat la figura de la Mare de Déu del Roser a la clau de volta. I

⁸⁴⁰ ADG, Parroquial de Castelló d’Empúries, Roser, confreres, 1814, full solt. Veure document complet, 73

⁸⁴¹ Veure CAPDEVILA i WERNING, Caterina. “Les confraries del Roser...”, pàg. 127-149 i docs. 305 a 318.

seguidament, s'encarrega el retaule.⁸⁴² De la mateixa manera, però documentat de manera més escueta, a Matajudaica es contempla un pagament per “capella, retaule, daurar-lo, sacristia, porta, caixa” per un total de 390 lliures 11 sous i 8 diners⁸⁴³.

A més a més de la construcció originària de la capella, aquesta també suposava un cost de manteniment, així en els llibres de comptes es poden veure diferents despeses destinades a aquest concepte, com a Arbúcies per blanquejar la capella, a Centenys també intervé un mestre de cases, i a Sant Gregori es pinta la capella i dos anys més tard s'adoba un pilar⁸⁴⁴. O bé a Olot, on hi ha documentades diverses notícies per arreglar el teulat de la capella “a fi de las plujas no mabaratian lo retaule y saletes.”⁸⁴⁵, o també a Olot, “Item que en lo censal que Masegur de St Privat ha fet entendre voler quitar, pujan dits Srs Pabordes invertir-lo y aplicarlo per obras necessarias y adornos convenientes a dita capella del Roser”⁸⁴⁶.

La terminologia és àmplia per designar diferents objectes al voltant de la capella, però tot i així, poc precisa. Per una banda cal diferenciar la capella, com l'estructura arquitectònica, l'espai absidal o d'una altra forma geomètrica, situat a les naus laterals, flanquejada o no per altres capelles, depenent de la grandària del temple. Per altra banda, cal diferenciar l'altar, que sovint a la documentació es fa servir amb el mateix significat que capella i de vegades que retaule; per altar doncs s'entendrà aquí la taula d'altar necessària per celebrar les misses i la litúrgia. Un terme que també apareix en la documentació és la de grada d'altar; aquesta és la superfície sobre la qual es construeix l'altar, generalment de forma d'esgraons de pedra.⁸⁴⁷ A Casavells el pintor de la bisbal Miquel Alrich rep 55 lliures per daurar les grades el 1677.⁸⁴⁸

La quinzena de la confraria del Roser d'Olot es reunia periòdicament a la sagristia de l'església parroquial, on també hi ha la capella de la confraria. Però al

⁸⁴² ADG, Parroquial d'Ullastret, veure docs. 305 a 318

⁸⁴³ ADG, Parroquial de Matajudaica, Roser, 1752-1893, s.f. 11 d'octubre de 1757, veure doc. 121. També per la forma de pagament.

⁸⁴⁴ ADG, Parroquial d'Arbúcies, llibre de confraria, comptes, 1864, f.1, el 1863 es paguen 18 reals, veure doc. 44; ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, Roser, 1725-1821, fol.2, 1727 i fol. 2v, 1731, docs. 78 i 79; ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f. El 1717 i 1719 veure docs 212 i 213, (i 214 es torna a arreglar la capella.)

⁸⁴⁵ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953. S.f. 1787, 29 de juny. Veure doc. 155 (i 154)

⁸⁴⁶ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f. 1782, 4 d'agost.

⁸⁴⁷ Sobre l'altar i les diferents tipologies veure: TRENDS, Manuel. “L'altar”. *Anuari dels Amics de l'Art litúrgic*. Cercle Artístic de Sant Lluç, núm. 2, 1925, sobre les grades, pàg. 58-59.

⁸⁴⁸ ADG, Parroquial de Casavells, comptes, 1676.1883, s.f. veure doc. 61.

voltant del 1764 es documenten una sèrie d'obres per crear una sagristia a la capella de Sant Eloi, que se situava al costat de la capella del Roser. Per aquestes obres, la capella del Roser es veurà afectada, ja que la sagristia ocuparà espais darrera els dos altars, i serà també d'ús de les dues confraries, fet que interessa als membres de la quinzena per poder tenir un espai on reunir-se. Aquestes obres les paguen a mitges les dues confraries, i cadascuna havia de tenir un accés propi a través de les respectives capelles⁸⁴⁹. L'esforç financer per part dels confreres de la quinzena es fa palès en diferents moments, en un cas intenten reduir la quantitat de cera dels ciris per estalviar, malgrat que de seguida revoquen la decisió per les crítiques dels confreres, i finalment es resol "ferse la festa ordinaria com es de costum atenent que no puga gastarse sinó lo mes nessessari per no trobarse dita confraria ab molts reddits"⁸⁵⁰. Així, a més del propi espai de la capella, també, en aquest cas, es té present un espai de reunió dels confreres.

Després de la fabricació de la capella o després d'una ampliació, calia beneir-la per tal de consagrar-la. Les llicències episcopals són les que es fan ressò de les benediccions⁸⁵¹, destacar només la de Vulpellac i la de Cassà de la Selva "recentment construïda", ambdues de 1596⁸⁵². A Castell d'Empordà la benedicció de la capella està documentada excepcionalment al llibre de confraria⁸⁵³.

La capella és doncs, la seu de la confraria, tant el lloc sagrat i consagrat, com el punt d'inici de les processons, el lloc de trobada per cantar els goigs i per realitzar els actes tant religiosos com socials de les confraries.

⁸⁴⁹ Veure docs. 145, 146, 147, 148, 149 i 150

⁸⁵⁰ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1740-1953, s.f., 1769, 4 de juny.

⁸⁵¹ Les altres benediccions de capelles del Roser presents a les llicències episcopals: Llorà, 24 octubre 1600, ADG, lletres, U-216, f. 71v; La Bisbal, 23 novembre 1602, ADG, lletres, U-217, f. 10-13; Tordera, 23 agost 1603, ADG, lletres, U-217, f. 54v; Vulpellac, 29 d'abril 1604, ADG, lletres, U-217, f. 96v; Bordils, 5 juny 1604, ADG, lletres, u-217, f. 102v; Sant Julià de Ramis, 10 març 1611, ADG, lletres, U-220, f. 147; l'ermita de Sant Grau de Tossa, 6 octubre 1612, ADG, lletres, U-221, f. 88v; Franciac, 21 octubre 1614, ADG, lletres, U-222, f. 67v; Encies, 13 de desembre de 1616, ADG, lletres, U-223, f. 99v; Vilert, 21 de febrer 1617, ADG, lletres, U-223, f. 116v; Arenys de Mar, 20 juny 1618, ADG, lletres, U-224, f. 53; capella ampliada a Pineda, 24 de setembre de 1619, ADG, lletres, U-224, f. 167; la Barroca, 30 de setembre de 1621, ADG, lletres, U-227, f. 84v; Santa Eugènia Sobrehorta, 10 març 1622, ADG, lletres, U-227, f. 129; Sant Pere de Peralta, 14 setembre 1622, ADG, lletres, U-228, f. 94v; Sant Esteve de Llémana, 23 maig 1624, ADG, lletres, U-229, f. 156v; Begur, 4 d'octubre de 1624, ADG, lletres, U-230, f. 97; Les Planes, 20 de febrer 1626, capelles noves, ADG, lletres, U-231, f. 148v; Torroella de Fluvià, beneir altar, 6 juny 1626, ADG, lletres, U-233, f. 77v

⁸⁵² ADG, Lletres, U-214, f. 135v, per Vulpellac; ADG, Lletres, U-214, f. 169, Cassà de la Selva.

⁸⁵³ ADG, Parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, confreres, 1646, s.f., 16 de desembre de 1646, veure doc. 64

Litúrgia i altar

La missa, les funcions, les vespres, els oficis són celebracions que són presents a totes les confraries del Roser, i com a pràctiques ordinàries i freqüents, en la documentació sovint es donen per suposades⁸⁵⁴, o es citen en referència als pagaments dels rectors: “3 sous per les completes se cantan la vigilia del roser. 1 sou 6 per la absolta general se fa lo dia del Roser a missa matinal. 6 sous per les assistències o presències al cor de G. Sacerdots la última missa del dia del Roser, 3 sous per la assistència de vespres, processó i goigs i sacerdots lo dia del roser”⁸⁵⁵. Els diferents oficis que realitzen els clergues són un dels sous regulars que perceben de les confraries, tant si són els mateixos rectors de les parròquies com si venen expressament d’altres indrets per celebrar les festivitats solemnes, com els casos del Roser de maig o d’octubre.

“Dich io, baix firmant, que tinch Rebut dels pabordes de la confraria de Nostra Senyora del Roser que son Antoni Paler y Joseph Cassello tres lliuras quinza sous plata dich 3 ll 15 s y ditas son per tres pensions de dotza reals y mig per any per los Goits, y salva de tots los disaptas y la profeso de cada cap de mes y an pagat a fins al primer de maig del any 1706.

I del altra part tinch rebuts catorza reals per fer la festa del Roser ab asistencia de quatre sacerdots y lo endemà un aniversari y Per ser així o firmo de mà mia propia abui als 20 de fabre del any 1707. Ramon Muntaner, rector de Rabós.”⁸⁵⁶

El rector de Rabós, com molts dels rectors de les parròquies de Girona, cobren els serveis a la confraria de manera general, i sovint, de forma anual. En aquest cas, tots els dissabtes es canten els goigs i la salve, un cop al mes la processó, i pagaments per la festa del Roser i un aniversari, en aquest cas, amb 4 sacerdots més. En alguns casos s’especifica que la missa ha de ser cantada, o bé que hi ha d’haver sermó, com el cas de Palafrugell: “esta Iglesia de fer dir cada Dissapte una Missa cantada, y los Goigs en lo Altar de Nostra Senyora del Roser, y fer festa y Professó Solemne en los primers Diumenges de maig y octubre, en lo qual primer Diumenge de octubre han

⁸⁵⁴ Exceptuant el cas de la confraria de Mont-Ras, on en les ordinacions de 1619: “[...] Advertint que en esta festa de maig sols la missa major ha de esser de nostra Senyora mesa de la nativitat muttato Domine I les Horas Canonicas se han de dir del Concorrent ab Commemoracio de nostra Senyora en las primeras y segones Vespres y Laudes lo Diumenge empero primer de octubre se ha de fer festa solempnissima del Rosari de nostra Senyora porque axi ho mana la Santisim Pare Gregori Papa treize [...]”, ADG, Parroquial de Mont-Ras, Llibre de confraria, fol.1-6, Veure doc Ordinacions, doc. 139.

⁸⁵⁵ ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1944, s.f., veure doc. 221, 31 de maig de 1795

⁸⁵⁶ ADG, Parroquial de Rabós d’Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f., 20 de febrero de 1707, doc. 200.

de tenir Sermó y procurar vinga Predicador del ordre de Sant Domingo conforme ses fet y acostumat sempre”⁸⁵⁷.

“Quinto que dels diners que se replegaran se haian de fer oir quatre aniversaris lo any en primer sera lo endama de la purificacio de nostra Senyora, lo segon lo endama de la anunciatio lo terser el dia pres de la assumptio y lo quart lo dia despres de la nativitat de nostra Senyora per les animes dels confreres diffunts y hairan acudir al [...] los pabordes de aquell any”⁸⁵⁸

Les misses d’aniversari dels difunts eren uns dels aspectes més importants de les confraries del Roser, i formen part de la solidaritat entre vius i morts, de la voluntat i la creença d’ajudar a les ànimes de passar del Purgatori al més enllà, camí que es facilitava a través de les confraries. La celebració dels aniversaris era quelcom solemne i detallat en les ordinacions: “y que a la celebracio dels aniversaris asistescan los confreres almanso u de cada casa ab candelas encesas oferint y pregant devotament a deu *nostra senyor* per les animas de sos germans, y quant algun confrere morira cada u dels confreres vius li passe un Rosari y per memoria de aço lo *senyor Rector* o publicara a corn de altar per a que a tots sia notori, y troben qui tal fassa per ells.”⁸⁵⁹

A part de les confraries, les misses d’aniversaris se solien comprar a través de censals o en donacions de testaments, així, es podien deixar pagades les misses, de vegades, *in perpetum*. Aquest fet suposava un ingrés per les parròquies. Però, en el cas de les confraries del Roser, no era necessari cap pagament, sinó només estar inscrit en la confraria – i seguir les ordinacions- i per aquest motiu també, es podien inscriure els difunts:

“Ordenam que qualsevol confrere Puga fer escriure en esta *santa confraria* als difunts que voldra y passant per cada u dells un Rosari cumplit de quinze desenas participe en lo purgatori per modum sufragy dels bens *spirituals* que participan los confiars vius y conseguescan las mateixas indulgencias y visitant los sinch altars dient sinch *paternostres* y sinc *avemarias* de cada altar

⁸⁵⁷ ADG, Parroquial de Palafrugell, llibre de confraria, Roser, confreres, 1847-1872, Ordinacions 1610, veure doc. 165

⁸⁵⁸ ADG, Parroquial de Corçà, llibre de confraria, confreres, 1616-1797, s.f. Ordinacions de Croçà, veure doc. 88

⁸⁵⁹ ADG, Parroquial de Cornellà de Terri, Llibre de confraria, 1644, s.f., Ordinacions de Cornellà de Terri, veure doc. 92

per los dits confreres difunts guañen tambe las indulgencias per modus suffragy ab las quals yscan del purgatori, y vajan a gozar de la Gloria.”⁸⁶⁰

L'Altar: pal·lis, estovalles, cobrialtar

L'altar, com element central del lloc de culte (de la capella), taula on s'oficien l'eucaristia i la missa, és un objecte que necessita estar decent i decorat. Per cobrir la mateixa mesa i l'altar hi ha dos objectes: les estovalles per cobrir la mesa i els pal·lis com a antependis per posar a la part frontal de l'altar. Els **pal·lis** poden estar fets de diferents materials, normalment d'algun tipus de tela, però també de cuir, en aquest cas, seran els guadamassils, com la fotografia que es conserva d'Adri (fig. 32) o de fusta. Les referències dels llibres de comptes mostren que generalment els pal·lis eren de tela, com el d'Aiguaviva, on es comptabilitza tela pel pal·li i material per sustentarlo⁸⁶¹, segurament de domàs, com a Vilamarí “un palit endomascat que se ha fet dit any [1730] per lo Altar de Maria Santíssima del Roser, 2 lliures 16 sous”⁸⁶² o com a Molló: “Item han pagat per un palit de domas blanch sinch dobles de or q fan suma de plata 18ll 6s8”⁸⁶³. El pal·li també podia anar pintat i esdevenir en menor o major mesura un element luxós, com és el cas de Gualta, on Miquel Alrrich, pintor de la vila de la Bisbal rep 11 lliures per “fer pintar lo palit de nostra senyora del roser”⁸⁶⁴; com es pot veure en la diferència de preus, entre aquest i el de Vilamarí, el segon és més luxós. Com passa amb els retaules, les confraries també poden ajudar a pagar els pal·lis pels altres altars, com passa a la parròquia d'Aiguaviva amb el pal·li de Sant Joan: “item un palit de domas blanch gornit de galo de or fals ab dos figuras de st Joan”⁸⁶⁵. També hi ha referència d'un pal·li a Rabós d'Empordà.⁸⁶⁶

⁸⁶⁰ ADG, Parroquial de Cornellà de Terri, Llibre de confraria, 1644, s.f., Ordinacions de Cornellà de Terri, veure doc. 92

⁸⁶¹ Veure doc. Núm.32 ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 106-107.

⁸⁶² ADG, Parroquial de Vilamarí, llibre confraria del Roser, comptes, 1730-1805, s.f., 1730, veure doc. 343.

⁸⁶³ AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f. 1688, 2 de novembre, veure doc. 134. També pagaments a dues mans per fer el pal·li, de 1597, confraria de Sant Vicenç de Camós, doc. 275.

⁸⁶⁴ ADG, Parroquial de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f. S.d., doc. 109.

⁸⁶⁵ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 68 i 69, dues referències. Veure docs. 17, 18, 19, 26.

⁸⁶⁶ També referència a un pal·li a Rabós d'Empordà, ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f., 1648, veure doc. 196, conjuntament amb retaule, cera i obres.

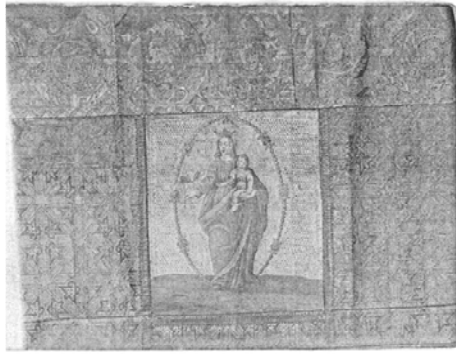

Fig. 32 i 33. Guadamassil del Roser i detall central, Canet d'Adri, segle XVII.
Arxiu Mas.

Els pal·lis no estaven compostos només per la tela, sinó que sovint es posava una estructura de fusta per tal que quedés ben collat a l'altar: “I així mateix se ha de fer un pali per dit altar de Nostra Senyora amb lo escut de Nostra Senyora i juntament la guarnició de dit pali y guarniments o quart de palins que la fusta la *casa* de Campoliver, y casas *Guarndeola* han per dis pendit pali y quant de pali que les mans claus i altres coses ha importat.”⁸⁶⁷ El bisbe Taverner en el seu ja citat edicte demana que els pal·lis siguin ben clavats a l'altar amb llistons de fustes, com també, que les parròquies han de tenir pal·lis de tots els colors per què es canviïn segons el temps litúrgic.⁸⁶⁸

L'altar també està tapat amb una coberta de cuir, un **cobrialtar** o cobertor, per protegir-lo de la pols i de la brutícia. A Castell d'Empordà, 1754, s'usa un “guadamacil per cobrir lo altar”⁸⁶⁹. Aquest material era resistent, aïllava la humitat, era sofert i econòmic, per això era un bon protector.⁸⁷⁰

La taula d'altar també anava coberta per unes **estovalles**, a partir del segle XVI són tres estovalles que es posen superposades, essent la del mig la més decorada

⁸⁶⁷ ADG, Parroquial de Miànigues, obra, 1678-1865, amb Roser, 1728-1781, s.f., 4 d'abril 1739, veure doc. 123. I referència també al 30 d'abril; les despeses del retaule i pal·li han deixat sense diners a la confraria, doc. 124.

⁸⁶⁸ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d'un document...”, pàg. 169, Segueix “prohibim tots los palits de tela, però aprobam los pintats”, fet que com es veu, era una generalitat.

⁸⁶⁹ ADG, Parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f. veure doc. 65.

⁸⁷⁰ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d'un document...”, pàg. 166, edicte de Taverner: “En tots lo Altars hi diu haver un Guadamazil sobre lo Altar, lo que cobre enterament, lo qual estendersi luego que se acabat de celebrar las missas en la escobe, a fi que se preserven las Estovallas, i Altar de la pols, y al mati á hora, que se haurà de dir Missa en dit Altar, sen deu treure, no sent decent dir missa, estant en lo Altar dit Guadamazil, encara que estiga cobert lo lloch, ahont deu posarse lo Corporal, y se deu espolsar lo Altar, antes que en éll se celebre lo Sacrifici de la Missa”

i la que es veu més (sempre que no tapi el pal·li si n'hi ha), i no poden ser de seda⁸⁷¹. L'edecte de Taverner també dicta detalladament les particularitats d'aquestes: “Sobre lo altar deu haverhi tres Estovalles; las dos internes no es menester que cobren los anguls del Altar fins á terra, y podran ser de tela gorssa encara que sia crua, las quals per lo menos se mudaran ters vegades lo Any, per Nadal, Pasqua, y nostra senyora de Agost. La tovalla de dessobre deu ser blanca, y limpia, y no desmasiadament grossera, la qual arribe fins a terra de cada part del Altar, u cerca della,[...]”⁸⁷². En general els comptes per estovalles o tovalles són genèrics i no es pot determinar si aquestes eren decorades o no, com a Sant Gregori⁸⁷³, o a Centenys on es paguen “per estovalles per 3 lliures”⁸⁷⁴, o a Molló, on es compra tela a Girona, beta i punts, i que es guarda a la sagristia juntament amb la roba blanca⁸⁷⁵. Malgrat això, en alguns casos són un xic més explícits, com a Vall-llobrega: “Isidro Sabar y Pera Parera han tret del Basí del Roser 59 reals per unas estovallas de tela de cambray y ab una gornitura de puntals en obisatela que són per lo Altar de Nostra senora del Roser”⁸⁷⁶, o Castell d'Empordà “han fet fer unas estovallas ab puntas y costan 3 lliures 6 sous”⁸⁷⁷. A Aiguaviva el 1682 es paguen “unas tovalles de tela ab puntas finas”⁸⁷⁸, i el 1725 es detallen els pagaments per fer sis estovalles, entre els pagaments hi ha fil, pagament al teixidor per teixir 15 canes de 6 pams per fer draps i diferents puntes.⁸⁷⁹

A la capella, davant de la taula d'altar, hi ha un espai per situar-hi els bancs per poder realitzar les celebracions. A Olot, “An result per quant los pabordes se obligant en adelantar lo convenient y neessari per *dorar los escons* se han fet en la capella”⁸⁸⁰, en aquest cas, majestuosament decorats. Es tracta de dos escons⁸⁸¹ que formen part de l'escenografia de la capella i sobretot, del conjunt del retaule.

⁸⁷¹ TRENS, Manuel. “L'Altar”; i SOLÀ i COLOMER, Xavier. *La reforma catòlica...*pàg. 78

⁸⁷² MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d'un document...”, pàg. 165

⁸⁷³ ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, pagament per unes “tovalles”, el 1778, veure doc. 217.

⁸⁷⁴ ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, Roser, comptes, 1725-1821, 1 de gener de 1767, veure doc. 81

⁸⁷⁵ AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1626-1770, 1631, 18 d'octubre, encarregada a més a més per les pabordesses del Roser.

⁸⁷⁶ ADG, parroquial de Vall-llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f., 1714, doc. 326.

⁸⁷⁷ ADG, Parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f., 1754, doc. 65.

⁸⁷⁸ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 68, 21 de juny de 1682, veure doc. 18.

⁸⁷⁹ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 133-134, 1725, veure doc. 30, també per estovalles veure docs 25 i 27.

⁸⁸⁰ ACGAX, fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria, 1760-1953, s.f. 1784, 29 de juny. També referències a la dauradura dels escons el 1798, 22 d'agost “se procurarua la cobrança de estas y invertirlas per endeurar los escons per major adorno de la Capella de Nostra Senyora”

Al voltant de l'altar: cortines d'altar

Les **cortines d'altar** tenien la funció, en un principi, d'embellir l'espai, però també per remarcar un espai simbòlic, per separar o per cobrir. D'aquesta manera, es troben diferents tipus de cortines, que es poden penjar als costats de l'altar, a darrera l'altar si no hi ha retaule, des del dosser si n'hi ha. En dos casos es troben cortines de seda: a Castell d'Empordà es paguen unes cortines de domàs el 1754, i també a Sant Gregori "Per unes cortines se feren per la Mare de Déu de domasquillo entre seda Palo i Mans de sastre: 9 ll 2 sous 8 diners"⁸⁸² i a Vilamarí, per unes cortines d'altar de glassa.⁸⁸³ I també sense especificar la tela, com a Aiguaviva s'encarreguen unes cortines que s'arreglen al cap de poc més de 30 anys⁸⁸⁴; o de manera encara més sintètica a Molló: "item conta haver gastat per fer unes cortinas de la Mare de Déu"⁸⁸⁵.

A sobre l'altar: creus, canelobres, reliquiari

Per la celebració de les misses i l'eucaristia s'utilitzaven un sèrie d'objectes litúrgics que es paraven sobre la mesa en el moment de la celebració. Aquest parament estava format per diferents elements, entre alguns dels més destacats, tot i que no sempre presents: la creu d'altar, canelobres, calze, patena, corporals, reliquiari, imatge petita. Tots aquests objectes no necessàriament havien de ser de la propietat de la confraria, ans al contrari, sembla que són els objectes litúrgics de la parròquia que s'usen també per les confraries; el rector de les parròquies era el prior de la confraria del Roser, per tant l'encarregat d'oficiar les misses com també l'encarregat de la parròquia. Aquest fet es fa present a Rabós d'Empordà, on hi ha un inventari d'objectes litúrgics de l'església que estan al servei de la confraria⁸⁸⁶, i per altra banda, en el llibres de comptes no són gens freqüents, o en alguns casos són absents, els pagaments per aquests objectes. Així, a Ullà hi ha un pagament d'una

⁸⁸¹ Ídem, 1798, 22 d'agost "[...] a les ores resol la mateixa quinzena se executia lo dalt expressat de la obra del daurar los dos escons [...]". I encara sobre els escons: ídem, 1799, 14 de juny, un ja estava daurat: "[...] Item Respecte de trobarse mes que un dels dos escons deurat se ha resolt se passe avant per daurar lo altre, y que per poderse passar a davant estas obras se quedian los actuals Pabordres despues per un any mes [...]"

⁸⁸² ADG, Parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f., veure doc. 65 ; ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f., 1741, doc. 215.

⁸⁸³ ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, comptes, 1730-1805, s.f, 1739, doc. 347.

⁸⁸⁴ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, llibre de confraria Roser, comptes, 1608-1890, la primera el 1682, pàg. 68; "item unas cortinas ab sos recaptos per nra sra", la segona, 1714, pàg. 115 per fer adobar les cortinas de la mare de deu, 2ll 6s. Veure docs. 18, 27, 37.

⁸⁸⁵ AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, s.f., 1714 (doc. 138).

⁸⁸⁶ ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1628. Veure doc. 195.

creu de plata nova⁸⁸⁷, també a Rabós d'Empordà, en aquest cas específicament pel Roser, s'inventarien dues creus de plata petites, entre d'altres⁸⁸⁸; les creus es col·locaven sobre l'altar, a Aiguaviva posen una tovallola de tafetà blanc per la creu⁸⁸⁹. Tornant a l'inventari de Rabós d'Empordà, es pot precisar que hi ha elements comuns i necessaris per cada altar, com per exemple, un total de 7 pal·lis, d'entre aquests, quatre de comuns i tres que serien una mica més excepcionals, i també, 13 tovalloles pels altars.⁸⁹⁰

A Sant Martí Vell hi ha els comptes per un **reliquiari** i canelobres⁸⁹¹, i a Rabós d'Empordà també hi ha un reliquiari⁸⁹². És prou interessant que apareguin reliquiaris en les confraries. Ara per ara, el que es pot dir de la relació entre confraries i relíquies és la funció de sacralitzar l'altar i la tradició de celebrar les misses sobre les restes dels sants; per una banda, el fet de tenir les relíquies a l'altar; i per altra banda, la inclusió de les confraries dins de la parròquia, ja que no es poden associar les relíquies en la confraria, sinó a un altre sant o santa de l'església, sigui el patró/patrona o no. En el cas del Roser, no poden tenir el sentit de veneració; no es veneren les relíquies de la Mare de Déu, sinó la mateixa imatge que s'ha creat.

Les vestimentes sacerdotals

En relació amb les misses i cerimònies, un altre element indispensable pel culte són les vestimentes sacerdotals. Aquests vestits litúrgics són diversos pel què fa les tipologies de peces i també pel color, segons la cerimònia que s'hagi de celebrar. Per tant, es necessiten diverses peces com a mínim per parròquia. Aquestes robes les porten els sacerdots, els diaques, els acòlits en els moments de la celebració, i s'han de diferenciar de la indumentària quotidiana. Aquests vestits, tal i com passa amb la resta d'objectes litúrgics i devocionals, tenen un valor funcional però també estètic, per tant, són peces cuidades, han d'estar en bon estat, netes i decents; en les visites pastorals, i en els edictes episcopals, es fa present aquesta voluntat, a Rabós

⁸⁸⁷ ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 11. 1755, veure doc. 303

⁸⁸⁸ ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f., 27 de juny de 1676, veure doc. 198

⁸⁸⁹ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, llibre de confraria Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 89, 1696, veure doc. 25.

⁸⁹⁰ ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f. 1628, veure doc. 195

⁸⁹¹ ADG. Parròquia de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, s.f.. 1691, doc. 233

⁸⁹² ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f., 1676, doc. 198

d'Empordà, es compra domàs blanc per fer una casulla “com ha ordenat on senyor en la última visita lo any 1667”⁸⁹³.

Les robes es gastaven freqüentment, senyal del seu ús, i aquestes, abans d'adquirir-ne una de nova, s'aprofiten i s'arreglen, com es pot veure en diferents comptes de confraria, com a Aiguaviva, on es compra material per “remendar la casulla”⁸⁹⁴, o a Palafrugell es treu “de lo basi sinquanta lliuras y an servit per adobar una capa y compra lo domas y sati per dita capa 50ll”⁸⁹⁵

Fig. 34 i 35. Capa pluvial del Roser, tresor de la parròquia de Sant Esteve d'Olot. Capa sencera, fotografia: C. Capdevila. Detall, fotografia: Exposició d'Art Sacre a l'església de Sant Esteve. Fotografia: MURLÀ i GIRALT, Josep

Les **casulles** són unes de les vestimentes més comuns pels sacerdots i també les més citades a la documentació: són aquelles que es necessiten per l'ofici ordinari, juntament amb les estoles. Per altra banda, les **albes** o les camises romanes⁸⁹⁶ són uns dels altres vestiments mencionats, i eren túniques llargues que es posaven sota els altres vestits. Com el seu nom indica, és blanca, tot i que també podia anar decorada dels punys i de la part inferior⁸⁹⁷ com es veu: “per tela per una alba 9ll 10 s, per puntas de dita alba 3ll 2s, per mans de dita alba, 1ll 10s”, tot plegat es

⁸⁹³ ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633. s.f.. doc. 197.

⁸⁹⁴ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 151-152, 1735, veure doc. 32.

⁸⁹⁵ ADG, Parroquial de Palafrugell, 1601, confreres i comptes, s.f., 1688, doc. 169.

⁸⁹⁶ Citat així a Rabós d'Empordà, inventari parroquial, veure doc. 195.

⁸⁹⁷ GUDIOL, Josep. “La indumentària litúrgica”, pàg. 129-130.

comptabilitza a Aiguaviva⁸⁹⁸. En la gran majoria de casos no es té massa informació sobre com era la vestimenta, la decoració, o el color, només en casos excepcionals. Així, a Palafrugell es paga al Sr. Albreda, “a compliment de la capa trabalada per la confraria”⁸⁹⁹, amb dos pagaments de 23ll 10s i 26ll10s, i a Sant Vicenç de Camós s’especifica una mica més el pagament: es paga a un brodador de Girona perquè brodi la imatge a la casulla.⁹⁰⁰

Les **dalmàtiques** són unes altres de les peces litúrgiques: és una túnica de lli de mànigues amples i sense cenyir; sol anar decorada amb el clavi, les llargues franges verticals.⁹⁰¹ A Ullà es fa un pagament de 15ll i 6s sous per dos dalmàtiques, blanques i verdes⁹⁰²; és a dir, dos dels colors litúrgics més freqüents, el verd pels diumenges i els temps ordinaris, i els blancs per gran part de les festivitats, incloses les festivitats de la Mare de Déu. També a Ullà es comptabilitzen segurament, ja que la cita és sintètica, roba pels escolans distingint el color: “per los acolits de color vermell y morat”⁹⁰³. I encara a la Vall del Bac el 1786 es “comprà una capa pluvial de tafetà de lió amb flors de toti color i en la botiga de Joseph Salgar, botiguer de Olot, com consta del compte y costa 50 lliures 15 sous 8”⁹⁰⁴.

En l’edecte del bisbe Taverner es posa molt d’èmfasi en la cura de la indumentària religiosa, des de la seva custòdia a la sagristia i a les calaixeres i calaixos fets expressament per tal de no plegar les robes, o que aquestes no estiguin penjades d’un clau; fins al tipus de vestimenta, per exemple, que hi hagi casulles de tots colors, i a totes les parròquies “encara que sian pobres” hi ha d’haver casulles guarnides, amb galons d’or fi o seda, i es prohibeix que sigui d’or fals, ja que es torna negre i “arruhina la roba”.⁹⁰⁵ Cada vestimenta té les seves particularitats que s’expressen en aquest edecte, com el cas de les albes, que han de ser de bona tela blanca prima, guarnides amb puntes decents.⁹⁰⁶ Pel què fa l’emmagatzematge dels diferents objectes, hi deuria haver un lloc on les confraries guardaven els seus objectes, potser a la mateixa sagristia, i dins d’aquesta, a algun moble destinat per

⁸⁹⁸ ADG, Parroquial d’Aiguaviva, llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 115, 1714, veure doc. 27

⁸⁹⁹ ADG, Parroquial de Palafrugell, 1601, confreres i comptes, s.f., 1688, doc. 169

⁹⁰⁰ ADG, Parroquial de Sant Vicenç de Camós, llibre de confraria, Roser, 1564, s.f., 1644, doc. 279.

⁹⁰¹ GUDIOL, Josep. “La indumentària litúrgica”, pàg. 135.

⁹⁰² ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, 1745, doc. 301

⁹⁰³ ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 7, 25 d’abril 1728, veure doc.298.

⁹⁰⁴ ADG, Parroquial de la Vall del Bac, llibre de confraria, confreres i comptes, s.f., doc. 322

⁹⁰⁵ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d’un document...”, pàg. 167-168.

⁹⁰⁶ Ídem, pàg. 169.

això, com a Castell d'Empordà, on les pertinences de la confraria “[...] tres cortinas, dos atxas, ciris, stovallas; y lo demes si troba y han quedat en augment de dita administracio y se han posat en lo banch de esta”⁹⁰⁷.

Els teixits i les teles són molt presents en el dia a dia de les confraries, i sovint només es fa referència al tipus de tela; així, apareix el domàs, el tafetà, la seda, els treballs amb aquestes – els passamaners-, les betes, els galons, els cordons...

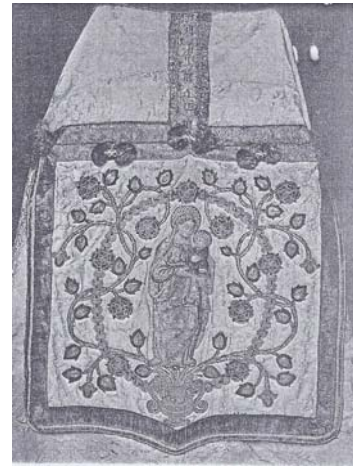

Fig. 36. Capa Pluvial, església parroquial de Llanars, Arxiu Mas

Per últim, referent al vestuari específic d’alguns membres de la confraria, cal destacar el cas de la confraria d’Olot, en què la quinzena resol que es facia cota y sombrero nou a l’andador Anton Reigt”⁹⁰⁸. La figura de l’andador era el qui tenia cura de treure i guardar els elements processionals, d’anunciar els dies que es resen els rosaris, tenir cura de l’altar en determinades celebracions, assistir als enterraments, recollir algunes pagues, entre d’altres. Per aquesta tasca l’andador cobrava uns honoraris anuals, i gaudia d’una indumentària específica per exercir aquest càrrec.

Les bacines i els cistells

Les bacines eren uns plats de plata que s’usaven per recollir diners després de les celebracions, a dins de l’església, on també es guardaven, com un objecte litúrgic. Sortosament s’han conservat nombroses peces, sobretot de bacines (veure fig. 37). A més a més, el nom de l’objecte passa a nomenar també els mateixos diners que té la confraria, així molt sovint a la documentació quan es parla de bací o bacina, es fa referència a la caixa, i es poden llegir pagaments com aquest de Palafrugell: “*Item tret de lo basi set lliuras deu sous y an servit per una figura de plata al basi 7 ll 10s*”⁹⁰⁹. Les recol·lectes eren unes de les fonts d’ingressos més

⁹⁰⁷ ADG, Parroquial de Castell d’Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f.. 21 de maig de 1758, veure doc. 66

⁹⁰⁸ ACGAX, fons de la parròquia de Sant Esteve, llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f. 1798, 22 d’agost.

⁹⁰⁹ ADG, Parroquial de Palafrugell, confreres i comptes, 1601, s.f., 1688. Veure doc.169. Veure també el cas de Camallera, pagament per un rosari de plata, segurament de la bacina, doc. 60.

destacades de les confraries, com era el cas de la confraria de Blanes per exemple.⁹¹⁰ Les bacines del Roser anaven decorades amb la imatge de la Mare de Déu amb un rosari, que podia ser bastant prominent. A Sant Pol de Mar, a Blanes, a Molló, o el ja citat de Palafrugell hi ha referències a les bacines del Roser de diferents èpoques però amb la mateixa finalitat i la mateixa forma⁹¹¹. Per altra banda, els cistells s'assemblen més a una galleda, i estan associats a les dones o a les pabordesses (veure figs. 38, 39 i 40). En aquest cas sembla que hi ha cistells de plata i tenen una imatge de la Verge del Roser, però també poden ser d'un altre material. A Ullà es documenta una imatge de plata pel cistellet⁹¹² i a Sant Martí Vell, es fan pagaments per pintar la imatge del cistell i per roba per aquest cistell⁹¹³.

És freqüent trobar una relació entre les bacines i les dones, com passa amb els cistellets, així, hi ha casos que s'anomena "bacina de dones"⁹¹⁴, sembla que fent referència a què eren elles les que passaven a recol·lectar les almoines.⁹¹⁵

Fig. 37. Bacina del Roser, conservada al Museu d'Art de Girona.

Fig. 38. Cistella del Roser (cistellet de Pabordessa), Museu d'Art de Girona

⁹¹⁰ Veure capítol finançament de les confraries.

⁹¹¹ ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, comptes, 1847, s.f., 1852, doc. 269; AMB, Llibre de confraria, s.f. 1756, 30 de desembre "se ha satisfet un señor Jaume ... argenter de Barcelona per la renovació feta de la imatge de plata de la vecina de la confraria 12 lliures 10 sous"; ADG, Parroquial de Palafrugell, confraries i comptes, 1601, s.f., 1688, doc. 169, "Item pagat al Sr Metga, arganter de la Bisbal per una figura a feta al basi de plata entra pes y mans 7ll 10s"; per Molló, veure doc. 135.

⁹¹² ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, confraries, 1704-1861, f. 10. 1745, veure doc. 301

⁹¹³ ADG, Parròquia de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, s.f., 1851, doc. 242

⁹¹⁴ ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, comptes, 1725-1821, s.f., 3 de gener de 1751, veure doc. 80

⁹¹⁵ Veure apartat de Música, balls i banquets sobre les caramelles i les cançons de pandero; que están lligades amb les recol·lectes de les majorales, i per tant, amb les bacines.

Figs. 39 i 40. Cistella del Roser (cistell de pabordessa) i detall. Museu d'Art, església parroquial de Verges, segle XVIII, plata.

De l'altar a la taula: l'espai de la confraria dins de l'església

“Item se ordena que lo dia de la Annunciació de *Nostra Senyora* y lo primer Diumenge de cada mes lo Prior de la confraria mentras se diran vespres y despres de la Professó una estona haya de tenir una **taula parada** en la Iglesia ab ses tovalles y Palit y en ella la Imatge xica de *Nostra Senyora* del Roser ab dos candaleros ensesos, y ell estiga allí sentat pera benehir Rosaris, y escriure a la confraria y rebre los diners dels confreres del numero, si algu voldrà pagar los quals despues donarà al clavari qui senyalarà en son paper los que aurán pagat. Advertint al dit Prior que per benehir Rosaris ni escriure a la confraria no pot demanar ni pendrer cosa alguna”⁹¹⁶

Els dies de les festivitats del Roser, és a dir, els primers diumenges de més, eren els moments de trobada dels confreres, per aquest motiu, es necessitava un parament per rebre els confreres. Aquest fragment de les ordinacions és fantàstic per perfilar aquest ritual d'acollida. El parament de la taula és en realitat una recreació de l'altar, però que no té el component de sagrat: una taula amb el pal·li i les estovalles, i que sobre d'aquesta hi hagi dos canelobres i la imatge petita de la Mare de Déu del Roser, imatge que segurament deuria presidir l'altar en els altres moments. En aquesta taula el rector de la parròquia, o dit d'altra manera, el prior de la confraria, tenia el paper d'inscriure els confreres i beneir els rosaris, per tant, en la taula hi havia el mateix llibre de confreres i el llibre de comptes per anotar els pagaments en cas que hi fossin, acompanyat del tresorer de la confraria.

⁹¹⁶ ADG, Parroquial de Palafrugell, llibre de confraria, Roser, confreres, 1847-1871; 1610, Ordinacions, veure doc. 165

Les imatges. Imatges per l'altar?

Les grans imatges protagonistes de les confraries del Roser són les que sortien a les processons, com s'ha vist anteriorment. Sota el concepte d'imatge s'hi poden englobar una gran quantitat d'elements, ja que es tracta d'un mot genèric, que tant pot descriure les imatges processonals, les escultures exemptes del retaule, o algun altre tipologia d'imatge que no estigui tan acotada. Malgrat aquest fet, existien unes altres imatges estàtiques que formaven part de l'escenografia de l'altar i de la capella de la confraria, com també, de la taula de recepció dels confreres, i que alhora es diferenciaven del retaule. Malgrat aquesta diferència d'usos, és possible que la mateixa figura processional es pogués usar tant per ésser portada com per formar part de l'altar, i per tant ser estàtica o bé,

Fig. 41. Retaule i altar del Roser, església parroquial de Sant Pere de Bigues, Fons Salvany, Biblioteca de Catalunya, núm. Reg. 4-639, 1922. En aquesta fotografia (tot i que de la diòcesi de Barcelona) es pot veure una imatge del Roser sobre l'altar.

la imatge també es pot referir a les imatges de bulto que configuren el retaule. La revelació de la confraria de Palafrugell, sobre l'ús que donen a la imatge del Roser, que es situa a sobre la taula o a l'altar major dóna un altre perspectiva a la possibilitat d'aquestes imatges. Cal preguntar-se quin sentit pot tenir l'existència d'una imatge, una escultura de bulto, quan existeix el retaule a darrera l'altar⁹¹⁷ i quan hi ha les imatges processonals, i a més a més, coneixent també petites (o no tant petites) imatges de plata de la Verge (fig. 41). Si es segueixen les disposicions i els paraments d'altar, per exemple, en els edictes de Taverner, no hi ha cap referència a les imatges que estiguin sobre l'altar. Si que hi ha referència a guardar els

⁹¹⁷ En el cas que no hi hagi retaule, si que és indispensable una figura de bulto, que podria col·locar-se sobre l'altar. Veure TRENDS, Manuel. "L'altar", pàg. 100. Sobre les figures de sants que es posen a l'altar a més de la creu d'altar.

tabernacles de les processons, afirmant que es poden guardar a dins de l'església perquè “no incomoden”⁹¹⁸.

Per altra banda, aquesta polivalència en els usos de les imatges té dues facetes més; en primer lloc, que es tractaria d'imatges que no estarien pensades per la processó, que és el fet que les fa interessants; i per altra banda, també hi podria haver una diferència entre imatge “xica” o petita i la gran, com apareix en diferents confraries, i d'aquesta manera, la imatge gran seria pròpiament per les processons i la petita podria ser més polivalent. Un últim element que fa dubtar sobre l'ús i ubicació de les imatges és el fet que sovint a la documentació el terme “altar” es refereix a retaule (i també el terme imatge pot referir-se a cadireta).

El més rellevant en tots els casos és la importància de tenir una simbologia, una identitat, un referent que s'uneix en aquesta imatge del Roser. Així doncs, es tracta d'una imatge que pot tenir tres usos diferenciats, però que gaudeix d'una única simbologia, i és la de símbol i icona de la devoció, i té un alt component sagrat:

“Ítem per quant es indecencia que los laichs aporten la Imatge de *Nostra Senyora* per la Iglesia, y que pujen sobre lo Altar pera adornarlo, se ordena, que la imatge xica de *Nostra Senyora* los primers Diumenges sia aportada al Altar major per lo Prior de la confraria vestit ab sobrepellis y Estola acompanyat ab dos homens de numero que vajan devant dell ab dos ciris ensesos, y que lo mateix Prior, o altre Sacerdot per ell tinga obligació de adornar la Imatge, que está en lo Altar de *Nostra Senyora* del Roser, y enpaliar, y desenpaliar dit Altar sempre que sie menester, y aixi mateix lleven los adornos de dita Imatge quant se aurán de llevar [...]”⁹¹⁹

En aquest cas, hi ha diversos aspectes a destacar, però cal centrar-se ara en la funció i localització de la imatge. És una imatge que es transporta, no es coneix des d'on, però el destí és l'altar major, i que ha de ser la mateixa imatge que els diumenges decora la taula de la confraria; així, potser ve de la taula, o potser ve de la processó. Segurament aquesta última opció és l'encertada, ja que es menciona que el prior ha de dur sobrepellís, un vestit litúrgic de lli, de mànigues amples i curt, que es posa per sobre l'altra indumentària (les albes generalment), i que es solia portar per les processons. Per altra banda, es parla de la imatge que hi ha a l'altar del Roser, una segona imatge, que a més a més cal adornar. S'obre aquí un altre tema interessant, el de decorar les imatges, que s'ha vist en les imatges de vestir de les processons.

⁹¹⁸ MURLÀ i GIRALT, Josep. “Notícia d'un document...”, pàg. 172.

⁹¹⁹ ADG, Parroquial de Palafrugell, llibre de confraria Roser, confreres, 1847-1871, 1610; Veure doc. 165

Sembla que a part dels vestits, les imatges del roser podien anar també decorades amb rosaris, envoltats a l'escultura de la Mare de Déu⁹²⁰ o fins i tot de flors. I per últim, cal assenyalar d'aquest fragment la sacralitat de la imatge, i com a tal, la cura en la seva manipulació. No es permet que siguin els laics que portin la imatge, sinó el prior de la confraria ben vestit, i acompanyat solemnement de dos persones amb els ciris. Això retorna a la idea de la importància de la imatge i el poder que aquestes tenen, com a continents de simbolisme.

Quan en els llibres de confraria i de comptes es troben referències a imatges, sense cap més concreció, es pot referir doncs, en primer lloc, a les imatges processionals, amb la possibilitat que aquestes es puguin extreure de la cadireta o tabernacle, en segon lloc, a les imatges dels retaules, o bé, a les imatges de plata.⁹²¹ A Molló, en les comptes anuals de dos anys successiu, es referencien, en primer lloc, una imatge de nostra Senyora, i el següent any, s'encarrega un tabernacle nou, per tant, en aquest cas, la imatge no és la cadireta, i es pot tractar doncs, d'una imatge de fusta de petites dimensions, ja que se'n paguen tretze rals i mig.⁹²²

Es pot deduir que eren imatges que es desgastaven, i per tant, que s'usaven i es movien, ja que la majoria de referències a aquestes són per arreglar-les i mantenir-les decents, com a Sant Martí Vell que "s'adoba la imatge" o a Sant Pol de Mar⁹²³. Així mateix, a Aiguaviva hi ha diversos pagaments per pintar i daurar la imatge de Nostra Senyora del Roser, com també per netejar la corona⁹²⁴, a Gualta per la dauradura de la "figura" del Roser i també, per arreglar el peu de Nostra Senyora⁹²⁵, i també consta que s'arregla el peu i la corona de la imatge petita a Palau-Sator⁹²⁶. La neteja de la corona de la Mare de Déu també és un assumpte corrent en els llibres,

⁹²⁰ A Sant Martí Vell s'adoben els rosaris per la Mare de Déu, ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, s.f., 1611?, veure doc. 230

⁹²¹ Per exemple a Vall-llobrega, es fa fer i daurar una imatge de la Mare de Déu. ADG, Parroquial de Vall-llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f., 1829, doc. 342. O a Sant Gregori que es compra una imatge, ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1853, s.f., 1738, veure doc. 214.

⁹²² AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f., 1668 i 1669, veure docs. 126 i 127.

⁹²³ ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, s.f, docs. 229 i 241 per daurar imatge petita.; ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, comptes, 1847, s.f., 1852, doc. 269

⁹²⁴ ADG, Parroquial d'Aiguaviva, llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 182 i 221, pagaments dels anys 1793 i 1819, en aquest últim cas al daurador Manuel Privat. Veure docs. 34, 36.

⁹²⁵ ADG, Parròquia de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f. , 24 agost 1669, Daurador, Francesc Mas; i fuster, Antoni Eloi, fuster de Torroella, veure docs. 107 i 108. També per daurar imatge a Pontós, ADG, Parroquial de Pontós, Llibre de confraria, 1734, s.f., 25 de novembre de 1764, veure doc. 191.

⁹²⁶ ADG, Parroquial de Palau-Sator, comptes, 1722-1853, s.f., 2 de febrer de 1736, veure 170 i 171.

com a Sant Gregori, Sant Martí Vell i Castell d'Empordà⁹²⁷, i que també està en relació amb el fet “d’adornar”⁹²⁸ les imatges. Les corones són un dels altres elements destacats que formen part de la imatge de la Mare de Déu, i possiblement serien peces d’orfebreria i que formen part de la decoració de les imatges (en altres casos, no documentats a la diòcesi, es poden trobar rams de flors de plata, joies o elements de la figura que es realitzen en plata). Així, una part de l’orfebreria de la confraria es destinaria a la decoració de les peces, i no només als objectes litúrgics.

Per últim, hi ha un altre grup d’imatges que són les imatges de plata de la Mare de Déu (veure fig. 42, 43 i 44). Es conserven alguns exemplars, com per exemple el cas de la imatge de plata de la confraria del Roser de la parròquia de Sant Esteve d’Olot, que data del segle XVII⁹²⁹ (fig. 42). Quina era la funció d’aquestes imatges? Una imatge d’argent suposava un cost elevat per la confraria, i per tant, una despesa extraordinària, però també, suposava gaudir d’una peça d’un gran valor, i mostrar un poder i un estatus a la confraria. En general, les imatges de plata s’associen als reliquiaris, peces per albergar trossos sagrats dels sants o santes que representen. Evidentment però, en el cas de la Verge del Roser no pot tractar-se d’un reliquiari, ja que no existeixen relíquies, però malgrat aquest fet, sembla que la imatge fa una funció paral·lela a la del reliquiari, on el continent passa a ser més important que el contingut. Així, la funció de la imatge seria la de presidir un altar o una taula amb l’única funció de lluir. Aquestes imatges estaven curosament resguardades en els seus armaris, així, en aquesta mateixa confraria, – veure a continuació – “han resolt tots unànime y conformes acceptar com es efecte han acceptat lo referit calzer, patena y cullereta, junt ab la capsa de cuyro, y que tot se tinga ben conduit y guardat en lo armari ahont esta conduïda y guardada la Imatge de plata de Nostra Senyora del Roser de la mateixa confraria”⁹³⁰.

⁹²⁷ ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f., 1778, doc. 217; ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, s.f., 1826, doc. 239; també a Sant Martí Vell hi ha pagaments per adobar les ales i corones dels àngels, el 1667 i el mateix 1826, veure docs. 231, 239; ADG, Parroquial de Castell d’Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f., veure doc. 67.

⁹²⁸ ADG, Parroquial de Castell d’Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f., 1760, veure doc. 67.

⁹²⁹ MURLÀ i GIRALT, Josep. *Art sacre...*, pàg. 32-33.

⁹³⁰ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f. 1806, 16 de febrer, veure doc. 160

En alguns casos, ja del segle XVIII, les imatges de plata podien formar part del tabernacle, com per exemple el cas de Santa Maria de Mataró⁹³¹ i també, a la parròquia de Sant Genís de Torroella de Montgrí, on sembla que per la processó es portava una imatge de plata de tres pams⁹³².

Fig. 42. Imatge i bacina del Roser, plata, Tresor-Museu de Sant Esteve, Olot.

Fig. 43. Mare de Déu del Roser, plata, Maçanet de la Selva. Arxiu Mas, 1918.

Fig. 44. Imatge de plata de la Mare de Déu del Roser, Crespià, Arxiu Mas.

Les confraries dediquen despeses a l'aixovar de plata de la confraria, que es pot diferenciar en diferents elements: la decoració de les imatges, per exemple, amb les corones de plata, com s'ha vist en la documentació; alguns elements processionals (les vares, els poms, estendards amb alguna peça de plata – com per exemple una creu-, entre d'altres) o elements decoratius de la mateixes imatges processionals); elements decoratius de les capelles, com ara canelobres o làmpares, imatges, bazines i cistelles; i els mateixos objectes litúrgics (calzes, patenes, creus...)⁹³³ Pel què fa aquest últim grup, no es troben notícies explícites als objectes

⁹³¹ Originàriament la cadireta està formada per imatges de fusta, però al segle XVIII sembla que es van introduint imatges de plata al tabernacle. Veure: SALICRÚ i PUIG, Manuel. "El Tabernacle del Roser". *Sessió d'estudis mataronins*. 1985, núm. II, pàg. 99-102.

⁹³² VERT i PLANAS, Josep. *El temple parroquial de Sant Genís de Torroella de Montgrí*. Monografies montgrinenques, núm. 4, Museu del Montgrí i del Baix Ter, 1984, pàg. 55

⁹³³ Veure NADAL INIESTA, Javier. "La platería de la Archicofradía de Nuestra Señora del Rosario de Murcia". *Estudios de Platería de San Eloy*. Universidad de Murcia, 2005, pàg. 337- 348

litúrgics, només en un cas concert de la confraria del Roser d'Olot, en què es fa una donació d'un calze, patena i cullereta, tot presentat dins una capsula de cuir⁹³⁴.

Els retaules

Finalment, per completar l'escenografia de la capella, a darrera de l'altar s'hi situava el retaule. Aquesta obra va passar a ser una de les més importants en l'època moderna, no només en el cas del Roser, sinó en tots els altres cultes, d'aquesta manera, les esglésies de la diòcesi comptaven amb retaules a cada una de les seves capelles, més o menys sumptuosos. El paper del retaule en la capella és principalment decoratiu, en tant que no té una funció litúrgica, però sí que té un alt contingut simbòlic, representatiu i espiritual. Juntament amb el retaule sovint s'hi incorpora el tabernacle o sagrari, en aquest cas, no es tracta d'un element processional, sinó que és un element unit al retaule on s'hi resguardava el santíssim sagrament, com apareix per exemple a La Pinya, i aleshores, sí que té una funció eucarística.

Per les confraries l'encàrrec d'un retaule suposava una de les despeses més elevades de la confraria, com també significava un procés llarg des del moment de prendre la decisió fins a col·locar el retaule. Les confraries havien de buscar finançament extraordinari per fer front a aquestes despeses i se sol tardar anys a pagar la feina als artífexs que intervenen a l'obra. Com ja s'ha vist en el capítol de finançament, una de les maneres de recol·lectar diners per fer el retaule va ser a través de la venda de ciris⁹³⁵, o bé treballant en diumenges a benefici de la confraria,⁹³⁶ o realitzant acaptes i rifes extraordinàries. En d'altres casos podien fer-se gràcies a donacions particulars, com a Pontós, que el sufragador del retaule del

⁹³⁴ ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f. 1806, 16 de ferber, veure doc. 160.

⁹³⁵ Veure llicències episcopals, ADG, lletres, U-222, f. 54, a Ollers el 1614; U-225, f. 137, Palafrugell el 1620; U-225, f. 140v a Castellfollit el 1620; U-226, f.136 a Llampaias vendre un ciri per pagar la pintura, el 1620; U-233, f. 145 a Franciac; U-239, f. 77v, a Tordera el 1633; U-241, f. 125, Vilanna i a Canet d'Adri, el 1636; U-253, f. 62, Cassà de Pelràs, el 1647; U-257, f. 131, A Sant Martí de Cladells, de vendre ciris grossos per pagar 90 lliures que ha costat el retaule del Roser, el 1655; U-261, f.231v, a Salitja, de vendre 5 ciris per daurar el retaule del Roser; U-300, f. 17, a Bordils el 1597; U-309, f. 137, a Arenys d'Empordà, vendre ciris per pagar 70 lliures per pintar el retaule del Roser, 26 de febrer de 1604; U-312, f. 143, a Ordis, vendre ciris de pes d'unes tres robes per pagar la pintura del retaule del Roser, 1607; U-313, f. 141v, a Vilabertran el 1607; U-315, f.108, a Cogolls per pintar retaule, el 1609; U-317, f. 18v. a Vulpellac el 1612; U-318, f. 91, a Sant Martí de Llèmena el 1613; U-318, f. 183v, Campllong el 1613; U-323, per acabar capella i posar retaule que ja tenen fet, el 1618; U-323, f. 137, a Vilanova de la Muga, per pagar el nou retaule, el 1618.

⁹³⁶ ADG, lletres, U-318, f.111v, a Palamós llicència per pescar per pagar la pintura, el 1614.; i també U-233, f. 123, llicència de pescar en diumenge per pagar 130 lliure que falten, 7 de novembre de 1626,

Roser li permeten d'ésser enterrat davant de la capella⁹³⁷ o a Miànigues: “[...] se ha fet andaurar lo retaule de Nostra Senyora del Roser de dita Iglesia per preu de 30 lliuras *Barceloneses* quals *han dixit* ço és 20 ll *barceloneses* del pagat fer al son testament Elisabeth Campoliver viuda, als 15 mars 1735 en poder del rector de Miànigues que aleshores era [...]”⁹³⁸; o bé gràcies a donacions col·lectives de les famílies més adinerades de la confraria, com el cas de Garrigoles⁹³⁹. Per altra banda, el procés era llarg també per la mateixa complexitat del retaule: cal pensar-lo i dissenyar-lo, cal aprovar-lo, i començar l’obra, amb la intervenció de fusters, escultors, dauradors, encarnadors..., per tant, és un procés que pot durar anys.

Les notícies documentals dels retaules es poden trobar en diferents fonts i documents, dels quals els més importants i interessants són els contractes, per la informació que contenen; però també poden aparèixer referències dels retaules als llibres de confraria⁹⁴⁰, sobretot als de comptes; a les llicències episcopals, tant pel finançament com s’acaba de veure, com per les llicències per fer o beneir els retaules, i en altres casos en documents privats, com en testaments, per exemple, si es sufraguen els retaules. En el cas dels llibres de confraria, les notícies referents als retaules sovint no són massa específiques, sinó al contrari i generalment es poden trobar enmig dels comptes general de la confraria, en entrades d’una línia, que donen informació sobre el fet, però no sobre les característiques, així, a Molló, entre els comptes anuals de la confraria “Item nota que per fabricar lo retaule del Roser dins vuy dia present ha pagat lo baci del Roser, ab dinar comptant, tresa dobles de or [...]”⁹⁴¹

En els llibres de devoció es menciona la **necessitat de tenir un retaule** a la capella, amb les imatges, per tal d’elevar i recordar els quinze misteris: els cinc de

⁹³⁷ ADG, lletres, U-237, f. 159, 16 de febrer de 1632

⁹³⁸ ADG, Parroquial de Miànigues, Obra, 1678-1865, amb Roser, 1728-1781, s.f., 4 abril de 1739, veure doc. 123

⁹³⁹ ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844, s.f. Veure doc. 102.

⁹⁴⁰ Veure documents annexes per les notícies de retaules, de diferents segles, en els llibres de confraria: Aiguaviva (docs 1 a 14), Casavells (doc. 61 i 62), Castell d’Empordà (docs. 68 i 69), Garrigoles (doc. 106), Llofriu (doc. 116, 117 i 118), Matajudaica (doc. 121), Miànigues (docs. 123 i 124), Molló (docs. 125, 131, 132, 136), Pals (doc. 175), La Pinya (docs. 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188), Rabós d’Empordà (doc. 196), Ruplà (doc. 205, sobre transport i col·locació), Sant Gregori (216, 219 i 220), Sant Martí Vell (docs. 235, 236 i 237), Sant Miquel de Fluvià (doc. 243), Sant Pol de la Bisbal (docs. 249 a 256, 258 a 262), Sant Salvador de Bianya (doc. 271), Sant Vicenç de Camós (doc. 276), Ullà (doc. 300), Ullastret (docs. 312 a 318), Vall-llobrega (docs. 330 a 333), Vilamarí (345 i 346), Vilobí d’Onyar (354 a 356).

⁹⁴¹ AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, Confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f., 1681, 26 d’octubre. Veure altres documents de la mateixa confraria per entrades semblants, com la dauradura de l’altar el 1660 (125, 131, 132, 136).

goig, els cinc de dolor, i els cinc de glòria. En el llibre de Taix es dedica un apartat a la manera de resar el rosari, on insisteix en l'exercici espiritual que suposa l'oració: en l'acció de resar el rosari apunta que cal contemplar els quinze misteris davant d'alguna imatge de Jesucrist o "de la seva presciosíssima mare", i en el cas que no hi hagi cap imatge, que la "pinti amb el pensament".⁹⁴² Encara que no fa una referència explícita a la necessitat de resar davant quinze imatges que representin els quinze misteris, si que destaca que s'ha d'anar resant juntament amb els misteris, en tant que cada part del rosari es destina a un misteri, així doncs, cada misteri, ordenadament i separada –primer els de goigs, després els de dolor i per últim els de glòria– s'acompanya d'un Parnostre i de deu Avemaries.⁹⁴³ Aquesta necessitat però, si que es fa present en alguns manuals dominics, per exemple en algun cas italià, com el de Luís de Granada (Giannetti), de 1587 en què en els estatuts es diu que a cada església hi ha d'haver una capella dedicada a la Verge del Roser, amb la seva imatges devota i dels misteris del rosari. I també, que hi hagi una imatge del sant Pare dominic amb de genolls rebent el rosari de la Mare de Déu⁹⁴⁴.

Segurament aquestes idees beuen de la butlla Papal de Pius V de 1569, "In ipso altari pingantur quindecim Mysteria Sacratissimi Rosarii ut ea possint meditari et soceitas ipsa possit gaudere privilegiis concessis per summos pontefices eidem societatibus"⁹⁴⁵ i que afecten al desenvolupament de la iconografia del Roser. És una referència interessant i prometedora en diversos sentits, ja que obra les portes a alguns supòsits. Per una banda, evoca la necessitat de resar davant d'alguna imatge, per tant, la justificació d'una obra d'art/imatge/objecte per la pràctica religiosa. Encara que no hi hagi una imatge física, cal tenir present una imatge mental, en tant que hom s'ha d'imaginar l'intercessor o el destinatari a qui va adreçada l'oració. I per altra banda, justifica el res del rosari en el record i lloança dels quinze misteris de la Verge, fet que també explica la presència d'aquestes escenes en alguns retaules del Roser. Així doncs, la necessitat d'una imatge per l'oració i aquest res al rosari dedicat als quinze misteris, en certa manera és una apologia al retaule. Per últim,

⁹⁴² TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles...* 1597. fol. 42v. De la mateixa manera que Paleotti expressava la necessitat de resar davant una imatge per exemple.

⁹⁴³ Ídem. pàg. 42v i 43.

⁹⁴⁴ Luís de Granada, O.P. *Rosario della Sacratissima Vergine Maria /racolto deall'opere R.P.F Luigi di Granata dell'ordine de Predicatori; con la meditationi sopra il Pater Noster.* In Venetia: apresso Bernardo Giunti, 1587

⁹⁴⁵ Citat a CAMARA, Esperança. *Pictures and Prayers...* pàg. 149,

també relaciona estretament el guany d'indulgències en relació al res de les imatges, per tant, la voluntat de l'Església de tenir imatges i retaules en les capelles.

A part del cas de les dissertacions de Taix, en les actes d'institució de les confraries no s'exigeix la necessitat d'un retaule explícitament (exceptuant un cas que es veurà a continuació). El que s'acostaria més a una prescripció és la implicació de la capella i l'altar en la conformació de la confraria. I aleshores, dependria d'on s'estableixen els límits de què és l'altar, si és senzillament una taula per celebrar la litúrgia, o bé va acompanyada del moble per excel·lència. Com diu Marquès, "Qui diu confraria, diu altar, i gairebé sempre, capella pròpia" i "les llicències de col·locar un nou altar en un temple solen comportar el requisit d'assegurar la construcció del retaule i de dotar amb una fundació una llàntia".⁹⁴⁶ Així, si la capella era *el* lloc de la confraria, i la confraria tenia tota la importància que s'ha destacat en el capítol anterior, i el retaule és l'element més adequat per embellir, dignificar, glorificar l'espai, llavors l'associació d'idees ens porta a pensar que les confraries encarregarien un retaule pel seu espai. Així, a Garrigoles "A dia 1 de juliol de l'any 1685 se son convocats i congregats tots los habitants del lloch de Garrigoles a on se ha determinat de fer fundar una confraria de nostra senyora del Roser en dita església de Garrigoles i fer un altar amb son retaule i figures de Maria Santíssima [...]"⁹⁴⁷. Com s'ha apuntat anteriorment, el terme altar pot significar molt sovint el retaule, com es veu en aquest cas. De fet, la necessitat del retaule si que es fa present de manera explícita en alguns casos, com en les **ordinacions** de la confraria de Vilamarí:

"Item assenyalan per capella ahont se degan guanyar las Indulgencias al altar de Maria Santissima del Roser, situtat en la dita Iglesia á la ma esquerra altar o capella hont se troban breument decifrats los quinze Misteris de que se compon lo Santissim Rosari de Maria Santíssima."⁹⁴⁸

I de forma encara més explícita en les ordinacions de Garrigoles:

"Que en lo altar facin Pintar los quinze misteris del Roser si possible es com ho disposa i mana lo breu i també la Imatge de Nostra San Pare Sant Domingo als peus de Nostra Senyora prenent de les mans de nostra senyora del Rosari"⁹⁴⁹

Els retaules són unes de les peces més importants pel culte del Roser perquè en ell s'uneixen els tres elements que configuren la unitat de la devoció: la Verge del Roser, els dominics i els quinze misteris, per aquest motiu, poden representar una

⁹⁴⁶ MARQUÈS, Josep M. "Comitents i documentació de l'art..."pàg. 25 i 27.

⁹⁴⁷ ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844, s.f. Veure doc. 102, 103, 104, 105

⁹⁴⁸ ADG, Parroquial de Vilamarí, llibre de confraria, confreres, 1730-1851, s.f. veure doc. 342.

⁹⁴⁹ ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844, s.f. Ressaltar que es fa referència a un breu papal sobre la necessitat de tenir els quinze misteris al retaule.

culminació del projecte rosarià. En el cas de la devoció del Roser el retaule passa a ser un element quasi indispensable. Es tracta precisament de la mateixa oració del roser i d'aquesta necessitat que ja s'ha esmentat de tenir presents els quinze misteris, aquells que s'evoquen passant el rosari. En aquest sentit, el retaule complementa aquesta oració, ja que es tracta de l'element visual, el recordatori de l'oració. Aquest fet pot explicar també l'estructura del retaule i la inamobilitat de la iconografia.

Les imatges de la Mare de Déu del Roser en els retaules

L'escultura de "bulto" o exempta de la Mare de Déu del Roser conformava el centre del retaule; no només per l'espai que ocupa, sinó perquè esdevé simbòlicament la part més rellevant. De fet, estructuralment no té sentit diferenciar la imatge de la resta del retaule, però sí que en té pel significat i la iconografia. En general és una imatge de "bulto", col·locada a una fornícula que pot ser monumental, i de mida més gran que la resta d'escenes o imatges que pugui tenir el retaule. Aquesta imatge doncs, ja es diferencia de la resta del retaule, i té el mateix significat que s'ha anat atribuint a la resta d'imatges de la mare de Déu del Roser: és símbol, és icona, és representació, és el referent de la devoció. Per la devoció, aquesta imatge és la part indispensable, i fins i tot, pot aparèixer pràcticament la imatge sola, formant part de retaules unitaris, com el retaule de Beget - com es veurà a continuació- o acompanyada d'alguns sants. O fins i tot, hi ha espais on es conserva la imatge de bulto, avui en dia formant part d'una única imatge, que podria formar part, o no, d'un conjunt, com per exemple, a Vilanova de Sau⁹⁵⁰ o a Fornells de la Selva.

Com s'ha vist anteriorment, en molts casos en què es parla d'imatges en els **llibres de confraria**, es refereixen generalment a les imatges processionals. Les notícies dels retaules en aquests llibres no solen ser específiques, i es troben poques referències de les imatges en particular. A **Corçà** es troba una de les referències més explícites: "Octavo que en lo altar de nostra Senyora del roser se ha de fer de bulto, o de pinsell un st domingo agenollat prenent rosaris de les mans de nostra Senyora."⁹⁵¹

A **Garrigoles**, en el moment de fundar la confraria es decideix "fer un altar amb son retaule i figures de Maria Santíssima", és a dir, que s'especifica uns dies més tard que " [...] fer lo Retaule de Nostra Senyora del Roser fet amb los quinze

⁹⁵⁰ Documentada per SOLÀ i COLOMER, Xavier. "La reforma catòlica...", fig. 49. Verge de fusta policromada del segle XVII-XVIII, pàg. 27, Apèndix.

⁹⁵¹ ADG, Parroquial de Corçà, llibre de confraria 1616-1797, confreres Corçà. s.f., Veure doc. 88.

misteris fets a mig relleu amb quatre figures totes de fusta de xiprer treballades de bulto, so és una figura de nostra senyora amb la pastera per posar al mig del retaule i am figura de St. Isidro amb la pastera per posar alt en dit retaule i altre figura xica de nostra senyora per Passejar cada cap de mes i altre figura de nostra senyora amb sa cadireta per passejar lo dia del Roser amb ses figures xiques posades en dita cadira y també quatre columnes treballades a la salomònica per posar en dit retaule, la qual feina se és donada a fer i treballara a Pere Perdigó i Salom [...]”⁹⁵². Aquest seria un dels casos més comuns de les confraries del Roser, en què el retaule amb la seva imatge de la Mare de Déu, i les imatges processionals, configuren la base de la imatgeria.

Un altre exemple és a la confraria **d’Ullastret**, on es descriu quines han de ser les imatges exemptes que ha de tenir el retaule “Tertio que en dit retaula haia de fer tres imagens de bulto de fusta de xipres so es a saber [...] Nostra senyora ab lo atribut ordinari, un sanct Roch y un san Sebastia també de bulto ab lo atribut conforma lo retaule [...]”⁹⁵³ I també a **Vilobí d’Onyar** a principis del segle XIX.⁹⁵⁴

En canvi en els **contractes** és on es pot extreure una informació més acurada i específica de les parts del retaule i entre aquestes, sovint apareixen mencions a la imatge de la Mare de Déu del Roser, (Regencós, Castelló d’Empúries, Camallera, Espolla), sobretot la característica que sigui exempta (Argelaguer, Vilabertran), exaltant-ne la mida, com a Santa Pau, on es destaca que la imatge ha de fer 6 pams i mig, la fornícula on està situada (Palamós, Begudà, Sant Pere de Rodes, Sant Iscle de Colltort), els colors (a Santa Pau la imatge “es daurarà d’or fi i per sobre colors”, amb les roses del seu color, i el “manto” de la verge amb rams de roses; que a dins la fornícula de blau o cendres fines, i el cabell i ales dels serafins han de ser daurades, i les cares s’encarnaran; o també a Vilamalla i Sant Pere de Rodes), la quantitat d’imatges, com a Llançà, on hi ha d’haver dues imatges de bulto de la Mare de Déu.

⁹⁵² ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844, 1 juliol i 10 de juliol 1685, veure doc. 103

⁹⁵³ ADG, Parroquial d’Ullastret, llibre de confraria, 1599-1638, s.f., veure doc. 312.

⁹⁵⁴ ADG, Parroquial de Vilobí d’Onyar, confraria del Roser, comptes, 1614-1879, fol. 246v-247, 1815, els pabordes de la confraria: “consertaren la fabrica de dita retaule ab lo *Senyor Francisco* Diumer escultor de Gerona, ab la condició que debia ser conforme a la Planta, firmada per mi, y ab las imatges de Maria Santíssima, *Sant Domingo*, y *Santa Catharina* en lo centro, y los quinze misteris del *Santíssim* Rosari al rededor, per preu de 315 lliures barceloneses pagades en varies pagues, segons consta en lo paper el tracte” i també fol. 247, 25 d’abril de 1818: “se posará la primera andana del Retaule ab les imatges de Maria Santíssima, *Sant Domingo*, y *Santa Catharina*”, veure docs. 353 i 354.

La imatge de la Mare de Déu del Roser apareix de peu i amb el nen Jesús en braços, accentuant la imatge de Verge Mare i alhora amb la relació de la mateixa devoció amb la vida de Crist i de la Verge. Com ja s'ha tractat en el segon capítol, es pot veure que la tipologia de Verge dreta davant de la Verge sedent és la que gaudeix de més representacions, que inicialment beuen de les Verges apocalíptiques, com es pot veure en alguns casos amb les corones estrellades. Caldria també relacionar-ho amb les imatges de les Immaculades, que es representen de peu i que eren unes Verges molt representades en època moderna. Destaca sobretot el rosari que agafen les dues figures, una el nen i l'altre de la Mare de Déu, com també, en alguns imatges cal destacar el mateix gest que tenen d'oferir el rosari i les mirades de les figures cap als receptors dels Rosaris, els sants dominics que les acompanyen, formant un conjunt escultòric entre les quatre figures. La imatge de la Mare de Déu es presenta com a Verge més aviat triomfant, i definitivament s'ha deixat enrere la Verge entronitzada o la Verge de la Misericòrdia.

Estructures unitàries: la rellevància de la Mare de Déu del Roser

Els retaules d'estructures unitàries es caracteritzen per ésser peces on l'escultura exempta del titular és la part central i –pràcticament- única del retaule: són grans arquitectures que acomoden i emmarquen una majestuosa figura, sense altres escenes narratives que acompanyin la imatge. Aquests retaules es troben a partir del segle XVIII, i van substituïnt els retaules reticulars, que de seguida es tractaran.

Beget

El retaule del Roser de Beget és del segle XVIII i serveix per exemplificar la importància de la imatge de la Verge (fig. 45). És un retaule on només hi ha les figures de la Mare de Déu del Roser i el nen, i la resta està formada per una estructura arquitectònica i decorativa, és a dir, és un retaule unitari. Tot i que l'estructura data del segle XVIII, sembla que aquest era l'antic altar de la Verge de la Salut, com ho demostra una postal de l'altar de principis del segle XX, per tant, s'hauria canviat la imatge central per aquesta del Roser en algun moment posterior.⁹⁵⁵ Malgrat aquest fet, es tenen notícies vàries de l'existència de la devoció

⁹⁵⁵ Veure GALLINARO, Laurence. "Retables barroques de la province de Gerone (1580-1777). Etudes iconologique et socioculturelles (modes de production, diffusion et réception" Tesi doctoral.

a Beget, ja des de principis del segle XVII; de 1610 és el contracte de pintura i dauradura d'un retaule del roser (desaparegut)⁹⁵⁶, el 1615 s'erigeix la confraria del Roser⁹⁵⁷, i dels segles XVIII, XIX i XX hi ha diversos llibres de confraria del Roser⁹⁵⁸.

Fig. 45. Retaule del Roser de Beget

La fotografia conservada del retaule del Roser de **Sant Esteve d'en Bas** permet veure que es tracta també d'un retaule unitari (tot i que no es pot percebre gaire res més) (figs. 46 i 47). Destaca el gran nínxol central amb la Mare de Déu com la imatge més gran del conjunt, que conforma realment tot un arc; entre les dobles columnes d'aquest arc hi ha dues escultures més que flanquegen la imatge central, podrien ser dos sants dominics però no es distingeixen. A la cimera hi ha una

Bordeus – Barcelona: Université Bordeaux III Michel de Montaigne, U.F.R. Études ibériques et ibéro-américaines i Universitat Autònoma de Barcelona. pàg. 1910. Veure també: DOMÈNECH i MONER. Joan. *Beget i la seva rodalia*. Barcelona: 1987, pàg. 155 i s.

⁹⁵⁶ SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós...*, pàg. 147. Veure buidat de contractes per les característiques. Interessant la voluntat de realitzar vuit misteris del Roser, tenint present que són els que falten a l'altar major, per tant, una concepció global del temple parroquial en la conformació dels quinze misteris.

⁹⁵⁷ ADG, lletres episcopals, U-222, f 131v. Llicència d'erigir confraria del Roser a Beget, amb lletres del provincial dominic, 1 juliol 1615.

⁹⁵⁸ ADG, Parroquial de Beget: Confraria del Roser; confreres, 1796-1832 i 1862-1876; 1836-1861; 1907-1942.

altra fornícula de dimensions més petites, on hi ha una altra escultura exempta no identificable.

Fig. 46. Retaule del Roser de Sant Esteve d'en Bas, Institut Amatller d'Art Hispànic, Barcelona, GIA 6344, abans de 1939.

Fig. 47. Part del retaule del Roser "Capitell a l'interior de l'església de Sant Esteve d'en Bas". Foto: Fons Salvany, Biblioteca de Catalunya, 1922.

Fornells de la Selva

L'església de Sant Cugat de Fornells de la Selva conserva avui dos grans testimonis de la devoció del Roser. Per una banda, una escultura exempta de la Mare de Déu del Roser (fig. 50), realitzada el segle passat, que mostra la verge dreta amb el nen en braços, sostenint un rosari. És una escultura policromada en tons pastels, que juntament amb el posat de la parella, recorden les immaculades barroques. Per altra banda, es conserven la clau de volta de la capella Mare de Déu del Roser, juntament amb quatre claus de volta on s'hi representen quatre àngels, que configuren una volta de creueria estrellada (figs. 48 i 49). Aquests dos vestigis configuren una llarga història de la devoció, que no deixa de ser representativa de moltes altres parròquies gironines, i que malauradament, han perdut tots els altres testimonis que les acompanyaven. Per exemple, no es conserven -o no s'han trobat- els llibres de confraria del Roser, tot i que se sap que hi havia instaurada la confraria del Roser, com es pot veure en el registre episcopal de Lletres.⁹⁵⁹

⁹⁵⁹ ADG, Registre de Lletres, U-219, f 45v, Legitimació de la confraria del Roser de Fornells, 3 novembre 1607. (També en ADG, Registre de Lletres, U-313, f 151v.)

Fig. 48. Clau de volta del Roser, església de Sant Cugat de Fornells de la Selva

Fig. 49. Volta de creueria estrellada, amb clau de volta de la verge del Roser i àngels, església de Sant Cugat, Fornells de la Selva.

La parròquia de Sant Cugat fou reconstruïda el 1578, com es pot llegir en el contracte que es conserva, entre obrers i parroquians i els mestres d'obres.⁹⁶⁰ En el mateix contracte de reconstrucció de l'església es veu com es pacta que es construeixi una capella a “la part del migdia conforme las altras de la nostra iglésia, ço es, tres pals més ampla amb una clau, y en dita clau un imatge, lo que dits obrés y parrochians demanaran y ab un arch doble envers la paret dins la isglésia y en dita capella una spiera envers migdia”⁹⁶¹. Avui en dia la capella del Roser de Fornells es troba al lateral sud, juntament amb les capelles de Montserrat i Sant Cugat i Vidal. Es conserven encara les claus de volta, en aquest cas es tracta d'una clau de volta central amb la imatge del Roser i quatre claus de volta, més petits, situats en els encreuaments de la volta de creueria estrellada; es pot especular que aquesta volta de creueria sigui l'arc doble, i aleshores, la capella del Roser podria haver estat creada amb aquesta reforma el 1578; malgrat aquest fet, la llicència per edificar una capella del Roser a l'església parroquial és de 1648, i per tant, es tractaria d'una altra capella i no la del Roser⁹⁶². Per altra banda, no es pot oblidar que el 1603 Sanxes Galindo estava realitzant el retaule del Roser per la parròquia de Fornells⁹⁶³, per tant, havia d'existir una capella a priori per instal·lar-hi el retaule.

⁹⁶⁰ L'església de Sant Cugat de Fornells de la Selva és reformada (quasi reconstruïda) el 1578, com es llegeix en el contracte “de enderrocar tota la isglésia y fonaments”; veure contracte a: CLARA, Josep. “Reformes a l'església de Fornells de la Selva a finals del segle XVI”. *Quaderns de la Selva*. 1980, núm. 2, pàg. 133-138.

⁹⁶¹ Ídem, pàg. 135.

⁹⁶² ADG, Lletres, U-254, f 85v; Llicència a la confraria del Roser de Fornells, d'edificar capella a la parroquial, 5 setembre 1648.

⁹⁶³ BOSCH BALLBONA, Joan. “Joan Sanxes Galindo,” *De Flandes...* pàg. 226.

Fig. 51. Retaule del Roser de l'església de Sant Cugat de Fornells de la Selva, segona meitat del XVIII. Arxiu fotogràfic Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, Fons Mas.

Aquest retaule de principis del XVII realitzat per Sanxes Galindo tampoc no té res a veure amb el retaule que es va cremar durant la Guerra Civil, del qual se'n conserva una fotografia (fig. 51). Es tracta d'un retaule unitari format per una gran fornícula emmarcada per un frontó sumptuós, sustentat per quatre columnes, de fust llis decorat amb garlandes, d'un sol ordre. El frontó segueix formes corbes còncaves i convexes, té quatre angelets asseguts sobre la cornisa, on se sustenten les quatre columnes⁹⁶⁴. Presideix el retaule, dins la gran fornícula, la Verge del Roser amb el nen, i s'endevinen al seus laterals, de genolls, dues escultures de Sants, tradicionalment Sant Domènec i Santa Caterina, aquesta es representa amb una gran

⁹⁶⁴ Les columnes i els angelets recorden el retaule major del convent de Santa Clara de Vic, de Pere Costa (destruït durant la guerra). De fet, Joan Bosch ja esmenta que "La línia encapçalada per Pere Costa va canviar la retaulística local, almenys la dels tallers capdavanters, ja que la solució reticular encara era admesa, de manera saltuària, per obradors més tradicionals [...]"; BOSCH, Joan. "L'Art del Retaule..." pàg. 42 i 43. I de retruc, els tallers "no capdavanters" assimilaven les noves propostes. Així doncs, cal emmarcar aquest modest retaule com al nou canvi de model que proposen els grans escultors del moment com Jacint Morató, per exemple el retaule major de Sant Lluc de Girona, o el retaule de la Basílica de d'Igualada, de Sunyer. Per exemple, l'ús de la columna de fust llis, amb decoracions vegetals, en paral·lel amb aquestes obres.

creu. En els laterals de la fornícula, entre les columnes hi ha dues imatges més, un sant mascle barbut a l'esquerra, i a la dreta una santa, irreconeixibles. Aquest retaule, fins ara anònim, cal situar-lo a partir de la segona meitat del XVIII.

I per últim, avui es conserva una escultura exempta de la Mare de Déu, que probablement no forma part de cap retaule, sinó que avui es troba inserida en una fornícula de pedra pesudogòtica (fig. 50).

Fig. 50. Imatge de la Mare de Déu del Roser, actualment a la capella del Roser de l'església de Sant Cugat de Fornells de la Selva.

Els dominics en els retaules

Un altre dels components que apareix en els retaules són les representacions de dominics, generalment Sant Domènec, però de vegades altres sants com Santa Caterina de Siena o algun altre sant de l'orde, com Sant Ramon per exemple. Els propagadors del culte formen part també de la iconografia del retaule, i generalment ho fan també amb cert protagonisme. Les imatges dels sants dominics solen ser exemptes i, quan són dues, flanquegen a la mare de déu, i si només hi ha sant Domènec, resta al costat de la imatge principal. L'aparició de Sant Domènec no és un fet circumstancial, sinó que en alguns casos està pautat i manat que aparegui la seva imatge, com en les ordinacions de Corçà (com ja s'han citat anteriorment): “[...] en lo altar de nostra Senyora del roser se ha de fer de bulto, o de pinsell un st domingo agenollat prenent rosaris de les mans de nostra Senyora”⁹⁶⁵ i molt

⁹⁶⁵ ADG, Parroquial de Corçà, llibre de Confraria, 1616-1797, confreres, s.f. Ordinacions 1616, veure doc. 88

semblants a les ordinacions de Sant Julià de Llor: “Quarto, que la capella a on está fundada dita confraria del lloc de Sant Julià del Llor, se colouia una imatge del *Nostre pare sant Domingo* amb la compostura de pendrer o acceptar lo rosari de les mans de Maria *Santíssima*.”⁹⁶⁶

A Sant Miquel de Fluvià es fa referència a la mateixa institució, però: “Encara que en lo altar del Roser no se encontra *Sant Domingo* agenollat com diu la institució de la Confraria (sino que se econtra dret); jo lo baix firmant consulti ab lo superior de *Sant Domingo* de Castello de Empurias *Fra Joseph Corominas*, per esser ausent lo Prior y me respongué que no hi havia dificultat en que dita confraria quedava en son vigor; fou dita consulta lo dia 27 Febrer de 1786. *Rector Joan Plaja, Rector*”⁹⁶⁷.

En els retaules conservats, la Mare de Déu i els dos sants apareixen a Olot, Sant Domènec i Santa Caterina agenollats, reben respectivament un rosari de la Verge i un del nen, distribució que es pot veure en les fotografies conservades del retaule de la parròquia de Sant Genís de Torroella de Montgrí⁹⁶⁸, a Arenys de Mar⁹⁶⁹, a Tossa de Mar⁹⁷⁰, i a Blanes⁹⁷¹.

Finalment en els contractes apareixen els sants seguint també aquesta disposició, de la mare de Déu dreta i sant Domènec agenollat, com s’especifica en el contracte de Regencós: “*Sant Domènec*, agenollat als peus de la Mare de Déu, de 4 pams i 1 i ½ respectivament”⁹⁷², o bé només es diu que hi ha d’haver una imatge de bulto de la Verge i sant Domènec, com a Argelaguer, a Cartellà o Llers; o bé Sant Domènec conjuntament amb Sant Ramon com a Saus, Llançà o Espolla; a Vilabertran sant Domènec està acompanyat de sant Pere Màrtir, o fins i tot a Arenys d’Empordà no es menciona a la verge però si a “un sant Domènec de bulto amb jesuset”. En canvi a Agullana, sant Domènec no és imprescindible, i només s’hi

⁹⁶⁶ ADG, Parroquial de Sant Julià de Llor, confreres Roser i Minerva, fol. 2v-3, ordinacions 1751, veure doc. 224

⁹⁶⁷ ADG, Parroquial de Sant Miquel de Fluvià, llibre de confraria del Roser, confreres, 1648-1800, s.f., 1786, veure doc. 243

⁹⁶⁸ Arxiu Parroquial de Torroella de Montgrí, Anònim, últim terç XVII- primer terç XVIII.

⁹⁶⁹ MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i Escultura Barroques a Catalunya. El Barroc Salomònic (1671-1730)*. Barcelona: Alpha, 1961, pàg. 131, núm. 76.

⁹⁷⁰ MOREÉ i AGUIRRE, David. *Cas Fuster: La família Martí a través dels seus documents*. Tossa: Quaderns d’Estudis Tossencs, 2000, pàg. 230.

⁹⁷¹ AMBL, fig. 63

⁹⁷² Contracte Regencós publicat a: SERNA Erika; SOLER, Santi. “Noves dades sobre els Perdigó, escultors baix empordanesos dels segles XVI - XVII”. *Estudis del Baix Empordà*. 2004, núm. 23, pàg. 50

posarà si hi ha lloc. Malgrat aquesta varietat, una de les més repetides és la que es presenta a Santa Pau: “a la dreta un rosari que dona a sant Domènec, agenollat a la part dreta de la verge.”

Així, els sants dominics, presidits per Sant Domènec, acompanyen a la Verge del Roser, tenen un lloc privilegiat dins del retaule, ja que estan a la part central i a més a més són escultures exemptes, tot i que sempre una mica més petites o agenollades, mostrant la servitud i devoció cap a la Mare de Déu. L'element que uneix aquest conjunt escultòric és, deixant de banda la composició i el joc de mirades, el rosari que passa de la mà de la Verge a Sant Domènec (i en el cas que hi sigui, del nen Jesús a Santa Caterina). Alhora aquest composició accentua el paper de sants protectors i la importància del rosari per arribar a la Verge i a Jesús, dues vies devocionals claríssimes. Pels fidels tenir plasmats els sants dominics a la iconografia del retaule els recorda els orígens de la devoció i l'estreta relació del roser amb els dominics, completant i accentuant el paper que aquests ja tenen en els sermons i la predicació, en les celebracions del Roser de maig i d'octubre, en l'aprovació de les confraries per part dels dominics.

Com passava en el cas de la Verge, la incorporació dels sants dominics en aquesta escena suposa un canvi en la iconografia i en la devoció. Si es recorden les primeres representacions rosarianes, la Mare de Déu apareixia envoltada de fidels de diferents estatuts i gèneres, tant laics com eclesiàstics. Aquestes representacions però ja no es troben, i ara són només els dominics els que es relacionen directament amb la Mare de Déu: així doncs, els dominics es presenten com a figures intercessores per arribar a la Verge, i per tant, cada cop menys accessible directament pels fidels. Els dominics prenen un paper més important, i es representen juntament amb la Verge, com una *sacra conversatione*. Aquesta iconografia mostra una escena més intimista i més solemne, i s'allunya de la imatge més festiva i multitudinària que es presentava en les Verges de Misericòrdia, o en les primeres escenes del rosari. Aquest canvi mostra doncs una transformació en la devoció, darrera la qual hi ha la voluntat de presentar la devoció com una religiositat més espiritual, íntima i solemne, i s'allunya del caràcter festiu i en certa manera, de les confraries, o millor dit, de la part festiva i supèrflua que tenen les confraries.

La substitució dels orants per els dos sants dominics suposa en certa manera prescindir del paper de fidel laic, i establir als sants dominics com a models i com a mitjancers per arribar a la Verge. Però per altra banda, l'estipulació de sant Domènec

i Santa Caterina, presenta la inclusió de gènere en la devoció (representat per un sant i una santa), com s'ha vist, un dels temes importants de les confraries del Roser.

Els misteris en els retaules

El primer cop que es troben els quinze misteris representats, de la manera que es coneixeran en les representacions d'època moderna, és en el gravat de Fra Francesc Domènech⁹⁷³ (fig. 21). És a dir, s'especifiquen el número de quinze, dividits en els tres conjunts de goig, dolor i glòria, configurat cadascun d'aquests per cinc misteris: els de goig són anunciació, visitació, naixement, adoració, Jesús entre els doctors; els de dolor són oració a l'hort, flagel·lació, coronació d'espines, calvari, crucifixió; i els de glòria són resurrecció, ascensió, pentecosta, assumpció i coronació de la Verge. Com ja s'ha exposat, els quinze misteris segueixen una estructura clara que es repeteix en els retaules. No es tracta de l'acompanyament de les escenes de la imatge principal, sinó que tenen una clara funcionalitat en l'oració. Per aquest motiu són sempre les mateixes, i no donen lloc a altres representacions, com podrien ser les ja esmentades del cavaller de Colònia, o les representacions de la Batalla de Lepant. I per aquest motiu, també apareixen mencionats en els llibres de confraria.

Fig. 21 Els quinze misteris del Roser, Fra Francesc Domènec, 1488.

L'aparició dels quinze misteris en els retaules però, malgrat hauria de semblar molt evident, no apareix en tots els retaules de manera completa, o en altres casos, no se'n té informació. Així, en les obres conservades, es poden veure les representacions dels quinze misteris en els retaules d'Amer, Olot, Tossa i les pintures

⁹⁷³ Veure capítol IV "Els dominics i la instauració de la devoció", a l'apartat "Els misteris: consolidació de la devoció per la confraria"

de Navata (tot i que no hi són representats els misteris de goigs però hi ha espai per aquests). Pel què fa els contractes conservats, es fa referència als misteris del Roser en més casos, a Besalú, Sant Feliu de Pallerols, el segon retaule de Palamós de 1620, Batet, Cartellà, Agullana, Santa Pau, La Pinya, Camallera, Arenys d'Empordà, Llançà, Begudà, Maçanet de Cabrenys, Rupià i en el contracte d'Olot, del qual hi ha el retaule conservat. En alguns casos s'explicita que els misteris siguin els quinze, com per exemple a Batet, on hi ha d'haver quinze quadres amb les quinze històries, en d'altres només de manera general es parla de misteris, com el cas de Besalú, i en altres casos, els misteris són menys, com a Llers⁹⁷⁴ i a Saus, on en els dos casos hi ha d'haver 9 misteris: “els més convenients”⁹⁷⁵, a Espolla 6 misteris⁹⁷⁶ i a Sant Iscle de Colltort 10 misteris⁹⁷⁷.

El fet que no es realitzin tots els misteris es pot donar per diferents motius, sobretot per manca d'espai a l'altar o per un ajustament en les dimensions i el preu, però malgrat la causa, la conseqüència suposa haver d'escollir quins es representen i quins no, i per tant, es trien aquells “més convenients”, o dit d'un altra manera, els que es consideren més importants. Així, pel què fa els misteris de goig, el naixement és una de les escenes que sempre apareix (tenint en compte que a Espolla és l'únic que es coneix dels sis misteris), i l'anunciació seria l'altre, tenint en compte en aquest cas el retaule de Cadaqués, que com el d'Espolla apareixen sis misteris. En els misteris de glòria, la coronació és una de les altres escenes que apareixen sempre, i sovint en un lloc destacat; i pel què fa els misteris de dolor, la crucifixió sol ser un altre misteri representat i que alhora ocupa un lloc destacat. En els quatre casos, es tracta d'escenes de Crist i de la Verge molt conegudes i representades en molts d'altres programes iconogràfics més enllà de la Mare de Déu del Roser, per tant, es torna a buscar la generalització i l'omnipresència de la Verge i Crist.

En general però, no es pot perdre de vista que el que marcava l'ordre dels misteris i l'estructura dels retaules eren les **traces**⁹⁷⁸. Aquestes són els dissenys

⁹⁷⁴ A Llers: passió, tres reis, oració a l'hort, coronació, anunciació, naixement, assumpció, vinguda de l'esperit sant, crucifixió

⁹⁷⁵ Saus, contracte transcrit a: SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. “Documents per a la història...”, pàg. 32-33, amb les següents escenes: naixement, anunciació, visitació, adoració dels tres reis, presentació, coronació, assumpció, i al tauló més alt, Crist (envoltat de dues imatges o misteris més)

⁹⁷⁶ L'únic que s'especifica és el naixement

⁹⁷⁷ Que són: visitació, coronació, anunciació o salutació; presentació de la Verge al temple, naixement de Jesús; oració a l'hort, Jesús predicant entre els doctors; flagel·lació, crucifixió, resurrecció.

⁹⁷⁸ Sobre les traces veure: BASSEGODA i HUGAS, Bonaventura. “Panorama del dibujo ornamental y de retablos en Cataluña”. Dins CAVI, Sabina de, *Dibujo y ornamento. Trazas y dibujos de artes*

previs dels retaules, on es presenta la proposta que es realitzarà i que ha de ser aprovada pels comitents de l'obra; aquests dissenys eren necessaris per realitzar l'obra, i primerament per encarregar-la, és a dir, el contracte i la traça eren indispensables. Sovint aquestes traces eren aprofitades d'altres obres, en conseqüència, hi havia retaules que seguien els mateixos models, i aleshores no calia fer-ne una de nova. Així, apareix en diversos contractes la referència a la traça, com ara el cas de La Pinya, es diu que cal seguir la traça, i per tant, que es pintin els misteris i les imatges que apareguin a la traça, però que els misteris que no hi càpiguen, es pintin al voltant de la imatge⁹⁷⁹. O bé a Agullana, la traça en aquest cas s'anomena "lo qual pragamí tenen dits honorables cònsols y consellers de dexar a dit Oliu per febricar dit retaule, y després de ser febricat dit retaule aie dit Oliu de tornar dit pragamí"⁹⁸⁰.

Encara més interessant és el cas de Maçanet de Cabrenys, on en el contracte es diu que cal pintar el retaule amb "las historias y figuras en la orde y manera a que està continuat en un memorial scrit de mà del pare Miquel Llaudés, religiós de la companyia de Ihesús, residint en lo collegi de Sant Martí de Girona", però malauradament no es va concretar res més que aquesta referència i de "pintar al oli los quinze misteris del Roser, dividits en varios taules en manera que estiguim proporcionats"⁹⁸¹.

Les traces dels retaules s'han conservat en alguns casos, com es veurà a continuació. Es tracta de dibuixos on es representa el retaule en el seu alçat i la seva planta. En l'alçat es representa l'estructura, els elements arquitectònics, la composició general, i també, algunes de les imatges i escenes que s'hi representen. La imatge central hi apareix generalment, i les escenes es solen representar en una meitat del disseny; sovint només es realitzava una meitat del dibuix o bé s'aprofitaven les dues meitats per fer-hi dues propostes.

decorativas entre Portugal, España, Italia, Malta y Grecia, Córdoba: De Luca editori d'Arte, 2015; BASSEGODA i HUGAS, Bonavnetura. "Les traces dels retaules barrocs. Proposta per a un primer catàleg". Dins *El Barroc Català. Actes de les Jornades sobre Barroc Català*, Barcelona: 1989, pàg. 187-269; BOSCH BALLBONA, Joan. "Traça per un retaule del Roser". Dins BOSCH, Joan. *Alba Daurada*. pàg. 152-155; MARTÍ FELIU, Elisensa. "Projecte per a un retaule de la Verge del Roser". Dins *Alba Daurada*, pàg. 319-322.

⁹⁷⁹ Contracte publicat a: SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós...*, pàg. 143-144, Retaule contractat a Antoni Jaume Vilanova, el 1602. Veure altres exemples en l'annex: buidat de contractes.

⁹⁸⁰ SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. "Documents per a la història..."

⁹⁸¹ Ídem. pàg. 242, encarregat a Gaspar Peyrachs, pintor, el 1639. Tampoc no es té informació de qui era Miquel Llaudés.

En els **llibres de confraria** és poc freqüent trobar referències dels quinze misteris, ja que en general apareixen notícies generals del retaule en relació als pagaments, sense especificar la seva composició o altres temes formals. Tot i així, si que hi són presents en alguns casos (com els anteriorment citats), com ara a Garrigoles, on es diu que el retaule del Roser està fet “amb los quinze misteris fets a mig relleu”⁹⁸², a Romanyà de la Selva, on s’explica que a l’església hi ha “altar de Nostra Senyora del Roser amb los misteris del Rosari”⁹⁸³, a Sant Gregori, entre el que s’ha pagat “14lliures 8 sous 8 diners de las imatges que se feren per los misteris”⁹⁸⁴ i a Vilobí d’Onyar (a principis del XIX)⁹⁸⁵.

Ordenació dels misteris dins del retaule.

Aquestes tres elements que configuren els retaules del Roser són importants, a més a més del significat, perquè conformen **l’estructura**, sempre hi quan hi apareguin tots els elements. Així, suposadament ha de ser un retaule on hi hagi cabuda per quinze taules i tres grans imatges de cos rodó. A partir d’aquests elements doncs, es troben diferents solucions representatives, que sovint fan pensar en un trencaclosques. Així, hi ha retaules de tres carrers, com el d’Amer amb bancal, àtic i dues andanes partides en dos taules; el de Cadaqués, també amb tres carrers, però amb bancal i dues andanes amb una escena cadascuna; el de Sant Iscle de Colltort, amb tres carrers, bancal i tres andanes, o a Llers d’estructura semblant; retaules amb cinc carrers i tres andanes i coronació, com el d’Olot; retaules unitaris, com ha s’han vist; o distribucions d’escenes al voltant de la imatge de manera circular, com l’antic retaule de Sant Esteve d’en Bas o a Blanes, o estructures mixtes, entre carrers i capçal circular, com a Navata.

La data de realització dels diferents retaules també es mostra a través de les diferents **tipologies, estructures i estils**, així, el retaule d’Amer de finals del segle XVI, està format per taules pintades, malauradament no es conserven els guardapols, columnes, i cap escultura exempta que pugui donar més pistes de l’obra global, però

⁹⁸² ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844, s.f. 10 de juliol de 1685, veure doc. 103

⁹⁸³ ADG, Parroquial de Romanyà de la Selva, confreres, 1695-1860, s.f., veure doc. 203

⁹⁸⁴ ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f., 1776, 1778 i 1782 referències als misteris, docs. 216, 217 i 218.

⁹⁸⁵ ADG, Parroquial de Vilobí d’Onyar, Confraria del Roser, comptes, 1614-1879, fol. 246v-247. Veure doc. 353 “[...] los obrers de Nostra Senyora del Roser [...] consertaren la fabrica de dit retaule ab lo senyor Francsico Diumer, escultor de Gerona, ab la condició que debia ser confrome a la Planta, firmada per mi, y ab las imatges de Maria Santíssima, Sant Domingo y Santa Catharina en lo centro, y los quinze misteris del Santíssim Rosari al rededor [...]”

que pel que es conserva és substancialment diferent del d'Olot, de principis del XVIII, un retaule esculpit, amb una estructura preponderant amb columnes salomòniques, diverses escultures exemples, fullatges, garlandes, marcs, fornícules... Però en els dos casos, les imatges (assegurant que la imatge desapareguda del retaule d'Amer és una Verge del Roser) i les escenes són les mateixes.

La mateixa evolució general del retaule condiciona tant la distribució dels retaules del Roser com la seva iconografia, fins el punt que en alguns retaules unitaris desapareixen les escenes dels misteris, o cal que es busquin noves solucions per quadrar les representacions dels retaules rosarians amb el gust i l'estètica de l'època. Així, els retaules d'estructura reticular, on es distribueixen les escenes en els carrers i les andanes, permeten aconseguir una distribució clara i relativament fàcil de les escenes, com es pot veure en l'exemple del retaule d'Amer. Però els retaules van prenent diferents formes, i es va abandonant les estructures a la romana per donar pas a noves estructures. En el retaule d'Amer les escenes narratives tenen el màxim protagonisme (en aquest cas el fet que només es conservin les taules pintades ho accentua), i com es veurà a continuació, apareixen tots els quinze misteris. La introducció de relleus enlloc de les taules pintades, a partir del segle XVII, continua en general amb la mateixa voluntat de narrativitat, tot i que amb un substancial canvi de concepte. En el retaule de Cadaqués, continua l'estructura reticular, tot i tractar-se de plafons esculpits i la introducció de les columnes salomòniques, dos dels grans elements que configuraran una època en la producció de la retaulística. En el retaule d'Olot la retícula ja no és tan clara, malgrat es continuen esculpint els quinze misteris, però d'una manera molt més dinàmica. La imatge de la Verge o del grup de Verge i sants dominics va guanyant preponderància; en els retaules unitaris, com en cas de Beget, el que ocupa l'espai és el grup escultòric i l'arquitectura o l'estructura del retaule. S'ha anat perdent la narrativitat, i per tant, en el cas del Roser, la inclusió dels misteris en les estructures. En aquest canvi d'estructura, cal buscar noves solucions si es volen inserir els misteris del Roser; realment, l'estructura reticular era molt adequada per representar aquestes escenes, i en els retaules unitaris, la narrativitat desapareix.

Les estructures reticulars

Les estructures reticulars, "a la romana" o "a la italiana" són aquelles estructures de retaule que estan formades per taules, ja sigui pintades o esculpides

amb escenes narratives, organitzades de manera reticular, és a dir, formant carrers i andanes, de tal manera que la composició final s'assembla a una retícula o a una pantalla. Les taules estan emmarcades per elements arquitectònics, com ara columnes, frisos, o d'altres elements que són els que construeixen la composició. En els retaules del Roser les taules es reserven per escenificar-hi les històries dels quinze misteris.

Les històries dels quinze misteris estan pensades d'una manera sincrònica, de tal manera que s'ordenen els esdeveniments en el temps; així en primer lloc esdevenen els misteris de goig, després els de dolor i per últim els de glòria (començant tot el cicle amb l'anunciació i acabant-lo amb la coronació – com la part superior del retaule d'Amer). Allò interessant és veure si es segueix aquesta sincronia en els retaules i també és interessant tenir en compte la suggerència que es fa de resar el rosari en diferents dies de la setmana, així, es tenen dos dies per resar cada un dels grups de cinc misteris, i tres dies en el cas dels gloriosos. És a dir, si hi ha alguna seqüència paral·lela entre imatge i oració.

Tot i que no segueixen una pauta exacte, sí que es pot traçar una pauta general en la distribució dels misteris en el retaule. En els casos que la distribució ho permeti, es poden presentar de tal manera que els conjunts dels cinc misteris conformin una andana, així la distribució seria, a la part més baixa, els misteris de dolor, a la part central, els misteris de goig, i a la part superior, els misteris de glòria. Tot i això, aquesta distribució ideal és molt poc freqüent en els retaules, ja que pocs d'ells presenten una distribució que permeti aquesta estructura, així doncs, finalment les estructures acaben trobant estratègies varies per encabir-se satisfactòriament en els retaules. En alguns retaules es completen les quinze escenes amb alguna oferta, com per exemple l'epifania, en el cas del retaule del Roser de Sitges, o bé amb la dormició de la Verge, en el cas del retaule de Mataró. En molts altres casos el que cal fer és retallar el nombre de misteris, així en el retaule de Cadaqués només es representen dos misteris de cada (dos de goig, dos de dolor i dos de glòria), això sí, seguint l'ordre esmentat: a la part inferior els de dolor, a la part central els de goig i a la part superior els de glòria. En la majoria de casos, l'àtic dels retaules està format per o bé la coronació de la Verge o bé la crucifixió. Aquests dos misteris són els últims misteris de glòria i de dolor respectivament, i la inclusió d'un o altre en la part alta del retaule dóna un caire o altre a tot el retaule, ja que o bé és coronat per Crist o bé és coronat per la Verge.

L'estructura de les mateixes escenes dels misteris permet també una ubicació o altre dins del retaule. El cas més clar és el de l'anunciació, que permet dividir l'escena en dos, en tant que en un costat es representi a Gabriel i a l'altre la Verge, i per tant, es poden situar en dos carrers laterals, com és el cas del retaule del Roser d'Amer, atribuït a Joan Sanxes Galindo (Md'A). Hi ha també altres escenes que poden determinar la ubicació dins del retaule, o bé a la inversa; per exemple el cas de la crucifixió. Aquesta escena necessita un espai preferiblement vertical, però en alguns casos es troba en la part central del bancal, taules que tendeixen a l'horitzontalitat, en aquest cas, enlloc de representar-se una crucifixió, es pot representar a Jesús mort just després del davallament o una pietat (són els casos d'Amer i de Mataró).

Pel què fa l'ordre dels mateixos misteris, tampoc no es pot traçar una pauta exacte. En alguns casos estan ordenats segons la temporalitat, és a dir, segons l'ordre de resar-los, d'esquerra a dreta en el retaule (Sitges). En altres casos estan aparellats en els carrers (Amer, Olot). Seguint la lògica entre retaule i pregària, aleshores es podria dir que cada dia de la setmana es contemplaria un pis diferent del retaule, ja que cada dia es resarien cinc misteris determinats. A més a més de la contemplació i del res dels Avemaries i Parenostres per cada misteri, era indispensable utilitzar el rosari per tal de no descomptar-se en les pregàries. Així doncs, aquests tres elements formen part del mateix conjunt, per tant, són complementaris i formen una unitat.

Amer i Camallera. Joan Sanxes Galindo i les obres documentades

Fig. 52. Retaule del Roser del Monestir de Santa Maria d'Amer, Joan Sanxes Galindo, Md'A

Els dos retaules més antics conservats són el retaule del Roser del Monestir d'Amer, i dues taules conservades d'un possible retaule del Roser de Camallera, tots dos conservats al Museu d'Art de Girona, i atribuïts a Sanxes Galindo, un dels artífexs més prolífics de la província de Girona en aquesta època, del qual se li han documentat fins a nou retaules del Roser. Aquest pintor fou actiu entre els anys 1586 i 1621, data de la seva mort; durant aquests anys realitza obres per la zona de Girona, i deuria tenir el seu taller a aquesta ciutat tot i que també està documentat a la Garrotxa entre 1589 i 1593.⁹⁸⁶

⁹⁸⁶ Sobre Sanxes Galindo veure: CLARA, Josep. "Pintors forasters...", pàg. 97-112. BOSCH, Joan. "Joan Sanxes Galindo", *De Flandes...*, pàg. 225-226. Remarcar només que en el seu testament, tal i com assenyala J. Bosch, deixa misses pagades per l'altar del Roser de Sant Domènec. Veure també, SANTAMARIA COLOMER, Dora. "Cat. 27. Joan Sanxes Galindo. Retaule del Roser. Pentacosta i Nativitat, Resurrecció i Anunciació.". Dins BOSCH, Joan et alt. *De Flandes a Itàlia*. pàg. 163-166; ESTEVA i CRUAÑAS, Lluís; BAUTISTA i PARRA, Jordi. "El retaule renaixentista de Santa Cristina d'Aro". *Estudis del Baix Empordà*, Institut d'Estudis del Baix Empordà, núm.12, 1993, pàg. 151-172.

El retaule del monestir d'Amer es conserva quasi íntegre pel què fa les taules, però en manquen la imatge central i tot l'aparell de fusta que sostenia el retaule. Malauradament tampoc no es conserva el contracte ni documentació referent.⁹⁸⁷ Com apunta X. Solà, podria tractar-se d'un retaule realitzat per la parròquia de Sant Miquel d'Amer, i que s'hagués traslladat posteriorment al monestir. Es tracta d'un retaule realitzat segurament a finals del segle XVI, i consta de diferents fragments, dividits en taules de fusta pintada. En total s'hi representen les quinze escenes que corresponen als quinze misteris, en un total de setze compartiments, ja que l'anunciació està representada en dues taules, una on s'hi representa l'arcàngel i l'altre la Verge. No és una qüestió del tot banal, ja que la representació en setze espais permet una distribució més equilibrada que no pas les quinze taules, que difícilment es poden representar simètricament si no és que s'afegeix alguna escena. Les taules estan estudiadament ordenades, seguint dos criteris, l'ordre dels mateixos misteris i les possibilitats de l'estructura del retaule. Aquest retaule, o si més no el que es conserva avui en dia, està dividit per tres carrers, quatre andanes, una predel·la i un àtic. Els cinc misteris de goig es distribueixen de la següent manera: el misteri de l'anunciació, com ja s'ha dit, està situat a l'àtic del retaule, dividit en dues parts, en tant que cada una ocupa una andana lateral. Els quatre misteris restants estan situats a les andanes laterals ocupant el primer i el segon pis. Així a l'esquerra de l'espectador hi ha la visitació al primer pis i la presentació al temple al segon, i a la banda dreta de l'espectador, el naixement al primer pis, i Jesús entre els doctors al segon. Per tant, deixant de banda el misteri de l'anunciació, els altres misteris s'haurien de llegir d'esquerra a dreta i de dalt a baix, per tal de seguir l'ordre cronològic dels fets i les mateixes oracions. Els misteris de dolor en canvi ocupen la predel·la i dues escenes de l'andana central. Al bancal hi ha, d'esquerra a dreta (vista de l'espectador), l'oració a l'hort, el davallament o plany i la flagel·lació. En els pisos tercer i quart del carrer central hi ha la coronació d'espines i el calvari respectivament. La lectura adequada seria, primer l'oració a l'hort, després la flagel·lació (els dos laterals del bancal), aleshores caldria fer un salt al tercer pis del carrer central on hi ha la coronació d'espines, seguir el quart pis amb el calvari, i per últim tornar a la part central del bancal on hi ha el davallament o plany. Hi ha un fet curiós en l'elecció dels misteris de dolor, i és el fet de representar un davallament o

⁹⁸⁷ Sobre el retaule d'Amer veure: BOSCH BALLBONA, Joan. "Joan Sanxes Galindo", *De Flandes a Itàlia...*, pàg. 225-226 ; SOLÀ i COLOMER, Xavier. "La reforma catòlica...", pàg. 298-299.

un plany enlloc de representar la crucifixió, que en molts casos és una escena que pren un lloc rellevant, normalment a l'àtic, disputant-se el protagonisme amb la coronació de la Verge. En aquest cas es tria el davallament o el plany, fet que permet una representació adequada amb l'espai que té destinat, és a dir, una taula horitzontal. Cal dir que tot i que els cinc misteris de dolor estipulats són l'oració a l'hort, la flagel·lació, la coronació d'espines, el calvari i la crucifixió, en el llibre de Taix, edició de 1597, l'autor culmina els cinc misteris dolorosos amb una oferta, on hi ha una imatge del davallament o plany i una oració, com la resta de misteris.⁹⁸⁸ Per últim, els cinc misteris de glòria queden repartits a la part superior del retaule, a la part central de l'àtic, a la coronació del retaule, hi ha la coronació de la Verge, en el carrer lateral esquerra hi ha, de baix a dalt, la resurrecció i l'ascensió, i a la dreta, també de baix a dalt, el pentecostès i l'assumpció. A diferència dels misteris de goig, en aquest cas la lectura es fa primer d'una andana (l'esquerra de baix a dalt) i després el dret (també de baix a dalt) culminant amb la coronació a l'àtic. Aquesta lectura ascendent es pot donar per diversos motius: per la mateixa naturalesa dels misteris (glòria), per la representació de les escenes, en aquest cas l'ascensió i l'assumpció ambdues són escenes on els personatges ascendeixen i per tant, estan col·locats en la part superior, i per últim, aquesta lectura també ens porta cap a la culminació dels misteris a la part superior, és a dir, a la coronació de la Verge.

No se sap si aquestes escenes anaven acompanyades d'altres figures esculpides, però segurament que la figura de bulto era la de la Mare de Déu del Roser, col·locada entre els misteris de goig.

Sanxes Galindo va realitzar molts altres retaules del Roser que malauradament no es conserven, a part de les quatre escenes conservades al Museu d'Art de Girona, provinents del **retaule del Roser de Camallera**.⁹⁸⁹ En aquest cas es conserven dues taules amb dues escenes cadascuna: la resurrecció i l'anunciació per una banda, i el pentecostès i el naixement per l'altra. Segurament el retaule també seguia un orde raonat, ja que a les dues taules es representen, a la part superior, misteris de glòria, i a la part inferior, misteris de goig, i a més a més, es representen respectivament els misteris en el mateix ordre, és a dir, l'anunciació és el primer misteri de goigs, i la resurrecció és el primer misteri de glòria, i el pentecostès i el

⁹⁸⁸ TAIX, Jeroni. *Llibre del miracles...* 1597, pàg. 57.

⁹⁸⁹ Veure SANTAMARIA i COLOMER, Dora. "Cat. 27. Joan Sanxes Galinso. Retaule del Roser..." pàg. 163-166.

naixement són els tercers misteris respectivament. El contracte del retaule és de 1603 entre el pintor i els pabordes de la confraria del Roser de Camallera, pel qual s'acorda de pagar-li 60 lliures, i té set mesos per realitzar-lo⁹⁹⁰. En el contracte no s'especifica massa com ha de ser el retaule, fins i tot, tampoc no es pot assegurar que estigués format per quinze misteris, ja que només parla de misteris en general, per tant, no es pot especular massa sobre la seva forma, només es pot dir que seguia una estructura diferent que la d'Amer, i per tant, que en cada cas l'autor va seguir unes traces diferents. Pel què fa a la traça, es fa referència que cal seguir-la, i que aquesta li proporcionarà el rector.

D'aquest mateix autor es conserven dues taules on s'hi representa l'Assumpció i l'Ascensió. No se sap la procedència, hom creu que podrien pertànyer al mateix retaule de Camallera, tot i que les mides i la paleta són diferents⁹⁹¹.

El 1587 a **Sant Feliu de Pallerols** pinta el retaule realitzat pel fuster Joan Bosch el 1583. El fuster Joan Bosch realitza la traça del retaule, i cobrarà 80 lliures en tres terminis per realitzar tot l'enfustament en un any. Així, quatre anys més tard Sanxes Galindo, que apareix a la documentació com a pintor de Barcelona, és contractat per realitzar la part pintada, per la qual li pagaran 190 lliures. Havia de seguir la traça, on hi havia representades històries de la Verge. En aquest cas no s'especifica quines escenes, sinó que cada taula ha de tenir una escena pintada a l'oli i amb color fins, seguint una traça realitzada pel mateix pintor⁹⁹². L'encàrrec de l'obra no el realitza la confraria, sinó que és per part dels obrers i el rector de l'església parroquial, però excepcionalment, el retaule no és per una capella dins de la parròquia, sinó per una capella independent construïda al "prat o plasa verda" de la vila.⁹⁹³ Aquest retaule es vendrà, el 1796 per deu lliures a Vilagran, per la capella de

⁹⁹⁰ Transcripció del contracte: SANTAMARIA COLOMER, Dora. "Cat. 27. Joan Sanxes Galindo. Retaule...", pàg. 166.

⁹⁹¹ Ídem. Santamaria creu que no es tracta del mateix retaule per aquests motius, i també perquè en les altres taules es conserven dos escenes per taula i en aquestes no. Però com s'ha vist en el retaule d'Amer, aquesta no és necessàriament raó, ja que es conserven taules amb escenes dobles o bé soles, i de diferents mides.

⁹⁹² Curiosament en aquest cas, es citen dues traces diferents, per una banda la traça de l'escultor i per altra banda, la traça del pintor; entenent que cada un s'ocupa de les parts que li pertocuen. Pel tema relacionat amb les traces veure BOSCH BALLBONA, J. "Traça per a un retaule del Roser...", pàg. 152-155,

⁹⁹³ MURLÀ i GIRALT, Josep. "Dades relacionades amb quatre retaules destinats a esglésies de la Vall d'Hostoles". *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*. 1990-1991, Pàg. 221-238. Transcriu el contracte d'enfustament i el de pintura. SOLÀ i COLOMER, Xavier. "La capella del Roser de Sant Feliu de Pallerols". *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*. 2005, pàg. 123 – 148. SOLÀ i COLOMER, Xavier. *La reforma catòlica...* pàg. 298; BOSCH BALLBONA, Joan. "Joan Sanxes Galindo". *De Flandes...*, pàg. 225. El cas de les capelles independents, és a dir,

Sant Josep, ja que un parell d'anys abans s'havia encarregat un retaule nou a Dalmau Massegur (veure a continuació).⁹⁹⁴

El 1592 el contracta la confraria del Roser, els cònsols i els obrers de la parròquia de **Santa Maria de Batet** per pintar el retaule. El preu és de 210 lliures per pintar els quinze misteris i un Ecce Homo i un sant Francesc al bancal, i té divuit mesos per finalitzar l'obra. En el contracte també s'especifica que ha de pintar en els quinze quadres de sobre el bancal els quinze misteris del Roser⁹⁹⁵. Els administradors de la confraria de **Fortià** li encarreguen la pintura del seu retaule el 1596, feina que el 1599 encara no haurà acabat.⁹⁹⁶ El 1597 el pintor treballa en el retaule del Roser de **Santa Coloma de Farners**.⁹⁹⁷ Sis anys més tard, el 1603, pinta el retaule de **Fornells** pel preu de 140 lliures.⁹⁹⁸ El retaule de **Cassà de la Selva** realitzat per Felip Enric, el daura Sanxes Galindo el 1606.⁹⁹⁹ I a **Santa Pau** el 1611 daurarà el retaule realitzat nou anys abans per l'escultor Joan Pujades. Els dos contractes conservats per aquesta obra de Santa Pau permeten quasi fer-ne una reconstrucció, pel gran detall que exposen. El 1602 els obrers i els cònsols de la vila i parròquia contracten a Joan Pujades, escultor d'Olot, per fer el retaule del Roser, segons la traça. És un retaule que ha d'ocupar tota l'amplada i alçada de la capella, realitzat en fusta d'àlber. Ha de tenir quinze compartiments on s'hi hauran de pintar els quinze misteris, i al mig hi haurà d'haver una fornícula amb la imatge de bulto de la Mare de Déu del Roser lliurant el rosari a Sant Domènec, agenollat al costat dret de la Verge. El 1611 es contracta a Joan Sanxes Galindo per finalitzar el retaule, aquest cop són els pabordes de la confraria i els cònsols de la vila i parròquia qui signen. Es tracta també d'un contracte molt detallat, on es demana que l'escultura de la Mare de Déu es dauri amb or fi, després es posi color i seguidament s'esgrafii i s'estofin les roses i les encarnacions, o bé que es daurin els elements arquitectònics, es diu els colors que

únicament dedicades al Roser en aquest cas no és exclusiu d'aquesta vila; segons X. Solà, hi havia capelles del Roser a Olot 1506, Foixà, 1570; Calella, 1572; Porqueres, 1590; Llagostera, 1592; Maçanet de la Selva, 1596; veure també les referències a MARQUÈS, Josep M. *Ermites i santuaris de la Diòcesi de Girona*. Girona: Diputació de Girona, 2000, pàg. 57, 79, 92, 99, 116, 127.

⁹⁹⁴ SOLÀ i COLOMER, Xavier. "La capella del Roser...", pàg. 141. Veure següent apartat per aquest retaule.

⁹⁹⁵ SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós...*, pàg. 127-128.

⁹⁹⁶ CLARA, Josep. "Pintors forasters..." pàg. 100.

⁹⁹⁷ SANTAMARIA COLOMER, Dora. "Cat. 27. Joan Sanxes Galindo. Retaule...", pàg. 166. L'autora ha localitzat el contracte de pintura.

⁹⁹⁸ BOSCH BALLBONA, Joan. "Joan Sanxes Galindo", *De Flandes...* pàg. 226, alhora citat de SANTAMARIA, Dora. "L'art a Girona 1600-1615. Recerca documental i estudi analític". Tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1989, retaules del Roser referents a Fornells, Camallera, Cassà, docs. XXV, XXVI, XLII, pàg. 464-465.

⁹⁹⁹ BOSCH BALLBONA, Joan. *De Flandes...* pàg. 227.

s'han d'utilitzar (els acanalats de les columnes de blanc, les motlures de blau...), i en el cas dels misteris, només es diu que a cada taula hi ha d'haver un misteri. Per aquesta feina, que ha d'estar acabada en una mica més d'un any, el pintor cobrarà 235 lliures dividides en tres pagues.¹⁰⁰⁰

El retaule d'Amer i les taules de Camallera són els únics testimonis de retaules del Roser pintats que es conserven, però les notícies de contractes mostren que hi havia una gran proliferació de retaules del Roser amb taules pintades, que es van realitzant fins a principis del segle XVII¹⁰⁰¹. Aleshores, les notícies referents a retaules comencen a ser sobre taules esculpides, i per tant, apareixen més referències a escultors i dauradors. És un fet generalitzat en tota la producció de retaules, a partir del segle XVII es van substituint les taules pintades per relleus, segurament per diferents motius, potser per la major visibilitat i efecte que dona l'escultura, per la influència del retaule de del Monestir de Montserrat fet per Esteban Jordán, i pel canvi de gust que es podia donar per aquests aspectes i per la influència de les obres a la península.¹⁰⁰²

Vilabertran

El retaule del Roser de l'església parroquial de **Vilabertran**, avui desaparegut, també seguiria l'estructura reticular. A diferència de la gran majoria de retaule del Roser, aquest és un retaule per l'altar major, per tant, les seves característiques també són diferents, com ara les mides (30 pams d'alçada i 20 pams d'amplada, com es pot llegir en el contracte¹⁰⁰³) o bé el temps d'execució. Es conserva una fotografia d'abans de la destrucció del retaule, però malauradament no es pot apreciar gran cosa. Es pot distingir que es tracta d'un retaule que ocupa tot l'absis, es pot entreveure l'estructura, formada per dos andanes, i tres o cinc carrers; destaca la part central amb la fornícula i la imatge de "bulto" de la Mare de Déu. El contracte no ajuda tampoc a desxifrar el que no veiem: no especifica les escenes o altres detalls, ja que es demana que cal seguir la traça que proporcionen els cònsols i que després s'ha de retornar; només descriu que hi ha d'haver tres fornícules, la central amb la imatge de la Mare de Déu, i en les "altres dues", les imatges de Sant Domènec i Sant Pere Màrtir.

¹⁰⁰⁰ SALA GIRALT, Carme. *L'art religiós...*, pàg. 141-143 i 149-151.

¹⁰⁰¹ Veure annexes buidat de contractes.

¹⁰⁰² BOSCH i BALLBONA, Joan. "L'art del retaule...", pàg. 36.

¹⁰⁰³ Transcrit per: SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. "Documents per a la història...", pàg. 236-237

Fig. 53. Retaule del Roser, altar major, església parroquial de Santa Maria de Vilabertran, 1606, Rafel i Josep Oliu. Fotografia: Arxiu del Museu d'Arqueologia de Catalunya de Girona, Fons Botet.

Arenys de Mar

El 1625 la confraria del **Roser d'Arenys de Mar** contracta a Agustí Pujol per la construcció del retaule del Roser per la capella del a confraria, destruït al 1936 (fig. 54)¹⁰⁰⁴; Agustí Pujol alhora contracta a Josep Oliu per tal que l'ajudi, en un moment que el seu taller té tres encàrrecs simultanis¹⁰⁰⁵. El retaule es daurarà el 1636 per Joan Basi. Es tracta també d'un retaule reticular, en aquest cas però, ja es realitzen relleus enlloc de taules pintades, canvi que apareix en aquesta època i que es donarà al llarg de tot el XVII i XVIII, fins a la desaparició de qualsevol tipus de plafons. Aquest retaule és una pantalla formada per tres carrers, dues andanes i un àtic. Al carrer central destaca la fornícula a la primera andana, amb les imatges exemptes de la Mare de Déu del Roser, Sant Domènec i Santa Caterina, flanquejant la imatge. En aquest cas la representació dels misteris es redueix a sis, curiosament repartits de la següent manera: dos de goig, un de dolor i tres de glòria. Així a la primera andana hi ha els misteris de goig, amb l'anunciació i l'adoració o naixement,

¹⁰⁰⁴ També a MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya. El primer barroc (1600-1670)*. Monumenta Cataloniae, vol. X, ed. Alpha, Barcelona: 1961, planxa núm. 76, pàg. 131

¹⁰⁰⁵ Veure BOSCH BALLBONA, Joan. *Agustí Pujol. La culminació de l'escultura renaixentista a Catalunya*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2009, pàg. 177 i s.

a l'esquerra i a la dreta respectivament; a la segona andana en canvi, hi ha la flagel·lació al carrer lateral esquerra (misteri de dolor), a la part central l'assumpció de la Verge i a la dreta la resurrecció de Crist (dos misteris de glòria). A l'àtic en canvi, s'hi representa la coronació de la Verge; potser si s'hi hagués representat la crucifixió els sis misteris s'equilibrarien, però aquesta elecció dóna preponderància a la Verge, així tota la part central del retaule hi ha tres imatges de la Verge, i deixa en canvi que en la segona andana es representin imatges de Crist que flanquegen l'assumpció. Aquesta tria de misteris però, sembla que no acabà de convèncer, ja que més d'un segle tard s'encarrega a Lluís Bonifàs la resta de misteris pels laterals de la capella¹⁰⁰⁶.

Fig. 54. Retaule del Roser d'Arenys de Mar, Fons Francesc Blasi, 1925. Centre Excursionista de Catalunya.

Inevitablement, aquest retaule d'Arenys s'ha de posar en relació amb el retaule del Roser de la Catedral de Barcelona, i també, cal tenir molt present la proliferació de retaules rosarians que realitza Agustí Pujol, sobretot a la diòcesi de Barcelona, com ara el de Sarrià, de 1617, i que marca una fita i alhora un després en la retaulística

¹⁰⁰⁶ Ídem, pàg. 179.

rosariana¹⁰⁰⁷. Aquest retaule de Sarrià, també destruït, serà un precedent pel retaule, conservat, de la catedral de Barcelona, i alhora, pel retaule d'Arenys de Mar.

El retaule de la Catedral de Barcelona és un encàrrec particular, d'un beneficiari de la capella del Roser de la Catedral (fig. 55). Aquest encarrega l'obra a Agustí Pujol, i segurament, va influenciar en l'elecció dels misteris representats¹⁰⁰⁸. Aquest fet és rellevant, ja que pot justificar que s'allunyi de triar misteris que eren molt representats en les capelles de les confraries, i sobretot, d'equilibrar els tres grups de misteris. El retaule d'Arenys segueix exactament la mateixa distribució i la mateixa iconografia. No s'ha conservat el contracte, però se sap que la confraria del Roser d'Arenys volia que se seguís la traça del retaule de la Catedral de Barcelona¹⁰⁰⁹.

Fig. 55. Retaule del Roser de la Catedral de Barcelona, 1619, Agustí Pujol, fotografia amadalvarez.

És molt temptador, també, relacionar aquesta imatge amb la traça per un retaule del Roser atribuïda a Agustí Pujol¹⁰¹⁰, malgrat les grans diferències entre ambdós, estructuralment segueixen un esquema similar: una estructura reticular, de tres carrers, amb la fornícula central de la Mare de Déu. En la traça s'hi representa

¹⁰⁰⁷ En aquest punt torna a aparèixer la qüestió de les fronteres, en sentit polític, però també simbòlic i de la mateixa investigació. Sortosament un retaule d'Agustí Pujol es va realitzar a la diòcesi de Girona, dins l'àmbit d'estudi que m'he marcat, per necessitats pràctiques, i alhora es posa en entredit el propi sentit d'aquestes fronteres: la mobilitat dels artistes, de les idees artístiques i estètiques, la mateixa necessitat de les confraries...

¹⁰⁰⁸ BOSCH BALLBONA, Joan. *Agustí Pujol...* pàg. 140.

¹⁰⁰⁹ Ídem, pàg. 178

¹⁰¹⁰ Veure BOSCH BALLBONA, Joan. "Traça per a un retaule del Roser"..., pàg. 152-155.

una doble predel·la, amb espais per representar-hi més misteris, així com en la primera andana, es divideix l'espai per representar-hi dues escenes. Així, en total es podrien representar les quinze escenes. I aquest fet torna a remetre'ns a l'elecció dels misteris en els retaules de la Catedral i d'Arenys, ja que es tracta d'un retaule de la mateixa estructura i que podria ser de dimensions semblants, on hi tenen cabuda tots els 15 misteris; com ja s'ha dit al llarg del treball, la representació de tots els misteris en el retaule era allò preferible, ja que acompanyava a l'oració, i sobretot, perquè donava sentit a la devoció rosariana. Així, cal preguntar-se què és el que va portar al comitent a no voler realitzar un retaule amb els quinze misteris.

Girona, convent de Sant Domènec

Es conserva la imatge central del desaparegut retaule del Roser del convent de dominics de Girona (fig. 56). Aquesta imatge pertanyia a l'església del Mercadal de Girona, però procedia del convent de sant Domènec. Barraquer descriu el retaule al seu pas pel convent: "Su orden arquitectónico es el greco-romano, pues además de la mesa, gradas y sagrario de la exposición de orden compuesto, consta de un gran nicho en el piso alto, un par de columnas del mismo genero compuesto á cada lado, por sobre de las cuales corre una ancha cornisa con dentillones. Termina en alto por medio de un sol a radios. La planta del retablo describe una curva en su parte delantera. Todo está pulcramente barnizado y dorado"¹⁰¹¹. Es tracta doncs d'un retaule barroc d'estructura reticular, per tant, segurament del segle XVII, i que com apunta Isabel Juan, es tractaria d'un retaule realitzat per Tramulles¹⁰¹²; aquest retaule es traslladà al Mercadal com a retaule major, i segurament aquesta imatge del Roser seria la imatge central d'aquest retaule. Tal i com diu Isabel Juan, el retaule del Roser s'hauria de datar a mitjans de segle XVII, tenint en compte que la capitulació del retaule de sant Sebastià és de 1652, on es fa referència al retaule del

¹⁰¹¹ BARRAQUER i ROVIRALTA, Gabriel. *Las Casas de religiosos...*, pàg. 69. I també el mateix Barraquer descriu la capella del Roser, d'estil "neo-pagano", semblant a la capella de Dalmau Moner "pero carece de las prolijas esculturas que adornan á aquella".

¹⁰¹² JUAN i CASADEMONT, Isabel. "El retaule de Sant Sebastià de l'Antic Hospital de Santa Caterina i el vot de la ciutat de Girona contra la pesta de 1650. Redescoberta i Vicissituds d'una obra inèdita de l'escultor Josep Tramulles". *Annals de l'institut d'Estudis Gironins*. Miscel·lània d'homenatge a Gabriel Roura i Güibas, 2011, vol LII, pàg. 435-480. En la capitulació del retaule de Sant Sebastià del convent del Carme de Girona, encarregat a Tramulles, es diu que "[...] los traspilstrates de dites columnes han de ser fets conforme estan los que estan tres les columnes del retaule de nostra senyora del Roser de la capella de dita nostra Sra. De la Iglesia de Sant Domingo de dita present ciutat que fa dit Tramulles, o, altra talla equivalent", pàg. 477.

Roser. Així doncs, aquest retaule del XVII, possiblement substituiria el retaule anterior realitzat per Aine Bru.

En les actuals reformes de la capella del Roser, s'hi han localitzat unes pintures murals a les parets laterals, amb històries de Sant Domènec i en relació a la batalla de Muret¹⁰¹³, que estan en procés de restauració i estudi.

Fig. 56. Imatge de la Mare de Déu del Roser, procedent del Mercadal. Foto: V. Fagnoli, INSPAI, Centre de la Imatge, Diputació de Girona.

Cadaqués

El retaule de Cadaqués és un retaule escultòric del segle XVII (fig. 57). No es conserva el contracte o documentació referent a aquesta obra. L'església parroquial de Santa Maria de Cadaqués té la sort de conservar els retaules barrocs de les capelles laterals i el retaule major, que destaca per sobre dels altres sis i que ha eclipsat l'estudi dels altars laterals.¹⁰¹⁴ Els retaules que es conserven a la parròquia daten tots ells de finals del XVII i de principis del XVIII, i el del Roser també s'ha d'incloure entre aquestes dates, cap el 1682¹⁰¹⁵. Aquest retaule està format per tres carrers, dos cossos i un bancal; segueix una estructura reticular, i l'estructura està

¹⁰¹³ Informacions facilitades per Francisc Miralpeix i Joan Bosch.

¹⁰¹⁴ Sobre l'altar major de Cadaqués, el qual cal destacar com una de les grans obres del barroc català, veure: PÉREZ SANTAMARIA, Aurora. *El retaule de Cadaqués*, Barcelona: Pòrtic, 2001; MOLI i FRIGOLA, Montserrat. "Morir a Cadaqués fent retaules". *Annals de l'Institut d'estudis gironinis*. 2006, vol. 47, pàg. 149-214.

¹⁰¹⁵ PÉREZ SANTAMARÍA, Aurora. *El retaule de Cadaqués...*

formada per columnes salomòniques dobles i simples. És significatiu l'ús de columnes salomòniques, ja que a finals del XVII va ser un element cabdal en la retaulística catalana. Es tracta d'un retaule modest, tant per les dimensions com per l'execució.

Al carrer central hi ha, al primer pis, la imatge en bulto de Nostra Senyora del Roser, dreta amb el nen en braços; al segon pis hi ha la imatge, també en bulto, de segurament també la Verge. Aleshores hi ha representats als carrers laterals i al bancal un total de sis escenes referents a sis misteris del Roser, dividides en parelles de goig, dolor i glòria. Al bancal es representen les escenes de dolor, al primer pis les de goig i al segon pis les de glòria. Així, al lateral esquerra hi ha, al bancal, l'oració a l'hort, al primer pis l'Anunciació, i al segon pis, la Resurrecció; al carrer lateral dret hi ha, al bancal, la flagel·lació, al primer pis, el naixement, i al tercer pis, el pentecostès. Les

escenes del bancal són molt més petites que les altres, i són precisament les que representen els misteris de dolor, i els misteris de glòria, es representen a la part més alta del retaule. L'elecció dels misteris en aquest cas no té tanta coherència com en els casos anteriors. Per una banda, en els misteris de goig i de glòria es trien els misteris que es succeeixen primers i tercers en els temps respectivament (és a dir, l'anunciació és el primer misteri de goig, i la resurrecció el primer misteri de glòria, i el naixement i el pentecostès són els tercers misteris), però per altra banda, els misteris de dolor es representen el primer i el segon, el tercer seria la coronació d'espines, però es representa la flagel·lació. Es pot tractar d'una qüestió d'espai, però l'horitzontalitat és la mateixa de les dues escenes. Aquestes escenes representades,

Fig. 57. Retaule del Roser de Cadaqués, finals del segle XVII

estan envoltades de diversos elements decoratius, caps d'àngel, sanefes, motius vegetals.

Cal destacar també el púlpit de pedra adossat a la pilastra lateral de la capella del Roser, amb una imatge esculpida de la mare de déu amb el nen, envoltada per un rosari, com també la clau de volta de la capella, amb una imatge similar, de la Verge i el nen envoltats per un rosari, seguint les tipologies conegudes de les claus de volta rosarianes.

Olot

El retaule del Roser d'Olot no es pot considerar estrictament un retaule d'estructura reticular, ja que la retícula es trenca en aquest retaule, però si que és un retaule format per plafons esculpits amb els quinze misteris del Roser; és a dir, no es tracta d'un retaule "a la romana". Aquest magnífic retaule es conserva íntegrament i en molt bon estat a la capella del Roser de la parròquia de Sant Esteve (fig. 58). Com en molts casos de retaules realitzats al segle XVIII, substituïen segurament a antigues obres. Aquest retaule va ser encarregat el 1704 a Pau Costa¹⁰¹⁶, un dels escultors més importants del moment, el 1707 el retaule ja estava col·locat¹⁰¹⁷, i uns anys més tard, va ser daurat pels germans Colobran, una de les famílies de dauradors i pintors més importants de Catalunya. El contracte de dauradura no es fa fins el 1719¹⁰¹⁸. Els dos dauradors es comprometen a fer-se càrrec de l'or, dels colors i de la resta de materials necessaris, per finalitzar l'obra en els pròxims dos anys. Tant pel què fa l'execució escultòrica com la dauradura és un retaule de gran qualitat. És un retaule de cinc carrers, dos cossos, un bancal i coronació. L'organització de les escenes es realitza de la següent manera: al bancal es representen els misteris de dolor, i d'esquerra a dreta seguirien el següent ordre: flagel·lació, calvari, crucifixió, coronació d'espines i oració a l'hort. A la part central, en un lloc destacat i sota la

¹⁰¹⁶ ACGAX, Not. Gaspar Clapera, Reg. 1131, ff. 11v^o - 14. Transcrit íntegrament per SOLÀ-MORALES, Josep M. "Obras de los...", pàg. 117-118. El present autor localitza el document a l'Arxiu Històric Parroquial, però actualment està a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Veure també en relació al retaule: PÉREZ SANTAMARÍA, Aurora, "El Retaule de la Mare de Déu del Roser d'Olot". *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*. 2005, pàg.183-202; PÉREZ SANTAMARÍA, Aurora. *Escultura barroca a Catalunya. Els tallers de Barcelona i Vic (1680-1730ca)*. *Projecció a Girona*, Lleida: Virgili i Pagés, 1988, pàg. 223-233; DORICO i ALUJAS, Carlos. "La dauradura del retaule...". També sobre el retaule veure GALLINARO, Laurence. *Retables barroques...*, pàg. 398-432.

¹⁰¹⁷ ACGAX, Not. Gaspar Clapera, reg. 1133, f.79. També transcrit íntegrament per SOLÀ-MORALES, Josep. M. "Obras de los...", pàg. 159, i també es troba actualment a l'ACGAX, ja que l'arxiu esmentat està absorbint la documentació de l'Arxiu Parroquial de Sant Esteve.

¹⁰¹⁸ Per tota la informació relacionada amb la dauradura del retaule veure DORICO i ALUJAS, Carlos, "La dauradura del retaule...". És l'únic treball monogràfic sobre aquest tema.

imatge de la Mare de Déu del Roser, hi ha la crucifixió. Els misteris de goig es representen al primer pis els quatre primers, i el cinquè al segon pis al segon carrer lateral dret. Per últim els misteris de glòria es representen al segon pis, exceptuant la Coronació de la Verge, que se situa a l'àtic. L'assumpció es col·loca també en una part privilegiada, a la part central, sobre la imatge de la Mare de Déu i sota la Coronació. L'ordre dels misteris en el retaule s'organitza alternativament d'un carrer lateral a l'altre, per exemple, els primers misteris es representen en els carrers laterals exteriors i els dos següents als carrers laterals interiors. En aquest retaule, com és freqüent, es dona prioritat a la imatge de la Mare de Déu, que sempre li correspon el lloc central, i en les escenes de la crucifixió, l'assumpció i la coronació, per tractar-se d'un retaule dedicat a la Verge.

La fornícula central vol ser un element preponderant, tant per l'estructura de la fornícula profunda, com per la representació de la Verge i el nen amb els sants agenollats als seus laterals;

malgrat aquest fet, el gran nombre de figures exemptes i els elements decoratius, desvien les mirades per tots els racons del retaule, del tal manera que queden integrats els quinze misteris al voltant de la Verge.

Continua essent un retaule narratiu, però que busca unes noves solucions i trenca amb les quadrícules tan marcades que s'ha vist fins ara. Les escultures exemptes sobresurten del retaule, i només la imatge central té una fornícula.

Fig. 58. Retaule del Roser de Sant Esteve d'Olot, Pau Costa, 1704, germans Colobran, 1719.

Torroella de Montgrí

El retaule del Roser desaparegut de l'església de Sant Genís de Torroella de Montgrí fou realitzat per Joan Torras el 1698, amb un cost de 500 lliures¹⁰¹⁹ (fig. 59). Segons Vert, aquest retaule era la millor obra artístico-religiosa de la Parròquia, de la qual en destaca la imatge de la fornícula¹⁰²⁰. Aquest retaule cal posar-lo en relació amb el retaule d'Olot, ja que presenta una estructura original i nova, trencant amb els retaules reticulats que es feien fins aleshores. Aquestes particularitats és el que fan dubtar a Avellí sobre l'autoria del retaule de Joan Torras.

Fig. 59. Retaule del Roser de l'església Parroquial de Sant Genís, Torroella de Montgrí, Arxiu parroquial de Torroella de Montgrí. 1698 Anònim, Joan Torras?, destruït el 1936. Centre de documentació del Montgrí i del Baix Ter – Fons Documental de Josep Vert. Can Quintana – Museu de la Mediterrània

Noves solucions per velles necessitats: estructures mixtes

Cronològicament, després dels retaules reticulats pintats, els retaules reticulats esculpits, les noves formes de retaules esculpits de principis del XVIII com el d'Olot, es donaria pas als retaules unitaris, com el que s'ha vist a Beget o la

¹⁰¹⁹ Veure AVELLÍ CASADEMONT, Teresa. "Joan Torras i els retaules i dauradors actius al bisbat de Girona durant la primera meitat del segle XVIII". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. 2009, vol. 50, pàg. 197-252 i PIERA, Mònica. *Audàcia i delicadesa. El moble a Torroella de Montgrí i l'Empordà (1700-1800)*. Fundació Mascort, Torroella de Montgrí, 2008, pàg. 40, nota 6.

¹⁰²⁰ VERT i PLANAS, Josep. *El temple parroquial...*, pàg. 56.

fotografia conservada de Fornells de la Selva, en què el nucli escultòric passa a ser la única part esculpida, desapareixen els relleus esculpits, i es basteix el retaule d'elements arquitectònics magníficients. Aquest canvi en el retaule porta a buscar noves solucions si es volen representar els quinze misteris del Roser.

Tossa de Mar

Pel retaule del Roser de Tossa de Mar es conserven dues traces, que finalment, no foren seguides (figs. 60 i 61)¹⁰²¹. En aquestes traces es presenten dues propostes semblants: retaules unitaris, amb una gran fornícula central amb les figures de la Verge i els dos sants dominics, i una fornícula més petita a l'àtic amb una altra figura exempta. Es diferencien, a grans trets, pels diferents elements decoratius, les columnes i pilastres.

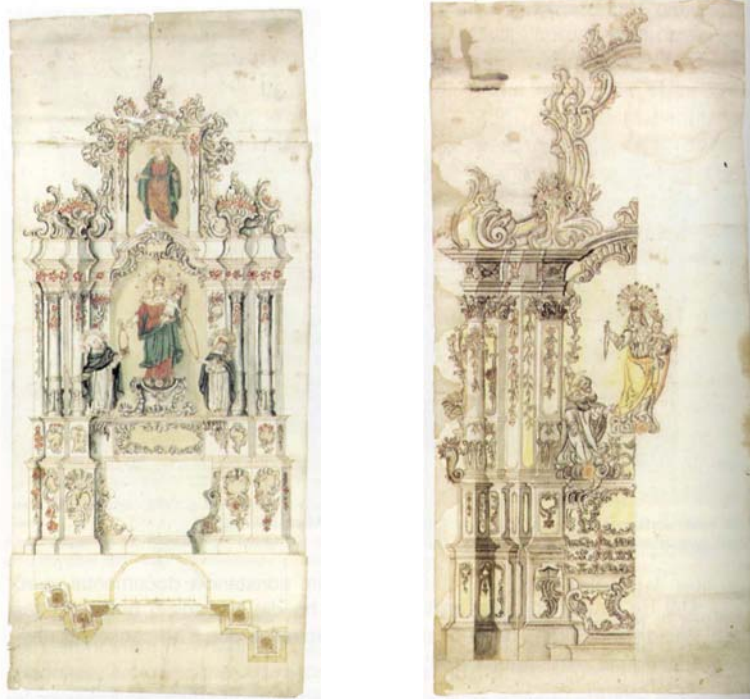

Fig. 60 i 61. Traces pel retaule del Roser de Tossa de Mar, segona meitat del XVIII. Fotografia: David Moré.

El resultat final no va seguir, doncs, cap de les dues traces¹⁰²² (fig. 62) . Avui el que es conserva tampoc és el retaule que es va acabar realitzant, sinó que és un nou retaule fet amb les escenes conservades del retaule del Roser. Es conserven

¹⁰²¹ Reproduïdes a MORÉ i AGUIRRE, David. *Cas Fuster...* pàg. 228

¹⁰²² MORÉ AGUIRRE, David, *Cas Fuster...*, pàg. 227-232.

catorze relleus dels setze originals; així, dels quinze misteris originaris, semblaria que, o bé alguna escena estaria representada en dos taules o bé es representa alguna escena de més. I es tracta d'aquesta segona opció; es representen sis misteris de goig¹⁰²³ (anunciació, visitació, naixement, circumcisió – presentació al temple-, Jesús entre els doctors i epifania). De fet, l'elecció d'afegir un sisè misteri respon a una solució estructural. Amb la inclusió de l'epifania als peus de la Mare de Déu s'equilibra el retaule, ja que aquesta escena va en paral·lel amb la coronació de la Verge representada, significativament, al cap de la Mare de Déu.

Fig. 62. Retaule del Roser de l'església Parroquial de Tossa de Mar, Jaume Martí More. Fotografia 1930 (autor desconegut).

¹⁰²³ MUNDET, J. "El retaule de la Mare de Déu del Roser a l'església parroquial de Tossa". *Turissa*. 1994, núm. 17, Ajuntament de Tossa, pàg. 6-13. L'autor ha identificat totes les escenes a partir de la fotografia antiga i dels plafons conservats. Els misteris en el retaule es distribueixen de la següent manera: els misteris de goig repartits tres en el primer carrer lateral esquerra, dos en el segon carrer de l'esquerra, un al bancal i l'altra a la primera andana, i l'epifania al carrer central sota la fornícula; els misteris de dolor segueixen la mateixa estructura que els de goig però en els carrers laterals drets, és a dir, tres al carrer exterior, dos al quart carrer, aquests un en el bancal i l'altra a la primera andana. I per últim, els misteris de glòria ocupen l'espai al voltant de la fornícula, en els dos carrers laterals centrals i en les dues andanes superiors i el cinquè ocupa la part superior de la fornícula.

El gran canvi entre les taules i el retaule finalitzat és que es torna a plantejar un retaule amb quinze plafons historiatos. Les dobles columnes, en un cas, i les columnes i pilastres, en l'altra cas, es substitueixen pel que es podria assimilar a quatre carrers laterals, conservant tot i així dues grans columnes monumentals que configuren una estructura mixta, així, les escenes es representen en els quatre carrers, on hi hauria col·locades tres escenes en cada una, i al bancal, hi hauria dues escenes més. També hi ha els dos plafons esmentats, a la part superior i inferior de la fornícula central respectivament. El retaule culmina amb un àtic enorme, on s'hi representa una imatge exempta també en una fornícula, Santa Llúcia¹⁰²⁴, seguint la mateixa idea que en les traces, tot i que en la realització es converteix en un element molt més voluminós.

L'actual retaule configurat amb les antigues escenes del Roser és avui el retaule de la Puríssima, i segurament es deuriem adaptar les escenes a la nova estructura. Es va tornar a muntar aprofitant una escultura exempta de la Mare de Déu i els plafons del retaule del Roser que van sobreviure a la Guerra Civil. Així doncs, la solució en el retaule de Tossa per encabir-hi els misteris és tornar, en certa manera, a un retaule de carrers per poder distribuir les quinze escenes.

Blanes

En el cas de **Blanes** es troba una solució diferent. Es conserva una fotografia del retaule a l'Arxiu Municipal de Blanes, on es pot apreciar el retaule desaparegut (fig. 63). Es tracta d'un retaule unitari, format pràcticament per la gran fornícula central, quasi com una capelleta, i que segueix més aviat com una tipologia d'arc de triomf (malauradament la fotografia no deixa veure la part superior), on hi ha les escultures exemptes de la Mare de Déu del Roser amb el nen en braços, i als costats les figures dels dos sants dominics rebent els rosaris del a Mare de Déu i del nen. La figura central de la Verge i el nen és la part preponderant del retaule, i són les úniques figures inserides en aquest espai de la fornícula; els dos sants la flanquegen just a fora. Però aquesta estructura es veu complementada per la inclusió dels misteris del Roser; així, en les grans pilastres que conformen l'arc es poden veure dues escenes en cada lateral, de forma el·líptica, de tal manera que sembla que estiguin penjades als pilars (podrien ser les escenes de al crucifixió i flagel·lació a

¹⁰²⁴ MUNDET, J. "El retaule de la Mare de Déu...".

l'esquerra, i oració a l'hort i calvari a la dreta, és a dir, quatre escenes de dolor). Al bancal es troben unes altres escenes, a la part central, sota la Verge, un gran plafó amb l'adoració; al lateral esquerra podria ser la presentació al temple, i a la dreta, Jesús entre els doctors; sembla que hi ha dues escenes més a la part que correspondria sota els dos sants dominics que, seguint amb els misteris de goigs, serien l'anunciació, segurament sota Sant Domènec, i la visitació, sota Santa Caterina. Així, a la part superior s'hi representarien els cinc misteris de glòria restants i un misteri de dolor, curiosament la coronació d'espines; curiosament perquè generalment el misteri que es reserva per coronar el retaule, és la crucifixió, i per tant també es pot deduir que la coronació del retaule seria una escena de glòria, podria ser l'assumpció o la coronació de la Verge. En la fotografia es poden veure dos medallons més que seguirien amb la representació de dos misteris, i aleshores, no es veuen la representació dels quatre restants. La part alta d'aquest retaule fa pensar en les pintures murals de Navata, en què a la part superior s'hi representen set misteris. Tot i no poder veure-ho, cal pensar que aquests misteris hi són representats, ja que no tindria coherència representar cinc misteris de goig, quatre de dolor i no representar-ne cap de glòria. El fet que se'n representin cinc de goig ja assenta les bases per representar-los tots quinze. Així doncs aquesta estructura del retaule de Blanes presenta un retaule unitari amb elements que permeten la inclusió dels misteris, com per exemple, la predel·la, i els medallons sustentats als pilastres laterals de la fornícula.

Fig. 63 Retaule del Roser de l'església parroquial de Blanes, fotografia Arxiu Municipal de Blanes.

Aquest no era el primer retaule del Roser de Blanes, sembla que el 1599 els pabordes de la confraria del Roser de Blanes, pacten unes modificacions del retaule

amb Rafel Oliu, fuster del mateix lloc. Es pacta que Oliu ha de seguir una traça, amb la intenció que el retaule s'assemblés al de Castelló d'Empúries¹⁰²⁵.

Sant Feliu de Pallerols

Aquesta estructura és similar al retaule de de **Sant Feliu de Pallerols**, es tracta d'un retaule realitzat per Dalmau Masegur, el 1794, escultor de Vic, i daurat el 1799 per Isidre Ripoll¹⁰²⁶ (fig. 64). Aquest es representa també com una gran fornícula, similar a un arc de triomf amb les escenes als laterals i a l'àtic, o a la volta del mateix. En aquest cas els misteris es representen d'una manera senzilla: cinc misteris a cada lateral, en taules rectangulars, i els misteris de glòria el·líptics a la part superior, coronat per l'escena de la coronació de la Verge, prescindint del bancal. Sembla que els misteris de goig es trobarien al costat esquerre (evangeli) i a la dreta (epístola) els de dolor. La fornícula central sembla que té un dosser que encara dóna més majestuositat a la figura de la Mare de Déu i ressalta aquesta part central.

Fig. 64. Retaule del Roser, Sant Feliu de Pallerols, 1794 i 1799. Dalmau Masegur, escultor, Isidre Ripoll, daurador. Arxiu Parroquial de Sant Feliu de Pallerols.

¹⁰²⁵ SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. “Documents per a la història...”, pàg. 197.

¹⁰²⁶ SOLÀ i COLOMER, X. “La Capella del Roser...” Veure també les notes del mateix autor: *La reforma catòlica a la muntanya...*, pàg. 299, del Llibre de confratria de Roser (APSFP, Llibre de l'Administració de Nostra Senyora del Roser, f. 136, sobre el pagament a Dalmau Masegur, escultor de Vic, el 23 de setembre de 1794, 450 lliures; 24 lliures per encarnar les imatges; 78 lliures i 10 sous per portar i col·locar el retaule; 37 lliures i 10 sous per enguixar el retaule. Ídem, f. 120r-121r, sobre la daruadrua del retaule, que comença el novembre de 1799, per Isidre Ripoll, a qui se li paga 7 sous i 6 diners per dia de feina, i pel mateira: 22 lliures 13 sous i 9 diners per ayguacuit, colors i retalls; per plata 5 lliures 10 sous; per 12200 panys d'or, 244 lliures; per portar els panys d'or, 4 lliures 10 sous.

Navata

A l'església parroquial de **Sant Pere de Navata** es conserven parcialment unes pintures murals realitzades a la capella de la Mare de Déu del Roser. Al voltant de 1725 es van realitzar en aquest temple quatre “retaules de perspectiva”, és a dir, pintures murals, una a l'altar major dedicat a Sant Pere, la segona a l'altar de Sant Antoni de Pàdua, la tercera a l'altar de la Candelera i, per últim, el de la Verge del Roser. No hi ha informació documental de les pintures de l'altar del Roser, i només es conserven algunes notícies de l'altar major, del qual se'n sap la data d'execució del 1725, i probablement la resta també es pintessin al voltant de la mateixa època¹⁰²⁷. Uns anys més tard de la realització d'aquestes pintures, al voltant de 1760, es contracta al fuster Josep Torras per realitzar aquestes mateixos quatre altars en retaules de fusta, que van ser destruïts durant la Guerra Civil. Així doncs, les pintures murals van estar relativament pocs anys a la vista dels feligresos, i podria ser que ja es pensessin com a obres provisionals a l'espera de poder sufragar els retaules escultòrics que suposaven una despesa molt més elevada (per exemple, el “retaula en perspectiva” de l'altar major té un cost de 64 lliures, mentre que el realitzat una anys més tard, costa unes 2000 lliures).¹⁰²⁸ Tot i tractar-se d'una pintura mural està estructurada com si fos un retaula, per això se l'ha anomenat “retaula en perspectiva”. Així doncs, es pot fer un símil i parlar que es tracta d'un retaula de tres carrers, quatre cossos reduïts (o bé un sol cos dividit en quatre escenes) i un gran àtic; o bé, segueix la composició de gran fornícula central i el voluptuós àtic, quasi en forma de timpà. En els carrers laterals es representen quatre misteris, a l'esquerra de dolor, i a la dreta de goig. El carrer central està íntegrament ocupat per la imatge de la Verge amb el nen. I l'àtic està configurat per sis medallons, un de central més gran amb la imatge del pentecosta, i tres de més petits a cada costat, seguint la forma de l'absis de tal manera que formen un semi-el·lipse, amb les escenes de glòria, una de dolor, i una de goig. Avui no es conserven les escenes de goig, però es coneixen les escenes i l'ordre d'aquestes¹⁰²⁹. Els quatre primers misteris de goigs estan ubicats al lateral dret, en ordre ascendent (per tant el primer de baix és l'anunciació), els quatre

¹⁰²⁷ Sobre els altars de Navata veure: GAY i PUIGBERT, Josep. “Les pintures murals de Sant Pere de Navata: una obra d'art o una lliçó d'història”. *Annals de l'Institut d'estudis Gironins*. 1994, vol. XXXIII, pàg. 607-631; PARET PEY, Josep. “Procés de conservació-restauració de les pintures murals de l'absis i de tres capelles laterals de l'església de Sant Pere de Navata (Alt Empordà)”. *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. 1995, núm. 28, pàg. 306-319; MARQUÈS CASANOVAS, Jaume; CONSTANTS, Lluís. *Navata*. Navata: Amics de Navata, 1985.

¹⁰²⁸ GAY i PUIGBERT, Josep. “Les pintures murals...” pàg. 613 i 617.

¹⁰²⁹ PARET PEY, Josep. “Procés de conservació-restauració...” pàg. 314.

primers misteris de dolor estan ubicats al lateral esquerra en el mateix ordre ascendent, així el primer és l'oració a l'hort. A l'àtic se situen els cinc misteris de glòria a la part central, i en els dos laterals es situen els cinquens misteris de dolor i goig respectivament, a dreta i esquerra, seguint l'ordre dels carrers laterals. Els misteris de dolor estan ordenats d'esquerra a dreta; la part més important és ocupats per l'escena del pentecosta, amb el medalló més gran, i alhora està flanquejada per les imatges de l'ascensió i l'assumpció, que ambdues queden a la part més alta del retaule.

Fig. 65. Pintures murals de Sant Pere de Navata, “retaule en perspectiva” del Roser.

Estructures circulars

En alguns casos, tot i que poc freqüents en les terres gironines, la distribució de les escenes dels misteris es presenta de forma circular, com és el cas del retaule desaparegut de **Sant Privat d'en Bas** del segle XVII¹⁰³⁰. Malauradament la fotografia conservada del Fons Salvany no permet distingir les escenes, i només es possible comptar els quinze medallons que encerclen l'escultura central de la Verge del Roser (fig. 66). Però sobretot el format d'aquest retaule és interessant per encabir en un retaule unitari els quinze misteris del Roser.

Fig. 66. Retaule del Roser de Sant Privat d'en Bas, Fons Salvany, Biblioteca de Catalunya, Fons Salvany i Blanch, núm. reg. 649-03, 1922.

Aquestes estructures tan escasses a Catalunya són més freqüents a Itàlia, i també, eren freqüents a la resta de la península o a Mallorca. Les estructures circulars connoten diversos temes, per una banda, la forma del mateix rosari i per altra banda, la corona de roses. Aquestes imatges recorden també les primeres iconografies del Roser, que apareixien en els gravats sobretot, les quals s'han tractat al segon capítol, recordar el rosari d'Ulm, i afegir un altre gravat que va tenir bastanta fortuna: el de Nicolás Beatrizet (fig. 67). A Aragó també es coneixen algunes estructures circulars, com el retaule del Roser de Fuentes d'Ebro, de 1559 o taula principal del retaule del Roser de la capella de la col·legiata de Caspe, del

¹⁰³⁰ Fotografia Fons Salvany, Biblioteca de Catalunya, núm. Reg. 649-03, 1922

Bisbe Domingo Cubells, pintada per Jerónimo Cosida el 1558¹⁰³¹, ambdós retaules tenen com a referent el gravat de Beatrizet. I la mateixa estructura la tenen les obres de Mallorca, com per exemple el retaule pel convent de Sant Bartomeu de Mateu López, de 1578-79¹⁰³². Com es pot veure, es tracten d'obres primerenques, creades a mitjans del segle XVI, semblaria que en el segle següent es produeix un canvi en la iconografia i no es realitzarien aquestes estructures circulars, si més no en terres catalanes. Aquest joc entre corona de roses i rosari serà molt present en la iconografia italiana¹⁰³³.

Fig. 67. “Purpureas prebete rosas floresque Marie ut vobis fructum prebeat illa suum”, 1550-1570, Nicolas Beatrizet. British Museum.

Sembla que a Catalunya tampoc no es realitzen aquestes estructures de manera paral·lela que a Castella en els segles XVI i XVII; en aquests moments Catalunya s'adopta el retaule reticular per exposar les escenes del Roser. Així, no serà fins al trencament d'aquesta retícula que trobem noves formes, com les anteriors que ja s'han vist, i com ara, estructures que combinen els retaules unitaris, amb la

¹⁰³¹ MORTE GARCÍA, Carmen. “Devoción a Nuestra Señora del Rosario...” pàg. 123-124, entre d'altres citades.

¹⁰³² Ara al Museu de Mallorca. Veure: LLOMPART, Gabriel. *Nostra Dona de la Rosa y su iconografía en el manierismo mallorquín*. Palma, 1986, pàg. 75; POST, Chandler Rathfon. *A History of Spanish painting...*, pàg. 151-153. Veure per retaulística mallorquina: CARBONELL BUADES, Marià. “El retablo en Mallorca, del Renacimiento al Barroco”. Dins *Los retablos: Técnicas, materiales y procedimientos*, Madrid: 2006, pàg. 1-17, i més àmpliament: CARBONELL BUADES, Marià. *Art de cisell i de martell: escultura mallorquina del segle XVII*. Palma de Mallorca: J.J. de Olanteña, 2002. Pel retaule del Roser d'Inca veure: LLABRÉS i MARTORELL, P.J. “Un retaule d'Oms signat i datat (1592-1593): el del Roser de l'antiga parròquia d'Inca”. Dins *I Jornades d'estudis Locals d'Inca*, núm. 1., 1994, pàg. 61- 77.

¹⁰³³ CAMARA, Esperança. *Pictures and Prayers...* pàg. 49-50.

figura de la Verge o el grup de Verge i sants dominics al centre, presidint el retaule, i els quinze misteris amb la forma del Rosari que envolten les escultures exemptes.

Mieres

Es conserva una fotografia del retaule del Roser de l'església de Sant Pere de **Mieres** (fig. 68).¹⁰³⁴ En aquest cas es pot dir que està entre una estructura circular i les estructures mixtes que s'han vist anteriorment. És un retaule unitari, té una fornícula central amb les imatges de la Verge i el nen, i està envoltada per tretze medallons; els dos restants estan situats sota les escultures laterals que flanquegen la fornícula central. Aquestes dues imatges de sants es situen entre dues columnes respectivament; columnes corínties de fust llis amb garlandes a la part superior. L'àtic del retaule, sobre l'arc de la fornícula i els medallons, també està coronat per una figura exempta d'un sant. Tot i que aparentment pot semblar una estructura circular, es pot interpretar com si les cinc escenes inferior formessin part del bancal. Alhora les formes circulars ajuden a configurar la idea de cercle i de rosari al voltant de la Verge.

Fig. 68. Retaule del Roser de l'església parroquial de Sant Pere de Mieres. Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, autor: Francesc Blasi, entre 1920 i 1938.

¹⁰³⁴ Avui en dia hi ha una capella del Roser al lateral dret (enmig de dues capelles més), que consta d'una figura de la Mare de Déu amb el nen, sobre un pedestal i amb un fresc.

Aquest retaule, que segurament s'ha de datar a mitjans o finals del XVIII, deuria substituir un altre retaule barroc, del qual se'n conserva un fragment de fotografia (fig. 69). Semblaria un retaule petit, des tres carrers i predel·la, del qual es pot veure la part dreta, amb les escenes de l'adoració dels reis a la part superior, l'anunciació a la part inferior del carrer, i la flagel·lació a la predel·la. Es veu mitja fornícula central amb la imatge de mitja Verge, el nen amb un rosari, i un sant dominic agenollat. Hi ha dues columnes salomòniques decorades amb àngels i gotims. Així doncs, es tractaria d'un retaule del XVII. Podria ser que al lateral esquerra hi hagués dues escenes de glòria, ja que a la part dreta hi ha dues escenes de goig, i a la predel·la una altra escena de dolor. Així, es representarien dos misteris de cada.

Fig. 69. Fragment del Retaule del Roser de la parròquia de Sant Pere de Mieres, desaparegut, Fons de l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, Autor: Francesc Blasi, entre 1924 i 1934.

En relació amb les estructures circulars cal esmentar les representacions en forma d'arbre o de jardí. La similitud en les dues concepcions és el fet de representar les escenes en cercles unides entre elles, en el cas de l'arbre per les branques, en el cas de les estructures circulars com si fos un rosari. Un dels retaules més destacats de la Mare de Déu del Roser d'Itàlia és el de Lorenzo Lotto, pintat el 1539 per la confraria del Roser de Sant Domènec a Cingoli, creant un programa iconogràfic molt

complex¹⁰³⁵ (fig. 70). Tot i l'espectacularitat d'aquesta obra, no es pot percebre que hi hagués una influència en les obres catalanes. Les representacions d'arbre o de roser s'han de posar en relació amb els jardins de roses, els jardins espirituals o l'arbre de la vida¹⁰³⁶.

Fig. 70. “Mare de Déu del Roser”, 1539, Lorenzo Lotto, Cingoli.

Escenes laterals

Les (representacions de) llegendes i els miracles: el cas de Palol d'Onyar

Fig. 71. Ceràmica vidriada de la capella del Roser, lateral dret, Palol d'Onyar, ca. 1718.

¹⁰³⁵ CAMARA, Esperança. *Pictures and Prayers...* pàg. 90 i s.

¹⁰³⁶ Veure primera part

El cas de Palol d'Onyar també és singular. El que es conserva a l'església de Sant Sadurní és una capella dedicada a la Verge del Roser realitzada en plafons de ceràmica vidriada.¹⁰³⁷ Aquesta capella del Roser es va construir al segle XVII, i és una ampliació de l'església romànica. És un cas singular perquè es tracta de la decoració de tota la capella; els laterals estan recoberts per plafons de ceràmica amb diverses llegendes relacionades amb la Mare de Déu del Roser (cal recordar que és territori d'indústria terrissera des del segle XV) (fig. 71 i 72). I de fet, no es conserva cap altar o retaule, sinó que allò més significatiu són aquestes decoracions laterals de la capella. La data de realització de les ceràmiques no és segura ni està documentada, però s'ha de pensar que es van fer al voltant de 1718. Els episodis que es representen donen constància d'aquestes dades.

Fig. 72. Ceràmica vidriada, lateral esquerre, capella del Roser, Palol d'Onyar, ca. 1718.

En total hi ha cinc històries, dues al lateral esquerre i tres al lateral dret, aquestes estan emmarcades amb arquitectures i separades per columnes salomòniques, i custodiades per dos atlants sentinelles, tot en un pla bidimensional realitzat amb ceràmica vidriada. A la part superior de cada escena hi ha una cartella ovalada, flanquejada per àngels que toquen la trompeta, amb una inscripció on explica l'escena que es representa. Totes les escenes són representacions de miracles,

¹⁰³⁷ Agraeixo a Ignasi Ma Anzizu i Furest tota l'ajuda i la informació aportada relativa a la capella del Roser. Sobre Palol d'Onyar veure: CIRICI, Alexandre, MANENT, Ramon. *Ceràmica catalana*, Barcelona: destino, 1977, pàg. 281-285; PAILORÍ, Miquel. *Quart. Natura, història i artesanía*. Quart: Ajuntament de Quart, 1998; VV.AA. "Plafons de terrissa pintada de Sant Sadurní de Palol d'Onyar", *El Cebre*. Ajuntament de Quart, núm. 1, hivern, 1982; CASANOVAS, Maria Antonia. *Breu Història de la Ceràmica Catalana*, Barcelona: Els llibre de la Frontera, 2002, pàg. 63; TELESE, Albert et alt. *La Ceràmica catalana...*, pàg. 190-198.

i dos d'aquests fan referència directa al poble de Palol d'Onyar, les altres tres són miracles relacionats amb la història i la configuració de la devoció del Roser.

La primera escena de l'esquerra representa el miracle de la Verge del Roser en foragitar els francesos durant el setge del coronel Noailles el 1710 (fig. 73). La imatge vol representar l'església de Palol, tot i que d'una manera més idealitzada que real, la Verge que apareix sobre un núvol amb el nen en braços i el rosari, i només amb la seva aparença fa fugir els francesos i protegeix l'església. Així diu la inscripció:

“VENINT DE SITIAR GERONA FOREN SAQUEJADES MOLTAS ISGLESIAS DE LENTORN Y PER INTERCESSIO DE MARIA SANTISSIMA FOU DESLLIURADA LA DE PALOL DE ONYA QUE JA COMENSAVEN A DESPULLAR LOS PAGESOS EN LO ANY 1710.”

Fig. 73. Foragitament dels francesos per part de la Mare de Déu del Roser.

La segona imatge, (fig. 74) que correspon a l'escena central, representa a Sant Domènec practicant un exorcisme a un “heretge de la devoció del Roser” que havia estat posseït per 1500 dimonis. Es tracta d'un miracle realitzat durant la vida de Sant Domènec, tal i com es pot llegir en la data de 1213:

“DESTORBANT UN HERETGE LA DEVOCIÓ DEL ROSARI FOU POSSEIT DE 1500 DIMONIS Y PER DESLLIURARLO FOU DIR ST. DOMINGO LO ROSARI AL POBLE Y EXIAN LOS DIMONIS AL DIR LAS AVES MARIAS. ANY 1213.”

Fig. 74. Sant Domènec practicant una exorció

L'última imatge de la paret esquerra s'hi representa un miracle d'un difunt que li neix un arbre de la boca, i que cada full de l'arbre deia un Avemaria (fig. 75). S'hi representa el difunt a punt de ser enterrat, el mossèn que presideix la cerimònia i dos personatges que parlen a segon terme:

“DE LA BOCA DE UN DIFUNT
QUE QUANT VIVIA DEYA LA
AVE MARIA NASQUE UN ARBRA
QUE CADA FULLA DEYA AVE
MARIA GRACIA PLENA
DOMINUS TECUM Bº ANSELM
CAP. 17.”

Fig. 75. Miracle del difunt.

Segons la transcripció, aquest fragment procedeix d'un text de Beat Anselm, i fa referència a un miracle relacionat amb la pregària de l'Avemaria. Es pot traçar un paral·lelisme amb la història del cavaller de Colònia, ja que en els dos casos es tracta de la successió d'un miracle a causa de l'oració d'aquesta pregària, i en certa manera, la similitud també apareix en el fet que de la boca en surt, en aquest cas un arbre, en el cas del cavaller de Colònia, roses per fer una corona.

A l'arrambador de la dreta s'hi representen dues escenes, que originàriament estaven separades per una imatge de la Mare de Déu del Roser formada per vint rajoles. Aquesta part va ser espoliada i es va refer, de tal manera que actualment quedat dividit per una columna salomònica¹⁰³⁸. Hi ha també una inscripció ondulant que representa l'aparició de Crist que diu “Predica lo rosari destruiràs lo infern y aliviaras las animas del Purgatori”. Així doncs, es representa a Alan de la Rupe en el moment de celebració de la missa quan se li apareix Crist i li demana que prediqui el rosari, i d'aquesta manera es podran alleujar les ànimes del purgatori, representat com un gran cap de monstre amb una boca obert on hi surt el foc, amb les ànimes del purgatori enmig (fig. 76).

¹⁰³⁸ TELESE, Albert et alt. *La Ceràmica catalana...*, pàg. 193.

Fig. 76 Prèdica d'Alan de la Rupe

“SELEBRANT MISSA LO BEATO
ALANO LI APARAGUÉ CRISTO EN
LA OSTIA Y LI MANÁ PRDICÀS
LO ROSARI QUEXANSE DE SA
OMICIO ASEGURANLI DE
DESTRUIRA LO INFERN I
ALIVIARÀ LAS ANMAS DEL
PURGATORI. PART SEGUNDA
CAPL 12”

Fig. 77. Oracions per aturar la pedregada

“LO DIA 29 DE JUNY DE 1716
CAIGE PER TOTS LOS
TERMES VEINS DE PALOL
DE ONYAR GRAN
MULTITUD DE PADREGADA
Y PER DEVOCIO DEL
SANTÍSSIM ROSARI FOU
DESLURAT TOT LO

Aquesta escena (fig. 77) és la que permet proporcionar-nos una aproximació a la data de realització, ja que és un fet històric de 1716, i és plausible que les ceràmiques es realitzessin el 1718, tal i com afirma Cirici¹⁰³⁹.

En aquestes dues escenes les estructures són molt semblants: la part esquerra està formada per un altar, amb la imatge de la mare de Déu que el presideix i la part dreta està formada per orants. En el primer cas es representa la celebració de la Missa, el moment de l'eucaristia, com es pot veure pel calze i l'hòstia que té Alan de la Rupe a les mans. En la vida d'Alan de la Rupe s'explica aquest episodi, en què se li apareix Crist i demana que resi el rosari i el divulgui en tots els fidels. Aquesta aparició vol explicar, segons els dominics, la restauració del rosari, ja que es creia que el primer havia estat Sant Domènec i ara era restaurat per Alan de la Rupe. Per altra banda, en la següent escena, s'evoca un moment del vot o de l'agraïment a la Verge per haver salvat a la població de la pedregada. Així, els fidels oren davant

¹⁰³⁹ CIRICI, Alexandre; MANTET, Ramon. *Ceràmica catalana...*, pàg. 281.

l'altar i la figura de la Verge per haver-los protegit, o dit d'una altra manera, haver realitzat un miracle a favor seu. Al capdavant de tots els orants, segurament s'hi representa el senyor del Castell de Palol. Tal i com es mostra en l'estructura de les dues escenes, també cal destacar la importància de l'altar i de la imatge com a lloc central del culte, tant de la celebració de la missa com a lloc d'agraïment, així com a indrets propicis per l'oració, que seria un dels altres punts a destacar: el res del rosari per aconseguir quelcom, ja sigui el favor de la Verge, com salvar les ànimes del purgatori. El res del rosari, la imatge, l'altar, es presenten com a elements i indrets centrals de culte.

Aquest és un cas singular ja que es tracta el tema de la Verge del Roser d'una manera que fins ara no s'havia trobat. No es tracta de la representació d'un retaule amb els quinze misteris, la Verge i sant Domènec, sinó que va més enllà i en certa manera, aconsegueix fer local aquesta història universal, tot i que sense deixar de banda alhora aquesta universalitat. Explica els miracles que va fer la Verge del Roser, en el poble de Palol, en diferents anys (la pedregada i el vot, el setge francès), per tant aborda dos temes locals, i també explica històries de Sant Domènec (l'exorcisme) i d'Alan de la Rupe (celebrant missa), tots els fets barrejats com si esdevinguessin en el mateix temps i en el mateix lloc. Aquestes interpretacions s'acosten més a les llegendes de Verges trobades, és a dir, de verges locals, que tenen molta relació amb el territori i que són úniques, per això sobta aquesta representació en la verge del Roser, però alhora corrobora aquest sentiment que es donava en les localitats, de la voluntat de fer-se seva la devoció, la imatge, i la mateixa Verge. El paper de la Verge en tots els casos és la d'intercessora i de protectora. No es conserva en tot aquest conjunt l'altar ni cap tipus de retaule o imatge, i segurament també manca una escena del conjunt dret, que es podria haver suprimit per situar-hi un confessionari.¹⁰⁴⁰

Caldria fer un petit incís de les procedències dels textos de les cartel·les. En dos casos apareixen referències de la seva font: en primer lloc al miracle de l'arbre que neix de la boca del difunt: "B^o Anselm, Capítol 17"; i per altra banda, l'aparició de Crist a Alan de la Rupe, "Part Segona, capítol 12". Malgrat les referències, de moment no es pot desxifrar l'origen exacte de les inscripcions.

En relació a les ceràmiques de Palol cal destacar dos casos més: la capella del Roser de Valls i les ceràmiques vidriades conservades al Museu d'Art de Girona,

¹⁰⁴⁰ PAILORÍ, Miquel. *Quart. Natura...*, pàg. 84-94.

procedents de l'**hospital de Santa Caterina de Girona**. En aquest segon cas, es conserven rajoles que devien formar un conjunt molt més ampli, però que dissortadament només es conserven parcialment, que tenen unes grans similituds amb les rajoles de Palol.

Fig. 78. Ceràmiques vidriades, Museu d' Art de Girona, procedents de l'Hospital de Santa Caterina (?).

El que es conserva en el museu és una part del text del miracle de l'heretge: “Destorbant un heretge la de[voci]ó del Rosari fou posehit de [1550 di]monis y pera deslliurarlo f[...].” L'altra text que acompanya aquest fa referència la fundació de la primera confraria “Lo any 1260 funda lo gloriós Pare Sant Domingo la confraria del Roser per Manament de Maria SSma. Sento los primers que si escriveren [...]” .

Actualment a l'antic hospital de Santa Caterina, ara seu de la Diputació, es conserven a la planta noble els arrambadors de ceràmica de motius florals i vegetals, però no es té informació sobre cap escena relacionada amb la Verge del Roser. Pel què fa la resta de rajoles, se sap que entre els diversos responsables de l'obra, hi havia el rajoler Bernat Romagós, de Palau-Sacosta¹⁰⁴¹. Era freqüent revestir les parets dels hospitals amb rajoles, per un tema d'higiene, com les rajoles vidriades de la Casa de Convalescència de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau (també l'Hospital de Sant Llàtzer de Terrassa), i l'hospital de Santa Caterina no en va ser una excepció. Sembla que l'obra dels arrambadors de l'Hospital de Santa Caterina de

¹⁰⁴¹ CASTELLS, Narcís; PUIGDEVALL, Narcís; REIXACH, Francesc. *L'Hospital de Santa Caterina*, Diputació de Girona: 1989, pàg. 54, 57-58. Veure també: ALBERTÍ, Santiago; SANTANACH, Joan. “L'Arrambador ceràmic de l'hospital de Girona”. *Butlletí Informatiu de Ceràmica*. 2985 núm. 27, juliol-setembre, pàgs. 30-32.

Girona fou realitzada pel taller Passoles, el 1678 està documentat un enviament de rajoles fins a Sant Feliu de Guíxols¹⁰⁴². Així doncs, podria ser que Bernat Romagós fos l'encarregat de col·locar les rajoles que foren fetes, majoritàriament, pel taller de Passoles. Les paraules de Calzada obren una escletxa per saber si podria ser que aquestes rajoles conservades formessin part d'alguna capella de l'església de l'hospital: "Pero abans del 1936 no era pas així, ja que es pot qualificar de verdadera riquesa la dels bells altars que hi havia, notables tots ells per estar construïts amb marbres de colors. Es a dir, eren una bella mostra de la rajoleria decorativa del segle XVIII del nostre país. Quina llástima que tot es destruís!"¹⁰⁴³.

El cas de Palol d'Onyar també cal posar-lo en relació amb la capella del Roser de Valls.¹⁰⁴⁴ Aquesta capella de Valls es va construir a finals del segle XVI moment en què també es va realitzar un retaule. El que uneix aquestes dues capelles és el fet que ambdues estan decorades amb ceràmiques, on es mostren escenes relacionades amb la Verge del Roser, però que difereixen de les representacions dels misteris; en el cas de Valls, hi ha representades escenes de la batalla de Lepant, una de les úniques representacions conservades a Catalunya sobre el tema, que per altra banda és més freqüent a Itàlia. A més a més, es tracta de decoració realitzada als laterals de la capella, per tant, són escenes pensades per acompanyar el retaule del Roser, que ja comptava amb la imatge i els misteris.

Així doncs, els laterals de la capella del Roser de Palol expliquen llegendes, misteris i aparicions; completen l'escenari del Roser, pensant que manca el retaule amb els quinze misteris i les figures de la Mare de Déu i els sants dominics, que ens guien en l'oració del Roser i en el món espiritual, com també, en la globalització de la devoció del Rosari en "tot lo món". El fet que la capella també expliqui una història particularitza i revaloritza el culte, com també remet a l'ús dels vots i a les tradicions locals. Es tracta de dues localitzacions, per una banda, la part de l'absis, on

¹⁰⁴² CASTELLS, Narcís et alt. *L'Hospital de Santa Caterina*, pàg. 81-82; ALBERTÍ, Santiago; SANTANACH, Joan. "L'Arrambador ceràmic...", pàg. 30-32; CASANOVAS, Maria Antonia. *Breu Història de...*, pàg. 57 i ss; CANALDA i LLOBET, Sílvia. "Novetats i reflexions sobre els Passoles, una nissaga de ceramistes pintors del barroc català". *Matèria*. 2004, 4, pàg. 155-156.

¹⁰⁴³ CALZADA i OLIVERAS, Josep. "Art i arquitectura en l'hospitalari de Girona". *Revista de Girona*. 1979, núm. 89, pàg. 257; fent referència a PLA CARGOL, Joaquím, 1945. *Gerona històrica*. Girona- Madrid: Dalmau Carles.

¹⁰⁴⁴ MARTINELL, Cèsar. *Capella de Na. Sra. Del...*; TELESE, Albert et alt. *La Ceràmica catalana...*, pàg. 97-103; PARÍS, Jordi. *La capella del Roser...* Veure també per rajoles vidriades de la Mare de Déu del Roser del segle XIX a Dènia, CEBIRÁN i MOLINA, Josep Lluís; NAVARRO i BUENAVENTURA, Beatriu. "Els plafons devocionals de M. Mollà i Manuel Garcés a Jesús Pobre". *Aguaites*. 2012, 31, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, pàg. 131-147

hi hauria l'altar, el retaule i els elements i objectes necessaris per celebrar les misses; i per altra banda, els laterals de la capella. Es tracta de dues ubicacions diferents que assenyalen dues funcions diferents de les imatges; dit d'una altra manera, el lloc de la imatge i de la veneració d'aquesta, i per altra banda, les històriques que expliquen la veneració d'aquesta imatge.

TERCERA PART
CONCLUSIONS,
BIBLIOGRAFIA,
ANNEXES

VIII. CONCLUSIONS

La **devoció** a la Mare de Déu del Roser va ser un dels cultes més estesos a la Diòcesi de Girona (i d'altres indrets) durant l'època moderna i fins a principis del segle XX. Parlar de devoció del Roser porta necessàriament a parlar de confraries del Roser, les quals són les màximes exponents de la propagació i manteniment d'aquest culte. Però també, abordar la devoció del Roser és parlar d'un ampli entramat d'aspectes religiosos, socials, culturals i històrics, que comprenen imatges, rituals, festivitats; decisions i interessos polítics; simbolismes i identitats. Sota el concepte de devoció- com a títol de la present tesi-, hi ha la voluntat d'agrupar tot aquest complex de conceptes; com a subtítol però, es complementa amb dos dels eixos d'aquesta devoció, les confraries i les imatges. En el fons de la qüestió de la devoció hi ha una seqüència que es pot definir en la successió d'aquests conceptes: identitat-pertinença-símbol-ritual, conceptes que ajuden a pensar la devoció de manera global.

Les primeres **confraries** s'instauren a finals del segle XVI i des d'aleshores es documenten fundacions de confraries fins el segle XIX, tot i que l'auge d'aquesta devoció cal situar-lo entre els segles XVII i XVIII. Aquestes s'instauraven en les parròquies o sufragànies en més de la meitat de les 350 parròquies que hi havia aleshores al Bisbat de Girona. Alhora, en les confraries s'hi inscrivia gran part de la població (tot i que evidentment estar inscrit en el llibre de confraria no suposava necessàriament una participació activa en la confraria). Així, les confraries donen forma a la devoció, i en certa manera, la institucionalitzen. Aquesta institucionalització de la devoció es dona sobretot gràcies als dominics i a l'Església de la contrareforma, però també es dona gràcies al paper primordial que tenen les parròquies i els rectors, com també a les mateixes voluntats i desitjos dels feligresos de la societat d'època moderna.

En aquest treball hi ha una sèrie de temes transversals que formen part del context, i un dels més destacats és la **contrareforma**. És complicat saber quin és el paper real de l'església de la contrareforma, del subsegüent Concili de Trento, fins a quin punt van incidir les propostes sorgides d'aquest concili a la religiositat local de les parròquies de la diòcesi, o si bé es va tractar d'un canvi general cultural, social i religiós on s'hi va encabir aquesta reforma. És un dels temes que ha obert més interrogants, fins a quin punt la reforma de l'església afecta al "producte" final de la devoció del Roser? Si és tenen en compte els postulats de la reforma, les confraries realment semblen sorgides directament del concili de Trento: una devoció mariana,

propiciada pels ordes de predicadors, una devoció que propaga l'oració diària, els guanys d'indulgències, i altres aspectes de la doctrina catòlica; on es reafirma la jerarquització eclesiàstica (del paper del rector com a cap de la confraria a el papa com a procurador de breus i indulgències pels confreres); i també, per les pautes a seguir en l'encàrrec d'obres i objectes de culte. Però malgrat aquest fet, cal dubtar d'una incidència tan alta de la contrareforma en la creació de confraries, per això es destaca que les confraries són capaces d'adaptar tots aquest elements d'un manera que les beneficiï i per tant, en certa manera cal qüestionar el rol incisiu de la reforma catòlica.

La institució d'una **confraria** a la **parròquia** suposava una sèrie d'aspectes i condicions, ja que aquesta era la seu de la confraria: suposava tenir una capella, per tant, un espai de culte i de trobada, que alhora estava bastit amb tots els elements necessaris, com l'altar, el parament de l'altar, el retaule, els ciris, les làmpades, els canelobres... tenint present que tenir tot aquest aixovar comporta una gestió acurada dels recursos per tal de poder encarregar i mantenir totes aquestes obres. Per altra banda, implicava als confreres i confreres a participar de manera més o menys activa en la vida de la parròquia, i evidentment, de la confraria, en aspectes com les festivitats, les processons, les misses, fins i tot en l'ajuda de finançament en l'obreria de la parròquia. Les confraries doncs, eren unes associacions poderoses, eren configuradores d'un culte, encarregaven obres i objectes litúrgics, i formaven part activa de la vida social i religiosa de la parròquia, i per extensió, del poble o vila. La versalitat d'aquestes confraries és el que els dóna aquest poder. La mateixa idiosincràsia de la confraria és un dels elements clau per l'èxit de la devoció, en tant que és un grup de culte, un grup divers i plural, és un espai d'identificació d'un col·lectiu (d'identitat), de sociabilitat, on es realitzen tasques de caritat, assistència i ajuda mútua (amb la unió que aquests actes comporten entre els components del grup), i alhora, són grups emparats per la religió institucional, que els hi vol donar un poder com a transmissió d'idees i creences. En general doncs, són entitats poderoses per la seva polivalència i versalitat. Les confraries, així com les parròquies, tenen un altre característica que les fa importants: són entitats que se situen en el pla mig entre allò institucional i allò local, fet que els hi dóna poder i també llibertat per configurar-se entre aquests elements, és a dir, aprofitant aspectes de les dues esferes segons els interessos de la mateixa col·lectivitat.

La **parròquia** és doncs un dels punts claus en el paper de les confraries a la societat d'època moderna. Les parròquies aporten a les confraries el centre de socialització, ja que són el punt de trobada de laics i de seculars, de diferents estatus, condicions i gènere, característiques que també tindran, d'entrada, les confraries del Roser. Juntament amb la parròquia, el **rector** és l'altre puntal a tenir present. Aquest dos elements s'han de contextualitzar en el marc de l'església contrareformista, on el paper de la parròquia i el rector, i per extensió, el de la confraria, esdevenen els centres de poder, ja que es troben en una situació entre les imposicions de l'església institucional i les voluntats i necessitats del poble, a qui tenen molt més proper. Així, aquestes entitats sovint fan de paraigua, i deixen prou llibertat perquè es puguin desenvolupar les confraries.

La **construcció simbòlica** i devocional del Roser és un dels altres elements que propicien l'èxit de la devoció: s'aconsegueix, un altre cop, un equilibri entre allò particular i allò global. Per una banda, cada confraria del Roser, cada capella, cada imatge és única per la col·lectivitat que la venera i la representa, com també està ubicada en un indret concret (la “seva” parròquia, la “seva” capella, la “seva” imatge processional...); però per altra banda, és una devoció universal, “de tot lo món”, estesa per tot el territori, amb la mateixa simbologia, la mateixa iconografia, pràcticament amb els mateixos estatuts i el mateix funcionament. Fins i tot, els mateixos elements presents en la Mare de Déu del Roser permeten aquesta divulgació, on s'entrellacen una sèrie d'aspectes que configuren una devoció complexa i completa: la devoció a la Verge, la devoció a Jesús (a través dels misteris), la relació amb les roses i les flors (relació amb la iconografia i simbologia del Verge al jardí, de les festes de maig, de la fertilitat...) i per últim, el rosari (el psaltiri i l'ordenació de l'oració). Tots aquests elements tenen un lloc concret en la devoció, i un significat que transcendeix les formes. Així com la simbologia i la iconografia ajuden a configurar la devoció, les **llegendes** també la construeixen: el cavaller de Colònia, la història de la fundació de la primera confraria i els miracles relacionats amb aquesta, la batalla de Lepant, o d'altres llegendes miraculoses, són elements que també formen part d'aquesta devoció i de la seva formació.

Tots aquests elements ja demostren la complexitat de la devoció, en tant que està configurada per un entramat d'elements diversos, però que alhora, s'haurien de llegir com a un d'únic. En aquest cas, es veu en els diferents tipus d'objectes i imatges que formen part de tota la devoció, tant en la creació inicial de les confraries,

en el seu desenvolupament, en el dia a dia de les confraries, en les festivitats importants, com en els diferents rituals, entre d'altres. La relació entre **espais, rituals i objectes** és un dels elements que fan entenedora la devoció i alhora el paper de les confraries, així, cada espai té els seus objectes, les seves imatges, el seu significat, s'hi realitzen uns rituals concrets, hi participen unes persones determinades (que vesteixen d'una manera determinada) i hi exerceixen unes funcions concretes.

Personalment, el tema de la **imatge i la devoció** és el que ha suscitat més passions i més dificultats. Clarament, la devoció necessita de les imatges. De tal manera que ja no s'hauria de parlar de dos elements separats, sinó que realment, formen part del mateix. Per això era necessari un acostament al tema des dels rituals o els espais, d'una manera que es pogués abordar "art i religió" de manera global. En definitiva, postulo per una visió global de la imatge. És aquest tema que ha portat, al cap i a la fi, la discussió de la interdisciplinarietat, sobretot en la història de l'art, la història de la imatge, l'antropologia i la història social, que en aquest text formen part totes elles d'un mateix grup. Aquest és el camí que m'agradaria seguir en la recerca, sobre el paper de la imatge en la devoció, i per tant, sobre el lloc que té la imatge en la societat i cultura de l'època moderna.

En l'àmbit particular de l'estudi de la devoció del Roser a la **diòcesi de Girona**, s'ha pogut eixamplar un corpus de testimonis de la devoció. Així, s'han catalogat l'existència de confraries de les quals no se'n tenia constància i sobretot s'ha pogut estudiar el seu funcionament; com també s'han trobat nombroses notícies d'altres elements del culte: capelles, imatges, retaules, processons.. entre d'altres, com també s'han concretat i ampliat notícies d'altres manifestacions que ja es coneixien, gràcies totes elles a la recerca documental, sobretot a través dels **llibres de confraria**. Reitero la reivindicació d'aquesta font: ha estat la font principal d'estudi i cal donar-li un valor que fins ara no se l'hi ha atorgat. Són documents prou rics per traçar la història de les confraries; és una part indispensable de la nostra història, de la història de les nostres localitats, de les nostres parròquies, dels nostres avantpassats. En aquests documents es llegeixen les necessitats, les voluntats: les peripècies de les confraries per organitzar les festivitats, i per tant, per entendre quins eren els moments d'oci, en què consistien; per recaptar diners (i veure amb què els aconseguien, de què vivien les persones de la confraria, què aportava cada individu – o què no aportava-,...); per encarregar les obres, per escollir-les, per pensa-les, per decidir les necessitats del culte; les disputes entre confraries, entre individus de la

mateixa confraria, potser per manca de diners, potser per desavinences en les creences; fins i tot, les inscripcions dels confreres donen informació del tipus de culte com de la mateixa societat, entre molts d'altres aspectes. És doncs, un exemple ideal de la societat de l'època.

És una tesi, doncs, de religiositat i imatges. De devoció i de l'ús de les imatges i el seu lloc dins la devoció; del poder d'una devoció, del poder d'unes confraries com a configuradores d'un culte, de la vida social i religiosa, i de l'encàrrec de tot tipus d'objectes artístics. La recerca en la devoció de la Mare de Déu del Roser, la qual era una de les devocions més esteses a Girona a l'època moderna, ha permès donar forma a aquesta visió teòrica . És a dir, la devoció del Roser ha estat un tema ideal d'estudi, del qual se'n tenen diferents testimonis: és present en més de la meitat de parròquies de la diòcesi, parròquies on hi ha una capella, altar, imatges de diferents tipus; és present en llibres devocionals; en els testaments personals; en les butlles i breus papals; en els decrets i les llicències episcopals; en les cançons i en els goigs, present doncs en tots els estaments socials i religiosos. La devoció a la Mare de Déu del Roser es presenta com una devoció tan important perquè té unes característiques especials que la configuren com a tal: un culte globalitzat i alhora particular; un culte de confraria (i les característiques de les mateixes confraries); elements simbòlics i devocionals; un culte impulsat per diferents poders eclesiàstics, com els papes, bisbes i l'orde dels dominics; i sobretot l'actitud de les persones, de la "gent" que "se la fa seva".

Aquesta tesi és una unió de petites fites que conformen tot el cosmos de la devoció, algunes de les quals, són més destacables que d'altres. S'ha pogut traçar un mapa més acurat i sistematitzat de la devoció del Roser: la recerca en els arxius, així com el buidatge d'altres fonts escrites, han permès ampliar el número de confraries localitzades a la diòcesi. En alguns d'aquests casos la documentació inèdita ha pogut donar llum a tres aspectes cabdals per la tesi.

En primer lloc, l'estudi acurat de les confraries del Roser, no tant pel catàleg i la sistematització d'aquestes, sinó per l'anàlisi de les mateixes confraries, el seu funcionament i les seves característiques.

En segon lloc, les mateixes notícies referents a tots els paraments i objectes devocionals: s'han trobat notícies de retaules i dels seus artífexs, tant escultors, pintors com dauradors; notícies de cadiretes, banderes i penons, de vestimentes, de

pal·lis, de divers parament litúrgic. Tot aquest corpus d'objectes té rellevància en ell mateix i de manera particular en cada peça, però alhora, és igual de rellevant el que aquest conjunt representa: és un parament extraordinari que conforma la devoció, que permet copsar la complexitat de la mateixa devoció, la necessitat de tenir diferents objectes per els diversos rituals i moment de culte. Com també, es mostra la importància dels confreres i confrasses com a comitents d'aquestes obres, amb tot el que suposa la comitència i el manteniment.

I per últim, aquests dos primers punts mostren una de les altres aportacions, que ha estat intentar tractar el tema de la devoció i de la imatge de manera global, incloent tots els elements que configuren la devoció de manera conjunta, per donar tot el sentit i comprendre les vicissituds de la devoció de la Mare de Déu del Roser.

IX. BIBLIOGRAFIA I FONTS

- AGUILÓ, Marià. *Diccionari Aguiló. Materials lexicogràfics aplegats*. Tom VI. Barcelona: Institució Patxot, 1929
- AINAUD DE LASARTE, Joan. *Minatura. Ars hispaniae*, XVIII. Madrid: Plus-Ultra, 1962.
- ALAVEDRA i BOSCH, Josep. “Les confraries modernes: sociabilitat de laics malgrat Trento”. Treball de Recerca, UAB, 2004
- ALAVEDRA i BOSCH, Josep. “Les confraries: sociabilitat de laics malgrat Trento”. *Manuscrits*, 2004, 22, pàg. 173-175
- ALBAREDA, Joaquim; GIFRE, Pere. *Història de la Catalunya Moderna*. Barcelona: Pòrtic, UOC, 1995
- ALBERTI, Leon Baptista. *De la pintura*. México: Mathema, 1996
- ALBERTÍ, Santiago; SANTANACH, Joan. “L’arrambador ceràmic de l’Hospital de Girona”. *Butlletí Informatiu de Ceràmica*. 1985, núm. 27, pàg. 30-32
- ALFONS X, rei de Castella-Lleó. *Cántigas de Santa María*. METTMANN, Walter (ed). Madrid: Castalia, 1988, vol. II.
- ALIAGA, Joan; TOLOSA, Lluïsa; COMPANYY, Ximo. (ed.). *Documents de la pintura valenciana medieval i moderna II*. València: Fonts històriques valencianes, Universitat de València, 2007
- ÁLVAREZ SANTALÓ, Carlos; BUXÓ REY, Maria Jesús; RODRÍGUEZ BECERRA, Salvador (coord.) *La religiosidad popular*, vols. I, II, III. Barcelona: Antrhopos, (1989), 2003
- AMADES, Joan. *Costumari català. El curs de l’any*. Vols. III i V. Barcelona: edicions 62, 1983
- AMELANG, James. “Institucions no institucionals? Els fonaments de la identitat social a la Barcelona moderna”. *Pedralbes, Revista d’història moderna*. 1993, núm. 13 –II, pàg. 305-311
- ANTÓN PELAYO, Joan. “L’alfabetització en blanc i negre. Apunts quantitius sobre la ciutat de Girona al 1787”. *L’Avenç*. 1996, núm. 199, pàg. 44-47
- ANZELEWSKY, Fedja. *Dürer, his art and life*. Nova York: Alpine, 1980
- ARGUELO I MAS, Jordi; HUERTAS ARROYO, Josefa; PUIG I VERDAGUER, Ferran. “Santa Caterina de Barcelona: assaig d’ocupació i evolució”. *Quaderns d’arqueologia i història de la ciutat de Barcelona*. 2005, època II, núm. 1, pàg. 11-42
- ARNAU, Maruja. “La casa Heras d’Adri”. *Revista de Girona*. 1998, núm. 191, novembre-desembre, pàg. 93-101
- AVELLÍ CASADEMONT, Teresa. “Joan Torras i els retaules i dauradors actius al bisbat de Girona durant la primera meitat del segle XVIII”. *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 2009, vol. 50, pàg. 197-252
- AYMAR i RAGOLTA, Jaume. “L’església parroquial de Sant Martí de Calonge”. *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, 1981, núm. 1, pàg. 1-19

- BADA, Joan. *Situació religiosa de Barcelona en el segle XVI*. Barcelona: Balmes, Facultat de Teologia de Barcelona, 1970
- BADA, Joan. *Història del cristianisme a Catalunya*. Vic: Eumo – Pagès, 2005
- BADIA, Joan. “Sant Pere de Cornellà: la singularitat d'un edifici romànic”. *Revista de Girona*, 1990, núm. 141-142, pàg. 392-395, 531-537
- BALDELLÓ, Francesc. “Los “goigs de la Mare de Déu”. *Analecta Sacra Tarraconensia*, 1955, núm. 28, pàg. 183-197
- BARNIOL LÓPEZ, Montserrat. “El culte a sant Onofre a Catalunya en època gòtica i la seva traducció plàstica”. Treball de recerca de doctorat, UAB, 2006
- BARRAQUER ROVIRALTA, Gabriel. *Las casas de religiosos en Cataluña*. Vol. II, Barcelona: Francisco J. Altés y Alabart, 1906
- BARREIRO MALLÓN, Baudilio. “Sínodos, pastorales y expedientes de órdenes: tres indicadores de la religiosidad en el noroeste de la Península”. Dins ÀLVAREZ SANTALÓ, Carlos; BUXÓ REY, Maria Jesús; RODRÍGUEZ BECERRA, Salvador (coord.). *La religiosidad popular*. 1989, vol. II, pàg. 72-95
- BARRERA, Andrés. *La dialéctica de la identidad en Cataluña. Un estudio de antropología social*. Madrid: CIS, 1985
- BARRERA, Andrés. *Casa, herencia y familia en la Cataluña rural*. Madrid: Alianza, 1990
- BASCHET, Jérôme.; SCHMITT, Jean-Claude. *L'Image. Fonctions et usages des images dans l'Occident médiéval*. Actes du 6e “International Workshop on Medieval Societies”, centre Ettore Majorana (Erice, Sicile, 17-23 octubre 1992). Paris: Le Léopard d'or, 1996
- BASSEGODA HUGAS, Bonaventura. “Les traces dels retaules barrocs. Proposta per a un primer catàleg”. Dins *El Barroc Català. Actes de les Jornades sobre Barroc Català*. Barcelona, 1989, pàg. 187-269
- BASSEGODA HUGAS, Bonaventura. *El Escorial como Museo: la decoración pictórica mueble en el monasterio de El Escorial desde Diego Velázquez hasta Frédéric Quillier (1809)*, Bellaterra: UAB, Memoria Artium, 2002
- BASSEGODA i HUGAS, B. “Panorama del dibujo ornamental y de retablos en Cataluña”. Dins CAVI, Sabina de, *Dibujo y ornamento. Trazas y dibujos de artes decorativas entre Portugal, España, Italia, Malta y Grecia*, Córdoba: De Luca editori d'Arte, 2015
- BATLLE, Joan Baptista. *Los goigs a Catalunya. Breus consideracions sobre son origen y sa influencia en la poesia mística popular*. Barcelona: L'Arxiu, 1924
- BATLLORI, Miquel. *Les formes religioses al segle XVI. Obra completa*. Vol. VI. Barcelona: Biblioteca d'estudis i investigacions, Tres i Quatre, 1996
- BAUMAN, Guy C. “A Rosary picture with a view of the park of the Ducal Palace in Brussels, possibly by Goswijn van der Weyden”. *Metropolitan Museum Journal*. 1989, vol. 24, pàg. 135-151
- BAVIERA, Salvatore. “Simbologia del rosario”. Dins BAVIERA, Salvatore; BENTINI, Jadranka (ed). *La Candida Rosa. Il Rosario nell'arte centese ed emiliana dal XVI al XVIII secolo*. Bologna: Nuova Alfa Editoriale, 1988, pàg. 15-32
- BELDA NAVARRO, Cristóbal. “Metodología para el estudio del retablo barroco”. *Imafrente*, 1998, núm. 12 – 13. pàg. 9-24

- BELTING, Hans. *Likeness and Presence. A History of the Image before the Era of Art*. The University Chicago Press, 1996
- BELTING, Hans. *Imagen y culto. Una historia de la imagen anterior a la era del arte*. Madrid: Akal, (1990), 2009
- BELTING, Hans. "Towards an Anthropology of the image". Dins WESTERMANN, Mariet (ed). *Anthropologies of Art*. New Haven- London: Yale University Oress. 2005
- BELTING, Hans. *Antropología de la Imagen*. Madrid: Katz editores, 2007
- BLACK, Cristopher F. *Italian confraternities in the sixteenth century*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989
- BOAS, Franz. *Primitive Art*. Nova York: Dover Publications, 1927
- BORROMEO, Carlo. *Instrucciones de la fábrica y del ajuar eclesiásticos*, Mèxic: Universidad Nacional de México, 1985
- BOSCH BALLBONA, Joan. *Els Tallers d'Escultura al Bages del segle XVII*. Manresa: Caixa d'Estalvis de Manresa, 1990
- BOSCH BALLBONA, Joan. "Cat. 25. Gabriel Rovira. Retaule del Roser. Nativitat, Assumpta, Epifania." A BOSCH, Joan i GARRIGA, Joaquim (dir). *De Flandes a Itàlia. El canvi de model en la pintura catalana del segle XVI: el bisbat de Girona*. Catàleg de l'exposició, Girona: Museu d'Art, 1998, pàg. 222-224
- BOSCH BALLBONA, Joan. "Joan Sanxes Galindo". Dins BOSCH, Joan i GARRIGA, Joaquim (dir). *De Flandes a Itàlia. El canvi de model en la pintura catalana del segle XVI: el bisbat de Girona*. Catàleg de l'exposició, Girona: Museu d'Art, 1998, pàg. 225-226
- BOSCH BALLBONA, Joan. "Joan Baptista Toscano". Dins BOSCH, Joan i GARRIGA, Joaquim (dir). *De Flandes a Itàlia. El canvi de model en la pintura catalana del segle XVI: el bisbat de Girona*. Catàleg de l'exposició, Girona: Museu d'Art. 1998, pàg. 230-231
- BOSCH BALLBONA, Joan. *L'esplendor de Santa Maria d'Arenys de Mar*, Barcelona: Pòrtic, 2004
- BOSCH BALLBONA, Joan. "L'art del retaule: retaules i escultors a Catalunya (1600-1777 c.)". Dins BOSCH, Joan (dir) *Alba Daurada. L'art del retaule a Catalunya*. Girona: Museu d'Art, 2006, pàg. 27-57
- BOSCH BALLBONA, Joan. "Traça per un retaule del Roser". Dins BOSCH, Joan (dir) *Alba Daurada. L'art del retaule a Catalunya*. Girona: Museu d'Art, 2006, pàg. 152-155
- BOSCH BALLBONA, Joan. *Agustí Pujol. La culminació de l'escultura renaixentista a Catalunya*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2009
- BOSCH BALLBONA, Joan. "El periple pictòric d'un pintor milanès a Catalunya: Joan Baptista Toscano, actiu entre 1599 i 1617". *Locus Amoenus*. 2011-2012, 11, pàg. 97-127
- BOSCH, Joan; MIRALPEIX, Francesc. "El convent de Sant Domènec a l'època moderna". *La Universitat de Girona. Història, arquitectura, patrimoni*. Girona, 2011, pàg. 189-209
- BONASSIE, Pierre. *La organización del trabajo en la Barcelona a fines del siglo XV*. Barcelona: CSIC, 1975
- BOUZA ÁLVAREZ, José Luís. *Religiosidad contrarreformista y cultura simbólica del barroco*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones científicas, Instituto de Filología, Biblioteca de dialectología y tradiciones populares, XXV, 1990
- BOVER i FONT, August. "Els goigs: orígens i transformació". Dins MORETA, Ignasi. (ed.) *Estudis sobre els goigs*. Barcelona: Mediterrània, Amics dels goigs, 2002, pàg. 25-34

BRUGUEÑO, Jesús. “Del Bisbat a la província. La configuració territorial de la regió de Girona”. *Geografia històrica i història general del paisatge, Estudi General* 13. Girona, 1993, Pàg. 113-126

BRUNO, Paula “Apuntes historigráficos sobre la história de la cultura”. *Estudios de historia cultural*. En línia, darrera consulta, agost 2015

BURKE, Peter; GOMBRICH, Ernst. “Ernst Gombrich discusses the concept of cultural history with Peter Burke”. *The Listener*, 27, december 1973, pàg. 881-883

BURKE, Peter. “Rethinking Cultural History”. *The Cambridge Review*. 1983, 105, 18, Novembre, pàg. 206-208

BURKE, Peter. “Popular Culture between History and Ethnology”. *Ethnologia Europea*. 1984, 14, pàg. 5-13

BURKE, Peter. “Cultural History: Past, Present and Future”. *Historiography and theory*, Jaarjarg 13, 2, 1986, pàg. 187-196

BURKE, Peter. *The historical anthropology of early modern Italy. Essays on perception and communication*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987

BURKE, Peter. *La cultura popular en la Europa moderna*. Madrid: Alianza, 1991

BURKE, Peter. *Visto y no visto. El uso de la imagen como documento histórico*. Barcelona: Crítica, 2001

BUSTAMANTE, Agustín. “Espejo de Hazañas: la historia en el Escorial de Felipe II”. *Cuaderno de arte e iconografía*. 1991, Tomo IV – 7

BUSTAMANTE, Agustín. “De las guerras con Francia. Italia y San Quintín” (I) i (II). *Anuari del Departamento de Historia y Teoría del Arte*, 2009, vol. 21, pàg. 47-68; vol. 2011, pàg. 47-84

CALZADA i OLVERAS, Josep. “Art i arquitectura en l’historial hospitalari de Girona”. *Revista de Girona*. 1979, núm. 89, pàg. 249-259

CAMARA, Esperança. “Picures and Prayers: Madonna of the Rosary imagery in Post-Tridentine Italy”. Tesi doctoral, Baltimore, Maryland, 2002

CAMPABADAL i BREU, Joan. “Els goigs profans”. Dins MORETA, Ignasi. (ed.). *Estudis sobre els goigs*. Barcelona: Mediterrània, Amics dels Goigs, 2002, pàg. 35-55

CANALDA i LLOBET, Sílvia. “Novetats i reflexions sobre els Passoles, una nissaga de ceramistes pintors del barroc català”. *Matèria*. 2004, 4, pàg. 147-160

CANDELARIA, Lorenzo. “El Cavaller de Colunya. A miracle of the Rosary in the choirbooks of san Pedro Mártir de Toledo”. *Viator*. 2004, 35, pàg. 221-264

CAÑEDO-AGÜELLES, Cristina. *Arte y Teoría: La Contrarreforma y España*. Oviedo: Universidad de Oviedo, 1982

CAPDEVILA CAPDEVILA, Joaquim. “La substitució del cançoner popular i tradicional (El cas de les terres de Ponent)”. *Els Marges*. 1995, 52, pàg. 43-69

CAPDEVILA WERNING, Caterina., “Les confraries del Roser a la diòcesi de Girona en època moderna: devoció i encàrrecs d’obres devotes”, *Traball de Recerca de doctorat*, UAB, 2006

CAPDEVILA WERNING, Caterina. “Les confraries del Roser a la diòcesi de Girona: La capella del Roser de Sant Pere d’Ullastret (1593-1766)”. *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 2007, vol. 48, pàg. 127-149

CAPDEVILA WERNING, Caterina, “Les confraries del Roser al Pirineu i Prepirineu gironí en época moderna. L’encàrrec d’obres d’art: manifestació de poder local”. *Annals del Centre d’Estudis Comarcals del Ripollès*, 2006-07, núm. 5 (octubre 2008), p. 197-210

CARBONELL BUADES, Marià. *Art de cisell i de martell: escultura mallorquina del segle XVII*. Palma de Mallorca: J.J. de Olanteña, 2002

CARBONELL BUADES, Marià. “El retablo en Mallorca, del Renacimiento al Barroco”. *Los retablos: Técnicas, materiales y procedimientos*. Madrid, 2006, pàg. 1-17

CARRASCO TERRIZA, Manuel Jesús. “La iconografía de la Virgen del Rocío y su proceso de fijación”. Dins GONZÁLEZ CRUZ, David (ed). *Ritos y ceremonias en el mundo Hispano durante la Edad Moderna*. Huelva: Centro de estudios rocieros, Universidad de Huelva, 2002, pàg. 357-372

CARRERA, Anton; FONT, Carme; RIERA, Santi. *Les caramelles del Roser de Sant Julià de Vilatorrada*, Vic: Ajuntament de Sant Julià de Vilatorrada, Caramelles del Roser, 1990

CARO BAROJA, Julio. *Las formas complejas de la vida religiosa (Religión, sociedad y carácter en la España de los siglos XVI y XVII)*. Madrid: Sarpe, 1985

CASACUBERTA I ROCAROLS, Mita; SALA I PLANA, Joan. *Cultura i Ciutat, segles XVIII – XX*. Olot: Quaderns d’història d’Olot, 1998

CASANOVAS, Maria Antònia. *Breu Història de la Ceràmica Catalana*, Barcelona: Els llibres de la Frontera, 2002

CASANOVAS, Maria Aurora. “El gravat”. *Art Català*, vol. II, Barcelona: Aymà, 1958.

CASTELLS, Narcís.; PUIGDEVALL, Narcís.; REIXACH, Francesc. *L’Hospital de Santa Caterina*, Diputació de Girona, 1989

CAULA, Francesc. *Les parròquies de Santa Eulàlia de Begudà i Sant Joan les Fonts*. Sant Joan les Fonts, 1930

CEBRIÁN i MOLINA, Josep Lluís; NAVARRO i BUENAVENTURA, Beatriu. “Els plafons devocionals de M. Mollà i Manuel Garcés a Jesús Pobre”. *Aguaits*, 2012, 31, Institut d’Estudis Comarcals de la Marina Alta, pàg. 131-147

CHABÁS, Roque. “Estudio sobre los sermones valencianos de san Vicente Ferrer que se conservan manuscritos en la biblioteca de la Basílica metropolitana de Valencia (IV)”. *Revista de archivos, museos y bibliotecas*. 1903, tercera època, any VII, núm. 8 i 9, pàg. 38-102

CHAMBERS, David S. *Los Papas de la Guerra*. Barcelona: Robinbook, 2008

CHRISTIAN, William A. Jr. “De los santos a María: panorama de las devociones a santuarios españoles desde el principio de la Edad Media hasta nuestros días.” Dins CÁTEDRA TOMÁS, Maria; LISÓN TOLOSANA, Carmelo (ed.) *Temas de antropología Española*. Madrid: Akal, 1976, pàg. 49 – 195

CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad Popular. Estudio Antropológico en un valle español*. Madrid: Tecnos, 1978

CHRISTIAN, William A. Jr. *Religiosidad local en la España de Felipe II*. Madrid: Nerea, 1991.

CHRISTIAN, William. A Jr. *Divine Presence in Spain and Western Europe 1500-1960. Visions, Religious Imatges and Photographs*, Central European University Press, Budapest-New York, 2011

- CIRICI, Alexandre; MANENT, Ramon. *Ceràmica catalana*, Barcelona: destino, 1977
- CLARA, Josep. “Reformes a l’església de Fornells de la Selva a finals del segle XVI”. *Quaderns de la Selva*. 1980, núm. 2, pàg. 133-138
- CLARA, Josep. “L’ex-col·legiata de Sant Feliu de Girona i la guerra civil”. *Revista de Girona*. 1981, núm. 97, pàg. 251-260
- CLARA, Josep. “Un pintor milanès a Girona : Joan Baptista Toscano”. *Revista de Girona*. 1983, 105, pàg. 295 - 296
- CLARA, Josep. “Escultors de la segona meitat del segle XVI al Baix Empordà”. *Estudis del Baix Empordà*. 1989, Núm. 8, pàg. 117-127
- CLARA, Josep. “Pintors forasters a la Girona del darrer terç del segle XVI”. *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*. 1992-1993, núm. 32, pàg. 97-112
- CLARET GARCÍA MARTÍNEZ, Antonio. “Escritura y ceremonia. El sermón impreso como parte de las celebraciones en la Sevilla del barroco”. Dins GONZÁLEZ CRUZ, David (ed). *Ritos y ceremonias en el mundo Hispano durante la Edad Moderna*. Huelva: Centro de estudios rocieros, Universidad de Huelva, 2002, pàg. 381-394
- COLL, Josep M. “Dos artistas cuatrocentistas desconocidos”. *Analecta Sacra Tarraconensis*. 1951, xxiv, pàg. 139
- COLL, José María. “Apóstoles de la devoción rosariana antes de Lepanto en Cataluña”. *Analecta Sacra Tarraconensis*. 1955, 28, pàg.245-254
- COLL, José María. “Historia sucinta del convento de Santo Domingo”. *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, 1958, núm. 12, pàg. 5-32
- COLLELL, Albert. “Aportación documental a la historia del convento de Santo Domingo de Gerona”. *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. 1960, xiv, pàg. 185-200
- COLOMER, José Luís (ed). *Arte y diplomacia de la monarquía hispánica*. Madrid: Fernando Villaverde Ediciones, 2003
- COMAS, Antoni. “Els goigs”. Dins RIQUER, Martí; COMAS, Antoni; MOLAS, Joaquim (ed). *Història de la literatura catalana*, 1964, vol. IV, pàg. 213-248
- CONTRERAS, Jaime. “Procesos culturales hegemónicos: de religión y religiosidad en la España del Antiguo régimen”. *Historia social*. 1999, Núm. 35, pàg. 3-22
- COROMINAS PLANELLAS, Josep Maria; MARQUÈS CASANOVAS, Jaume *Catálogo monumental de la Provincia de Gerona. La Comarca de Besalú*. Girona: Diputació provincial de Girona, 1976
- CORTADE, Eugène. *Retables baroques du Rousillon*. Perpinyà: Sinthe, 1973
- CORTADE, Eugène “Retaules barrocs del Rosselló”. A *Barroc Català*. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 de desembre de 1987. Barcelona: Quaderns Crema. 1988, pàg. 175-183
- COURCELLES, Dominique. *Les histoires des saints, la prière et la mort en Catalogne*, París: Publications de la Sorbonne, 1990
- COURCELLES, Dominique. *La parole de l’Ange, l’Écriture et le Corps*. Nova York: Peter Lang, 1991
- COURCELLES, Dominique. *L’écriture dans la pensée de la mort en Catalogne*, París: École des Chartes, 1992

CRÉMOUX, Françoise “Las imágenes de devoción y sus usos. El culto a la Virgen de Guadalupe”. Dins CRUZ DE CARLOS, María *et alt.* (ed), *La imagen religiosa en la Monarquía hispánica. Usos y espacios*. Madrid: Casa de Velázquez, vol. 104, 2008

CRUZ DE CARLOS, María; CIVIL, Pierre; PEREDA, Felipe; VINCENT-CASSY, Cécile. *La Imagen religiosa en la Monarquía hispánica. Usos y espacios*. Madrid: Casa de Velázquez, volumen 104, 2008

DANÉS i TORRAS, Joaquim. *Història d'Olot. Els edificis religiosos*. Vol XII. Olot: Edicions Municipals, 1977

DANÉS i TORRAS, Joaquim. *Història d'Olot. Vida Social*. Vol. XXV. Olot: Edicions Municipals, 2002

DE LORRIS, Guillaume. *Le Roman de la Rose/ El libro de la Rosa*. Carlos Alvar ed. Barcelona: Quaderns crema, 1985

DEBRAY, Régis. *Vida y muerte de la imagen. Historia de la mirada en Occidente*. Barcelona: Paidós, 1994

DELAPIERRE, O. *An Essay on the Mythological and symbolical History of the Rose from the german*, Londres: Turner & co, 197?

DELUMEAU, Jean. *La confesión y el perdón*. Madrid: Alianza, 1992

DOMÈNECH, Gemma. *Els oficis de la construcció a Girona. 1419 – 1833. Ofici i confraria. Mestres de cases, picapedrers, fusters i escultors a Girona. La confraria dels quatre sants màrtirs*. Girona: Institut d'estudis gironins, 2001

DOMÈNECH i MONER, Joan. *Beget i la seva rogalia*. Barcelona, 1987

DORICO ALUJAS, Carlos. “La dauradura del retaule del Roser, de l'església parroquial de Sant Esteve d'Olot”. *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*. Olot: Institut del Patronat d'Estudis d'Olot i Comarca, 1994, pàg. 103-132.

DUVAL, André. *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique: doctrine et histoire*, Paris: Beauchesne, 1988, vol. XIII, col. 937-980

EISENBICHLER, Konrad. *Crossing the boundaries. Christian Piety and the Arts in Italian Medieval and Renaissance Confraternities*, Michigan: Medieval Institute Publications, Western Michigan University, 1991

ESTEVA CRUAÑAS, Lluís. “El retaule de l'escultor guixolenc Domènec Rovira El Major (1657 – 1678)”. *Estudis del Baix Empordà*. 1992, núm. 11, pàg. 111- 222

ESTEVA CRUAÑAS, Lluís; BAUTISTA PARRA, Jordi. “El retaule renaixentista de Santa Cristina d'Aro” a: *Estudis del Baix Empordà*, 1993, 12, pàg. 151-172

FERNÁNDEZ CONDE, Francisco Javier. *La religiosidad medieval en España. Plena Edad Media (siglos XI – XIII)*. Oviedo: Trea, Universidad de Oviedo, 2005

FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi. *Felipe II y el clero secular. La aplicación del concilio de Trento*. Madrid: Sociedad estatal para la conmemoración de los centenarios de Felipe II y Carlos V, 2000

FERNANDEZ TERRICABRAS, Ignasi. “Entre ideal y realidad: las élites eclesiásticas y la reforma católica en la Sepaña del siglo XVI”. Dins MONTEIRO, Nuno G.F; CARDIM,

- Pedro; SOARES DA CUNHA, Mafalda. *Optima Pars, Elites Ibero-Americanas do Antigo Regime*, Estudos e Investigações, Lisboa, 2005, 36, pàg. 13-45
- FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi. “La reforma de la órdenes religiosas en tiempos de Felipe II. Aproximación cronológica”. Dins BELENGUER CEBRIÀ, Ernest (coord.), *Felipe II y el Mediterráneo. Los grupos sociales*. Madrid : Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, 1999, vol. II, pàg. 181-204
- FERRATÉ GILI, Ricard. “Sobre etnografia rosariana d’algunes contrades tarragonines”, *Revista del Centre de Lectura*, Reus, 1926, núm. 151-152, pàg. 127- 135
- FERRER i ALÒS, Llorenç. *Masies de Catalunya*, Barcelona: Angle Editorial, Fundació Caixa Manresa, 2003
- FLYNN, Maureen. *Sacred Charity. Confraternities and Social Welfare in Spain, 1400 – 1700*. London: Macmillan, 1989
- FOLCH i TORRAS, Joaquim. “Un retaule inèdit del renaixement”. *Gaseta de les Arts*, 1925, núm. 30, pàg. 4-5
- FRAZER, Sir James George. *La rama dorada*, Madrid: Fondo de Cultura Económica, 1944 (1922)
- FREEDBERG, David. *El poder de las imágenes. Estudios sobre la historia y la teoría de la respuesta*. Madrid: Cátedra, (1992) 2009
- FREIXAS, Pere. “Documents per a l’art renaixentista català. La pintura a Girona durant el primer terç del segle XVI”. *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 1984, vol. 27, pàg. 165-188
- FROESCHLE-CHOPARD, Marie-Hélène. “L’evolution des pénitents en Provence Orientale. XVIIIe -XXe siècles”. *Revue d’histoire moderne et contemporaine* XXX. 1983, oct-dec, pàg. 616-636
- FROESCHLE-CHOPARD, Marie-Hélène. “Confréries et Iconographie du Rosaire en Provence orientale (XVIIe – XVIIIe siècles)”. A *La vie religieuse dans la France méridionale à l’époque moderne*, Montpellier: Université Paul Valéry, 1992, pàg. 231-253
- FROESCHLE-CHOPARD, Marie-Hélène. “Image et enseignement dans le Rosario della gloriosa Vergine Maria d’Alberto de Castello”. Dins BEDOUELLE, Guy; LION, Antoine; THÉVENON, Luc (ed). *Les dominicains et l’image. De la Provence à Gênes, XIIIe – XVIIIe siècles*. 2006, pàg. 163 i s.
- FURIÓ, Vicenç. *Sociologia de l’Art*, Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, Barcanova, 1995
- GALLINARO, Laurence. “Retables baroques de la province de Gerone (1580-1777) : études iconologique et socioculturelle (modes de production, diffusion, réception).” Tesi doctoral. Bordeus – Barcelona: Université Bordeaux III Michel de Montaigne, U.F.R. Études ibériques et ibéro-américaines i Universitat Autònoma de Barcelona, 2005
- GALMÉS MAS, Lorenzo. “Carisma y espiritualidad premonstratense”. Dins DÍAZ MARTÍN, Luís Vicente; ANIZ IRIARTE, Cándido (coord.). *Santo Domingo de Caleruega. Contexto Eclesial Religioso*. IV Jornadas de Estudios Medievales. Salamanca, 1996, pàg. 121-153
- GARNETT, Jane; ROSSER, Gervase, *Spectacular miracles. Transforming Images in Italy from Renaissance to the Present*. London: Reaktion Books, edició kindle, 2013

- GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. *Historia de Cataluña. Siglos XVI-XVII*. Barcelona: Ariel, 1985, vol. 1
- GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. “La religiositat popular i la història”. *L’Avenç*, 1990, núm. 137. pàg. 20-27
- GARRIGA, Joaquim; BOSCH, Joan. “L’arquitectura i les arts figuratives dels segles XVI-XVII”. A GABRIEL, P (Ed) *Història de la cultura catalana*. Barcelona: edicions 62, 1997, Vol. II., pàg. 193-238
- GARRIGA, Joaquim. *Història de l’art català. L’època del renaixement s. XVI*, Barcelona: Edicions 62, 1989, vol. IV
- GARRIGA, Joaquim. “Entorn l’escultura barroca i el seu context”. A BOSCH, Joan (dir). *Alba daurada. L’art del retaule a Catalunya*. Girona: Museu d’Art. 2006, pàg. 17-25
- GASTER, M. “Beads and Knots”. *Folklore*. 1914, vol. 25, núm. 2, (juny 30), pàg. 254-258
- GAY i PUIGBERT, Josep. “Les pintures murals de Sant Pere de Navata: una obra d’art o una lliçó d’història”. *Annals de l’Institut d’estudis Gironins*, 1994, vol. XXXIII, pàg. 607-631
- GELABERTÓ VILAGRAN, Martí. “Cofradías y sociabilidad Festiva en la Cataluña del siglo XVII”. *Pedralbes. Revista d’història moderna*. 1993, núm. 13, 2. pàg. 495-502
- GELABERTÓ VILAGRÁN, Martí. “La palabra del predicador. Contrareforma y superstición en Cataluña (siglos XVII – XVIII)”. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2003
- GELABERTÓ VILAGRÁN, Martí. *La palabra y el predicador. Contrareforma y superstición en Cataluña (siglos XVII-XVIII)*. Lleida: Mileno, 2005
- GELL, Alfred. *Art and Agency. An Anthropological theory*. Oxford University Press, 1998
- GERBET, M.C. “Les confréries à Cáceres de 1467 à 1523”. *Mélanges de la Casa Velázquez*. 1971, núm. VII, pàg. 75-113
- GIFRE RIBAS, Pere. (coord.) *Història de l’Alt Empordà. Història de les comarques gironines*. Girona: Diputació de Girona, 2000, vol. I
- GINZBURG, Carlo. *El queso y los gusanos: el cosmos, según un molinero del siglo XVI*. Barcelona: Muchnik, (1976) 1981
- GINZBURG, Carlo (ed) *Religione delle classi popolari*. Edició especial *Quaderno Storici*. 1979
- GIRONELLA i DELGÀ, Anna. *Girona: convents i monestirs, segles X-XIX*. Girona: Ajuntament de Girona, 2005
- GLEDHILL, John. *El poder y sus disfraces*. Barcelona: edicions Bellaterra, 2000
- GOMBRICH, Ernst,. *Aby Warburg: An Intellectual Biography, with a memoir on the library by F. Saxl*. Londres: The Warburg Institute, 1970
- GÓMEZ PELLÓN, Eloy. “Oralidad y tradición”. *Tradición oral*. Santander: Aula de Etnografía, Universidad de Cantabria, Oriatzun: Sendoa. 1999, pàg. 17-53
- GOODY, Jack. *The culture of flowers*, Cambridge: Cambridge University Press, 1993

- GORZELIK, J. "The post-tridentine Rosary devotion and its artistic setting". Dins *Art, ritual, religions*. Proceedings of the Fifth Joint Conference of Art Historians from Britain and Poland, Warsaw, 7th-9th June 2000. Institut of Art of the Polish Academy, 2003, pàg. 79-84
- GRAU i PUJOL, Josep M. T.; PUIG i TÀRRECH, Roser. "Escultors i dauradors a Llagostera (ss. XVII – XVIII)". *Quaderns de la Selva*. 1991, núm. 4, pàg. 53-78
- GRENDI, Edoardo. "Le confraternite come fenomeno associativo e religioso". Dins RUSSO, Carla. (ed.) *Società, chiesa e vita religiosa nell' "Ancien Régime"*. Nàpols: Guida Editori, 1976, pàg. 115-185
- GUDIOL, Josep. *La indumentària litúrgica. Resum arqueològic*, Vic: Tipologia Balmesiana, 1918
- GUDIOL, Josep. "La indumentària litúrgica". *Anuari dels amics de l'art litúrgic*. Cercle Artístic de Sant Lluc, Barcelona, 1925, núm. 3
- GUDIOL, Josep. "De rajolers i rajoles de color". *Vell i Nou. Barcelona*, any IV, núms. 76 (1 octubre 1918), 79 (15 de novembre de 1918) i 81 (15 de desembre de 1918), pàgs. 367-372; 415-420; 451-457
- GUDIOL i RICART, Josep; ALCOLEA i BLANCH, Santiago. *Pintura Gòtica catalana*. Barcelona: Polígrafa, 1986
- GUERRERO LOVILLO, José. *Las Cántigas: estudio arqueologico de sus miniaturas*, Madrid: CSIC, Instituto Diego Velázquez, Sección Sevilla, 1949
- GUILLERÉ, Christian. "Les visites pastorales en Tarraconaise a la fin du Moyen-age (XIVe-XVe s.). L'exemple du diocese de Gerone", *Mèlanges de la Casa de Velázquez*, Madrid, 1983, pàg. 125-167
- GUTTON, Jean-Pierre. "Confraternities, Curés, and Communities in Rural Areas of the Diocese of Lyons under the Ancien Régime". Dins GREYERZ, Kaspar von, *Religion and Society in Early Modern Europe 1500-1800*, Londres: George Allen und Unwin, 1984, pàg. 202-211
- HENDERSON, John. *Piety and charity in Late Medieval Florence*. Oxford, Nova York: Clarendon Press-Oxford University Press, 1994
- HINNEBUSCH, William A. *The History of the Dominican Order*. Staten Island: Alba House, 1965, vol. 1
- IGLÉSIES, Josep. *Els fogatges de 1553*. vol. I. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1979
- JAMES, E. O. *Seasonal feasts and festivals*, Londres, 1961
- JORET, Charles. *La Rose dans l'antiquité et au moyen age. Histoire, légendes et symbolisme*, París, 1892
- JUAN i CASADEMONT, Isabel. "El retaule de Sant Sebastià de l'Antic Hospital de Santa Caterina i el vot de la ciutat de Girona contra la pesta de 1650. Redescoberta i Vicissituds d'una obra inèdita de l'escultor Josep Tramulles". *Annals de l'institut d'Estudis Gironins*. Miscel·lània d'homenatge a Gabriel Roura i Güibas, 2011, vol. LII, pàg. 435-480
- KAMEN, Henry. *Canvi cultural a la societat del segle d'or. Catalunya i Castella, segles XVI-XVII*. Lleida: Pagès, 1998

- KLINKHAMMER, Karl Joseph. *Adolf von Essen und seine Werke*. Frankfurt am Main: Joseph Knecht, 1972
- KLINKHAMMER, Karl Joseph. "Die Entstehung des Rosenkranzes und seine ursprüngliche Geistigkeit". Dins VV. AA. *500 Jahre Rosenkranz 1475 Köln*. Catàleg de l'exposició, Erzbischöfliches Diözesan-Museum Köln, 25 Oktober 1975-15 Januar 1976, Colònia, 1975, pàg. 32-38
- LE BRAS, Gabriel. *Études de sociologie religieuse*. Vol. I. *Sociologie de la pratique religieuse dans les campagnes françaises*. París: Presses Universitaires de France, 1955
- LE BRAS, Gabriel. "Les confréries Chrétiennes". Dins *Études de sociologies religieuses*. Vol. II. *De la morphologie à la typologie*. París: Presses Universitaires de France, 1956, pàg. 423-462.
- LE BRAS, Gabriel. *L'Eglise et le village*. Paris: Flammarion, 1976
- LIPPINI, Pietro. *La vita quotidiana di un convento medievale*. Bolonya: Studio Domenicano, 1990
- LLABRÉS i MARTORELL, P.J. "Un retaule d'Oms signat i datat (1592-1593): el del Roser de l'antiga parròquia d'Inca". *I Jornades d'estudis Locals d'Inca*, 1994, núm. 1, pàg. 61-77
- LLOBERA, Josep Ramon. *Manual d'antropologia social: estructura i evolució de les societats humanes*. Barcelona: Pòrtic, Universitat Oberta de Catalunya, 1999
- LLOMPART, Gabriel. *La pintura medieval mallorquina. Su entorno cultural y su iconografía*. Barcelona: Universidad de Bacerlona, 1979
- LLOMPART, Gabriel. *Religiosidad Popular. Folklore de Mallorca, Folklore de Europa. Miscelania de estudios I, El calendario y la jornada*. Palma de Mallorca: Archivo de Tradiciones Populares, Fontes Rerum Balearum, 1982
- LLOMPART, Gabriel. *Nostra Dona de la Rosa y su iconografía en el manierismo mallorquín*. Palma, 1986
- LLOPART, Dolors.; PRAT, Joan.; PRATS, Llorenç. *La cultura popular a debat*. Barcelona: Alta Fulla, Fundació Servei de cultura popular, 1985
- LÓPEZ DE TORO, José. *Los poetas de Lepanto*. Madrid, Insituto histórico de Marina, 1950
- MADURELL, Josep Maria. "La fiesta del <Roser de maig>". *Boletín parroquial de santa María de Gracia*, 1943, Mayo, pàg. 74-75
- MADURELL MARIMON, Josep Maria. "El presbítero Vicente Massanet, la iglesia de Rupí y la capilla de San Paciano de Barcelona". *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. 1954, núm. 9, pàg. 5-48
- MADURELL MARIMÓN, Josep Maria. *L'art antic al Maresme (Del final del gòtic al barroc salomònic)*. Notes documentals. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1970
- MÂLE, Emile. *L'art religieux de la fin du XVIè siècle, du XVIIè siècle et du XVIIIè siècle. Etude sur l'Iconographie après le concile de Trente*. Paris: A. Clin, 1972
- MALLORQUÍ, Elvis, "Fronteres a escala local: les parròquies del bisbat de Girona del segle XIV". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, Figueres, 2011, pàg. 163-194
- MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás Antonio. "El papel social de las cofradías tridentinas en Cantabria. Siglos XVII al XIX". *Altamira. Revista de estudios montañeses*. 1988, núm. 47, pàg. 227-260

MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás Antonio. *Contrareforma y religiosidad popular en Cantabria. Las cofradías religiosas*. Santander: Universidad de Cantabria, 1990

MANTECÓN MOVELLÁN, Tomás Antonio. "Reformismo borbónico. Iglesia y vida religiosa durante el siglo XVIII. El control de las cofradías religiosas. Una aproximación a su estudio". *Hispania*, L /3, 1990, núm. 176, pàg. 1191-1206

MARCOS MARTÍN, A. "Religión "predicada" y religión "vivida". Constituciones sinodales y visitas pastorales: ¿un elemento de contraste?". A ÀLVAREZ SANTALÓ, Carlos.; BUXÓ REY, María Jesús.; RODRÍGUEZ BECCERA, Salvador (Coord.). *Religiosidad Popular. Vida y muerte*. Barcelona: Anthropos, vol II, 1989, pàg. 46-56

MARCUS; George E; MYERS, Fred R. (eds). *The Traffic in Culture: Refiguring Art and Anthropology*, Berkeley: University of California Press, 1995

MARQUÈS CASANOVAS, Jaume; CONSTANTS, Lluís. *Navata*. Navata: Amics de Navata, 1985

MARQUÈS CASANOVAS, Jaume. *Maçanet de la Selva*. Girona: Generalitat de Catalunya, 1983

MARQUÈS CASANOVAS, Jaume. *Canet d'Adri*. Girona: Ajuntament de Canet d'Adri, 1988

MARQUÈS, Josep Maria. "Dades sobre el temple monàstic i parroquial de Sant Feliu de Guíxols (s. XV – XVII)". *Estudis sobre temes del Baix Empordà*. 1986, núm. 5, pàg. 87 – 112

MARQUÈS, Josep Maria. *Sant Ferriol de Besalú*. L'Eix, Sant Feliu, 1994, 18

MARQUÈS, Josep Maria. *Arbúcies Cristiana*. L'Eix, Sant Feliu, 1994, 17

MARQUÈS, Josep Maria. *Concilis provincials tarraconenses*, Barcelona: Proa, 1994

MARQUÈS, Josep Maria. "Creació i extinció de parròquies al Bisbat de Girona". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. 1995, vol. XXXV, pàg. 405-446

MARQUÈS, Josep Maria. "Esglésies del Baix Empordà". *Estudis del Baix Empordà*. 1996, núm. 15, pàg. 35-67

MARQUÈS, Josep Maria. "La parròquia del Púbol". *Estudis del Baix Empordà*. 1998, núm. 17, pàg. 91-106

MARQUÈS, Josep Maria. "Comitents i documentació de l'art d'església al Bisbat de Girona, s. XVI". Dins BOSCH, Joan i GARRIGA, Joaquim (dir). *De Flandes a Itàlia. El canvi de model en la pintura catalana del segle XVI: el bisbat de Girona*. Catàleg de l'exposició, Girona: Museu d'Art. 1998-1999. Pàg. 23-29

MARQUÈS, Josep Maria. "Carreres dels col·laboradors de Bisbes de Girona, 1600-1774". *Annals de l'Institut d'Estudis gironins*, 2000, núm. 41 pàg. 125-178

MARQUÈS, Josep Maria. "Tomàs de Lorenzana, bisbe de Girona, un funcionari benefactor (1775-1796)". Dins BADA, Joan; PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim. *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*. Eumo: 2000, pàg. 11-87

MARQUÈS, Josep Maria. "Creació i extinció de parròquies al Bisbat de Girona". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. vol. XXXV, 1995, pàg. 405-446

MARQUÈS, Josep M. *Ermites i santuaris de la Diòcesi de Girona*. Girona: Diputació de Girona, 2000

MARQUÈS, Josep Maria. *Una història de la diòcesi de Girona (ca. 300 – 2000)*. Bisbat de Girona-PAM, 2007

MARTÍ FELIU, Elisenda. "Projecte per a un retaule de la Verge del Roser". Dins BOSCH, Joan (dir). *Alba Daurada. L'art del retaule a Catalunya*. Girona: Museu d'Art, 2006, pàg. 319-322

MARTÍN GONZÁLEZ, Juan José. *El retablo barroco en España*. Madrid: Alpuerto, 1993

- MARTINELL, Cèsar. *Capella de Na. Sra. del Roser i ses pintures en rajoles vidriades. Aportació a l'estudi de l'arqueologia catalana*. Valls: Castells editors, 1924
- MARTINELL, Cèsar. "L'escultura". A VERRIÉ, F.P. *Art Català*, Barcelona: Aymà, 1958, pàg. 49-72
- MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i Escultura barroques a Catalunya. El primer barroc (1600-1670)*. Vol. I. Monumenta Cataloniae, X. Barcelona, 1959
- MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i Escultura barroques a Catalunya. Barroc Salomònic (1671-1730)*, Monumenta Cataloniae, XI. Barcelona, 1961
- MARTINELL, Cèsar. *Arquitectura i Escultura barroques a Catalunya. Barroc Acadèmic (1731-1810)*, Monumenta Cataloniae, XII. Barcelona, 1963
- MARTÍNEZ-BURGOS GARCÍA, Palma. "El debate de la imagen religiosa en el entorno de Felipe II". *Reales Sitios: Revista del Patrimonio Nacional*. 1998, núm. 135, pàg. 38-45
- MARTÍNEZ-BURGOS GARCÍA, Palma. "Imágenes emocionadas. Devoción e identidad en la España moderna". Dins CANALDA, Sílvia; FONTCUBERTA, Cristina. *Imatge, devoció i identitat a l'època moderna*, Barcelona: UB, 2013, pàg. 13-32
- MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Isabel. "La religiositat popular a través de les consuetes parroquials del Bisbat de Girona". Tesi de llicenciatura. UAB, 1977
- MARTÍNEZ RUÍZ, Enrique (dir.). *El peso de la Iglesia. Cuatro siglos de Órdenes Religiosas en España*. Madrid: Actas, 2004
- MARTÍNEZ SHAW, Carles. "La història de la cultura popular a l'edat moderna". Dins LLOPART, Dolors; PRAT, Joan; PRATS, Llorenç. *La cultura popular a debat*. Barcelona: Alta Fulla, Fundació Servei de cultura popular, 1985, pàg. 15-23
- MATA DE LA CRUZ, Sofía. "Pintors montblanquins del cinc-cents". *Aplec de Treballs. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Institut Ramon Muntaner*. 2000, núm. 18, pàg. 119-130
- MAYANS PLUJÀ, Antoni. *Els Arxius Parroquials, municipals i notarians de la Garrotxa: una aproximació*. Olot: Generalitat de Catalunya, Diputació de Girona, Ajuntament d'Olot. Col·lecció Francesc Montsalvatge, 1, 1987
- McCUAIG, William. *Discourse on sacred and Profane images, Gabriele Paleotti*. The Getty Research Institute Publications Program, 2012
- MEERSSEMAN, Gilles-Gérard. *Ordo fraternitatis. Confraternite e pieta dei laici nel medioevo*. Vol. III., Roma: Herder, 1977
- MÉNARD, Michèle. *Une histoire des mentalités religieuses aux XVII e et XVIII e siècles. Mille retables de l'Ancient Diocèse du Mans*. París: Centre National de la Recherche Scientifique, 1980
- MÉNDEZ, Lourdes. *La antropología ante las artes plásticas. Aportaciones, omisiones, controversias*. Madrid: CIS, 2003
- MIRÓ I BALDRICH, Ramon. "Aportació a l'estudi d'algunes confraries del Roser a la Segarra". *Miscel·lània Cerverina IV*, 1986, pàg. 119-144
- MIRÓ I BALDRIC, Ramon. "Valeri Serra i Boldú a La Vanguardia". *Urtx, Revista Cultural de l'Urgell*. 2010, núm. 24, pàg. 255-281
- MIRÓ I BALDRIC, Ramon. "La investigació de Valeri Serra i Boldú sobre el Roser". *Urtx, Revista Cultural de l'Urgell*. 2013, núm. 27, pàg. 27-49

MITCHELL, W.J.T. "Showing seeing: a critique of visual culture". *Journal of Visual Culture*. 2002, 1(2), pàg. 165- 181

MOLI i FRIGOLA, Montserrat. "A la recerca dels post-il·lustrats 1840-1900 Narcís Heras de Puig". *Revista de Girona*, núm. 75-76-77, 1976, pàg. 215-218

MOLI i FRIGOLA, Montserrat. "Morir a Cadaqués fent retaules". *Annals de l'Institut d'estudis gironinis*, 2006, vol. 47, pàg. 149-214

MOLINA, Joan. "La memòria de les pedres. Fundació i esplendor d'un convent dominicà a la Girona baixmedieval", pàg. 163-187. *La Universitat de Girona. Història, arquitectura, patrimoni*, Girona: Universitat de Girona, 2011

MONTORO CABRERA, María del Carmen. "El grabado como plasmación de la religiosidad popular". Dins ÁLVAREZ SANTALÓ, Carlos; BUXÓ REY, Maria Jesús; RODRÍGUEZ BECERRA, Salvador (coord.). *Religiosidad popular. Vida y Muere: La Imaginación religiosa*. vol. II. Barcelona: Anthropos, (1989) 2003, pàg. 190-203

MORPHY, Howard; PERKINS, Morgan. *The anthropology of art: a reader*. Blackwell: 2006

MORÉ AGUIRRE, David. *Cas Fuster: La família Martí a través dels seus documents*. Quaderns d'estudis Tossencs, núm. 6. Ajuntament de Tossa de Mar, Diputació de Girona, 2000

MORENO, Isidoro. *Cofradías y hermandades andaluzas. Estructura, simbolismo e identidad*. Granada: Biblioteca de cultura andalusa, 1985

MORENO, Isidoro. "Identidades y rituales". Dins PRAT, Joan. et alt. *Antropología de los pueblos de España*. Madrid: Taurus, 1991. pàg. 601-36

MORENO, Isidoro. *Las hermandades andaluzas: una aproximación desde la antropología*. Sevilla: Universidad de Sevilla, (1974) 1999

MORENO VALERO, Manuel. "Religiosidad popular en Córdoba en el siglo XVIII. Cofradías del Santo Rosario". Dins ÁLVAREZ SANTALÓ, Carlos; BUXÓ REY, Maria Jesús; RODRÍGUEZ BECERRA, Salvador (coord.). *Religiosidad popular. Hermandades, romerías y santuarios*. vol. III. Barcelona: Anthropos, (1989) 2003, pàg. 485-506

MORETA, Ignasi. "Els goigs: les arts al servei de la pregària". Dins VV.AA. *Església, societat i poder a les terres de parla catalana*. IV Congrés de la CCEPC. Vic, 20 i 21 de febrer de 2004. Valls: Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, Institut Ramon Muntaner i Cossetània edicions, 2005, pàg. 659-670

MORGAN, David. *The sacred Gaze: religious visual culture in theory and practice*. Berkeley: California University Press, 2005

MORTE GARCÍA, Carmen. "Devoción a Nuestra Señora del Rosario en Aragón. Primeras manifestaciones artísticas de los siglos XV y XVI". *Aragonia Sacra*, 1997, XII, pàg. 115-134

MUNDET, J. "El retaule de la Mare de Déu del Roser a l'església parroquial de Tossa". *Turissa*. 1994, núm. 17, Ajuntament de Tossa, pàg. 6-13

MURLÀ i GIRALT, Josep. "Notícia d'un document del bisbe Josep de Taberner i d'Ardena". *Actes dels Amics de Besalú. IV Assemblea d'estudis del seu comptat*, 1980, vol I., pàg. 155-194

- MURLÀ i GIRALT, Josep. “Un retaule de Pere Mates per a Sant Salvador de Bianya i un altre de Joan de Namur per a l'església de Sant Esteve d'Olot”. *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*. 1984, pàg. 169-180
- MURLÀ i GIRALT, Josep. “Dades relacionades amb quatre retaules destinats a esglésies de la Vall d'Hostoles”. *Annals del Patronat d'estudis històrics d'Olot i Comarca*. 1990-1991, pàg. 221-238
- MURLÀ i GIRALT, Josep. *Art Sacre de l'església de Sant Esteve d'Olot*, Catàleg Exposició, Olot: Edicions Bassegoda, 1994
- NADAL, Jordi.; GIRALT, Emili. *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic: Eumo, (1960) 2000
- NADAL INIESTA, Javier. “La platería de la Archicofradía de Nuestra Señora del Rosario de Murcia”. *Estudios de Platería de San Eloy*. Universidad de Murcia, 2005, pàg. 337- 348
- NASPLEDA, Joan; BANCELLS, Anna; SERRAT, Albert; VILAR, Joan. “Els arxius parroquials de la Diòcesi de Girona”. Guia Antiga, Arxiu Diocesà de Girona, en línia, consultat el maig de 2014
- OERTZEN, Augusta von. *Maria, die Königin des Rosenkranzes. Eine Ikonographie des Rosenkranzgebetes durch zwei Jahrhunderte deutscher Kunst*. Benno Silber Urgsburg, 1925
- OLIVARES TEROL, Maria José. “Los Sínodos del Obispado de Cartagena-Murcia (siglo XVI). *Murgetana*. 2007, núm. 116, pàg. 9-26
- ORIOI i CARAZO, Carme. *Introducció a l'etnopoètica: teoria i formes del folklore en la cultura catalana*, col·lecció Antines, 3, Universitat Rovira i Virgili, 2002
- ORLANDI, Stefano OP. *Libro del Rosario della Gloriosa Vergine Maria*, Roma: Centro Internazionale domenicano rosariano, 1965
- PAGÈS PONS, Joan. *L'església de Sant Esteve d'Olot (Notes històriques)*. Olot: Diputació de Girona, 1986
- PAILORÍ, Miquel. *Quart. Natura, història i artesanía*. Quart: Ajuntament de Quart, 1998
- PALAU DULCET, Antoni. *Manual del Librero hispanoamericano*. Barcelona-Madrid: The dolphin book co, 1970
- PANOFKY, Erwin. *Vida y arte de Alberto Durero*, Madrid: Alianza, 1982
- PARET PEY, Josep. “Procés de conservació-restauració de les pintures murals de l'absis i de tres capelles laterals de l'església de Sant Pere de Navata (Alt Empordà)”. *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. 1995, núm. 28, pàg. 306-319
- PARÍS, Jordi. *La capella del Roser de Valls i les rajoles de la batalla de Lepant*, Valls: Ajuntament de Valls, Arxiu Municipal, 1990
- PAYNE HATCHER; Evelyn. *Art As culture: An introductin to Anthropology of art*. Greenwood Publishing Group, 1999
- PEDRALS i COSTA, Xavier. “Una proposta de classificació dels arxius eclesiàstics locals, segons un esquema orgànic i funcional, estudi de l'arxiu eclesiàstic de Bagà”. *Lligall. Revista catalana d'arxivística*. 1991, núm. 4, pàg. 153-162

PEREA i SIMON, Eugeni. *Església i societat a l'arxidiòcesi de Tarragona durant el segle XVIII. Un estudi a través de les visites pastorals*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2000

PÉREZ SANTAMARÍA, Aurora. *Escultura barroca a Catalunya. Els tallers de Barcelona i Vic (1680-1730 Ca.), projecció a Girona*. Lleida: Virgili & Pagès, 1988

PÉREZ SANTAMARIA, Aurora. *El retaule de Cadaqués*. Barcelona: Pòrtic, 2001

PÉREZ SANTAMARÍA, Aurora. "El Retaule de la Mare de Déu del Roser d'Olot". *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*. 2005, pàg.183-202

PERRY, Nicolas; ECHEVARRÍA, Loreto. *Under the heel of Mary*, Londres i Nova York: Routledge, 1988

PETERSON ROYCE, Anya. *Anthropology of the performing arts: Artistry, Virtuosity and interpretation in a cross-cultural perspective*. Altamira Press, 2004

PIERA, Mònica. *Audàcia i delicadesa. El moble a Torroella de Montgrí i l'Empordà (1700-1800)*. Torroella de Montgrí: Fundació Mascort, 2008

PLA CARGOL, Joaquim. *Gerona historica*. Girona- Madrid: Dalmau Carles, 1945

PLA CARGOL, Joaquim. "El antiguo convento y templo de Santo Domingo y reconciliación de éste en 1957". *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. 1956-57, núm. 11, pàg. 359-371

PLADEVALL, Antoni; CATALÀ ROCA, Francesc. *Els monestirs catalans*. Barcelona: Destino, 1974

PLADEVALL, Antoni. *Història de l'Església a Catalunya*. Barcelona: Claret, 1989

PLADEVALL FONT, Antoni. "L'origen dels goigs i la devoció del Roser". Dins CARRERA, Anton et alt. *Les caramelles del Roser de Sant Julià de Vilatorrada*, Vic: Ajuntament de Sant Julià de Vilatorrada, Caramelles del Roser, 1990

PLANAS, Miquel. "Els arxius eclesiàstics". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. 1980, vol. 21, pàg. 283-289

PLANES i ALBETS, Ramon. "El llibre de la Confraria del Roser de la Vila de Salàs (1648-1826)". *Arxiu de textos catalans antics*, 11, 1992, pàg. 185-395

PORTÚS, Javier; VEGA, Jseusa. *La estampa religiosa en la España del Antiguo Régimen*. Madrid: Fundación Universitaria Española, 1998

POST, Chandler Rathfon. *A History of Spanish painting. The Catalan School in the Late Middle Ages*, vol. VII, Massachusetts: Harvard University Press, 1938

POST, Chandler Rathfon. *A History of Spanish painting. The Aragonese School in the Late Middle Ages* vol. VIII, pt. 1, Massachusetts: Harvard University Press, 1941

PRAT, Joan; CONTRARAS, Jesús. *Les festes populars*. Barcelona: La llar del llibre, llibre de la frontera, Coneguem Catalunya, 2, 1984

PRAT, Joan. "'Religió popular' o 'experiència religiosa ordinària'? Estat de la qüestió i hipòtesi de treball". *Arxiu d'Etnologia de Catalunya*, 1983, núm. 2, pàg. 48-69

PRAT, Joan. "Los santuarios marianos en Cataluña: una aproximación desde la etnografía". Dins ÀLVAREZ SANTALÓ, Carlos; BUXÓ REY, Maria Jesús; RODRÍGUEZ BECERRA, Salvador (coord.) *Religiosidad Popular, III. Romerías, hermandades y santuarios*. Barcelona: Anthropos, 1989, pàg. 211-252

PRAT FERRER, Juan José. *Bajo el árbol del paraíso. Historia de los estudios sobre el folclore y sus paradigmas*. Madrid : CSIC, 2008

PUIG ALEU, Immaculada. "Les visites pastorals a al diòcesi de Girona. Segle XV". *Anals de l'Institut d'Estudis Gironins*. 1986, núm. 28, pàg. 212-241

PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Una parròquia catalana del segle XVIII a través de la seva consuetud (Riudellots de la Selva)*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1986

PUIGVERT i SOLÀ, Jaquim. "La parròquia rural a Catalunya (segles XVIII-XIX, Bisbat de Girona)". Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1990

PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. "L'Episcopat i la formació del baix clergat al segle XVIII. L'exemple de les conferències eclesiàstiques del bisbat de Girona". Dins BADA, Joan: PUIGVERT, Joaquim M (ed). *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*, Girona-Vic: Eumo, 2000, pàg. 89-132

PUIGVERT i SOLÀ, Joaquim M. *Església, territori i sociabilitat*. Vic: Eumo, 2001

PUIGVERT, Joaquim M.; MONJAS, Lluís.; SOLÀ, Xavier; PEREA, Eugeni. *Les visites pastorals dels orígens medievals a l'època contemporània*. Girona: Biblioteca d'Història Rural, Col·lecció Fonts, 3, 2003

RÀFOLS, Josep Francesc. *Diccionario de artistas de Cataluña, Valencia y Baleares*. Barcelona: Edicions Catalanes, 1980

RAMS i RIERA, Emili. *Anglès, de la pagesia a la industrialització*. Anglès: Ajuntament d'Anglès, Diputació de Girona, 1998

RÉAU, Louis. *Iconografía del arte cristiano. Iconografía de los santos*. Tom 2, vol. 3. Barcelona: Serbal, 2000

REDONDO, Augustin (ed.). *La peur de la mort en Espagne au siècle d'or. Litterature et iconographie*. París: Publications de la Sorbone, 1993

RENEDO, Xavier; CABRÉ, Lluís. *Sant Vicent Ferrer, Sermons*. Barcelona: Teide, 1993

RIBELLES COMÍN, Josep. *Bibliografía de la Lengua Valenciana*, Madrid: Imp. de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1920-1979, 4 vols.

RINGBOM, Sixten. "Maria in sole and the virgin of the Rosary", *Journal of the Warburg and Courtauld Institute*. 1962, vol. XXV, nos. 3-4, pàg. 326-330

RIQUER, Martí de; COMAS, Antoni.; MOLAS, Joaquim. *Història de la literatura Catalana*, vols. I, II, III, IV. Barcelona: Ariel, 1981(1964)

RODRÍGUEZ, Àngel; VILA, Pep. *Jardín de Maria, plantado en el principado de Cataluña (Girona, 1772), Edició facsímil dels capítols del bisbat de Girona*, Girona: Diputació de Girona, 2008

ROMA i RIU, Josefina. "Els goigs com a èpica local: universalitat i localitat". Dins MORETA, Ignasi. (ed.). *Estudis sobre els goigs*. Barcelona: Mediterrània, Amics dels goigs, 2002, pàg. 105-114

ROIG MONTSERRAT, Joan. "Els goigs entre la poesia popular i la culta". Dins MORETA, I (ed.) *Estudis sobre els goigs*. Barcelona: Mediterrània, Amics dels Goigs, 2002, pàg. 19-24

RUSSO, Carla. “La storiografia socio-religiosa e i suoi problemi”. Dins RUSSO, Carla (ed). *Società, chiesa e vita religiosa nell’Ancient Régime*. Nàpols: Guida editori, 1976. pàg. XIII – CCXLIV

SAEGNER, Paul. *Space between words: The origins of silent reading*, Stanford, California : Stanford University Press, 1996

SALA i GIRALT, Carme. *L’art religiós a la comarca de la Garrotxa. El Pre-renaixement, el Renaixement, el Barroc i el trànsit d’una tendència a l’altra (seg. XV a XVII)*. Olot: Alzamora, 1987

SALA i GIRALT, Carme. *Reviure el passat. Retalls d’història local i comarcal. Obra completa*, vol. I. Olot: Bassegoda, 1990

SALES, Núria. *Els segles de la decadència (segles XVI – XVIII)*. Vol. 4. Història de Catalunya. Barcelona: edicions 62, 1989

SALICRÚ i PUIG, Manuel. “El Tabernacle del Roser”. *Sessió d’estudis mataronins*. 1985, núm. II, pàg. 99-102

SALINGER, Margaretta. “A new Spanish retable at the Cloisters”. *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, vol. 34, núm. 7 (Jul. 1939), pàg. 174-177

SALLMANN, Jean Michel. *Santi barocchi: modelli di sanità, pratiche devozionali e comportamenti religioso nel regno di Napoli dal 1540-1750*. Lecce: Argo, 1996

SÁNCHEZ GORDILLO, Alonso. *Religiosas estaciones que frecuenta la religiosidad sevillana (ca. 1635)*, BERNALES BALLESTEROS, Jorge. ed. Sevilla: Consejo General de Hermandades y Cofradías, 1982

SÁNCHEZ DE MADARIAGA, Elena. *Cofradías y sociabilidad en el Madrid del Antiguo Régimen*. Microforma, Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 1997

SÁNCHEZ DE MADARIAGA, Elena. “Cultura religiosa y sociedad: las cofradías de laicos”. *Historia social*. 1999, núm. 34. pàg. 23-42

SANCHEZ LÓPEZ, Juan Antonio. *Muerte y cofradías de pasión en la Malaga del siglo XVIII (La imagen procesional del Barroco y su proyección en las mentalidades)*. Málaga: Biblioteca popular malageña, 1990

SANMARTÍ i ROSET, Carme. “Les dones: família i sentiment religiós”. Dins PLANS, Lourdes. (ed.). *Església, societat i poder a les terres de parla catalana*. Actes del IV Congrés de la CCEPC. Valls: Cossetània, 2005, pàg. 353-367

SANMARTÍN, Ricardo. “Fiestas y litúrgia. Procesión, historia e identidad”. Dins *Fêtes et Liturge*. Actas del coloquio de la casa Velázquez, 12-14 de diciembre de 1985. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 1988, pàg. 154-167

SANSI, Roger. *Art, Anthropology and the Gift*, Londres, Nova York: Bloomsbury, 2015

SANTAMARIA COLOMER, Dora. “Pere Perdigó, escultor de Vulpellac (1559-1639)”. *Estudis del Baix Empordà*. 1990, núm. 9, pàg. 141-159

SANTAMARIA COLOMER, Dora., “Cat. 27. Joan Sanxes Galindo. Retaule del Roser. Pentacosta i Nativitat, Resurrecció i Anunciació.” Dins BOSCH, Joan i GARRIGA, Joaquim (dir). *De Flandes a Itàlia. El canvi de model en la pintura catalana del segle XVI: el bisbat de Girona*. Girona: Museu d’Art, 1998, pàg. 163-166

SANTESMASES i OLLÉ, Josep. *Els arrendaments municipals del segle XVIII a Vila-Rodona. Testaments de Vila-Rodona segles XVII - XIX*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, Estudis comarcals, 1995

SCAVIZZI, Giuseppe. *Arte e architettura sacra. Cronache e documenti sulla controversia tra riformati e cattolici (1500 – 1550)*. Roma: Casa del libro, 1981

SCHMITT, Jean Claude. "Religion populaire et culture folklorique". *Annales, Économies, Sociétés, civilisations*. Paris: Armand Colin, 1976, 31, núm. 5, pàg. 941-953

SCHMITT, Jean Claude. *L'Image. Fonctions et usages des images dans l'Occident médiéval*. Actes du 6e "International Workshop on Medieval Societies", centre Ettore Majorana (Erice, Sicile, 17-23 octubre 1992). Paris: Le Léopard d'or, 1996

SCHWARTZ, Stuart. *All can be Saved. Religious Tolerance and Salvation in the Iberian Atlantic World*. Yale Univesrity Press, 2008

SEIX, Francisco. (ed.). "Cofradía". *Nueva Enciclopedia Jurídica*. Vol. IV. Barcelona: Ed. Carlos E. Mascareñas, 1952, pàg. 253

SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. "Retaules i retaulistes de l'Alt Empordà (1650-1700)". *Anal de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. 1997, núm. 30, pàg. 297-333

SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. "Aproximació a l'estudi d'alguns retaules altempordanesos (1620-1650)". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. 1999, núm. 32, pàg. 265-299

SERNA i COBA, Erika; SERRA i PERALS, Joan. "Documents per a la història de l'art altempordanesa (1595-1618)". *Anal de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. 2000, núm. 33, pàg. 193-248

SERNA Erika; SOLER, Santi. "Noves dades sobre els Perdigó, escultors baix empordanesos dels segles XVI - XVII". *Estudis del Baix Empordà*. 2004, núm. 23, pàg. 45-52

SERRA i BOLDÚ, Valeri. *Cançons del pandero*. Tip, L'Avenç, 1907

SERRA i BOLDÚ, Valeri. "La influència del Rosari en l'Art de Colunya". *Gasetta de les Arts*, Núm. 30, 1925, pàg. 5-6

SERRA i BOLDÚ, Valeri. *El llibre popular del Rosari. Folklore del Roser*. Barcelona: Foment de la Pietat catalana, 1917

SERRA i BOLDÚ, Valeri. *El llibre d'or del Rosari a Catalunya. Història, etnologia, folklore, arqueologia, imatgeria, bibliografia*. Barcelona, 1925

SERRA i BOLDÚ, Valeri. "La influència del Rosari en l'Art de Colunya". *Gasetta de les Arts*. 1925, núm. 30, pàg. 5-6

SERRA i BOLDÚ, Valeri. *Cançons de pandero; cançons de ronda*. José J. de Olañeta, Col·lecció: Arxiu de Tradicions Populars, 12 1982

SEVERI, Carlo. "Pour une anthropologie des images. Histoire de l'art, esthétique et anthropologie". *L'Homme*, 2003, 165, pàg. 7-10

SEWARD, Barbara. *The Symbolic Rose*. New York: Columbia University Press, 1960.

SILVER, Larry. "Full of Grace: "Mariolatry" in Post-Reformation Germany". Dins COLE, Michael W.; ZORACH, Rebeca (ed.). *The Idol in the Age of Art. Objects, Devotions and the Early Modern World*. Farnham: Ashgate, 2009, pàg. 289-315

SISTAC i SANVICÉN, Dolors. *Les cançons del pandero o de tambor. Estudi i noves aportacions*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997

- SOLÀ i COLOMER, Xavier. “El monestir de Santa Maria d’Amer, l’església parroquial de Sant Miquel i l’hospital en les visites pastorals dels segles XVI i XVII”. *Quaderns de la Selva*. 2002, núm. 14, pàg. 121-132
- SOLÀ i COLOMER, Xavier. “Bisbes, Clergues i feligresos. Les parròquies de les valls de Bas, Hostoles i Amer en els segles XVI i XVII a través de les visites pastorals.” *Pedralbes*. 2003, 23, pàg. 669-684
- SOLÀ i COLOMER, Xavier. “La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1587 – 1800).Tesi doctoral, Universitat de Girona, 2005
- SOLÀ i COLOMER, Xavier. “La capella del Roser de Sant Feliu de Pallerols”. *Annals del Patronat d’Estudis històrics d’Olot i Comarca*. 2005, pàg. 123-148
- SOLÀ i COLOMER, Xavier. “L’església a la ciutat de Girona: de la Reforma catòlica de mitjan segle XVI al reformisme episcopal de finals del segle XVIII”. Dins VV.AA. *Església, societat i poder a Girona segles XVI-XX*. Girona, 2007
- SOLÀ i COLOMER, Xavier. *La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)*. Girona: Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca d’Història Rural de la Universitat de Girona, Documenta Universitaria, 2008
- SOLÀ-MORALES, Josep M. “Heràldica de los Collferrer de Olot”. *Pyrenne*, Olot, 195, núm. 22, 23, 24; p. 683-687; 727-734; 757-760
- SOLÀ-MORALES, Josep M. “Obras de los escultores Pablo y Pedro Costa en Olot”. *Pyrene*, 1962 – 1963, núm. 3, 4, 5, pàg.: Núm. 3: 91 – 98; núm. 4: 114 - 119; núm. 5: 159-167
- SOLÀ-MORALES, Josep M. “El retaule de St. Josep de la parroquial d’Olot”. *Miscel·lània Històrica d’Olot i Comarca i Annals PEHOC*. Olot, 1978, pàg. 103-142
- SOLER i PALET, Josep. “L’art a la casa del segle xv”. *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. 1916, vol. 8, núm. 61, pàg. 289-305 i núm. 62, pàg. 385-394
- STRATTON, Suzanne. “La Inmaculada Concepción en el Arte Español”. *Cuadernos de Arte e Iconografía*, 1988, tomo I, núm. 2, segon semestre
- STRATTON, Suzanne. *La Inmaculada concepción en el Arte Español*. Madrid: Fundación Universitaria Española, 1989
- SUREDA, Marc. “Una microinstitució religiosa: La congregació dels Dolors de Besalú (1699-1791)” Treball de Recerca de doctorat, Universitat de Girona, 1999
- SUREDA, Marc. *La congregació dels Dolors de Besalú del segle XVIII*, Besalú: Venrable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors, Ajuntament de Besalú, 1999
- TAPIÉ, Victor Lucien (dir). *Retables barroques de Bretagne et spritualité du xviiè siècle: etude sémiographique et religieuse*. París: Presses Universitaires de France, 1972
- TELESE, Albert; LLORENS, Jordi. VOIGT, Ulrike. *La Ceràmica catalana datada com a punt de referencia. Catàleg de la Pisa (1533-1863)*. Barcelona: Associació Catalana de Ceràmica, 2012
- THÉVENON, Luc. “La bataille navale de Lépante et son iconographie dans l’espace savoisien”. Dins BEDOUELLE, Guy; LION, Antoine; THÉVENON, Luc. *Les dominicains et l’image. De la Provence à Gênes, XIIIe-XVIIIè siècles*. Actes de col·loqui, Niça: Serre, 2006, pàg. 55-73
- TRENS, Manuel. “L’altar”. *Anuari dels Amics de l’Art litúrgic*, Cercle Artístic de Sant Lluc, núm. 2, 1925

- TRIJUEQUE, Pere. “Retaules del segle XVI a Palamós, Vila-Romà i Vall-Llòbrega”. *Estudis del Baix Empordà*. 1990, núm. 9, pàg. 115-140
- TRIJUEQUE, P. “L’església parroquial de Santa Maria de Palamós. Notes inèdites”. *Estudis del Baix Empordà*. 1993, núm. 12, pàg. 107 – 149
- UCELAY-DA CAL, Enric. “Els espais de la sociabilitat: la parròquia, <els parroquians> i la qüestió de les clienteles”. *L’Avenç*, 1993, núm. 171, pàg. 18-27
- VAN GENNEP, Arnold. *Los ritos de paso*. Madrid: Taurus, 1986 (1909)
- VELSACO GONZÀLEZ, Alberto. *El Mestre de Vielha: un pintor tardogòtic entre Catalunya i Aragó*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 2006
- VENTURA i MUNNÉ, Montserrat. “El nivell d’alfabetització en la població de Mataró a mitjans del segle XVIII”. *I Congrés d’Història Moderna de Catalunya*. II. Barcelona, 1984, pàg. 666-676
- VERDI WEBSTER, Susan. “Sacred Altars, Sacred Streets: The processional Sculpture of Penitential Confraternities in Early Modern Seville”. *Journal of Ritual Studies* 6, 1992, núm. 1, (hivern 1992), pàg. 159-177
- VERDI WEBSTER, Susan. *Art and Ritual in golden-age Spain. Sevillian Confraternities and the Processional Sculpture of Holy Week*. New Jersey: Princeton University Press, 1998
- VERT i PLANAS, Josep. *El temple parroquial de Sant Genís de Torroella de Montgrí*, Monografies montgrinenques, núm. 4, Museu del Montgrí i del Baix Ter, 1984
- VERT i PLANAS, Josep. *La indústria de la cera, els ex-vots i les devocions populars*. Girona: Museu del Montgrí i del Baix Ter, 1987
- VETTER, Ewald M. *Maria im Rosenhag*, Düsseldorf, 1956
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l’Espanya moderna*. 4 vols. Barcelona: edicions 62, 1964
- VINCENT, Catherine. “La confrérie comme structure d’intégration: l’exemple de la Normandie”. *Le mouvement confraternel au Moyen Âge*. France, Italie, Suisse. Actes de la table ronde organisée par l’Université de Lausanne avec le concours de l’École française de Rome et de l’Unité associée 1011 du CNRS <L’institution ecclésiastique à la fin du Moyen Âge>. Roma: École française de Rome, Université de Lausanne, 1987, pàg. 111-131
- VINYES, Ramon. *Anglès. Notes històriques*. Barcelona: Montblanc – Martin, 1973
- VON WEIDA, Marcus. *Der Spiegel Hochloblicher Bruderschaft des Rosenkrantz Marie*, 1515. Edició facsímil, Amsterdam: Rodopi, 1978
- VOVELLE, Michel. “La morte nella Mentalità e nella pratica religiosa”. Dins RUSSO, Carla. (ed.). *Società, Chiesa e vita religiosa nell’Ancient Régime*. Nàpols: Guida, 1976, pàg. 231-238.
- VOVELLE, Michel. *Les métamorphoses de la fête en Provence, de 1750 à 1820*. Poitiers, 1976
- VLOBERG, Maurice. *La Madone aux Roses. Symbolisme, art, légende*, París, 1930
- VV. AA. *500 Jahre Rosenkranz 1475 Köln*. Catàleg de l’exposició, Erzbischöfliches Diözesan-Museum Köln, 25 Oktober 1975-15 Januar 1976, Colònia, 1975

VV. AA. *El barroc Català*. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987. Barcelona: Quaderns Crema, 1989

VV.AA. “Plafons de terrissa pintada de Sant Sadurní de Palol d’Onyar”. *El Celrà*. Ajuntament de Quart, 1982, núm. 1

VV.AA. “La comunitat rural a la Catalunya Moderna” Dossier. *L’Avenç*, 1988, núm. 115, pàg. 13-56

WALZ, Angelo, O.P. “Saggi di Storia Rosariana”. *Memoria Domeinicane. Revista di Religione, storia, arte*. 1962, anno 79, gener-març, pàg. 5-35

WARNER, Marina. *Tú sola entre las mujeres. El mito y el culto de la Virgen María*, Madrid: Taurus, 1991 [*Alone of all her sex, the myth and the cult of the Virgin Mary*. London : Weidenfeld and Nicolson, 1976.]

WEHLE, Harry B. *The Metropolitan Museum of Art: A Catalogue of Italian, Spanish and Byzantine Patntings*, New York, 1940

WESTERMAN, Mariët (ed.), *Anthropology of art*. Sterling and Francine Clarck Art Institut, Yale University Press: New Haven and London, 2003

WILAMART, André. “Comment Alain de la Roche prêchait le rosaire ou psautier de la Vierge”. *La vie & les Arts litúrgiques*. 1925, núm. 121, pàg. 108-115

WILKINS, Eithne. *The Rose-Garden Game. The symbolic background in the European prayer-beads*. New York: Herder and Herder, 1969

WINSTON-ALLEN, Anne. *Stories of the Roser. The Making of the Rosary in the Middle Ages*. The Pennsylvania State University Press, 1997

WISCH, Barbara; AHL, Diane C. (eds.). *Confraternities and the visual Arts in Renaissance Italy*. Cambridge University Press, 2000

WISCH, Barbara. “Re-viewing the Image of Confraternities in Renaissance Visual Culture”, *Confraternitas*, 14:2, fall 2003, pàg. 13-21

ZAMORA, Francisco. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Barcelona: Curial, 1975

BIBLIOGRAFIA REFERIDA

L'histoire des miracles faicts par L'intercession de Nostre Dame de Mont-serrat, depuis L'an 888, iusques à L'an 1599 avec approbations authentiques d'iceux / traduite d'espagnol en françois et dediée au Très-Chrétien Roy de France & de Navarre Henry III. Dovay: Imprimiere Baltazar Bellere, 1601

ARTOLA, M. “Conclusiones”. Dins LA PARRA, E., PRADELLES, J. (ed.) (1991) *Iglesia, sociedad y Estado en España, Francia e Italia (ss. XVIII al XX)*. Alacant: Instituto de Cultura Juan Gil-Albert: Diputación Provincial de Alicante, pàg. 185-192.

CIPOLLA, C.M. *Entre la historia y la economía. Introducción a la historia económica*. Barcelona: Crítica, 1991

DOBNER, Joseph. *Die mittelhochdeutsche Versnovelle Marien Rosenkranz*, Borna-Leipzig, 1928

GALMÉS MAS, L. “Carisma y espiritualidad premonstratense”. *Santo Domingo de Caleruega*. Contexto Eclesial Religioso, Salamanca, 1996, pàg. 121 – 152.

JEDIN, Hubert. “Das Tridentinische Bischofsideal. Ein Literaturbericht”, *Trierer Theologische Zeitschriften*, 69, 1960, pàg. 237-246

SALA, F. i M.J. “Memórias históricas”. *Estudis sobre temes del Baix Empordà*. Núm. 4, 1985, pàg. 62.

SCHMITT, Jean Claude. “L’historien et les images”. *Le ceps des images. Essais sur la cultura visuelle au Moyen Âge*. París: Gallimard, 2002

FONTS

ARXIU DIOCESÀ DE GIRONA (ADG)

- Parròquia d'Aiguaviva, Confraries; Roser, comptes, 1608-1890; comptes, 1675-1890; Confreres, 1723; Confreres, 1845.
- Parròquia d'Amer; Confraria del Roser, 1812-1903; 1839-1903
- Parròquia d'Arbúcies; Confraria del Roser, confreres, 1815; confreres, 1867-1876; Comptes 1864-1926
- Parròquia Argelaguer, Confraria del Roser, 1594 – 1947
- Parròquia de Batet, Confraria del Roser, 1814-1967
- Parròquia de Beget, Confreres, 1796.1832 i 1862.1876; 1836-1861; 1907-1942
- Parròquia de Bescanó, Confraria del Roser, confreres i confreres 1739-1893; confreres 1819-1873
- Parròquia de Beuda, Confraria del Roser, Confreres, s. XVII-XVIII
- Parròquia de Bolós, Confraria del Roser, 1787
- Parròquia de Cadaqués, Confraria del Roser, confreres 1790-1849
- Parròquia de Camallera, Confraria del Roser, llevador confraria, s. XIV-XV
- Parròquia de Capsec, Confraria del Roser, 1868-1954
- Parròquia de Casavells, Confraria del Roser confreres, 1688; Comptes, 1676-1883
- Parròquia Cassà de Pelràs, Confraries, Roser, 1741-1907; Minerva, confreres, 1792
- Parròquia de Castell d'Empordà, Confraria del Roser, 1646; 1744
- Parròquia Castellar de la Muntanya, confraria del Roser, confreres, 1786-1885; Amb Torralles: Confraria del Roser, confreres, 1644-1735.
- Parròquia de Castellar de la Selva, Roser, confreres, 1870
- Parròquia de Castellfollit de la Roca, Roser, confreres, 1826.1908; 1903-1924; Roser, actes, 1928-1938
- Parròquia Castelló d'Empúries, Confraries i Associacions, Confraria del Roser, Confreres i Confreres, 1814-1928
- Parròquia de Castanyet, Confraria del Roser, confreres, 1826
- Parròquia de la Cellera, confraria del Roser, 1578-1644; confreres, 1673-1693; 1783 i ss; 1736-1903
- Parròquia de Celrà, confraria del Roser, confreres, 1683 i ss; confreres i confreres 1848; Papers del domer i consuetat, XVIII
- Parròquia de Centenys, Roser, 1721; Roser, 1725-1821
- Parròquia de Cistella, confraria Roser, confreres, 1895-1961
- Parròquia Colomers, Roser, confreres, 1799-1844; Mare de Déu antiga i Roser, comptes, 1638-1799; Minerva, confreres, 1791

Parròquia de Constantins, Confraria del Roser, 1645

Parròquia Corçà, Confraria del Roser, confreres 1616-1797; 1771; comptes 1617-1681; 1691-1830; confraria del Santíssim Sacrament

Parròquia de Cornellà de Terri, Confraria del Roser, 1644

Parròquia de La Cot, Roser, confreres, 1847-1894

Parròquia de Crespià, Confraria del Roser, confreres 1586; confreres i comptes, 1639-1757.

Parròquia de Cruïlles, confraries del Roser i dels Dolors, 1662-1883; Confraria del Roser, 1884-1921; Consueta, 1742

Parròquia de Domeny, Roser, 1880-1886, amb administració de Sant Sebastià i Sant Feliu

Parròquia de Dosquers, confraries Minerva i Roser, 1845-1900

Parròquia de L'Esparra, confraries, 1792 (Santíssim i Roser)

Parròquia d'Estanyol, Obra, Roser i administracions diverses, comptes 1836-1902; cmoptes 1857-1867

Parròquia de el Far d'Empordà, Confraria del Roser, 1815

Parròquia de Flaçà, Confreres, 1743

Parròquia de Fogars de la Selva, Confraries, Roser, 1724

Parròquia Foixà, Roser, confreres, 1618; Llibre de confraria de Sant Joan Baptista, 1577-1740

Parròquia de Fonteta, confraria del Roser, 1794-1882

Parròquia de Garrigoles, Confraria del Roser, confreres, 1686-1844

Parròquia Gualta, Roser, comptes, 1663-1915; confreres, 1746-1830

Parròquia d'Hostalric, Confraria del Roser, 1834-1892; 1917-1952; confreres, 1834; confraria, 1819-1900

Parròquia de Llançà, Roser, Actes; Roser confreres, 1730

Parròquia de Lligordà, Confraria del Roser, confreres i comptes, 1820-1931

Parròquia de Llofriú i Esclanyà, Confraria del Roser, confreres 1682, amb comptes dels pabordes, 1682-1784; 1818

Parròquia de Madremanya, Roser, confreres, 1744-1939

Parròquia de Matajudaica, Roser, 1752-1893

Parròquia de Miànegues, Obra, amb Roser, 1728-1781; 1851-1879; 1854-1879

Parròquia de Montagut, Confraria, Roser, 1800-1876. Confreres; Roser, 1879-1912

Parròquia Mont-Ras, Roser, confreres, 1637 – 1904; comptes, 1739-1927; Santíssim confreres, 1795-1882; comptes, 1770-1927

Parròquia de Navata, Confraria del Roser, 1761-1840; Llevador, 1759-1776; Dones, 1847-1936; Homes, 1847-1935

Parròquia d'Oix, Nostra Senyora del Rosari, 1916-1939

Parròquia d'Olot, Benefici del Roser i de Sant Ramon i Santa Isabel, llevador, 1804-1881

Parròquia d'Ordis, Confraria del Roser, 1712

Parròquia de Palafrugell, Confraria del Roser, 1868-1872; confreres, ca 1747; 1847-1871; ca 1900; Confraresses, ca 1747; comptes, 1601-1910

Parròquia de Palau-Sator, Confraria del Roser: comptes, 1722-1853; comptes, 1758-1853; confreres, 1761 ss.

Parròquia de Palol d'Onyar, confraria del Roser, confreres, 1729

Parròquia de Pals, confraries, Roser, 1619-1756

Parròquia de Paret d'Empordà, confraria del Roser, confreres, 1769-1930

Parròquia de Parlavà, Llibre de la Confraria del Roser, 1792-1855

Parròquia de Peratallada, confraria del Roser, llevador, 1705-1851; confreres, 1750-1818; 1759-1931

Parròquia de la Pinya, confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868; 1752-1844

Parròquia Pontós, llibre del Roser

Parròquia Porqueres, Confraria del Roser, confreres, 1681; comptes, 1701

Parròquia del Púbol, Confraria del Roser, comptes, 1717-1837; Confreres, 1613-1808

Parròquia de Rabós d'Empordà, Confraria del Roser, comptes, 1628-1665, amb llevador de l'Obra 1630-1660; administració 1633-1818; 1824-1888, amb –antiga 1798-1897

Parròquia de Riudarenes, Benefici Sant Miquel i Roser, llevador, 1751-1814

Parròquia de Riudaura, Confraria del Roser, 1786-1901

Parròquia de Romanyà de la Selva, Roser, confreres, 1695-1860

Parròquia Rupià, Roser, comptes, 1643 – 1815; confreres, 1598 – 1926

Parròquia de La Sala, Roser, confreres, 1791-1860

Parròquia de Salitja, Llibre de ciris, 1750-1799, amb confraria del Roser, comptes pabordes i pabordesses, 1812-1936 i administració dels Dolors i Sant Miquel

Parròquia de El Sallent, confraria del Roser, 1682 – 1913

Parròquia de Sant Andreu Salou, Confraria del Roser: Confreres, 1634-1830; 1831-1901; Comptes, 1642-1798; 1821-1904

Parròquia de Sant Dalmai, confraria del Roser, 1812-1964

Parròquia de Sant Esteve de Llémana, confraries, Roser, confreres, 1741-1831; Santíssim, 1794-1847; Consueta, delmes i rectorologi, 1714 i ss

Parròquia de Sant Feliu de Boada, confraries: Roser, comptes, 1808-1868

Parròquia de Sant Gregori, Roser, 1941-1971

Parròquia de Sant Iscle d'Empordà, Roser confreres, 1741

Parròquia de Sant Julià del Llor, confraries del Roser i Minerva

Parròquia de Sant Llorenç de la Muga, confraries, Roser, confreres, 1817-1881

Parròquia de Sant Marçal de Quarantelles, confraries Santíssim i Roser, 1822-1924

Parròquia de Sant Martí de Llémana, confraries, 1821-1960

Parròquia de Sant Martí Vell, Confraria del Roser, comptes, 1601-1833; Confreres, 1793-1854; Pabordesses, 1810-1882

Parròquia de Sant Miquel de Fluvià, Confraria del Roser, confreres, 1648-1800

Parròquia de Sant Miquel de la Pera (Oix), Confraria del Roser, 1696; 1752; 1800; 1887

Parròquia de Sant Pol de la Bisbal, Roser, comptes i confreres, 1765-1897

Parròquia de Sant Pol de Mar, Roser, confreres i confreres 1704-1893; 1817; 1847

Parròquia de Sant Salvador de Bianya, Confraria del Roser, 1737; s. XIX

Parròquia de Sant Vicenç de Camós, Confraria, Roser, 1564; 1701-1776

Parròquia de Santa Llogaia de Terri, Roser, confreres i comptes, 1814-1881

Parròquia de Sarrià de Ter, Roser, confreres, 1806

Parròquia de Saus, Confraria del Roser (s. XVIII i vària)

Parròquia de Siurana, confraria del Roser i altres, 1799

Parròquia de Sous, Confreres del Mont, 1634-1701

Parròquia de Terradelles, Roser, 1756

Parròquia de Terrades, obra i administracions, 1796-1930

Parròquia de Torrent, Roser, 1749

Parròquia d'Ullà, confraria del Roser, 1704-1861; XVIII-XIX; llibre d'administracions, comptes, 1895-1898

Parròquia Ullastret, Confraria del Roser, confreres, 1599 – 1638

Parròquia de la Vall del Bac, Confraria del Roser, comptes, 1696-1758 i 1759-1895

Parròquia de Vall-Llobrega, Confraria del Roser: comptes, 1688-1850; confreres, 1720-1849

Parròquia de Viladasens, Llibre de la confraria del Roser, confreres, 1673-1791

Parròquia de Vilamarí, Confraria del Roser: confreres 1730-1856; comptes 1730-1805

Parròquia Vilobí, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1614 – 1879

Parròquia Vilopriu, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1674-1894.

Parròquia Vulpellac, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1607-1879; Calendari de celebracions, 1681-1750; consuetud, 1739

Visites pastorals:

P- 49, 1550; P-52, 1554; P-58, 1566; P-60, 1569; P-77, 1600-1602; P-85, 1617-1618; P-100, 1659; P-104, 1671-1673; P-112, 1703-1705

Catàleg de Lletres. Llicències i Registres.

ADG, Lletres, U-208, U-210, U-212, U-213, U-214, U-216, U-217, U-218, U-219, U-220, U-221, U-222, U-223, U-224, U-225, U-226, U-227, U-228, U-230, U-231, U-232, U-233, U-234, U-236, U-237, U-238, U-239, U-240, U-241, U-242, U-243, U-244, U-246, U-247, U-248, U-249, U-250, U-252, U-253, U-254, U-256, U-257, U-259, U-260, U-261, U-263,

U-265, U-267, U-268, U-269, U-271, U-272, U-273, U-274, U-275, U-276, U-277, U-278, U-279, U-280, U-281, U-285, U-289, U-299, U-300, U-301, U-302, U-306, U-309, U-312, U-131, U-315, U-316, U-317, U-318, U-319, U-320, U-321, U-322, U-323

Llicència per demanar caritat: Q-5 (1457-1501)

Processos moderns: Llibre, Isidre Llauro, Pere Nato i Francesc Serradell, Núm. 57; Llibre Joan Verdalet, núm. 368

Manuale de Col·locacions de Beneficis, 1600-1619: D-326, D-328, D-375, D-377

ARXIU COMARCAL DE LA GARROTXA (ACGAX)

Fons de la parròquia de Sant Esteve:

Llibre de confraria del Roser, Homens;

Llibre de la confraria del Roser, Donas, 1759;

Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1953;

Catàleg de beneficis de la Parròquia de Sant Esteve;

Comprobants dels comptes de la confraria de la Mare de Deu del Roser any 1895.

Notarials:

Olot, Jeroni Bassols, *Manuale*, 1581-1592

Olot, Joan Clos, *Manuale*, 1589-1593

Olot, Joan Mata, *Manuale*, 1591-1597

Olot, Dalmau Gou, *Manuale*, 1592

Olot, Joan Ferrer, *Deciumum manuale*, 1592

Olot, Josep Closells, *Manuale*, 1592

Olot, Antoni Joan Compte, *Manuale*, 1592-1593

Olot, Gaspar Terruç, *Manuale*, 1591-1592

ARXIU EPISCOPAL DE VIC (AEV)

AEV, parròquia de Camprodon, confraries i associacions, confraria del roser, 1801-1900

AEV, parròquia de Sant Esteve de Llanars, confraries, confraria del roser, 1794-1922.

AEV, parròquia de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del roser, 1v, 1625-1770; 2n v., 1795-1858; 3r v. 1803-1830

AEV, parròquia de Sant Miquel de Setcases, confraries, confraria del roser, 1808

AEV, parròquia de Sant Julià de Tregurà, confraries, confraria del roser, 1r v. 1717-1744; 2n v. 1808-1842

AEV, parròquia de Sant Martí de Vilallonga de Ter, confraries, confraria del roser, 1829-1946

ARXIU HISTÒRIC MUNICIPAL DE GIRONA (AHMG)

Gremis. “Índice General de las cofradías del Rocío”, reg. 11. 522. [Llibre de confraria del Roser. (ciutat de Girona, Sant Domènec)]

ARXIU HISTÒRIC DE GIORNA (AHG)

Notaria Ullastret, Notari Antoni Salgas, llibres 111-112, 104-105

ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCLEONA (AHPB)

Notarial Bonaventura Torres, *Decimum quintum manuale*, 1673

Notarial Jeroni Talavera, *Quaternus apprisarium*, 1597

ARXIU MUNICIPAL DE BLANES (AMBL)

Confraria del Roser, 1571-1768

FONTS IMPRESES

ANÒNIM, *Trellat sumariament fet de la bulla o cofraria del Psaltiri o roser e cobles a lahor e gloria de la sacratissima intemerada Verge Maria del Roser*, 1546 (primera edició de 1537), Estampat a València

BARÓN, Jaime. *Llibre del Rosari de Nostra Senyora del Roser, y tresor per los vius, y per las Animas del Purgatori, per las moltas indulgencias, y alabansas del Rosari de Maria Santissima que conté: y un modo breu, y facil de dirlo, y contemplarlo*. Girona: Narcís Oliva estamper. 1753.

CAMÓS, Narcís. *Jardín de Maria Plantado en el Principado de Cataluña*. (Primera ed. 1657: Barcelona.) Girona: editat per Joseph Bro, 1772.

LUÍS DE GRANADA, O.P. *Rosario della Sacratissima Vergine Maria /racolto deall'opere R.P.F Luigi di Granata dell'ordine de Predicatori; con la meditationi sopra il Pater Noster*. In Venetia: apresso Bernardo Giunti, 1587

MANSILLA, P. (OP), *Sumario de las indulgencias concedidas a la Cofradía del Santísimo Rosario*, reimprés a Salamanca per Vicente Blanco, 1826

PACHECO, Francisco, *El Arte de la Pintura, Su antiguedad y grandesa*. Libro Primero, Sevilla: Simón Faxardo, 1649, edició digitalitzada.

RUPE, Alanus de, 1502, *Psalter Unser Lieben Frauen von den drey Rosenkränzen*, Bayerische StaatsBibliothek digital, en línia.

TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser, y del modo de dir lo Rosari o Psaltiri de aquella, Compost per lo Reverent mestre Hieronym Taix Doctor en Theologia del orde de Predicadors, ara nouament afegides les Indulgences que lo S. Pare Papa Pio v ha concedides a dita confraria, y les del SS. Papa Gregori XIII.* Barcelona: Estampat a casa de Sebastiá Comelles, 1597.

TAIX, Jeroni. *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser y del modo de dir lo Rosari de aquella...* Barcelona: Antoni Lacavalleria, 1666

TAIX, Geroni. *Llibre dels miracles de Nostra Senyora del Roser y del modo de dir lo Rosari de aquella.* En la Estampa de Malhevat, administrada per Martí Gelabert, 1677

Estatus de la Confraria del Roser en la Iglesia Parroquial de Sant Esteve de Olot. 1912. Olot: Impremta dels successors de Joan Bonet.

X. APÈNDIX

CULTURA VISUAL I HISTÒRIA CULTURAL DE LA IMATGE

Durant les últimes dècades l'estudi de les imatges s'ha vist abordada per diferents aproximacions, i per aquest motiu no es pot obviar un fet que és molt present i fins i tot confús. La cultura visual, els estudis visuals, l'antropologia de la imatge, la història social o cultural de les imatges són alguns exemples d'aquesta multiplicació d'àrees de coneixement que es volen aproximar a l'estudi d'aquest camp. En general no es pot parlar de disciplines, sinó que són això: aproximacions o fins i tot subdisciplines, però tenen en comú la voluntat de ser interdisciplinaris i de postular per una nova visió de la imatge. Totes elles aporten petites novetats, sobretot palpables en el canvi de concepte de l'objecte d'estudi i en la visió més global i complexa de la imatge. No faré un estat de la qüestió d'aquestes àrees, només destacar que sigui com sigui, és simptomàtic que apareguin noves aproximacions i visions, que no deixen de dir el que ja fa anys que se sap, i és que cada cop més la interdisciplinarietat és necessària per abordar qualsevol estudi d'humanitats, i que en aquest cas en concret, en alguns àmbits la història de l'art tradicional no pot fer front a certs estudis.

En aquest cas en concret, m'interessa destacar dos autors representants de dues aproximacions, que són oportunes per tractar el tema de les imatges religioses en la història, que són la cultura visual i la història cultural de les imatges.

Una aproximació a la funció i al context de les imatges es pot donar des del que s'ha anomenat **Cultura Visual**. De fet, no es pot tractar d'una disciplina com a tal, sinó més aviat en la conjunció de moltes d'aquestes, a través de les quals es pot aconseguir una altra mirada pel què fa a tot allò que envolta la imatge, i que sobretot, la concep més enllà de l'objecte en si¹⁰⁴⁵.

Un dels autors a destacar és David Morgan¹⁰⁴⁶, qui planteja la imatge dins del context de la cultura visual: les imatges participen en la construcció social de la realitat, més enllà de ser un objecte autònom. Seguint la tònica descrita al llarg del treball, no es parla d'art, sinó d'imatgeria. És una aproximació multidisciplinària, on es tenen en compte les percepcions i l'entorn, entre d'altres. Del seu treball cal destacar

¹⁰⁴⁵ Sobre autocrítica dels estudis visuals veure MITCHELL, W.J.T. "Showing seeing: a critique of visual culture". *Journal of Visual Culture*. 2002, 1(2), pàg. 165- 181.

¹⁰⁴⁶ MORGAN, David. *The sacred gaze...*

l'enumeració dels objectius de les imatges religioses i de la pràctica social, que permet desglossar l'estudi d'aquestes en diferents àmbits, i que en certa manera reuneixen els temes que es tracten en aquest treball:

- Ordenar l'espai i el temps. Les imatges organitzen el lloc de devoció i pregària, delimiten alguns llocs com a sagrats, per exemple, llocs de pelegrinatge, temples, espais domèstics, i festivals religiosos públics.
- Els membres de la comunitat necessiten elements simbòlics: càntics, danses, imatges, menjar.... quelcom que els permeti participar en un espai i un temps diferent (o més gran) que el seu entorn quotidià. També el fet de participar i de formar part d'una comunitat, a partir d'aquests elements, és una manera de reforçar els llaços d'identitat i pertinença en un grup.
- Comunicació amb allò diví. La imatge fa present allò que no és present i és inabastable. Es pot pregar, demanar, oferir, negociar a través de la imatge.
- Comunió amb la divinitat. Les imatges poden encomanar-nos la presència divina
- Les imatges no estan soles, s'acompanyen d'altres canals: textos, cançons, arquitectura, per posar tres exemples.
- Instruments d'influència. Com a mitjà de comunicació, és una via que serveix per instruir i persuadir. La influència de les imatges pot prendre dues formes: com a font de poder discreta, que té la funció de transmetre el que volen els patrons o el que han realitzat les imatges (ús d'imatges per augmentar la fertilitat, per millorar la caça...), a través d'un missatge directe; i per altar banda, una altra forma de persuasió subliminar.
- Imatges rivals. Iconoclasme. Destrucció i rebuig d'imatges.

Així doncs, es presenta com la imatge participa en la construcció social de la realitat.¹⁰⁴⁷ Aquesta visió de Morgan no deixa de ser una unió de disciplines, i que permet trencar amb l'autonomia de l'objecte, de manera que ordena i presenta nous camps de treball.

Un altre autor present en aquesta historiografia que cal destacar és Peter Burke¹⁰⁴⁸, qui concreta l'ús de la imatge com a document històric (imatge, no pas art), i que creu necessari parlar d'**Història cultural de les imatges**. Cal destacar el rol de

¹⁰⁴⁷ MORGAN, David. *The sacred gaze*, pàg. 29.

¹⁰⁴⁸ BURKE, Peter. *Visto y no visto*. Veure també treballs anteriors: BURKE, Peter. *The Historical anthropology...*; BURKE, Peter. "Cultural History: Past..."; BURKE, Peter. "Popular Culture between..."; BURKE, Peter "Rethinking Cultural History"

la imatge en el context religiós en tant que tenen un paper primordial a l'hora de reproduir l'experiència d'allò sagrat. Burke parla de diferents categories segons la funció de la imatge: imatge i adoctrinament (imatges que serveixen per popularitzar doctrines religioses, com a reforç); culte a les imatges (realització de miracles i objectes de culte; tenir present el terme "icona", i imatges votives; imatges i devoció, cada cop hi ha més representacions, encàrrecs particulars... diferent de la funció de l'icona, es vol representar el "detall dramàtic"; imatges polèmiques (perquè es confon la imatge amb allò que representa).

L'ideari de Burke es basa en què el significat de les imatges depèn del seu context social, és a dir, polític, cultural, però també de les circumstàncies concretes que porten a la realització de la imatge, el lloc on va ubicada (context material), la intencionalitat dels seus comitents.

Aquesta aproximació no difereix tant dels estudis d'història de l'Art, que s'han especificat sota el terme d'història social de l'art, on s'hi encabeixen diferents mètodes i tendències, com ara Arnold Hauser, les interpretacions feministes, o bé les mateixes teories de la recepció de la imatge. Burke considera aquests treballs, però valora i parteix del treball de Freedberg, ja que aquest treballa amb les respostes reals de la gent davant les imatges (a través de documents diversos, com diaris de viatges, devocionaris, testimonis...) i a partir d'aquí es pot dir que es treballa en una "història cultural de les imatges" o bé, en una "antropologia històrica de les imatges"¹⁰⁴⁹. La imatge s'ha d'entendre com a testimoni històric, no és ni un reflex ni un estereotip de la societat, sinó que cal tenir en compte les dues vessants i saber destriar les dues coses.

En resum doncs, cal tenir en compte el canvi de percepció d'art a imatge, i considerar l'obra dins del context tant quotidià com sagrat. Són les imatges presents en el dia a dia, però això no vol dir que s'han de considerar com un objecte més, sinó que formen part del ritual i del cosmos sagrat, que tenen una funció determinada i un espai molt concret que ajuda a crear tot el parament devocional. Per tant, cal destacar la importància de la imatge, però també, tenir present la seva vessant artística; crec que en aquest context, la part estètica, en paral·lel a la funcional, li atribueix el

¹⁰⁴⁹ BURKE, Peter. *Visto y no visto*. pàg. 229.

“poder”, l’atracció, el símbol; li dóna el respecte i la força per establir-se com una icona sagrada.

És necessari doncs, de pensar la imatge com a imatge: és a dir, com a valor plàstic, visual, estètic, iconogràfic. Per aquest motiu, la història de l’art, per concretar aquesta part, que no pot deslligar-se de la part social o antropològica, que dóna sentit a la imatge en un context¹⁰⁵⁰. En aquest sentit, crec interessant l’etiqueta de Belting d’abordar l’estudi des de la que es podria anomenar “antropologia de la imatge”.

¹⁰⁵⁰ Dins d’aquest context veure també les idees sobre la història social en el segon capítol “Conceptes”

UN APUNT SOBRE ART I ANTROPOLOGIA

A llarg de tota la investigació s'ha intentat buscar l'equilibri entre les dues disciplines (història de l'art i l'antropologia social i cultural) i la intenció ha estat d'abordar el tema des d'ambdues perspectives; tant perquè el tema ho requeria com pels interessos personals. Per aquest motiu, es va començar a indagar sobre l'antropologia de l'art, pensant que aquest era precisament l'equilibri necessari per abordar l'objecte d'estudi. Però sembla que l'antropologia de l'art va per altres camps.¹⁰⁵¹ Per aquest mateix motiu, l'antropologia de l'art i l'antropologia de la imatge són dos camps d'estudi diferents, i el que realment s'havia d'abordar, era més aviat a partir de l'antropologia de la imatge.

Tradicionalment l'antropologia de l'art s'ha relacionat amb l'estudi de l'anomenat "art primitiu". D'altra banda, l'estudi de qualsevol manifestació artística formava part de la cultura material, i per tant, les obres d'art no es concebien (des de la perspectiva ètica) com a tals, sinó com a objectes que tenen una funció i finalitat. De fet, l'antropologia de l'art, com a camp d'estudi específic, no es pot concebre fins fa relativament poc. L'antropologia s'ha interessat per l'art perquè aquest és cultura, perquè forma part de les creacions, els rituals, la vida de les societats, i per tant, era una part més de tot l'engranatge. En aquest sentit, si que es complien les perspectives d'estudi.

Des de les perspectives evolucionistes, l'art permetia omplir més esglaons de l'escala comparativa entre civilitzacions, així, "l'art primitiu" formava part de les "societats primitives", i estava configurat per unes formes precises que el definien com a tal, i l'altre extrem s'hi col·locava "l'art civilitzat", que formava part de les "societats civilitzades". A més a més, l'antropologia del segle XIX també va tractar altres temes al voltant de les creacions artístiques, com ara la distinció entre art i artesanía, es van inventariar i recol·lectar gran part de peces, es van agrupar en estils, formes i funcions, és a dir, es van catalogar (a la manera occidental), i fins i tot es van crear museus per resguardar aquestes produccions. Evidentment, tots aquestes

¹⁰⁵¹ Sobre una aproximació a l'Antropologia de l'Art veure: MORPHY, Howard; PERKINS, Morgan. *The anthropology of art: a reader*. Blackwell: 2006; WESTERMAN, Mariët (ed.), *Anthropology of art*. Sterling and Francine Clark Art Institut, Yale University Press: New Haven and London, 2003; PAYNE HATCHER; Evelyn, *Art As culture: An introduction to Anthropology of art*, Greenwood Publishing Group, 1999.

accions van innegablement lligades a discursos etnocèntrics, evolucionistes, occidentals i androcèntrics.

Part d'aquestes interpretacions continuen al segle XX, amb antropòlegs difusionistes, americans i europeus. A grans trets i de manera molt sintètica, es pot dir que els difusionistes conceben que les diferents cultures s'influeixen entre elles, i que només a partir d'uns centres concrets es van "difonent", de manera concèntrica.¹⁰⁵² Així doncs, es tracta també d'una evolució, que comença només en uns punts concrets de la geografia mundial i es va estenent per tot el planeta.

No serà fins a Boas que es permet trencar amb l'evolucionisme i situar totes les cultures en el mateix pla, és a dir, que no existeixen cultures més o menys evolucionades, sinó que cada cultura és diferent, i per tant, no existeix una única línia evolutiva universal. Boas, pel què fa els objectes artístics, va ser crític amb les idees evolucionistes, i va insistir en què els objectes s'havien d'ordenar segons el seu context cultural, les funcions que cada cultura li atorgava. Boas realitzarà un ampli estudi que es basarà sobretot en el treball de camp, en la cerca de material artístic entre d'altres, per poder treballar sobre la teoria relativista. Les seves idees es publiquen el 1927 a *Primitive Art*,¹⁰⁵³ llibre on tracta, a grans trets, dels elements formals, els elements simbòlics i la problemàtica de l'estil; temes que per primer cop s'aborden de manera sistemàtica des de l'antropologia.

L'estudi de l'antropologia de l'art continua amb dos alumnes de Boas, Brunzel i Kroeber. Ruth Brunzel es dedica a estudiar l'art realitzat per les dones, entre el seu treball cal destacar la tesi que hi ha una congruència entre els aspectes de la vida social i els principis estilístics, fet que posa les bases de la futura antropologia de l'art.¹⁰⁵⁴ Alfred Kroeber continua estudiant el tema de l'estil i la relació amb les civilitzacions.

¹⁰⁵² Formen part d'aquesta corrent els antropòlegs Alfred L. Kroeber, W.H.R. Rivers, G. Elliot Smith, W.J. Perry, Schmidt. A nivell general, a EEUU derivarà en el concepte d'àrees culturals, i a Europa en el *kulturkreise* (cercles culturals).

¹⁰⁵³ La declaració de principis en el prefaci del llibre: "This book is an attempt to give an analytical description of the fundamental traits of primitive art. The treatment given to the subject is based on two principles that, I believe, should guide all investigations into the manifestations of life among primitive people: the one the fundamental sameness of mental processes in all races and in all cultural forms of the present day; the other, the considerations of every cultural phenomenon as the result of historical happenings.", BOAS, Franz. *Primitive Art*. Nova York: Dover Publications, 1927, pàg.1. Aquest llibre és la primera monografia dedicada a l'art des de l'antropologia, i es centre en l'estudi de l'art de diferents grups de la costa oest dels EEUU.

¹⁰⁵⁴ MÉNDEZ, Lourdes. *La Antropología ante las artes plásticas*, pàg. 15-16.

En general, els primers acostaments a aquesta disciplina (o subdisciplina) foren clarament etnocènrics, per exemple, en la definició de l'art des del punt de vista occidental. Al llarg de les últimes dècades, l'antropologia de l'art s'ha anat consolidant, i ha tractat temes molt diversos, des de l'art contemporani, les formes de producció, l'art i les dones, els mercats de l'art, tant en l'art occidental com en l'art de societats empobrides¹⁰⁵⁵. Aquest vast panorama és molt enriquidor, però alhora és difús: s'obren tants fronts que costa posar alguns límits a l'objecte d'estudi. Així, no es pot aplicar una metodologia establerta en un nou àmbit d'estudi, bàsicament perquè no existeix aquesta metodologia.

El que pretenia trobar amb l'antropologia de l'art, doncs eren eines que m'acostessin més a la comprensió de l'art; en aquest sentit, el que pot proporcionar és tot allò relacionat amb el context cultural, i també, les tècniques d'investigació¹⁰⁵⁶, com també el tema de la funció de l'art, o la funció de la imatge (més enllà de la forma, l'estètica, la tècnica, els comitents). Encara queda molt camí per recórrer.

¹⁰⁵⁵ Un dels llibres més referenciats sobre les noves perspectives de l'antropologia de l'Art: GELL, Alfred. *Art and Agency. An Anthropological theory*, Oxford University Press; MARCUS, George E; MYERS, Fred R. (eds). *The Traffic in Culture: Refiguring Art and Anthropology*. Berkeley: University of California Press: 1995, aproximacions a l'art occidental, creant una nova relació entre art i antropologia, des d'una posició crítica (també crítica amb el citat Gell): la unió entre aquestes dues disciplines és que: "acknowledging that anthropology itself is implicated with the very subject matter that it wants to make its object of study: art worlds", pàg. I. També interessants les perspectives on l'art és vist globalment, com a música, dansa, teatre... des d'una perspectiva també antropològica: PETERSON ROYCE, Anya. *Anthropology of the performing arts: Artistry, Virtuosity and interpretation in a cross-cultural perspective*. Altamira Press, 2004. Destacar la recent obra de Roger Sansi com a exemple de les possibilitats de la "nova" antropologia de l'art per abordar temes contemporanis: SANZI, Roger. *Art, Anthropology and the Gift*, Londres, Nova York: Bloomsbury, 2015

¹⁰⁵⁶ Evidentment no és cap novetat interrelacionar l'art amb el seu context social i cultural, i és un camp bastament treballat pels mateixos historiadors de l'art (Schapiro, Hauser, Gombrich...), però el que sí que canvia és el punt de vista des d'on s'aborda.

XI. ANNEXES

DOCUMENTS

Parròquia d'Aiguaviva

1

s/d, Aiguaviva

Nota sobre la fundació de la confraria d'Aiguaviva. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria, confraries, 1675-1890, full sol.

“La confraria del Roser del lloch de Aiguaviva fou fundada per lo Prior del convent de *sant Domingo* de Gerona, ab llicencia del ordinari, lo die 18 de jener 1664, ab Butlla expedida per lo ~~sumo pontifice~~ lo die 4 agost 1663. Las funcions son tots los primers diumenges se fa profesio y lo endema de las 4 festivitats de *Nostra Senyora* se canta un aniversari per difunts confreres. Lo diumenge primer de maig de solemnisa la festivitat del *Santíssim* Rosari; y per los goytos 30 lliures poch mes o menos, y es so se paga de la vocia dels faels, y de la pensio de un censal propietat 200 lliures.”

“La confraria de la Minerva es ab Privilegi del Papa Innocencio xii al primer de juny 1692. Las funcions son que son los tercets diumenges se diu un offici essant parent lo *sant* Sagrament, y se fa professo, y en lo ters diumenge de *setembre* de Solemnisa, y per los gastos de cera etc, se paga de la de vº dels faels, que seran 38, o 40lliures poch mas o menos.”

2

1616, 2 de setembre, Aiguaviva.

Comptes de la confraria del Roser de 1616 en què es recullen els diners de la bacina, 34 ll 5 s, per pagar un retaule de Nostra Senyora del Roser. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 21.

“A 2 de setembre 1616 Anna Salvanyana y Anna Fabrega y Margarida Corragorra, totas pabordesas de *nostra Senyora del Roser*, han tret los diners de la caixa ab que si han trobats 32ll 5s ab que y ha agudas vint y quatra liuras de *monuts* y vuyt de plata y sinch sous, an liurat-las y donadas en mans y poder de Fransesc Caldadach y a Joan Viyas, en presona de Pere Viyas, pabordas de *nostra senyora del Roser* per aps de fer lo retaulla de dita *nostra Senyora del roser*, y dits pabordas los an acceptats en presensia dels testimonis deval escrits de mà de mi, Baldiri Fraser, *prebera* y sacrista, dia y any susdit.

Testimoni mº Miquel Blanch estudiant y Joan Fraser de Aiguaviva y Pere Gill de Gerona.”

3

1618, 27 de gener, Aiguaviva

Comptes del que han recollit les pabordesses, donat als pabordes per pagar el retaule del Roser, ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 25.

“Jo Antich Massa, pagès de Ayguaviva, confes aber rebudas vint y tres liuras, dich 23 ll, de vosaltras pabordesas Angala Garrofa, Anna Parera y Anna Serna, totas pabordesas de nostra Senyora del Roser, las quals ha rebudas mestre Oliu del *previ* li avem de donar del retaula de nostre Senyora del roser, y que lo ver fas lo present albara de ma mi apropia, vull a 27 de janer de lany 1618.”

4

1618, 13 de juny, Aiguaviva

Comptes del que han recollit les pabordesses, donat als pabordes per pagar el retaule del Roser, ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 25.

“Jo sus dit Antich Massa, pagès de Ayguaviva, paborda de la confaria de nostra senyora del Roser, tinch rebut de vosaltres Angala Garrofa, desanou reals y de Anna Parera, tres liuras y de Anna Serna, tres liuras tres sous, totas pabordesas de nostre senyora del roser que suma tot junt 8 ll [mot ratllat] s y eso pagar ... del la obra del retaula de nostra senyora del roser. Y per lo ver fas lo present, de ma mia propya, vuy 13 de juny de l'any 1618”

5

1618, 27 juliol, Aiguaviva

Pintura del retaule del Roser, Rafael Andreu, pintor de Girona. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 27-28.

“Universis fidem facio. Ego Fransisco Pasqual notary publico Geruna Regia autoritate Subssso. a Succore Jacobi de Campolongo que publico civitatis baiulio et vicario Gerunda suarug. Pertinentiarum notario qua penes me fuit receptum quoddam Inplium Ineio aprizia tenoris sequentis Raphael Andreu pintor Gerunda Gratisy conficor et recognosco vobis Marianne Giberta ut Jacobi Gibert, Catherina Sabatera, u ____ n____ (sic) Sabater, et Maria Giberta ut Salvatoris Gibert de la badia parr de Aquaviva anno finito prima die octobris prxime lapsi prepositis confratria beata Maria de Rosario in dita Ca. de Aquaviva institutus abntibo q soluisis mihi ad voluny numerando diversis viribus et solanibo Inginta novem libras sex solos et sex denarios barchinona partim in pecunia numerabili et partim in fumento vz sex decim libras novem solidos et sex denarios vocim obientas ex redditione computorum

proponiturarum anni precedentis sex libras novem solos vos dita Mariana Giberta Novem libras quindesim solidos vos dita Catherina Sabatera et residuas terdeim libras et terdeim solidos vos dita Maria Giberta ut Salvatoris Gibert de la badia vobis respeliua et obtentas ex accaptys factis pro pintura retabuli subscripti que inginta novem libra sex solidi et sex senary cedunt mihi ad bonum comptum Illarum duventum quinquaginta Librarum bar proquibo promisi retabula beata Maria de Rosario in ca de Aquaviva eresum pitare Infno. Confeso penes not. infium. Die viegsima septima july Millesimo sexcentesimo decimo otavo. R. enumyere cepty fir. Apochamy salvo itire in residuas comporehensis chirographisy atum Gerunde die vigesimo, Teses Sebastiano Balaguer et Antig Rich, scripts. Gerunda-Firma notari, Fr, Pasqual.”

6

1618, 4 de novembre, Aiguaviva.

Diners recol·lectats per les pabordesses per pagar la pintura del retaule, ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 26.

“Jo tras dit Antich Massa y Joan Vinyas, pabordes de nostra Senyora del Roser, confessa aber rebut de vosaltras, ditas pabordesas, que son Anna Parera y Anna Serna y Angala Garofa, set lliuras dos sous, dich 7 ll 2s, y alo present de lus caritat y es pagat lo retaule de pintar. Y que la veritat fas fe lo present albara *per mans* de mi dit Antich Massa pages de Ayguaviva, vuy a 4 de novembre de 1618.”

7

1619, 1 de desembre, Aiguaviva

Rebut de Rafael Andreu, pintor de Girona, de 16ll 9 sous, ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 26.

“Jo Raphael Andreu, pintor abitant en Girona, tinch rebudes setze liures nou sous sis diners, y estes setze liuras nous sous son del que an aplegat las dones de la paroquia de Ayguaviva y la confraria de *nostra* senyora del roser y y (sic) la veritat les tinch rebudes a mes voluntats ne fas la present clarisia. Vuy als el primer de desembre 1619.”

8

1621, 16 octubre, Aiguaviva

Rebut d’11 lliures a Rafael Andreu, pintor de Girona. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 29

“Jo Raphael Andreu pintor abitant en Girona tinch rebudes onze liures deu sous dret (?) ibzes liures deu sous y son en didminusio del consert del pintar lo retaula de nosa senyora del roser dela parroquia de st joan de Aiguaviva y estes tinc rebudes de mans de Jeronim Vidal del temple de dita parroquia los quals diners anaplegats les sobre obreras de nosa senyora del roser, son Angella Llagera, Magdalena Alamanya, Jeronima Renarda y q la veritat les rebudes les sobre dites onze liuras deu sous fas la presnt clarisia vuy a les 16 de octubra 1621.”

9

1623, 7 de novembre, Aiguaviva.

Àpoca de pagament a favor de Rafael Andreu, pintor de Girona, ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 29

“A 7 de novembre 1623, Rafel Andreu, Antoni Andreu Cosells, pintor de Geruna, han fermat apocha a Jaume Gibert y a Joan Freser menor, pabordes del roser de Aiguaviva de trenta quatre lliures tretze sous y quatre confescar ab apta que les nou lliures quinze sous hauran pagat Heronyma Matheu, Catharina Muya y Anna Vifala, pabordessas de dita confraria, Pasqual not.”

10

1624, 12 de desembre, Aiguaviva

Rebut de 12 lliures pagat a Bartolomeu Fuster pel retaule de la parròquia d'Aiguaviva, ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 33.

“Jo Bartholomeu Fuster, fuster de la parroquia de Aiguaviva tinch rebudas dotza liuras de vosatras Anna Parera y Antiga Mosa y Maria Anna Gibert tots pabordes de nostra Sra del Roser de nostra parroquia de Aiguaviva las quals pagan per la obra del retaulla de dita iglesia y per ser la veritat fas fe lo present de ma de mi Baldiri Fraser, pra y sacrista, vuy a 12 de desembre de 1624.”

11

1625, 23 de novembre, Aiguaviva

Rebut de 12 lliures pel pagament del retaule major a Bartolomeu Fuster. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 34

“Jo Bartholomeu Fuster, fuster de la parrochia de Aiguaviva tinch rebudas dotza lliuras dic 12 ll de Vosaltres Margarida Figuera y Marianna Cantalozella, Anna Salvanyanna, pabordessas de nostra Sora del Roser dela parrochia de aiguaviva las quals paga p la obra del retaule de dita iglesia y p ser la veritat fas lo pnrt p mans de Antoni Selleres pr, residint en dita iglesia viu als 23 de noembra de 1625.”

12

1626, 8 de novembre, Aiguaviva

Rebut de Bartomeu Fuster pel retaule major. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 34-35.

“Jo Bartomeu Fuster de la parrochia de Aiguaviva tinch rebudas 9ll 15s de vosaltras Margarida Figuera y Marianna Cantalosella y Ana Salvanyana, pabordessas de Ayguaviva so és 4 ll 4 s y 8 dins de Margarida Figuera, dos ll 17 s 8 dins de Marianna Cantalosella dos ll 13 s 8 dins de Ana Salvanyana y pagan p la obra del retulla de sanct joan de ayguaviva y p ser la veritat fas fe lo present albara p mans de Jauma Calbaduch, estudiant en Presentia de Francesch Ramart y Cabasut y Jauma Gibert ... de Ayguaviva vuy als 8 de novembra lo any 1626, fas fe jo Genis Cabidel del mont.”

13

1635, 16 de gener, Aiguaviva.

Rebut de 12 lliures, 6 sous i 4 diners a Joan Sola i Joan Loera per la dauradura del retaule de Sant Joan d'Aiguaviva. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 40.

“Jo Joan Sola y Joan Loera obrers lo present any 1635 en la Iglesia de Sant Joan de Aygua Viva tenim rebut de las pabordesas de nra Senyora del Roser de dita iglesia Margarida Figuera y Elena Vaguera y Narsisa Sellona, pagesas de dita parrochia, dotze llires sis sous y quatra les quals rebem per pagar lo dorar del retaula de sant Joan de Aygua Viva y a fi de donar ne compta ala fi de nron temps y ser axi la veritat fas fe lo present albara p mans de Jauma Caldaduch pra y domer de dita Iglesia. A 14 janer any sus dit.”

14

1635, 5 d'agost, Aiguaviva.

Rebut de 12 lliures 12 sous que les pabordesses donen als obrers de l'església per pagar la dauradura del retaule major. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 41

“Jo Jauma Matheu y Joan Salvatella obres lo present any de la Iglesia parrochial de Sanch Joan de Aygua Viva comsellam aver rebuts de Anna Mollera y Madalena Rocha y Margarida Subirana, pabordessas de Nostra Senyora del roser dotza lliuras dotza sous dich 12ll 12s los quals rebem per pagar lo dorar del retaula major y a fi de donar compte ala fi de nron any y p fer axi la veritat fas lo present albara de ma mi Jauma Caldadut Pra y domer dela daldita iglesia vuy al 5 de agost de 1635.”

15

1639, 15 de juny, Aiguaviva.

Préstec de la confraria del Roser al poble d'Aiguaviva per la guerra. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 7-8.

“Vuy a quinza de juny mil sis cens trenta y nou ab llicentia del ordinary ab consentiment de tot lo poble les confreresas de nostra Senyora del Roser de la Parrochia de sant Joan de Aygua del Bisbat de Girona del *present* any, que son Anna Fresera, Marianna Cantalosella, y Maria Mullera menor de dies, dexan a dit poble de Ayguaviva de la caixa de dita confraria de nostra Senyora trenta quatre lliures dich 34ll per subsidi de la guerra, ço és, per las cosa mes necessarys per los matexos de la parrochia qui van en dita guerra tot lo qual diners se obliga [il·legible] poble de Ayguaviva a tornar lo de aq[il·legible] A nostra senyora de setembre del *present* any de los bens propys lo qual diners entregan y posen en mà y poder de Antoni Furtià habitant en Badia y obre y jurat de dit lloch del qual diners promet dar bon compte a dit lloch de tot lo qual fan testimony Baldiri Buada y Corrages, y Banet Sabater, tots habitants en Ayguaviva, feta la pnt. claricia per Iscle Caragol, *prevere* y sacristà de dita parrochia ab consentiment de tot lloc, dia y any de alt escrit.

Iscle Cargo de alt escrit”

16

1664, Aiguaviva

Lliurament de 13 lliures per pagar la campana grossa. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 58

“Ses trobat aver ajustat en llur any tretze lliuras dich 13 ll Item an entregat 29ll que fa tot suma de 42 ll q delas quals an pagat ditas pabordesas per fer la campana grosa ques feu en lo any 1664.”

17

1682, 6 de juny, Aiguaviva.

25 lliures per comprar material per fer un pal·li. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg.68

“Als 6 de juny de 1682 se ha tret del bassi de las donas 25 ll 2 s per comprar domas y galor de or per fer un palit a st joan.”

18

1682, 21 de juny, Aiguaviva.

Compra de diversos ornaments per l'església. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 68

“Al 21 de juny de 1682 Maria Belsola, Maria Solana, Margarida Vial, pabordeses lo any passat donen compta y raho del bassi de nra sra a Maria Vidals del temple y a Margarida Cros y a Narcisa Carbonell se troba aver ajustat en lur any 26ll 3s de las quals an comprat ornaments per la Igelsia, ço és, unas camisetas, barretinas y banderes per los angelets, *item* unas cortinas ab sos recaptos per nra sra *item* unas tovalles de tela ab puntas finas *item* un palit de domas blanch gornit de galo de or fals ab dos figuras de st Joan y ditas pabordeses promete donar bon compta y raho de llurs administracio en precentia dels curats que que (sic) son Bathomeu Nadal, sacrista y Joseph Sureda, domer_____ 26ll”

19

1682, 21 de juny, Aiguaviva

Comptes del pal·li de Sant Joan, 41 lliures 12 sous i 6 diners. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 69

“Als 21 de juny 1682 se feu lo palit de St Joan de domas, costa ab tot 41ll 12s 6 asent pabordesas Maria Belsola y Maria Solana y Jeronima Vila_____ 41ll 12s 6”

20

1686, Aiguaviva.

Despeses realitzades per una capa pluvial de domàs blanc. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 72

“[...] aver ajustat ditas pabordesas perades 35ll 11s11 y ~~Catharina Abres y Colomera resta deura de sa part 1 ll poch mes o menys~~ y se troba aver gastat per una capa pluvial de domas blanch per la Iglesia que a costat entra al fer 45ll 5s 3 y per sera 1ll 3s 6 y per un cantar 12s que al tot puja 47ll.”

21

1687, 15 de juny, Aiguaviva

Préstec de 8 lliures que realitza la confraria del Roser a Jaume Salvenya, pagès. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 73

“Jo Jauma Salvenya y Terrades pages de la present parrochia confesso deura y pagar per Nadal proxim vinent vuit lliures dic 8ll an dit bassi de las pabordessa de nostra sra del roser que son los diners que avia ajuntats Margarida Terrades en son any 1679 los quals diners se avia gastats y per exa raho los confesso deura y pagar en dit basci per se la veritat fas lo present albera per mans de Bathomeu Nadal prevera y sacrista de la present parrochia als 15 de juny 1687

Jaume Salvenya y Terrades, pagès_____ 8ll”

22

1692, 22 de juny, Aiguaviva

Comptes anuals, on hi consten diversos pagaments, entre ells per la realització del retaule de Sant Crist. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 81-82.

“Als 22 de juny 1692 Magdalena Sala, menestrala, y Margarida Perera, y Catharina Duga, pagesa, pabordesas de Nostra Sra del Roser de dita Parrochia en lo any sobredit, donan compte y raó del que an ajustat en llur any, so es quaranta y dos lliuras sis sous y set ab diners (*ha estat retocat*), y tres quarteras de blat, dich 42ll3s; so és, Magdalena Sala, menestrala de la sua part a justat 25ll 2s3

M Margarida Perera á justat 9ll 4

M Catharina Duga á justat 8ll 2s4

Ques la suma de 42 ll6s7

Las tres pabordesas del blat portaren al canat del cor, lo qual an venut los obres, que son Pau Corretjer y Sagimón Vidal y dits diners an servit per las obras se an fetas en dita Iglesia; y de las 42ll 6 s 1 ne an entregadas ditas Pabordessas passada; també las an entregadas als sobre dits obrers que son Pau Corretjer y Segimon Vidal, que ab tot es la suma de sinquanta set lliuras lo que tenen entregat dits obres de las sobreditas Pebordesas, las quals diners an servit pera fer lo St Christo y retaula de dit altar; y sis lliuras quatre sos y quatre diners, que an gastat per la cortina del St Christo y sera; ditas pabordesas del que donan compte y rao a las pabordesas novament entrades, que son [...] també entregan a las pebordesas novas 28ll de fil que ajustaren per a fer la cortina al altar major, dits comptas acceptan ditas pabordesas [...].”

23

1692, 22 de juny, Aiguaviva

Pagament per daurar el retaule de Sant Crist. Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 83.

“[...] pagament per pagar lo fer daurar lo Retaulle del St Christo, 23ll.”

24

1693, 24 de maig, Aiguaviva

Notícia d'un tabernacle. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 85

“[...]y aver gastat 3ll 2s 4 per sera y uns aynells per los fadrins pera portar lo tavaernacle.”

25

1696, Aiguaviva

Comptes de 1696, per un gonfanó i una tovallola de tafetà. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 89

“[...] gastat per los gonfarrona y una tovallola de tafata per la creu, los gonfarrons de domas blanch, y la tovallola de tafata blanch, 58ll 8s.”

26

1709, Aiguaviva

Comptes on apareixen les despeses per realitzar un pal-li i trona de la Mare de Déu. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Confraria del Roser, llibre de comptes, 1608-1890, pàg. 106-107.

1709 (*s'han gastat*)

“Per lo palit del Roser y trono de la mare de Deú 43ll4s. so és per comprar la fusta al *senyor Corretjer*, 2ll 5s, *item* an Salvador Pla, fuster, sis jornals de treballar al palit y trono 1ll 16s, *item*, al escultor de mans de fer lo palit y trono dos doblas 1ll 4s, *item* lo fer daurar lo palit y trono 3ll, *item* tela per cobrir lo palit, 1ll 17s, *item* baldona y ganafrols per lo palit 4s que tot fa la suma de 54ll 6s, dich sinquanta quatre liuras sis sous lo gasto del palti y trono, y ditas 54ll 6s a pagadas la *senyora* sabatera, so és, 43ll 12s 3 dels diners se encarregaren quant pregueren los comptes; les restans a 11 ll 14 s (?) a pagades la sra sabater del seu plat Y 2ll 17s y vuit sous per fer una verga de ferro per tornar lo siri que estava perdut del Roser que entre la sera y tot M conte 2 ll5s que tot fa la suma del qual te pagat del seu plat 14ll [...]”

27

1714, Aiguaviva

Comptes per uns gonfanons , material per fer una alba, cortines i estovalles. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 115

“[...] per uns gonfarrons, setanta y una lliuras 10 sous, per tela per una alba 9ll 10 s, per puntas de dita alba 3ll 2s, per mans de dita alba, 1ll 10s, y per fer adobar les cortinas de la mare de deu, 2ll 6s [...] tovalles, tela per cortinas [...]”

28

1722, Aiguaviva

Realització d'un censal. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 130

“Nota: Las ditas obreras han gastat los diners los entregaren que eran 36ll11s de una part y 97ll2s de altra, y las han gastadas, so és, 100ll de somblany ne crearen censal a favor de dita obra Joseph Sudá, pagès de Vidreras, y Salvi Rosa, pagès de Aiguaviva, com consta ab acte

rebut en poder de Francischo Puig notary de Gerona als 28 octubre 1722, y las restans prengueren las pabordes de la confraria del Roser, y per restitutio de aquellas cediren dits pabordes a favor de ditas obreras un censal de pensio 24ll y preu 24ll bar que saya a dita confraria Joseph Sonet de Cassá dela Selva, consta de dita cessio en poder de Ramon Vila, not de Gerona als 2 mars 1723 la pensio de dit censal ix als 6 obre que es lo dia fou creat dit censal con consta en poder de Pera Casadeval, not de Gerona als 6 xbre 1638.

Los sobre dits comptes se son passats en presencia de mi Narcís Santalo pre y sacrista de Aiguaviva”

29

1722, Aiguaviva

Comptes de la confraria, on es troben diners dolents. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 128

“Passats los comptas al mateix die, se á fet tria de la moneda y de moneda bona queda al calaix ab diner factiu trenta y sis liuras onza sous 36ll 11s y dels comptas sobra escrits no sen pot aver raho perque se á trobat ardits molts dolens, y axy avem regulat los sobredits comptas alas ditas 36ll. I ab dines factiu y ab lo albara firmat per dit Mateu Frazer. Joseph Hadó? Prevera y sacristà, Pere Fullà, prevere y domer”

30

1725, Aiguaviva

Comptes de 1725. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg.133-134

“Gastat:

Per los musichs per lo dia del Roser 5ll

Per una filera de pes una lliura 11s

Item Per sis tovalles per lo altar y fil 1ll 16s

Item al teixidor per taxir 15 canas 6 pams de drap per fer ditas estovallas a 7s la cana 5ll 9s 9

Item per 41 palm de puntas(duntas) per ditas estovalas 1ll 4s

Item per 23 pams de puntas per ditas estovallas 7s 8

Item per 4 canas de puntas patitas per una Garnatxa a 7s la cana 1ll 8s

Item per 21 palm puntas grans per dita garnatxa 1ll 28s 6

Item per fer dita garnatxa y fils 1ll 8s

Tot lo gastat suma 19ll 3s 5

Cobrat:

Los entregarn 38ll 2s 11

La Sra Sabater a ajuntat 13ll 13s 8

Correjera ha ajustat 9ll 13s 3

Soreda ha ajustat 20 ll1s 6”

31

1727, Aiguaviva

Entre els conceptes gastats: compte de censal i devolució d'un deute; i entre allò cobrat, una pensió i cobrament del censal. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 137-138

“Primero per lo censal de 132ll que creá Jaume Masgaru de Estanyol a 11 de mars 1727. 32ll las 100ll eran las que avia quitadas Salvi Rose com se digue a la fi dels compte del any 1725_____ 32ll”

“Cobrat:

Per la pensio de cassa arida als 6 xbre 1725 que com se ha dit al ultim dels comptes del any 1726 se entregà 2ll 4s.

Lo tras dit 30ll2s11

Item de la porrata del Censal de 100ll que quitá Salvi Ros 2ll3s10”

32

1735, Aiguaviva

Comptes de 1735, amb conceptes com portes, pal·li, dosser, casulla. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg.151-152

“Gastat:

Primo deixaren a la obra per fer las portas de la iglesia 28ll

Item han deixat als pabordes de la confraria del Roser 5ll 9s 5

Item per tres ciris 8s 3

Item per tres canas, y mitja de domas de flors naturals a 5ll 5s la cana per palit y doser 21ll 17s 6

Item per 4 onsas tres quarts 2 arengosos de galo de or fi a 29 rals la cana 13ll 7s 5

Item per tres canas sinch palms de tela per folrar dit palit y doser 1ll 12s

Item per una cana tres palms de tela per cubrir al palit a 9s la cana 1ll 2s 11

Item per 400 ganarrots per clavar lo palit y doser a 11diner al crut 3s 8

Item per set onzas y mitja de galo de or fals per al doser a 14s la onza 5ll 5s

Item per tres palms de domas a 4ll 9s la cana per remendar la casulla de domas blanch 1ll 11s

Item per dos palms de tela per dita casulla 2s

Item per tres pams de galo per dita casulla 3s
La contra escrita pagina 79ll 9s 10
Item 4 arengosos de seda balnca 3s 8
Item per 3 argensos de seda color de or y un quart fil de seda 3s4
Item 6 pams franjo de seda torta per al doser de pes 1 onza 7 quarts y las mans 1ll 24s
Item per 7 pams 2 quarts frajo de or fals a 10s la cana 9s 4
Item al sastre per las mans del palit doser, y remendar la casulla 2ll 9s
Item al fuster per los llistons del palit y doser 1ll 4s
Item han deixat als pabordes 5ll 5s 6
Suma lo gastat 90ll 18s 8”

33

1765, Aiguaviva

Gastat per pagar el monument. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 173

“Comptes de 1765

Lo que ha restat ha servit junt ab lo del any antes per la fabrica del Monum.t.”

34

1783, Aiguaviva

Gastat per daurar la imatge petita de la mare de Déu. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 182

“Item per dorar la mare de Deu petita y natejar la corona pagat per franc Isern 3ll 2s 2”

35

1802, Aiguaviva

Gastat per fer l’armari dels Gonfanons. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 202

“[...] se ha tret del calaix de las pabordesas del Roser en dit any 1802 per lo armari dels ganfarons per pagar lo fuster 7ll”

36

1819, juliol, Aiguaviva

Gastat per fer daurar i pintar la imatge de Nostra Senyora del Roser. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 221

“Agnes Puigvert per fer daurar y Pintar la inmatge de NS del Roser com consta del recibo de Manuel Privat, daurador, del calaix, 6ll”

37

1827, Aiguaviva

Pagament per unes cortines per haver-se cremat les velles. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria, comptes, 1608-1890, s/p.

“[...] per las cortinas 9ll per la [il·legible] havient cremat la vella la nit dels 30 maig de dit any”

38

1856, Aiguaviva

Realització d’una imatge per la processó. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, s/p.

“Nota: que en lo present any, los pabordes y pabordessas han fet la Sagrada Imatge que se porta en Professó: Y ha costat ab lo vestit y altres adornos 33 duros 8 reals.”

39

1856 (impressió)

Anunci d’un pintor especialitzat en imatges religioses. ADG, Parroquial d’Aiguaviva, Llibre de confraria, confreres, 1675-1890, full sol.

“Aviso

Viendo la necesidad que tienen muchas parroquias de adornar los objetos del Cultos y sabiendo que no hay ningun dorador que tome á su cargo el trabajo de escultor para la construccion de las imágenes, como ni tampoco el vestirlas con los trages que les correspondan, el abajo firmado tiene el honor de ofrecerse á los Sres. Curas-párracos, á fin de que si necesitan dorar y jaspear altares, pintar monumentos, misterios, purgatorios, encarnar imágenes y pintarlas, les servirà con puntualidad, buen gusto y economía posible, cualidades á que tant se ha hecho acreedor.

El precio de dorar, llamar y encarnar las imágenes será el de 20 reales el palmo.

Los Sres. que deseen saber los precios de los demás objetos que gusten pintar, dorar ó encarnar, podrán dirigir sus cartas en la calle de Ballesterias tienda núm. 10, á las que contestarà á la brevedad posible.

Si despues de construïda qualquiera de las obras indicadas no estuviere conforme á lo convenidro se volverá á encargar de ella.

Carlos Pibernat”

(imp. De Suñer. 1856)

40

1880, Aiguaviva

Realització d'una bandera del Roser. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1608-1890, s/p

“Nota: en lo añ 1880 se féu una bandera del Roser que costá 178 pessetas 2 rals, que pagá la administracio del Roser.

Joaquim Baylena, Pbre rector.”

41

1948, 3 octubre, Aiguaviva

Inauguració del nou altar del Roser. ADG, Parroquial d'Aiguaviva, Llibre de confraria, confraries, 1675-1890, s/f.

“Aiguaviva, 3 octubre de 1948

Dia del Roser de tot lo mon

Fou inaugurat el mou altar del Roser, construït per l'escultor *Semfí* Sureda, de Girona, i beneïda l'imatge (sic) de talla de 1 metro 70 centimetres obrada en els tallers dels Salesians de jumia de Barcelona. L'altar costá 22.000 pts, i la imatge 8.000.

En el mateix dia es feu la obertura del present llibre com a continuació de la primitiva confraria del Roser en la que quedarán inscrits tots los feligresos que ho desitjin.

En el foli següent, 33, figurarà l'encapsalament de la llista dels varons, i en el foli 101 el de las dones.”

Parròquia d'Amer

42

1820, 11 de maig, Amer

Nota sobre la cessació de dues pabordesses per malbaratament dels fons de la confraria, pels pabordes de la confraria. ADG, Parroquial d'Amer, Llibre de confraria, confreres, 1812-1903, s/f.

“Nota

Habentse tingut quinsena lo dia 11 de maig del any 1820 determiná y votá dita quinsena que se posás en lo Llibre de nostre Sra del Roser, que Antonia Torrent y Francisca Puig, no poguessen esser elegidas may mes pabordessas, per lo motiu que habentse presentat los Srs Pabordes ab ellas lo dia 2 de abril del mateix any, porque no se atrevissen à gastar ningun diner de la Mare de Deu sense ordere de la quinsena, ellas, sens ningun ordre, gastaran los diners que volguerán, y aixis se estimarà que la quinsena ho tinga abé en no elegirlas may mes de aqui anaban. Ítem deguia la quinsena advertir cada any, sempre que facian las pabordessas, que sens ordre de la quinsena, no se atrevesquian las Pabordessas a gastar ningun diner extraodrinariament, sens ordre de la quinsena, y gastals els sens ordre, que se los paguian de la botxaca. Aixis ho firmen en nom de la quinsena los Srs Pabordes.”

43

1839 i 1876, Amer

Nota preliminar al llibre de confraria, instruccions, celebracions d'aniversaris i quotes. 1839 i 1876. ADG, Parroquial d'Amer, Llibre de confraria del Roser, confiares, 1839-103, s/f.

“Nota: la creu ques trobarà en los individus escrits en lo present llibre denota que ja han mort; y se·ls hi ha celebrada la misa, que se acostuma celebrar à tots los confreres difunts: per qual celebració tots los primers diumenges à mes de la referidas Misas, cada primer dimenge de cada mes sen celebra una per tots los confreres vius y difunts, de limosna 5 rals.”

“Habent cambiat las circunstancias y conciderant al matex temps que las limosnas que se recullen per lo *obq* entre sobre espresat, son suficients per poder elevar a sis rals la limosna de las misas que se han de celebrar per los confreres: desde lo present any 1876 que se ha comensat a percibir la limosna de sis rals per las repetidas misas.”

Parròquia d'Arbúcies

44

1863, Arbúcies

ADG, Parroquial de Arbúcies, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1864, f. 1.

Comptes del 1863, on apareix, entre d'altres, les despeses per la capella i per una imatge.

“Cuenta que de los ingresos y gastos de la cofradía y Administracion del Santisimo Rosario han presentado los administradoes Acisclo Guardia, Francisco Bergit y Antonio Ferrer por el año de su administracion de 1863 á 1864.

Cargo

- 1o De seis cuarteras de maiz, vendido a 40 reales una 240 reales
 - 2o de una cuartera, un cuartan y 3 mesurones trigo a 48 r 66 reales
 - 3o de la cuestacion llamada las Camalleras 360 reales
 - 4o de anualidades satisfechas por los cofrades, y de todas las cuestaciones del año en la Iglesia y día del Rosario 450 reales
 - 5o de la Administracion de los Stos Quirico y Julita á objeto de recomponer las Andas 16 reales
 - 5o de la de S Isidro para el mismo objeto, 30 reales
 - 6o de la de S Antonio para el mismo objeto 20 reales
- Total cargo: 1182

Data

- 1o Por cuatro Aniversarios por los difuntos cofrades N Tura, Miguel Closa, Juan Vidal y Mariana Cortina 50 reales
 - 2o por la musica en la fiesta del Rosario 160
 - 3o por blanquear la capilla del Rosario 18
 - 4o por recomponer las Andas y su imagen 164
 - 5o por los campaneros, acolitos, monacillo y portantes de las andas 21
 - 6o Por una hasta para el pendon que ha hecho construir la Administradora 20
 - 7o por comprar de cera en tot el año 413
 - 8o por poner el feretro de la Virgen en su Asunción 4
 - 9o Por las presencias del clero en los doce aniversarios de cada primer domingo de mes 212
- Total 1062, sobrante, 120”

Parroquial de Batet

45

1814, 1 de gener, Batet

Destrosses de la parròquia per la guerra del francès i necessitat de llibre nou. ADG, Parroquial de Batet, Llibre de confraria del Roser, 1814-1967. s/f.

“Havent quedat esta Iglesia de *Senyora* Santa Maria de Batet destruida en la guerra debastadora que los malvats Francesos han fet a la Espanya matant, robant, y cremant, ha estat necessari formar llibre nou per allistar los confreres de *nostra Senyora* del Roser, qual

llibre se ha format lo dia primera del mes de Janer del Any 1814, essent Sacristá de esta Iglesia lo Rt. Dr. Fransisco Alber; y Domer lo Dr. Damaso Felipas Pbre.

Los que volen participar del Aniversari de confreres que se celebra en repós de la sua Anima, deuhen pagar en la entrada 3 *lliures barceloneses.*, y sels fa creu lo dia de la entrada; y los anys següents en lo mateix dia deuhen pagar 1 *lliures barceloneses*, y se nota ab xifras los anys que han pagat la confraria. Als que no pagan no sels celebra Aniversari, encara que hayan pagat la entrada, si no pagan los atrassos.”

46

1816, 6 de gener, Batet

Notícia de fundació de la confraria del Roser i referència a l'arxiu. ADG, Parroquial de Batet, Llibre de confraria del Roser, 1814-1967. s/f.

“Fonch fundada en Batet la 420onfraria de *Nostra Senyora del Rozer* al 29 de Juliol del Any 1584 com consta del acte de fundació, que se troba en lo Arxiu de esta Yglesia. De que fas fe yo *Doctor Damaso Felipas Prebere*, y Domer de la mateixa Yglesia vuy dia 6 de Janer de 1816.”

47

1942, octubre, Batet

Restauració de la confraria del Roser, interrompuda pels anys de “revolució marxista”. ADG, Parroquial de Batet, Llibre de confraria del Roser, 1814-1967, fol. 163.

“Restauración de la Cofradía del “Roser”

Por haberse interrumpido el funcionamiento de la Cofradía del “Roser” durante los años de la revolución marxista, desde el dia 19 de julio de 1936 hasta el día 7 de febrero de 1939, y por haber sido saqueado y destruido el altar [il·legible] de la misma; una vez restaurado éste y colocada la imagen de Ntra. Señora del Rosario, procedemos a alistar de nuevo a los feligreses que manifiesten su deseo de continuar en adelante inscritos en el libro de la cofradía

Batet , 1er domingo de Octubre de 1942

El Ecònomo,

Juan Serra, pbr.”

Parròquia de Bescanó

48

S/d, Bescanó.

Ordinacions de la confraria del Roser de Bescanó. ADG, Parroquial de Bescanó, Roser, llibre de confraria, 1706. full sol, s/f.

“Ordinacions de la Confraria de Nostre *Senyora* del Roser, que han de observar los Priors, Pabordes y confreres de ella, per la conservacio, y augment de dita confraria fundada baix la Invocacio de *Nostra Sra* del Roser

Primo: Ordenam que todas las Personas de qualsevol estat, y condicio, que sien poden entrar en esta confraria, fentse escriure en lo llibre de ella per algun Religios de Sant Domingo, que tinga llicencia del Orde, o per altre persona, que tinga facultat, y asso sens obligacio de pagar alguna cosa per la entrada, conforme declarà Leo X en lo Breu: *Pastoris eterni*, y Sant Pio V en la Breu: *Iniunctum nobis insuper*

Item ordenam que cada confrare la semmana que reza un Rosari enter, participa de tots los bens espirituals, com son dejunis, oracions, penitencias, sacrificis, y demes obras bonas que per tot lo mon fan los confreres del Roser, com aproba lo mateix Leo X en lo breu citat. Y los *Reverendissims* Generals de est orde de Predicadors admeten a la participacio de todas las missas, llantias, dejunis, oracions, disciplinas, cor y oficis divinos, y de todas las demes obras bonas, que en tot lo Orde se fan los Religiosos y Monjas de ell, mentres que observen esta Segona Ordinacio.

Item Ordenam que cada confrare reza todas las semmanas una begada, y moltas un Rosari enter, conforme determina Clement VII en lo breu: *Etri temporalium cura*, y Paulo III en lo breu: *Rationi Conguit*. Pero se adverteix, que si dexa de resarlo, no peca sols venialment, encaraque no guanya per aquella semmana las Indulgencias, ni participa dels bens referits, pero si per lilegitim impediment no pot alguna semmana rezar, y fa que alguna persona rezia per ell lo Rosari, quan ya las matexas Indulgencias, y gracias, y es admes à la participacio del Referit

Item ordenam que si algun confrare vol rezar per la ultima de algun difunt, fent lo primer escriurer en lo llibre de la confraria (si antes noy era) la semmana que reza per ell un Rosari enter participa en lo Purgatori per modum suffragy dels bens espirituals, que gozan los confreres vius.

Item ordenam, que en esta confraria se celebran quatre Aniversaris cada any per las animas dels confreres difunts. Lo primer lo die següent despues de la Purificacio de *Nostra Senyora*. Lo segon despues de la Anunciacio, lo tercer despues de la Assumpció y lo quart despues de la Nativitat de *Nostra Senyora*.

Item ordenam que lo primer Diumenge de cada mes se fasse una Professó à la hora qua puga acudir en ella mes gent. Han de assistir en ella los confreres ab las rosaris en las mans acompanyant devotament la Santa Imatge de Maria Santissima. Així mateix hi ha de haver professo tots los dies de las principals festas de Maria Santissima.

Item ordenam conforme lo decret de Gregori xiii que comensa: Monet Apostolus, que tots los anys en lo primer Diumenge de Octubre se fasse una solemnisinma Festa ab lo titol del Rosai, la qual se reza com a Doble Major ab nou llisons en memoria y agrahiment perpetu de las Maravellosa Victoria que Deu *Nostra* Senyor concedí al Poble Christià en est dia contra la Armada del gran Turch; la qual piadosament se creu fou concedida per los merits de la soberana Reyna, y per las Oracions dels confreres del Roser, que aquell Diumenge en aquella hora anaven per totas parts ab la acosutmada Professo, pregant per la Victoria de la Iglesia y dels Catholicchs.

Item Ordenam que tots los anys se portia lo llibre de la Confraria ahont se escriuhen los confreres al convent prop de la Orde de Predicadors, perque lo Prior o President los aprobia de nou cada any, firmant alli son nom.

Item ordenam segons lo Breu de Gregori XIII Dudum viquidem, que si en esta vida se fundava convent de Ordre [sic] Predicadors se passia y trasladia en ell esta confraria ab lo pertanyent a ella, no obstant qualsevol altre concessio en contrari hayen tingut.

Item ordenam que se elegesca un dia lo mes convenient, en que tots los anys se ha de celebrar una solemnisima Professo de *Nostra Senyora* del Roser, portant en ella la sua santa Imatge en senyal de que esta Santa confraria te per Mare y patrona la Verge del Roser.”

Parroquial de Beuda

49

1637, 11 octubre, Beuda

Títol del llibre amb dades de la fundació. ADG, Parroquial de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f.

“Libre dels cofreres de la confraria de nostra Señora del Roser fundada en la parrochial yglesia de *Sant Feliu* de Beuda per lo Reverent Pe. Fra Antoni Rosell del Orde de Predicadors de *Santa Catharina Màrtir* de Barcelona y natural de la Vila de Besalu del Bisbat de Gerona ab facultat y Privilegi particular de son superior als onze del mes de Octubre del any 1637”

50

1637, 10 setembre, Beuda

Permís dels dominics per instituir la confraria i còpia dels privilegis concedits per instituir la confraria de Nostra Senyora del Roser. ADG, parroquial de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f.

“Copia del privilegi concedit als parrochians y habitans en la parrochia de sant Feliu de Beuda per instituir y fundar la confraria de *nostra senora* del Roser

Nos el Maestro fray Francisco de la Cruz, Vicario general de la Provincia de Aragon de la orden de Predicadores. A los muy amados en Jesuxto seyor nuestro los Rector vecinos y moradores de Sant Feliu de Beuda de la diocesis de Gerona salud y todo bien espiritual.

Aviendo sido nuestro Padre santo Domingo y sus hijos los frayles predicadores los fundadores y primeros promovedores en la tierra de la sanctissima devocion del Rosario de nuestra senyora, y por orden suyo; una de las cosas mas grandes y demas concideracion que estan acargo de nuestra sagrada religion, es alentar y aucmentar la dicha sanctissima devocion y siendo medio muy eficaz para alansar dicho efecto es fundar e instithuir cofradias del sanctidimo Rosario y a Nos este concedido el dar licencia para ellos por toda nuestra Provincia de Aragon; constando nos como nos consta que en dicho lugar tienen muy grande devocion a nuestra senyora del Rosario, y que piden con instancia se funde en ella la cofradia y hermandad de dicho santissimo Rosario. Por tanto, nos el Maestro fray Francisco de la Cruz, vicario general sobre dicho por tenor de las *presentes* y por la autoridad de nuestro oficio damos poder y legítima facultad al Religioso Predicador de nuestra orden que estas nuestras letras llevase *paraque* pueda fundar dicha cofradía en la Iglesia Parrochial de dicho lugar, y *paraque* pueda bendesir Rosarios, recibir cofadres, y escribirlos en el libro deputado para ello a todas y qualesquier personas dequalquier estado y condicion que sean: Nombrar Priostes, Mayordomos, y oficiales para el aumento y servicio de dicha cofradia: y *paraque* pueda senyalar un sacerdote exemplar y zeloso desta santa devotion, *paraque* en ausentia suya oueda recibir y escribir cofadres en la dicha cofadria y bendezir Rosarios y hazer todo lo ~~que~~ demas que fuere necesario. Todo lo qual atorgamos y concedemos franca y liberalmente sin interes alguno con los pactos y condiciones siguientes. Primo que si portiempos venideros en dicho lugar o en su distrito se fundase algun convento o, collegio de nuestra sagrada religion se haya de transferir a el dicha cofadria, con todos sus emolumentos, y bienes temporales. Secundo que en todo ajan de reconoser a nos y a nuestros sucesores por los verdaderos fundadoes, y gobernar dicha cofadria conforme los estatutos de la que esta fundada en el convento de nuestra orden de santa Maria de la Minerva de Roma. Con los sobredichos pactos y condiciones atorgamos dicha Licencia y caso que contraviniesen a ellos damos por nulla dicha cofadria y su fundacion y Advertimos y amonestamos a los Priostes y otros oficiales a quienes tocasse el cuidar de dicha cofadria que todos los anyos lleven el libro donde estan escritos los cofadres al padre Prior, o Principal Presidente del convento mas cercano de *nuestra* sagrada Religion *paraque* los admita y vea los que de nuevo han entrado y que todos los sermones ques huvieren de predicar a cuenta de dicha cofadria los encomiendan a frayles de *nuestra* sagrada Religion, *paraque* como mas apassionados e interesados procuien el aumento de tan santa cofadria, y devocion. En nombre del Pade y del hyo y del spiritu santo . Amen. En fe de lo qual firmo las *presentes* de mi mano y mande

sellar con el sello de *nuestro* oficio Dat en *nuestro* convento de Predicadores de Barcelona, a dies de septe dei 1637 años.

Fr Francisco de la Cruz, vicario *general*

Fr Joan Corteceo, *compan.ro.*”

51

1637 ?, Beuda

Ordinacions de la confraria. ADG, parroquial de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f.

“Constitucions y ordinacions fetas per lo mol reverent Pr Mestre fra Joan Espenguer, prior del Monastir de Predicadors de Colonia ab autoritat del *Illustríssim senyor* Don Alexandre Bisbe de Forluio, nuncio apostholich ab plenaria autoritat de llegat a portere(?) en tota la Alemania, las quals se han de observar y guardar hont esta fundada la confraria del Roser, escritas per lo Reverent pe doctor Antoni Rosell, fundador de la present confraria en la parrochial yglesia de *sant Feliu* de Beuda Bisbat de Gerona

P^a Constitucio

Constituim y ordenam *que* tots los faels Christians aixi homens com donas de qualsevol estament *que* sian xichs y grans pogan entrar en esta sta confraria y *se* fassen escriure en ella per mans de qualsevol frare de Predicadors o per lo *senyor* Rector qui te esta facultat, sens obligacio de pagar ninguna cosa y aixi mateix *se* fassen beneyr los rosaris per los sobredits que tenen la autoritat

2^a constitucio

Ordenam *que* qualsevol confrare estiga obligat a dir cada semana un Rosari cumplit de quinze desenas que son quinze paternosters y cent y cinquanta Avemaries pera *que* pugua guanyar les indulgencias y particioar del bé que faran tot los confreres en tota la universal christiandat y tambe del be ques fa en tota la sagra religio de predicadors y si nol diuen no pecan pero aquella semmana no guañen aquest bé mes *que* si no fossen confreres

3ª constitucio

Ordena *que* si nol poden dir ho Rosari crimplit lo pogan fer dir ils valga com si ells mateixos lo diguessen entent se per estar ... pats ab llegitima causa

4ª constitucio

Ordenam *que* pogan fer escriure los diffunts *que* voldran y dient los un Rosari Cumplit los valesa per la participacio dels beneficis de la confraria *que* ... de les penas del Purgatori

5ª Constitucio

Ordenam *que* cada any *se* fassen quatre aniversaris per los confreres diffunts lo primer dia no impedit despres de les quatre festes, ço és, la Purificacio, Anunciacio, Assumpcio y Nativitat de Maria *Santíssima* y quey assistesan los confreres ab qz guanyaran grans indulgencias

pregant per dits confreres difunts y si tenen llum y offereia, les guanyaran majors y per ço
quels amonesten y avisen y toquen les campanes

6ª constitucio

Ordena *que* en la Primavera en temps de Rosas se fassa la festa del *SantíSsim* Rosari ab tota
la major solemnitat que poran y proffesso molt solemne

7ª constitucio

Ordenam *que* tots los anys lo primer diumenge del mes de Octubre se fasse solemne offici y
se rese lus suplici de la Verge *SantíSsima* y professo molt solemne en Memoria de la victoria
alcançada contra los turchs en lo mar de lepanto, *que* aixi o mana lo papa Gregori tretze de
bona memoria

8ª constitucio

Ordenam *que* cada primer diumenge de mes a la missa *que* y aura mes gent se fassa
proffesso de nostra senyora del Roser en lo seu altar

9^a constitucio

Ordenam y vigurosament constituim y manam que puntualment se guarden los pactes
Condicions y advertencias que estan en la Bulla o patent de la fundacio y tambe en lo acte de
la institucio conforme esta tot continuat en lo principi de aquest llibre y qz nos descuyden de
portar lo llibre al pare prior del convent de predicadors de Gerona pera que aprobe y
confirme los confreres escrits de nou

Ultima constitucio

Ordenam que cada any elegesan lo dia *que* s fara la festa del Roser pabordes y officials nous,
y *que* los vells donen compte als nous de lo *que* aura entrarten la confraria del que auran
rebut y gastat, y aço en prsencia del Señor Rector, per ser ell lo prior y principal
administrador y director de esta *santa* confraria. Totes estas stas constitucions se an de
observar sots pena *que* estaran privats de les gracias ett pi nomi Patri et fily et spiritus sancri.
Amen.”

52

1604, Beuda

Eclipsi de sol. ADG, Parroquial de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f.

“En lo any 1604 fou lo ecripsta del Sol que fou a mitg dia y estigue lo dia fosch a ser que de
dos oras per memòria”

53

1704, 6 de maig, Beuda

Eclipsi de sol. ADG, Parroquial de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f.

“Al 6 del mes de maig 1706 fou altra escripta de sol y fou des de las noa als deu de la matinada y estigue fosch a serque de un cort de ora.”

54

1758, 25 d'octubre, Beuda

Miracle de la Verge del Roser. ADG, Parroquial de Beuda, llibre de confraria, confreres, XVII-XVIII, s.f.

“Lo die 5 de setmbre del any 1758 espatllant Pere Fontcuberta, mestre de casa de la Parroquia de Tortella una casa de la Sellera del present lloch de Beuda per adobarla, que es de Silvestre Posada, pagés de Sagaró, anaren a mirarho Maria Domenech, viuda, majordoma de la Rectoria de dit Beuda, y Agustina Burgas, donzella de la mateixa parroquia, y casi luego de haver arribat en lo sostre de dita casa se deribaren paret envanym y sostre, quedant ellas sepultadas baix la ruina, y acudint gent per traurelas pençant tots las trobarian mortas, y fetas una coca. Despures de cosa de mitja hora de enterradas y tenint sobre moltissimas pedras de grandissim pes las trobarem vivas, y casi sens notable lesio; pues dins pochs dies se trobaven agils per treballar. Tots ho contan per miracle, no sols los que acudiren per lo socorro que foren alguns; sino tambe los que han vista la ruina, y han sabut lo modo ab que estavan sepultadas; y jo lo infraescrit Rector, que estava present piament crech fou esocial misericordia de Mara S *antíssima* del Rosar, y me fundo en que dita Maria Domenech que havia ohit missa, dit die y resat lo Rosari de Maria *Santíssima* me contá que despues de haverlo resat li havia suplicat que no la desemparas aquell die. Tambe la germana de esta anomenada Margarida Cos, muller de Benet Cos molt devota de Maria *Santíssima* del Roser, per veurese tots los dies la sua devocio, las encomanà de veras a la Reyna soberana mentres estavan sepultadas en la dita ruina: lo mateix executà altre persona demanant expressament a Maria *Santíssima* del Rosari que las assystis, y ajudas; aquesta persona no se anomena perque no ho vol per discornesy e indigne de esser ohida de la Verge *Santíssima*; jo lo infraescrit se censament que ho feu de implorarla, y estos son los motius que tinch de pençar piament esser maravella; no lo he predicat per miracle, nil predicare per tal, fins que lo haja declarat tal lo superior; lo que jo certifico, y fas fe es haver succehit con esta escrit, sia tot per major Gloria de Deu, y de la sua *Santíssima* Mare; aqui sian donadas las gracias. Beuda, y octubre 25 del any 1758

Joan Hortoll *Prevere* y rector de la Iglesia Parroquial de *Sant Feliu* de Beuda, Bisbat de Gerona, testimoni de visita, qui ho ha escrit en est llibre de la confraria del Sanctissim Rosari Totas dos eran ja confraressas del *Santíssima* Rosari”

Parròquia de Blanes

Ordinacions de la confraria del Roser de Blanes. AMB, llibre de confraria, s.f., 1603.

“Ordinacions de la confraria de Nostra Senyora del Roser fundada en la iglesia parrochial de la verge Maria de la vila de Blanes diumenge al 15 de octubre de MDCIII per lo molt reverent pare fra Anthoni Genís Cabesa Fundador de aquella fetes

Primo que la molt confraria sorjia y governe ab les mateixes lleis y ordinacions que la del Roser fundada en Roma en lo monestir de la Minerva

Secundo que tots los confreres scrits per ma del prior en lo llibre que per est efecte sta assenyalat cada any envien al monestir de predicadors de Gerona o al que per temps stant mes cerca peraque alli sien scrits en lo llibre mayor

Tertio que tots los primers diumenges de mes fasse professo per alguns carrers de la vila y porten lo tabernacle xich ab la imatge de nostra senyora I lo primer diumenge de maig y primer diumenge de octubre faran festa principal y la professo mes general que lo primer diumenge de octubre per Motre propi particular de Gregori tretze se ha de resar de nostra senyora com a doble mayor y Dues festes principals tinguen si possible sera predicadors religos del ordre de Sant Domingo

Quarto que los dies després de les quatre festes principals de Nostra Senyora .. presentació, anunciació, Assumpció y nativitat fassen fer aniversari De les animes dels confreres de

Quinto que cada any se senyalen quaranta sinch homens los quinze fadrins ... quinze casats jovens y los alters quinze de Mayor edat los quals Accompany... les processons també anomenaran quaranta sinch dones per a que de la Mateixa accompanyen la professo. Donant cada hu destos per los Y lluminaria tres sous o un real

Sexto que fassen dos siris grossos y ls aporten dos confreres devant la

Septimo que cada any lo primer diumenge de abril dites vespres se ... en la capella de nostra senyora lo prior de la confraria, pabordes y los del numero y fassan ... de pabordes o mayorals per ... seguent de la manera que sien tres de casats y un fadrí tots de la dels numero del any que s acaba podran los traure assortos com acostumen aproba del empero primer les ... per la mayor part dels del numero que trobaran ... y lo prior que en aquell concell presidira pendra de jurament als pabordes de nou electes ... en sa administració ... per ... a la confraria tot lo que podran

Octavo que los pabordes que de nou entraran segeschan dues dones majorales els per a que ab les dues que restaran del any Passat ajuden al servei y ... de la confraia tindran cuydado ells quatre dones de apregar los dissaptes per la vila y en una o en moltes vegades com a

elles los ... donara los dines als pabordes y prior y estos o anotaran en lo llibre y de donaran compte com baix se hordene. Procuraran també estes senyores per a les festes ... joies de or o de valor per adoner la capella tabernacle imatge de nostra senyora

Nono haya una caxa ab tres claus cada hu dels pabordes la sua en la qual ... les almoynas y scriptures de la confraria un llibre de gasto y rebut y conforme a ell donaran compta los pabordes als que de nou entraran en alguns de numero y .. alguns pabordes se hauran gastades sens licencia del prior ... del dit prior no admeten les ... fer les pagar de ses bocas y las ... // hauran gastat alguna cosa mal de la major ... del numero encarregant

Decimo que lo mes present tinguen Fassen un standart o bandera de domas o taffeta blanch pintada la imatge de nostra senyora en la una ... y en la altra la ... pare santo Domingo [... De stanta Catharina de Siena] aprtoanr la a la professo .. dels pabordes faran també una capa blanca o .. per al senyor rector o que en sotn lloch portara les reliquies en la proressó

Undecimo que quan algu dels del numero tanga mal lo visiten los pabordes si sera home o pabordeses si sera dona y li aconsloen com millor puguen y si tindra necessitat de algun regallo que ell no puga prove... sen preocupen y cerquen ab diners de la confraria quant se hage de acompanyaran al santisim sacramanet ... del numero ab .. velas encesas y si morira lo acompanyaran al enterrar y dona o fara dir cada hu dels del numero una part del rosary per auqella anima y de la confraria de la fara dir uan missa.

Duodecimo que a la professo del Corpus vaja lo satndarnt tabernacle y confreres del numero ab les veles encases quant los donen lo millor lloch que a totes les alters confraries

Decimo tertio que lo primer diumenge de abril pintats com da ... nacio septima nomene la major part dels del numero que alli staran per prior de la confraria per al any seguent a un senyor sacerdot benerat en .. iglesia y ... en aquella tindra lo mateix poder que los alters priors acostumen tenir

Decimo quarto ques senyale un home pera que totes les vegades ques ofereax tenir... de la confraria ... del numero tambe quant morira algu del numero o publicaro per los carrers per aque tots cumplen abs a obligacio podra tambe los dissabte les proressesons fahedores publicar les y indulgencies ques guanyen en alters festivitats de nostra senyora com en alters costeuymn y ... far alters ministeris que los pabordes ordenan

Frare Antoni Genís Cabeça”

Parròquia de Bolòs

Institució de la confraria. ADG, Parroquial de Bolòs, llibre de confraria, confreres, s.f.

“In nomine Domini Amen

Novenint universi, quod anno domini millesimo septingentesimo octogesimo septimo die vigesima nona Aprilis, ad enixas poreces Dri. Dni. Parochi et Parochiamnorum Ecclesia Sta Maria del Bolós Dioc. Gerundeni, prohabitâ facultate Rmi. P. F. Baltasary de Quinones Magistri Generalys Ord. Prob. per duas Litteras Patentes datas Roma die 27 Marii ejuyem anri; obtentôque Ordinarii consensu, in vim Decreti sub die 13 mensis anni emanati ab Illuri. Admi et Rdo. Dno. Die Josepho Perez de Tobia Canonico et Vit. Gen(li) atque Officiali Illmi. Ac Rmi. Dni. Dn. Thomo de Lorenzana et Butron ejuydem Diocesis Episcopi:

Ego F. Benedictus Llobressols Ord. Prod. In Sacra Theologia Prosetasus, ad hoc a Rdo ad P. Lectore F. Joanne Pessaterres Conventus Gerundensis prodicsi Ord. Priore, de consilio Patrum, die 22 currentis Mensis deputatus atque electus, totô populo congregato, in Capella et Altari Beato Virginis ad id designasis Confraternitatem Psalterii, seu Rosarii Dei genitticis Maria in supradicta Ecclesia Parochiali Sta. Maria del Bolos exerxi, plantavi, fundavi; tenoregue prosentium exectam plantatam, fundatam declaro cum omnibus gratiis, Indulgentiys, privilegiis, quibuy coteru huymodi Confraternitatates gaudere solent ac debent. Insupecr câsem facultate Rdum. D. Parochum dicta Ecclesia nunc existentem, vel pro tempore extiturum constitu, constitumque declaro predicto Confraternitatis et Capell Capellanum, qui Confratatum nomina in Libro scribere, Psalteria seu coronas benedicere, Sacri Rosarii Mystera exponere, ac omnia et singula facere queat, quo Fratres Ord. Prob. In Eclesiis ab id deputati facere possunt: servasis tamen omnibus de june servandis. In quorum fidem prosentibus subscripti ibidem, die, mense, et anno probidis.

Idem qui supra,

F. Benedictus Llobressols, status. Ord. Pred.”

57

s.d.(1861?), Bolòs

Taxes per entrar a la confraria i pagaments annuals. ADG, Parroquial de Bolòs, llibre de confraria, confreres, 1861, s.f.

“En la 2a oja de este libro se halla un apunte que dice así que los cofrades que darán un sueldo todos los años, cuando mori se les ha de celebrar un oficio con asistencia de dos sacerdotes; la limosna de dicho oficio es veintes reales como consta en el libro titulado consueta.

Además cuando se escriba alguno por cofrade da un sueldo, diez maravediese. La limosna de la Procesiva de cada mes es 1 “ 6 .

Las limosnas que he recibido en el tiempo referido de los cofrades son cuatro duros tres reales.”

Parròquia de Camallera

58

1754, 10 de març, Camallera

Autoritat del prior provincial dels dominics al prior de Girona per fundar la confraria.
ADG, Parroquial de Camallera, confraria del Roser, llevador confraria, s. XIV- XV.

“El Maestro F. Joseph Muñoz, Provincial de la Provincia de Aragon, orden de Predicadores por temor de las presentes, y autoridad de nuestro oficio, damos facultad al M. R. P. Maestro F. Juan Thomas Fontevila, Prior del Convento de Predicadores de Gerona para que pueda fundar la Cofradía de *Nuestra Señora* del Rosario en su Capilla de la Iglesia Parroquial de San Bartholome del Lugar de Camallera, Diocesi de Gerona.

En fe de lo qual firmamos los presentes selladas con el sello de *nuestro* oficio en la Ciudad de Gerona a 10 de marzo de 1754.

Fr. Joseph Muñoz, Mro.

Prior Provincial”

59

1754, Camallera

Ordinacions de la confraria del Roser. ADG, Parroquial de Camallera, Llevador confraria, S. XIV-XV

“[...] et administrationem productio Confraternitatis aliquo sunt necessario ordinationes, illas hic vulgar lingua transcribimus quo sunt tenoris sequentis

Primo Se Ordena que se tinga un llibre intitulat: libre de la Confraria del Roser, en lo qual se assentaran, y escriuran totas las personas que voldran entrar en dita confraria

2º Se ordena que per entrar en dita confraria no se obliga a persona alguna a pagar algun interes, com ho declarà lo Papa Lleó deze en la Butlla que comensa: Pastoris Eterni

3º Se ordena, que per guanyar los confreres de dita confraria las summas indulgencias y gracias concedidas per los summos Pontificies, rezian cada semmana un rosari enter, o las tres parts del rosari, com ho determina lo Papa Clement seté en la Butlla que comensa et si temporalium cura; y se adverteix, que si se deixen de resar en alguna semmana ditas tres parts del Rosari, no se inorra ni en culpa venial, pero dits confreres negligents en aquella semmana no guanyan las Indulgencias tant grans

4º se ordena que en dita confraria tots los anys se agen de celebrar quatre Aniversaris per los confreres difunts. Lo primer en lo die immediat no inpetid de la Purificacio de Maria Santissima. Lo segon en lo die immediat no inpetid de la Anunciacio. Lo tercer lo die immediat no inpetid de la Asumpta, y lo quart en lo die immediat no inpetid de la Nativitat de Maria Santissima, y en cas que per la pobresa de dita confraria no se poguessen celebrar dits quatre aniversaris enloch dells se celebren en los dies assenyalats quatre missas resades

5º Se ordena que en tots los primers diumenges del mes y festivitats solemnes de Maria Santissima en la hora mes acomodada al Poble se haze de fer una professó aportant la Imatge de Maria Santissima, acompanyant-la ab devocio los confreres, tenint patents en les mans los rosaris

6º se ordena que en lo primer diumenge de octubre se celebra festa de Maria Santissima en memoria y agraïment de aquella famosa victoria que la santa Lliga chrisitana alcanza de las armas del gran Turch

7º Se ordena que cada any se aportia lo libre de dita confraria al Reverent Para Prior o President del Convent de Predicadors de Gerona, peraque admita per verdaders confreres a todas las personas que en dit any se auran escrit en dita confraria

8º se ordena que tots los anys se celebra una festa especial y ab lo lluhiment possible de Maria Santissima baix la invocacio de son santissim Rosari, deixant a la llibertat del *senyor* Rector que vuy es, y per tems está a senyalar lo die de tia festa, que mes ben vist los será

9º Se ordena que en cas en lo temps esdevenidor se fundas en est pobles convent de Frares Predicadors en eix cas quedaria extinguida y anulada dita confraria y tots los predits interessos y insignias de dita confraria deverian passar y tranportar-se a dit Convent de Predicadors

Item per lo segimen y conservacio de dita confraria en Ma ausencia anomeno y instituesch per director y Prior de ella ab facultat de poder benehir rosaris, explicar los misteris, y escriurer en lo llibre de la confraria a las peronas que tindran devocio de ser confreres al *Reverent* Matheu de Ribot, prevera y Rector de dit Poble y a sos successors

Item anomeno per pabordes de dita confraria a Joseph Farrer Fabrega, pages, y a Pere Colom y Aulet, cirurgia de dit lloch, y per pabordessas a Christina Farrera Fabrega, y a Geronima Colom, deuant los la facultat de poder elegir al cap del any altres pabordes y pabordessas, y aixis sucesivament ab lo consentiment del *senyor* Rector que vuy es y per temps sera, ab la obligacio de donar comptas a dit *senyor* Rector de tots lo que auran aplegat en aquell any y deura abonar las partidas, y que empliheran per los gastos precisos de dita confraria y a obs y utilitat de ella prechint lo ple consentiment del *senyor* Rector, que vuy es y per temps sera
[...]"

1810-1811, Camallera

Gastat per rosaris de plata, potser de la imatge de la bacina. ADG, Parroquial de Camallera, confraria del Roser, llevador confraria, s. XIV- XV.

“Nota de lo arreplegat y gastat del vesi de la Mare de Deu que acaptan las Pabordessas desde al juny de 1810 fins a lo 13 *octubre* 1811

[...]

Primo per uns rosaris de plata al entorn de la Mare de Deu ab que se capta 3 *lliures* 159”

Parròquia Casavells

61

1677, 24 de desembre, Casavells

Rebut del pintor Miquel Alrrich per daurar les grades de l'altar. ADG, parroquial de Casavells, comptes, 1676-1883, s.f.

“Dich jo Miquel Alrrich pintor de la Bisbal que tinch rebut de Roch Pux y Font, ferrer paborda de nostra Senyora del roser de la iglesia de Casavells, sinquanta y sinch rals de plata y son per daura las gradas de nostra senyora del roser dich 55 *lliures* ... de plata y per fer lo mes fas lo present al basa de ma mà propia avuy als vint y quatra de desembre de 1677”

62

1760, 6 de juliol, Casavells

Pagat a Benet Sunyer, escultor, pel treball del retaule del Roser. ADG, parroquial de Casavells, comptes, 1676-1883, s.f.

“Als sis de juliol de mil set cens sexanta he vist los comptes donats per Joseph Soler y Joan Pagés pabordes [...]

Pagat:

Als *Senyor* Banet Sunyer Escultor per pagar y bon compta las del treball ... lo retaule de *Nostra Senyora* del Roser, 43 *lliures*”

Parròquia de Castell d'Empordà

63

Castell d'Empordà,

Institució i ordinacions de la confraira. ADG, parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser, 1646, s.f.

"In dei nomine. Amen. Nouerint universis. Ego frater ... [il·legible]

...

Nos lo Mestre fr Joseph Bramo, vicari General dels frares Predicadors en lo principat de Cathalunya als molt amats en Jesuchrist señor nostre. Los rectors, vehins, y los habitadors de la *parroquia* de Castell Empurda del Bisbat de Gerona, salut y be spirital. Essent stat nostre Pare *Sant* Domingo y sos fills los frares Predicadors los fundadors y primers promotors a la terra de la santísima devotio, que stan a càrrech de Nostra sagrada religio es alentar y augmentar la dita sanctissima devocio Y essent medi molt eficaz per a alcansar dit effecte lo fundar y instituir confraria del santissim Rosari, y a nos stiga concedit lo donar llicentia per aço per tot nostre principat de Cathalunya Constant nos com nos consta que en dit lloch tenen molt gran devocio a Nostra Señora del Roser universal protectora y adorada per a tots nostres interssos y que demane ab instancia se funde en ell la confraria y germandat de dit sanctissim Rosari. Per tant nos lo mestre fr. Joseph Bramo vicari General sobredit per tenor de les presents y per la auctoritat de Nostra offici donam poder y llegal facultat al religios predicador de Nostra orde que estas lletras paortara peraque Puga fundar dita confraria en la iglesia *parroquial* de dit lloch, y per aque Puga beneyr Rosaris, rebre confiaries, y scribeures en lo llibre deputat per aço a totas y qualsevols personas de qualsevol stat y conditio que sien, nominar prior , majordom y officials per lo augment y servey de dita confraria y per aque puga assenyalar un sacerdot exemplar, y rector desta santa devocio peraque en absentia sua puga reber y scriure confreres en la dita confraria, y beneyr rosaris y fer tot lo demes que sera necessari, tot lo qual atorgam y concebim franca y liberalmente sens interes algu ablos pactas y condicins següents

Primo que sie per temps esdevenidors en dit lloch o en son destriete y terme se fundara algun convent de Nostra sagrada religio se haja de transferir, y translladar aell dita confraria ab tots los emoluments, bens y interessos temporals. Secundo que en tot haian de regonexer y regonegan a nos y a postres successors, per los verdaders fundadors, y governar dita confraria confroma los status de lo que sta fundada en lo convent de Nostra orde de santa maria de la Minerva de Roma, ab los sobredits pactes y conditions atorga dita llicentia, y no de altra manera, y acas que contravinguessen a ells donat per casta y nula sita confraria y la fundatio. Pero instituida y fundada ab la llicentia y facultat, pactas y conditions, ditas des de ara la ratifia, confirmam y la donam y declara per rattificada y confirmada sens que sie menester altra ratifficatio y confirmatio de nou. Advertim y amonestam als priors, majordoms y altres officials a qui tocara cuydar de dita confrara que tots los anys porten lo llibre hont estan scrits los confreres de dita confraria al prior, o principal president del convent mes cerca de nostra sagrada Religio per aque los admeta y veyra lo que de nou han entrat, y que tots los sermons que se haura de predicar a compte de dita confraria los encomanes a frare de nostra

religio, pera que com a mes interessats procurem lo augment de tant santa confraria y devocio. En nom del Pare y del fill y del sperit sanct Amen, en fe del qual firmi las presents de mania y mani sagellar ab lo sagell de nostra ofici dat en nostre convent de predicadors de Gerona als vynt y hu de novembre mil sis sens quaranta quatre. Fr. Joseph Bramo vicari General Rta. Fat. Setze, fra Joseph Arnet, mestre y sori locus segilli. Gratis excesta sei entia [...]

Ordinations que tenen de observar los confreres de la confraria de nostra senyora del Roser fundada en la iglesia parrochial del castell Empurda. E.J.C Comana lo apostolat *sant* Pau a tots los christians en la carta primera que scrigue als de corinto que totas las cosas fasem ab regla y ordre, per que axi ho faseu, per que totas las suas cosas van medidas y ordenadas com ho diu lo mateix apostol servint als de Roma per lo qual an de fer mostra y patro ab que nos tenim de conformar, per tant a honra y gloria del omnipotent deu y redemptor *nostre senyor* jesuchrist y de la gloriasissima sempre *verge Maria* mare sua y per augment y concervatio de la confraria y de son salitir o rosari, jo fra Lluís Estrus, conventual del convent de Gerona del principat de Cathalunya en lo any de la reparatio humana de mil sis sens quarana set als vint y sis del mes de maig lo derrer diumenge ab autoritat del mot R. P. Vicari General del principat de Cathalunya del orde de predicadors, lo molt R. P. M. F. Joseph Bramo fas y ordeno las infrascritas ordinations.

1ª Constitutio

Primerament ordenam que tots los fels christians de qualsevol stat y conditio, que sia puga entrar en esta *santa* confraria fentse scriure en lo llibre de ella per algun religios de *Sant* Domingo que tinga llitenta de la orde o per qualsevol altre persona que tinga facultat de asso, sens obligatio de para ninguna cosa per la entrada

2ª Constitutio

Segonament ordenam que tots los confreres ... participan de tots los bens spirituals com son dejunis, orations, sacrificis y de totas les dames bonas obras que per tot lo mon faran los confreres de la confraria, y los reverendissims generals desta orde de predicadors los admetem a la participatio de totas les missas martiris, dejunis, diciplinas, orations cor y officis divinos, y de totas les dames bonas obras que entesta la orde faran los frares y monjas de ella.

3ª constitutio

Item ordenam que tots los confreres esten obligats a resar lo rosari enter alomenos cada semana a la sempre *verge Maria* que es cent y sinquanta avemarias y quinse paternostres, y asso de una vegada o moltas com mes convindra per la devocio de cada qual; y si algu lo dexara de rasar no perço pecara ni venialment pero no guanyara aquella semana las indulgentias, ni gosara de la participatio dels bens spirituals que te la confraria. lo confrere

empero que en la semana stara impedit y fara que altre li resia per ell lo rosari guanyara les mateixas indulgentias quehell mateix resas

4^a Constitutio

Item ordenam que si algun confrara voldra resar per la anima de algun difunt fent lo primer scriure en lo libre de la confraria (si antes onu stava) la semana que per ell resaria un rosari enter, ... en lo purgatori, per modus suffragii, dels bens spirituals de que gosen los confreres vius y rebra lo fruit de las indulgentias ab que puga ... de las penas en que esta

5ª Constitutio

Item ordenam que en esta confraria se digan alguns aniversaris es a saber lo endema de las festas principals de nostra Señora o ... lo mes prest que sara desocupat per suffragii de les animes dels confreres la almoyna de dits aniversaris sera sinch sous per lo sacerdot que dia la missa, y los sacerdotes que stara al cor dos sous acada un. Per asso los pabordes de la confraria donara orde que se avise als confreres en lo pulpito o al ofertorio en la missa major los dies de las festas de nostra senyora o lo diumenge antes y per la publicatio de cada aniversari se donara sis diners.

6ª constitutio

Item ordenam que lo primer diumenge de cada mes se fassa una professo de nostra senyora a la hora que a ella podra acudir mes gent y que se haia de donar de caritat al señor rector un sou y al señor domer sis diners. A esta professo an de acudir los confreres ab rosaris en les mans acompanyant devotament la santa image dela soberana verge; y axi mateix a de aver professo, y ab major solemnitat los dies de festas principals de nostra senyora. Per la professo del maig se tinga de donar de caritat un real per cada capella y un altre real de tenir ... a lo officii y vespras, y dos reals al señor rector per la despesa per cada capella foraster.

7ª constitutio

Item Il. Santissim Pare Gregori 13 per son motu propii que comensa monet apostolus, mana que en todas las iglesias a hont stara fundada sta *santa* confraria tots los anys sen lo primer diumenge del mes de octubre se celebra una solemnissima festa en nom del Rosari la qual se resa comdupbla major ab nova llicentia en memoria y araiment de la victoria que deu nostre señor dona al pobla christia contra la armada del gran turch en la batalla que tingue cerca lo golf de Lepant.

8ª constitutio

Item ordenam que los pabordes que cada any acabat sia baxat ab lo fena rector de la Santa confraria ... altes pabordes que tingan cuydado de la llantia o llanties, sadefas, robas de la capella y aquelles tenir neta. Y la capella en adornarlo axi mateix ajan de tenir cuydado los pabordes deixar hagan restar las almoynas se trobara a la Iglesia y que ditas almoynas ajan de tenir augment ...de la confraria. [...]"

64

1646, 16 de desembre, Castell d'Empordà

Benedicció i primera missa de la capella del Roser. ADG, parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser, 1646, s.f.

“Als 16 de dezembre del any 1646, fonch beneyda la capella de *Nostra Senyora* del Roser de la Present Iglesia de Empordà per la *Rector Josep Casagran Prevere*, y sacristá de dita Iglesia ab llicencia del ordinari, y als 28 de dit mes y any si digué la primera missa, y fou lo mateix sacrista.”

65

1754, Castell d'Empordà

Comptes varis. ADG, Parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f.

“Compte de lo que Miquel Soys Pages y Narcis Batlle, treballadors, pabordes de la confraria de Nostre *Senyora* del Roser han pagat y fet fer

1. unas cortinas de dumás costant al tot 16 lliures 8 sous 9
y de mans 15 sous
2. un guadamacil per cobrir lo altar val 1 lliures 17 sous 9
3. per un tafetà y per uns Rosaris de *Nostra Senyora* ha pagat 10 sous
4. han fet fer unas estovallas ab puntas y costan 3 lliures 6 sous
5. per los festros de tenir los ganfarons y dos rams de clavells de monja 15 sous
y lo fer clavar dits festros costa 1 sou 6
6. havem pagat al *Rector* per las mysas ha celebrat per la Anima del *administrador* Montserrat Trias, la qual celebracio paga dita confraria y antes de la rebaixa eran dos misas cada any, y a dit *Rector* no se li avia pagat res des de que hi es, y he pagat [a 21 janer] fins lo any 1754 3 lliures 12 sous
7. y tinch pagat al *Rector* desde lo obrers cada any per .. aniversaris de 12 sous de caritat cadahun que lo endemà [per los confreres] de cada festa de *Nostra Senyora* san consabut y lo endemà del Roser de octubre 3 lliures 26 sous
y son celebrats y pagats fins lo ultims dit lo endema del Roser de octubre de lany 1754 que ab lo tems he [m] estat obrers suman 14 lliures 8 sous

8. tenim pagat al *rector* per lo Roser solemne que ferem ab diaca y subdiaca lo die 6 de octubre del any 1754 3 lliures 12 sous y per lo aniversari de lo endema 12 sous la coble costá 3 lliures 10 sous
9. tenim pagat al *Rector* per los officis del Roser de octubre y son per lo del any 1751, 1752, 1753 y 1754 que cada offici es 1 lliure 20 sous li tenim pagat fins lo del octubre del *present* any 1754 la suma de 6 lliures
10. Tenim pagat de diners de dita Administracio per las gradas March ipolit del Altar del *Sant Crysto* 5 lliures
11. Tenim pagat a Ametla de la Bysbal dos parells de atxas y ciris cera blanca 10 lliures 27 sous
12. a dit Amatller per ciris blancs 2 lliures 5 sous 3
- [...]"

66

1758, 21 de maig, Castell d'Empordà

Comptes varis, per fer gonfanons i pintar i daurar les astes. ADG, parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f.

“Dich jo baix firmat, que com Administrador de las coasa pias de la iglesia parroquial de *Sant Marti* de Ranaras, Castell de Empurda, que tinch visots los comptes de la Administracio de nostre Senyora del Roser donats per Magi Romaguera [pages] y Monserrat Barrera, los quals entregan a Joan Vidal, menor de dies, pages, y a Domingo ... treballador, Administradors entran en lo *present* any del 1758. lo que han gastat: *primo* per comprar oli 1 ll 8 sous

Item per comprar ciris 7 lliure 17 sous

Item per comprar un parell de atxas de pes de nou lliuras 5 lliures 9 sous

Item per comprar dos canas ... palms de domas blanch 11 lliures 8 sous

Item per la

Item per fer cis pinyetas y una hasta de ganfero 12 sous

Item per pintar las hastas y deurar quatra pinyetas 3 lliures 6 sous

Item al sastre per fer los gonferons 15 sous

Item he pagat al *Senyor* Joan lluis per adobar los cordons y bastos dels gonferons 6 lliures 15 sous

Item la beta per las bagas dels gonferons y seda 14 sous

Los gamferons de *Nostra Senyora* del Roser costan al tot 26 lliures

Item per comprar neulas he gastat 17 sous 6

Item he pagat al Rector per tots los Aniversaris que sen acostuma cantar un lo endema de cada mare de Deu y lo endemà que fasem lo Roser major y se donan 12 sous de charitat per cadahu y per cada ofici de del 1 dia de octubre 1 lliure 10 sous tots est temps que a estat administrdos 12 lliures 10 sous

Item lo die 22 de maig diumenja de la Santissima trinitat del present any de 1758 feren lo rosari major, so es, ab ministres y sens cobla que hi avia sinch sacerdots y pagui al Rector 3 lliures 12 sous

y tot lo sobredit ha resultat ja [de]algunas pencions reb dita Administració, ja de las charitat fan los benefactors y per ser dits comptes bons y reals los aprobo vuy die 21 maig de 1758, y los entregan tres cortinas, dos atxas, ciris, stovallas; y lo demes si troba y han quedat en augment de dita administracio y se han posat en lo banch de esta y tot 3 lliures 17 sous 6

als administradors nous y altre y aixi ho aprobo vuy die 21 maig de 1758.

Vere jo Antoni Says, prebere y Rector de dita Iglesia”

67

1760, 11 de setembre, Castell d’Empordà

Comptes per realitzar un penó de domàs, una corona i adornar-la. ADG, Parroquial de Castell d’Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f.

“[...] entregan a Miquel Says, pagés, y a Narcis Batlle, ballador, administradors, enten en lo presnt any 1760, y los entregan dos atxas sis ciris, las estoballas, ab Diners 10 (sous?), y lo demes adornos de Nostre Senyora y per ser bons y lleals los aprobo vuy die 11 setembre de 1760.

Gastat

Han pagat los obrers vells

Primo al rector per 14 aniversaris 10 lliures 4 sous

Item per la corona de Nostra Senyora al escultor 3 lliures 6 sous

Item per endornar dita corona 4 lliures 10 sous

Item per dos atxas 4 lliures 6 sous

Item per aver fe fer un pandó gran de domàs blanch 19 lliures

Item per una llantia han comprat 4 sous

Item per comprar oli 1 lliure 9 sous 8

[...]”

68

1805, 28 de juliol, Castell d’Empordà

Pagament a daurador. ADG, parroquial de Castell d’Empordà, llibre de confraria, 1755, s.f.

“Lo die 28 de juliol de 1805 Sebastià Mercader ha donat comptes de la confraria del Roser ha cobrat 239 lliures 9 sous 10 Ha pagat per gastos de la confraria 139 lliures 6 sous 4 que se entregaren a Vidal del Coll per pagar al deurador, a qui entregà junt ab lo de la obra de la Iglesia 300 lliures ab una sola paga
Queda a deure a la obra 160 lliures 3 sous 8
Resta a la caixa 34 lliures 7 sous 6
Queda Administrdor ab Pere Comas y Bardera.
Ver Pere Frigola Rector.”

69

1815, 29 de juny, Castell d'Empordà
Dauradura de retaule. ADG, parroquial de Castell d'Empordà, llibre de 439onfraria, Roser, 1744, s.f.

“Vuy die 29 de juny de 1815 Marti Mercader ha donat comptes de *Nostra Senyora* del Roser y ha recollit de almoynas dos pencions de Roxis fins a 1814, tres de Figaro fins a 1814, nou de Plaja dins a 1814 y quatre de Jordi d'fins a 809, y del blat se ha recullit 59 lliures 2 sous 9
Ha gastat per las funcions, cerc, per las atxas dels comtes y acabar de deurar al retaule 146 lliures 8 sous 10
Per lo tant queda a refer a la obra que ho ha bestret 70 lliures 16 sous
Pero quedar a la caixa dig 70 lliures 16 sous 9
Quedan Administradors Francesch Marqués y Francesch Casellas
Pere Frigola Rector.”

Parròquia de Castellar de la Muntanya

70

1644, Castellar de la Muntanya
Ordinacions (manuscrites) de la Confraria del Roser de Castellar de la Muntanya, (Parròquia de Torralles), ADG. Parròquia de Castellar de la Muntanya, Llibre de confraria del Roser, 1644- 1735, s.f.

“Constitucions fetes per lo molt Reverent Pare Mestre fra Jaume Espanguier prior del convent de Santo Domingo de Colònia ab autoritat del Rm. Pare Alessandre Bisbe de Forlini llegat a la terra per la sanctedat de Sixto IIII y despres confirmadas per molts summos pontifices les quals estan obligats a guardar en totas las yglesias dont esta instituida la Santíssima confraria de Nostra Senyora del Roser. Escritas per mi fra Antoni Rossell

predicador *general* conventual del *illustre* de Santa Catharina *Verge* y *Màrtir* de Barcelona Orde de predicadors, fundador de dita confraria en la yglesia parrochial de *Sant Martí* de Torrallas del Bisbat de Gerona.

Primera constitució

Ordenam y manam que qualsevol persona de qualsevol estat, sexo o condicio que sia puga entrar en aquesta *santa* confraria fent se escriure nom y cognom en lo llibre della, y mes avant fent se beneyr lo Rosari per algun Religios de *Sant Domingo* que tinga llicencia de la Orde, o per qualsevol altre persona que tinga esta facultat, com lo *Senyor* Rector desta parrochia per haver lay yo comesa, ab pacte y condicio que no ha de obligar a ningu *que* per les tals coses aje de pagar algun ...: pero si graciosament voldran donar alguna cosa segons la devocio de cada qual, servesca per lo augment de la confraria

2a constitucio

Ordenam que tots los confreres sian participants de tots los bens spirituals, com son dejunis, oracions, sacrificis y de todas las demás bonas obras que en tot lo mon faran los confraras desta *santa* confraria y los Reverendissims generals de nostra sagrada orde de predicadors los admeten a la participació de todas las missas, martirs, dejunis, disciplinas, oracions, cor y officis divinals y de todas las bonas obras que en tota la Orde faran los frares y las monjas della.

3a constitucio

Ordenam que tots los confreres y confrasses estigan obligats a passar y dir almanso cada semmana un Rosari cumplet de quinze desenas a la sempre *Verge* Maria que es cent y cinquanta Ave Marias y quinze Pater Nostres, y aquest podran dir o de una vegada, o repartit ab unas vegadas segons la devocio y desocupació de cada qual y se adverteix que si algu lo dexa de dir no peca mortal ni venialment pero no guañarà aquella semmana les indulgencias ni participara als bens spirituals que te la confraria. Lo confrare empero que estava impedit porra fer dir lo Rosari a altre persona y guanara las indulgencias com si ell mateix lo digues.

4a constitucio

Ordenam que qualsevol confrare puga fer scriure en esta *santa* confraria els difunts que voldra y passant per cada u dells un Rosari cumplet de quinze desenases participe en lo Purgatori per modo suffragy dels bens spirituals que participan los confreres vius y conseguescan las mateixas indulgencias y visitant los sinc altars que los dits confreres difunts guañen tambe las indulgencias que modus suffragy ab les quals iscan de aquellas penas y vagen a gosar de la gloria.

5ena constutució

Ordenam y apretadament manam que en esta confraria se celebren tots los anys almanso quatre Aniversaris per los confreres difunts los primers dias no impeditos despres de las festas de Purificacio, Anunciacio, Assumpcio y Nativitat de *nostra* señora y que la celebracio dels

aniversaris assistescan los confreres almanso u de cada casa ab candelas ensesas oferint y pregant devotament a déu *nostra Senyor* per les animes de los germans y quan algun confrera morira cada hu dels confreres vius li passe un Rosari, y per memoria de aço lo senyor Rector o publicara a ... de altar paqa tots sia notari , y troben qui tal fasse per ells.

6a constitució

Ordenam y reigurosament manam que lo primer diumenge de cada mes se fasse una professo portant la imatge de *nostra Senyora* a la missa que yaura mes gent y totom ab los Rosaris en les mans la vagen seguint y acompanyant devotament y a la tornada se canten uns goigs al altar de la confraria y lo mateix se fassa en les festivitats principals de *Nostra Senyora*, y que les sobreditas professons y goigs assenyalan un sou de caritat al *senyor Rector* lo qual se pagara del baci de la confraria y si la confraria o pot suportar lo dia següent despres que no sea impedit faran dir una missa resada al *senyor Rector* per les animas dels confreres difunts a mes dels 4 aniversaris los quals son forçosos com esta ya ordenat en la precedent constitucio

7a constitucio

Nostre Santíssim Pare Gregori XIII per son motu pregaré que comença Monet Apostolus. Mana que en totes les yglesias on esta fundada esta *santa* confraria tots los anys en lo primer diumenge de octubre se celebre una solemnissima festa en nom del Rosari de la qual se reze com a doble major al nou lliçons en memoria y agraiment de la victoria que Déu *nostra senyor* dona al poble crsitià contra la armada del gran Turch en la Batalla Naval ques trova en lo Golfo de Lepanto. La missa se pendra de la Nativitat de *Nostra S enyora* mudat lo nom de Nativitat en Solemnitat.

8a Constitucio

Ordenam que en lo temps de les flors y Rosas se fasse lo Roser ab tota la solemnitat poran, dient solemne offici y professo General, y a cada sacerdot que si trobava li donen la Caritat competent, y sempre y quant en dita solemnitat lloguen musichs de cant pogan pagar la maytat del lloguer del baci de la confraria y lo restant pagaran los pabordes ajudant los demás pagesos dos reals per cada casa

9a constitucio

Ordenam, que lo dia ques fassa lo Roser o 8 dias abans se fasse elecció de pabordes y pabordessas y que los que acabaran donen compte de tot lo rebut y gastat en bon temps als pabordes nous que entraran y aço en presencia del *Senyor Rector*, y que los pabordes y pabordesses pera elegir ne altres de nous criden y consulten al *Senyor Rector* com a Prior y majordom de la confraria.

Totas estas ordinacions y constitucions estan obligats a observar y guardar y les demes coses ço es pactes, condicions y advertencias que van escrites y notades en la patent de la fundació desta *santíssima* confraria la qual esta en lo principi de aquest llibre.”

Parròquia de Castellar de la Selva

71

1848, 22 juliol, Castellar de la Muntanya

Llicència per restablir la capella del Roser. ADG, Parroquial de Castellar de la Selva, llibre de confraria, Roser, s.f.

“Yo abajo firmado certifico: como deseando el P. Juan Ferrer de la Orden de N. P. y P. I. Francisco Cura Parroco junto con los vecinos de la parroquia de Castellar de la Selva volver a su antiguo resplendor (según permiten sus facultades) la confraria del *Santissimo* Rosario y poder y amar las indulgencias la qual fue fundada en el año 1591 por privilegio del *Ilustrisimo General Jacobus* teniendo ahora inhabilitada la capilla entonces era del Rosario pidieron facultad para asignar otro Altar de la dicha confradia. Efectivamente se pidio como puede verse en el breve quel antecede y habiendose obtenido dicha licencia he venido en el presente lugar para predicar y fomentar la devocion del *Santissimo* Rosario por consiguiente con previa licencia y autoridad asseñalo por Capilla de *Nuestra Senyora* del Rosario la Capilla del lado derecho entrando a la *Yglesia* bajo la invocación de *Santo Martin* a fin de quel asistendo los confiarés la Virgen *Santissima* del Rosario de dicha capilla ganen todas las indulgencias concedidas a los confreres y confreresas. En todo lo qual doy fe, y libro las presentes letra firmada con mi propio nombre hoy dia 22 julio 1848. Fr. Domingo Coma. Dro.

Siendo por testigo Fr. Juan Ferrer Prebero cura economo

Miguel Ballllosera

Miguel Maymi

Fiel de fechos: Julio Cabarrocas”

Parroquial de Castelfollit de la Roca

72

1912, Castelfollit de la Roca

Pagaments per entrar a la confraria i per la celebració d'aniversaris. ADG, Parroquial de Castelfollit de la Roca, llibre de confraria, confreres, 1903-1924, s.f.

“Llibre de la confraria de *Nostra Senyora* del Roser començat lo any 1912 en que vaig pendre jo li suscrit ... de aquesta parroquia de Castelfollit de la Roca, y en el cual estan continguts els confreres que continuen pagan cada any 15 cèntims de peseta, porque despres de la seva mort se'ls hi celebri un ofici en sufragi de la seva anima.

Cuan se entra en la confraria se paga 25 centims y cuan se celebra l'ofici altres 25.

La confraria del Roser fou canònicament establerta en es a parroquia lo any 1820.”

Parroquial de Castelló d'Empúries

73

1844, setembre-octubre, Castelló d'Empúries.

Instància per demanar el trasllat de l'altar del Roser i respostes. ADG, Parroquial de Castelló d'Empúries, Roser, confreres, 1814, full sol.

“Muy Ilustre Señor,

Baudilio Soler, Pbro cura rector de la Yglesia Parroquial de la Virgen Maria de la Villa de Castelló de Ampurias, obispado de Gerona, a V.S.Y. respetuosamente espone:

Que habiendo quedado estinguido el Conveto de PP Predicadores de esta Villa se hallaba en el fundada con mucha veneracion de los feligreses de esta, la cofradia de N. S. del Rosario: y como por varios y repetidas instancias de los parroquianos, me haya sido indispensable recurrir al superior competente para trasladarla a esta Parroquial Yglesia y Hallandome autorizado para el indicado fin.

Vida y suplico a V.S.Y se digne dar el competente permiso para poder realizar la indicada traslación, autorizando el lugar de la Parroquial Yglesia para dicho efecto.

Gracia que se promete el recurrente del recto y piadoso proceder de V.S.Y

Dios quede a V.S.Y muchos años.

Castello de Ampurias, 28 setiembre de 1844.

MYS

Baudilio Soler, Pbro Rector.”

“Gerona 4 de Octubre de 1844

Diga a continuacion el cura parroco recurrente cual es la capilla y altar mas proporcionado para colocar la Virgen del Rosario para traslacion de la cofradía que se solicita

Hnsta.

Y. D. Sub.

“La capilla mas proporcionada para colocar la Virgen del Rosario es ... situada entre la capilla de S. Andrés, y la de las Fuentes Bautismales, en la que antiguamente (si bien que sin cofradias) se hallaba en ella la Sma. Virgen del Rosario, cual capilla hasta hoy dia habia permanecido sin altar, por haber sido como los demás de la Yglesia destruido por las guerras. Cuando la Sma Virgen del Rosario fue extraida de Santo Domingo, y la Parroquial fue en ella depositada: hoy dia se ha construido un altar para poderse verificar la traslacion de la cofradia. Es cuanto pueo informar en obsequio marginal decreto de V.S.Y.

Castelló de Ampurias, 8 octubre 1844

MYS.

Baudilio Soler, Pbro, Rector.”

(envers)

“En vista del informe que antecede, y en uso de las facultades que nos competa, designamos la capilla que media entre la de Sn Andrés y la de la Vila de la Parroquial Yglesia de Castellon de Ampurias, paraque en ella se hagan las funciones propias de la cofradia del Rosario de la Virgen Santisima

Hnta

Y.G. Gob.”

Parroquial de la Cellera

74

1659, 13 de novembre, La Cellera

Pagaments per entrar a la confraria. ADG, Parroquial de la Cellera, llibre de confraria, roser, 1736-1903, full sol.

“Vuy dia 13 novembre de 1659 rehunida la quinzena del Roser ha resolt que los confreres que entrien pagaran dos rals de entrada y de la edat de 12 anys en abant pagaran 15 diners per añ y los pagaran quant los vinga bé pero al morir no sels dirà lo aniversari que no hajian liquidat y que los que ja han pagat la entrada sols pagaran los anys que segueixen.”

75

1862, 13 octubre, La Cellera

Pagaments per entrar a la confraria. ADG, Parroquial de la Cellera, llibre de confraria, roser, 1736-1903, full sol.

“Vuy dia 13 Octubre 1862 rehunida la quinzena del Roser ha resolt que los confreres que entrían no paguan res admetent los desde lo us de rahó. Però que el que vulla disfrutar dels sufragis y aniversaris que es cantarà per ell despues de mort deurá pagar desde la edat de 12 anys fins á 25 al entrar 1 ral, dels 25 als 40 anys 1 ½ y des de els 40 anys en avant 2 rals de entradas y tots deuran pagar quisqun any quatre cuartos. No se cantarà lo aniversari per aquells que lo olvidará de pagar á no ser que los seus paguen per ell las anyades atrassadas. Com fa dotze anys que ningú ha pagat afí de que no perden son dret los que estaban ascentats y habían pagat alguns anys á la noba entrada sols pagaran 4 cuartos.”

Parroquial de Celrà

76

s/d, Celrà

Notícia de la data d'institució de la confraria i referència al llibre vell. ADG, parroquial de Celrà, llibre de confraria, Roser, confiares, 1683, s.f.

“Als desanou de ~~octubre~~ abril de mil sinch sents ~~sinquanta~~ vuytanta tres fou fundada la confraria de la Verge Maria del Roser en la Iglesia de Sant Feliu de Celra per lo Reverente fra Augusti Salvart Prior del Monastir de lo Orde de Predicadors de la Vila de Paralada com consta en poder del discret Joan Miquel Savarres notari notari publich y any sobre escrit die 19 abril 1583 com he trobat notat en lo llibre vell dels confiares feste Bonaventura ... Prevere y Sacrista de Celra pera ver torbat al llibre de comptas notat dita dadas ones ho poso.”

77

XVIII, Celrà

Fragment de Consueta on apareixen notícies del Roser. ADG, Parroquial de Celrà, Papers del domer i consueta, s. XVIII.

“[...] Però los primers diumenges no se cantan sino vespras, porque immediatament se fa professo del Roser per la plassa y porta lo 445livial y Ymatge de Maria Santíssima lo Semmaner; y después se cantan los goigs del Roser y la Confraria del Roser dona sis Diners a cada hu dels Residents.[...]”

“Mars

La vigila de Nostra Señora se cantan completas y lo die de Nostra Señora se canta ofici per los confreres del Roser y paga dita confraria y se cantan Vespras y tant en las Vespras com las completas del die antes las entona y conclou lo semmoner.”

“Agost

[...]

La vigilia de Nostra Señora de Agost se cantan completas y en lo die se canta Tercia, y ofici y pagan los Pabordes del Roser y a la tarde se cantan Vespras y entona lo semmaner.”

“Octubre

La vigilia de Nostre Señora del Roser se cantan completas y lo die del Roser canta lo semmaner lo ofici y ala tarde se cantan Vespras y las conclou lo semmaner y despres se fa professó per la vila ab Maria Santíssima aportant dita proffessó lo Parroco ab lo Pluvial y Vera Creu y pagan las pabordessas del Roser, y entona lo semmaner.”

“Funerals

Los officis de Enteros y honras dels cossos del difuns que se celebran en la Yglesia de Celrà, los determina lo Parroco, y lo semmaner diu lo primer ofici, y en lo die del obit los dona dot semmaner sepultura y los trau de casa (si be es ofici de Parroco) y lo segons ofici lo diu qui es de missa matinal, y si sen dicen tres celebra lo tercer lo que es de Missa del Roser, y si sen dicen quatre celebra lo quart lo qui es de missa libre o de las vuyt...”

Parroquial de Centenys

78

1727, 14 de febrer, Centenys

Diversos pagaments, entre ells, a un Mestre de cases i a un notari per l'acta de fundació de la confraria. ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, Roser, 1725-1821, fol. 2

“Vuy als 14 de febrer del any 1727 Miquel Casademont y Thomas Castellar administradors o Pabordes de la Confraria de *Nostra Senyora* del Roser donan comptas del temps an administrat lo carrech de dita confraria y se ha trobat aver gastat y cobrat lo seguent

Primo se ha tret del calaix de dita confraria 2 lliures 19 sous

[...]

Lo que auran distribuït y pagat

Primo als 14 de Abril de 1726 per una lliure de siris y altra de candeles 1 lliura 2 sous

Item dit dia per fer fer la clau del calaix xic 1 sou 4

Item als 13 novembre de 1726 per comprar doas atxas 3 lliures 8 sous

Item als 8 desembre per pagar lo maig a Iscla Vetllori 9 sous

Item dit dia per una lliura de candelas 9 sous 6

Item anal notari de Esponella per lo celari del acta de la fundatio de dita *Santa Confraria* 3 lliures 3 sous

Item se ha tret deu reals barcelonesos per pagar anal *Mestra de Casas* 1 lliura

Item se ha pagat anal *Rector* per los Aniversaris dels confiares del Roser 2 lliures 6 sous 6

Feta a gratia dels demes toca de sos celaris

Item se ha pagat anal *Pare Prior de Santo Domingo de Gerona* lo *Pare Predicador Calvet* dos realskde 8 y per los musichs tot junt 3 lliures 8 sous.”

79

1727, 18 de febrer, Centenys

Diversos pagaments, entre ells, a un Mestre de cases pintors. ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, Roser, 1725-1821, fol. 2v

“Vuy als 18 de febrer del any 1731 Joseph Simon y Joseph Sala pabordes de la confraria de *Nostra Senyora* del Roser donan compta del temps an administrat lo carrech de dita confraria a Miquel Casademont y a Joan Costa, y se troban aver pet dita confraria

Primo a la botiga de Gelabert de Banyolas per sera ab un partit consta de albara 7 lliures 11 sous 6

Item a baltra partit en dita Botiga consta de albara 11 sous

Item en dita botiga de Pere Salvi turrent de Sera consta de albara 5 lliures 12 sous 8

Item an entregat a Miquel Casademont com alber per pagar a *Mestra de casas* 1 lliura 2 sous

Item a baltra partir an entregat a dit Casademont per pintors pagar los Pintors nou lliuras 9 lliures 20 sous

Item ab altra partir an entregat a dit Casadamont 7 lliures 14 sous

Item a la botiga de Salvi Turrent consta de albera 2 lliures 1 sou

Item anal P. Presentat Calvet per la missa los endama del Roser en lo any 1729 6 sous

Item a dit P. Presat en lo any 1730 per lo aniversari lo sendema del Roser 14 sous

Item an comprat lo present llibra per los comptas de la confraria 10 sous

Item an pagat anal Rector per los Aniversaris del Roser feta gratia dels demes que ly expectave 2 lliures 14 sous

Item diu Sala y Simon tingueren la administratio 2 anys. Fa est Petrus Puig Rector 38 lliures 6 sous 2.”

80

1751, 3 de gener, Centenys

Comptes on es fa referència al bací de les dones, del qual es paguen els aniversaris. ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, comptes, 1725-1821,

“Vuy als tres de Janer de 1751 Martiriá Bosch y Sebastia Savaguera, pabordes de *Nostra Senyora del Roser* donan comtes de llur administracio, y pagacda la sera y demes cosas necessarias de *Nostra Senyora* quedan sinch lliuras desanou sous, y quatre, ab advertencia que del basí de las donas per lo any pasat y per lo any present se pagan los aniversarys del endema de cada *Nostra senyora* quals pujan vuit lliuras vuyt sous Barcelonesos; havent trobat los dits pabordes al basi una lliura 2 sous 3 quals comtas donan a Thomas Simon, y a Joseph Canet pabordes del present any havent pres cera per 8 lliures 8 diners quals comtas y partits pagats per lo any de llurs administracions se donan lo any y dies sobredits Aixy es Isidro Collell *Prevere* y *Rector*”

81

1767, 1 de gener, Centenys

Pagament per gonfanons i estovalles. ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, Roser, comptes, 1725-1821, s.f.

“Vuy a 1 de Janer de 1767 Miquel Puig y Narcis Gifreu pabordes de *Nostra Senyora del Roser* donan comtes del llur any y se encontra aver pagat

Primo per cera deu liuras dos sous y onze 10 lliures 2 sous 11 diners

Per gonfarons trenta y autre lliuras setze sous y vut 34 lliures 16 sous 8 diners

Per estovalles tres lliuras 3 lliures

Entregat al *Rector* per any pasat 18 sous 9 diners

Entregat al *Rector* per est any 4 lliures 19 sous

53 lliures 17 sous 11

Y dels comtes pasats y de aquest any suma lo cobrat sinquanta y sis lliuras tres sous y deu destas las sinquanta y tres lliuras diset sous onze se tornan al calaix y se donan les comtes a Baldiri Musquera y a *Francisco Puig* elegits de nou per pabordes y sols dels nous es present Baldiri Musquera y los dos sobre dits, y de mi Isidro Collell en lo die y any sobretis Isidro Collel Puig *Rector*.”

82

1774, 23 de gener, Centenys

Pagament per bandera, comptes de l'Aministraicó del Ciri de Nostra Senyora del Rosari. ADG, Parroquial de Centenys, llibre de confraria, Roser, comtes, 1725-1821, s.f.

“Vuy als 23 de janer de 1774 Jaume Duran, y Joan Pijoan del lloch de Sentenys donan comta a Narcís Casademont y Aciscle Castellar de la administracio del ciri de Nostra Senyora del Rosari y se encontra aver ajustat dotze lliuras y de estas se an gastat per cera y demes cosas necessarias deu lliuras sis sous y sinch y lo restant se torna al calax los quals comtes se posan devant de Jaume Duran y Aciscle Castellar y es de advertir que dels basins de Nostra Senyora se entrega a Ramon Castellar als 28 de maig 1773 per lo tal am 13 lliures 4 sous y lo die 27 de *octubre* 1773 tambe se entrega a castellar per fer la Bandera 24 lliures que ell ja ne donara comte y tambe eran presents las pabordesas y io Isidro Collell *prevere* y *Rector* de Sentenys en lo die y any sobredits”

83

1781, 14 de gener, Centenys

Pagament pel retaule de Sant Miquel. ADG, Parroquial de Centenys, Llibre de confraria, Roser, comptes, 1725-1821, s.f.

“Als 14 de janer de 1781 Geronima Castella y Theresa Soler donan compte de la administracio de *Nostra Senyora* del Roser per lo any 1780 y elegeixen a Rosa Gifreu y a Maria Garganta per lo any 1781 y se ha trobat al calax 21 lliures 11 sous de las quals se han tret per lo retaule de *Sant Miquel* 9 lliures y aixis quedan 12 lliures 11 sous, los quals comtes sont lleals y verdaders a devant de mi Francisco Rovira *Rector* de Sentenys.”

Parroquial de Colomers

84

s/d, Colomers

Canvis de festivitats. ADG, Parroquial de Colomers, llibre de confraria, Roser, 1799-1804, s.f.

“Fins al any 1771 inclusyve se avia acostumat en la present Parroquia de Colomers celebrarse ab nom y fets de Festa Major lo die 15 de agost la Festa de la Assumta Patrona y titular de la Iglesia parroquial, y lo endema die 16 se celebrava la festivitad del Rosari; y avent considerat tot lo Poble los inconvenients tant en lo spiritual, com temporal, se ha determinat, que se celebre la festivitad de la Assumta lo mateix die 15 agost ab tota solemnitad, com las demes festas anyals y que quade abolit perpetuament lo nom y fets de Festa Major; y la festa de st Lliens se celebrava la dominica tercera in mens de novembre, y lo dilluns seguens la festivitad del *Santíssim* Rosari y al mati antes de missa matinal la professo del Angel, com se feia lo dit die 16 de agost, y a la tarda la del Rosari, com tambe se acostuma. Vide fel q hupus libri. Que lo que no se acostumava (penso) per tenir mes ocasió de ballar.”

85

1855-1922, Colomers

Inscripció dels nens i nenes a la confraria un cop feta la primera comunió. ADG, Parroquial de Colomers, llibre de confraria, Roser, 1799-1804, s.f.

“Llista per la cual quedan inscrits confreres de la confraria del Roser tots los noys y noyas que han fet la primera comunio durant los anus de la meba permanencia de párroci, infraescrits en esta parroquia de Colomers. 1855, 1887, 1889, 1891, 1893, 1896, 1898. 1916, 1918, 1920, 22”

Parroquial de Constantins

86

1645, 10 de setembre, Constantins

Ordinacions de la confraria del Roser de Constantins. ADG, Parroquial de Constantins, llibre de confraria, Roser, 1646, s.f.

“Ordinacions de la confraria del Roser fundada en la Iglesia parroquial de St. Vicenç de Contastins per mi fra Antoni Puig del Orde de Predicadors lector en Arts, conventual en lo Convent de *Santo* Domingo de la ciutat de Girona, a 10 de setembre del any 1645.

Primo se ordena que sia prior y paborde maior de dita confraria lo Rector de dita Iglesia qui ara es o per temps sera declarant que dit Rector tingui poder per escriure confreres *utrinsque sexus* en lo llibre que per aquest effecta estara deputat, y tambe de beneir Rosaris ab la Benedició acostumada del Roser; y si la gent que llur devoció voldran donar alguna cosa de almoyna per lo treball de ditas cosas se haia de posar en la caixa de dita confraria y servir per lo augment de dita confraria y que lo Rector y los dos pabordes haian de tenir una clau quiscun en dita caixa.

Secundo se ordena que quiscun ay se posen dos pabordes nous seculars los quals anomenaran los pabordes vells donante raho al Rector com a prior y paborde maior y de

consentiment seu, y estos haian de donar compte al nous en presencia de dit Rector de tot lo que quan aplegat y gastat aquell any per la administració de dita confraria, volent que hayan de concorrer dos pabordes seculars ço es un pagès y un menestral.

Tertio se ordena que se haia de fer una caixa ab tres claus y panys diferents de les quals tindra la una el rector; y las altras dos una quiscun paborde, y en dita caixa se posaran tots los diners que entraran en dita confraria, y tambe della se traura lo diner que se haurà de gastar.

Quarto se ordena que quiscun primer diumenge del mes se fassa professó ab una imatge de nostra *Senyora* del Roser per los llochs acostumats, y a la tornada cantarà los goigs del Roser davant sua capella donant per charitat al Rector de la servitud quatra sous per quiscun diumenge.

Quinto se ordena que quiscun any se fassa una solemna festa ab professó mes llargament ab lo tabernacle y imatge de Nostra *Senyora* en algun diumenge de abril o maig o altre mes del [estim] al rector y pabordes ben vist, senyalant per charitat en la festa del primer diumenge de octubre, y també se donaran los ditsvuit sous a tots los capellans que dit rector convidara en ditas professons.

Sexto se ordena que per las misses dels confreres difunts se celebre un aniversari lo endemà de ditas dos festivitats solemnas y lo que dema de quiscuna festa de nostra *senyora* donant per charitat al dit rector per la celebració de quiscun aniversari vuit sous, y també se ordena ques celebre un aniversari per quiscun confrere de dita confraria lo primer dia no impedit après de seguida la mort ab la caritat sobra dita de vuit sous.

Septimo se ordena que lo Rector com a Prior de la Confraria tinga cuidado de aportar o enviar lo llibre quiscun any haont se escriuran los confreres al prior de Nostre monestir de predicadors de Gerona peraque ell aprobe y admita los confreres que aquell any haurà entrat en dita confraria perque de laltra manera no guanyaran los perdons conforme las constitucions apostolicas declarant que per aço no hayan de pagar ningun diner.

Octavo se ordena que lo rector y pabordes si voldran podrà anomenar dos obreras peraque tingan compte en natejar las robas, llantia y altres cosas tocants a dita confraria, y que ditas pabordessas o obreras haian de esser una pagesa ab una menestrala, y haian de fer una accepta cada cap de mes lo qual diner haian de posar a la caixa de dita confraria, y assentar-lo que ditas pabordessa o obreras ajustaran cada cap de mes.

Novo, se ordena que tots los dissabtes de tot lo any sin tinguts y obligat lo rector de dir lo ània ab sou V. R. y la oratio del temps corrent, y los goigs de mia *senyora* del Roser, y per lo treball sia tinguda y obligada la confraria de pagar un sou a dit rector en quiscun dissabte, y en cas que lo dissabte no se fesan ditas obligacions que lo diumenge aixint de missa matinal o antes comensarla haian de fer ditas obligacions.

Undecimo, los pregam que per la jornada ques fara la festa solemna del Roser fassan venir algun pare del orde de predicadors perque los practique las gratias, y indulgències de dita

confraria al qual donaran la charitat que voldran a correguda del rector y pabordes pus la confraria aixida desde el principi de dita Religio sia donchs no volgués predicar lo mateix rector de dita iglesia a altre curat que ell volgués, de tal manera que no sia tot ballar y ignorar los misteris del Roser y sas indulgències.

Laus + Deo”

87

1771, 22 de maig, Constantins

Relació de les activitats i funcionament de la confraria. ADG, Parroquial de Constantins, Llibre de confraria, Roser, 1646, s.f.

“En cumplimiento de la Orden que el dia 19 del corriente mes de mayo recibimos del señor Don Joseph Ignacio de Castellví, y de Pontarro theniente de coregidor de Gerona, dezimos los infraescritos lo siguiente:

Que en el presente lugar de Constantins del Correg.to predicho, no se halla hermandad, congregacion, gremio, ni otor cuerpo de gentes colegiadas, si que solamente hay una Confradía.

Que la dicha unica Confradía que es baxo invocacion del Rosario, fue instituhida ê creada â los diez del mes de setiembre del año 1645 no con real concentimiento ê aprobacion que conste; si por el Reverendo Padre Fra Antonio Puig Prior del convento de Predicadores de Santo Domingo de la ciudad de Gerona como â comunicado del muy Reverendo Padre Fra Joseph Bramón, Vicario General de la Provincia de Cathalunya de la Orden de Predicadores acompanado de la Licencia del Illustrisimo Don Gregorio Paxeco, obispo de Gerona. Fue la tal institucion sin dotacion alguna y persevera sin renta alguna.

El fin de tal institucion e creacion de confradía, fue paraque alistados muchos en ella, se apreciacen de buenos servidores de la Reyna *SantiSima*, y con esto se esmersassen en prestar a esta soberana Señora los mas debidos cultos y obsequios con que mereciessen su proteccion y el hazerse participantes de la muchas indulgencias concedidas al Rosario.

Las funciones que inirguiendo las ordinaciones de dicha confraria se practican, consisten en lo siguiente: todo primer domingo de mes se haze Procession llevando la Imagen de Maria *santísima* del Rosario, se cantan sus gozoz, y salve, y se celebra en el Altar de esta señora Missa a su honor y gloria. Todos los días de festividad de Maria *SantiSima* y los días immediatos siguientes a estas festividades, se celebra assimesmo Missa en el altar de la confradía en honor de Maria *SantiSima* y beneficio de sus conrades y devotos. Seguida la muerte de algun confrade se celebra en sufragio de su alma missa en el mesmo altar del Rosario. Y finalmente en el día despues de la Pasqua de Resureccion se haze todos los años solemne fiesta del Rosario celebrando solemne missa y Procession con concurso de diez a

doze sacerdotes, músicos de canto, suficiente iluminación y abundante plebe del mismo lugar y próxima vecindad.

El coste total de las Funciones enarradas en el inmediato antecedente capítulo junto con el gasto de cera para iluminación es 3 hasta 33 *libras barcelonesas* cada año; y se paga este coste no de algún fondo o caudal de dicha cofradía, pues es más que cierto que este ni un maravedí tiene de renta, si que tal pago sale de la pía devoción, y limosnas de los confrades mismos, y demás vecinos de dicho lugar de la cofradía con las diligencias que practican sus anuales Administradores que son dos hombres y dos mujeres, cuidando estas de un acaptirio circular por el pueblo en el tiempo de la cosecha, y del mensual acaptirio, que puestas fuera de las Puertas de la Iglesia con un platillo en que acompaña la Imagen de María *santísima* del Rosario, hacen todo primer domingo de mes; Y aquellos de un solo circular acaptirio que hacen por el Pueblo el día antecedente a la predicha solemne festividad del Rosario, resultando de estas practicadas diligencias el recoger unos años que sobra alguna cosilla, sirviendo esta sobra por remplazo de los años en que no se recoge lo bastante, y para algún adorno del Altar de dicha cofradía.

Es la presente relación muy verdadera, por lo que de ella damos fe los infraescritos en
Contestins oy que contamos a 22 del mes de mayo 1771.

Vicente Massanas y Casals Bayle

Francisco Xavier Bataller, regidor mayor

Jayme Nunell Regidor menor

Sagismundo Carreras, síndico Pro.”

Parroquial de Corçà

88

1616, Corçà

Ordinacions de la Confraria del Roser, firmades per notari públic. ADG, Parroquial de Corçà, , Llibre de Confraria 1616-1797, confreres Corçà, s.f.

“Ordinacions fetes y ordenades per [paper menjat] (con)freres de la confraria de nostra senyora del roser de la [menjat] a vint y nou de maig de mil sis sens y setza. Prima que tingam un llibre en al qual sian scrits los confreres per aquell o aquells que per mi fra Domingo Balla del ordre de predicadors fundador de dita confraria seran senyalats encarregant [...] concèntia de aquestos tals encors que prenguen algun inse[...] per aquest efecte y estos podran scriure confreres y beneir Rosaris.

Secundo que aquest llibre cada un any possada la [...] ques fara en lo mes de maig, o altre o, diumenge següent lo [...] de aportar al monestir de predicadors de Gerona peraq lo [...] prior o principal president confirme los confreres escrits en [...] llibre.

Tertio que cada primer diumenge del mes tingan de fer una porffesso a la tarda ho sino ala hora que y haura mes gent replegada en la iglesia en la qual se ha de aportar un [...] imatge de nostra senyora o, ab tebernacla o, alomenos una p[...] de l'altre y en esta professo han de acudir tots los confreres y a[com]panyar la professo ab los rosaris en las mans y lo mateix se [ha] de fer tots los dies de misteri

Cuarto que al primer duimenge de octubre fassan festa ab tota la solemnitat que pugan y los eclesiastichs han de fer lo reso de nostra senyora del roser segons [...] sa posat en tota la iglesia romana y fundat en [...] breu de Gregori tretze que comensa monet apostolics

Quinto que dels diners que se replegaran se haian de fer oir quatre aniversaris lo any en primer sera lo endama de la purifficatio de nostra Senyora, lo segon lo endema de la anunciatio lo terser el dia pres de la assumptio y lo quart lo dia despres de la nativitat de nostra Senyora per les animes dels confreres diffunts y hairan acudir al [...] los pabordes de aquell any

Sexto que [...] algun temps [...] que en la vila de Corçà y agues nomenstir de frares de predicadors la confraria se haia de pasa a [dit] monestir.

Semptimo que procuran cada un any lo dia de la [...] tingan predica del roser y si be asto es nomes de amonestacio [...] que sels manàs els que sempre que ni haia tinga de esser [...] de predicadors asse de advertir a l'eruha de mas ordinations que casi totas ellas son trete de breus de summos pontiffices [...] se ha de advertir que lo predicador del orde de predicadors te poder pera anullar las confrarias en les quals no se gui[...]ran estas ordinacions

Octavo que en lo altar de nostra Senyora del roser se ha de fer de bulto, o de pinsell un st domingo agenollat prenent rosaris de les mans de nostra Senyora.

Non[...] que als senyors eclesiastichs sels ha de donar deu diners a cadau per la p esto se fara cada diumenge primer diumenge del mes y per los quatre aniversaris lo acostumat es a saber [...] real a cada prevere y dos al que dira la missa y al sacrista dret de campanes y creu un siu y en lo dia de la festas mace[...] de octubre tambe donaran un real acada prevere.

Decimo que dels diners se replagaran en la confraria sen donen [...] reals per al gasto de la musicha lo restant que serhean llevans de taules o altre ventura. Et dicte vener [...] reverter presbiter et sacrista prediut & honor [...] ...

Felix Estanyol Balla, nott publicus”

1797, Corçà

Títol del llibre i nota preliminar, segurament del rector, en què exposa els preus dels aniversaris. ADG, Parroquial de Corçà, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1797-1867, s/f.

“Llibre dels confreres de Maria Santissima del Roser que donant 8 diners anuals de caritat quiscun confrara se li cantarà un Aniversari en la hora dela mort.

Advertint que si son dos sacerdots per lo Aniversari se dona de caritat 16s6 y si son tres capellans se dona 1 lls, vull dir de estipendi.”

90

1803, Corçà

Nota dels aniversaris que es canten pels confreres difunts de Joan Trull, sagristà de Corçà. ADG, Parroquial de Corçà, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1771. s/f.

“Nota dels Aniversaris cantats per los confreres del Roser difunts que ademes de estar escrits en est llibre de confraras ho estan tambe en un llibre, que te Agustí Pardas, Apotecari de esta Vila qui al present cuyda de ajustar las ariadas dels dits confreres, y avisar peraque se cantian los aniversaris quant horen , se cuyda de portar sera per lo altar, avisa la casa del difunt y dona candelas á la gent que hi ha en la Igelsia, y paga 4s6 de presencia per quiscun dels residens assistents per cada aniversari, y set sous y sis dines per la charitat de la Missa; estos aniversaris se cantan en lo Altar del Roser, y he trobat de estil de fer una absoluta al fi de cada un segons me han informat, Joan Trull, sacristá.”

Parroquial de Cornellà de Terri

91

1644, 8 de desembre, Cornellà de Terri

Títol del llibre de confraria, amb dates de la fundació. ADG, Parroquial de Cornellà de Terri, llibre de confraria, Roser, 1644, s.f.

“Llibre de la confraria y confreres de nostra Senyora del Roser.

Fundada en la yglesia parrochial de Sant Pere de Cornella del Bisbat de Gerona per lo Reverent Pare Fra Antoni Rossell predicador General Conventual del Illustre Convent de Santa Catharina màrtir de Barcelona. Ab llicencia del molt Reverent Pe. Mestre fra Joseph Bramó Vicari General dels frares predicadors en lo principat de Catalunya, a 8 del mes de dezembre. Any 1644”

92

1644, 8 de desembre, Cornellà de Terri

Ordinacions de la confraria del Roser de Cornellà de Terri. ADG, Parroquial de Cornellà de Terri, Llibre de confraria, 1644, s.f.

“Constitucions fetas per lo molt Reverent pare mestre fra Jaume Espanguer Prior del convent de Sant Domingo de la ciutat de Colonia en Alemaña, ab autoritat del REverendissim pe. Alexandre Bisbe de Forlini llegat a la tere per la santedat de Sixto iiii y despres confirmadas per moltes summos pontifices, les quals deuen observar y ab tota puntualitat guardar en totas las iglesias hont esta instituida y fundada la *santíssima* Confraria de Nostra Señora del Roser: escritas per mi fra Antoni Rossell predicador General y fundador de dota confraria en la parrochia de Sant Pere de Cornella del Bisbat de Gerona en lo dia de la institucio que fou a 8 de dezembre dia de la Concepcio de la immaculada verge Maria 1644.

Primera Constitucio

Ordenam constituim y manam que qualsevol persona de qualsevol estat, sexo o condicio que sia Puga entrar en aquesta *santa* confraria fentse escriure en lo llibre della lo nom y cognom, y mes avat fent se beneyr lo Rosari per algun Religiós de *sant* Domingo, o per qualsevol altre persona que tinga esta facultat com lo senior Rector desta parrochia pera verla y yo comensa. Ab pacte y condicio que no a de obligar a ningu que per les tals cosas aje de pagar algun interez xich ni gran: pero si graciosamente voldran donar alguna cosa segons la devocio de cadaqual servesca per lo augment de aquesta *santa* confraria.

2a. Constitucio

Ordenam que tots los confiares sian participants de tots los béns espirituals com son dejunis, oracions, sacrificis, y de totas las demes bonas obras que per tot lo mon taran los confiares y confrassas desta *santa* confraria, y los Reverendissims Generals de Nostra sagrada Orde de Predicadors los admiten a la participacio de totas las missas, Martiris, dejunis, disciplinas, oracions, cor y oficis divinals y de totas las bonas obras que en tota la orde faran los frares y monjas della.

3a. Constitucio

Ordenam que tots los confiares y confrassas estigan obligats a passar y dir almanso cada semmana un Rosari cumplet de quinze desenas a la sempre Verge Maria que es cent y sinquanta Ave Marias y quinze PAter *Nostrs* y aquest poran dir o de una vegada o repartir ab tres vegadas segons la devocio o desacupacio de cada qual, y se adverteix que si algun lo deixa de dir no peca mortal ni venialmente: pero no guaára aquella semmana les indulgencias, ni participara dels bens espirituals que te la *confraria* lo confiare empero que estava impedit pora fer dir lo Rosari a altre persona y guañara las indulgencias com si ell mateix lo digues.

4a. constitucio

Ordenam que qualsevol confiare Puga fer escriure en esta *santa confraria* als difunts que voldra y passant per cada u dels un Rosari cumplit de quinze desenas participe en lo purgatori per modum sufragy dels bens *spirituals* que participan los confiares vius y conseguescan las mateixas indulgencias y visitant los sinch altars dient sinch *paternostres* y sinc *avemarias* de cada altar per los dits confiares difunts guañen tambe las indulgencias per modus suffragy ab las quals yscan del purgatori, y vagen a gozar de la Gloria.

5a. Constitucio

Ordenam y apretadament manam que en esta *santa confraria* se celebren tots los anys almanso quatre aniversaris per los confreres difunts los primers dias no impeditos despres de las festas de la purificacio, anunciacio, assumpcion y Nativitat de *nostra senyora*, y que a la celebracio dels aniversaris asistescan los confreres almanso u de cada casa ab candelas encesas oferint y pregant devotament a deu *nostra senyor* per les animas de sos germans, y quant algun confrere morira cada u dels confreres vius li passe un Rosari y per memoria de aço lo *senyor* Rector o publicara a corn de altar per a que a tots sia notori, y troben qui tal fassa per ells.

6a. Constitucio

Ordenam y rigurosament manam que lo primer diumenge de cada mes se fassa una professo a la missa que y aura mes gent portant la imatge de *nostra senyora*, y tots ab los Rosari en les mans la vagen seguint y acompanyant devotament, y a la tornada se canten uns goigs al altar de la *confraria* y lo mateix se fassa en les festivitats principals de *nostra senyora* y per les sobredites professions y goigs per cada vegada assenyalam un sou de caritat al *senyor* Rector lo qual se pagara del baci de la *confraria* y quant la *confraria* o puga suportar lo dia següent despres que no sera impedit faran dir un Aniversari per les animas dels confreres difunts a mes dels 4 aniversaris los quals son forçosos com esta y a ordenat en la precedent constitucio

7a. Constitucio

Nostre *Ilustríssim Pare* Gregori xiii per son motu propi que comença, Monet *Apostolicus* mana que en todas las yglesias hont estava fundada esta *santa confraria* tots los anys en lo primer diumenge de octubre se celebre una solemmnissima festa en nom del Rosari la qual se vege com a doble mayor ab nou lliçons en memoria y agrayment de la victoria que deu *nostra senyor* dona al poble *crístia* contra la armada del gran Turch en la Batalla naval que trava en lo Golfo de Lepanto. La missa sera de la Nativitat de *Nostra Señora* mudat lo nom de nativitat en solemnitat

8a. Constitucio

Ordenam que en lo tems de les flors y Roses se fassa lo Roser ab tota la solemnitat que poran dient solemne offici vespres y despres dellas una solemne professo y acada sacerdot que assistira a les vespres y professo li sia donat del baci de la *confraria* un real de caritat y al *senyor* rector doble y sempre y quant en dita solemnitat lloguen musichs de cant pugan pagar

la maytat del lloguer del baci de la *confraria*, y lo restant pagaran los pabordes ajudant los pagesos.

9a. Constitucio

Ordenam que en lo dia ques fara lo Roser o 8 dias antes se fasse eleccio de pabordes y pabordessas y que los que acabaran donen comte y raho de tot lo rebut y gastat en son temps als pabordes nous que entraran, y aço en presencia del *senyor* Rector, y que los pabordes y pabordessas pera elegirne altres de nous o consulten y tracten ab lo *senyor* rector com a prior y majordom de la *confraria*.

Totas estas ordinacions y constitucions, y tambe los pactes condicion y advertencias que van ab la patent o llicencia de la fundacio estan obligats a observar y guardar ab puntualitat sens contravenir en res y desta manera anira ben dirigida y encaminada la *santa confraria* pera honra y Gloria de deu y de Maria *Santíssima* la qual nos alcançara en esta vida gracia y despres Glroia. Amen

Fra Antoni Rossel, *predicador General* del orde de *sant* Domingo fundador”

93

1644?, Cornellà de Terri

Primers inscrits a la confraria, vius i morts. ADG, Parroquial de Cornellà de Terri, llibre de *confraria*, Roser, 1644, s.f.

“Confreres y confrassas de vius y diffunts escrits per mi fra Antoni Rossell *predicador General* del orde de *Predicadors conventual* de *Santa Catarina Màrtir* de Barcelona lo dia ques fundi y institui la *Santíssima* *confraria* de Nostra senhora del Roser en la parrochia de Sant Pere de Cornella del Bisbat de Gerona.”

Parroquial de Crespità

94

1586 ?, Crespità

Notícia de la fundació de la confraria a 1586. ADG, Parroquial de Crespità, llibre de *confraria*, Roser, 1586, s.f.

“Libre de la *confraria* de Nostra Seniora del Roser

Del present lloch de Crespia ahon se asentaran los confreres de dita *confraria* la qual fou fundada, o, consedida a vint y sinch de gener ~~maig~~ de 1586, com consta en una Butlla de Pregami que si trobava en las cobertas de aquest present llibre”

Parroquial de Far d'Empordà

95

1815, Far d'Empordà

Referències a la Guerra de França. Refundació i explicació de la celebració. ADG, Parroquial de Far d'Empordà, Confraria del Roser, 1815

“Sie a tots notori. Que aventse perdut lo Llibre de la Confraria del Roser de la present Parròquia de St Martí de Alfar, Bisbat de Gerona, a causa de la guerras ab Fransa; de com consentiment se determina renovada, instant eix fi lo parraco infra-escrit, y los Principals, y resolgueren elegir un die de festa, y est fou lo quart Diumenge de Novembre del any del Senyor de 1815 die 26 de dit mes, y any, per esser lo endema de Sta Catharina, die en que se fa festa en esta Parròquia, en la qual die se feu la seguent funció: se tingué cobla, se canta un solemne ofici en honra de la Mare de Deu del Roser, y després de dit ofici se feu solemne professó, passant per los paratges, que diu la Consueta acostumaba passar lo die del Roser de esta Parròquia, eo lo die 12 de novembre, lo endema de St. Martí, y finida se cantaven los goigs, assistint quatre sacerdots, comprès lo Parraco, y agué també sermó al mitg de l'ofici, en lo qual se exort·a escriurens en dita confraria, y se anunciaren los elogis, e indulgencias de ella ab tot lo demás concernent, qual semnyor predic lo M. Rnt. P. Fr. Bonventura Grès Predicador General del Ordre de PRedicadors, y Sub-Prior del Convent de PP. Predicadors de la Vila de Castelló de Empurias. No se canta a la tarda lo Rosari, ni se explicaren los misteris, perque estimaren mes divertirse, y perque constia fas la present nota als 17 desembre de dit any 1815.

Salvador Comas Rectun”

Parroquial d'Esparra

96

1812, 7 d'octubre, Esparra

Llibre perdut per la Guerra. ADG, Parroquial d'Esparra, Llibre de Confraria, Santíssim i Roser, 1792, pag. 118. i 1930, pàg. 118.

“Llibre dela Confraria del Roser

Per haver Perdut (per causa de la Guerra) lo llibre vell de la Confraria del Roser fundada en esta parroquia, se ha cregut convenient de fer servir est (per ser bastant voluminòs) per llibre ahonr seran escrits o allistats tots los confreres del Roser notats del mateix modo ab lo Abecedari que esta disposat per los del SSm.

Al 7 d'octubre de 1812.”

97

1930, 3 de juny, Esparra

I notícia de la fundació. ADG, Parroquial d'Esparra, Llibre de Confraria, Santíssim i Roser, 1792, pàg. 118.

“La confraria segurament fou instituida l'any 1626 per Mn. Jeroni Buadas rector de esta Parroquia, en un sobre es guarda ... full autentic y un programa del 2ons. centenari de la erecció del altar del Roser que, enguany celebrarem.

3 de juny de 1930

Honorat Violas, preve. rector.”

Parroquial de Foixà

98

1618, 6 de març, Foixà.

Ordinacions i institució de la confraria del Roser de Foixà, impreses i adjuntes al llibre de confraria, ADG, Parròquia de Foixà, Llibre de confraria del Roser, 1618, s.f.

“Nos el Maestro fray Juan del Valle, Provincial de la Provincia de Aragon de los frayles Predicadores, a los muy amados en Iesu Christo nuestro Señor, los Rector, o Vicario, vezinos, y moradores *del lugar de Foxa* del Obispado de *Gerona* salud, y rodo bien espiritual. Aviendo sido nuestro Padre S. Domingo, y sus hijos los frayles Predicadores, los fundadores, y primeros promovedores en la terra dela santissima devocion del Rosario de nuestra Señora, y por orden suyo, una de las cosas mas grandes, y demas consideracion, que estan a cargo de nuestra S. Religion, es alentar, y aumentar la dicha santissima devoció. Siendo pues medio muy eficaz para alcançar dicho effecto, el fundar y instituyr cofradías de la tal santissima devoción y a Nos nos constam que en *dicho lugar de foxa* tienen muy grande devocion a nuestra Señora del Rosario, universal Protectora, y abogada para todos nuestros interesses y piden con instancia, se funde en ella la Cofradia y hermandad del dicho santissimo Rosario: por tanto, Nos el Maestro fray Juan del Valle Provincial sobredicho, damos licencia al Padre Predicador de nuestra Orden, que estas nuestras [...], confiados de su mucha devocion, prudencia, y zelo, paraque pueda fundar y funde la Cofradia de nuestra Señora del Rosario en dicho *lugar de foxa* al dicho Padre, como le damos por estas niestra letras, nuestro poder y autoridad para ello y paraque pueda bendezir Rosarios, recibir por cofrades a todas y qualsquiera personas de quelquier estado y condicion que sean, en el libro deputado para esto, nombrar Prioste, y Mayordomos, y otros Oficiales para el aumento y servicio de dicha Cofradia: y para que nombre un Sacerdote zeloso de' esta santa devocion, de buen exemplo y vida, paraque en ausencia suya pueda hazer loque el , como es bendezir Rosarios, recibir y escribir Cofrades, y todo lo demas que fuere necesario. Todo lo qual otorgamos, y concedemos franca y libremente sin insteres algunso, solo po el augemnto desta santa devocion y bien de *dicho lugar de foxa* con las condiciones siguientes.

Que todos los años tengan obligacion de llevar el libro, donde estan escritos los Cofrades de dicha Cofradia, al P. Prior, o principal Presidente del Convento mas cercano de nuestra sagrada Religion, paraque los admita, y ves los que de nuevo han entrado

Que todos los sermones, que se huvieren de predicar a cuenta de dicha Cofradia, los ayan de encomendar, y predicar frayles de nuestra sagrada Religion, paraque, como mas interesados, procuren el augemnto de tanta santa Cofradia y devocion

Que si por tiempos venideros en dicho *lugar de foxa* o en su distrito y termino se fundase algun Convento de nuestra sagrada Religion, se aya de transferir y trasladar a el dicha Cofradia con todos sus emolumentos, bienes, y interesses temporales.

Que en todo ayan de reconocer, y reconozcan a Nos, y a nuestros successores por los verdaderos Fundadores, y govarnar dicha Cofradía, conforme estatutos de la *que* está fundada en el Convento de nuestra Orden de santa Maria de la Minerva en Roma. Con estos pactos y condiciones otorgamos dicha licencia, y no de otra manera: y caso que contravienieren a ellos, damos por cassa y nulla dicha Cofradia y su fundadacion. Pero instituyda y fundada dicha Cofradia con la licencia y facultad, pactos, y condiciones dichas; dende ahora la ratificamos, y confirmamos, y la damos, y declaramos por ratificada y confirmada: *Nunc pro tunc*, fin que sea menester otra ratificacion, ni confirmacion de naevo E N nombres del Padre, y del Hijo, y del Espiritu Santo, Amen. En se de lo qual firme la presentes de mi mano, y mande sellar con el sello de nuestro oficio. Dat. *En mio [...]* predicadores del atag. en 6 de marso de 1618.

99

s/d, Foixà.

Ordinacions manuscrites de la confraria, ADG, Parròquia de Foixà, Llibre de confraira del Roser, s.d., s.f.

“Las excelencias y constitucions de la santa confraria del Santissim Rosari de Ntra Sra. son las que se segueixen:

Primerament que haja un llibre lo qual se escriuran los noms y cognoms de tots los confreres que volen entrar en ella.

Segona, que ningú puga ser recibit en esta Santa Confraria sino per la persona que tindrà autoritat del Reverendissim General del orde de Predicadors, o de aquells a qui sa Paternitat tindrà dada llicencia.

Tercera que puga entrar en esta *Santa* confraria qualsevol persona de qualsevol estat, grau o condició, que sia come sie gran, ara sia petit, ara sie home ara sie dona, sens que se obliga a dar per ells cosalguna.

Quarta que cada confrare diga cada semmana un Rosari enter y si lo deixa de resar no peca ni [...], pero tampoch guanya las Indulgencias, ni es participant de las oracions, y bonas obras que guanyan los que lo dit resan.

Quinta si algun confrare está malalt, o te altra legitim impediment y no pot rezar lo Rosari, lo puga altre rezar per ell, y tant li valdra los bens espirituals de la confraria, com si ell mateix lo rezás.

Sexta, que en esta confraria i haja quatre aniversaris per los confreres difunts, lo primer dels quals ha de ser lo primer die fainer despues de la Purificació de Na Sa; lo segon despues de la Anunicació; lo tercer despues de la Asumpció; y lo quart despues de la Nativitat de Na. Sa. y en lloch de aquestots aniversaris podrá dir cada Sacerdot quatre misas, y lo confrars que no será sacerdot dirá quatre Rosaris cumplets entre ... per los difunts.

Septima, que lo primer diumenge de cada mes se fassa una Professó a la hora que si trobará mes gent, y se troben tots los confreres los quals la han de compassar ab molta devoció portant los Rosaris en las mans, y resant devotament; y lo mateix se há de fer en tots los dies de festas de Na. Sa. Professó en los parts ahont i haurá oportunitat, y ahont nos podrá fer lo die de Na. Sra, se ha de fer lo Diumenge *infractava* de la festa.

Octava que lo primer Diumenge de octubre en las Iglesias quei haurá Altar, o Capella del Roser, se reze dit Rosari al modo, que se reza en las demes festas solemnes, y que en aquell die se diga lo ofici de Na. Sra. ab 9 lliçons, segons lo costum, que te la Iglesia Romana com ho mana N. Santíssim P. Gregori xiii. Any de 1573. 1 de Abril any primer de son Pontificat, lo offici y Missa (quan no será propi) ha de ser de la Nativitat de Na. Sa., salvo, que en lloch de Nativitats, se há de dir solemnitastua, o Rosarium [...]

Estas constitucions ditas, son las que esta Sta. Confraria te conformades per los Papes.

La benedicció de Rosaris se trobará en lo ordinari.”

100

1618, 1 de maig, Foixà

Institució de la confraria. ADG, Parroquial de Foixà, Llibre de confraria, confreres, 1618.

“Nos el Maestro fray Juan del Valle, Provincial de la Provincia de Aragon de los frayles Predicadores, a los muy amados en Iesu Christo nuestro Señor, los Rector, o Vicario, vezinos, y moradores *del lugar de Foxa* del Obispado de *Gerona* salud, y rodo bien espiritual. Aviendo sido nuestro Padre S. Domingo, y sus hijos los frayles Predicadores, los fundadores, y primeros promovedores en la terra dela santissima devocion del Rosario de nuestra Señora, y por orden suyo, una de las cosas mas grandes, y demas consideracion, que estan a cargo de nuestra S. Religion, es alentar, y augmentar la dicha santissima devoció. Siendo pues medio muy eficaz para alcançar dicho effecto, el fundar y instituyr cofradías de la tal santissima devoción y a Nos nos constam que en *dicho lugar de foxa* tienen muy grande devocion a

nuestra Señora del Rosario, universal Protectora, y abogada para todos nuestros intereses y piden con instancia se funde en ella la Cofradia y hermandad del dicho santisimo Rosario: por tanto, Nos el Maestro fray Juan del Valle Provincial sobredicho, damos licencia al Padre Predicador de nuestra Orden, que estas nuestras llevase, confiados de su mucha devocion, prudencia, y zelo, paraque pueda fundar y funde la Cofradia de nuestra Señora del Rosario en dicho *lugar de foxa* al dicho Padre, como le damos por estas niestra letras, nuestro poder y autoridad para ello y paraque pueda bendezir Rosarios, recibir por cofrades a todas y qualquiera personas de quelquier estado y condicion que sean, en el libro deputado para esto, nombrar Prioste, y Mayordomos, y otros Oficiales para el aumento y servicio de dicha Cofradia: y para que nombre un Sacerdote zeloso de' esta santa devocion, de buen exemplo y vida, paraque en ausencia suya pueda hazer loque el , como es bendezir Rosarios, recibir y escribir Cofrades, y todo lo demas que fuere necesario. Todo lo qual otorgamos, y concedemos franca y libremente sin insteres algunso, solo po el augemnto desta santa devocion y bien de *dicho lugar de foxa* con las condiciones siguientes.

1. Que todos los años tengan obligacion de llevar el libro, donde estan escritos los Cofrades de dicha Cofradia, al P. Prior, o principal Presidente del Convento mas cercano de nuestra sagrada Religion, paraque los admita, y ves los que de nuevo han entrado
2. Que tosos los sermones, que se huvieren de predicar a cuenta de dicha Cofradia, los ayan de encomendar, y predicar frayles de nuestra sagrada Religion, paraque, como mas interessados, procuren el ugemnto de tanta santa Cofradia y devocion
3. Que si por tiempos venideros en dicho *lugar de foxa* o en su distrito y termino se fundase algun Convento de nuestra sagrada Religion, se aya de transferir y trasladar a el dicha Cofradia con todos sus emolumentos, bienes, y interesses temporales.
4. Que en todo ayan de reconocer, y reconozcan a Nos, y a nuestros successores por los verdaderos Fundadores, y gobernar dicha Cofradía, conforme estatutos dela q está fundada en el Convento de nuestra Orden de santa Maria dela Minerva en Roma. Con estos pactos y condiciones otorgamos dicha licencia, y no de otra manera: y caso que contravienieren a ellos, damos por cassa y nulla dicha Cofradia y su fundadacion. Pero instituyda y fundada dicha Cofradia con la licencia y facultad, pactos, y condiciones dichas; dende ahora la ratificamos, y confirmamos, y la damos, y declaramos por ratificada y confirmada: *Nunc pro tunc*, fin que sea menester otra ratificacion, ni confirmacion de naevo E N nombres del Padre, y del Hijo, y del Espiritu Santo, Amen. En se de lo qual firme la presentes de mi mano, y mande sellar con el sello de nuestro oficio. Dat. *En pio convento de predicadores del atag en 1 de mayo de 1618*”

1805, 21 de maig, Foixà.

Nota sobre la celebració de jubileu, ADG, Parròquia de Foixà, Llibre de confraria del Roser, s.f.

“Nota

Lo dia 29 del mes de Agost, dia de la degollación del sant Joan Baptista del any 1805 se comensa en est Poble de Foixà de fer lo Roser, y fou concedit Jubileu en dit dita per tots los confiares y confreresas que confessats y combregats, visitaran des de las primeras vespras fins post lo sol, la Iglesia Parrochial de sant Joan de Foixà. Concedit per Ill S. Sm P. Pio vii, y ab lo passe del Comisari General de la Sta. Cruyada y apostolico del ordinadri ab la condicio de tenri la Bulla de la Sta Cruyada y apostolica perpetuamente tots los anys, comensa en lo mateix breu del Papa adjunto en est llibro de la confraria. Vere Joseph Vaover Rector de Foixà als 21 de maig de 1805”

Parroquial de Garrigoles

1 juliol, 1685

ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844. *Nota sobre la fundació de la confraria, decisió de realitzar el retaule i elecció de pabordes.*

“A dia 1 de juliol de l'any 1685 se son convocats i congregats tots los habitants del lloch de Garrigoles a on se ha determinat de fer fundar una confraria de nostra senyora del Roser en dita església de Garrigoles i fer un altar amb son retaule i figures de Maria Santíssima, i tot lo necessari que se ha de menester per dita funcio he lo cual han promès tots los caps de casa i alguns fadrins quis lo que déu nostra senyora ha a cada qual com baix resta escrit com consta en lo llibre de la obra de dita Iglesia. Amb lletra de mà de Rnt. Francesch Quintana, rector de dita església. [...]

Item lo mateix dia 1 de juliol 1685 se han elegides dos persones que son Jaume Ros i Llugaya del veïnat de les Olives i a Josep Cugulo Braser de dit lloch de Garrigoles per a cuidar-se de llaurar la quanta escrita.... del que ha promès cada qual per fer dita funció i pagar a qui los dirá lo Rnt Francesch Quintana, rector de dita església i Antoni Garrigoles, pagès de dit lloch, com consta baix escrit havent-los donat a ells plen poder per distribuir i deix diners per la dita funció cobrant-ne dels rebuts per podern-ne donar bo i lleal compte quant menester sia.

Item a dia 1 de juliol de 1685 com consta en lo llibre de la obra com tots lo habitants escrits han donat i compedit ple poder i lliberta voluntat a al Rnt. Francesch Quintana, rector, i Antoni Garrigoles, pagès de dit lloch de fer treballar i obrar un retaule de nostra Sra. del Roser al qual se tinga de posar en dita església del millor modo i comoditat que es puga; fer i treballar dita (#) funció i distribució en ella la quanta escrita suma aportant ne ells compra de tot allò que pagaran per dita obras”

103

10 juliol, 1685

ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844. *Encàrrec del retaule del Roser a Pere Perdigó, amb descripció de les figures i la composició.*

Item a dia 10 de juliol de 1685 lo Rnt Francesch Quintana, rector, i Antoni Garrigoles, havem composat i donat a fer lo Retaule de Nostra Senyora del Roser fet amb los quinze misteris fets a mig relleu amb quatre figures totes de fusta de xiprer treballades de bulto, so és una figura de nostra senyora amb la pastera per posar al mig del retaule i am figura de St. Isidro amb la pastera per posar alt en dit retaule i altre figura xica de nostra senyora per Passejar cada cap de més i altre figura de nostra senyora amb sa cadireta per passejar lo dia del Roser amb ses figures xiques posades en dita cadira y també quatre columnes treballades a la salomònica per posar en dit retaule, la qual feina se és donada a fer i treballara a Pere Perdigó i Salom, major de dies, c/ calsó de la vila de la Bisbal de Vulpellach, per preu de vint i cinc dobles d'or o lo just valor de elles pagadores en esta forma, nou dobles de bastreta i al mes vuit dobles a mitja feina i los demes vuit que fan al compliment de les 25 lo dia que tinga acabada i entregada dita feina dins dita església i nosaltres tenint-la per rebuda i això ha promés dit escultor de tenir fet dins deu mesos que sera als 10 d'abril de 1686..... 137 ll 10 sous.”

104

1686, 20 d'abril, Garrigoles

Memorial de béns dels pagaments del retaule i la cadireta. ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844.

Memorial dels béns que jo Antoni Garrigoles rebo als diferents partits per pagar la feina del Retaule de nostra senyora i cadireta i altres gastos necessaris per dita funció avant.

Po aquelles cinquanta lliures que tinch promeses de mos béns de moenda *barcelonesa* com consta en lo mateix llibre a la pàgina a on estan assentades les caritats de tots los habitants de tot lo poble.....50 ll.¹⁰⁵⁷

Pagat

Compte del que jo, Antoni Garrigoles, paga a Pere Perdigó i Salom a bon compte de les 25 dobles que li tenim promeses de fer lo retaule, figura i cadira.

Po a dia 10 de juliol de 1685 tinc donat i pagat a Pere Perdigó, major de dies, escultor, quatre dobles com consta a ser les ell rebudes amb lo paper firmat de mà del Sr. Retor del contracte fer contra ell i nosaltres de dita feina 22ll

Item tinch pagat a dia 16 d'agost de 1685 jo Antoni Garrigoles a Pere Perdigó menor per ordre de son pare a bon comprar de les nou dobles de la primera paga com consta la rebuda quatre dobles.....22ll

16 octubre.....5 ll 10 sous (Pere Perdigó, major)

12 desembre.....2 ll 5 sous (Pere Perdigó, menor)

6 febrer 1686.....11 ll (menor)

16 febrer 1686.....trenta *quentos* d'oli dicta miga gota i (per quantitat de 4 ll).

Als 26 d'octubre de 1685 [sic] nosaltres lo Rnt Francesch Quintanta, rector, i Antoni Garrigoles, havem consartat amb Miquel Alrrich i Barrater, pintor de la vila de la Bisbal, que donam quatre dobles i mitja de pintar la pastera del mig del retaule i la figura de nostra senyora del Roser per posar en dita Paster i la figura xica de cada cap de mes, al tot suma.....24 ll 15 sous.

Item al 20 d'abril de 1686 nosaltres dalt dits havem tornat consortar altra vegada amb lo dalt dit Almich i Barreter que li havem promès de pintar la imatge de nostra senyora del Roser per posar en la cadireta i demes figures xiques per posar en dita cadira al tot havem consortada set dobles o lo valor de elles que serà de moneda bar.....49 ll 10s.

105

1686, Garrigoles

Pagaments varis als artistes. ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844.

“[...] 23 abril 1686 pagament a Miquel Alrrich el que faltava pagar més un cargol amb femella per la cadireta. [...]”

“[...] 5 de setembre de 1686 pagament a Pere Perdigó: 1 ll 13 s.[...]”

“[...] 10 de febrer de 1686: pagat a Figueres per adobar lo altar de nostra Senyora del Roser: 10 ll i 6 s.[...]”

¹⁰⁵⁷ Successivament es van anotant els noms i les quantitats dels qui es van comprometre a pagar el retaule, com els rebuts de la venta de blat i de la recapta de la bacina.

“[...] 26 d'octubre 1686: fuster de Verges, Antoni Vila, porta, armari, i peanya de l'altar: 3 ll i 6 s.[...]”

106

març, 1687, Garrigoles

ADG, Parroquial de Garrigoles, Roser, 1686-1844. *Canvi de realització del retaule, de Pere Perdigó a Salvador Espasa*

“A tant de mars de 1687 per no haver obtingut lo promès lo dit Perdigó de acabar de fer la feina nos havia consortada del qual havem fet gastar nos som determinats de fer la acabar la dita feina del retaule a tal Salvador Espasa de Barcelona i avui habitant en la vila de la Bisbal, en preu de quinze dobles d'or o lo just valor de ser assentat i posat a tot punt dins nostra església i nosaltres treminant-lo en lo qual no tenim rebut, sera de moneda bar 82 ll 10 s.¹⁰⁵⁸”

Parroquial de Gualta

106

1669, 24 d'agost, Gualta

Rebut de la dauradura de la figura del penó a Antoni Rafart, daurador. ADG, Parròquia de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f.

“Dich jo Antoni Rafart daurador de Barcelona que tinch rebut de Jaume Garriga administrador del Roser del la sglesia del lloch de Gualta trenta rals moneda *Barcelonesa*, los quals me pagat per una figura del Pendo que los he dorada vuy al 24 de agost de 1669.”

107

1669, 6 i 7 d'octubre, Gualta

Rebut de la dauradura de la figura del Roser a Francesc Mas, pintor. ADG, Parròquia de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f.

“Dich jo Francesc Mas que confesa aver Rebut de Joan.... Administrador de nostra senyora del Roser de la iglesia de Gualta... tinc rebut buit viii lliuras de la *barcelona* delas quatra ja me havia de dar per lo conjunt de dorar la figura del rose lo qual ma quedava.... vuit lliuras moneda *Barcelonesa* ... lo present dema mia propia ... als 6 de octubre de 1669. Francisco Mas, Pintor”

¹⁰⁵⁸ Segueixn dos pagaments a Salvador Espasa, el 23 d'agost de 1687 de 72 lliures 10 sous i el 2 d'octubre de 1687, pagament d'11 lliures. El 1689 també hi ha un pagament a Salvador Espasa per la imatge de Sant Cristó crucificat, de mida mitjana: 7 pams d'alçada, una creu rodona i una creu xica per porta-la sobre el sagrari, per 21 lliures. Miquel Alrrich la daurarà per 13 lliures.

“Dic jo lo sobre dit que confes aver Rebut sinc lliuras y dotsa sous dic 5 lliures 12 sous de Joan ... Administrador de nostra senyora del Roser de Gualta lo qual ma quedan a deura 2 lliuras y vuit sous dels 14 lliures cia lo concert sobre dit y per ser lo buy fos la present de ... buy als 7 de octubre de 1669. Francisco Mas Pintor.”

108

s.d, Gualta

Rebut per fer el peu de nostra Senyora, a Antoni Aloi, fuster. ADG, Parròquia de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f.

“[...] Per fer el peu de nostra Senyora del Roser Antoni Aloi fuster de Torroella de Montgrí, 1 lliure 20 sous.”

109

s.d, Gualta

Rebut per pintar el palit de Nostra Senyora, per Miquel Alrrich, pintor. ADG, Parròquia de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f.

“Dich jo Miquel Alrrich pintor de la vila de la bisbal que tinc rebut de Miquel Viola pages del lloch de Gualta 11 lliuras moneda barcelonesa dita 11 se pagaran de fer pintar lo palit de nostra senyora del roser”

110

1690, 21 de setembre, Gualta

Rebut de Josep Badomanya per realitzar la cadireta. ADG, Parròquia de Gualta, Roser, comptes, 1633-1915, s.f.

“Dich jo Josep Badomanya que tinch rebut dels administradors de nostra senyora del roser nou sous y disset sous y demes coses per tancar la cadireta de dita administracio y es ... dit baci...”

Parroquial de Llanars

111

1815, 11 d'agost, Llanars

Resposta dels dominics al cura de l'església de Llanars, que havia demanat llicència per erigir confraria AEV, Parroquial de Sant Esteve de Llanars, confraries, confraria del Roser, 1794-1922, s.f.

“Nos Dn. Josef Perez de Tobia, Prebero sacristan Mayor, dignidad y canonigo de esta Sta Iglesia Cathedral de Gerona, Provisor y Vicario en lo espiritual y temporal general, y

Official Gobernador de este obispado por el *Ilustrisimo* y *Reverendisimo* Christo Padre y Señor Dn Pedro Valero por la Gracia de Dios, y de la Santa Sede Apostolica, Obispo de Gerona, del consejo de su *Magestad*. A vos el *Reverendo* cura parroco de la Iglesia Parroquial de Llanás en esta Diocesi y demas fieles de uno y otro sexo de la misma Salud en Nuestro Señor Jesu-Christo.

Debiendo por razon de Nuestro Ministerio fomentar en quanto podamos el aumento del Culto divino, y habiendonos vos el *Reverendo* cura parroco de Llanás expuesto que movido de una verdadera vocacion, a la Santisima Virgen M//aria con titulo del Rosario habiais acudido al *Reverendisimo* ministro General de la Orden de Predicadores, a fin de que os concediese la correspondiente Licencia para exigir en esa Iglesia Parroquial de Llanás una confraria con titulo de el Rosario, con aplicacion y comunicacion de todas las gracias, indulgencias y privilegios que a dichas cofradías esant aplicades por varios indultos apostolicos, os concedio el dicho *Reverendisimo* General la solicitada Licencia pcediendo Nuestro consentimiento, como asi consta de su despacho dado en Madrid a nueve de mayo del presente año mil ocho cietos quinze, en su conseqüencia nos suplicasteis os concediesemos licencia de exigir, y fundar en esa Iglesia Parroquial la expressada confraternidad de Nuestra Señora del Rosario, concediendos la facultad de alistar cofrades, elegir administradores, celebrar oficiós, hacer procesiones y otras// funciones eclesiásticas, recoger limosnas y hacer las demas cosas necesarias para la introduccion, y conservacion de la expressada cofradia. Y deseanso nos concurrir a tan Santa obra, observando en todas sis partes lo prevenido en la constitucion Apostolica de Clemente VIII dada en Roma, a siete de dicembre de mil seis cientos y quatro, que se halla inserta en el Libro de las Constituciones Synodales de este obispado. Por las presentes os concedemos facultad y licencia para establecer, erigir y fundar en esa Iglesia Parroquial de Llanás la referida Cofradia de Nuestra Señora del Rosario y de hacer para ella Constituciones o estatutos que precisamente deberan tenir nuestra aprobacion so pena de nullidad, concediendos tambien licencia de alistar cofrades, nombrar administradores, celebrar las Festividades, y hacer las procesiones propas de la dicha confraternidad con arreglo, ales constituciones synodales de este obispa//do, y hacer las demas cosas que en semejantes sociedades suelen hacerse, con tal que con elles no se contravenga a los sagrados Canones Constituciones del Obispado Y reales Ordenes de su *Magestad*,

Dades en Gerona a once Agosto de Mil ochocientos quinze,
(firmes)”

Ordinacions de la Confraria de Llanars AEV, Parroquial de Sant Esteve de Llanars, confraries, confraria del Roser, 1794-1922, s.f.

“Nos Dn. Josef Perez de Tobia, *Prebero* sacristan Mayor, dignidad y canonigo de esta Sta Iglesia Cathedral de Gerona, Provisor y Vicario en lo espiritual y temporal general, y *Official* Gobernador de este obispado por el *Ilustrisimo* y *Reverendisimo* Christo Padre y *Señor* Dn Pedro Valero por la Gracia de Dios, y de la Santa Sede Apostolica, Obispo de Gerona, del consejo de su *Magestad*; A las peronas de uno y otro sexo, que estas nuestras letras vieron, cuia noticia llegaren Saluden el señor

Sabed que por parte del Rdo Cura Parroco de la Iglesia Parroquial de Llanas, se nos han presentado para Nuestra aprovación senes delcaraciones y ordenanzas para la cofradia de Nuestra Señora del Rosario, nuevamente erigida en aquella *Iglesia Parroquial*, que dicen asi. Ordenanzas hechas poara la Cofradia del *Santisimo* Rosario nuevamente fundada en la Iglesia Parroquial de Llanas

Primeramente declarmos, que todos las persones de uno y otro sexo, y de qualquier // estado y condicion que fueren puedan entrar en la dicha cofradia haciendo escribir sus nombres en los Libros de ella, por algun religioso de la Orden de Predicadores, que tanga licencia de su Superior, o por otra Persona, que para ello tanga facultad, en la intel·ligència que el que se alistare no debe pagar cosa alguna por la entrada, conforme a la declaracions de Leon X en el Brebe que emipeza: *PAstoris aeterni*, de 6 de octubre de 1520 y S. Pio V en su Brebe *Infunctus Nobis* insupez.

2

Otro si ordenamos, que cada uno de los confrades reze quando comodamente pudiere un Rosario entero a Maria *Santisima* y declaramos que cada uno de los confrades en la Semana en que rezare el dicho Rosario entero participara de todos ols bienes espirituales, como son aiunas, oraciones, penitencias, sacrificios, y demas obtras buenas, que hacen en todo el Mundo lod confrades del Rosario, como así lo delcaro el expresado Leon X en el citado Brebe, y las Rmas Generales de la orden de Predicadores, mientras se observe esta segunda Constitucion admiten, a los dichos confrades, a la participacion de todas las missa, Martyrios, ayunos, oraciones, diciplinas, choro, div//inos oficiós y demas obras de Piedad, que en todo el referido orden de Predicadores se hacen por sus Religioos y Religiosas

3

Otrosi: Ordenamos, que cada uno de los confrades reze a lo menos en cada semana un Rosario enterio, como asi lo mando Clemente septimo en un brebe: *Etsi Temporalium* y Paulo III en su Brebe: *Nationi Congruit*. Previniendo que aunque no se peca en el caso que se dege de rezar, pero en aquellas semanas no lucra las Indulgencias, ni participa a los bienes espirituales referides en el Captiyulo antecedente. Pero si por legitimo impedimiento no pudiese un confrade resarlo en alguna semana, haciendole rezar por el a otras peronas, gosa

aquel las mismas indulgencias y gracias, como si lo rezare por si mismo y queda admitido a la participacion de todos aquellos bienes espirituales

4

Otros si declaramos que el Cofrade que quiciere rezar por el Alma de algun difunto, haciendo antes escribir a este en el Libro de la Cofradia, en aquella semana en que por el rezaze el Rosario entero participara el difunto por modo de sufragio, de los bienes espirituales de que gozan los cofrades vivos, conforme asi lo declara Adriano Sexto en su Constitucion: Illius qui per//fecta.

5

Otro si. Ordenamos que en esta Cofradia se celebren annualmente quatro Aniversarios, en Sufragio de las Almas de los Cofrades difuntos, el primero en el dia no impedido inmediato despues de la Purificacion de Nustra Señora, el SEgudno en el inmediato a la Anunciacion, el tercero en el inmediato a la fiesta de la Asumpcion, y el quarto en el inmediato a la del Nacimiento de la Virgen.

6

Otro si. Ordenamos, que en cada primer Domingo de Mes se haga una Procesion en hora comod para la asistencia del Pueblo, a la que concurrirarn los cofrades con rosario en las manos, acompañando devotamente la Iagen de Nuestra Señora, cuia posesión se hará también en las Principales fiestas de Nuestra Señora antes dichas

7

Otro si. Ordenamos conforme el decreto de Gregori trece, que empieza Monet Apostolus, que todos los años en el rpimer Domingo de octubre, se haga una solemnismia fiesta con titulo del Rosario en la que se reze, como de doble// mayor, con nueve Lecciones en memòria, y perpetuo agradecimiento de la maravillosa Victora que en semejante dia concedio Dios al Pueblo Chrisitano contra la armada otomana en Lepanto, la que piamente se cree fue concedida por los meritós de la Reina Santissima, y por las oraciones de los Cofrades del Rosario, que en aquel dia, y en aquella misma hora hacien en todas partes la acostumbrada Procesion, rogando a Dios por la prosperidad de la Iglesia y de los Catolicos

8

Otro si. Ordenamos, que todos los años el Lirbo de la Cofradia en que se alistan los Cofrades sea llebado al Convento mas inmediato de la orden de Predicadores paraque si Prior o Presidento lo apruebe firmando al pues u nombre

9

Otrosi. Ordenamos conforme al Brebe de Gregorio trece, que empieza: Dudum Siguidem, que si en el dicho lugar de Llanás se fundase con el tiempo Convento de predicadores, pase y se traslade a el esta cofradia con todas sus rentas, y demas, a ella pertenecientes, no obs//tante qualquiera concesion obtenia en contraria

Otrosi. Ordenamos que se destine un dia en que annualmente se haga una solemníssima Procecion con la Imagen de Nuestra Señora del Rosario en señal de que esta confraternidad teiene por protectora y por Madre aquella *Santisima* Reina

Y atendida por Nos la Piedad de las sobredichas ordinaciones, y que no se oponen a los sagrados Canones, constituciones synodales de este obispado, y reales ordenes de su Magestad, interponemos a elles nuestra autoridad, aprobacion y decreto, salvo al ordinario efecto, la facultad de variar, añadir o quitar lo que en elles estimare conveiente. Dada en Gerona a veinte y tres Agosto de mil ocho cientos quinze

(Firma i segell)”

113

1815, 8 de setembre, Llanars

Refundació de la confraria del Roser de Llanars. AEV, Parroquial de Sant Esteve de Llanars, confraries, confraria del Roser, 1794-1922, s.f.

“A gloria y alabanza de Deu Omnipotent Pare, fill i Esperit Sant, y a home de la Benaventurada e Immaculada sempre Verge Maria Mare de Deu, jo Fr. Thomas Pi del Ordre de Predicadors, Lector en Sagrada Theologia, y examinador sinodal del Bisbat de Gerona ab autoritat Apostolica que resideix en lo molt R.P.Fr Ramon Guerreo, *Vicari General* del Ordre de Predicadors, y de ell derivada a mi per elecció dels Pares del consell del convent de Predicadors de Gerona, renovo la Confraria del Roser, que antes de la Invasió dels Francesos estava erigida, y fundada, en esta Iglesia de Sant Esteve de Llanás, y en quant sia necessari de nou la erigesch, planto y fundo, y com a renovada, o novament plantada, erigida y fundada en la mateixa Iglesia de Sant Esteve de Llanás, la declaro en la Capella anomenada e intitulada de la *Beata* Verge del Roser.

Item ab la mateixa autoritat consigno y destino per Capellá, Drecito o Prior de ditac confraria del Roser de la Iglesia de Sant Esteve de Llanás al Domer mes antich de dita Iglesia de Llanás, perquè pugua benehir Rosaris, Rosas, candeles, admece per confreres de ditac confrari qualsevols fiels, y escriurer los en lo llibre de la confraria, explicar los misteris del Sm Rosari, y fer totes las demes coses conveientes per lo be espiritual o temporal de la mateixa confraria. Protesto emperò seons la Butlla del N. R, Vic. Gl que si en algun temps en lo successiu es devinga que sfundia en esta Parroquia de Llanás algun Convent del Ordre de Predicadors, a tenor de las presents, ipso facto esta confraria del Roser, junt ab tots los seus bens espirituals y temporals, deura judicar-se y ser realment trasnladada a la Iglesia de dit convent de Predicadors.

Per la mayor emperò certitut firmes de tot lo predit, vull que en lo llibre de la confraria de la V. Sma del Roser antes dels noms dels confreres, que se escriuran en ell se insertian las coses següents:

- 1o. Aquest instrument de la Fundació o Renovació de la confraria
 - 2o. La Butlla de N.Rm. Vic. Gen
 - 3o. La llicencia del Ordinari ab las Reglas o Constitucions per ell aprobadas
 - 4o la elecció de mi per fer esta fundació
- Donat y firmat en lo Poble de Llanas als 8 7bre de 1815
Fr, Thomas Pi Dominico”

114

1815, 8 de setembre, Llanars

Resposta a la petició per renovar la confraria del Roser AEV, Parroquial de Sant Esteve de Llanars, confraries, confraria del Roser, 1794-1922, s.f.

“In Dei nomine: Amen

Notum sit omnibus presentes litteras inspecturis, quod cum R. Parochus Ecclesia Parochialis Sancti Stephani de Llanás Diocesis Gerundensis a Rmo. P. Fr. Raymundo Guerrero, totius Ordinis Predicatorum Vicario Generali efflagitasset, ut confraternitatem *Santisimi Rosarii, Beata V Maria* in sua Parochiali Ecclesia Sti Stephani de Llanas, quo anse Gallorum invasconem in eadem Ecclesia fundata erat, renovaré, aut prout opus esset, erigere, vel de novo fundare dignaretur; preque Rmus. Pater litteras suas patentes, dates Martiriti die 9 mensis maii ani 1815 eum infine, expeditas misset; huyusque Diocesis Ordinarios productam confraternitatem inibi erigendi licentiam concessisset, atque epudem Regulas, sive constitutiones approbasset. Ego Fr. Thomas Pi Sacra Theologia Lector Ordinir Predicatorum, atque examiner Dinodalis memorato Diocecis a R. Fr. Joanne Morando, Priore conventus Predicatorum Gerunda (provio Patrum Concilio) electus, atque ad hoc specialiter destinatus huc veni. Atque die 8 septembris supra scriptu anni coram toto populo ad sonum campano convocato, ac de promissis certione facto, cancionem ad em habui, qua Rosarii B.V. Maria Institutionem, et fructum, nec non modum, que pie, et devote recitari debat, ac reliqua ad eandem confraternitatem pertinentia exposiu.

His competís huyus Smi Rosarii B.V. Maria renovatinom, aut foundationem sequentibus vebis peregi

A glroia y alabansa.”

Parroquial de Llançà

115

1705, 21 de maig, Llançà

Ordinacions de la confraria del Roser. ADG, Parroquial de Llançà, roser, actes (1697), fol. 84v-85v.

“Primo. Que tots los anys lo diumenge després que se haurà celebrat la festa del Roser que serà lo Primer Diumenge de maig, o de juny, o, lo de Ascencio, se fara extraxcio de Pabordes i deures oficials de la confraria, los quals hagin de ser de les quinzenes assenyalades, i lo mateix es faci amb les dones, ço és, un any d’una quinzena, altre de l’altre.

2. Que els pabordes que acabin hagin de donar comptes als pabordes que venen i al prior eclesiàstic de la confraria que serà assenyalat pel prior convent de dominics de Castelló

3. Que els pabordes vells hagin d’entregar totes les coses als nous. I el llibre de confraria l’han de presentar cada any al convent de predicadors de Castelló per admetre els confreres. Només té poder el prior per escriure els confreres al llibre i ell és l’únic que pot tenir el llibre.

4. Primers diumenges de mes, han de fer la processó “amb la major devoció possibles”. I que lo primer diumenge d’octubre hagin de fer festa solemne en memòria de la Vitòria Memorable alcançà la cristiandat, contra los heretges per medi del Rosari de Maria Santíssima, i lo mateix degan fer lo primer diumenge de maig o altre assenyalat en lo capítol primer.

5. celebrar 4 aniversaris, per les ànimes del confreres difunts, i han de pagar la caritat acostumada. I dits cures tinguen obligació de publicar dits aniversaris lo dia abans a l’altar, o al pulpít

6. Que per cada un dels confreres del numero, ço es, dels assenyalats en las dos quinzenes s’hagi de celebrar un aniversari solemne, donant empero dits confreres tots los anys de caritats a dita confraria quatre sous i quatre bar.

21 de maig de 1705”

Parroquial de Llofriú

116

1712, 6 de novembre, Llofriú

Rebut de l’escultor Salvador Espasa pel retaule del Roser. ADG, Parroquial de Llofriú, Llibre de confraria del Roser, confreres 1682 amb comptes dels pabordes 1682-1784, s.f.

“Dich jo Salvador Aspasa, escultor que estich content y satisfet dels obrers de *Nòstra Senyora del Roser*: Anomenats Pere Rocas y Antoni Climent acerca de un retaule de *Nòstra Senyora del Roser* he fet per la Iglesia de Llofriú al qual importava onze doblas y per haverme satisfet los fas fer lo *present* rebuda de Mà aliena per no saber de escriure, vuy als 6 *9novembre* de 1712.

En dit nom de Salvador Aspasa, escultor me affirmo jo Pere Sunyer Duran, Lid

Valent la dobla 5ll12s8 6ll12s”

117

1752, Llofriu

Notícia imatge de Sant Crist. ADG, Parroquial de Llofriu, confreres i comptes, 1682-1784, s.f

“[...] 11110 y 6 sous que gastí per la imatge del St Christo”

118

1753, Llofriu

Comptes on es notifica la despesa per acomodar els sants a l'altar del Roser, entre d'altres. ADG, Parroquial de Llofriu, confreres i comptes, 1682-1784, s.f.

“Han gastat ab sera per lo Roser professons, goigs, missas y fer acomodar los sants d dit Altar del Roser, 1111”

119

1818, 31 d'agost, Llofriu

Notificació de la fundació de la confraria i explicació de la cerimònia per la rebuda de la Butlla. ADG, Parroquial de Llofriu i Estanyol, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1818, fol. 3

“En nom de Deu y de la humil Verge Maria.

Per causa de no haber hi en esta Parroquia de *Sant Fructuos* del lloch de Llofriu y de Esclañá notari publich, jo lo *Reverent* Rector abaix firmat com a notari a june certifico: que habent alcançat del Rm. P. Mestre Vicari *General* del ordre de Pares Predicadors la Butlla pera fundar la confraria de Nostra Señora del *SantiSsim*. Rosari, la que esta inserta en lo principi de est llibre, dedicat per allistar als confreres, titulat llibre de la confraria, com y també habent lograt lo permís del molt Ylle. Vicari S Diocesá, pera posar en practica la dita fundació com consta de las lletras despatxadas en la curia ecclesiastica de Gerona tambe insertas en est llibre: vingue ab comissió expressa del Rm. P. Vic. Gl. lo M. R. P. Fr. Geroni Miró del convent de PP. Dominicas de Gerona, pera fundar la *Santa* Confraria. Lo die trenta del mes de Agost del any mil vuit cents divuit a la hora de la missa major fou rebuda la dicta Butlla ab creu alta y professó portant·la lo dit *Pare* Geroni Miró fundador, y dirigint·se a la capella dedicada a Nostra *Senyora* del Roser que es la segona capella a ma esquerra entrant a la *Iglésia* en presencia de Juan Baptista Rocas, Regidor y de Damià Estañol, pages propietaris los dos testimonis y de tot lo Poble a eix fi congregat l OP. Fundador, precehint una petita explicació, y presentá la Butlla, y llegí la llicencia del Diocesá y demes ordinacions. Predicá en lo ofici un sermó del *SantiSsim* Rosari com mana la Butlla, y fent tot lo que se acostuma practicar en las fundacions de las demes confraries, ab testimoni de la

veritat, peraq[e] constia a hont convinga, y pera inteligencia dels *residens*, fas la present declaració, vull als 31 agost 1818, y poso mon acostumat signe.

Ramon Quintana *Prebere Rector* de Llufríu y Esclanyá.

Joan Baptisa Trocal, testimoni

Damiá Riera y Estanyol.”

Parroquial de Madremanya

120

1744 (?), Madremanya

Escrit del rector de la parròquia, queixant-se del canvi de festivitat del Roser pel dia de l'Assumpció. ADG, Parroquial de Madremanya, Roser, 1744-1939.

“Que remenaria la pretensió quan està fundada sens raó, si sols a involuntari caprixo, puix es deixa ofuscar son enteniment de les més solides raons que les convencen, i a pesar de sa tirania busca l'asil i abric en una falsa i impertinent causa, que sols la nit la protegeix, quant es deixa subjectar-se, i deixant-se guiar de la llum del dia, per no tropessar, i donar un total desfalc en son modo d'obrar. Per est motiu ciego el Poble (en quant a una petita part) però bastant gran per a conmourer les ànimes de diferents individus, que a força de la violència, amanaça, i altres il·legítims temors, procura canviar-los i unir-los als fins particulars d'ells, per a que de est modo representàs una gran muralla, i així logran el intent. I depravada malícia farisaica! Qui podrà commutar un gran tresor sens un Esperit Infernal a altre de inferior calibre: tresor de superior ordre era el que tenia eix Poble preparat com un dels diumenges de Maig el beneplàcit del propi Panacho, en qual die haia lo Summo Pontifice lliberal m± concedir indulgència plenària celebrant el Roser en tal temps i no en altre, però aquells despreciadors de la verdadera llum, amants de la publicitats mundanes, amb la capa d'una hipocresia, o devoció fingida, a Maria Ssm. han col·locat el Roser en dia de Sa. Gloriosíssima Assumpció, prenent acomodar-se a l'antiga consetut, però esta se repunta inútil, per a ser més antiga la institució de eixa confraria que fou en lo dia 3 de febrer de 1585, i el celebrar-se per lo dia 16 d'agost fou en lo any 1625. Ignoro el motiu judico fer una fàcil condesendència del pàrroco que llavors existia. Quant deuen tèmer-se unes tals mudances de festes! Puix estas a son temps causen difundir principalment per aquella gent idiota, que no coneix altre utilitat, i que no segueixen altres pisades que aquelles que se acomodan a la llibertat i conveniència del cos deixant a part a la ànima. Però aquell Déu que vol escudriñar los cors dels homens, i sol medir les cares amb lo perfil de son divini enemic, no deixà sens vengança el castigar la dura opresió amb que se veyé el Parraco el no vale decendir a tan infanada pretensió Omitech al autor.”

Parroquial de Matajudaica

121

1757, 11 d'octubre, Matajudaica

Notícia de fer la capella, retaule i daurar el retaule. ADG, Parroquial de Matajudaica, Roser, 1752-1893, s/f.

“Avui al 11 d'octubre de 1757 Jaume Comas, pagès de Matajudaïca, i Joan Soler, ferrer, administradors del Roser de Sant Joan de Matajudaïca, donen compte del que han gastat per fer la capella i retaule i daurar lo i la sacristia i porta i caixa i hagut raó del que ha pagat amb albarans i altres legítimes proves han gastat tres-cents noranta i lliures onze sous i vuit diners seran en anys i lo demás de caritats ordinàries i també de diners se han tret de les demás adminsitracions y queda dit, Jaume Cobrador nou lliures lo que com a lleal abono, jo baixescrit dia i any sobredit.

Sia Joseph Moner, PRe. Rnt de Matajudaïca.”

122

1765, 26 de febrer. Matajudaica

Notícia del pagament de dues imatges pel penó. ADG, Parroquial de Matajudaica, Roser, 1752-1893, s/f.

“Avui dia 26 de febrer de 1765 Jaume Comas pagès de Matajudaïca, administrador del Roser de St. Joan de Matajudaïca, dóna comptes de dita adminsitració, i ha gastat per fer fer dues imatges de Maria *Santíssima* i per fer les daurar per al pandó..... cera i demás gastos 66 ll 4 s 3. i contant lo que se ha repelgat de blat, caritats i els diners de la caixa que de dita adminsitració a deurer a dit Jaume Comas 2 ll 8 s 4, les quals cedeix dit Jaume Coma a favor de dita Administració del Roser, i així queden de diners actuals en dita administració 1 ll 10 s, set constants de blat poch més o mennos, quals comptes abono com a lleals avui dia sobredit, dia Genis Pagas, Pbre.”

Parroquial de Miànigues

123

1739, 4 d'abril, Miànigues

Notícia per daurar l'altar del Roser i per fer pal·li. ADG, Parroquial de Miànigues, Obra, 1678-1865, amb Roser, 1728-1781, s.f.

“Dia 4 d'abril 1739 any de la Nativitat del Senyor; en lo any en que Francisca Campoliver es estava pabordessa de Nostra Senyora del Roser de la Iglesia Parroquial de Sant Romà de Miànigues, se ha fet andaurar lo retaule de Nostra Senyora del Roser de dita Iglesia per preu de 30 lliuras *Barceloneses* quals *han dixit* ço és 20 ll. *Barceloneses* del pagat fer al son

testament Elisabeth Campoliver viuda, als 15 mars 1735 en poder del rector de Miánigues que aleshores era. Que fas fe lo Narcís Fonolé, *Prevere Y Reverent* de Miánigues _____ 30 ll.

I així mateix se ha de fer fer un pali per dit altar de Nostra Senyora amb lo escut de Nostra Senyora i juntament la guarnició de dit pali y guarniments o guars de palins que la fusta la *casa* de Campoliver, y *casas Guarndeola* han per dis pendit pali y quant de pali que les mans claus i altres coses ha importat.”

124

1739, 30 d'abril, Miánigues

Referència a les despeses de la confraria per daurar el retaule, fer el pal-li ADG, Parroquial de Miánigues, Obra, 1678-1865, amb Roser, 1728-1781, s.f..

“Dia trenta abril 1739 Francisca Campoliver pagès de Miánigues com a pabordessa de Nostra Senyora del Roser dóna compta del any de la Administració, a Maria Alegrí, i per respecte de haver fet un gasto crescut per lo Altar de Nostra Sra, ço és en daurar , fer lo palit, fer lo quart de palits en lo any de ... sa administració no se encontra ningun diner en dita bací *am be* haver de manllevar a l'obra el que fas fe lo Narcís Fenole Rt. De Miánigues.”

Parroquial de Molló

125

1660, 24 d'octubre, Molló

*Comptes de la confraria del Roser de Molló, entre els quals diners per daurar l'altar de nostra Senyora del Roser.*AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770. S.f.

“Vuy que comptam als 24 de octubra de 1660, Joan Illa y Joan Quinta, tots pabordes del bassi de la lluminària de nostra sora del Roser y Silvestra Bertran, fadrí paborde del bassí de les missas de dita confraria, son estats pabordes un any, so es, l'any 1660, donan bo y lleal compta devant de mi, Joseph Masdemunt, pra y ... de Molló del que se ha gastat en dit any:

Primero los dits pabordes de la lluminària de dita confraria han gastat lo seguent:

Po. Una quarta de oli a sinch de janer, val tres sous y quatra _____ ll3s4

M tinc comprada una lliura de sera, val sinch sous _____ ll 5s

M altre lliura de sera tinch comprada, val cis sous _____ ll 6s

M una quarta de oli, tres sous _____ ll 3s

M una lliura y tres unsas de serà val sis sous _____ ll 6s

M per un sostret es deurat lo altar de nostra Sora del Roser so es per postos, claus y fustes, cis reals _____ ll 6s M per una

lliura de cera tinch comprada an agustí val sinch sous _____ ll 5s

M tenim rebut de Barnat Fortich, paborde del any 1659, setza lliures de sera las qual hauré presta lo any 1660 que demunt dit delia dit fortich quinza lliures de sera y dos que n'hi ha agefidas.

Item los pavordes de Nostra Senyora del Roser de dit any demunt dit fan paborde, Po. Joan Villa fa paborde a Gabriel de la lluminària de nostra senyora y Joan Quntu fa paborde a Guillem Sala, també de la lluminària y Silvestra Bartran, fadrí paborde del baci de las missas de nostra Senyora fa paborde a Gabriel nano també fadrí.

Item Lo demunt dia paborde de las missas de nostra Senyora del Roser, ço es Silvestra Bartran a pagat per lo any 1660 per las missas y cantars, professsons, goigs y completes suma sinch lliures dos sous dich _____ 5ll2s

Item los bassiners de la lluminària de nostra Senyora del roser de dit any han pagat per llur part de rentar la roba de nostra sernyora sis reals y lo altre bassi de las missas ha pagat altres sis reals tanbe per rentar dita roba que son entre tota dotza reals per quiscun any

Item los bassiners de la lluminària de nostra Senyora dexan a dit plat vint y quatr rals de plata

~~Item Jaon illa paborde de 1660 te de cobrar y ... eatorza reals y mitx dich 11 9 s~~ He rebut los ditns diners Guillem roch paborde de la lluminària vuiy al 25 de mars de 1661

Item los demunt dits paborde dexan al plat de la lluminària vint lliures y mitja de cera sense obrar

Item tots comptes fets fins lo dia present resta deura lo plat de las missas cis reals de plata a mi Joseph Masdemunt, prevera y Rector”

126

1668, 28 d'octubre, Molló

Comptes anuals, referència a una imatge. AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f..

“[...] *Item* se a donat ademes de lo dalt dit, tresa rals i mitx , Joseph del mitx, una dobla en or pera una imatge de nostra Sra.

[...]”

127

1669, 28 d'octubre, Molló

Comptes anuals, referència a un tabernacle nou, pintat per Agustí Basil. AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“Item per fer una tauleta per a posar lo tabernacle entre pots, petjas, claus i mans de fuster quatra reals _____ Ll 8s

Item donaren a fer un tabernacle nou al escultor a preu fet en preu de vint lliures plata 20ll i dites son pagades ab tres ciris grossos... ço es la dels fadrins, altre dels estrangers, altre de nostra Sra. Lo demes fins a les vint lliures pagaren ab diners del bassí.

Item per dorar i pintar dit tabernacle a preu fet son contestats a trenta sinch lliures de plata ab Agustí Basil de Ripoll, i he rebut quinsa lliures de plata a son compte de diners del bassí. Lo demés se ha de pagar a 22 de maig proximivent”

128

1670, 26 d'octubre, Molló

Comptes anuals, referència a un tabal i a l'armari per tabernacle. AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“Item han pagat per lo fer collar lo tabal, dos reals

item han gastat per un pany i clau i plegadisses del armari de lo tabernacle, sinch reals plata y tres reals de claus, tot es vuit reals

item han pagat al fuster per fer dit asmari, setza reals de plata dich 1ll 22s

item per fer los forats de la paret del asmari, set reals de plata dich ll24s

item per dos carregas de pots per fer dit asmari, deu relas dich 2ll

item per a portar lo tabernacle a Ripoll a pintar i per tonrar lo se ha gasta entre tot, quinsa reals 2ll 20s

[...]

Item se ha gastat i pagat per fer lo caregol del tabernacle y forchetas, ab tot sinch reals Ll20s”

129

1673, 22 d'octubre, Molló

Comptes anuals, referència a un tabal. AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item per fer adobar lo tabal, sinch reals, ll20s

[...]”

130

1675, 20 d'octubre, Molló

Comptes anuals, referència a una bandera blanca de domàs que traspassen als nous pabordes AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item deixan a dita caxa del Roser una bandera blanca de domàs

[...]”

131

1680, 20 d'octubre, Molló

Comptes anuals, referència al retaule AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item per mercat ... de fer lo retaule del Roser o de concertants ab l'escultor, set sous, dich ll7s
[...]

132

1681, 26 d'octubre, Molló

Comptes anuals, referència a la realització del retaule. AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item nota que per fabricar lo retaule del Roser dins vuy dia *present* ha pagat lo baci del Roser ab dinar comptant tresa dobles de or, es veritat que convenen en los ciris grossos de la Iglesia, y entra lo ciri pagarà al y de ditas tresa dobles tenen rebuda los pabordes”

133

1683, 16 de novembre, Molló

Comptes anuals, referència a una clau per tancar el tabernacle a l'armari AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item per una clau per tancar lo armari del tabernacle, un real y dos diners per claus ll2.
[...]

134

1688, 2 de novembre, Molló

Comptes anuals, referència a un pal-li de domàs blanc AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item han pagat per un palit de domas blanch sinch dobles de or q fan suma de plata 18ll
6s8
[...]

135

1691, 4 de març, Molló

Comptes anuals, referència a la bacina amb imatge AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item deixen a dit bací dos bacins de llautó ab la figura i imatge
[...]

136

1698, Molló

Comptes anuals, referència a la dauradura del retaule del Roser. AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“Los sobre dits pabordes han cobrades las trenta / tres lliures plata de lliure de Bertran y las sis dobles de Pere de Puig, las quals quantitats se tengan todas per daurar lo retaule rel Roser”

137

1711, Molló

Comptes anuals, referència a les guarnicions del pal·li. AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item per guarnicions del Palit 2011

[...]”

138

1714, Molló

Comptes anuals, referència a les cortines de la Mare de Déu. AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, confraries, confraria del Roser, 1625-1770, s.f.

“[...] Item conta haver gastat per fer unes cortinas de la Mare de Déu

[...]”

Parroquial de Mont-Ras

139

1619, Mont-Ras

Ordinacions de la Confraria del Roser de Mont-Ras, ADG, Parròquia de Mont-Ras, Llibre de confraria del Roser de Mont-ras, fol. 1-6.

“Die nomine es que Divnia Gratia Amen. Noverint Universis quod Nos Frater Michael Font, S. T. Magister ordinis Predicatorum Conventualis Monastery Civitatis Gerundo auctoritate nobis specialiter Commisa ab adm. Rdo. Pater Fratter Joanne del Valle S. T. Magister Provintiali Provintio Aragonio dicti ordinis Predicatorum; prout de nostra Commisione Constat per Luterar patentes dicti adm. Rdi. Patris Provintialis sua propria manu subscriptoas et sigillo sui offity munitas Datty Benerraro Vigesimo nona mensis Septembris anno a Natty – Domini milleeimi Septentessimi Decimi noni quarum quidem Litterarum thenor sequitur et est talis. Nos el maestro fray Juan del Valle Provincial de la Provincia de Aragon de los frayles Predicadores a los muy Amados En Jesuchristo nuestro señor los Rector o Vicarios, Vecinos y moradores de la parroquia de Montras del obispado de Gerona salud y todo bien espiritual. Haviendo sido nuestros Padre San Domingo y sus hijos los frayles

Predicadores los fundadores y primeros Promovedores en la tierra de la santísima devoción del Rosario de Nuestra Señora y por orden suyo una de las Cosas mas grandes y de mas consideracion que estan a cargo de nuestra S. Religion es alentar y augmentar la dicha santísima Devocion: y a nos esté concedido el dar Siencia para ello por toda nuestra Provincia de Aragon: Constandonos consta que en la Parroquia de Montras tienen muy Grande Devoción a nuestra Señora del Rosario universal Protectora y Abogada para todos nuestros interesses y piden con instancia se funden en ella la confraria y hermandad del dicho, santísimo Rosario: Por tanto Nos El Maestro fray Juan del Valle Provincial sobredicho , damos licencia al Padre Predicador de nuestra orden que estas nuestras llevase confiados de su mucha devocion prudencia y zelo paraque pueda fundar y funde la confraria de nuestra Señora del Rosario en dicha parroquia de Montras al dicho Padre como le damos por citas nuestras letras nuestro Padre y auctoridad para ello: y paraque pueda Bendezir Rosarios recibir por confrades a todos y quales quiera personas de qualquier estado y condicion que sean en el libro deputado para esto nombrar Pioste y mayordomos y otros oficiales para el aumento y servicio de dicha cofradía y paraque nombre en sacerdote zeloso de esta Santa Devocion, de buen Ejemplo y vida paraque en ausencia suya pueda haver lo que el , como es bendecir Rosarios, Recibir y escribir confrades y todo lo demas que fuese necesario. Todo lo qual otorgamos I concedemos franca y libremente sin Interes alguno solo por el aumento desta Sancta Devocion y bien los moradores de dicha parroquia de Montras con las condiciones siguientes.

Que todos los años tengan obligación de llevar el libro donde estan escritos los confrades de dicha cofradía al Padre Prior, o Principal Presidente del Convento mas cercano de nuestra sagrada Religión para que los admita y vea los que de nuevo han entrado.

que todos los sermones que se huviesen de predicar a cuenta de dicha confradía los hayan de encomendar y predicar frayles de nuestra sagrada Religión paraque como mas interesados procuren el aumento de tan santa Confraria y Devocion

que si en tiempos venideros en dicha parroquia de Montras, o, en su Distrito y termino se fundase algun convento de nuestra sagrada Religión se haya de transferir y trasladar a El dicho confraria con todos sus emolumentos bienes y interesses temporales

Que en todo hayan de reconocer y reconoscan a nos y a nuestros sucesores por los verdaderos fundadores y Governar dicha cofradia conforme satutos de la que está fundada en el Convento de nuestra orden de Santa Maria de la Minerva de Roma. Con estos pactos y Condiciones atorgamos dicha licencia, y no de otra manera: y caso que contravinieren a ellos, damos por falsa y nulla dicha cofradia y su fundacion. Pero Instituhida y fundada dicha cofradia con la licencia y facultas, pactos y condiciones dichas: Desde ahora la Ratificamos, Confirmamos y la Damos y declaramos por rattificada y confirmada: nunch pro tunch sin que ser menester otra rattificacion ni confirmación de nuevo. En nombre del Padre del Hijo y

del Espiritu Sancto Amen. En fe de lo qual firme la presente de mi mano y mandé sellar con el sello de nuestro officio Datty en Bonavarre a Veinte y nueve de Setembre mil seis cientos y diez y nueve años= Fray Juan del Valle Pr. Predictur. Auctoritates offity quo in hac fungimur parte ad petitionem et humilem supplicationem R. Joannis Pujol sacristo Montserrat Rampis Hebdomedary et honor S. Antony Parals majoris dies cum de Raria jurati Petti Llorens Conciliary Jacobi Stonch et Vidal Laurenty Rochas operarioz ~~devotionis~~ Joannis Mateu et Ropiana Sebastiani Bastilla operationum Devotionis Beato Mario de Rosario qui nomine a Vicetotius Parachio Sancti Stephani loci de Monterraso petierunt et instanter requisierunt ut Vigore proinsrtatum Hitterarum Confraternitatem Sanctissimi Rosary Beatissimo Virignis Mario in dicta Ecclesia parochiali Sanct Stephani de Monterraso Institueremus et fundare dignaremus quattz petitioni et Votis libenti animo annuentes auctoritate nobis commiffia Instituimus Plantamus Erigimus et fundamus in dicta Ecclesia parochiali Sancti Stephani de Montras Confraternitatem et Soceitatem Sanctissimi Rosary dictamque Ecclesiam et in es capellam ac Altare Beato Virginis Maria sub Invocatione Sanctissimi Rosary jam antea erectum Designamus et nominamus ad consequendas Indulgencias huic Sanctissimo Confraterintati quieseu confratribus a sede apostolica concefsa quasquidem confraternitatem et socoetatem Instituimus et fundamus cum pactis et conditionibus in proinsstis litteris contentis et non ats nech alio modo. Pro cujus quiden confraternitatis et Societatis legitima gubernatione et administratio ne proter conditiones in dicti et proinsertis litteris contentas ordinationes seguentes facimus et obremari volumus quo ut ab omnibus Intelligi possit, materna lingua volumus cas esse continuatas et sun tenoris sequentis.

Primerament ordenam y erant de la facultat que sens concedeix en las preinsertadas Detras nomenam per Prior de la dita Confraria lo Rnt. Senyor M^o Joan Pujol Prevere y Sacrista de dita Iglesia de Sant Esteve de Montras Donanstli ple poder peraque en ausencia nostre puga escriure confreres a dita confraria, Beneir Rosaris u tot li denes que los Priors de Dita confraria acostuman y poden fer lo qual durará en dit offici de Prior fins lo mes de maig del any mil sis cents y vint y hu ques fara nominacio de nous Pabordes y per los maig de dit any mil sis cents vint y hu *nunch pro tunch* nomenam per Prior de dita confraria lo Rnt. Senyor M^o Montsserat [...] Prevere y Domer de dita Iglesia ab lo mateix poder lo qual durará en dit offici de Prior fins al mes de maig del any mil sis cents y vint y dos ques fara una niminació de Pabordes y despres tornarà esser Prior de dita Confraria lo subdit M^o Joan Pujol per lo any seguent Declarant que dits senyors sacristá y Domer y los successors alternatim lo hu un any y laltre, altre son y seran Priors perpetus de dita Confraria.

2. Item ordenam que cada primer diumenge de cada cap de mes se fassa Proffesió de nostra Senyora del Roser ab la Imatge xica de nostra Senyora per los lochs ahont se fa lo dia de Santa Creu de maig is done per caritat a cada hu dels Preveres de dita Iglesia per la professó

y Goig un sou per las professons empero del mes de maig y octubre se fassan per los lochs hont se fan lo Dia de Corpus y en ellas se haja de aportar la imatge gran de nostra Senyora ab lo tabernacle y en cada una destas dos professons solemnes se ha de donar a cada hu de dits dos Senyors Preveres la caritat ordinaria que se es acostumada de donar ço es per lo officí vespres y proffesso ço es tres reals a cada hu y al dit senyor Sacristá per lo tocar las Campanas en ditas proffessons y officis tant las professons solemnes com ordinarias de quiscun mes un sou per quiscuna proffessó

3. Item se ordena que hu dels Diumenges de maig despres que en la vila de Palafrugell hauran feta la festa del Roser y no abans se fassa festa solemne del Roser si per algun Impediment nos podia fer en lo mes de maig se pugatransferir per quan ben vist los sera Advertint que en esta festa de maig sols la missa major ha de esser de nostra Senyora mesa de la nativitat muttato Domine I les Horas Canonicas se han de dir del Concorrent ab Commemoracio de nostra Senyora en las primeras y segones Vespres y Laudes lo Diumenge empero primer de octubre se ha de fer festa solempnissima del Rosari de nostra Senyora porque axi ho mana la Santisim Pare Gregori Papa tretze en memoria de la Insigne Victoria que tal dia alcansá la Cristiandat dels Moros Advertint que dit dia de ha de fer tot lo officí y horas Canonicas de nostra Senyora del Roser sub suloici majori prenent tambe que dita festa de octubre nos pot mudar ni transferir ansbe se ha de celebrar en dit primer Diumenge de octubre y quant en dit diumenge caura Sant Francesch o altre Sant se ha de transferir y dir lo officí del Rosari com dit es.

4. Item ordenam que lo Senyor Prior so lo qui fará los manaments publique las Indulgencias que guanyan los Confreres en aquella Semmana y de quan en quant los declaren los Misteris del Rosari y lo modo com lis han de dir y lo Diumenge precedent al que se ha de fer proffessó conte al Poble pera que dit dia se aparten pera confeaar y combregar pera que millor pugan guanyar las indulgencias concedidas als qui segueixen en ditas professons.

5. Item lo endemá de las sinch principals festas de nostra Senyora que son la Purificació, Annunciacio, Assumpcio, Nativitat y Concepcio de nostra y lo endema de las festas que faran lo primer Diumenge de octubre y en lo mes de maig se Celebren quiscun de dits set Dias si Impedit será o lo proxim seguent no Impedit un Aniversari per las Animas dels Confreres I Confreresas Diffunts. Volent que a cada hu dels Senyors Preveres de dita Iglesia se done per cada hu de dits Aniversaris la Caritat que sels acostuma de donar en los Cantars ordinaris de las Animas que es un real per quiscun ames del qual real tinga lo Sacrista per lo tocar de Campanes y administracio sis diners.

6. Item usant de la facultat que en ditas y proinsertas lletras sens dona Nomenam per Pabordes de dita Confraria a Joan Matheu y Ropiana y Sebastia Batllia als quals juntament ab susdit mº Joan Pujol Prior de dita Confraria tocara la administracio de las cosas tocants a dita confraria. Volent que dits Matheu y Ropiana y Batllia sien pabordes fins al mes de maig

del any mil sis cents y vint y hu en lo qual mes se fasa nominacio de nous Pabordes lo Senyor Prior y lo que restara pogan nomenar altre en son lloch per lo residu del temps hauria de servir lo mort I asso tantas y quantas vegades se offerirá. Volent que per la bona administracio de las cosas temporals tocar a dita confraria se fassa una caixa ab tres differentes panys y claus. La una de las quals tinga lo dit senyor Prior y las altra casa hu de dits Pabordes, la qual caixa haja de estar en dita Iglesia y en ella posar tot lo que rebrá dita confraria en haverho rebut. Volent que ningun Paborde puga retenirse envers si ningun diner de dita confraria seino que encontinent lo hajan rebut poch o molt sie lo hajan de posar en dita caixa y de allí nol pogan tarure sino es pera Cosas tocants a dita Confraria a coneguda de dits Senyors Prior y Pabordes, o, la major part de aquells. Volent tambe ques porte llibre de tot lo rebut y Gastat per dita confraria y que sempre ques posará algun diner en dita caixa os traura de ella assente lo senyor Prior en dit llibre lo ques pendrá y Gastará lo qual llibre ha de estar tancat en dita caixa en lo lloch hont está lo Bací.

7. Item ordenam que lo diumenge en ques fará la festa del maig del any mil sis cents vint y hu, o, si Ell será ocupat lo proxim seguent y axi siccessivament despres quiscun any se ajusten dits senyors Prior y Pabordes pera fer nominacio de Pabordes nous y Anomenats que sien toca, a Ells juntament ab lo Senyor Prior nou qui entrara la administracio de las Cosas tocants a dita confraria, Volem que dits senyors Prior y Pabordes Vells tingan obligacio de donar compte a dit Senyor Prior y Pabordes nous de tot lo rebut y gastat de dita confraria dins de dos mesos comptadors desdel dia de dita nominacio en avant I que dit Senyor Prior nou Continue la Diffinició de Comptes en lo llibre dalt dit; y en las que dit Senyor Prior y Pabordes Vells Recuiassen de donar dita comptes dins dit termini vole sien convinguts per dit Senyor Prior y Pabordes nous devant del Senyor Ecclesiastich de Gerona paraque mane Cumplir Aquesta ordinacio. Entent que qualsevol gasto ques fassa per dit effecte sie pagat no de Beris de la Confraria sino dels qui recusaran de donar dits comptes

8. Item ordenam ques Nomenen quiscun Any Dos Donas per Pabordessas de dita confraria las quals tingan cuidado de fer netejar la roba del Altar de Nostra Senyora u del demes de dita confraria y seran Administradores del Bací de nostra Senyora y tindran Cuydado de encamniar las Donsellas en la Professo y tot lo demes que han acostumat de fer. I usant de nostra facultat anomenam per Pabordessas de alsí lo mes de maig del any mil sis cents y vint y hu a la senyora Ellisabeth Junama y Moralona (?) Y Antiga Llorena del mas. Volent que Ellas despres de son temps fasan nominacio de Pabordesas a las quals hajan de donar tambe compte conforme han acostumat.

9. Finalment orenam que Inviolablement se guarden las Condiciones contenguidas en las dalt ~~insertadas~~ ~~lletas~~ proinsertas lletas axi i conforme en ellas está Contengut, quamquidem foundationem et institutionem dicto Confraternitatis et Societatis supra nominati Presbyteri luratus et aly Suprano minati nomine et vice totius dicto parachio de Montras cum

ordinationibus Suprapositis et conditionibus in litteri proinsertis eoprefisis contentis cum multipilei Gratiarum actione acceptavueunt. De quibus omnibuss et singulis dictis Pcus. Pateer frater Michael Font Sacro theologia Magister fundator proffatus Requirit et mandavit publicum confici. Instiumentum per me Franciscum Pages Notarium Infrascriptum quo fuerunt Acta Gesta et Secreta intusdictam ecclesiam Sanct Stephani de Montrasso Die Nono mensis Februari Anno, a. Nativitates Domini Millesimo sexcentessimo vigesimo Presentibus Obidem Me dicto Notario Intrascripto et pro te Aibus honora: biblius Antonio Cassa pronunch Bajulo Castr et terminorum de Palafrugell o et Nicholao Mancha Chirurgo diesi Castri ac alys in Multitudine Copiosa= Frater Michael Font sacro Theologia Magister Fundator proffasus manu propial. Siendo pues medio muy efficas para alcansar El dicho effecto el fundar y instituhir Confradias de la tal Santissima Devocion oficial. Approbo Ego [...] per Michael [...] im castro de Palafrugell Gerunde populatus dominus vtilits, proprietarius [...] y sobirania publicarum dicti castxi, vejus terminarunt [...]"

140

1637, Mont-Ras

Ordinacions de la confraria del Roser de Mont-Ras, ADG. Parròquia de Mont-Ras, Llibre de confraria del Roser, 1637-1904, fulls sols.

“Ordinacions de la confraria del Roser

Ordenam que todas las personas de qualsevol estat y condició que sian, poden entrar en essa confraria fentse escriure en lo llibre de ella per algun religiós de St. Domingo que tinga llicencia del orde o per altre persona que tinga facultat y asso sens obligació de pagar alguna cosa per la entrada, conforme declara Leo x en lo breu Pastonis drerni, y S. Pío 5 en lo breu Injunetra nobis inrarper

Ordenam, que cada confrare la semmana que reza un Rosari participa de tots los bens espirituals com son dejuni, oracio, pentitencias, sacrificis, y demes obras bonas, que per tot lo mon los confreres del Roser, com aproba lo mateix Leo x en lo breu citat. Y los Rm. Sen. De en ordre de Predicadors admeten a la participació de todas las missas, martiris, dejunis, oracions, disicplines, y oficis divinos, y de todas las demes obras bonas, que en tot lo (no es llegeix) fan los Religiosos, y monjas de ell, mennes que observen esta segona ordinació.

Ordenam que cada confrara rezia todas las semmanas una vegada, o moltas un rosari enter, conforme determina Clement en lo breu: ensi Temporalium cura, y Paulo 3 en lo breu: raninu gruir Pero se adverteix, que si deixa de resarlo, ni peca venialment encara que no guaña per aquella semmana las Indulgencias ni participa dels bens referits, pero si per legitim impediment no pot alguna semmana rezar, y fa que alguna persona rezia per ell lo Rosari, guaña las mateixas indulgencias, y gracias, y es admes âla participació del referit.

Ordenam, que si algun confrare vol rezar per la anima de algun difunt fentlo primer escriure en lo llibre de la confraria (ii any noi era), la semmana, que reza per ell un Rosari enter, participa en lo Purgatoir per modus suffragy dels bens espirituals que gozan los confreres vius. /

Ordenam, que en una confraria se celebren quatre aniversaris cada any per las animas dels confreres difuns: lo primer lo diumenge despres de la Purificació de a Na. Sa: lo segon despres de la Anunciació: lo tercer després de la Assumpció: y lo quart despues de Nativitat de Na. Sra.

Ordenam, que lo primer diumenge de cada mes se fasse una professó a la que puga acudir à ella mes gen. Han de assistir en ella los confreres ab los sans rosaris en las mans acompanyant devotament las Sra. Imatge de Maria Sma. Així mateix hi ha de haver professó son los dies de las principals festas de Maria Sma.

Ordenam conforme lo decret de Gregori 13 que comença: monet Apostolus que son los anys en lo primer Diumenge de O(ctu)bre se fasse una solemnissima festa ab lo títol del Rosari, la qual se rezia com à doble major ab nou lliçons en memoria, y agrahimnet perpetuo de la Maravellosa Victoria, que Deu nostre Sr concedí al Poble Christiá en un dia contra la armada del gran Turc la qual piadosament se creu fou concedida per los merits de la soberana sra, y per las oracions dels confreres del Roser, que aquell diumenge en aquella hora anaven per totas las parts ab la acostumada professó pregant per la victoria de la Iglesia, y dels catholichs.

Ordenam, que tots los anys se portia lo llibre de la confraria ahont se va en los confreres al convent mes prop de la orde de Predicadors; perquels lo prior o president los aprobía de nou cada any, firmant allí son nom.

Ordenam, segons lo breu de Gregori 13: Dudie siquide, que su en est Poble se fundava Convent del orde de Predicadors, se passia, y traslada en ell esta confraria ab tot lo present a ella, No obstant qualsevol alme conssesió en contrasí hagen tingut.

Ordenam , que se elegera un dia lo mes convenient en que tots los anys se ha de celebrar una solemnissima professó de Na Sra del Roser, posant en ella la seva Sta Imatge en señal de que esta Sta confraria se per mare y Patrona la Verge del Roser.”

Parroquial d'Olot

141

1793 ca, Olot

Copia de la Butlla de Fundació del 23 d'abril de 1592. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser.

“In nomine sactissimo et individuo trinitats Patris et filii, et spiritus Sancti, et ad laudem et gloriam beatíssima Virgini Marie domino nostra Piamque venerationem diví Patris nostri

Dominici sacri Rosarii Auctoris atque institutoris Fr. Hippolytus Maria Beccaria a Monte Regali sacro teologia Professor totius ordinis Predicatorum humilis Generalis Magister et Serenus Omnibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Quemadmodum Christiano perfectionis summam in unitate Christianorum invicem et ad christum reluti membrorum ad caput omnium perfectionum fontem consistere credimus ita ad illam adipiscendam optimum esse orationis medium natione et experientia pie edocemur. Modus vero Deum orandi secundum quem sacratissima Virgo Maria Mater Dei per centum quinquaginta salutationes Angelicas et quindecim, Dominicas orationes instar davidici psalterii colitur, qui Rosarium nuncupatur a Santissimo Patre nostro Divo Domino primum inventus et institutus, a summis Romanis Pontificibus successive ad devotam Patrum nostri ordinis intercessionem approbatur, privilegiis quoque maximis ac innumeris indulgentiis aliisque Apostolicis gratiis decoratus inter ceteros in Ecclesia inventos, ad hoc obtinendum nihil fallimur magnopere confert, nam propter hoc quod Beatissima Dei Senitrix cujus intercessio nobis perfectionem hanc impetrare potest ibi // trebius invocatur ipse quoque per se modus orandi si recte fiat quam facillime compendio illam consequitur dum Jesuchristi Salvatoris nostri vitam omnem per quindecim mysteria digestam meditando perturrere facit. Quo vos Christo dilectissimi et devotissimi Christi fideles Villa de Aulot Gerunden Diocesis Regni Catalonia pie considerantes et ad habendum augendum et conservandum predictum modum orandi confraternitatem Psalterii seu Rosarii suo invocatione beata Maria Virginis in Ecclesia S. Stephani dicta Villa et in Capella beata Maria de Rosario instituendi et ordinandi a nobis instantissime petivistis per interpastiam personam illustris D. Joannes Rossell Clerici tarraconensis vobis licentiam impartiti cum gratiis et favoribus opportunis. Nos igitur vestrae votis et piis petitionibus inclinati dictam Confraternitatem vic ut profectur instituendi Auctoritate Apostolica Nobis in hac parte concessa tenore presentium licentiam concedimus et facultatem accedente tamen consensu Ordinarium loci et dummodo alia similis societatis in eadem Villa rite prius instituta non fuerit. Eamque confraternitatem atque omnes utriusque sexus christi fideles in eadem recipendos ad gratias, privilegia et indulgentias quibus alia consimiles confraternitates in Ecclesiis nostri Ordinis instituta possunt recipimus et admittimus in vita partem et in morte. Admonentes ejusdem Sanctissimi Rosarii festum prima Dominica mensis octobris singulis annis in eadem capella celebrari debere juxta felicis recordationis Gregorii Papa XIII, decretum et institutum in gratiarum actionem praeferenda ac memorando victoria contra turcas ejusdem societati confratrum fuis precibus eadem die (ut pie creditur) ac auxilio, et interventu sacratissimo Matris Dominae nostrae impetrata atque obtenta. Cuius Societatis et capella capellanum deputamus modernum et pro tempore existentem dicta Ecclesia Rectorem, qui nomina et cognomina omnium christi fidelium in eandem societatem ingredi et devote recipi petentium in libro ad hoc specialiter deputato possit scribere recipere et admittere. Psalteria seu coronas benedicere; sacri Rosarii

mysteria (ut decet) reverenter exponere ac omnia et singular facere, quas Frater nostri in Ecclesiis nostris ad hoc deputati facere possunt et rite coonsueverunt. In diem Christi ejus conscientiam onerantes, ne pro hujus modi admissione, ingressu, scriptura et benedictione aliquid omnino temporalis lucri quomodolibet exigat, sed gratis hoc omnia prostet, quemadmodum ipsius pie societatis capitula havent et sanctiones uti etiam Nos in Dei cultum ejusque sanctissima Matris Dona // nostra gloriam et Christi fidelium salutem et profectum gratis accespimus et gratis damus et concedimus. Volumus autem et omnino observari jubemus quod in venerabili Icona dicta capella quindecim nostra redemptionis sacra mysteria pingantur, nec non pro hujusce concessions consentanea recognitione in eadem Icona Divi Patris nostri Dominici sacri Rosarii auctonis imago venerabilis flexis genibus de manu Deiparo virginis coronulas oraries accipientis similiter pingatur. Quod si secusfactum et neglectum fuerit presentes nostra litera vobis et successoribus minime suffragentur nulliusque sint roboris et valoris. Decernimus et declaramus postremo quod quandocumque contigerit frater nostros intus dictam Villam Ecclesiam obtinere, ipso jure, ipsoque facto ex nunc pro tunc absque nova declaratione sed presentium tenore dictam confraternitatem ac omnes indulgentias et privilegia eidem concessablata esse a dicta capella et pentius atque totaliter ad dictam nostram ecclesiam translata cum òmnibus bonis temporalibus dicta societati quomodolibet acquisitir.

Quam conditionem Parochi et officiales tam Ecclesia prafata ac confraternitatis admittere et manu propria subscribere teneantur. Quo omnia instrumento publico manu Notarii facto poni debet et explicaré. In nomine Patris et Filis, et Spiritus Sancti. Amen. Quibuscumque in contrarium facientibus non obstantibus. In quòrum fidem hisparentibus litteris offitii nostri sigillo munitis // manu pròpia subscripsimus gratis ubique et sempre.

Datum Roma in Conventum nostra Sancta Maria supra Minervam

Die XXIII mensis Aprilis anno Domini MDXCII Fra Hippolitus

Assumptionis nostra Anno Tertio

Lugar del sello – Reg

De mand. Rmi P. Generalis Magistrati Jacobus Squillius Flo (espai blanc) civis Romanus manu ppa in consueta curia de Sabellis pro pratio trium seutorum tantum scriptis ac pinxit. Coterum sciant omnes expeditionem Bulla gratis ubique et sempre fieri”

142

1764, 28 de juny, Olot

Fragment de la carta de Joan Thomas de Fontdevilla en referència a l'augment de la confraria fins a dos rosaris. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1912, full solt.

“[...] duplicant lo numero y aumentantlo fins al de tres centas personas que compondran plenament lo dos números, prevenint a VM que tot asso so passa a executar unit ab lo consentiment del Administrador secular y de algunes altres personas eclesiasticas, o seculars, que sien del numero de dita confraria, ab lo ben entès de que est ament de dits los números de ninguna manera sie en detriment de dita confraria, com y també de que las personas que admetran per a completar dits números sien de una abonada vida y que desitgen servir a Maria Santíssima [...] (*li demana que admeti a un tal Joan Blanch*)

Ab estas circunstancias y condicions, junt ab lo Adminystrador secular, y alguns altres individuos de dit numero podrà VM passar a fer lo ament de dits dos números, y pera que VM procebescant ab los acert, no sientisnats de altres, y sien permanents eixos dos números, so de // parer que VM junt ab los demes tinc insinuat fassen en lo llibre de dita confraria una Ordinacio, y ab ella declaren que de mon consentiment y donarlos las facultats sien necessarias en cas necessitessin passar a completes los dit dos números y executat tot asso en la ocasió ben vista a VM, se servirà remtre dit llibre y al peu de dita ordinació expressarà mon consentiment [...]”

143

1764, 22 de setembre, Olot

Augment de la confraria de número fins a dos rosaris complerts. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1912, fol. 27, 27v i 42v.

“En lo die 22 setembre 1764

Convocada y congregada la quinsena de la Confraria de Nostra Senyora del Roser, fundada en la Iglesia Parroquial de Sant Esteve de la vila de Olot en la sacristia de la mateixa iglesia y ahont ascisteren lo Rnt Don Ignasi Masbernat, priorista, Isidro Boxeda y Joseph Fabrega, Pabordes, don Pere Santaló, St Jaume Oliveres, Esteve Solanich, Joan Baptista Sunyer, Ignasi Masmitjà, Joseph Isamat y Pujol, Jaume Bassols, Pere Roquer, Joseph Anglada, Bernat Sigues, Ignasi Constans, com a amajor part, fou proposat per dit Con Ignasi Masbernat:

Que desitjant de vers ell donar un cabal compliment a sa Administració de Pabordres eclesiastichs de la expressada confraria, per cert y bastant motiu, no poch conciliatice de un bon ordre en lo numero dels confreres, y de la devoció del Roser de Maria Santissima, havia passat carta al Rpt. P. Prior del Convent de Sant Domingo de Geron, a fi que est se dignàs aprovar si convenia al proposit en que estava de duplicar al numero mencionat, suplicant li igualment, se servís interposar la sua autoritat y donar-li las facultats que necessitava per semblant ament o extensió, que havent dit Rnt. P. Prior fet una seria y madura relleccio sobre lo assumpto proposat, havia consentit a sas peticions, y ab tanta acceptació, que ab sa

carta de resposta, data de 28 Juny 1764 dir Rnt. P. Prior anima ab tota eficàcia la execucio de son projecte, donant-li peraço, totes las facultats necessarias y que ab estat finalment y ab las condicions previngudes ab la referida carta passava ell de consentiment de la quinsena // A fer la citda extensió admetent ab las serimonias acostumadas per confreres de número a las persones següents: [...]

Que junt ab los confreres antichs suman tres centas y trenta Personas, y componen plenament los dos números.

Y per major firmesa y permanència de la sobreescrita ordinació, determina dit Don Ignasi Masbernat se poras ella ab la deguda forma y en mans de dit Rnt P. Prior, perquè informat de don contingut, se servesca confirmarla ab la sua firma, y ab // Lo sello de la sua sagrada religió

Notari públic, escrivà de la confraria: Gaspar Clapera, perquè confirmi les informacions

Lo infra escit com a Prior del Convent de Predicadors de la present ciutat, aprobo y confirmo tot lo que”

144

1787, 16 d'abril, Olot

Augment de la confraria de número fins a tres rosaris complerts. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1912.

“Convocada la referida quinsena [...] se ha resolt lo següent:

Que en atenció de haverse proposat al M.R. P. Prior del convent de P.P Dominicos de Gerona Fr. Joan Pessafanner, de que per consoll de molts confreres de la present confraria del Roser que desitjen entrar en lo número de dita confraria , se allargant dit número fins al compliment de tres Rosaris complets y haver a esto condecendit dit Rt. P. Prior, com a par ab sa carta de 11 del convent mes y any, se ha passat a posant·o en obra y perso havent fet entendre a diferents dels pretendents los gestos que per dit fi se precisaven, y havent molts ofert la limosna o caritat que los ha dictat la devoció y possibilitat per costejar dits gestos, se ha resolt augmentar lo dit número fins a lo dit compliment de tres Rosaris complets, y per so que cada un dels Individus de dita quinzena, posia en llista los noms y cognoms dels que pretingan entrar, y los que donaran la caritat quiscun, a fi de poder veurer de est modo y traure lo calcul, si lo que se arplegant podrà o no abastar per los gastos que se veu se han de fer precisament augmentant lo Numero en fer banderes”

145

1762, 8 de setembre, Olot

Sobre la realització de la sagristia entre la capella de Sant Eloi i la Mare de Déu del Roser ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f.

“Convocada y congregada la quinsena de nostra Senyora del Roser lo dia 8 de setembre de 1762 en la Iglesia [...] //

Item los mateixos convocats ab intervenció de Eudalt Altmoyraria que es comicionat de la quinzena de St Aloy, estos junts se han resolt que en atenció de cedir las Obras de Sant Esteve un puesto que resta tres l'Altar de Sant Aloy, se haja de fer una paret tras lo altar (de ditas dos confraries pagant los gestos mitjament) y que per entrar a dit terreno se haja quiscuna confraria de ferse la porta de entrada per sas respectiva capella y per quant es necessari, ferse una finestra per il·luimar dit puesto, se haja de pagar també mitjament a gastos de ditas confraries y de est puesto pujan usar ditas confrarias igualment.”

146

1766, 22 de juny, Olot

Sobre les obres a la sagristia de Sant Eloi ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f.

“[...] Item que en atenció de tenir·se esperansa de aconseguir el poder·se fer una sacristia de St Aloy, degan pagar·se los gastos importara aquella, els fondos de dita confraria elegint per obras de dita nova obra fahdeora a Geronim Riera y Fransisco Vilar, desaner de dita quinsena, los quals degan cobrar los reddits de dita confraria per la satisfacio dels gastos de dita nova obra, havent de donar comptes y raho de lo per ells pagats y cobrat per lo fi expressat, per qual fi se·ls dona ple poder y facultat per executar tot lo referit.”

147

1766, 6 de juliol, Olot

Sobre les obres a la sacristia de Sant Eloi, proposta de disminuir els ciris per estalviar en cera. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f.

“[...]

Primerament se ha resolt que en atenció de havers de fer unes obras molt convenients y quasi nessessaries de molta utilitat a dita confraria, segons consta de resolució presa a vint y dos dies del mes de juny present any, se ha resolt y determinat se posian en obra ditas obras y com per elles no se trobian efectes vuy dia en dita confraria, han ofert los actuals Pabordres adelantar quinze lliures *Barceloneses* esto es set lliuras deu sous Bar quiscu, repartidores entre ells los quals la actual quinsena promet pagarlas dels efectes venceran de dita confraria, y si per la cobrança de elles fora necessari dilatar dita quinsena, se dilatara fins sian pagats dits pabordres, no sols de esta quantitat si també de altre quantitat que per dita obra se hagués

de menester, a fi de poder-la completar per major utilitat de dita confraria, y si per esto fos necessari disminuït una onsa de quiscun ciri, convé dita quinsena en que així se executia.”

148

1766, 5 d’octubre, Olot

Revocació de la decisió de disminuir els ciris. I menció del pintor Manuel Basil. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f.

“[...] primo atenent i conciderant haver-se resolt lo dia sis juliol prop passat disminuir una onsa de quiscun ciri, del que se donan als confreres que van a la Professo, y haver en asso reparat algun inconvenient, perço han resolt donar als dits confreres los mateixos ciris y ab lo mateix per que antecedentment se donaban.

Item se ha resolt que respecte de trobar-se Joan Prat, sabater, en una malatia habitual la qual no li permet poder assistir en las professons de nostra senyora, y altrament haver ell consentit que per esta raho se exoneras del càrrec de confrare y en atenció de haver Manuel Basil, pintor, demanat ab moltes pregarias que fos admès en lo lloch de dit Prat que ell de bona gana compliria dit puesto, Perço ab la representació que ha fet i dita quinsena ha inuit, esta en otorgar-li la petició y així essent votat com los demes que se admeten a ella ha quedat elegit y admès per ella en lo lloch de Prat.”

149

1768, 24 d’abril, Olot

Continuació de les obres de la sagristia de Sant Eloi. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f.

“Primerament se ha resolt que respecte de mirar-se de gran utilitat lo fabricar-se un paratge o puesto per convocar-se en totes las deliberacions la quinsea de dita confraria, y haver aconseguit de Paraula dels Pabordes de la confraria de San Aloy lo poder-se obrar en lo puesto ahont era ja destinat per ditas dos confraries, perço se ha resolt posar en obra lo que // sia nessessari per dit fi y com per lo present no se enconstria en dita confraria del Roser diner efectiu per lo que sia nessessari en ditas obras, convé dita quinzena per al present y fins hi haja en aquella diner, bestraure a tots los particulars de dita quinsena o quiscun de ells fins a la quantitat de tres lliures Bar [...]

y demes adornos, tot de un gran cost”

150

1763, 17 d’abril, Olot

Resolució presa per les despeses que suposarà la celebració de la consagració de l'església de Sant Esteve. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1740-1953, s.f.

“Altre convocació y congregació tingue la major part de la referdia quinzena lo dia 17 de Abril 1763 en la sagristia de la Iglesia Parroquial, y com a major part han resolt lo següent:

Primerament [...]

Item se ha resolt que en atenció de esperar-se en breu com lo die 4 de setembre del corrent any fer-se la *magnífica* funció de la concegració de la Iglesia Parroquial de Sant Esteve de la present vila, segons la resolució presa en la casa de la universitat de la present vila, y per dita funció oferir-se alguns gastos tocants a la dita confraria del Roser. Per esso se ha resolt elegir los sobre dits pabordes y junt ab ells los expressats Don Thomas Cos y Masmitjà y Francesch Bassols a fi de mirar los productes de la dita confraria y ells cobrar per lo que comvinga.”

151

1763, 4 d'agost, Olot

Resolució de realitzar una bandera gran per la confraria i de netejar el retaule i la reixa en motiu de la celebració de la parròquia. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1740-1953, s.f..

“Altre convocació y congregació tingué la major part de dita quinzena lo dia 4 de agost de 1763, en la sagristia de la Iglesia parroquial de la present vila, com a major part han resolt lo següent:

Que en atenció que als 17 de abril pròxim passat se resolgue per los pabordes y quinzena passats, que fossen comicionats lo *Magnífich* Thomas Cos y Masmitja y Francesch Bassols, Jauma Bassols y Pera Coromina per la direcció y cobranssa dels // efectes de nostra senyora del Roser, aplicant los dits afecctes per lo mes util y decoros de dita confraria, han vingut a be los pabordes y la quinzena actuals a confirmar los per lo effecte referit y dits pabordes y quinzena han vingut aber y deliberant de que se fassa una bandera de dita confraria gran, ab tot garbó, ab los gonfanons y adherents a elles. Limpiar y acomodar lo rataule y juntament ab la rexa, ab lo major lluïment possible, deixant la direcció a tot això a referits Comicionats y en atencio de que la direcció de tot lo expressat demana temps per cercar los medis necessaris; persso se ha deliberat també que queden tant los dits pabordes y comicionats com dita quinzena se resten fins, y atant estiga dita confraria desobligada dels gastos se ocasionaran y se miran fahedors.

Tambe se ha resolt que aventies deliberat donarse aquelles 30 ll que tots anys se constuman donar per la festa de dita confraria als pabordes de ella, persso han vingut a be dits pabordes actuals cedir aquesta a favor dels referits comicionats, obligant-se estos a subministrar lo que

sia necessari per las festes a fi de fersse ab aquell medi menos costos, y que sia de decència de dita confraria y aixís mateix lo que sia necessari per lo lluïment del altar y festes esperan de Sant Esteve”

152

1787, 23 d’abril, Olot

Resolució per fer tres banderes. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1912, s.f.

“Convocada la referida quinzena en que han acudit [...] se ha resolt fer las tres banderes en lo modo següent, a saber nou cannas han de ser per cada bandera y del color corresponent, e igualment sinch canas de cordó an las borlas corresponents de punt de guarpa al tacó y flocadura torta, y carbasseula y dos paretas capiculadas en cada cordó y los dos cordons xichs al sim de cada bandera ab las borletas corresponents treballades com las ditas quals cordons y borles se entén per cada bandera, que son unes de verdes, una de carmesina y una de blanca, quals tres, quatre tres especies de cordons, flocadura y demes expressat se ha encarregat y obligat fer y compondrer a Joseph Vila, Passamaner ab lo expressat pacte y condició, que sie libero y facultatiu a dita quinzena el fer visurar y regonexer dita feyna per la persona o persones, que be los aparexera y se ha ajustat”

153

1787, 10 de maig, Olot

Resolució per fer tres figures per posar a les banderes dels misteris; per fer els vestits dels portadors, i del sortegi per portar les banderes. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1912, s.f.

“Convocada la referida quinzena que han assistit [...] com a major part han resolt [...] Se ha resolt que per cada una de las tres Banderas sobre ditas se fassa compondrer una figura corresponent per posar al cim de estas, esto es per la verda corresponen als misteris de Goitg, un Angel ab son lliri a la mà en forma de quant porta la embaixada a Maria SS, en las Vermellas la figura de Christo Senyor nostra de quan feya oració en lo ort ab lo angel en lo calze a la mà, y en la Blanca per los Misteris de gloria la figura de Christo Senyor nostra de quant resusità, ab una bandereta corresponent que tot sie al·lusiú als misteris que es representan.

Item que se fassen sis ropatges per los sis miñons que an de portar los cordons en las ditas tres Banderas y per so y ditas Banderas se ha fet comissió a dit Pere Costa Quintana

Item se ha resolt que per portar las ditas tres Banderas se extragan tres de la bolssa dels que quedaren a lochs y que los que iscan vagen per son ordre. Y an exit lo primer per la bandera

Verda Joseph Roura Salabert, lo segon per la bandera vermella Francisco Bellapart y lo tercer per la Bandera Blanca Anton Reigt Pergamynaire”

154

1783, 21 de setembre, Olot

Obres al teulat de la capella, que es subvencionin amb els diners de les teies. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f.

“[...] Se ha resolt que per lo Roser del octubre no se donga teya per lluminaria a ningun y que son equivalent servesca per fer un adop necessari al teulat de la capella de dita confraria de Nostra Señora del Roser”

155

1787, 29 de juny, Olot

Sobre les pluges que cauen sobre el retaule i la saleta ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la confraria del Roser, 1760-1953, s.f.

“Convocada y congregada la quinzena de la present confraria en que han acudit lo [...] se ha resolt lo seguent

[...]

Item respecte que per la inconstància del temps en ocasió de plujas, se experimenta que cau molta aygua en la volta sobre la present saleta y retaule, de modo que tot se mlabarata: lo dit ertaula y saleta, y que perço del donant providència puntual, per compondrer y fero ab lo refors y duracio possible, pereso se ha resolt que los dits acutals Pabordes de lo que sòbria de las entrades de lo que han donat los individus que an entrat per lo aument del numero, que se ha fet est any, pagats los gastos que se han ofert, ho empleen per ditas obras y si per esto han de bestraure alguna cosa que a la fi de sa // Pabordaria, no fossen enterament reintegrats continuan en sa Pabordaria fins a son enter compliment.”

156

1791, 22 de juny, Olot

Memorial on es demana al Vicari General que decideix qui ha de ser el prioirista de la confraria, ja que ningú no vol exercir com a tal. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1912.

“Copia de un Memorial presentat al Vicari General

Los protectores de la comunidad de Preberes de la Iglesia Parroquial de Sant Esteban de la Villa de Olot, con la devida veneracion esponen a V. R. que con la fundación de la *cofradía* del Rosario de esta misma Iglesia, concedida en el año 1592 por el R. P. General de P.P. Predicadores el *Ilustrisimo y Reverdendisimo Señor* fr. Ipolito Maria, se dan todas las

facultades correspondientes, un Prebero de esta *comunidad* como se puede ver en los libros de dicha *cofradía*, y habiendo dificultad en el año 1766 en hallarse alguno que quisiera libremente aceptar este encargo, fue preciso a la *comunidad* tomar resolución, de la que se remite copia a V. R. al presente, el Residente mas antiguo que no a servido a este oficio y que se sigue inmediatamente al que lo servirà, es el *Reverendo Francisco Camps*, domero, y a este se sigue el *Reverendo Genís Vila Tarradas*, Prebero, el primero pretende estar exento de este oficio por no haver memoria que otro Parroco lo haya servido, pero hemos reparado, que desde el año de la dicha resolución hasa el presente, no ha venido al caso en que por la orden se previene en la misma haya correspondido a Parroco alguno, y anteriorment a este resolucion no se observava rigorosamente este orden hallandosse regularment quien libremente lo aceptaba. La misma orden del torno se observa en la Pabrodía de Corpus de la que no se exime Parraco alguno: En el segundo se resiste amor del insiunado motivo de ser mas antiguo el domero por allarse ya la edad avanssada, y que por aver servido el referido empleo // liberemente y por devoción el Presbitero anterior por espacio de algunos años se ha passado ya el torno.

Con estas dificultades muchos días hace esta sin Priorista esta cofraria con bastante nota del Pueblo y sus servidores los Portectores, con repetidas instancias de los Pabordes seglares y otros devotos de la referida cofradía para que demos las correspondientes providencias para que no falte el dicho Priorista quien sirva este oficio, diciendo todos los días el Rosario en la Iglesia Parroquial como se ha acostumbrado, bendiciendo Rosarios siempre que convenga, alistando cofrades, presidiendo las Juntas y los demas que sea peculiar de su oficio, todo lo que no preciva a gasto alguno.

Por lo que no hemos vistos precissados a recurrir a V. R. y suplicarle se servido declarar lo de si agrado, paraque no falte dicho Priorista y puedan obrar los Protectores y *comunidad* con la rectitud y acierto que desean en este asunto y en todos los del agrado de V. R., favor y gracia que esperan logran los sulpicantes del zelo y buena ley de V.R.

Olot a 12 de julio de 1793

Dr. Francisco Fluvia *Presbitero*

Don Ignasi Serra Pro y Pror

R. Joseph Castello *Prebere* y Pror

R. Nicoleu Serra *Presbítero* y Pror.”

157

1793, 17 de juliol, Olot

Resolució provisional sobre l'elecció del priorista de la confraria i referència als temps "calamitosos" quan cal protecció de la Verge. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1912.

“Decret de dit Memorial

Gerona, a 17 de juliol de 1793

Sin embargo de que la resolución se acompaña, esta sujeta a varios inconvenientes, por aora y hasta se arregle la elección de Prior de esta cofradia, en major forma es guardara aquella, y entrara a servir el cargo de Prior el Reverendo Genís Vila y Tarradas, quedando exonerada en concideracion a las prescisas ocupaciones de la cura de Almas el cura domenro. La Comunidad debe aplicar el mayor cuydado y esmero en el momento de una devoción tant recomendada por los Papa y nuestros soberanos, siendo poco edificante la repugnancia que se nota en admitir quel cargo especialmente en unos tiempos tant calamitosos y en que tanto necessita la Nación Española de la protección tant declarada de la SSma. Virgen acia ella.

De Tobia V. G. Y Off'

158

1804, 10 de maig, Olot

Resolució per la realització d'un tabernacle nou. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria, 1760-1953. s.f.

“Convocada la quinzena de Nostra Senyora del Roser ha hont han estat presents lo [...] y se ha resolt confirmar los actuals Pabordres y dexeners per altre any consecutiú, a fi de fer un nou tabernacle per major lluïment de las Professons.”

159

1805, 1 de juny, Olot

Resolució per la realització d'un tabernacle nou. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria, 1760-1953. s.f.

“Convocada la quinzena de Nostra Senyora del Roser ha hont assistit y han estat presents lo [...] se ha resolt lo següent:

Que havent los Pabordres ajustats los comptes al present any, se ha determinat que en cas es·faltan alguna cosa dels gastos ocorreguts per lo nou tabernacle que se ha fet, pagarà cada un dels Individus de la quinzena lo que corresponga”

160

1806, 16 de febrer, Olot

Llegat de Joseph Torrent d'un calze, patena, cullereta i capsa de cuir a la confraria del Roser, i referència a la imatge de plata del Roser ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1760-1953, s.f.

“Convocada y congregada la quinzena de la confraria de Nostra Senyora del Roser en la saleta de la mateixa ha hont tenen acostumat a convocar-se y congregarse per tractar y resoldres los negocis y dependències de dita confraria, en la qual convocada han assistit lo Rt.

Joseph Mercé, Prebere y Prior, Alexandro Armanguer, Paborde, Dn Ignasi Nola y Juliá, dezener militar, Esteve Costa, Miquel Costa y Gassias, Joan Prat y Pont, Joan Juliá y Camps, Rafel Pabera, Fransisco Noguera, Miquel Mas Dexaxars, Agustí Roca, Ramon Feixas, Ramon Casas, Jaume Torras y Argues, y Joan Alzina, se ha tractat y resolt lo seguent [...]

Item en atenció que lo Reverent Doctor Joseph Torrent, Prebere y beneficiat de la Parroquial Iglesia de Sant Miquel de la ciutat de Barcelona, ha deixat y llegat a la present capella y confraria de Nostra Senyora del Roser, // fundada en esta Parroquial Iglesia de St Esteve a la villa d Olot un calzer de plata dorat ab sa Patena y collereta y ab la capsa de cuyro, que te per major conducció, tot lo que han entregat Ignacia Montada y Bach, y Maria Cos y Bach, nebodes y hereves de dit Rt. Dr. Joseph Torrent, Prebere, al Reverent Joseph Mercé, Prebere y beneficiat de esta parroquial Iglesia, com a paborde prior que se encontra ser en lo corrent any de la sobre expressada capella y confraria de Nostra Senyora del Roser, qual calzer, Patena y collareta, junt ab dita capsa de cuyro, ha presentat y fet patent lo dit Reverent Joseph Mercé als sobre anomenats pabordres y quinzena; y han resolt tots unànime y conformes acceptar com es efecte han acceptat lo referit calzer, patena y cullereta, junt ab la capsa de cuyro, y que tot se tinga ben conduit y guardat en lo armari ahont esta conduïda y guardada la Imatge de plata de Nostra Senyora del Roser de la mateixa confraria y que dits pabordres, fassen y firmen lo corresponent recibo a favor de las anunciades Ignacia Montada y Bach y Maria Cos y Bach com a nebodes y hereves sobre expresadas, qual recibo feren los pabordes al tenor seguent.

Los baix firmants com a Pabordres de la confraria de Nostra Senyora del Roser, fundada en la Iglesia Parroquial de Sant Esteve a la Present Villa de Olot, confessam y regoneixem haber rebut de Ignacia Montadas y Bach y de Maria Cos y Bach, nebodes y herebas del Rt. Dr. Joseph Torrent gloriós Prebere y beneficiat de la parroquial Iglesia de Sant Miquel de la ciutat de Barcelona, lo calzer, patena y collereta de plata ab la capsa de cuyro, que te pe major conducció que lo predict Rt Dr Joseph Torren ha deixat y llegat a la sobredita confraria del Roser: Y peraque constai ahont convinga fem y firmam lo present en esta dita Vila de Olot:

Joseph Mercé Prebrese y Prior

Alexandre Aumanguer, Joan Juliá y Camps, pabordres.”

161

1830, 1 de juny, Olot

Carta a General dels dominics per demanar que sigui el semaner el que exerceixi les funcions religioses de la confraria; que el beneficiat sigui el Prior de la confraria; que no s'hagin d'enviar els llibres de confraria als convents de dominics. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1740-1912, s.f.

“Copia de las Preces presentades al Excelentíssim y Rm General de PP. Dominics o Preicadors per lograr las tres gracias que contenen y concedí

Traducció del Llatí al català e las sobraditas preces y decretos

Exm Y Rm. Pare Miquel Sargatal y Sala Prebere y Beneficiat de la Iglesia Parroquial de Sant Esteve de la Vila de Olot en lo Bisbat de Gerona, y en est nom Prior o capellà de la Confraria del Santíssim Rosari de dita Iglesia, ab molta humilitat suplica de V. P. *Exel·lentíssima* que se digna a declarar:

1. Que lo vicari semmaner, y no lo antiquior, tinga las facultats concedides al antiquior per V. P. Exma. per respecte de la referida confraria, perquè es mes util que lo semnaner y no lo antiquior las puga exercir

2. Que lo beneficiat com es de costum, sia lo Prior o capella de tal confraria, y no lo Parroco, perquè los Beneficiats son los que desempeñan sempblant carrech, y no los parrocos, lo que ab lo motiu de son ofici parroquial se desentenguessin o desobligasen de ell; a pesar de que la Butlla de la Fundació dada per al Predecessor de V.P. Exma menciona al Parroco y no al beneficiat, de qual mudansa no se ha trobat escriptura alguna.

3. que la dita confraria no quedia obligada a enviar a Vich o Gerona de tres en tres anys com poch ha se ha dit al suplicant, debia ferse o era necessari, los llibres dels confreres y confrasses perquè sian agregats al convent de PP Predicadors mes cerca, o perquè se firmia en los mateixos llibres, o los auto- // risia lo Prior de un o altre de dits convents, perquè los confreres pujan guañar las Indulgencias y ferse participants dels demes favors y gracias concedits a la confraria del Santíssim Rosari; y aixis que bastia que los capellans que ara son, y per a temps seran de la dita confraria, se firmian als llibres de la mateixa confraria perquè altrement es cosa difícil y pesada, pues que lo suplicant ha experimentat que ab lo espay de cinquanta anys o tal vegada mes, semblant diligencia se havia fet una vegada tant solament Totas las quals coses seran agradables a Déu segons pensa, y profitoses a las animas dels confreres y confrasses.

Olot a 1 de juñ de 1830.

Exm Pare Miquel Sargatal y Sala, Prebere.”

162

1830, 18 de juny, Madrid

Aprovació de les declaracions ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la confraria del Roser, 1740-1912, s.f.

“Decret,

Madrid en lo convent de Predicadors de Sant Thomàs de Aquino, a 18 de Juñ de 1830

Aprobem las declaracions proposades per lo suplicant, y ordenam que de aquí al devant sian observades

F. Joaquim Briz Ntre del ordre

Per disposició del Ex. Y Rem Mestre d General del Ordre

F. Visens Sopena Mestre Prior General del mateix ordre y soci”

163

1833, 21 de maig, Olot

Resolucions per fer tres penons amb tres figures dels misteris de goig. ACGAX, Fons de la parròquia de Sant Esteve, Llibre de resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1953, s.f.

“Convocada la dita quinzena del a confraria de Nostra Senyora del Roser la que se acostuma a Convocar·se tots los anys despues de la Festa del Roser per la elecció de pabordres y demás empleiats de ella, y en dita convocació han existit los següents [...]

Han resolt que en atenció de alguns gastos que dita confraria tenia que costejar principalment en la construchció de la tomba en lo campo santo, han resolt que se cadasen los individus de dita 15a, com igualment los demes empleiats de dita confraria, y en esto ha demanat lo *Senyor Prior* que en atenció que dita confraria tenia dos pendons dels primens misteris de goig del SSm Rosari , que ell predicaria de base en la Novena y festes del dos Rosens, y que sent ell esta gracia que la confraria ne costejas dos, y ell ademes de lo sobredit, ne costejaria un que ab est medi ne tindria la confraria los sinch dels sinch misteris de goig del Santíssim Rosari, tot lo que ha cadat aprovat per dita convocació, de lo ques fas fe, jo Fèlix Sargatal y Sala, secretari”

164

1839, 20 de juny

Document amb la llista d'obligacions i tasques de l'andador. ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve, Llibre de Resolucions de la Confraria del Roser, 1740-1912, s.f.

“Las Hobligacions del Andador Joseph Clotet, andador de la confraria de Nostra Señora del Roser de esta present Vila de Olot

Capítul 1r. Guarnir y desar lo Tabernacle, traure y desar las banderes y la cera per fer les professons que acostuma a fer dita confraria.

Capítul 2n. Fer los publicats dels Primers diumenges de cada mes, dels dos Rossens, per Sant Domingo, per la Asumpció de Nostra Señora y per lo dia de la cèdula y preparar y desguarnir lo Altar per la funció en lo dia de la cèdula y captar en dita matinada en la capella de Nostra Señora del Roser

Capítul 3r. Assisiti als Combregans, treure el talem, pendó y cera per los caps de casa y tota la família, y assistir als enterros y albats tan de la vila com del terme sens paga sols cobrerà

la publicata y se li derà cada any dos ciris de sis unsas per dexar als agonissants de dita família

Capítul 4t. Hobligats a sortir ab los Pabordes quan ells vulguian sortir per recullir las pagas dels atrassos de la Dessenas, ajudar a guarnir als Pabordes la Capella lo dia de cap de Hoctava de corpus, ab hobligació de fer y complir tot lo seu encarrech de Andedor de dita confraria y cobran per son treball o salari bint lliures, dich 20ll en moneda barcelonesa cada Any

Tot lo dalt dit acordat la quinsena lo dia 20 de juny de 1839”

Parroquial de Palafrugell

165

1610, Palafrugell

Ordinacions de la confraria. ADG, Parroquial de Palafrugell, llibre de confraria, Roser, confreres, 1847-1871

“Copia de las constitucions estan continuadas en lo llibre primitiu de la Confraria de *Nostra Senyora del Roser*

A honra y gloria de Nostre *Senyor Déu Jseuchrist*, y de la *Sanctissima*, y humil verge *Maria mare sua* y *Advocada nostra*, y per conservació y augment de la *Santíssima devoció* y *Confraria de Nostra Senyora del Roser* fundada en la Iglesia Parroquial de la present Vila de Palafrugell. Jo Fr Miquel Font del *Ordre de Predicadors*, Mestre en *Santa Theologia* conventual en lo Monsatir de *Sant Domingo* de Gerona ab especial comissió, y facultat plenissima, de la qual consta en lo acte precedent, he ordenades las següents constitucions pera la confraria del numero de *Nostra Senyora del Roser* fundada, y de nou per mi instituida a 25 de mars die de la *Annunciació de Nostra Senyora del any 1610*.

Constitucio primera

Primerament se ordena que en memòria honra y veneració del *Santissim Rosari* o *Psaltiri de Nostra Senyora* sian elegidas 165 personas honradas y abonadas de aquest poble. Las quinse en veneració dels 15 P^a N^a, i les 150 en veneracio de las 150 ave M^a que conté lo dit *Rosari*, o *psaltiri de N Sra* repartides en 15 desenes, y estos 165 homens seran y faran la confraria del numero de *Nostra Senyora del Roser*.

Constitucio 2.

Item se ordena que la administració de las cosas de dita confraria toca y pertany a tot lo numero dels 165, homens, los quals estan escrits en lo present llibre despres de les presents constitucions, de manera que sempre que se aja de tractar alguna cosa grave, y de importancia ha de ser convocat de ordre del Prior y Pabordes de la confraria tot lo numero o la major part de aquell, y se ha de estar a lo que la major part dels que s trobaran en dita

congregació resoldran y determinaran declarant esser coses graves, y de importancia solament quant se aurà de tractar cosa en que se atrevesse interes de 50 ducats, de las demes coses empero tocara la resolució ab consell estret o a la major part de aquell, entrevenint en lo dit consell estre de dita confraria lo Prior de aquella, lo sacristá de la prseent Iglesia, los Pabordes, clavari, y la quinsena, es a saber, les 15 persones que estan assenyalades en lloch de primer numero. Declarant, que esta quinsena no se ha de mudar sino per mort de algun de ells, y quant morirà algú de dita quinsena, o algú dels confreres del numero, no sia admés altre en son lloch, sino es ab concentiment del consell estret de dita confraria o de la major part de aquell

Constitució 3

Item se ordena pera que les professons de *Nostra Senyora* se fassen ab major Solemnitat y Devoció que se hajan de fer 165 ciris los 55 tots de cera blanca llisos, en memoria dels sinch misteris de goig, los altres 55 de cera vermella en memoria dels sinch misteris dolorosos, y los altres 55 de cera blanca pintats ab ses vies de or, en memoria dels sinch misteris de Gloria. Dels quals los 150 han de esser tots de un per, y lor restants 15 la mitat majors. Y estos ciris han de aportar los confreres del numero en les Professons que·s faran en la forma que está ordenat en la constitució següent. Mes se ordena que·s fassen quatre atxes de cera blanca peraque en les professons bajan al costat de la Imatge de *Nostra Senyora*, y estas atxes se procuren fer lo mes prest sie possible.

Constitució 4

Item aprobam, y en quant dos menester de nou confirmam la lloable y Santa Conseutut que·s te en esta Iglesia de fer dir cada Dissapte una Missa cantada, y los Goigs en lo Altar de *Nostra Senyora* del Roser, y fer festa y Professó Solemne en los primers Diumenges de maig y octubre, en lo qual primer Diumenge de octubre han de tenir Sermó y procurar vinga Predicador del ordre de Sant Domingo conforme ses fet y acostumat sempre [...] ¹⁰⁵⁹

Y peraque en las constitucions de esta Santa Confraria fetas ab autoritat Apostolica se mana que la principal solemnitat de esta Santa Confraria sia feta, y celebrada en lo die de la Annunciació de Maira Santissima, que es a 25 de Mars, lo qual die la Iglesia celebra la Encarnació del fill de Deu, quant per obra del Esperit Sant se feu home, en lo ventre Viginal de la Sacratissima Verge Maria, que es lo primer Misteri de Rosari, inseguint la ordinacio Apostolica se ordena, que lo dit die de *Nostra Senyora* de Mars se fassa festa Solemne de *Nostra Senyora* del Roser en esta forma es a saber, que la vigilia, y dia de dita festa a les hores acostumadas se toquen las campanas ab la solemnitat ques acostuman de tocar en les festes mes principals del any, a la vigila al tart se digan Completas solemnes ab los goigs de *Nostra Senyora*, y lo dia següent se diga la Missa Major de la Annunciació ab la mateixa

¹⁰⁵⁹ Paper esquinçat

solemnitat que's fa lo die de Pasqua, y despres de dinar (sino caura en Diumenge) se digan vespres solemnes á las dos horas, y despres se fasse Professó per los llochs, y ab la mateixa solemnitat que's fa los primers Diumenges de Maig y octubre, y á estar tres professons, es a saber, a la del dia de *Nostra Senyora* de Mars, y a las dels primers diumenges de Maig y Octubre han de assistir tots los confreres del numero ab tota la lluminaria ordenats devant lo Clero, repartits en quinse dezenas en forma de Rosari, tots ab sos ciris encessos y Rosaris en les mans, de modo que primer vayan la sinquantena dels ciris blanchs, despres la dels vermells, y derrerament la dels daurats, y a las altras professons ordinarias que's fan los primers Diumenges de cada mes haja de assistir una sinquantena de modo que un diumenge isca la sinquantena dels ciris blanchs, altre las dels vermells, altre la dels daurats, y aixi consecutivament; y si apareixerà als Pabordes, ab consentiment del Consell estret de dita confraria que á los professons del *Santíssim* Sagrament que's fa lo die de Corpus hisca tota la lluminària sobredita, o part de aquella se deixa á llibertat, y arbitre de aquells. Volent tambe que pera major solemnitat de dita festa se procure musica de ministrils lo die de *Nostra Senyora* de Mars quiscun any, conforme se procura al Maig y Octubre, ab tal enperó que nos paga ballar poch, ni molt lo dit die de *Nostra Senyora*. Y acerca de esta festivitats se declara que si se esdevindrà caure lo die del diumenge de Rams o de alli en avant, sia transferida al Diumenge de la octava de Pasqua, vulgarment dit de Pasquetas, ab tota la solemnitat dalt senyalada, y als preberes de dita Iglesia sia donada la charitat per la Professo completas, goigs, y altres servituts, que se'ls acostuma donar en maig y octubre respectivament

Constitució 5

Item per quan los confreres de esta Santa Confraria en vida gozan moltas gracias, indulgencias y perdons, porque despres de morts gozen tambe algun benefici, fruit y sufragi se ordena que lo endemà de les sinch festes principals se *Nostra Senyora*, que son la Purificació, Anunciació, Assumpció, Nativitat y Concepció, y lo endemà dels primers Diumenges de maig y Octubre se celebre en cada un dels dits set dies, si inpedit no sera, y si inpeti será, lo primer die no inpedit, un Solemne Aniversari per les Animes dels Confreres difunts, al qual hagen de assistir y estar presents tots los confreres del numero, que no tindran legitim impediment, y pregar á *Nostre* Señor per les animes dels confreres difunts, y perques sapis quant se celebraran dits aniversaris los Pabordes de la confraria tindran cuidado de fer-ho pulicar lo Diumenge antes en la missa major, o altrement com millor los apareixerá: Volent que a casa hu dels Preveres de la present Iglesia que assistirà a dits aniversaris si donada la Charitat que en semblants Aniversaris se acostuma donar.

Constitucio 6

Item ordena, que quant morirà algú dels confreres del numero ajan de acompanyar lo seu cos 15 confreres ab ciris ensesos, entre los quals ha de aver sempre almanco un Paborde, y però

quant se morirà algun confrare lo Prior de La Confraria avisarà a hu dels Pabordes y ell farà avisar per lo Andador de la confraria als altres 14: auran de acompanyar lo difunt, y no sian negligents los confreres, ni rehusen de facil complir esta obra de misericordia conciderant que de la manera que ells o faran, permetrá Deu que's fassa ab ells quant sia vinguda la sua hora, volent també que dels bens de dita confraria sia celebrat un Aniversari dels Ordinaris o comuns per Anima de dit confrare difunt lo primer die ques pugua fer.

Constitució 7

Item se ordena que per sustentació tant dels carrechs y gastos dalt mencionats, com tambe per los altres ques oferian y per augment de la confraria, cada confrare dels del numero haja de pagar un diner cada dissapte, o dos reals quiscun any, tots junts o ab pagues del modo que mes comodo li será, y per so lo clavari de la confraria al qual tocarà rebre tot lo diner en entrar clavari copiarà del present Llibre en un full de paper tots los noms dels confreres del numero, per poder fer los senyal en dit paper del que cada confrare pagara, y al cap del any assentara tot junt lo que aurà cobrat en lo present llibre del modo que mes abaix está ja comensat, y sempre y quant algun confrare passarà un any sens pagar se ordena que sia tret del número, y en son lloc sia posat latre á coneguda del consell estret de dita confraria.

Constitucio 8

Item per la bona administracio, conservacio y govern de dita confraria, tant en lo Espiritual, com en lo temporal, se ordena , ques haja los següents oficials. Primerament, un sacerdot des propietaris que resideixen en la present Iglesia, lo qual sia Prior y cap de dita confraria, y pugua beneir los Rosaris, y escriure a la confraria, y fer tot lo demes que als Priors de dita confraria legitimament instruïts competir fer, que en virtut de la present constitució sols dona poder, y facultat per dits efectes. Mes ha de aver tres Pabordes, dos casats y lo tercer fadrí, al qual tocarà aportar la Bandera en les Professons de *Nostra Senyora*. Item ha de haver un clavari, al qual tocarà rebre tot lo diner, que de qualsevol manera entrarà en la confraria, en la forma y modo que baix se senyalarà. Mes ha de haver dos vergués que vajan devant, al costat de la Bandera ab ses bares blanques y una imatge de *Nostra Senyora* del Roser al cap de lles, y finalment ha de haver un Andador lo qual servirà per lo que será menester a ordinacio dels pabordes de la confraria. y tots estos oficis han de ser annuals y mudarse ab la forma que baix se donara exceptat lo andador lo qual durarà tant, y tant poch com lo consell estret de dita confraria voldrà, y perque la dita confraria del numero de *Nostra Senyora* del Roser sia fundada, y instituhida ab la forma y modo que's deu, yo susdit Fr Miquel Font, mentre en *Santa Theologia*, y fundador de dita confraria per la auctoritat que tinch en prsencia y ab consentiment del consell estret de dita confraria apuntat en la cambra de la Almoyna de la present vila de Palafrugell nomen, y senyale los oficials següents.

Primo el *Senyor* Mossen Sebastiá Barceló Sacristá de la present Iglesia anomine per Prior de la confraria, y per Pabordes Salvador Marques del Portal, Montserrat Fina de Armadas, y

Pere Riera fadrí , fill de Sebastiá Riera. Y per Clavari Joan Prats Barrilen de la charitat, declarant que lo Prior, y Pabordes ara senyalats no hayen de comensar sos oficis fins al segon diumenge de maig propvinent, sino que de assí a les hores han de fer los oficis Prior y pabordes que vuy son, però lo clavari ha de comensar son ofici ja desde are, y durarà tot lo temps que duraran los pabordes dalt senyalats, que será des del segon diumenge de Maig prop vinent a un any. De Andador, y Vengués los pabordes susdits, junt ab los que vuy son ne assenyalaran.

Constitució 9

Item se ordena que lo segon diumenge de maig del any 1611 y despues successivament quiseacun any dit die, o si aquest sera inpedit de algun legitim inpediment, o porque no se trobaran en la junta de tres parts de la quinsena les dos, altrement lo Diumenge següent que sessarán dits inpediments, se muden los susdits oficials en seta forma; que juntat tot lo consell estret de la confraria o almanco de tres parts les dos de aquella per ordre del Prior, y Pabordes, en lo lloch que·ls panexerá mes acomodat lo Prior nomenarà un altre sacerdot dels propietaris que resideixen en la present Iglesia, pera que li succehesca en dit ofici, y porque es cosa Iglesiastica, y de Jurisdicció espiritual se declara, que dita nominació toca solament al Prior que acabarà sens aver de passar per vots del consell estret, sino que per virtut de dita nominacio, y de la present constitució ipso facto sia Piror, y tinga tot lo poder y facultat que en la constitució precedent está donat al Prior de dita confraira. Declarant també que lo dit Prior no pot substituir, ni cometre a altre lo beneyr los Rosaris ni escriurer a la confraria sino que ell per si mateix ho ha de fer, y en cas que ll estigues legitimament inpetid, o absent, durant dit inpediment, o ausencia se ordena que son predecessor en dit ofici puga fer lo susdit per si mateis, y si aquest tambe sera inpedit, o ausent, lo mes ultim que será estat Prior fassa dit ofici de manera que semore hi haja Prior, y Cao en dita confraria; y aixi mateix se declara, si si esdevindrà que lo Prior de dita confraira morirà durant lo any de son priorat son predecessor, es a saber aquell que derrerament será estat prior antes que ell, sia Prior tot lo restant del any, y en tot, y per tot fassa lo que avia de fer lo prior mort.

Despres los Pabordes anomenaran cada hu, un paborde, peraque li succehesca en son ofici, y aixi mateix lo clavari, y aquestos han de esser aprobats per lo consell estret o la major part de aquell per vots secrets del modo que jo los fin votar los Pabordes y clavari instituhits en la constitució precedent, declarant que sian del numero, exortant, y encarregant que procuren nomenar peronas bene escritas les quals pugan be y degudament correspondrer a sos oficis, y asso sels encarrega sobre ses conciencias.

Constitució 10

Item se ordena, que tot lo diner que de qualsevol manera entrarà en la confraria , se haja de depositar en poder del clavari de dita confraria, y de tot se haje de portar compte en lo present llibre, assentant a una part las rebudas, y en altre los gastos, y han de esser escrites ditas

partidas de ma del Prior de la confraria, las rebudas sotaescritas de ma del clavari, y les pagues de ma de aquell que rebrá lo diner, y lo present llibre haja de estar tancat en la caixa de la confraria les claus de la qual han de tenir los pabordes, y á la fi del any los dits pabordes, y clavari donaran comptes als pabordes, y clavari que entraran nous, entregant en poder del clavari nou tot lo diners que s trobarà de comptes, declarant que lo dit clavari no pot pagar, ni gastar cosa alguna sino ab polissa, o consentiment dels Pabordes, o de la major part de aquells

Constitució 11

Item se ordena que quant algu del numero per esser Paborde Jurat, o per qualsevol altre legitim inpediment no podrà aportar lo ciri que li toca en les professons, ho haja de encomanar a altre, que l aporte per ell, de manera que noy falta

Constitució 12

Item se ordena que los Pabordes de dita confraria assenyalen tres persones que vajan ab ses vares per lo mitg de la Professó tenin compte de que los confreres vajan ben ordenats, y ab la decencia y devoció que conve; declarant que dites tres personas han de anar quant hixirá tot lo numero, y quant hixirá una sinquantena basta vaja una de ditas personas

Constitució 13

Item se ordena que lo dia de la Annunciació de *Nostra Senyora* y lo primer Diumenge de cada mes lo Prior de la confraria mentras se diran vespres y despres de la Professó una estona haya de tenir una taula parada en la Iglesia ab ses tovalles y Palit y en ella la Imatge xica de *Nostra Senyora* del Roser ab dos candaderos ensesos, y ell estiga allí sentat pera benehir Rosaris, y escriure a la confraria y rebre los diners dels confreres del numero, si algu voldrà pagar los quals despues donarà al clavari qui senyalarà en son paper los que aurán pagat. Advertint al dit Prior que per benehir Rosaris ni escriure a la confraria no pot demanar ni pendrer cosa alguna

Constitució 14

Item per quant es indecencia que los llaichs aporten la Imatge de *Nostra Senyora* per la Iglesia, y que pujen sobre lo Altar pera adornarlo, se ordena, que la imatge xica de *Nostra Senyora* los primers Diumenges sia aportada al Altar major per lo Prior de la confraria vestit ab sobrepellis y Estola acompanyat ab dos homens de numero que vajan devant dell ab dos ciris ensesos, y que lo mateix Prior, o altre Sacerdot per ell tinga obligació de adornar la Imatge, que está en lo Altar de *Nostra Senyora* del Roser, y enpaliar, y desenpaliar dit Altar sempre que sie menester, y aixi mateix llevan los adornos de dita Imatge quant se aurán de llevar; y als Pabordes tocarà procurar que la dita capella, y llantias de aquella estigan netas, y ab la decencia que convé, y si ells se descuydaran al dit Prior tocarà advertir los ho

Constitució 15

Item se ordena que tots los confreres del numero hajen de confessar y combregar totes les festes anyals, y las festes principals de nostra *Senyora*, y si bonament se podrà fer sens desacomodar la Iglesia se guarde la comunio de dits confreres fins acabada la missa major a la fi de la qual combregarán ab son ciri enses en les mans de quatre en quatre per que fent·se de esta manera se despertarà mes la Devoció de freqüentar dits Sants Sagraments que es lo que mes importa per viurer exemplarment

Constitució ultima

Finalment se ordena que quiscun any lo segon Diumenge de maig, quan estiga ajustat lo consell estret de la confraria per·a mudar los oficials segons la forma dalt donada en la constitucio 9 ans de fer cosa ninguna totes estas ordinacions y constitucions sien llegides per lo prior de la confraria devant tots per reduhir·las a la memoria, peraque millor se pugan observar, y guardar, y lo dit Prior de la confraria tindrà cuidado que la constitució 15 se publique de quant en quant en la trona peraque los confreres del numero pugan aparellar pera cumplirla, y en particular la farà publicar los Diumenges abans de les festes anyals, y de les festes principals de *Nostra Senyora*, y asso se li encarrega molt en particular.

In nomine Patri, et filii et Spiritus S. Amen.

In quorum fidem Ego Fa Michael Font, S Theologia Mtra predicturs has constituciones et ordinaciones propria manu Sacriptas, et coram omnibus a me in die Annunciationis Beata Maria Virginis in Ecclesia Parochialis S. Martini Palafrugelli anni 1610 promulgatas et publicatus subscripti

Fa Michael Font S. Theologia Magister.”

166

1685, 7 d'octubre; Palafrugell

Conflicte entre la confraria del Roser i la confraria del Ciri per treure a processó la imatge de la Mare de Déu. ADG, Parroquial de Palafrugell, 1601, confreres i comptes, s.f.

“Als 7 de octubre de 1685 que era lo primer Diumenge del mes y hague dissentio entre lo Reverent Prior de la confraria de nostre senyora del Roser y la quinsena y Pabordessa del siri , acerca que lo Prior no volgue aportar la image de la Mare de Deu a la donsell que las Pabordessas havian elegida per la Profeso se havia de fer aquell dia perque no se lin havia demanat a ell. Y nos fem la professo com se acostumava. se recorregue al Illm. y Rm. Pr. Fra don ... Thomas Auster per la gratia de Bisbe de Gerona lo qual resolgue y ordena que la professio se fes lo segon Diumenge vinent supuesto no se era festa lo primer, y que la Mare de Deu y la imatge del Sant Christo lo aportasen las donsellas elegidas per las pabordesas. Y que axi mateix las elegisen de assial devant per las prosessions del dit ... diumenge de octubre y dia de la Annunciatio de maig y Maria la Illma. se asentass en lo llibre per memoria y de

concentiment de la major part de la quinsena o he assentat jo Francesch Vergonyos, notary vuy els 11 9bre 1685”

167

1686, Palafrugell

Pagament per bandera i el pandero quadrat, comptes de 1685 i 1686. ADG, Parroquial de Palafrugell, 1601, confreres i comptes, s.f.

“Compte del que nosaltres com adiministradors de la confraria de *Nostra Senyora* del Roser lo present any 1685 y part 1686 haguem tret del baci y del blat [...]

Item tenim pagat per la asta de la bandera, have comprat y per buxardarla [...]

Item per lo post esta lo cuadrado guarnit de puntas al peu de la mare de Deu 6s”

168

1687, Palafrugell

Comptes dels anys 1686 i 1687, on es menciona el retaule de Nostra Senyora Antiga. ADG, Parroquial de Palafrugell, 1601, confraries i comptes, s.f.

“Comptes del que nosaltres los pabordes tras escrits lo any 1686 part 1687 auran pagat per la confraria

[...]

Lo dia de Pasqua pren lo escultor del retaule de *Nostra Senyora Antiga* dos lliures catorse sous de pa que en altre ocasio fay tornar a la confraria de *Nostra Senyora Antiga* a la confraria del Roser per que dit escultor ho a pres en compte del Preu del dit retaule dich 2 ll 14s

[...]

Item hem dexat ab altra ocasio a la confraria de *Nostra Senyora Antiga* vint rals que los aura de donar a Joan Maseres, fuster, per arreglar las columnas del retaule, lo que dita confraria promet en tornaro dich 2 ll”

169

1688, Palafrugell

Pagament per figura baci, capa, comptes de 1687 i 1688. ADG, Parroquial de Palafrugell, 1601, confreres i comptes, s.f.

“Comta delo que nosaltros Aministradors lo present y corrent any part de 1687 y part de 1688 que som lo *Senyor Pera Pau Riera prevere* y prior, i Marti Oages, y Joan Miro avem ajustat tant de lo bassi com de lo blat de la plega es lo següent

[..]

Item tret de lo basi set lliuras deu sous y an servit per una figura de plata al basi 7 ll 10s.

Item tret de lo basi cinquanta lliuras y an servit per adobar una capa y compra lo domas y sati per dita capa 50ll

Comta de lo que nosaltros tras ascrits aministradors de la confraria de Nos Sra del roser avem gastat lo present y corent any part de 1687 y part de 1688 es lo seguent

Primo avem donat y pagat al *Senyor* Albreda brodador de la ciutat de Gerona, a bon comta de una capa treballa per dita confraria 23 ll 10s.

[...]

Item pagat al Sr Albreda brodador de Gerona a complimet de la capa treballada per la confraria 26ll 10 s.

[...]

Item pagat al Sr Metga, arganter de la Bisbal per una figura a feta al basi de plata entra pes y mans 7ll 10s”

Parroquial de Palau-Sator

170

1736, 2 de febrer, Palau-Sator

Comptes d'arreglar les imatges del Roser. ADG, Parroquial de Palau-Sator, comptes, 1722-1853, s.f.

“[...] per fer lo peu i corona de la imatge petita del Roser, i per fer pintar, daurar, aquellas [...] han pagat en el F. 2 ll 2 s.”

171

1753, Palau-Sator

Comptes per les corones de la Mare de Déu, nen Jesús i peu de la Mare de Déu. ADG, Parroquial de Palau-Sator, comptes, 1722-1853, s.f.

“[...] Per les corones de la Mare de Déu i nen Jesús, i lo peu de la mare de Déu 8 ll [...]”

172

1754, Palau-Sator

Comptes per daurar el retaule major. ADG, Parroquial de Palau-Sator, comptes, 1722-1853, s.f.

“[...] tem 5 diners que los obrers.... han donat per lo treball de daurar lo retaule major, 24 ll [...]”

173

1756, 2 de maig, Palau-Sator

Pagament per daurar l'altar major. ADG, Parroquial de Palau-Sator, comptes, 1722-1853, s.f.

“Item hem donat de diner los obrers passats los a Felip P i per lo treball de dorar lo retaule major: 2 ll (?)”

Parroquial de Palol d'Onyar

174

1944, Palol d'Onyar

Fragments del llibre salvats de la destrucció de la Guerra Civil. ADG, Parroquial de Palol d'Onyar, Llibre de confraria, confreres, 1729.

[...] “segun es de ver al principio de los fragmentos del libro de dicha cofradía, página 1a, aquí adjuntos y envueltos en este papel de barba, salvadors de la destrucción marxista [sic] de 1936”. Perquè consti en tot temps”

Parroquial de Pals

175

1710? 1711?, Pals

Rebut de daurar el retaule del Roser. ADG, Parroquial de Pals, Roser, 1619-1756, full sol.

“Dich jo Joaquim Soler que he rebut de mans del Sr. Salvador Siurana i Jaume Corradet 21 lliures va per compte de las dos festas que van ... que nos devien de daurar lo retaule del Roser per lo tant fas la present rebuda, vuy die 3 de mars
Joaquim Soler, daurador”

Parroquial de Parlavà

176

1792, 10 d'abril, Parlavà

Notícies de la fundació antiga i la renovació de la confraria. ADG, Parroquial de Parlavà, Confreres, 1792-1855, fol. 2.

“Llibre de la confraria de la Verge Maria del Roser de la parroquia, i lloc, de Parlavà fundada lo any 1588 i fou renovada lo any 1722 segons consta del llibre vell de la confraria escrit en lo primer dia de juny de 1722 per lo Rnt. Narcís Domingo Rector que era aleshores de Parlavà, i perquè dit llibre està molt enradat, i és dificultós de encontrar los confreres me ha aparegut bé escriure'n est present de nou segon lo Abacedari, i posant les lletres al cap de allà dels fulls manifestes i vistoses perquè així amb més facilitat se pogan encontrar los confreres.

Fou escrit lo present llibre per mi Andreu Vilardell Pbre y sacristà curat de Parlavà al 10 dies abril de l'any 1792.”

177

1864, 22 de maig, Parlavà

Refundació de la confraria per el canvi de la capella. ADG, Parroquial de Parlavà, Confreres, 1792-1855.

“Al 22 maig de 1864 se ha tornat a fundar la confraria de N.S. del Roser, atenent ala destrucció i redistribució de la capella dels pares dominics i aprovació del Bisbe de Gerona.”

Parroquial de Peratallada

178

1594, 9 d'octubre, Peratallada

Notícia de la fundació de la confraria. ADG, Parroquial de Peratallada, Roser, confreres, 1750-1818, s.f.

“Amb acte rebut en la notaria de Peratallada el 8 de maig de 1594, fou instituïda i fundada la confraria de Nostra Dra. Del Roser en la església parroquial de St Esteve de dita vila de Peratallada per lo Rt. P. F. Joan Llorens Hidalgo del ordre de predicadors, per ordre de comissió del N. R. F. Joan Vicens mestre noviciat del dit ordre de Predicadors; com de conta en lletres segellada, i sota escrites de ma de dit P. Mestre Provincial, dades en lo convent de Predicadors de la ciutat de Gerona, als 9 de octubre de 1594.”

179

1720, 3 octubre, Peratallada

Pagament voluntari d'un sou per confrare ADG, Parroquial de Peratallada, Roser, confreres, 1750-1818.

“En nom de N. Sr. Deu i de la sa Mare Maria SS. Amen.

Nosaltres, lo Dr. Ceprià Alacant, sacristà; Anton Vilanova, domer prebere de l'església parroquial de St. Esteve de la vila de Peratallada, Pere Garrigoles, Sist Guinart, regidors de dita vila, Jaume Capellà, pagès, Fransesch Amos, treballadors, administradors de present, Nicolau Xandrich, pagès, i Jaume Vilar, Administradors, esdevenidors i anomenats ja, de la confraria de Nostra Sra. del Roser de dita Església Parroquial concentim, i tenim a bé que avui en endavant, tots los confreres que voluntàriament pagaran un sou *barcelones* tots los anys en augment de dita confraria degan los Administradors de dita confraria seguida de

cada confrare qui tots anys donarà dit sou bar. Fer-li celebrar en dita capella de *Nostra Senyora del Roser* de dita parroquial església, i per los curats i residents de aquella, un aniversari per l'ànima de dit confrare difunt, lo qual se dega publicar lo Diumenge antes per un dels curats a son altar i per la caritat de la Missa, i degan los hereus de dit difunts oferir pa i llum en dit aniversari.

Amb advertència que aquell que se esdevindrà a morir li deu una o moltes anyadas no se li celebrarà dit aniversari fins i a tant hagin pagat ditas anyadas degudas. Lo que firmem de nostra ma en Peratallada, vuy al 3 octubre de 1720.

Segueixen les firmes de tots els anomenats a dalt.”

180

1885, Peratallada

Nota sobre els pagament i impagaments dels confreres. ADG, Parroquial de Peratallada, Roser, confreres, 1759-1930, fol. 23-23v.

Nota de 1885: “Para evitar timo i en cada casa cuando se pasa a hacer la colecta, o sueldo de los cofrades, si se dá lo suficiente o no, se acordó i sé publicó así en la iglesia, que no permitirá a los pabordes quejarse de nadie sobretodo si pagaba en especies, si paga en dinero ya se vé claro, si hay sueldo para cada cofrade, sino que lo que se hará, será que a juicio de los Srs. Pabordes se examine si hay la equivalencia de tantos sueldos quantos cofrades hay en la casa: Cuando por ejemplo se ve que da cuatro sueldos, o su equivalencia por cinco cofrades es claro que no pagan para todos y en este caso solo se hará la cruz o recibo para cuatro, y quedará en tal año sin pagar uno, que será el último de la familia, o ara el mas joven, y si este falleciesem entonces se le exigirá el sueldo de los años que les faltan a pagar del contrario no se celebraría el oficio correspondiente. I cada año para mi descargo escribiré los nombres de los cofrades que quedaron si haber pagado bien *los interesados*, y haré firmar debajo a los pabordes, porque de ellos sea el provecho y la responsbilidad. En este año de 1885 se notan los siguientes: [...]”

Parroquial de La Pinya

181

1741, La Pinya

Comptes anuals de la confraria del Roser, pagament per col·locar tabernacle. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“[...]”

Item han pagat al asculptor y dauradro de acomodar lo tabernacle junt ab la verge maria que esta en ell, y la que esta al altar major quatre lliuras sis sous dic 4ll6s”

182

1747, La Pinya

Comptes anuals de la confraria del Roser, pagament per col·locar retaule del Roser, i pagament per pintar-lo. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“[...] *Item se ha gastat per acomodar lo Retaula de la verge maria del Roser comptat la del mestre escultor y lo fuster y fusta, las especias se hagueren menester per pintar lo retaula es lo següent*

Se ha gastat per las epsecias el valor es 2 lliures 6 sous 3

Item ha pagat per lo treball de mestre escultor per quatre días estigue val 2 lliures

Item de un jornal del mestre fuster se ha pagat 6 sous

Item se ha pagat al reverent Rector del gasto ha fet de dit mestre escultor y fuster vint y sinch sous, dic 1 lliure 5 sous

Item se ha consertat al escultor de fer un march per lo altar de la dita verge maria del Roser, y es consert a preu de dos rals de vuit compres fet, y pintar, y los diners del dit preu estan en mans del dit Llorens Valentí”

183

1769, 25 de maig, La Pinya

Notícies del retaule del Roser. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“Dia 25 de maig de 1769 los Pabordas del Roser de la Pinya: Joseph Garganta, Pere Castanyer, y Geronim Bassols han donat comptas, y se troba aver replegat en lo calaix de la Iglesia sens un poch de blat ques barreja ab lo del Retaula 97 lliures 9 sous los quals se han gastat per las missas de Cap de mes y per los confreres y així se queda a favor de la confraria los diners vells diposats al calaix. Prenen dit comptes Esteva Llagostera, Sulpici Colomer y Rafel Maso pabordes del present any.”

184

1769, 17 de setembre, La Pinya

Pagament del retaule del Roser. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“Dia 17 setembre de 1769 se han tret del calaix del Roser y gastat per pagar lo Retaule tots los diners dalt notats
Prats Prevera”

185

1769, 15 de setembre, La Pinya

Rebut de pagament de l'escultor Vicenç Real, per retaule del Roser. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“Dich jo lo baixs firmat com confeso estar Pagat y setisfet de tota la feyna y demes coasa he treballat per la Yglesia de la Piña fins vull dia quinsa de 7bre de 1769 axis o firmo en la Rehtoria de la piña dit dia y añ
Visens Real, escultor”

186

1770, 3 de juny, La Pinya

Comptes de la confraria del Roser, pagament per daurar el retaule. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“Dia 3 de juny del any 1770, Esteva Llagostera Solpici Colomer, Bernat Llagostera, y Rafel Masó pabordes del Roser han donat comptas de tot lo any, y se troban aver replegat en la Pinya 9 lliures 16 sous, y en sant Joan, junt ab lo any passat que era pabordes Capdevila 5 lliures 12 sous dels quals se ha gastat per cera 2 lliures 6 sous y per las funcions de la Iglesia de tot lo any 6 lliures 7 sous 6, y així se quedan a favor de la confraria 7 lliures las quals se entregan al Rector per a pagar lo fer y daurar lo Retaule y se queda dita confraria sens deutes, ni obransas, y prenen dits comptes Joan Capdevila, Joan Sobrerroca, Pere Cros, prsens y Isidro Planas, absent, tots pabordes per prsent any 1770, y los firmo en dit dia u en ma *Rexia*
Prats Rector de la Pinya y Balps”

187

1772, 30 de juny, La Pinya

Rebut de pagament del daurador Jacint Ferrussola per daurar el retaule del Roser. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“Dich jo baix firmat ques tich pagat y satisfet de tot lo que he trevallat de dorá lo Retaula del Rose de la Pinya hes ver, dia 30 juny de 1772
Jasinto Ferrosola, dorador”

188

s.d., La Pinya

Nota del que costa el retaule del Roser. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“Lo retaule del Roser se feu lo any 1769 y se Daura lo any 1771. costa ab tot 250ll Brs y per lo daurar fiu la vida als Doradors.

Prats Ret.”

189

1776, 9 de juny, La Pinya

Nota sobre el retaule major. ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser i Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“Dia 9 de Juny del any 1776 Isidro Guerra, Salvador Prat y Joan Masó, pavordes del Roser, han donat comptes, y se troba aver replegat en la Pinya 12 lliures 9 sous entre Blat y Calaix, y se ha gastat: per cera 10 lliures 15 sous, per la llantia 15 sous, y per los oficis y missas de capdemes 6 lliures 15 sous, que es ab tot 18 lliures 5 sous y se ha pagat lo que falta per dit compte dels diners del calaix, porque lo rel legat en Sant Joan se ha cedit y gastat per lo Retaule major de allí y per asso se queda ara tansolament depositat en lo calaix de la Pinya a favor de dita confraria 14 lliures 2 sous pero sens ningun deutes, ni cobrabsas. Prenen dits comptes: Pere Curos, Joseph Capdevila, Esteva Llagostera, presens, y Rafel Planas absent (tots pavodres per lo any següent) y los dirmo en la Rectoria de la Pinya dit dia y any.

Prats Rector.”

190

1838, La Pinya

Notícia d'uns lladres que entren a robar a la sagristia, ADG, Parroquial de la Pinya, Llibre de confraria del Roser y Obra, comptes, 1712-1868, s/f.

“Lo any 1838 entraren los lladres, de nit, per una espiera que había al entrar á al sacristia y desbotaren lo soch y demes calaxos de la Igelsia, pero sort, que poch temps antes se habían txeto, y los obrers se habían apoderat y amagat tots los diners; y aixís se computa que no trobaren á mes de 4 o 6 Duros, pues que no sen portaren altre cosa que diners.

Pere Joan Ordeix, ecónomo”

Parroquial de Pontós

191

1764, 25 de novembre, Pontós

Pagament per la dauradura de la Mare de Déu. ADG, Parroquial de Pontós, Llibre de confraria, 1734, s.f.

“Dia 25 de novembre de 1764 los sobrepressats Administradors han dat fiels comtes, justificant han alcanssat de productors o entradas de la referida Adminsitració 17118s6; han expedit per cera 11118s6 y per lo import de dorar la Mare de Deu 11114s.”

Parroquial de Porqueres

192

1787, Porqueres

Llibreta de misses i delmes de la confraria del Roser. ADG, Parroquial de Porqueres, 1701. Confraria del Roser, comptes, s.f.

“Llibreta de les misas y delmes escritas de la confraria del Roser de Porqueras començat al maig de 1787.

Primo: en cada diumenge primer de cada mes se diu missa per los confreres, y per totals 12 es lo estipendi 4 ll. 10 s.

En cada primer diumenge de mes se fa proseso, y per totas 12 es lo estipendi 18.

En lo dia en que se celebra lo Roser se diu missa matinal per los confreres, y en lo estipendi 7lliures 6.

Per lo ofici y asistencia de 6 sacerdots i de la ... y Rosari es lo estipendi 2 ll. 3 s 6.

Per lo gasto de 6 sacerdots es: 1 ll 16 s

Per dos missas mes per los confreres, en cas no aija mes sacerdots de presencia en lo estipendi 15 s y suma al tot 10 ll 10 s que es lo que sempre han acostumat a donar los Pabordes del Roser al Rt. Rector de Porqueras, y so queda tot, y lo del die del Roser, fem lo mateix los Parracos venint cada hu en sas parroquias en lo die de son Roser, donant los dinar com es costum.”

Parroquial de Púbol

193

1613, 2 de maig, Púbol

Pactes i condicions de la confraria del Roser. ADG, Parroquial del Púbol, confreres, 1613-1808, f. 4-4v.

“[...] y todo esto concedemos con los siguientes pactos y condiciones.

Primer que dentro de seis meses de la fundación de la cofardía en dicha villa esten obligados a pedirme confirmacion de la cofradía

2º que todas las semanas los sermones que se hubiesen de predicar por orden de dicha cofradía los prediquen los frailes de dicha orden de predicadores

3º que si por tiempos venideros en dicha villa, o su termo se fundase algun convento de esta Religión, se haya de transferir y trasladar dicha cofradía y los intereses y bienes temporales por ella admitidos a dicho convento. Y siempre que contra.... a dichos pactos y condiciones

sea nulla la concessión y fundación de esta cofradía. Con estas condisiones y no de otra manera doy dicha licencia y facultad y poder, en nombre del padre y del hijo y del espíritu santo, amen.

En fe de la cual firmo la presente sellada con el sello del sero. Oficio, en el convento de predicadores de Saragoza, a 2 de mayo de 1613.”

194

1736, 29 de febrer, Púbol

Pagament a l'escultor Agustí Sala pel retaule de Sant Ramon ADG, Parroquial del Púbol, comptes, 1717-1837, s.f.

“1736

Avui a 29 de febrer de 1736 hem rebut del .. Joseph Roig pagès de per mans de Joan Sendré 9 ll 3 s. 6, dich nou lliures, tres sous i sis Bag. Les quals són a tot compliment de totes les pensions fins avui di dia i any dit *conegudes*.

De dites quantitats s'ha pagat al Sr. de la Opera per lo *ordinari* 3 ll 10 s, dich tres lliures deu sous

I de dites quantitas se ha pagat a Miquel Amatller *sastre* de Púbol 2 ll 16 s, dic dos lliures setze sous Bag, per rahó de consignes ha fet lo Sr Agustí Sala Escultor de la Pera als obrers haver-li de pagar a dit Amatller dita quantitat per raó de que se li estava devent del retaule de St Ramon de la present església del Púbol, dich 2 ll 16 s.

I lo restant de las ditas 9 ll 3 s 6 que suma 2 ll 17 s se han entregat a l'adroguer per cera que se li estava devent de dita administració.”

Parroquial de Rabós d'Empordà

195

1628-1629, Rabós d'Empordà

Inventari d'objectes litúrgics de la l'església i de la confraria del Roser. ¹⁰⁶⁰ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1628.

“Libre dels comptes de na (sra) del Roser del any 1628 comensat per Heronym Reguer preb y rector de la paroquial de st. Julià del lloc de Revos i també estaran asentades [...]les robes y plata del servey de [...] Iglesia perquès puga encomanar [...] obrers quel son y per temps lis de [...] recopilat per my sus dit Reguer.

Pro (primo) la sta Vera Creu peanya y creu de plata [...]

Item la creu major de plata [...] y cordons tot carmesí de seda [...]

Item dos astandats de domàs vermell [...]

¹⁰⁶⁰ Document malmès, té moltes parts il·legibles o destruïdes.

Item tres palits es a saber dos tres de domàs un de vellut morat

Item palits comuns 4

Item tovalloles per los altars 13

Item tovalloletes per lo lababo 3

Item casulles quatre e una de domas vermell y altra de (pelilla?) de or y altra de [...] vermell [...]

[...] camises Romanes sin cab dos cordons [...]

[...] dos calcers ab ses patenes tot de plata

[...] un vericle per aportar lo s.m sacrament lo dia de corpus de plata

[...] la custodia lo capsa que stà dins lo sacrary a ont està Reservat lo s.m sacrament

Item lo talam de tella vermella y forat de bocara

[...] un cobre llit dels morts negre ab una creu blanca en lo mix y cap de mort

Item corporals n·y·a tres los dos ordinariament serveixen y altro està al altar del sacrary tots ab ses puntes

Item un ensencer de llautó y una pau de plata

Item un quadrado que n fan lo monyent

Item una cayxa a ont estan recollits tots los actes de la Universytat del lo de Revós entre ls quals n·y·a dos que per éser covenyes (abrev) an d·estar sempre en dita caixa y no en po de nyngun obrer so és en sa casa y lo primer es lo acte de la sententia de la Rota de cardenals de Roma y laltra lo del Roser

[...] tres caixes la una de noguer i les altres unes com [...]

I per éser ayxí, jo Heronym Reguer [...] y rector ne fas la present sertificatòria en voluntat de tots los de consell, so és balles y consols y demás altres y los obrers que son en lo present any los quals s·encarreguan de tenyr en guarda y custòdia y dono compte y raó de les dlat dites coses anomena despartida per partida als obrers que seran ab la mateixa forma que ells [...] acceptan los quals son bernat Guillem y miquel mº Pere de Bellfort y Miquel Gomàs anomenats en lo any 1629.”

196

1648, 20 setembre, Rabós d'Empordà

Pagament per fer pintar el retaule del Roser, pal·li, cera i obres. ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f.

“Avuy que compta els 20 de sat 1648 Toni Pujol, batlle de dit lloch de Rabos, paborde de nostra Sora del Roser de la Iglesia de Rabós done compte del que ha exegit tot lo temps. Pº entra fer pintar lo retaule de nostra Sora del Roser y palit del altar y sera y fer obras 100 ll y 10 ll 8 s moneda ba y ab diner effectuen 5 ll.”

197

1667, Rabós d'Empordà

Compra de domàs blanc per fer una casulla. ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633. S.f.

“Guillem Calvarol, hoberer de nostra Senyora del Roser, ha pagat del bací de nostra senyora en ser any administrador, dos doblas en [...] de altra part vint reals plata, ha donat a n·el obrer Juan Poler dit diner ha servit per [...] la Iglesia [...] comprar domas blanch per fer una casulla com ha ordenat mon senyor en la última visita en lo any 1667.”

198

1676, 27 de juny, Rabós d'Empordà

Inventari dels béns que es traspassen, de pabordes vells a nous. ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f.

Vuy als 27 de juny anyn 1676 [...] difinitio de comptas als basiners que novament son [...] per fer virtut de nostra senyora del Roser qui son Guillem Colvaral, Antoni Baus y se·ls entrego el bací ab los cosas següents:

Primo dos creus de plata petites

Item 3 surtijos de or

Item 2 agnos y un reliquiari

Item una branca de coral arjentada

Item uns rosaris de Crisall

Item 2 doblas menos 5 s

Item que diego ... a nal basí de nostra senyora del roser dos cortans de blat.

Entreguen “totas las joyas que se los foran entregadas so és, tres anells de or, dos agnus, dos creus de plata, un reliquairi y una branca de coral ab un cap de plata, de lo qual prometan donar los pabordes elegits per lo any vinent.”

199

1685, 26 de març, Rebós d'Empordà

Confessió d'haver-se gastat diners de la confraria. ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f.

“Antoni Esteva en presensa del Sr Rector de [...] Antoni Castalls y de Pera Roca, confeso que he gastat [...] de diners de dita confraria per mas necessitats las dos doblas que los pabordas passats nos entregara y dotza rals y mig de plata de altra part los quals prometo tornar a dita confraria dins poch temps, y per no saber de leriurua las firmas y fer lo present albara per mans del Sr. Rector de Rabós avy als 26 de mars de 1685.”

200

1707, 20 de febrer, Rabós d'Empordà

Comptes generals de la confraria: goigs, processons, festa del Roser, aniversari. ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, Roser, comptes, 1633, s.f.

“Dich io, baix firmant, que tinch Rebut dels pabordes de la confraria de Nostra Senyora del Roser que son Antoni Paler y Joseph Cassello tres lliuras quinza sous plata dich 3 ll 15 s y ditas son per tres pensions de dotza reals y mig per any per los Goits, y salva de tots los disaptas y la profeso de cada cap de mes y an pagat a fins al primer de maig del any 1706. I del altra part tinch rebuts catorza reals per fer la festa del Roser ab assistensia de quatra sacerdots y lo endemà un aniversari y Per ser així o firmo de mà mia propia abui als 20 de fabre del any 1707. Ramon Muntaner, rector de Rabós.”

201

1824, Rabós d'Empordà

Refundació de la confraria, referències a la Guerra i als pagaments dels confreres ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, confreres, 1824, fol. 1-2v.

“Any 1824

Soberana Sra de nostras Animas, Mare gloriosissima de Jesus, y Marie nostre dulcissima Verge Maria postrats a vostres peus, y a la ombra del trono Magnífich de vostra exaltació, tots los confreres vos offerixen, y consagran lo cor a vostra major gloria. Accepta los Sra., com en testimoni de gratitut, encara que molt, y moltissim inferior a la grandesa dels innumerables beneficis que ab vostre liberalissima misericordia en tots temps habia dispensat. Tota la confraria coneix que vos es molt obligada, però vos coneixeu millor la extenció de la obligació de ella. Per tan vos suplica no atengui a la poquedat de la oferta, sino a la puresa, y sinceritat de la intencio ab que vos ofereixen lo poch que poden, junt ab lo desig de fer més y més; putx que may podra fer bastan ab las solas forsas dels confreres. Aumentau las Sra, ab vostre amparo, y protecció, vivifiqueu la ab vostre benedicció a fi que las Animas de tots los confreres, y demás devots, pugan rebre las inspiracions sagradas, y saludables que se descobran ab las Abundantissims fruit de gracia y devoció que desitjan: y principalment los sentiments de que implora vostra maternal amparo, pero que se esfonsen en la verdadera y profitosissima devocio de vostre santissim Rosari en est Mon sien contats en lo numero y companyya de vostres verdadera devots en lo cel.

Compadeixenos Senyora de las nostras flaquesas y distraccions, concediu a tots los confreres y devots vostres un esperit contret, penitent y retirat y laborios, ab la gracia de [...], y de la verdadera y solida devoció, así que pugan algun dia cantar ab los Angels, y vostras fiels en

lo cel aquell viva que com a prior en nom de tots los confreres pronuncio aquí ab tota la efusió del meu cor entestimoni de fidelitat y reconeixement VIVA MARIA, VIVA MARIA Si santissima Verge viviu y regnau sempre sobre de mi, y de tota la confraria, en compania de vostre fill mon déu, Jutge y Salvador en esta vida per gràcia, y en la altre per glorios.

Per a tots los sigles dels sigles, Aixi sie.

A. P. P. de V.S. vostre inútils sirvent, Llorens Llombant, rt y Prior de la
Confraria

Advertencia

Al arribar jo Llorens Llombant (abv) per Parroco en esta Parròquia advertí que la Confraria del Roser estava olvidada, mon desitg era lo restaurar-la y tal vegada de mos successons diran perque nou fent essent una cosa de tanta utilitat per los fiels: pero deuen advertia no à estat culpa mia, si que los disturbis tan grans y a agut y se à patit molta presecució de una revolució que no se podia posar mal en cosa alguna. Gracias al Sr aparat (ha parat) y ho he procurat ab tota enargia, y affecta del meu cor en lo any 1824 y en lo dia 5 de desembre feu venir lo Rt. P. T. Vicens Marondo presentat Prior dels P.P. Predicadors del P. St Domingo de la Vila de Perelada qual en lo affici se esmerà ab tota energia en lo sermó en explicar los affectes y ventatges de la confraria del Santíssim Roser, y los tresors que los confreres ab poch treball podian guanyar. A la tarda en lo Rosari tornà al Púlpit explicant los Misteris, y acabat, explicà las Indulgencias y a Concedidas, fins tot nos posarem en la taula del Paveneit assentar los devots desitjaven aprofitant-se dels tresors de la confraria y foren molts los que se allistaren, y en lo successius dias vingueren per dit affecte

Se acordà en lo mateix dia de la restauració que los confreres en allistar-se donassen de caritat tres quartos, y en lo successiu cada any quals diners tindra loa Parroco com a Prior de la Confraria en conservan-los, y en tots los anys cobrant en tots los anys [sic] dels confreres los expressats tres quartos, posats en cumulo, y serviran per la caritat de [...] per una Missa que se celebrara en lo Altar del Rosari per cada un confrare que morira, avisant per lo dia sa casa del difunt per si voldran assistir.

Aquest treball apunt carregós, pens lo fara lleuger, si al Parroco solicit y cuidados mira de quanta utilitat sera per las suas ovellas, y farà bé de tant en tant en los dias de titol de Maria S.S. fa memoria als faligresos de lo que poden aprofitar-se ab poch treball per la vida eterna.

Nota. Se à cordà que los confreres que moriran que y haura dos any no hauran satisfet los dits tres quartos no sels apliquia <la missa esta per estimulo: pero si si satisfan[...]> tot lo que se offereix en honor de Maria SS y de son fill santíssim.

Laus Deo et Virginis Maria

Últim del llibre són assentats los furasters”

1864, Rabós d'Empordà

Sobre els pagaments i impagaments dels confreres. ADG, Parroquial de Rabós d'Empordà, confreres, fol. 3.

“Nota: en virtud de que los confreres de Nostra Señora del Roser no pagaban ja demols anys en aquesta part los tres cuartos per celebrar-se a cada un després de la seva mort una lliura en lo altar del Roser de limosna sinch rals, se determina de ques continen com antes pagan los tres cuartos anuals, y los que estaban mol atrasats paguesin la mitat dels anys, q en cas fosin mols los anys vensuts se posés a una cosa regular a voluntat del Reveren Sr. Párroco.

De conseqüent com se veurá en aquest llibre, aquest any han pagat alguns dels atrasats, y se ni han añadit de altres com se pot veurer en aquest citat llibre.

Rabós de Ampurdá, 3 febré de 1864.

Francisco Ros, Pbre, Ecónomo.”

Parroquial de Romanyà de la Selva

1772, 14 de febrer, Romanyà de la Selva

Correspondència entre el rector de la parròquia i el prior del convent de Sant Domènec de Girona. ADG, Parroquial de Romanyà de la Selva, confreres, 1695-1860, s.f.

“Després d'haver vist los papers de l'església i rectoria en lo any 1771, no encontrant alguna nota, ni escriptura, amb què pogués certificar ser fundada en esta església de St. Martí de Romanyà la confraria del Roser accepto est present llibre, en lo qual s'encontran com a confreres escrits ja de molts anys en esta part. Me resolgué lo Fèlix Artigas *Prebere* i rector de la predita església escriure al superior de la confraria, so és al *Reverent Pare* Prior de *Santo* Domingo de Girona, perquè amb major profit pogués satisfer lo càrrec a nosaltres pastors reconamnat; qual carta se podrà fàcilment comprendre amb lo tenor de la resposta que donà lo *Reverent Pare* Prior qual perque constia continui en avall=

Gerona, febrer 14 de 1772.

“M.S.M. En resposta de la apreciada rebi de v.m. de data de 12 del corrent dech dir-li, que lo haver-hi en eixa església Altar de *Nostra Senyora* del Roser amb los misteris del Rosari: Lo celebrase las dos festas del Roser, primers diumenges i altres festes de misteris fent processó i lo haver-hi llibre ahont se escrihuen los confreres, funda una presumpció per judicar ergida en eixa església la confraria del Roser. Continuara escriure los que vulguin ser confreres; perseverara en les funcions, i deixar a tot en bona fe per lo logro de las indulgències, perque com totas esta cosas se observen en eixa església son circumstàncies de la fundació de confraria del Roser, és més verosímil tenir origen de la fundació de confraria en eixa

Església que de altre pia oficio, ni devoció. I lo faltar instrument de fundació, institució i constitució, es prova del altar a qui la confraria, perque pot ser hayan petit lo naufragi de perdre-se o cremar-se especialment sent molt antiga, o ve se hagin portat al St. Corregidor amb esta novetat de confraries hi ha hagut. V.m. no repara en continuar las constitucions, facilmente poden donar-se ls perquè son unas mateixas per totes les confraries del Roser. Est es mon parer (salvo sempre metioxi) i quedo a la disposició de v.m. en lo que se profesoresa manarme mentre prego a Déu lo gde. Mb ab

B.I.M de v.m. son affe. Sdor. F. Pere Màrtir Roger

R. Fèlix Artigas Pbre. i Rc de Romanyà i m.s.m.”

Parroquial de Rupjà

204

s.d., Rupjà

Recuperació de la imatge de l'altar vell per la cadireta. ADG, Parròquia de Rupjà, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1598 – 1926. s.f.

“Nota de algunas presentalles per restaurar la imatge vella del altar vell ara son ha la imatge de la cadireta”

205

s.d., Rupjà

Pagament pel transport del retaule i col·locació d'aquest. ADG, Parròquia de Rupjà, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1598 – 1926. s.f.

“Ajudar ha portar lo retaule quan lo acentaren, y la acistencia per lo q esa manaster, estigueren so es un home un dia y mitg, y altre un dia. 16 sous.

4 cops de guig per acentar lo retaule. 6 sous. [...]”

Parroquial de La Sala

206

1792 (?), La Sala

Donacions a la confraria i celebració d'aniversaris. ADG, Parroquial de La Sala, confreres, 1791-1860, s.f.

“Los confreres del Roser que donan alguna cosa ja per mantenir la confraria, ja per augment de ella quan moren se los diu un aniversari, y se paga del calaix de la confraria, i sino hi ha se trau del Calaix de la Obra de la Iglesia.”

207

1792, La Sala

Processons, goigs i celebracions del roser. ADG, Parroquial de La Sala, confreres, 1791-1860, s.f.

“En lo any 1792 en lo primer Diumenge de Janer se comença a fer processó del Roser que antes no se'n feia, i se fa per lo cementiri, en lo hivern antes de missa matinal, i en lo estiu antes de missa major, ho he posat així , a més del conveni amb los parroquians, perque si se feia después de missa no hi hauria ningú. Acabada la processó se cantan los goigs del temps a l'altar mateix del Roser.

Fra Barthomeu Bosch Prevere i rector de la sala.”

Parroquial de Sallent

208

1682, 6 d'abril, Sallent

Renovació de la confraria. ADG, Parroquial del Sallent, confraria del Roser, 1682-1913, s.f.

“Llibre de confraria per lo lloch del Sallent

en lo qual staran *continuats* los noms del que se voldran assentar en la pnt. Confraria per abecedari com és de veure del ont ordre començant avui a 6 d'abril 1682. Encara és veritat que dita confraria fou fundada en la *present* dita parròquia a 24 de maig 1622 pero perquè estava dita confraria sens llibre, confreres, ni devotio la he volguda renovar, o la devoció d'ella amb lo present llibre jo Aleix Puigvert Rector ... de la pnt. Parroquia i per això me poso jo tot primer confiant Maria Sma me pendra per fill seu baix la dita seua confraria del Roser...”

Parroquial de Sant Dalmai

209

1812, Sant Dalmai

Refundació de la confraria. ADG, Parroquial de Sant Dalmai, confreres, 1812-1945, s.f.

“Nota:

Esta confraria de Na. Sra del Roser es fundada *in perpetum*, i en autentica forma en l'església de la pnt. Parròquia de St. Dalmai, segons relació unànime dels habitants, i persuasió *escrita* del P.M. *Vermedar* Religió del Convent de P.P. Predicadors de Gerona, que procedirà la última Quaresma antes de la expatriació en la pnt. Parròquia però per haver-se perdut, o extraviat lo llibre de la confraria en lo últim *siti* de Girona de 1809, ha estat precis formar de nou el pnt. Llibre, per poder guanyar los confreres las indulgències i gràcies que concedeix dita confraria, amb la intel·ligència que no se paga res de entrada, ni annualment, com igualment me han informat los habitants”

210

1879, Sant Dalmai

Carta del bisbat de Girona sobre el permís de confraria. ADG, Parroquial de Sant Dalmai, confreres, 1812-1945, s.f.

“Con el fin de subsanar cualquier defecto de que adoleciera la Cofradía del SS. Rosario establecida en la Iglesia parroquial de S. Dalmai, por no haberse obtenido oportunamente el correspondiente permiso del obispado de la Diócesi, lo otorgamos por las presentes letras en cuanto sea necesaria [...]”

Parroquial de Sant Gregori

211

1604, 11 d'abril, Sant Gregori

Fundació i ordinacions de la confraria. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1944, s.f.

“In dei nomine

Per ésser lo Santíssim Rosari de Maria Santíssima les armes poderoses amb què prometre la Reyna dels Àngels al gloriós patriarca *Santo* Domingo que apagaria lo foc dels heretges i renovaria lo mon segons se refereix en lo llibre intitulat *Miranda et Mirabilia*, S.P.N. Dominici 13 amb aquestes *paraules* parlant del glorios *Sant* Domingo [...]

Per tant en los demés pobles de la cristiandat se ha procurat instituir la confraria del Santíssim Rosari amb la qual se *instaura* la devoció de passar lo Rosari en los cors dels fidels mirant als demés que el resan i així també en aquest poble de *Sant* Gregori del Ginestar, vegaria i bisbat de Gerona, han procurat los cristians se fundés dita confraria com en efecte se fundà lo dia onze d'abril de 1604 com consta amb acta rebut en poder de Rafel Albera, notari public de Gerona essent sacristà de dita església lo Rnt. Matheu Fabes i domer lo Rt. Gerònim Casanovas amb los pautas següents.

Primerament que lo primer diumenge de octubre se fagi festa i processó solemne de maria santíssima en memòria de la victòria que alcanzaran los christians contra els infiels.

Segonament que tots los primers Diumenges dels mesos també se fassa festa i processó de Maria Santíssima i així mateix tots los dies de festa de precepte de Nostra *Senyora* lo die de Nadal en lo dia dels Reis, en lo dia de Pasqua, en lo dia de la Assunció i en lo dia de Pentacostes com consta en la acta de la fundació

Item maná lo fundador que se observassen las constitucions que ell mateix deixa escrites amb sa propia mà en altra llibres com consta de les últimes paraules de l'acte de la institució ac dita diligenciam adhiberi ad observando om mia que alibis ma sua propia scripta reliquimas las quals constitucions foren las següents.

Primo que lo primer diumenge d'octbre o en la festa del mes de maig hi hagi sermó en la iglésia de Sant Gregori lo qual pradiqui lo modo com se han de guanyar las indulgencias per los confreres de la confraria del Roser.

Item que selebren tots los anys quatre aniversari per las Animas dels confreres difunts..."

212

1717, Sant Gregori

Rebut d'Antoni Valliardi per pintar la capella del Roser. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

"Avui dit lo baix firmant confesso haver rebut dels sobredits pabordes per pintar la capella de nostra Sra. lo pnt. any 1717, 11 ll 7 s, item per 16 *dies de la vida*, 2 ll 8 s.
Antonio Valliardi, pitore."

213

1719, Sant Gregori

Comptes generals: música, cera i pintar capella. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

"[...] los pabordes han gastat 36 ll 6 diners, per cera, musichs, i pintar la capella."

214

1738, 7 d'abril, Sant Gregori

Pagaments per arreglar pilar de la capella i per una imatge de nosatra senyora. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

"[...] Per lo adob del Pilar de la capella de Na Sa del Roser 9 sous.
Lo cobrat es per una Imatge de Ntra Sa que se ven 1 lliura."

215

1741, 30 d'abril, Sant Gregori

Pagament per *cortines*. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

"[...] Per unes cortines se feren per la Mare de Déu de domasquillo entre seda Palo i Mans de sastre: 9 ll 2 sous 8 diners"

216

1776, Sant Gregori

Per pintar les imatges del retaule i per saurar el marc. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

"[...] Per lo marc se ha dorat 9 ll

Per pintar les imatges del retaule del Roser se ha pagat al Sr. Teodoro, pintor, 29 ll 9 s.”

217

1778, Sant Gregori

Per estovalles, neteja de corona i per les imatges dels misteris. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

“Del col·lectat se ha pagat lo sobre dit gasto i lo que ha importat lo fer les tovalles, netejar la corona de la Mare de Déu que importa 6 ll 14 d 6 s tinch de cobrar 14 ll 8 s 8 de las imatges que se feran per los misteris i 1 ll 13 que pagui per la propina del mestre.”

218

1782, Sant Gregori

Pagament per les imatges. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

“Avui al 22 de setembre de l’any 1782 se han tret de la present bolsa las 14 ll 8 s 8 que pagà lo Rnt Miquel Padrosa de las sobreditas imatges i 1 ll 13”

219

1790, 3 d’octubre, Sant Gregori

Primera paga del retaule a Pere Diumer. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

“3 d’octubre de 1790 se tragueren 60 lliures de dita bossa del Roser per pagar la primera paga del retaule del Roser de les 175 lliures costa dit retaule, i s’entrega dita partida a Pere Diumer, escultor de Girona dit dia mes i any.”

220

1791, 1 de maig

Pagament per retaule. ADG, Parroquial de Sant Gregori, Roser, comptes, 1709-1914, s.f.

“Dia 1 de maig de 1791 se paga a dit escultor cent quinze lliures a compliment de las 175 costa lo dit retaule, i se paguen 6 lliures 17 sous 3 per palmatòries i bagues per dites palmatòries del mateix escultor”

221

1795, 31 de maig

Comptes anuals de la confraria. ADG; Parroquial de Sant Gregori, Roser, Comptes, 1709-1944, s.f.

“Al 31 maig 1795 los sobredits pabordes del Roser donen compte de llur administració als pabordes novament elegits, que són Pere Razet i Simon, i Fransisco Pico. Han pagat als

cures per les funcions dels anys de any se fan per dita confraria i el dia del Roser 24 ll 18 s comptat lo rebut i pagat han sobrat 42 ll 16 s 4 quals se han posat al Arxiu de la Iglesia los any lo paguen en esta forma 16 sous 6 per quiscun any 3 sous per quiscuna processó, 3 sous per les completes se cantan la vigili del roser. 1 sou 6 per la absoluta general se fa lo dia del Roser a missa matinal. 6 sous per les assistències o presències al cor de G. Sacerdots la última missa del dia del Roser, 3 sous per la assistència de vespres, processó i goigs i sacerdots lo dia del roser, i est any per anar tan car los queviures, han pagat 15 sous per lo dinar del g. Sacerdots forasters so es per quiscun 15 sous.”

Parroquial de Sant Iscle d'Empordà

222

1763, ? - 4 de maig

Canvi de festivitat del Roser. ADG, Parroquial de Sant Iscle d'Empordà, confraries, 1792, s.f.

“*Illustre i molt Reverent Senyor*

Lo *Doctor* Miquel Passapera, *prevere* i Rector de la Iglesia parroquial de *Sant Iscle* de Empordà amb la deguda veneració exposa: Que essent fundada la festivitat del Roser per lo *Doctor* Miquel Bascó, *prevere* i rector de dit lloc, en dita Iglesia parroquial de *Sant Iscle* a la primera Dominica de octubre, in ista impedita non sit, com veurà S. R. amb lo acte adjunt de la fundació, i essent en un mes molt enfermís en est Pahís, en tant que regularment los mes dels Rectors no poden assistir á dita festivitat per ses enfermetats, i molts dels parroquians igualment, i perque dita festivitat se facia amb la deguda forma que se mereix: Suplica se dignia decretar, que se facia dita festivitat a la segona setmana del mes de maig, si ista impedita non sit, o, altre de dit mes. Gracia que esperava de la venignitat de L. R.

Resposta:

Gerona, maig 4 de 1763

Atenent als motius dels expressats se farà la sobre dita festivitat al diumenge de la segona setmana de maig, o la següent si est es impedit, com se demana.

De Bastero, vic, general.”

Parroquial de Sant Julià de Llor

223

1751, Sant Julià de Llor

Jubileu per visitar esglésies. ADG, Parroquial de Sant Julià de Llor, confreres Roser i Minerva, s.f.

“Llibre en que se contindran los confreres de Maria *SantísSima* del Roser fundada en la present *Parròquia* de St. Julià del Llor, havent estat lo motiu de dita fundació lo poder

guanyar los parroquians lo jubileu dels any *Sants* amb quatre dies de visita de 4 iglesias diferents en lo present any 1751”

224

1751, 16 de febrer, Sant Julià de Llor

Ordinacions de la Confraria, ADG, Parroquial de Sant Julià de Llor, confreres Roser i Minerva, fol. 2v-3.

“Que lo rector que avui es, i sos successors puguen beneir, acceptar i escriure confraries i anomenar i elegir pabordes i pabordesses per lo augment de tant santa confraria i tot lo demás que sia necessari, per lo que atorguem i concedim francament i lliberalment sens ... algun, sols per lo augment de esta santa devoció i bé de aquest lloc de sant Julià del Llor, amb les condicions següents:

Primo, que tots los sermons que se tingan de predicar a compte de dita confraria los hagin d'encomenar i predicar frares de nostra sagrada religió, porque com a mes interessats procuren lo augment de tan Santa confraria i devoció.

Secundo. Que si per temps esdevenidors en dit lloc de St. Julià del Llor, i, en sos districtes i termes se fundàs algun convent de *Nostra Sagrada Religió* se tinga de transferir i traslladar a ell, dita confraria amb tots los monuments i béns temporals

Tertio. Que en tots hagin de reconèixer i reconequin a nos, i a nostre successor superoïr los verdaders fundadors i governar dita confraria, conforme los estatuts, de la que està fundada en lo convent de Nostra *ende* de *Santa Maria* de la Minerva de Roma

Quarto, que la capella a on está fundada dita confraria del lloc de Sant Julià del Llor, se colloquia una imatge del *Nostra para sant Domingo* amb la compostura de pendrer o acceptar lo rosari de les mans de Maria *Santíssima*.

Amb estos pactes i condicions en lo referit donam per nulla dita llicència de confraria i la fundació. En nom del pare, y del fill i de l'esperit st. Amen. En fe del qual firmo les presents sellades amb lo sello de *nostre* Ofici en nostre convent de predicadors de *Santa Maria* de la Minerva en Roma, dia 16 febrer de 1751 de ne. estat de G. any tercer.

Antonio Bremond.”

225

1814, 6 desembre, Sant Julià de Llor

Cerimònies aniversaris i pagaments. ADG, Parroquial de Sant Julià de Llor, confreres Roser i Minerva, s.f.

“Nota: per memòria que havent jo lo baix escrit pres posseció de la present rectoria de S. Julià del Llor lo dia sis del mes de desembre del any 1814, i no poder averiguar amb los habitants de dita parròquia lo que se acostumaba donar d'estipendi per les funcions dels

primers diumenge de cada mes, so és per la professió i goigs, acordarem amb los principals del poble de que en tots los primers diumenges de mes se celebra missa per lo confreres vius i difunts, i que per dita missa, processó i goigs cobràs lo s Rector 11q3, i que a més d'això, se celebràs una missa per cada confrere que moriria mentre hagués pagat cada any lo que se acostuma, i dita missa es de caritat 7q6. lo que havent·se publicat en la Iglesia al temps dels divinals oficis aparague molt bé als parroquians. Tot lo que se pasta per los sobre dit, se trau de la mateixa confraria, i si no abasta se trau delo que entregan las pabordessas, i si res sobra se emplea per alguns adorno de la Iglesia, per los pastors de la obra de tot lo sobre dit ne fas fe jo Salvador Senna, preb, rector de Sant Julià del llor.”

226

1851, 11 d'octubre / 1852, 4 de gener, Sant Julià de Llor

Reorganització de la confraria, establiment de caritats i celebracions. ADG, Parroquial de Sant Julià de Llor, confreres Roser i Minerva, s.f.

“Als 11 octubre de 1851 i veient que la present confraria estava en un total oblit, de modo que pocs eren los escrits en ella, vaig reunir los (parroquians) i després de haver escrit tots los parrant en esta confraria . resolguerem que en los primers diumenges de mes se faria ofertori en la missa mat. Amb la imatge de Na Sra del Roser, donant los fidels la limosna que vulgueren perque així facilmente tots podran donar aquella limosna que era costum donar, perque se celebràs la missa a tot confrara difunt. Mes se ha tambe determinat que per mes promoure devoció a N S del Roser se cantan los goigs en lo Altar del Roser, i no en lo altar major. Si es possible restaurar dita confraria de modo que tinga per sufragar tots los gastos, se ha també de procurar de celebra la missa en los primers diumenges com antes, per los confreres, vius i difunts però com esta enterament oblidada, gradatim impotandum est ... 30 octubre 1851

Als 4 gener de 1852 se ha començat de celebrar la missa per los confreres vius i difunts de N. Sra. del Roser, i se'ls ha publicat que tan la missa en los primers diumenges, com la missa quant morira un confrere, se celebran de qui al davant. Lo qe ha aparegut bé a tothom. En lo mateix dia un religiós de la Companya de Jesús Missionista, los ha fet un sermó contantlos a la devoció de N Sa i a cumplir les obligacions dels confreres. Lo que noto perquè los successors no oblidan tant santa devoció, pues que a més de freqüentar la penitència i comunió com fan ara los confreres la Verge SSma nos ... la vida eterna.”

Parroquial de Sant Martí de Llémána

227

s/d, Sant Martí de Llémána

Mesos de maig i octubre de la consuet. ADG, Parroquial de Sant Martí de Llémána, llibre de confraria, confraries, consuet (liligall sol) 1821-1960, s.f.

“Maig.

Dia 3 antes de la missa matinal se fa processó de la Ver Creu. Se canten los *sants evangelis* al padró fent la benedicció del terme, fruits y camps que es al ordinari pàgina 409. se torna a la iglesia cantant el Te Deum. La benedo. De cucas (que ells diuen) se fa solament en est dia y el de les missas del temps. Desde avui inclusive en avant dina a *Santa Creu de Set*. Que es a 14 se diu antes de la missa el passio de *Sant Joan*, en los dies de festa antes de la major. Si no ne diu a la *Parròquia* no y te obligació sot aquest temps se acostuma los tempestats del cel cubert. Tots los divendres de maig passat *Santa Creu* se fa la mateixa processó que lo dia 3 menos la benedicció dels camps, lo mateix tots los diumenges menos los 1rs de cada mes que sol se fa la del Roser.

El 3r diumenge de maig es el Roser de Granollers se ja de cuitar la missa major a 8 hores el dia següent fan *sant Isidro* si torna o no hi ha processó molt llarga.

Octubre.

El dia del Roser se diuen las misses en són altar.”

228

1839, 3 de juny, Sant Martí de Llémèna

Comptes de la confraria del Roser, entre ells, els cargols d'un tabernacle. ADG, Parroquial de Sant Martí de Llémèna, llibre de confraria, confraries, 1821-1960, f. 19.

“Avui dia 3 juny 1839 los pabordes de *Nostra Señora del Roser* donen comptes en ma presència als novament elegits que son Antoni Pagés y Venent Vilarnau, menestral y manifesten haver arreplegat: 12 ll 15 sous

Gastat per la funció del dia del Roser 1 ll 19 s

Per la presència del *Senyor Mestre* 3 s

Per les processons de cap de mes 19 s

Per adobar los cargols del tabernacle 7 s 9

Per la cobla 10 ll.

Han faltat 13 s 9

Qual partida se ha tret del arxiu de la obra de la Iglesia y per ser legals dits comptes los aprovo.

Pere Ciprià Buscatells *Prebere* y *Ecónomo*.”

Parroquial de Sant Martí Vell

229

1611?, Sant Martí Vell

Pagament per adobar una imatge pagat al mestre Torres. ADG. Parròquia de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, s.f.

“[...] Nos anem pagat 4 reals a mestre Tomàs de adobar la Mare de deu del Roser que ... avia trencat al Saltiri i angelets. [...]”

230

1648, Sant Martí Vell

Comptes per adobar els rosaris. ADG, Parròquia de sant Martí Vell, Llibre de confraria, comptes, 1601-1833, s.f.

“[...] Per adobar los rosaris de Nostra Senyora 5 sous [...]”

231

1667, Sant Martí Vell

Pagaments per músics, ales dels àngels i per pintar el monument. ADG, Parròquia de sant Martí Vell, Llibre de confraria, comptes, 1601-1833, s.f.

“Consta que dit any se ha agafat setze lliures de or dits per los musichs del dia del roser i per aletes per los angelets i sis lliures que donan a l’obra per fer pintar lo drep del munument i esta tot agafat son son setze lliures.... 16 ll.”

232

1669, 23 de setembre, Sant Martí Vell

Pagament per cadireta a Pere Perdigó. ADG, Parròquia de sant Martí Vell, Llibre de confraria, comptes, 1601-1833, s.f.

“Jo Pere Perdigó i Salom, escultor de Vullpellac, confés haver rebut dels pabordes de Nostra Senyora del Roser de l’església de Sant Martivell dinou lliures de or i ditas dinou lliures són de diners de la iglesia i deu lliures de diners de la vila i per ser la veritat ne fas copia sent alhora de ma mia, als 23 de setembre del any 1669
Pere Perdigó Salom, escultor de Vullpelac”

233

1691, 1 de setembre, Sant Martí Vell

Pagament per reliquiari i canelobres. ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, s.f.

“Lo primer setembre 1691 se ha pagat de dit calaix vint i cinc lliures per [...] lo reliquiari i dos canelobres de plata, dic... 25 ll. [...]”

234

1699, 2 de febrer, Sant Martí Vell

Pagament pal·li. ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, s.f.

“El dos de febrer de 1699 se ha tret de dit calaix setze lliures i han servit per pagar lo domàs per fer un palit per lo altar de dita capella, Miquel Romaní, rector.”

235

1780, 31 d'agost, Sant Martí Vell

Rebut per la realització del retaule del Roser per l'escultor Pere Vila. ADG, Parròquia de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, full sol.

“Dich jo el infra escrit que tinch rebut dels Pabordes de N.S. del Roser de la Par(roquia) de St. Marti Vell, la suma y quantitat de 50 ll 15 s, las quals tinch rebudas a bon compte per la ultima paga me estan debent dels treballs que tinch possats an lo retaula que he fabricat per n.s. del Roser, y per se lo ver aixís ho firmo en esta de St. Marti vell veí al 31 Agost del ay 1780. Pere Vila deball escultor”

236

1780, 18 d'octubre, Sant Martí Vell

Rebut per la realització del retaule del Roser i per les grades del retaule major per l'escultor Pere Vila. ADG, Parròquia de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, full sol.

“Tambe rebut de Pere Vila escultor de Girona per 250 lliures retaule de Nostra Senyora del Rose y agrades del retaula major ques tota la quantiata de aqueix preu fet y tinch Rebut la hultima pertida per ma de Joan, pages de sant Martivell que son 32 lliures 5 sous bui dia 18 de hoctobra de 1780. Pera Vila deball escultor de Girona”

237

1780, 18 d'octubre, Sant Martí Vell

Rebut per la realització del retaule del Roser i per les grades del retaule major per l'escultor Pere Vila, firamt per l'escultor. ADG, Parròquia de Sant Martí Vell, Llibre de confraria del Roser, comptes, 1601-1833, full sol.

“Dich ho li baix firmat que tinc rebut la quantitat de 250 ll, dic 250 ll (2 sentas 50ll), les quals són per lo [...] fet del Retaule de Nostra Senyora del Roser i del sacri i agrades del retaule major, que és tota la quantitat de aqueix preu fet, i tinc rebut la última partida per mans de Joan Font, pagès de Sant Martivell, que són 32 ll 5 s, avui dia 18 d'octubre de 1780, Pere Vila Deball, escultor de Girona.”

238

1811?, Sant Martí Vell

Elecció de les pabordesses. ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Pabordesses, 1810-1882, s.f.

“Teresa Estiu del Mas, pagesa, ha elegit a Maria Sala, pagesa de Vilosa, i Anna Esparch a Fraca. Sals de la Riera estar noves Pabordesses, han acceptat los comptes de Teresa Estiu, que ha entregat 7 ll 2 s 6, i de Anna Esparch, que ha entregat 15 ll 3 s 9 que es la total suma de 22 ll 6 s 3. qual quantitat queda en poder de les noves elegides pabordesses amb diner sobrant.”

239

1826, 27 d'agost, Sant Martí Vell

Notícies sobre la corona dels angelets i coronade la Mare de Déu. ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Paboresses, 1810-1882, s.f.

“Anna Climent i Maria Gendre han oït los comptes de Maria Torras i Francesca Esparch las que han comprat coronas dels angelets i la cera corresponent i pagat la coroneta de la Mare de Déu de Pagès i la funció 1 ll 12 s i ... Administració pagat tot los queda en son poder 7 ll 3 s 9, 27 agost de 1826”

240

1838, 17 d'agost, sant Martí Vell

Camises per portar el tabernacle. ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Paboresses, 1810-1882, s.f.

“Sra. Antoni de Vidal i Maria Amat han oit los comptes han donat las pabordesses tras dites las que han comprat camises per portar lo tabernacle de la Mare de Déu, las que han fet contar lo que han gastat i lo que han replegat i pagat la funció del ofici i 1 ll 2 s 6 per la obra queda en caixa la suma de 11 ll 16 s 3 St. Martivell, 17 agost de 1828.”

241

1848, 28 d'agost, Sant Martí Vell

Daurar la imatge petita del Roser. ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Paboresses, 1810-1882, s.f.

“Avui dia 28 agost de 1848 las pabordesses Teresa Esteba i Francesca *Torrobias* i Amat han donat comptes de llur adm. Com a Pabordesses del Roser, que pagat tots gastos que són 1 ll 13 s per la funció i set duros per mantos i endaurat de la Mare de Déu petita del Roser”

242

1851, 14 d'octubre, Sant Martí Vell

Pintar la imatge del cistell i roba pel cistell. ADG, Parroquial de Sant Martí Vell, Paboreses, 1810-1882, s.f.

“Avui dia 14 octubre de 1851 las pabordesses del Roser han donat comptes de llur administració que contant tots gastos que són 1 ll 13 per la funció i 16 pessetes i mitja entre pintar la imatge del sistell I la roba del sistell, queda diner sobrant en les noves pabordesses que són [...]”

Parroquial de Sant Miquel de Fluvià

243

1786, 27 de febrer, Sant Miquel de Fluvià

Consulta sobre la imatge de Sant Domènec de l'altar del Roser, ADG. Parròquia de Sant Miquel de Fluvià, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1648-1800. s.f.

“Encara que en lo altar del Roser no se encontra *Sant Domingo* agenollat com diu la institució de la Confraria (sino que se econtra dret); jo lo baix firmant consulti ab lo superior de *Sant Domingo* de Castello de Empurias *Fra Joseph Corominas*, per esser ausent lo Prior y me respongué que no hi havia dificultat en que dita confraria quedava en son vigor; fou dita consulta lo dia 27 Febrer de 1786. Rector Joan Plaja Rector”

Parroquial de Sant Miquel de Pera

244

s/d, Sant Miquel de la Pera

Institució de la confraria. ADG, Parroquial de Sant Miquel de la Pera, Oix, llibre de confraria, confreres, 1696, s.f.

“Planto, fundo institució de la confraria de nostra *Senyora* del Roser y per fundada y plantada, y institucida la declara notificant, que les indulgencies guanyen en la capella y altar que vuy es, o, serà en dita Iglesia en nom del pare, y fill y del sant esperit.

E lo dit Pare Mestre Crossas Prior predit encontinent apres del ofici, y sermó y processó, que pia y devotament en devoció de dita fundació de confraria, y per direcció de aquella anomenà los Pabordes y administradors que aquell *present any*, a Pere Canadell, batlle tal qual poder y potestat qual y quant a semblants pabordes se pot concedir y los pabordes anomenats, y se anomenaran en esdevenidor hagan de donar cada cap de mes als capellans sis diners per la processó y sis per los goigs, y a la processó de les gales de *Nostra Senyora*

del Roser, y en las de octubre als capellans, que seran a la processó un real, llevant-ne acte, en presencia dels testimonis següents, qui foren misser Fransesch Francolí doctor en drets, M^o Jaume Delfis, prevere, Geroni Petit, sastre, y Pere Joan Moner, beneficiat, tots de la vila de Camprodon.”

245

1633, 31 de juliol, Sant Miquel de la Pera

Acords entre els pabordes. ADG, Parroquial de Sant Miquel de la Pera, Oix, llibre de confraria, confreres, 1696, s.f.

“Als 31 del mes de juliol de lo any 1633 essent pabordes de la Iglesia Parroquial de St. Miquel de Pera de la confraria de *Nostra Senyora* del Rose, Esteve Pineda, habitant en las parròquia de Bastractà, y Gaspar Vila, habitant de Monras, y Miquel Almatell, y Pere Miquel Quintana, y per part del *Senyor Reverent* de Pera qui les hores era lo *Reverent Pons Rier prevere* Joan Ricart y Pere Quintana pagesos de Pera, han concertat tots junts per llevar baralles, discussions y malícies, tinga dita confraria del Roser una caixa amb quatre claus, y cada un dels pabordes que en tinga una, y que vinga no puga obrir que tots els pabordes no·hi siguin, ni fer cosa per la Iglesia dels diners se aplegaran en dita confraria, y lo *Senyor Reverent* junt amb los quatre pabordes, y constituiran , que per cada honra se faran als confreres que es moriran sian cridats dos capellans lo *senyor Reverent* y un altre nomenat que dit *Senyor Reverent* y los sia donat set sous a cada u de caritat, dient los sacrificis se acostuman dir a les hores, ço és novenal y cap d’any, mes constituïen tots junts que per lo aniversari que es diu l’endemà de las gales del Roser sia donat a cada capellà dos reals y tres sous al *Reverent Rector* y cada capella que ll li donarà dinar lo dia intervindrà en ditas honras y aniversari.”

Doc. Núm.

1633, 31 de juliol, Sant Miquel de la Pera

Repartiment de les claus de la caixa de la confraria. ADG, Parroquial de Sant Miquel de la Pera, Oix, Roser, confreres, 1696, s.f.

“Als 31 del mes de juliol del any 1633 essent pabordes de la Iglesia Parroquial de St. Miquel de Pera de la confraria de *Nostra Sanyora* del Roser, Esteve Pineda, habitant en la parròquia de Bastractà, i Gaspar Vila, habitant de Monras, i Miquel Almatell, i Pere Miquel Quintana, i per part del *Senyor Reverent* de Pera qui les hores era lo *Reverent Pons Rier prevere* Joan Ricart i Pere Quintana pagesos de Pera, han concertat tots junts per llevar baralles, discussions i malícies, tinga dita confraria del Roser una caixa amb quatre claus, i cada un dels pabordes que en tinga una, i que vinga no puga obrir que tots els pabordes no·hi siguin, ni fer cosa per la Iglesia dels diners se aplegaran en dita confraria, i lo *Senyor Reverent* junt

amb los quatre pabordes, i constituiran , que per cada honra se faran als confreres que es moriran sian cridats dos capellans lo *Senyor Reverent* i un altre nomenat que dit *Senyor Reverent* i los sia donat set sous a cada u de caritat dient los sacrificis se acostuman dir a les hores, ço és novenal i cap d'any, mes constituïen tots junts que per lo aniversari que es diu l'endemà de las gales del Roser sia donat a cada capellà dos reals i tres sous al *Reverent Rector* i cada capella que li li donarà dinar lo dia intervindrà en ditas honras i aniversari.”

247

1887/1918, Sant Miquel de Fluvià

Advertència sobre el pagament dels confreres. ADG, Parroquial de Sant Miquel de la Pera, llibre de confraria, confreres, 1887. f. 1.

“Advertencia

Llibre de pago de la Confraria del Roser de la Parròquia d'Oix, que comença en lo any 1887 encara que se trobaran los anys atrasats des de 1800 es perquè los tals faltaban a pagar dits anys.

Lo llibre propi de la confraria en el qual deuen estar inscrits los confreres del Roser per quanyar las indulgències, deben estar inscrits pel propi Parroco, se troba en lo torbarieu de esta parròquia

Joseph España, Rector

Des de 1918 los inscrits paguen un ral, els inscrits anteriorment continuen pagant 15 cèntims Como ahora no hay Sr. Vicario, en lugar de Oficio a los que fallecen, les celebra 2 misas de lim. 3 ptas. Cada una. Estas misas deben celebrarse en el mismo altar del Roser”

Parroquial de Sant Pol de la Bisbal

248

1765, 9 de novembre, Sant Pol de la Bisbal

Regles de la confraria, posades pel rector. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, Llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Llibre d'entradas y eixidas de l'Administració de *Nostra Senyora* del Roser de la *Iglesia* de St. Pol de la Bisbal, començat en lo any 1765 per mi baix escrit. Ab l'advertència que tots los primers diumenges del any se fa professó, se cantan los goigs, se diu lo Rosari, y missa en dita capella per los confreres y per tot açó se dona de caritat vuit sous ... per cada diumenge. Així mateix las sinch principals festes de *Nostra Senyora* se diu missa en dit altar y per ella se donan 14 sous caritat de la Administració. Més tots los dyaptes del any se deu cantar la *Salve* y per caritat se donan 14 diners. Però en est ultim de dir la *salve* dich que jo vaig introduhir de dir lo Rosari antes y com no l diga des de que se *sega* afins a tots Sants en qual

dia se resa lo Rosari enter, perçó tampoc dich *jo* no canto (la- tros menjat-) Salve. De quibris fidemfacio ego Isidory Homs, Pbre. et Rector hac die 9 mensis Novembry anni a Nativitate Domini 1765.

Així mateix quant se fa lo Roser en un Diumenge de maig que es ara tots los anys se dóna per açó 3 ll 12 s.”

249

1761, 7 de juny, Sant Pol de la Bisbal

Realització del retaule major per l'escultor Jaume Roura. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, fulls sols.

“Vuy die set de juny 1761 han. Los obrers de la Iglésia de *Sant Pol*, Pere Juliol y Domingo Ribot, ab consentiment del *Rector* Isidro Homs, *prebere* y rector de dita iglesia, Domingo Maruny, Pau Aballí, Francisco Dalmau, Joan Matas, Joseph Says, Joseph Pugnau de *Santa Lluçia*, donat a preu fet lo Retaule major de dita iglesia al *Senyor* Jaume Roura, escultor en la Bisbal domiciliat, per preu de cent cinquanta sinch lliuras, dich 155 ll *barceloneses* y tres muigs de cals ab los pactes següents. Dit Roura deurà fer lo dit Altar conforme a la planta ha entregat. Deurà també fer una urna sacra e imatge de *Sant Christo* tot lo que va comprés ab lo dit preu com també lo fer quatre imatges, una de la concepció, altra de *Sant Isidro*, altra de *Sant Pere*, i altre de *Santa Lluçia*, tot lo que ha de ésser de fusta de abre blanch, com també los enforras. És pactat que sia fet y posat lo dit retaule lo die *Santa Creu* de maig de 1762, y en dit dia prometen los individus expressats pagarli a dit Roura les ditas 155 lliures *barceloneses*, dich cent cinquanta y sinch lliuras y estan tots, y prometen guardar y observar los predits pactes y ho firman die mes y any predits.

Dich *jo* Jaume Roure escultor que obtindrè de dits tractas, firmo lo sobredit contracte *jo* Isidro Homs Pbre, Domingo Ribot, per Pere Juliol obrer firmo *jo* sobre dit Joan Matas, Francisco Dalmau y *jo* Martí Climent, *prebere* y sagristà de Vulpellach firmo per Domingo Maruny, y Joseph Pugnau Pagesos y Per Pau Abellí y Joseph Says treballadors quals no saben de escriure.”

250

1762, 19 d'octubre, Sant Pol de la Bisbal

Rebut de l'escultor Jaume Roura. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, fuls sols.

“Avui dia 19 octubre de 1762 tinc rebut lo tros dit import del retaula posat conforma estava concertat y es 134 ll y ... y ho firmo avui dia dalt dit. Jaume Roure escultor de la Bisbal”

251

1762?, Sant Pol de la Bisbal

Advertència del cost del retaule. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, fuls sols.

“Se adverteix que lo retaule posat amb los *afforros* importa més de 190 lliures, puix Sant Pau, Sant Antoni y els Angels de la urna són apart y així contat inporta com he dit mes de 190 lliures.

Vere Isidro Homs, *Rector.*”

252

1771, 29 de juliol, Sant Pol de la Bisbal

Pagament per un retaule. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Vuy dia 29 de juliol de 1771 se ha tret de la caixa del Roser, es dir del que se havia apuntat de la fornada de la cals se hauria fet per eix fi y del blat també se hauria apuntat no sols del Roser, si y també dels altres bassins, que tot ho *escrit* per est efecte, la suma de 94 ll 16 sous y ab aquest número se inclouen los 14 ll 17 sous 6 que se han tret de las Donas, que ab altres quantitats faran lo número de 140 ll en que és concedit dit retaule y Baldiri Fàbrega a elegeit per nou paborde a Pere Pugnau”

253

1772, 26 de juliol – 23 d'agost, Sant Pol de la Bisbal

Pagament per retaule de Sant Crist. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Vuy dia 26 de juliol 1772 fas fe jo Isidro Homs *Preberre* y Rector com Domingo Pugnau, pagès, paborde de *Nostra Senyora* del Roser, ha elegit per nou paborde a Agustí Juliol y pagar tots gastos se han ofert ha entregat al nou paborde la suma de una lliura catorze sous, així mateix li ha entregat lo import de sinch cortans de blat que benut a 4 ll 13s la cortera importa junt la suma de 5 ll 16 s 3, qual quantitat de se reserva per lo retaule se fa fer del St Christo, és la veritat y ho firmo avui dalt dit dia vere Isidro Homs, rt. (queda 1 ll 14 s)

Hi havia error en lo contat y perçò vuy dia 23 agost 1772 se me han entregat los pabordes diners havien quedat y encara ne faltavan y me dono per satisfet y no queda ningun diner.

Vere Isidro Homs”

254

1778 i 1779, 28 de juny i 4 de juliol, Sant Pol de la Bisbal

Pagament el daurador. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Se ha tret del calaix de la Mare de Deu del Roser per tretze missas de cap de mes, 4 missas en las festivitats de la Maria *Santíssimas*, gotjs y professons, salves, y per lo ofici del Roser que sera lo andema de Sant Jaume 10 lliures 24 sous feta gracia de dos passetas en favor de la mare de Deu.

Item per pagar lo Dorador se ha tret de dit calaix 26lliures tot lo qual se ha tret en lo 1778 avui dia 28 de juny de dit any. Es la veritat aixis ho firmo jo Isidro Corominola *prevere* y *rector* de dit Sant Pol.

Item per pagar lo dorador se ha tret de dit calaix vuit lliuras avui dia 4 de juliol del 1779.”

255

1780, 30 de gener, Sant Pol de la Bisbal

Rebut del daurador Francesc Serra per la dauradura del retaule del Roser. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, full sol.

“Dich jo lo baix firmat que confeso aver rebut per mans de Joan Abellí y Toni Juniol hobrers que se trobavan del Roser y de Paulí Dalmau, pagès, hoberer de la hobra, y de Agustí Juniol, hoberer del Roser, que se ... tinch rebut tota la quantitat estava promesa de dos sentas lliuras *barceloneses*, dic 200 lliures y peraquè constia fas lo present en Sant Pol de la Bisbal. Janer 30 del 1780 y dita ... de mi per dorar lo retaula del Roser. Francesc Serra, dorador”

256

1781 i 1783, 20 d'octubre i 19 de març, Sant Pol de la Bisbal

Pagaments per daurar el retaule major. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Vuy als 20 octubre de 1781 se han tret del bassi de N Sra del Roser 1 ll 12 s per dorar lo retaula major. Joseph Costa rector.”

“Vuy die 19 de març de 1783 se ha tret del bací del Roser per dorar lo retaula major 6 ll. Costa rector de St Pol”

257

1795, 6 de setembre, Sant Pol de la Bisbal

Pagament pel tabernacle. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Vuy dia 6 de 7embre se ha tret 3 ll 15 s pera *pera* a pagar lo tabernacle. Ver Joan Batlla, pra. 1795”

258

1799, 24 de febrer, Sant Pol de la Bisbal

Pagament pel daurador Francesc Serra. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Dia 24 de febrer de 1799 se ha tret del bassí de *Nostra Senyora* del Roser per pagar lo cumpliment de daurar los retaulas de *Sant Jaume* y del *Sant Christo* al Sr Francesc Serra, daurador de la Bisbal, la quantitat 45 sous. Ver Miquel Vilar, Rector”

259

1799, 5 d'agost i 27 de juliol, Sant Pol de la Bisbal

Pagaments vairs, entre aquests, per la dauradura del retaule del Roser i Sant Jaume, i tabernacle. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Dia 5 agost del any 1799 Pere Pugnau, pagès, y Miquel Maruny, los dos Pabordes de *Nostra Senyora* del Roser, han donat compte de dita Administració, y han gastat per sera, y pagar la funció del Roser 25 lliures 7 sous 2, encontraren en dita administració 165 lliures 2 sous 6 de dita quantitat ne han pagat per deurar los retaules de *Sant Jaume*, y Nostre *Senyorra* dels ~~Dolors~~ Roser, y fer lo tabernacle nou y apustanti los gastos del present any que son 25 lliures 7 sous 2 diners, suma la quantitat de 154 lliures 8 sous 2. Reb dita administració Pere Says de la Depesa, y Pau Dalmau y Prats, y resta al tot en dit bací 45 lliures 18 sous. Miquel Vilar, Rector.”

“Se ha tret del Roser dia 27 de juliol per lo tabernacle 39 ll 10 s. ver Prunell.”

260

1858, Sant Pol de la Bisbal

Despeses del nou altar del Roser. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Lo altar del Roser que se ha fet nou en esta any de 1858 y que se ha costat uns cent y dotze duros, se ha pagat de 12 duros que doná un debot per fer el pàlit, 16 duros que han tret de la caixa del Roser, altres 16 duros de la caixa de *Nostra Senyora* dels Dolors, 25 duros que se arplegaren fent una captiria per el Poble, y lo demás se ha pagat entre casa Dalmau, casa Pugnau, Casa Maruny y el Cura Pàrroco, de modo que no se deu res a ningú com consta ab recibos. De lo que fas fe jo. Tomas Casas Pbro. Curra Pàrroco”

261

1838, 4 de març, Sant Pol de la Bisbal

Rebut de pagament al daurador Jaume Carbonell. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, fuls sols.

“Dic jo lo bax firmat com tin rebut de los obrers de Nostra Senyora del Roser la cantitat de 55 ll para dorar y pintar lo dit altar y jo com a cobrador lo firmo en San Pol de la Bisbal a 3 mars de 1838.

Jaume Carbonell daurador”

262

1861, 26 d'abril, Sant Pol de la Bisbal

Rebut de pagament al daurador Narcís Viladevall. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, fuls sols.

“Dich jo lo bax firmat com tich rebut per mans del prebero Don Tomas Casas, rector de san Pol de la Bisbal la cantitat de setsa durus per lo treball y material de dorar y llamar Nostra señora del Roser y san Domingo y Santa Catarina y setsa rals per los adops del escultor.

Gerona, dia 26 abril 1861

Narcís Viladevall, dorador”

263

1861, agost, Sant Pol de la Bisbal

Despeses per daurar imatges de tres altars. ADG, Parroquial de Sant Pol de la Bisbal, llibre de confraria, comptes i confreres, 1765-1897, s.f.

“Joan Carabus y Joseph Ribot donan comptes de la administració de Nostra Senyora del Roser y pagat vuit durus 3 pesetas per dos hachas y cerillas, 16 pessetes per la funcio de maig, 24 pesetas per altres gastos ordinaris, quedan en caixa 6 pesetas. Sant Pol Agost de 1861. Tomas Casa, Rector.

En est any se han dorat y llamat las tres imatjes del Altar del Roser, Nostra Senyora, Sant Domingo y Santa Caterina per preu de 16 durus, los que han pagat Joan Carabús y Joseph ab altre debot.

Mes se ha dorat y llamat Santa Lluçia per preu de 6 durus, los que ha pagat Joseph Moruny

Mes se ha posat una vidriera al Camaril de Nostra Senyora del Roser y ha costat 6 durus los que han pagat Joan Pugnau y Joan Carabús. Vere Casa Rector”

Parroquial de Sant Pol de Mar

264

1704, Sant Pol de Mar

Menció al llibre vell de la confraria. ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, confreres, 1704, s.f.

“La Admissió dels confreres y confracressas de *Nostra Senyora* del Roser de la Iglesia de *Sant Pol de Mar*, bisbat de Girona, y decrets dels Priors del Orde de Sant Domingo per las Gracias, favors, sufragis, privilegis, indulgèncias, y bonas obras de la confraria y religió de dit St. Domingo se anirà continuant com baix se veura.

Las ordinacions Generals de la confraria de *Nostra Mare* y Sa Maria Santíssima del Roser, y lo que se ha de observar, guardar y cumplir, es de veurer en lo present llibre, y en lo segon full de la part de las donas o confracressas de dita confraria, y còpia de ellas se trobará en lo llibre vell de la present confraria.”

265

1704?, Sant Pol de Mar

Ordinacions de la confraria. ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, confreres, 1704, s.f.

“Ordinacions generals de la Confraria de *Nostra Mare* y *Senyora Maria SSma.* del Roser aprobadas y confrmadas per diferents Sumos Pontífices y per lo Sagrat Orde de Frares Predicadors.

Primo que hi aje un llibre destinat per escriure los Noms y Cognoms dels confreres y confracressas, axí vius, com difunts, de qualsevol estat, condició, y edat que sien, los qual puga escriurer en dit llibre tant solament la persona o personas que tenen autoritat del Rm P. General de dit Orde de Frares Predicadors, qui son en las confrarias dels convents de dit Orde, los Priors, Sagristans de dits convents y lo religiós deputat per dits Priors; Y en las confrarias fundadas en las Iglesias fora de dit Orde té poder per escriurer dits confreres y confracressas lo Rt. Rector, o Parrocho de la tal Iglesia, ho aquell P. Sacerdot que està destinat per governar dita confraria en la tal iglesia. Y així mateix té autoritat per escriurer confreres y confracressas qualsevol religiós de dit Orde en lo tems que se trobara predicant la Quaresma en la ciutat, vila o lloch ahont està fundada dita confraria, ab tal empero que los dits sots pena de ser privats per un any de totas las indulgèncias dela confraria no pugan obligar als confreres o confracressas que escriuran en dit llibre, a pagar cosa alguna; però podran los tals confreres donar llibrement, y de sa pròpia voluntat la Almoina que vullan a dita confraria. Advertint que escrits una vegada en lo llibre de una confraria de Na. Sra. del Roser són també confreres de totas las confrarias de Na. Sa. del Roser de las demes parts del món. Y axí mateix advertint que lo Rm. P. General de dit Orde de frares Predicadors fa gracia a tots los Confreres y confracressas de ditas confrarias, de ferlos participants de tots los béns espirituals de dit sagrat Orde.

Item: que no obstant lo sobredit de no estar obligats los confreres y confracressas de pagar cosa alguna per escriurese y entrar en dita confraria, empero podran determinarse cert numero de confraras, com en algunas parts se estila, y se anomenaran confreres del numero

los quals pagan certa quantitats annual de un o dos sous, o més, ala confraria peraquè seguit lo Obit dels tals, la confraria los fassa celebrar un Aniversari, lo qual numero se pot fer axi mateix de confrassas.

Item: que cada confrare y confrassa estiguen obligats en resar cada semmana lo Ssm Rosari enter, que són tres parts de Rosari entre tota la semmana, sots pena de no guañar les indulgèncias de la confraria en aquella semmana, y de no ser participant dels béns spirituals de dita confraria, y de dit Orde en dita semmana, Empero lo confrare o confrassa que per raho de malaltia, o altre lligitim impediment, no podrà resar ditas tres parts del Ssm Rosari en alguna semmana, o semmanas, podrà guanyar ditas indulgèncias, y dits béns sprituals, fent que altre persona per ell rese en dita semmana o semmanas las ditas tres parts del Ssm Rosari. Advertint que encara que voluntariament, y sens causa dexen de resar ditas tres parts del Ssm Rosari en alguna o algunas semmanas, no cometran pecat mortal ni Venial, si tant solament estaran privats de las indulgèncias, y béns spirituals de aquella, o semmanes.

Item que qualsevol confrare o confrassa puga fer escriurer en dita confraria qualsevols personas difunts que vivint no fossen escrites en dita confraria, y que resant lo tal confrare ditas tres parts del Ssm Rosari en alguna semmana, o semmanas, per lo tal difunt o difunts, sien lo tal difunt o difunts participants en lo Purgatori per modo de sufragi de tots los béns spirituals y indulgèncias que gosan los confrares vius.

Item, que tots los anys fassa celebrar quatre aniversaris per las ànimas dels confrares y confrassas difunts, ço és, lo un després de la festa de la Purificació de Na. Sra. lo altre després de la Anunciació, lo altre després de la Assumpció, y lo últim després de la Nativitat de Na Sra, en los quals degan assistir los confrares y confrassas que podran, oferint ab candelas encesas, y perquè se sàpia lo dia fixo de dits aniversaris, cuidaran de publicar los lo Diumenge antes, los predicadors, rectors, o curats en sas respectives iglésies. Y així mateix se ordena que quant se esdevindrà morir algun confrare, o confrassa, se tinga cuidado de fero publicar en lo púlpit, o en altra part pública, peraque ho sapian los confrares vius, los quals degan resar una part del Ssm Rosari per cada confrare difunt.

Item: que cada primer diumegne del mes, y en cada festa de les quatre sobreditas principals de Na Sra se fassa una professó en la qual sia aportada la Imatge de Na. Sra del Roser, y assistescan los confrares y confrassas ab tota devoció, resant y aportant públicament en las mans los Sants Rosaris.

Item: que en lo primer diumenge de Octubre en las iglesias ahont estan fundadas les confrarias de Na Sa del Roser, y ahont se troba altar y capella de Na Sra del Roser, se rese lo diurno offici y missa del Ssm Rosari ab festa solemníssima, ab ritu de Poble Major, en memoria de la gran Victòria que las armas chrisitanas alcançaren per medi del Santíssim Rosari (com piement se creu) contra la armada dels Infels turchs.

Item: que una vegada cada any se aporte lo llibre de confreres y confraressas al Prior o principal President del Convent del Orde de Predicadors mes proxim de la ciutat, vila, o lloch de la confraria pera que dit Prior, o President, ab sa firma aprobe cada any de nou los confreres y confraressas novament escrits en dit llibre fent los particioants dels béns spirituals de dita confraria y de dit sagrat Orde de predicadors.

Item: que sempre y quant se celebra la festa o festas del SSm Rosari de Na Sra en las quals hi aje de haver sermó, dega predicar lo un religiós de dit Orde de Predicadors, si comodament se pot trobar.

Item: que sempre y quant en la ciutat, vila o lloch, ahont estara fundada dita confraria, se fundas algun convent de dit Orde de frares Predicadors, dega dita confraria ab tots sos emoluments, rendes, ornaments y altar, transferir se a la iglesia de tal convent novament fundat en virtut de constitució apostòlica del santíssim Pare Gergori xiii

Item: que cada any los confreres del Numero, elegescan administradors, Majordoms y officials pera regir la dita confraria, los quals degan recullir almoynas y demás entradas de dita confraria, guardant se lo diner en una caixa ab tres claus, de las quals trindran la una lo Rt. Rector, o curat, o lo P. Sacerdot que regeix dita confraria (lo qual no se ha de mudar cada any com los demes officials, si que ha de ser perpetuo a fins lo dit Orde de Predicadors ne anomene de altre), la altra clau tindrà lo Clavari, o escrivà de dita confraria, y la altre tindrà un dels Administradors, o majordoms, de la qual caixa se faran pagaments dels gastos se oferiran en dita confraria, y que los dits administradors, y clavari o escrivà, al acabar sos officis, degan cada any donar comptes del rebut y gastat als administadors y clavari que entren nous en presencia del Rnt, Rector, o sacerdot, que com a Prior regeix dita confraria, en nom y per part del Orde de frares Predicadors, lo qual junt ab dits Administradors y clavari cuiden de fer executar y guardar las sobreditas ordinacions, y en cas sie necessari podrant los dits anomenar alguna, o algunas donas honestas, devotas y de bon nom per Prioras y administradoras de dita confraria, las quals cuidaran de la limpieza y adorno de les robas de dita confraria.

Ultimament: que lo dit Rnt Rector, curat o Sacerdot que regirá dita confraria puga no sols escriurer confreres y confraressas, pero també en virtut de facultar als tals donada per dit Orde de frares Predicadors, podrà benehir Rosas y Rosaris, no empero les candelas o ciris de la indulgència plenària per lo article de la mort, per ser esta Benedictio privatiment dels Priors de dit Orde de frares Predicadors, sens poder la delegar a altre persona.”

266

1787, Sant Pol de Mar

Confreres del número, pagaments per aniversaris. ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, confreres, 1704, f. 1

“Confreres del numero que paguen annualment dos sous a la confraria peraque en seguit son obit, los fassa celebrar un Aniversari. Peraquè se sapia lo dia fixo de tals Aniversaris, quant morirà algun de estos confreres, cuidaràn los Administradors de avisar al Parroco per publicar los lo diumenge antes.”

267

1787, maig, Sant Pol de Mar

Confraresses del número, pagaments aniversaris. ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, confreres, 1704, f. 12

“Confraressas del numero que annualment pagan dos sous a la confraria del Roser peraque seguit son obit, los fassa celebrar un Aniversari, peraque se sapia lo die fixo de tals aniversaris, quant morirà algun de estos confreres, cuidaran las casas de avisar als Administradors y estos al Pàrroco per publicar los lo diumenge antes.”

268

1859, 1 de febrer, Sant Pol de Mar

Anotació dels confreres del número. ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, confreres, 1704, s.f

“Nota: tots los confreres y confreraesses de la confraria del Roser que abuy viuhen en eixa parròquia de S. Pol de Mar, y que peteneixen als dits de Número, se trobaran continuats en lo següent abecedari.

De abuy en abant se continuarán també en lo següent abecedari, los noms de totas las personas que entrian de nou comfreres o comfraresses de la confraria del Roser, pertenixents als dits de numero.

Sant Pol, 1 febrer de 1859

Dr. Joseph Xiqués, Pbra.”

269

1847, 1848, 1852, 1853, 1857, Sant Pol de Mar

Notícies de pagaments varis, penó, guarniments Mare de Déu, bnadera, pintor per capella, entre ells. ADG, Parroquial de Sant Pol de Mar, llibre de confraria, comptes, 1847, s.f.

“Any 1847.

Comptes que de la Administració de la confraria de *Nostra Senyora del Roser* de San Pol de Mar presentan Anton Isern y Pau Ramon, del expressat any 1847

Cargo:

Quedá a favor de la confraria del any anterior segons los comptes donats en dit any 300 *Rals*

Recullit dels confreres 206 *rals*

De la basina y refis venut 113 *rals*

De la captadora 134 *rals*

De lo que sobrá dels dines valgueren las halajas se vengueren per fer al Pandó nou de *Nostra Senyora* 94 *rals* 8 *maravedis*

Total 847 *rals* 8”

“[...] Comptas que presentan los Administradors de *Nostra Senyora* del Roser retro expressats corresponents al any 1848

[...]

Data

[...]

Per un vestit, mants y altres gorniments de *Nostra Senyora* 103 *rals*

Flors, llassos, palma y altres frioleras 24 *rals*

Sopá dels que portan al mysteri y professó de abril 8 *rals*

[...]

Roser de maig 31 *rals*

[...]

Roser de octubre y regals a las captadoras 39 *rals* 6 mar.”

“[...]Any 1852

Comptas que de las administració de la confraria de *Nostra Senyora* del Roser presentan Pau Ramon y Juan Estolt corresponens al any sobre expressat 1852.

Carrech

[...]

Producto de las cedula y rosaris del Reverent Pare Domungo Comas 136 *rals* 23 mr.

Data

[...]

Platejá les elacras y adobá la Mare de Déu 120 *rals*

Per rajolas, cals per adobar la capella 22 *rals* 16 md.

[...]

Portadors del Mysteri y Rector 6 *rals*

[...]

Per adobá la Basina y Bandera 8 *rals* 32 md

Roser de Maig 32 *rals* 4 md

Professons de Juny, juliol y agost 8 *rals*

[...]

Roser de octubra 32 *rals* 4 md”

“[...] Comptas que de la administració de la confraria de *Nostra Senyora* del Roser presentan Pau Ramon y lo *Senyor* Juan Estolt corresponents al any 1853.

Data

[...]

Al *Senyor* Juan Zuduri per pintar la capella de *Nostra Senyora* 240 rals

Comptas que de la administració de la confraria del Roser presentan los Sors admors. Pau Ramon y Juan Estolt, corresp. A est any 1856.

[...]

Data

[...]

A Juan Rour, fusté, per adobar lo tabernacle...6 rals”

“[...] Comptes que presentan los tras expresats Adm. De la confraria del Roser, Pau Ramon y Joan Estol, corresponents al any 1857

Abril, 9. Palma, guarnició, y portar lo misteri en la *Professó* de dijous sant 22,18

[...]

Arreglar una sacra, un cuadro, quatre pitxes, 3 rams, una imatge &. 35,32”

Parroquial de Sant Salvador de Bianya

270

1737, Sant Salvador de Bianya.

Quinzena de la confraria i de la sufragània. ADG, Parroquial de Sant Salvador de Bianya, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1737, s/f

“Noms del numero o quinzena de la confraria del Roser canonicament fundada en la Parròquia de Sant Salvador de Biaña, novament confirmada per lo Molt Ilm Dr. Fra Francesc Padres presentat en *Sacra theologia* Prior actual del convent de predicadors de santo Domingo de Gerona essent actualment rector lo *Reverent Rector* Pere Martir Santaló ... any 1737.

(segueixen els següents inscrits: 10 homes, i 5 fadrins; i seguidament: Quinsena de donas, 10 inscrites, i 5 donzellas).

Sinquenes de la sufraganea

(homes 3, fadrins 2, dones 3, donzelles 2.)

Se adverteix que morint algu o alguna dels dalt nomenats y axi mateix casantse o morintse algu o algunas dels fadrins o donzellas ... deu lo *Senyor* Rector anomenarne de altre en lloch del tal o tals”

271

1738, 2 de març, Sant Salvador de Bianya

Nota sobre la fundació de la confraria, i realització de retaule. ADG, Parroquial de Sant Salvador de Bianya, llibre de confraria, confreres, 1737, s.f.

“Lo infra escrit certifico com he trobat una nota de *tener* següent, en lo llibre vell desta parròquia, en que se escrivian los confreres del Roser, del *tenor* següent.

Vuy dia de la Verge Maria a vint y sinch de mars, any de la nativitat de nostre senyor mil sinch cens vuyta [1580], se funda la confraria de Nostra senyora del Roser, en la present iglésia per lo Reverent Pare fra Pere Joan Guasch, lector, en lo monestir de Predicadors de Gerona, com a subdelegat, del reverent Pare General de dit ordre [sic], en la Iglesia de St. Salvador, com llargament consta en lo acte tinch pres per lo discret mosen Joan Fanés, *notari* Real y substituït en la notaria pública de Olot, essent rector lo reverent mosén Joan Serrat, de la paròquia de la Verge Maria. Essent obrers Rafael Pla de Abella y Joan Puig, major de dies, de lo qual confraria ses fet y pagat lo retaule, del siri de les dones: en lo qual llibre se an de escriure los noms y sobre noms.

Lo que afirmo jo fra Llorens Claret y Raxach, religiós dominico.... la cura de la parròquia de St. Salvador Vall de Bianya. Vuy al 2 de mars 1738.

Per major claredat de la fundacio.”

272

1754, Sant Salvador de Bianya

Refundació de la confraria i concessió d'indulgències. ADG, Parroquial de Sant Salvador de Bianya, llibre de confraria, confraria del Roser, XIX, s.f.

“Llibre dels confraras y confraressas de la Confraria de Nostre *Senyora* del Roser de *Sant* Salvador de Bianya

FUNDADA

en lo die 25 de Març de 1589 per lo Reverent Pare PRedicador Fra Pere Joan Guasch rector en lo Monestir de Predicadors de Gerona com a subdelegat del Reverent Pare General de dir Orde.

CONSTA

Llangament dita fundació per lo acte se prengue per lo .. Mossen Joan Fanès *notari* Real y substituït en la Notaria publica de la Vila de Olot essent Rector lo Reverent Mossen Joan Serrat.

Y

En lo dia 17 de Juliol de 1737 per lo Reverent fra P Francisco Padres, *Prevere* y Prior, foren concedidas totes les gràcias, privilegis y indulgèncias tant a homens com a donas que se

escriguessen a fins lo endemà del dia del Roser inclusives en lo antecedent llibre de dita confraria

Y

Així mateix per lo Reverent fra P. Joan Thomas Font de Vila, Mestre y Prior del convent de Predicadors de Gerona admet a totes les persones escrites en est llibre del Roser com a verdaders confraras y confrassas a todas las gràcias y privilegis y indulgèncias concedides per los Summos Pontífices a los verdaders confraras y confrassas de dita confraria sub dia 25 de abril de 1754.

Ver S Salvador Puig de Vall, Pre y Prior de Sn Salvador de Bianya.”

273

1766, 29 de maig, Sant Salvador de Bianya

Pagament per un tabernacle, per la confraria del Roser i de la Santa Exuberància. ADG, Parroquial de Sant Salvador de Bianya, llibre de confraria, confrases, 1737, s.f.

“Vuy die 29 de Maig del 1766 los pabordres de *Nostra Senyora* del Roser y Pabordres de la Martir Gloriosa *Santa Exuperancia* han donat compta de llur administracio ço es Francesch Puig en nom dels demes Pabordes del Roser y Joan Callis en nom dels Pabordes de *Santa Exuperancia* y pagat lo Rector de cera y un tabernacle que se ha fet en lo present any 1766 que costa primo per lo tabernacle

Primo 38 ll 15 sous.

Item per lo domàs del pavallo y tela per los Angelets y galons _ _ _ _ _ 12 ll 14 s 4.

Item per los jornals del sastre _ _ _ _ _ 1 ll 6 s 3

Item per 12 borlas de mans del pasamaner y seda _ _ _ _ _ 3 ll

Y demes gastos usuals a cadar en lo calaix de *Nostra Senyora* _ _ _ _ _ 2ll 9 s

Y en lo calaix de *Santa Exuperancia* _ _ _ _ _ 16 ll

Del que ne fas fe vuy die 29 de maig de 1766

Vera Don Salvador Puig de Vall, *prevere* y Rector de Sant Salvador de Biana.”

274

1788, 20 de juny i 1802, Sant Salvador de Bianya

Deute d'un partiucular amb la confraria del Roser. ADG, Parroquial de Sant Salvador de Bianya, llibre de confraria, confrases, 1737, s.f.

“Certifico y fas fe, jo Jaume Brancós, Prevere y Rector de la Parròquia de Sant Salvador de Biaña del Bisbat de Gerona, com Joan Puig, pagés de Sant Salvador de Bianya está divent ala iglésia de Sant Salvador de Biaña la quantitat de 72 ll *barceloneses* quals aplegá, o sen portá dels bassins de dita Iglesia antes de esser jo lo baix firmat Rector de la dita Iglesia, porque ningun lladre sels ne portás, com me ha dit Joan Puig, moltes vegadas. Son 72 ll.

Item lo dit Joan Puig pagés de *Sant Salvador*, senportá de Bassi del Roser: 11 ll 6 s 10 diners en presencia mia als 20 del mes de juny de 1788. son 11 ll 6 s 10.

Item en altra dia dit Joan Puig sen ha portat vuit passetas, dich 3 ll.

Suma 86 ll 6 s 10.

Jaume Brancós, rector.

Dela sobredita quantitat de 86 ll 6 s 10 diners lo dit Joan Puig solament ha pagat 10 ll per ajudar a pagar la calcs dela obra de la iglésia, que son 165 quarteras qual calcs se comprá a Francesch Pujolar de las Asqueras en lo forn de Turon de torrent mijá.

Es ver lo dalt dit: Jo Jaume Brancó, rector predit.

“[...] Item en lo any 1802 ha pagat 33 ll barcelonesas per la paret del sementiri qual torná fer Joan Ayats, mestre de casas de la casa de la Jauminaria de Farró, qual me digué que que [sic] dit Joan Puig ja li havia pagat las ditas 33 ll.

Jaume Brancós, rector.”

Parroquial de Sant Vicenç de Camós

275

1597, 16 de juliol, Sant Vicenç de Camós

Despeses per un pal·li i pel llibre. ADG, Parroquial de Sant Vicenç de Camós, llibre de confraria, Roser, 1564, s.f.

“Comensat avui 16 del mes de juliol de l’any 1597

Per lo llibre, 5 sous, 6 diners

Mes per dos sirets de cera roja, set sous .. dic 7 s

Mes per mans de fer lo palit donaram a mestra Agnes vuit sous, dic 8 s

Mes quaranta i nou sous an puig per lo ... de dit palit, 49 sous

Mes tenim rebudes sinc lliures i mitja las quals avem tretas de la caixa [...]”

276

1602, 20 d’octubre, Sant Vicenç de Camós

Àpoca de pagament de 15 lliures per pintar el retaule del Roser. ADG, Parroquial de Sant Vicenç de Camós, llibre de confraria, Roser, 1564, s.f.

“Àpoca del que han pagat los pabordes del Roser de pintar lo retaule de *Nostra Senyora del Roser*

Universis et singulis huius modi seriem Inspecturis Lecturis & acediteris Attestor et in dubitam fulem facio ego Petrus Miquelau de Illustris et admodum R. di domini Abbatis monsteteri sanct Estephani ville Balneolarum diocy Gerundam ordinis sancti Benedicti not publicus substitutus ab herede magnifii Antii Perpinya que dommi utilis & propietari notarie

et “seribanie” publicarum dicte ville suaru. que per tinensiarum q diemense anno de loco in fris per me fuit receptum quoddam Instuim ion eius apprisia tenoris sequentis Jacobus Garriga bo tiguierius telarum ville Balneolarum dioc. Gerundensi habitator, habens Insolutum dacionem & cessionem de Infra precunie quantitate prove infra Gratiss confres & reg vobis Michaelis Prat, moner, agricole dicte parroqchie et dicto. pnt. anno prepositio una cum vener Jacobo maso presbitero hebdomedario dicte ecc, et alis confratrie beate marie del roser in dicta ecclesia parrochiali sancti vincenci de camonibus constructe ac fundate presentibus, q dedistis & soliuistis michi et ego avobis habuis voluni mes omnimode numerando realiter & de facto quindecim libras monete barcino ne se sunt in solutum et ad complamentum illarum sexaginta litarum barchinonensium In quibus diet opus se confatria et seu eos administratores tenebantur Jacobo Vilanova, ptictori ville Oloti (*per lo pintar del retaula de dita confraria*), Junta capitulacionem per anniprime lapsi prepositos dicte confrarire cum dicto Vilanova Initam publico dicte capitulacionis Instro recepto in presenti not. publica Balneolarum die secunda mensis septembris anni proxime lapsi videlicet millesimi sexcentissimi primi de quibs quidem quindesim libris barchininensibus per vos michi ut prefertur ex solutis michi & meis fuit Insolum daccio & cessio per dictum Balneolarum die septim(menjat)ensis Juli proxime preteriri. Et Ideo renum excepcioni ... apocham. Actum Balneolis vigesima octobris milessimosexcentesimo secundo. Testes Sabestianus Vila et Batholomeus Hyerga, minor dierum ambo agricuole parrochie de Puiarnol dicte Gerundens. Dioc. (menjat) ego pres Infrus not.

In quos fidem ego Petro Miquel not. hie me subscribo et meum solitum rogato appono sig.”

277

1636, Sant Vicenç de Camós

Despeses per tabernacle. ADG, Parroquial de Sant Vicenç de Camós, llibre de confraria, Roser, 1564, s.f.

“[...] Tenen pagat al fuster per lo tabernacle , 24 ll.

Al pintor per pintar lo dit tabernacle, 25 ll.[...]”

278

1636, 4 de desmbre, Sant Vicenç de Camós

Benedicció del tabernacle i imatge de la Mare de Déu del Roser pel Bisbe. ADG, Parroquial de Sant Vicenç de Camós, llibre de confraria, Roser, 1564, s.f.

“A quatre de desembre de mil sis cents trenta y sis lo molt *Illustríssim* y *Reverent Senyor* fra Gregori Parcero per la gratia de deu y de la sancta sede apostolica bisbe de Gerona del cops ell de Sa majestat visitant personalment la Iglesia parroquial de *Sant Vicens* de Camos del present bisbat de Gerona ha beneït un tabernacle fet de nou de nostra *Senyora* del Roser juntament amb la figura de nostra *Senyora* del Roser y ha concedit a tots los, aixi

homens com dones, que devotament acompanyaran la professó del roser a on se a portara dit tabernacle y en a ... professons on també sera dit tabernacle perpetuament quaranta dies de indulgències en fe de la quals coses se fan fer la presens sotafirmes de ma del dit Sr bisbe avui dia ii any sur dit.”

279

1644, Sant Vicenç de Camós

Despeses per una casulla. ADG, Parroquial de Sant Vicenç de Camós, llibre de confraria, Roser, 1564, s.f.

“[...] Per roba p la casulla ha pagat a la botiga de camos vint y quatre lliures diset sous Per mans de dita casulla al brodador y per la imatge ha pagat 8 ll 8 s. [...]”

Parroquial de Siurana

280

1799 (?), Siurana

Refundació de la confraria del Roser. ADG, Parroquial de Siurana, Roser, 1799, s.f.

“De la iglesia Parroquial de Sta Coloma del Castillo Real de Ciurana, en que estan escritos los Nombres de todos los Hermanos y Hermanas, noticias, privilegios (en especial de la cofradía del Santísimo Rosario) y demas cosas necesarias, a fin de restaurar el culto y la Religión

Dn Juan Salgueda Prevo. Cura Parroco del Castillo de Ciurana a todos los demas Parrocos, que le sucederán, salud en el señor.

Sabed, que de resultas de la ultima Guerra con Francia, que fue una serie de tradiciones, y que, gracias a Dios, finia en el 1 de Agosto de 1795, se perdieron todos los papeles, libros de Cofradías, honores, privilegios de la Obra de la Iglesia, menos los 4 libros corrientes de Cura, que se llevó consigo el Reverendo Thomas Esteva, Ecónomo: sin embargo por las noticias fidedignas, que tengo adquiridas de los mas ancianos del pueblo ha habido en Ciurana plantada, y continuada la Cofradía del Santísimo Rosario. No la habia restaurado todavia desde mi regreso a causa de no tener lo necesario de ornamentos para las procesiones, ni Imagenes, que todas las havian quemado los gavachos, y sobre todo ... la religión Católica en la Europa. Pero el todo Poderoso, que a los corazones de los Hombres secretamente les sabe infundir el don de sabiduría, les ha hecho aborrecer el espíritu de la libertad que profesan los Franceses, quan amargos son sus frutos como que el espíritu de Religión, que hasta aquí estaba encantado revive ya: y por lo mismo existe con el zelo posible a todo el pueblo que se escibiesen todos en la Cofradía del Rosario ha sido con aprobación comun y se ha destinado

el dia 20 de Octubre de 1799, en que a las 9 de la manyana celebró un solemne oficio, y predicó el (*inacabat*)”

281

1853, 30 de juny, Siurana

Inventari del que hi ha a l'església. ADG, Parroquial de Siurana, Llibre de confraria, Roser, 1799, s.f.

“Haben jo Felicià Costa *prevere* vingut per parraco es este de Ciurana lo dia 30 de juny de 1853 Y haben encontrat una sacristia miserable, y haben encontrat no més que un tros de Iglesia pues no arribaba sino fins a la pedra de la trona, esto es del altar major y fins a dita pedra, y en tot lo demás un pati, he prucurat arreglar las cosas del millor modo que he pogut lo que trobarnos tot, apuntaré primer lo trobat en la sacristia, a saber las robas, y la plata, esto es lo ... de plata, apuntaré també de a on se ha tret los diners per fer la Iglesia.

Vas pendre apuntació de las cosas de la sacristia lo dia 27 de juliol añ 1853.

Calis de plata, custòdia petita de poc valor, vera creu de plata dorada bastant grossa i con dos serafins un a cada costat

Creu grossa de plata i falten algunes pedres

Glovo amb un sancristo, i un altre de petit sens peu

Dos llietas per batejar, una de plata i una de llauna

Una pau de plata

Una cullerata per posar aigua ab culi de plata

Capsa amb crimeres tot de plata

Capsa grossa amb tres ampolles, tot de llauna per anar a buscar los sants olis a Girona

Un encenser amb la naveta tot es de llautó.

Sent part de la Iglesia un pati servia de comuna a los veïns de ella i a qualsevol que... (sic) de modo que causaba un fator insoportable para entrar i sortir del tros de la Iglesia que era feta, para quitar dies curietats vas procurar en que se fes lo portal para privar el entrar a dir pati”

282

1854, Siurana

Pagaments varis, referències a l'altar del Roser. ADG, Parroquial de Siurana, llibre de confraria, Roser, 1799, s.f.

“[...] Fer limpiar *Sant Joan*, lo Sancristo del altar del Roser i nostra *Senyora* del a sacristia, 8 rals

Fer pintar la pila baptismal, i fer mudar una part al partis del altar del Roser, que era dolenta, 6 rals. [...]”

Parroquial de Terradelles

283

1757, Terradelles

Ordinacions de la confraria, ADG, Parroquial de Terradelles, llibre de confraria, Roser, 1756, f. 3v-5.

“Primo per la manutenció o augment de dita santa confraria se ordena que se tinga un llibre en lo qual se escrigan los noms y congnoms de tots los que vullan ser confreres de dita confraria.

Segonament que ningú pugua ser admés en dita confraria sinó Per lo *Reverent Rector* de dita Parroquia o son successor per concedir-li la facultat lo Reverendissim P. General, y per estar aixis ordenat per *Sant Pio V* en la Butlla que comensa: Consueverunt Romani Pontificis.

Tercerament que pugan entrar en esta *Santa Confraria* tot genero de persones de qualsevol estat o condicio que sian, perque tots pugan participar de las suas gracias e indulgències.

Quartament que ningú estiga obligat a donar per la entrada de dita confraria cosa alguna, aixis ho declara y mana *Leo X* en lo breu que comensa: Pastoris eterni & c. y *Sant Pio V* en lo Breu que comensa: injunctum nobis desuper &c. Ni tampoch pugan demanar cosa alguna, pero de sa libre voluntat poran donar la caritat que vullan, y se preve que los que estaran escrits per confreres en dita confraria se enten estaro en todas les demes parts del món, y que tots participan dels sufragy que fan los confreres en las demes confraries del *SantíSsim Rosari*.

Quintament que cada confrare te de resar cada semmana un Rosari enter, com ho determina *Clement VII* en un Breu que comensa: et si temporadium cura &c i *Paulo III* en un altra que comensa: Rationi congruit & c pero si deixan de resar lo Rosari no guanyaran ditas indulgències comedidas per los Summos Pontifices en la semmana que ho deixaran.

Sextament que se digan tots los anys quatre aniversari resats, eo missas baixas per los germans difunts. Lo primer en lo primer dia després de la festa de la purificació de *nostra senyora*. Lo segon després de la festa de la Anunciació. Lo tercer després de la festa de la Assumpció. Lo quart després de la festa de la nativitat de *nostra Senyora*.

Setenament que tots los primers diumenges de cada mes se fasse una professó portant la imatge de *Maria Santíssima del Roser*.

Vuytenament que lo primer diumenge de octubre se diga lo offici de *nostra senyora del Roser*, aixis ho disposa *Gregori XIII* en la Butlla que comensa: monet apostolus in omnibus gratias agere &c en memoria de aquella felicissima victoria que la lliga catòlica alcansà contra lo Turch.

Novenament que tots los anys se aportia lo llibre en que estan escrits los confreres del *SantíSsim Rosari* al convent de Predicadors mes prop, perque lo Rnt. P. Prior o President de

dit Convent aprobia a tots los que novament se auran escrit y los admetia a todas les gracias concedidas als confreres de dita confraria.

Desenament que sempre y quant per la festivitad de Mara *santíssima* del Roser y aje sermó lo dega predicar lo Rnt Rt o son successor de dita parroquia, y en falta de ell lo dega predicad un Religiós del orde de predicadors.

Onzenament que hi aja dos majorals o Pabordres perque tingan cuydado de dita santa confraria, estos deuen ser anomenats per lo Rnt Rector de dita parroquia, y estos deuen cuydar de replegar per lo poble las caritats regonegan ser necessàries per los gastos y aument de dita sancta confraria, del que se deu donar compte a dit parroco de dita parròquia.

Actum die tertia mensis Septembris anni a Nativitate Domini millessimi Septingentessimi quinquagessimi sexti in loco seu Parochia Sti. Martini de Terradellas. Testes hujus rei sunt.

(...) tesimoni El sobre dit Pere Huguet, pages de Terradellas. Firmo lo mateix per Miquel Redressa, teixidor de lli per no saber el de escriure, jo Francisco Comadevall, Pre. i Rector de Terradellas.

Ut igit de promipy licit Aliena Manu scriptas plena adhibeat fides tana in quam uextra judicus.

Ego Hieronymus Casademont, presbyter et Rector Eccla. Parochialis sancti Stephani de Guialbes die tertia septembry ultimo profati anni hic me subscribo Neumque solibus appono sig (firma)

Sta esse afirmo quod supra ego frater Joannes Blanh s. Onis. Prodicorum fibus conventus Gerundae. Supradicta omnia affirmo ego Franciscus Comadevall Presbiter et Rector Ecclacial sti Martini de Terradellas.

De tot lo sobre o detot dit fem testimoni y fe tots los següents: Francisco Garriga regidor, Joseph Amat regidor, Narcis Ribas obrer de dita iglesia de Terradellas, Daniel Prats pages del vilar de Terradellas, Llorens Torras, pages, i Isidro Ros, Jauma Sas, tots de Tarradellas.”

Parroquial de Terrades

284

1807, Terrades

Nota sobre les destruccions dels altars per la guerra. ADG, Parroquial de Terrades, llibre d'obra i administracions, 1796-1930, s.f.

“Nota

En la invasió dels Francesos fou entre los demes altars destruït lo altar dit del Sepulcre, que es al entran de la porta de la Iglesia a la dreta, y al mateix temps romepren lo sepulcre que era propi dels *Senyors* del Castell de Palau Surroca, y obert y romput dit sepulcra, y escrigué a Don Ignasi de Dou de Barcelona sobre lo escrigut, y que se havia de fer sobre dit sepulcra,

y me respongué se compongués segons lo estat demandaba la Iglesia, y no trobanse altri cadaver, ni ossos, lo fiu resan de terra, y particularment fenque a cercarse demasiat a la peanya de dit altar era impedirlos en poderhi dir missa, no obstant sempre queda lo dret de dir sepulcra a ... *Senyors de Palau*. Lo any 1807 jo Vila Domer ab consentiment dels obrers fiu ... un altar per *Santa Maria Magdalena* per considerarho mes propi que lo sepulcra, y tenint lo poble particular devoció a dita Sta que hi ha adminsitració, y”

Parroquial de Torrent

285

1783, 2 d'octubre, Torrents

Processos per la fundació de la confraria. ADG, parroquial de Torrents, llibre de confraria, confreres, 1749, s.f.

“Nota de quans se funda la confraria del Roser lo dies dos octubre 1783

Haver llegit la Gracias Indulgencias que y havia en esser confrare de la mare de deu del Roser vist y Regonut ab lo Senyor Rector y lo Senyor cecristà de Sant Feliu de Buada tots los llibres de la rectoria de Torrent y no haver trobat mai la haguessin passada per Roma y moguts lo de veure el gran bé que ser perdia he no avui confraria en dit lloc

Per això trobar me jo, Antoni Sabat y Oliu, pagès de dit lloc, Regidor de Cano lo any 1783 me vas enprendre amb llicència de tot lo ajuntament de enviar ho a Roma per mans de fra Pare Tomas Paret, prior de Sant Domingo de Girona, que mes fes el favor de fer venir despatxada la dita confraria y per certes o *copassions* que y hagué en Roma no vingué despatxada fins el dia 8 de agost de dit any

I se feu la fundació lo dia dos de octubre de 1783 amb una festa molt Solemne y música amb lo dit prior y son company que fesen dita fundació passada per la curia de Girona y també per la curia de Torrent en la qual se trobara sempre dia 2 octubre de 1783

Pagat lo Antoni Sabat y Oliu, pagès tots los gastos que y hagué sens demanar cassa alguna a ningú per la devoció que tinc en la mare de deu del Roser. Si sols e ne pagat sis lliures que lo tenia promeses a sant Antoni de dits gastos.”

286

1787, 2 d'octubre, Torrent

Aprovació de la confraria a Roma. ADG, Parroquial de Torrent, Roser, 1749, s.f..

“Nota de quans se funda la confraria del Roser lo dies dos octubre 1787

Haver llegit la Gracias Indulgencias *que* y havia en esser confrare de la mare de deu del Roser vist y Regonut ab lo Senyor Rector y lo Senyor sacristà de Sant Feliu de Buada tots

los llibres de la rectoria de Torrent y no haver trobat mai la haguessin passada per Roma i moguts lo de veure el gran bé que ser perdia he no avui confraria en dit lloc

Per això trobar-me jo Antoni Sabat i Oliu Pagès de dit lloc Regidor de Cano lo any 1783 me vas endpendre amb llicència de tot lo ajuntament de enviar ho a Roma per mans de fra Pare Tomas Paret, prior de Sant Domingo de Girona que mes fes el favor de fer venir despatxada la dita confraria i per certes ocopassions que i hagué en Roma no vingué despatxada fins el dia 8 de agost de dit any

I se feu la fundació lo dia dos de octubre de 1784 amb una festa molt Solemne i música amb lo dit prior i son company que fesen dita fundació passada per la curia de Girona i també per la curia de Torrent en la qual se trobara sempre dia 2 octubre de 1784

Pagat lo Antoni Sabat i Oliu, pagès tots los gastos que i hagué sens demanar cassa alguna a ningú per la devoció que tinc en la mare de deu del Roser. Si sols e ne pagat sis lliures que lo tenia promeses a sant Antoni de dits gastos.”

Parroquial de Tortellà

287

1740 (?), Tortellà

Ordinacions de la confraria del Roser. ADG, Parroquial de Tortellà, llibre de confraria, confreres, 1740-1884, s.f.

“Constitucions y ordinacions que se deuen observar en la confraria de *Nostra Senyora del Roser*.

Desitjant lo Gloriós P. S. Domingo, que la confraria de *Santíssim Rosari de Maria*, fos una concertada y harmoniosa *república*, establí lo gloriós P. lleys, o statuts, que deuen guardar tots los confreres de dita *confraria* a la qual imitació los R.R. P.P. generals del Orde de *Predicadors* any a derevi altres, las quals son las següents

1. que se tenga un llibre comu en lo qual se escriga los noms y cognoms de tots los confreres *que volguessin allistar-se en dita confraria*
2. que ningú pugua ser atmés en esta *confraria* sinó per la persona, o personas, que tenen autoritat del Reverent Pare General o, de son N. General, asso o ordena Sant Pio V en la butlla que comença: *consueverunt romani Pontificies*, i Sixto V en altre butlla que comença: *Dum inefabili a meritorus insignia*
3. que ninguna *confraria* de *Santíssim Rosari de Maria Santíssima* se pugua fundar en part alguna, sens llicència del Reverent Pare General del Orde de *Predicadors* o de son N General, aixis o ordenà Sant Pius V en un breu que comença: *inter desiderabilia cordis Nostris*, y Sixto V o confirma en lo breu sobredit.
4. que pugan entrar en esta *confraria* totas personas de qualsevol estat o condició que sian, sian homens, sian donas, sens obligar los a donar cosa alguna; aixís o

declararen en sos breus lo P.P. Lleó X: *Pastorii Eterni*, y Pio V: *injuncta nobis desupra*, podran empero donar de sas liberas voluntats la cantitat que volguessen: advertint, que los que en una part estiguessen escrits per confreres del *Santíssim Rosari* sen enten estar ho y ser confrare en totes les demás confraries del món.

5. que tots *confreres* sian participants de tots los béns espiritalas, com són dejunis, oracions, sacrificis, almoynas, disciplinas, y de totas les demás obras bonas que per tot lo món fan los confreres de esta *Santa confraria*; com ho aprobá Leó X en la butlla que comença: *pastorii eterni*, y los RR PP Generals del orde del *Predicadors* los atmeten a la participació de totas las missas, martiris, dejunis, disciplinas, oracions, cor, officis divinos y de totas las demás obras bonas que en tota la Religió de *Predicadors* fan los religiosos y monjas de ella.
6. que tots los *confreres* estigan obligats a resar a lo menos cada semmana un Rosari enter que consisteix en 150 Ave Marias y 15 Pare Nostres com o determina Clement 7 en lo breu que comença: *esci (?) temporalis cura*, y Paulo 3 en altre breu que comença: *rationi congruit et conveniet honestati*, y si algú algú [sic] lo deixàs de resar, no per això pecarà (ni benialment) però no guanyarà aquella semmana las indulgèncias, ni gosarà dels béns espiritalas que té la *Santa Confraria* del Roser.
7. que si algun *confrare* estigués malat, o tingués altre legítim impediment per no poder lo resar, lo pot fer resar a altre, per ell, y aixis guanyarà las mateixas indulgèncias que si ell mateix lo resas, això declará lo legat Alexandro ab autoritat que per això tenia de *Sant Pio* 4 en lo breu que comença: *etri (etsi?) gloriosus*.
8. que quelsevol *confrare* pot fer escriurer en esta *confraria* a los difuns que vuldran, y resant per cadascun de ells un rosary enter cada semmana ly guanyin de dita pertipació de bens e indulgèncias per modum suffragy, esto es per via de socorro y ajuda.
9. que en esta *Confraria* se diguen tots los anys quatre anniversaris per las ànimas dels confreres difuns, lo primer lo die Immaculat, després de la Purificació de Maria Santíssima. Lo segon després de la Anunciació. Lo tercer després de la Assumció, y lo quart després de la Nativitat de Maria Santíssima, tenint cuydado los Pabordes de dita *confraria* de avisar a tots los confreres per la assistència a dits aniyversaris.
10. que en lo primer diumenja de cada mes se facia huna professó de Nostra Senyora a la hora que puga acudir més gent y en esta professó han de assistir los confreres ab los rosaris en les mans acompanyant devotament la Imatge de la Soberana Regina.
11. Lo Papa Gregori xiii per suo motu propio que comença: *Monet aposotuls*, mana que en totas les iglésias, hont sia fundada esta *santa confraria*, tots los anys lo primer diumenge de octubre, se celebra huna solemníssima festa en nom del Santíssim Rosari de Maria Santíssima, la qual se fesia con a dobla major amb nou llessons, segons lo

us que te la iglesia romana, en memòria y agrehiyment de aquella famosíssima victòria que alcanza la vida cristiana sent de esta capitá general lo Sereníssim Senyor don Joan de Austria contra la gran Armada del turch en la Batalla Neval cerca lo golfo de Lepante.”

Parroquial de Tegurà

288

1745?. Tegurà

Indulgències del Roser. AEV, Parroquial de Sant Julià de Tegurà, confaries, confraria del Roser, 1808-1842, s.f.

“Indulgencias que guañan los confreres del Roser

Lor primer Diumenge de cada mes los confreres qe confessats y combregats, visitan devotament la capella del Roser, pregant pregant (sic) per la pau, guañan Indulgencia plenaria

Altre indulgencia Plenaria al qe confessats y combregats, en la Iglesia de la Confraria en dit dia y pregaran per la pau

Altre Plenaria als confreres que confessats y combregats, acompanyan la Professó

Altre plenària assistin en la Professó y rezan per la pau

Altre plenària assistint a la Professó y visitan la capella del Roser pregant per la Pau

Tots los chirstnas confreres y no confreres assistin a la Professó guañaran set anys y set quarantenes de perdó; los confreres cont dies mes no demanen confessi y comunci son moltes y moltes las indulgencas concedida a als confreres del Ros”

Parroquial d’Ullà

289

s.d., Ullà

Ordinacions de la confraria. ADG, Parroquial d’Ullà, Llibre de confraria, XVIII-XIX, f. 9-9v

“Capitol xiiii en la qual se tracta de las Reglas y Ordinationes que en la Confradria del Sancto Rosario se han de Guardar para la concervation y Augment y bien della.

Porque quedo Remitido para el fin desto libre el tratar de las Constituciones y Reglas que esta Sta Companya tiene para Concervarse y Augmentase, sera bien se digan aqui explicitamente. Nuestro que fue el Santo Confessor y predicador, el Prior del Convento de Colonia aquien la Virgen aperetio para bien desta Santa Confradria com arriba queda ditxo fue electo en su lugar el muy Reverendo fray Jaymo Spuner, maestro en santa theologia el qual despues fue Provincial de Alemania, y levando a dealnte este divino proposito comenso a Predicar y exartar que se tomase muy deveras esta Sancta devocion y hizo reglas y

constituciones el año 1475 en la ciudad de Colonia en el convento de Predicadores, donde la Milagro havia sucedido con gana que de allí fuesse la nueva por tot el mundo si fuesse posible: porque lo mismo hisiesen en cervitio de la Reyna de los Ageles en cada convento y hubiese libro deputado en el qual fuessen escritos los nombres y sobrenombres de los confrades y ganassen todas las Gratias y perdones y beneficios que los confadres gossen concedidio per muchos Pontifices hiso un devoto Prologo el ditcho Prior para las ordinationes que Institucio el qual quizo poner aquí porque se vehe con quanta Auctoridad fueren Instituhidas las tales ordinationes.”

290

1604, 18 de gener, Ullà

Còpia de la llicència per canviar l'altar de Sant Salvador pel del Roser. ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, XVIII-XIX, f. 5v-6.

“Copia de la llicentia per Mudar lo Altar de St. Salvador per posarhi lo Altar del Roser
Nos Franciscus Arevalo de Cuasso Dei & Apostolica Sedis Pratia Episcopus Gerundens &
Regius Consiliarius Dilectis nobis in Cristo Juratis Concilio & probis hominibus villa &
termini de Ullano nostre Diosesis Gerundens Salutem in Domino Sane nuper pro parte testra
fuit nobis oblata petitio patrio sermone & multiplicatur pro ut in illa
continebatur & continetur cuius Tenor sequitus & est talis. Vs Ilm Rgim Senyor, los senyors
jurats, consell y Parrochians de la Vila y Parrochia de Ulla, moguts de Devoció y per major
enbelliment y ornato de la Iglesia Parrochial de Ulla, desitjan fundar en dita Iglesia la
confraria de *Nostra Senyora* del Roser, y per dit effecte erigiren dita Iglesia un Altar sots la
Mateixa invocatio de la Verge Maria del Roser y han pensat que dit Altar estaria molt be y
millor en lo lloch hahont vuy esta lo Altar y Retaula de la Transfiguratio del *Senyor*,
comunament anomenat lo Altar de *Sant Salvador* y dit Altar de *Sant Salvador* y Retaula de
aquell fos transferit, collocat, en altre lloch decent de dita Iglesia, o Coneguda del Clero de
aquella. Pero los dits Jurats, Consell y Parrochia, o, per part llur Hyeronim Perpinya notary
Real y Sindich de dita Vila humilment suplica a V. S. Rma. los vulla donar llicentia que
pugan fer ditas erectio y mutatio de altar y retaula que ultra que sera crexer la devocio dels
dits Parrochians y ornar y embellir dita Iglesia tots ho tindran a particular gratia y merce
Rebuda de la ma de V. S. Rma. Quam Deus & a nos visser dicta petitione & illa benigne
exauditor adtsendentes q fusta petentibus nos est denegandus ascensus suplicationibus
predictis inclinati licentiam cun preincertus papiri scebula nobis petitam vobis dictis
Consulibus Concilia & parrochiani Concedimus & inperitimus in quorum fidem pretentes
manu nra. Subscriptas & sagillo Expatis escribanies Geruns quo in similibus utimur
Sagillatas q not, infrascriptum fieri & expedis Jussimus Dat. Gerunde Die Dessima octava

mensis january Anno a *nativitate* Domini Millesmo sexmo. quarto. De mandato sue Dominationis. Rme Franciscis Planas notari, sicariatus, ecclesia Gerunda”

291

1605, 2 de desembre, Ullà

Concòrida i avinença de preus entre l'església i la confraria. ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, XVIII-XIX, f. 6v-7v.

“Concordia y Avinenssa feta entre lo Reverent Capítol y Comunit de la Iglesia Collegiata y secular a Santa Maria de Ulla y los pabordes y Administradors de la Santa Confraria del Roser fundada en dita Iglesia de Ulla sobre de la Caritat se ha de donar tant en la festivitat del Roser quant en los Aniversaris se celebran per las Animas dels confreres de dita confraria la qual Avinensa es firmada per mans dels Reverents Canonges y Beneficiats de dita Iglesia y per los Pabordes de dita Confraria y es la forma següent

Primerament es pactat que a quiscun Resident ordenat en ordres, ço es de Missa y no altrament se li done de Caritat per la assistencia de cor lo dia se fa lo Roser en dita Iglesia, tres sous y nou dines bar ____ Il 39 s

Item al que celebre la Missa se li done de Caritat per a Missa quatre sous y sis diners bar y los dits tres sous y nou bar dich __ Il 4 s 6; Il 3 s 9.

Item al qui fasa de Diaca se li done de Caritat un sou bar y la Assistencia de cor que suma __ Il 4 s 3

Item al resident que ho sera de Missa se li done de caritat per la Assistencia de Cor un sou y deu diners barcelonesos dich ____ Il 1 s 1

Item per la Assistencia de las Vespras, Professo y Goigs lo dit dia del Roser se done de Caritat a quiscun President de Missa tres sous y nou diners barcelonesos, ço és, nou dines barcelonesos per assistencia de vespras y los tres sous per la Professo tot moneda barcelonesa ____ Il 3 s 9

Item Al resident que ho sera de Missa un sou y sis diners per la professó y los quatre diners per vespres ____ Il 1 s 10

Item Per la caritat de la Assistencia de Completas y Goigs un sou barcelonès dich __ Il 1 s

Item Per lo Resident que ho sera de Missa se li done de €la assistencia de las Completas y Goigs sis diners barcelonesos dich ____ Il s 6

Item Per los sinch Aniversaris se celebran per las Animas dels confreres en dita Iglesia ~~ço es~~ ~~per las Anim~~ ço es lo Endemà de la dita festivitat del Roser, lo endemà de Nostra Senyora de Agost, lo endemà de Nostra Senyora de Setembra, lo endemà de Nostra Senyora de Conceptio, y lo Endema de Nostra Senyora Candalera, en quiscun de dits sinch Aniversaris se done de Caritat a quiscun Resident sacerdot per la Assistencia de Cor dos sous bar y al qui

celebrava lo dit Aniversari ames de la Asistentia se lo done quatre sous y sis bar que suma tot ___ ll 6 s 6

Item Al qui ho sera Sacerdot per la assistentia de cor se li done un sou bar ll 1 s

Item Sempre que en dit Aniversaris se fasa de diacha y subdiacha se done la caritat sobre dita

Item És pactat que per la professó que se acostuma de fer lo Primer Diumenge de Octubre per la Vila conforma lo dia de la festa Principal los dits Pabordes donen de Caritat per lo offici y Professó lo mateixa caritat dal dita en lo dia de la Festivitat del Roser

Item És ordenat per las Professons que se acostuman fer cada primer Diumenge de Mes ab goigs després de dita professo se done a cada Resident de caritat sis diners *barcelonesos* dich ___ ll s 6

Item És ordenat que per los Goigs se cantan tots los Diumenges donen de Caritat a quiscun Resident tres diners *barcelonesos* dich ll s 3

Lo Reverent Bernat Berajam, canonge, Joseph Cortada canonge clergue, Joan Ostench curat, Miquel Llauger, beneficiat, tots preveres, Geronim Remades y Joseph Mauri, beneficiats clergues, diem y prometem anal dit Guillm Gacias, cononge, Narcís Salom y Saguer del Barri, y a Geronim Perpinyá *notari* lo any present Pabordes fet vuy al Primer Diumenge de Octubra que comptam als 2 de dit mes de la Nativitat del Senyor de Mil sis cents y sinch dich, 1605”

292

1706, 3 de gener, Ullà

Elecció de nous pabordes, comptes anuals, pagament per una imatge de la Mare de Déu del Roser. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 2-2v

“Vuy als 3 de janer de 1706 son vinguts devant de mi baix scrit los Pabordes de la confraria del Roser de la Iglesia Parochial del lloch de Ulla qui son Isidro Vicens y Joseph Llauger tots pagesos admsinistradors vells, y han elegits per administradors nous a Joseph Aloms y Joseph Farrer y los han entregats ab diners factius la suma de trenta lliuras dotza sous sis *barceloneses* comprenenti 21 ll 4 s *barceloneses* las quals ha aplegadas la pabordesa del raval de baix qui es Chatarina Farrer, muller de Andreu Farrer y ab deuta Isidro Vicens las ha entregat y se es posat pagador y resta deura a dita confraria 5 ll 9s *barceloneses* las quals promet pagar sens gastos de dita confraria per tot lo dia de 19 agost [de dit any]. La Pabordesa del raval de dalt, qui es Margarida Batlla, resta deura a dita confraria la suma de 14 rals de plata y sis ardots y dits promet pagar com lo dalt dit y dita ha pagat lo cost de fer sculpir y deurar una imatge de Maria *santíssima* del Rosari y Chatarina Farrer resta deutora a dita confraria la suma de 9 ll 11 s *barceloneses* las promet pagar com las dalt dits lo blat se es

aplegat a dita confraria quan sera venut se posara en compta y vist lo pagat y cobrat se son ben aportats de dita adiminstració y per lo ... ne fas la difinició de comptas vuy als 3 de janer de 1706. Joan Costany, pro. y curor.”

293

1711, 29 de febrer, Ullà

Préstec de la confraria al consell. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 4

“Vuy als 29 de febrer de 1711 los administradors de la confraria del Roser an deixat a Anton Pons, a Andreu Ferrer, a Joan Riera, a Lluís Despuy, a Bernat Planas, a Joseph Farrer, tots del consell, la suma de vint lliures setse sous *barceloneses*, dich, 20 ll 16 s, los quals prometen de tornar a dita confraria lo mes prest que pugan, los quals han servit per pagar la contributio al comendant de la vila de Terroella de Montgri y per ser escrit de voluntat de dits fas jo Joan Castany curat lo present alberà dia y any dalt dit.”

294

1719, 30 d’octubre, Ullà

Elecció de pabordes nous, comptes, i pagament per una cadireta de la Mare de Déu. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 5v-6.

“Vuy diumenge als trenta de *octubre* del any mil set sents y dinou son vinguts devant de mi lo baix escrit los administradors, o pabordes, de la confraria de nostra *Senyora* del Roser que son Andreu Farrer, pages de Ullá, y Geronim Juarez, treballador, administradors vells han alegits per pabordes nous, Joseph Farrer, treballador y dit Andreu Torras, per lo que havia alegit y han donat ab diners factius treza lliures *Barceloneses*, dic 13 ll... son vingudas ditas pabordesas vellas que son Alisabet Colomar y Magdalena Xorquell de Ullá, han alegidas per novas Maria Pons y Fransisca Despuig y han donat a dit pabordas cosas nesararias als obres vint lliuras y quatra sous *barcelonesos*, dic 20ll 4s, com consta ab albarans y las demes diners se han fet una cadereta per portar la Mara de deu que puja vint y set lliuras y dosa sous *Barcelonesos*, dich 27ll12s com consta ab albara y no queden daura res gracias a deu

Joan Oliver pevere y curat de Ullá.”

295

1723, 14 de gener, Ullà

Rectificació dels pagaments pel Bisbe Josep Taverner. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, XVIII-XIX, f. 7v

“Nos Don Joseph de Taverner y Ardena, Bisbe de Gerona

Avent considerat tot lo disposat en esta concordia entre lo Capítol y comunitat de Ullà ab los Pabordes de la confraria de Nostra Señora del Roser, volem que se execute si y en la forma que se troba expusat a la Iglesia de la caritat de Mesa la qual en lloch de 4 s 6 aya sempre de ser de 6 s moneda de Barcelona. Nat. en Toroella de Montgri a 14 de gene 1723, Joseph Bisbe de Gerona”

296

1723, 26 de setembre, Ullà

Elecció de pabordes nous, comptes, i pagament per daurar la cadireta de la Mare de Déu. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 6.

“Vuy diumenge als vint y sis de 7embre 1723 son vinguts devan de mi lo reverent Joan Oliver prevere y curat, los administradors del Roser que son Joan Riera y Vicens Rue, pages de Ullà y las senyoras [pabordesas del Roser] es asaber Maria Ponsa y Margadira Costa tots de Ullà y an alegit per Pabordes nous del any presen Geronim Colomer pages de Ullà y Miquel Puig, pages de Ullà, y pabordesas son Maria Torras y Maria Andorra de Ullà, y los han donat de comptes de gastat po. per fer deura la caderita del Roser quatre doblas, mes per fer lo Roser y sis aniversaris 17ll 2s puja y per sera puja 13 ll 2s y per musichs per fer lo Roser puja 6 ll y per ser lo ver han portat devan de mi albarans y ditas pabrodesas los han antregats ab diners po. Maira Ponsa las ha entregat 31 ll 2s 2 y Margarida Despuig, treballadora de Ullà, las han entregat ab diners ab diners (sic) 9ll6s, y se han gastat y per dita ... y pagat ab ... diners 51ll2s y los han entregat ab diners 9ll 3s 2 y per ser lo ver fas lo presen vuy al 20 7embre 1723, Joan Oliver prevere curat de Ullà.”

297

1725, Ullà

Despeses diverses de la confraria, processó de don Joan d’Àustria i adobar la cadireta. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 6v.

“[...] Profesons de cap de mes y goigs per los Residens 4 ll 2s. Mes per dos profesons del primo de octubre de don Joan de Austria 22 ll 14 s mes per dotza aniversaris per los germans del Roser per lo endema de les festivitats 12 ll 1 s 6 los musichs de la festivat del Roser 4 ll 4 s mes se ha gastat per adobar la cadereta 16 ll 18 s mes per los cargols 1 ll 4 s, cera y atxas.”

298

1728, 25 d’abril, Ullà

Elecció de nous pabordes i pabordesses, i pagaments varis, entre ells per acòlits i pintar un marc per l’altar. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 7

“Vuy diumenge als 25 Abril de 1728 son vinguts devant demi lo Reverent Martí Castello prevere rector ho curat de Ullá, los Administradors de la Confraria de Nostra Senyora del roser que son Miquel Casanova, pagés, y Baldiri Aloby, y an alegit per nou administradors ha Pera Riera y a Joan Vidal tots pagessos de dit lloch que per passar lo temps tant esteril pagat tots los gastos de dita confraria, tant per sera com per los Aniversarys acostumats, goigs, professons, festivitats del roser, tant per capellans com per los musichs, y pagat tot lo costs de uns temps, per los acolits de color vermell y morat, de diner factis sols ha quedat 2 ll 7s barceloneses y pagat tambe de fer y pintar un march per dita altar, no quedant deurer cosa particular que vystos y ben reconeguts tots los albarans he averiguat haverse gastat entre los gastos de dita confraria com y també per ajuda de costat per la fabrica de Sant Andreu 39 ll, que entre blat y arros sols se ha replegat 17 ll 5 s 6. Las señoras dona san ellegit per lo cystellet, es a saber per lo reval de dalt, Chatarina Despuig a ellegit a Marianna Pons y Xicart y Margarida Despuig del reval de baix a ellegit a la Señora Teresa Perpinyá, que tot lo augment ho sobre ples se ha tret del cystelle y diners ~~ha donat~~ contans a donat Chatarina Despuig, del reval de dalt 12 ll 12 s y Margarida Despuig, del reval de baix a donat 12ll ab advertencia y tot los gastat ho à bastret Chatarina Despuig y de dita quantitat sen trau 4ll barceloneses per deutes dela iglesia.

Itor est Marti Castelló prevere rector ho curat de Ullá.”

299

1730, 2 de juliol, Ullà.

Pagament per bandera i altres. Festivitats, i maneres de passar comptes. Pabordesses administradores del cystellet, del raval de dalt i de baix; homes administradors de la confraria ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraira, roser, 1704-1861, fol. 7-7v.

“Vuy diumenge als dos de juliol de 1730 son vinguts devant de mi lo baix escrit los Administradors de la confraira de Nostra Senyora del Roser que son Joan Vidal y Pera Riera Pr. y del cystellet la Señora Theresa Perpinya, y Marianna Pons, y an elegit per son carrech es a saber Joan Vidal a Miquel Prats, y Pera Riera a Joan Serra, pages, y las Señoras donas ellegessen es a saber Marianna Pons per lo reval de dalt a Maria Frait, y la Senyora Theresa Perpinyá per lo reval de baix a Marianna Riera, que ab lo temps an administrat an dat comptes y passat lo temps tant esteril la del reval de dalt 30 lliures y la de baix 9 lliures 10 sous 6 y los homens an replegat 43 lliures 5 sous 8 que salvat erra ab lo gastat de la Bandera officis per confreres difunts acostumats, goigs, sera, suma 174 lliures 29 sous 8 y diuhen aver quedat de diner factiu de set a vuyt reals plata y tenen pagat tot tant festivitat, musichs &c que no han quedat a deurer cosa que vystos y reconeguts los justos albarans he passat endpendrer los sobredits comptes, dantlos las degudes gracias per lo be sean aportat en llur ministeri y carrech. Vuy at supra als dos de juliol de 1730.

Martí Castelló Prevere y curat”

300

1737, 12 d'abril, /1739, 14 d'abril, Ullà

Pagament per retaule del Roser. ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 8.

“Vuy al 12 de Abril de 1737 han vingut devant de mi baix escrit los pabordes de nostra Senyora del Roser que son Geroni Vicens y Colomer y ha elegit a Antoni Pons Pagés y a Agusti Mercader, corder y Chatarina Arbós y Prats, y Marianna Xarquell [han elegit los] Chatarina Arbós ha elegit Anna Mencio y Marianna Xarquell ha elegit a Chatarina Saboner y vistos los justos comptes han donat de compte 2 lliures 3 sous 6 y han fet lo retaule y endaurat y pintat las parets de la capella y han pagat la festa y demes gastos de la confraria y diu no haver quedat a deurer ninguna cosa y en la caxa queda set sous y dich que se han aportat be, y per ser lo ver ho firmo vuy als 14 de Abril de 1739.

Ego idem Jacobus Bassegoda Prevere curatus

Lo retaule de fer Costa 92 lliures 8 sous dich noranta dos lliuras vuit sous lo endaurar lo retaula costa 78 lliures 8 sous dich satanta vuit lliuras vuit sous.

Ego idem Jacobus Bassegoda Prevere Curatus”

301

1745, Ullà.

Pagament per imatge de plata, cistellet i dalmàtiques. ADG, Parroquial d'Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 10.

“Vuy als 14 maig 1745 han vingut devant de mi lo baix escrit los pabordes de nostra Senyora del Roser que son Pere Puig, pages, y Jaume Albert, treballador, per donar comptes de la administracio y han elegit per pabordes nous, so es, Pere Puig, pages a Joan Despuig, pages, y Jaume Albert a Isidro Jaume, y las pabordesas vellas que son la Senyora Magdalena Perpinya y Pinesta a Anna Mencion y María Albert a Marianna Pi y per aquell: y vistos los justos alberans dich que se han aportat be y los pabordes han aplegat 21 ll 1 s y las pabordesas han aplegat so es la Senyora Magdalena Perpinya y Pinesta 34ll 3s 9 y Maria Albert 16ll 3s 2, que ab las 2ll 18s 9 que quedaren dels comptes passats y los 18ll 14s 6 que se han cobrat del Senyor Salvador Martí que quedà a deure del any de la administracio fan la suma de 87ll 1s2 y han gastat per fer una imatge de plata per lo Cistellet 50ll y per dos Dalmaticas blancas y verdas 15ll 6s y per sera, la festa y de mes gastos 21ll 1s que fa la suma del gastat 86ll 7s y ha quedat en mans dels pabordes nous tretse sous y tres dich 13s3 dels que deuen donar compte y per ser la veritat fas la present claricia vuy als 14 de maig 1745

Vere Jaume Bassegoda, *prevere* y curat.”

302

1750, 6 de gener, Ullà.

Pagament per cadireta nova i altres. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 10v.

“Vuy al 6 janer de 1750 han vingut devant de mi baix escrit los Pabordesde *Nostra Senyora* del Roser que son [...] y han gastat per Aniversaris, professons, festas musichs, per la cadireta nova y dorarla y altres gastos 168 *lliures 10 sous 7* y quedan en mans dels pabordes mous 15 *lliures* dels quals deuen donar compte los dits pabordes y per ser aixi fas la present claricia vuy dia y any dalt dit

Es ver Jaume Bassegoda *Prevere* y curat”

303

1755, Ullà.

Pagament per creu i altres. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 11.

“Vuy als 18 *octubre* (8bre) 1755 ha vingut devant de mi lo baix escrit [...] y han gastat ab las 40 *lliures 15 sous 6* que donaren per la creu de plata nova, dos festas, aniversaris, sera, y demes adornos la suma de 113 *lliures 19 sous 6 diners* y han quedat en mans dels pabordes nous 6 *lliures 6 sous* y un diner dels quals deuen donar compte los Pabordes nous y pera que sontia fas la present claricia vuy dia y any sobre dit.

Jaume Bassegoda, *prevere* y curat de Ullà.”

304

XIX, Ullà.

Estat de les administracions de la parròquia. ADG, Parroquial d’Ullà, llibre de confraria, confreres, 1704-1861, f. 31-31v.

“Administradores de los santos y confraria de esta parroquia de Ullà.

De santa Magdalena. Salvador Bandal. Todos los años se hace la fiesta pero segun dice dicho administrador es pagando el de su bolsillo de .. duros

De la Minerva: esta confraria está en quiebra. Perdidas las esperanzas de cobrar las pensiones, 17, que se debien de dos censales,

De *Nuestra Senyora* del Rosario. Juan Piera y Jose Bandal. Regularmente se hace la funcion cada año, de limosnas que se recogen y que llegan solo para cubrir los gastos de la función

De s Salvador: Jose Jayme y Martin Perich. esos no recojen nada, y si quieren hacer la fiesta se avienen algunos y la pagan

S Miguel, S José, S. Andrez, S. Antonio, Sta Lluci, todos esos santos no hacen la fiesta, solo cuidan de la lampara y cirios para el santo de dos libras de pan que recogen de limosna dos veces al mes.”

Parroquial d’Ullastret

305

1593, 26 de desembre, Ullastret

Contracte per fer la capella del Roser, entre els jurats i els protectors de la confraria del Roser i el Mestre Morató. ADG, Parròquia d’Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Es estat pactat entre los jurats y protectos dela confraria del Roser de Ullastret: Sors Baldiri Silvestra, Fransecsch Stany de las Heras y Pera Foxa jurats lo any present y lo venerable sr. Antich Morer sacrista Baldiri Silvestra y Hyeronim Guin, protectos de la confraria del Roser; y entre mestre Morato architecta de la Bisbal com lo dia de Sanct Steva del present any; los demunt dits li donaren a fer la capella del Roser en los pactes següents y son que dit mestre Morato se empren de fer la capella del modo següent. Primo tindria seta palms de huberta y desaset si podra y dalt lo arch vint ab lo cordo de dita huberta y de fondo la paret forana de dita capella un graho de pedra picada y las canteras de la boca dita capella de pedra picada xemfranada y l’arch de pedra picada y xemfranada ab una clau de pedra piacada ab una imatge de Nostra Senyora y la volta del demes de la capella de pedra borda en huyda y carreyada de tinta y çoçuberta y enrajolada conforma demanara dita capella. Per esta obra se obligan los demunt dits a bestraure y aportar tot lo que (paper menjat) menester en dita obra y portaro al peu de aquella: es veritat que dit Morato ha de trancar la pedra que se ha de picar y per la volta la qual també li han de portar a peu de obra i per preu de dita obra dona a dit mestre Morato sexanta lliuras barceloneses y son del modo següent, so es que ara de present li donaran vuit lliuras per paga y senyal y deu lliuras li donaran quan comensara // de trancar la pedra: y vint quan haura acabada de picar la pedra y tot lo compriment quan aura acabada dita capella, y dit mestre Morato se empren de haver feta dita capella per tot lo mes de iuny mes prop venint

Sonch servit y pactat lo present contrcta lo dia de Sanct Steva de nadal del any 1593 per mans de m. Montserrat Vila prevera de servint la sacristia de Ullastret.”

306

1593, 26 de desembre, Ullastret.

Rebut de pagament de vuit lliures dels protectors de la confraria a Bartolomeu Morató, ADG, Parròquia d’Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Bartholomeu Morato picapedrer de la Bisbal comtes y en dit nom regonech haver rebudas huit lliuras, dic 8 ll de Hyeronim Guih y Baldiri Silvestra, protectors de la confraria de Nostra Senyora de Roser, les quals son en disminusio de aqueles sexanta lliuras les quals me teniu promesas per fer la capella del Roser y pus esta la veritat de voluntat mia fas fer lo present albara per mans de m^o Vila preborda vuy dia de Sanct Steva de Nadal del any 1593”

307

1594, 30 d'abril, Ullastret

Rebut de sis lliures de Bartomeu Morató, ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Bartomeu Morató picapedrer de la Bisbal comtes y en dit nom reconech haver rebudas sis lliuras, 6 ll. de Geronim Grih y Baldiri Silvestra protectors de la confraria de Nostra Senyora del Roser, les quals son el desminucio de aquellas sexanta lliuras, dic 60 ll. les quals me teniu promés per fer la capella del Roser y pus esta la veritat les tinc rebudas voluntat mia fas fer lo present per mans de Joan Morera procurador al 30 de Abril de 1594”

308

1594, 12 de juny, Ullastret

Rebut de 15 lliures i 2 sous de Morató, ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. S.f.

“Jo Bartomeu Morató picapedrer de la Bisbal confes haver rebut de vosaltros Geronim Gihu y Baldiri Silvestra any present protectors de la confraria de Nostra Senyora del Roser, 15 ll i 2 sous los quals son de tots els comtas partits de pa del basi y de blat i de altrás diners me saran donats fins el 12 de juny y que per aixi la veritat jo dit Morato de grat y de conveniment meu confesas lo present albera escrit y mans de mossen Bernat vila prevere, 12 de juny de 1594

Jo ~~confes~~ Bartomeu Morato confes aquer ver lo de suscrit.”

309

1594, 21 de juny, Ullastret

Rebut de pagament de 10 lliures de Morató. ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Barthomeu Morato picapedrer de la Bisbal confes i en dit nom reconech haver rebudas deu lliuras, dic 10 ll de vos Llorens Stany de Ullastret altri dels protectors de la confraria del Roser les quals deu lliures son en disminutio de aquellas sexanta lliuras las quals son a mi

promesas per fer la capella del Roser y pus es la veritat fas fer el present albara per mans de mossen Montserrat Vila prevera vuy als 21 de juny de 1594.

Jo Bartomeu Morato confes el damunt dit.”

310

1594, 4 de setembre, Ullastret

Rebut de pagament, 9 lliures i 15 sous de Morató. ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Bartomeu Morato confes haber rebudas nou lliuras y quinza sous de vos Llorens Stany protector del Roser les quals son en disminutio de les sexanta lliuras, y pus es la veritat fas fer lo present albara de mans de Montserrat Vila prevera a 4 de setembra de 1594.”

311

1595, 18 de gener, Ullastret

Rebut de pagament a Tomàs Espinosa per pintura de la clau de volta. ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Tomàs Espinosa pintor tinc rebut de los senyors de obres de Nostra senyora del Roser quaranta y quatra sous. I son en paga i per a de tres ducados que me donan de pintar la clau de la capella. Mes son rebut quatorse rales son a compliment de tres ducados del preu fet de pintar la clau i es compliment... comtas bui a disbuit de ianer de 1595.”

312

1594, 12 de desembre, Ullastret

Pactes sobre la realització del retaule del Roser, entre Pere Perdigó i els protectors de la confraria del roser. ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Memoria far com vuy que comtam als 12 de desembre del anys 94 es asort donat a preu dit a fer lo retaule del altar de la capella de Nostra Senyora del Roser lo qual es estat donat a preu fet per los protectors de la confraria de Nostra Senyora del Roser a Pere Perdigó, habitant en Vulpallac, ~~ab los pactas següents~~ lo qual preu fet es estat donat a fer al dir Perdigó de consentiment y voluntat dels protectors y obrers de dita confraria y dels jurats de dita villa de Ullastret y de consentiment de tot lo pobla ab los pactas y obligacions següents. Primo que haia de fer dit retaule ab la forma comforma largament es en lo paper de la trassa lo quals dits protectors tenen en dita caxa y que en lo retaule alt enlo lloc del Santo Josep mes alta haia de fer un Sant Spirit ab un deu lo para al mig. Segonament que lo retaule lo haia de fer de fusta de abra blanch.

Tertio que en dit retaula haia de fer tres imagens de bulto de fusta de xipres so es ass[aber] (full menjat) Nostra senyora ab lo atribut ordinaris, un sanct Roch y un san Sebastia també de bulto ab lo atribut conforma lo retaula (full menjat)...portar y que fossin tots de xipres lo qual promet de haver fet ... tot lo mes de max mes proxim qui era de any is 94 lo qual retaula promet de fer ab altra que ablos costos sia de ... de la ...fusta y en lo que en dit retaula sera manester y lo preu de dita obra es setanta lliuras per tot las quals se prometen de pagar al dit mestre Pere Perdigó ab las pagas següents primo que ara present li donen tot lo que ... del pes del baci a rao de 19 lliures ... de segona paga li donaran a dit mestra lo mes de matx y la tercera paga sera que tot Sants y ab pacta que per compliment de dit retaula que aura de fer un crist de dos plams de forma compres en lo preu ab las ditas 70 ll. y que es aixi la veritat nestem fer lo present ... de voluntat y consentiment de las dites parts escrit de part de consentiment nostra per mans de M^o Bernat riba prevere y sacrista de dita esglesia als 12 de dit any.”

313

1594, 22 de desembre, Ullastret

Rebut de pagament a Pere Perdigó de 23 lliures. ADG, Parròquia d’Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Pere Perdigó fuster del cas de Vulpellac confes aver rebut dels pabordes de la confraria de nostra senyora del Roser del castell de Ullastret so es aseber la vinqitats y mitj 23 ll 9 onses de lo qual suma 32 ll.... de lo qual promet a rao 19 ll per.... y per lo ver nestat lo present de ma mia propiavuy 22 de desembre de 1594”

314

1595, 16 d’agost, Ullastret.

Rebut de pagament a Pere Perdigó, 15 lliures. ADG, Parròquia d’Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Pere Perdigó fuster de la Bisbal confes en haver rebut de vosaltres Francesch Estany i Pere Foxa lany present protectors de la confraria del Roser quinza lliuras les quals son en y en disminucio del que mes son de pagar del preu fet del retaula de la dita capella del Roser me tenen dat ~~a preu fet~~ a fer y perque es axi la veritat buy se .. de fer lo present albara escrit per mans de m^o riba vuy al 16 de agost de 1595.

Jo Pere Perdigó damun dit confes esser ver tot dit, dit vuy dia y any”

315

1595, 10 de desembre de 1595, Ullastret

Rebut de pagament a Pere Perdigó de 12 lliures i 5 sous. ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Pere Perdigó fuster de la Bisbal confes haver rebut de voslatres so es senyors jurats i protectors de la confraria del Roser 12 ll 5 sous de mes los quals son en desminucio de la darrera paga que mauran a deure la qual era axi per tots Sants y que es axi la veritat ... fas fer el present albara escrit per mans de m^o vila de consentiment y lo Bernat seria vuy al 10 de desembre de lany 1595 y sestan a deure 7 ll. y tenen y aguda y rebuda la .. acceptat lo ditas

Jo Pere Perdigó confes aver rebut lo demunt dit y fes fet ma voluntat vuy dia y ay”

316

1596, 17 de maig, Ullastret

Albarà de Pere Perdigó. ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Pere Perdigóestic content i felis fet de vosaltres susdits y per so fas lo albara ... so es m^o Barnat ribes rector y Francesch estany y prevere lo present any protectors de dita confraria y vull que dit acte sia... y lineat de consentiment y voluntat mia vuy als 17 de maxs a 1596.”

317

1598, 12 de juliol, Ullastret

Rebut de pagament a Rafel Andreu per la pintura i dauradura del retaule del roser. ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. s.f.

“Jo Rafel Andreu pintor habitant en la Bisbal tinch rebudes vint y huna lliuras a mans dels hobrers so es Anthony Martorell y los altres anomenats XXI ll. son a son comte y pintar y dorar lo retaule de nostra senyora del Roser conforme esta capitulat a mi Anthony Salges notari public y son a descarrec de tot lo comte sobre dit los quals dits obrers del any present se abien encarregat y la veritat tinch rebudes les sobredites so se fa lo present albara de ma mia propia vuy al 12 de juliol de 1598 y resten a apagar nou lliuras.”

318

1766, 14 d'agost, Ullastret.

Rebut de pagament per la dauradura del retaule del Roser, per Pere Pau Romagosa. ADG, Parròquia d'Ullastret, Llibre de confraria, 1599-1638. Full solt enmig del llibre.

“Confesso lo infraescrit aber rebut Rt. Sacrista de Ullastret la suma de 15 lliuras barcelonesas 15 ll, a son comta de major quantitat me ha de donar per los treballs de dorar lo

retaula de nostra senyora del Roser de dita parroquia los quals 15 ll. me entraga a mans del Joan Mino pages també de Ullastret Bisbal y Agost a 14 de 1766.

Pere Pau Romaguera, daurador”

Parroquial de la Vall del Bac

319

1739, Vall del Bac

Comptes dels que es gasta i el que es recol·lecta. ADG, parroquial de la Vall del Bac, llibre de confraria, comptes i confreres, s.f.

“Propina dels capellans 3 ll

Gasto de dits capellans y escolans 3 ll 8 s

3 missas per confreres difunts 1 ll 18 s

Per la professó 28 s

3 lliures y mitja de cera 2 ll 9s.

Arreplegat:

De confreres 5 ll 10s

De la parroquia ab tortell

De la sufragània de Sant Feliu 2 ll 3 s 7

de la sufragània de –Nostra Santa Senyora y sant Miquel, 1 ll 4 s.”

320

s.d., Vall del Bac

Llista de pabordes. ADG, parroquial de la Vall del Bac, llibre de confraria, comptes, 1696-1758, full sol.

“Llista dels Pabordes petits que deuran servir a Nostra Senyora del Roser de la parròquia de la Vall del Bac en la forma següent, la un any serviran los de la parròquia de nostra Senyora y Sant Miquel, lo altre any los de Sant Andreu y lo altre los de St Feliu.

Primo Nostra sra y Sant Miquel [...]”

321

1786, Vall del Bac

Pagament per garnatxes pel tabernacle. ADG, Parroquial de la Vall del Bac, llibre de confraria, confreres i comptes, s.f.

“Dels diners de la confraria del Roser se han pagat los gastos ha fet dita confraria en 1786 y se han comprat dos garnatxes per portar lo tabernacle.”

1786, 26 de maig, Vall del Bac

Pagament per una capa pluvial. ADG, Parroquial de la Vall del Bac, llibre de confraria, confreres i comptes, s.f.

“Dia 26 de maig de 1786 lo Rt Pau Comalat, Pbre i coadjustor ... de diners de la confraria del Roser que estaben en son poder y los tenia rebuts del Rt Anotni Barris son antecessor en tia Igelsia, comprà una capa pluvial de tafetà de lió amb flors de toti color en la botiga de Joseph Salgar, botiguer de Olot, com consta del compte y costa 50 lliures 15 sous 8 (diners).”

Parroquial de Vall-Llobrega

1688, Vall-Llobrega

Llista de preus dels serveis que s'efectuen per la confraria. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, llibre de confraria, Roser, 1688-1850, s.f.

“Llibre enque estava escrit y notat tot lo que se paga y se gastara y pagara de diners del bací de la confraria de Nostra Senyora del Roser de la Parroquia de Sant Matheu de Valllobrega del comptat de Palamós, començat y continuat per mi Rafel Bonet, rector de dita parroquia lo any mil siscents vuytanta vuyt, dich 1688, essent obrers o pabordes de la confraria, Esteva Cabrer y Josep Sabat, pagesos propietaris de dita parroquia, ab las notas següents.

Bonet rector

Nota. Per la professo de cap de mes de nostra senyora del Roser, se paga anal rector dos sous *barcelonesos* dic 2 s

Nota 2º. que se paga anal rector per la caritat dels aniversaris resats, o missas ques celebren per las ànimas dels confreres difunts de la confraria del Roser lo endamà de cada nostra senyora, ço és, de *nostra senyora* de febrer de *nostra senyora* de mars de *nostra senyora* de agost, de *nostra senyora* de setembre y de *nostra senyora* de desembra, sis sous, dic 6 s

Nota 3º que es us y consuetut de fer dir y celebrar una missa per quiscun confrere de la parroquia, quant se mor, però ha de pagar totas las anyadas que deurà ala confraria que ja se trobarà en lo llibre de confreres, y se paga de caritat per dita missa, 6 s.

Nota 4º que per la professó del Roser del primer diumenge de octubra, se paga anal rector, per la missa baixa que diu per los confreres, professó, y goigs, dotza sous *barcelonesos*, dic 12 s

La qual professó se fa ab 2 sacerdots després de aver dit la missa matinal, y per ço se convida anal rector de St. Joan anal qual se li paga per la professó y goigs, sis sous, dic 6 s.

Nota 5º, que si dita missa de dit Roser és cantada (que avegadas la volan cantada) se paga cada capellà sis sous més per la assistència de cor, dic 6 s.

Nota 6º, que per la caritat del aniversari resat, o missa baixa, que es diu per los confreres del roser lo endamà del roser de octubra, se paga en el rector, sis sous *barcelonesos*, dic 6 s.

Nota 7º. que lo Roser major se fa per lo maig, per mandat y ordre del Señor Bisbe Pontich, y se fa ab blancas tots los anys, ab assistencia de tres sacerdots qui son lo rector de Valllobrega, lo rector de Sant Joan, y lo rector de Fitor, anals quals sels paga lo seguent, de diner de dit bací de *nostra senyora*.

Pº. en el rector de sant Joan, per la assistència de cor, al offici, vespras, professó y goigs, se li pagan 6 s per lo offici, sis sous per las vespras, professó y gogs, dic 12 s.

y si lo endamà assisteix al aniversari, que hi sol assistir, quant hi ha musichs, adames dels 12 s, se li pagan 6s

Item en el rector de Fitor per lo offici, vespras, professó y goigs se li pagan altres dotza sous (may assisteix al *aniversari*) dic 12 s.

Item anal rector de Valllobrega se li paga lo seguent

Pº. per la assistència de cor del offici y vespras, professó y goigs (en lo que ve al doble de consuetut) se li pagan vint y quatra sous) dic 1 ll 4 s.

Item, per la caritat de la missa del offici del dia del Roser se li pagan sis sous, dic 6s

Item per lo donar a dinar a los dos sacerdots convidats per dit roser (que de consuetut se paga) pagan en el rector 6 s per quiscun, dic 12 s.

Item per la caritat de la missa, o aniversari, ques diu lo endamà de dit roser, per los confreres difunts, se paga a dit rector, sis sous, dic 6 s,

(total) 2 ll 8 s.

Item si dit aniversari del andamà de dit Roser es cantat, que se canta quan hi ha musichs, se paga anal Rector, de consuetut, dotza sous mes, per ser lo doble, de consuetut, dic 12 s.

Nota 8º, que si lo Poble volia mes sacerdots en el dit roser, a més dels 3 dits, sels pagarà acada hu 6 s per la assistència del offici o per la professó, vespras y goigs.

Nota 9º, que es consuetut pagar de diner de dit bací per ajuda de cost dels musichs mija dobla.

Nota 10, que és costum que lo rector cedex en favor de la confraria lo dia de dit Roser, totas las coca que offerexan las donas al ofertori de dit dia, las que damanan gratis los pabordres, y li donan la més grossa per lo dret. Però no cedeix lo rector lo ofertori dels diners.

Nota 11. que tot lo sobra dit y escrit de ma mà he trobat en us y consuetut y notat per lo rector Bralla en un codernot que era en la caixa de la obra y jo ho he observat y continuat fins vuy sens contradicció alguna. Inquorum fidem hie me subscribo.

Bonet Rector.”

Pagament per neules. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria Roser, 1688-1850, s.f.

“Esteve Cabrer y Josep Sabat obrers lo any 1688.

Compta de tot lo que Esteve Cabrer y Josep Sabat obrers de Na Sra del Roser gastan y pagan de diner del bací de Na Sra lo any de llur administració de dit bací.

[...] Item se ha pagat per cinquanta neulas 2 s 6”

325

1690, Vall-Llobrega

Pagament per l'armari del tabernacle i les grades de l'altar del Roser. ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“[...] Item se ha pagat a mestre Josep Carreras, fuster de Palamos, per las mans del armari del tabernacle y gradas del altar del Roser, sinch lliures deu sous, dic 5 ll 10s.”

326

1714, Vall-Llobrega

Pagament per unes estovalles. ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, Roser, 1688-1850, s.f.

“Isidro Sabar y Pera Parera han tret del Basí del Roser 59 reals per unas estovalles de tela de cambray y ab una gornitura de puntals en obisatela que són per lo Altar de Nostra senora del Roser”

327

1733, Vall-Llobrega

Pagament per imatge de Sant Crist. ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“[...] Item dos sous per la professo del primer Diumenge de Novembre y 2 sous y sis per la imatge de un Sanct Christo que tot es quatra sous y sis diners, dic 4 s 6.”

328

1736, Vall-Llobrega

Pagaments pel penó de domàs blanc. ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“[...] Item se han tret del Roser divuyt lliures pera fer lo pandó 18 ll, ha costat lo domas de Perla vintiuna lliura, dic 21 ll”

329

1751, Vall-Llobrega

Pagaments per atxes, ciris i neules. ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Per lo dia de Nadal se compren dos atxes, dos ciris i dos centes neules, val tot, 7 ll 9 diners”

330

1756, 12 d'octubre Vall-Llobrega

Pagament per retaule. ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Vuy als 12 del mes de octubre 1756 passats comptes del apustar y gastos de la confraria del Roser, quedan affavor del Roser 76 ll 17 s 4 los quans se han entregat al *Senyor Francisco Vidal* de la Vall y a *Martí Robau*, jove novament anombrats per obrers de dit bací.

Nota de lo que gastaran lo *Francisco Vidal* de la Vall y *Martí Rabau*, obrers, en al dia y any 1756 tras dit

[...]

Per lo retaula 70 lliures, 70 ll.”

331

1760, 14 d'octubre, Vall-Llobrega

Pagament a daurador. ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Vuy al 14 d'octubre de 1760 han donat compte de la administració de *Nostra Senyora* del Roser *Joseph Sabat*, pagès, y *Pere Jofra*, jove, y a quedat a favor de la administració 1 lliures 9 sous, y 52 lliures que se auran entregat al daurador, de quals ha de de cuydar lo *Reverent Rector*.”

332

1761, 20 d'octubre, Val-Llobrega

Pagament per daurador. ADG, parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Vuy als 20 octubre de 1761 an donat compte de la Administració del Roser, *Joseph Pelegrí* y *Joseph Moné*, y a quedat a favor de la Adminystració 1 ll 18 s 8, y sinch cortnas formens, y 9 ll que se han entregat al Rnt Rt per donar al Daurador; an pres dita administració *Jaume Dalmau*... [...]”

333

1761-1762, Val-Llobrega

Pagament per daurar el retaule. ADG, parroquial de Val-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Nota del que gastaran Jaume Dalmau y Antoni Sabat, obrers de Nostra Senyora
[...] *Item an donat 7 ll a compliment de pagar lo dorar lo retaula de Nostra Senyora 7 ll.*”

334

1766, Vall-Llobrega

Pagament per daurar el retaule de Sant Vicenç. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Vuy als 16 octubre 1766 an donat comte de la administracio Grau Simon y Antoni Sabat, y la an presa Joseph Maruny y Joseph Esteva, y se los a entregat 17ll 13 s 6, y un sach ab blat, y així mateix an entregat al rector 21 ll per pagar lo dorar lo retaula de Sant Vicens: firmo jo dits comptes y administracio vuy als 16 octubre 1766
Dr. Salvi Fort, Rt.”

335

1772, Vall-Llobrega

Pagament pel retaule major. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Vuy als 6 octubre del Any 1772 an donat compte de la Administració de N. Sra del Roser Joseph Rovina, de y Joseph Vergonyos, jove, y pagats tots los gastos á quedat a favor de dita administració 60 ll 12s 7, y un sach ple de Blat, quals sexanta lliuras se an entregat als nous administradors, que son Antoni Pelgrí, y Joan Gosas, joves, firmo dits comptes y Administració dits die, y any.

Dr Salvi Forn y Sabater, rt de Vallobrega.

Pagat per lo retaule major 59 ll”

336

1775, Vall-Llobrega

Pagament pel retaule major. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Als 24 octubre de 1775 han donat comte de la Administracio de Na Sa del Roser, Antoni Esteva, y Geroni Pelegrí, y passats sos comptes han ajustat en dit any a favor de dita administracio 24 ll 13s 9, y sis lliuras quinse sous que se los avia entregat que junt son 31 ll

8s 9 de las quals se à pagat primo per cera 3ll, per professons y missas de confreres 6ll y per lo retaula donar al Rn Rt 18 ll que tot juntlo gastat son 21 ll 10 s queda a favor de la Adminystracio 2ll y un sach ab cosa de mija cortera de blat, han pres dita adminystracio, Joan Soquet y Joseph Saffarot. Firmo dits comptes y adminystraci als 24 octubre de 1775.
Dr. Salvi Font y Sabater, Rnt.”

336

1782, 19 de gener; 25 de maig, Vall-Llobrga

Pagament pels dauradors del retaule major. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“[...] Als 19 de gener de 1782 se a tret per pagar als dauradors, setanta sis lliures [...]”

“[...] Vuy als 25 de maig de 1782 tret del Roser per los dauradors 9 ll 14 s 6 [...]”

337

1783, 23 d’octubre, Vall-Llobrga

Pagament pels dauradors del retaule major. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Als 23 de octubre de 1783 Miquel Palagrí, pagès, i Joan Grafarot del mas Balantí, administradors de N Sra del Roser an donat compte de llur administració, i se troba aber replegat 22 ll 11 s 3 y avent pagat per la cera 11 ll 11s3, y a mi lo pàrroquo baix firmat 1 ll 14s per las missas y professons des del primer dia de Juny proxim passat fins lo dia present, y dalt dit quedanse los Pabordes nous Joseph Gafarot del Rabal y Baldiri Maruny 17 s 6 resten 8 ll 12 s 5 per entregar se als obrers per satisfer se al daurador junt ab uns set quartans de blat, poch més o menos. Firmo dit pagament de compres vuy die mes y any dal dit.
Dr. Ignasi Sanmartí, rector.”

338

1791, Vall-Llobrga

Pagament per albes pels portants del tabernacle i altres. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Als 20 novembre de 1791 han donat compta de llur Administracio Miquel Palagri, y Joseph Says, Obrera de *Nostra Senyora* del Roser, qui havent ajustat en son any 31 lliures 6 sous 6, y de estas havent pagat per sera 4 lliures 12 sous per missas dels confraras, professons de cap de mes y Roser de maig 5 lliures, y per dos albes noves per los portants del tabernacle de la Mare de Déu 8 lliures 11 sous 3, quedan a favor de la Mare de Deu, 13 lliures 2 sous 6 que

se han entregat a Pere Toban, pagés, y a Pere Jofra, menor, qui quedan elegits per nous obrers. Vallobrgea die, mes y any sobradits

Dr. Ignaci Senmarti, rector.”

339

1793, 25 de desembre, Vall-Llobrga

Caritats per fer i col·locar les campanes. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Als vint y sinch de desembre de 1793 Pere Robau y Pere Jofra, menor, donaren comptes de la adminystració del Roser a Joseph Gafarot, pagès, y a Miquel Pelagrí, jove pagès, desde 20 de novembre de 1791, y ab tot estos dos se encontra haver replegat 53 ll, de las han pagat per lo Roser, missas y professons dels dos anys, lo últim any contat fins al mes de maig, 10 ll 14 s 6. per sera dels dos anys 20 ll 9 s 3, 6 ll 15 s a Fransisco Noguera, manyà de Palamós per sinch bronzo y vuit lliura de ferro y jornals de sos mans; a Benet Sitjà, fuster de Palamós 4 ll 6 s per jornals, y tot lo sobre sit ha servit per acomodar las campanas que necessitaven de tots adops, y estaven en perill proxim de caurer y trencar se. Y lo gasto de la vida de estos Manyà y fuster la fet lo Poble per caritat, y així mateix los pot de manobre, y gasto ho ha fet lo poble de franch, y per amor de Deu. També se ha pagat 6 ll per una bacina de llantia, més 15 s per llantió; més se ha pagat a Gotas rajoler 4 lliures per mahons que se li han pres per fer cobert a les campanas; y los ha traginat lo poble per caritat. De lo que consta haver quedat 12 ll a favor de la Administració contant lo que avia restat dels adminsitadors anteriors, y se entrega a dits Joseph Gafarot y Miquel Pelagrí.

Joan Jonquera, Pra y rector.”

340

1794, 20 octubre, Vall-Llobrga

Pagament per un llibre de confreres. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Vuy dia 20 de octubre de 1794 Joseph Gafarot, pagés, y Miquel Pelagrí, jove, Administradors del Roser en lo present any ahn ajustat 33 ll 13 s 8 *barceloneses*, y de esta quantitat per sera ha 6 ll 18 s, per un sach 1 ll 2s 6; per un llibre dels confreres, 15 s: per missas, per professons, y goigs, y Roser de mes de maig ab un sacerdot foraster 8 ll 8s 6 *barceloneses* contant des·del maig de 1793 fins al pnt. Y així salvat error quedan 15 ll y ho entregan a Joseph Feliu, pagès, y Isidro Robau, fadrí, novament elegits, y aixy mateix quedan en lo baci 12 ll que quedaren en lo any 1793 que juntas son 27 ll 11 s, dich vint y set ll 11.

Joan Jonqueras rt.”

341

1829, 21 de desembre Vall-Llobrga

Pagament per fer bandera, i altres. ADG, Parroquial de Vall-Llobrega, Llibre de confraria, 1688-1850, s.f.

“Als 21 desembre de 1829 los administradors del Roser que son Martí Gotas y Joan Aliu per son fill Joseph donan comptas de la Adminsitració y diuhen haber gastat primer per la bandera:

Domas 60 lliures

Cordons 25 lliures 2 sous 6

Treball de fer la bandera 3 lliures 15 sous

Fer i dorar la imatge de la mare de Déu 5 lliures 6 sous 6

Seda per cosír 17 lliures 17 sous 6

Asta y ferros 1 lliures 19 sous 4

Per cera 8 lliures 16 sous 2

Per neulas 1 lliures 15 sous

Pel rector 5 lliures 12 sous 6

Gastos 116 lliures 4 sous 6

Diner en caixa 99 lliures 15 sous

Arreplegats 24 lliures 9 sous 6

Resta en caixa 8 lliures

Y prenen los comptes Joan Rovina y Joan Vidal.

Domingo Roig rector”

Parroquial de Vilamarí

342

1730, 16 d'agost, Vilamarí.

Ordinacions de la confraria. ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, confreres, 1730-1851, s.f.

“Jo Fra Joan Thomas Fondevilla del Monsetir de Sant Domingo del Convent y Ordre de Predicadors de la Ciutat de Gerona en virtut de Comissió a mi feta, y de la authoritat a mi donada per lo Molt Reverendíssim fr. Thomas Ripoll mestre General del Ordre de Predicadors, com mes llargament de la authoritat y comissió consta ab aquestas lletras (pro ut ecce) á las quals me representa. Fundo y Instituhesch ab tenor del present publicch Instruments per tot temps valedor en la present Iglesia Parroquial del Lloch de Vilamari fas fundo y instituhesch una confraria, o, germandat sots invocació de nostra Senyora del Roser; la qual institució y fundació fas ab totas y sengles procestacions, licentias, facultats, forma,

modo y manera, á mi comés per lo dit Rm fr Thomas Ripoll mestre General y com está contengut en las ditas lletres de commisió las quals no intenth excedir en ninguna manera ab la present ab las quals me refer; aquirint que de dita institucio e o fundació de dita germandat e o Confraria ne sie llevat acte; in nomine Patris & filii & Spiritus Sancti Amen; et cum patris Infrascriptis & sequentibus.

Et primo que en dita confraria hagen de eser admesos qualsevols peronas de un sexo y altre sens haver de pagar cosa per la entrada

Item que dels emoluments, y entradas de dita confraria se hagen de fer celebrar quatre aniversaris vesats en lo altar de nostra Senyora del Roser cada any un lo endemà del Naxament de Maria Santissam, altre lo die despres de la purificació de nostre Senyora, altre lo die despres de la enunciació, y altre lo dia despres de la asumpció de Maria Santissima

Item que tots los primers Diumenges del mes se haze de fer Professó a la hora sia mes acomodada al Poble, y que los confreres ques trobaran presents vagen ab los Rosaris a las Mans acompanyant ab tota devocio la imatge de Maria Santissima

Item que tots los anys en lo primer diumenge de octubre se celebre solemne festa del Rosari de Maria Santissima conforme ja sobre está dit y ordenat segons lo decret del Papa Gregori tretze, y en cas que en dit die hagues de predicar algun preicador foraster dega eser del ordre de Predicadors

Item que se haze de tenir un llibre ahont de ma y de lletra del reverent rector de dita iglesia hagen de eser escrits los noms y cognoms dels chrisitans que voldran eser confreres de dita confraria, o, pabordes, o, proms.

Item que tots los anys lo Reverent Rector de dita Iglesia tinga obligació de aportar e o fer aportar lo dit llibre a ha·hont seran escrits los noms dels confreres de dita confraria al pare Prior del convent de Sant Domingo de Gerona, perque pugan ser Admesos los confreres que novament se hauran fet escirure en dita confraria

Item que quiscun any en lo die setze de Agost, die de Sant Roch se dega celebrar particular festa de Maria Santissima baix la Invocació de Son Santissim Rosari, fent·se en dit die Solemnissima professó ab la Imatge de Maria Santissima, y en cas en dit die nose pogues fer dita funcio, que lo Senyor rector no la puga fer en altre die sens concentiment dels pabordes o sens concentiment del Senyor Rector.

Item que si en dit lloch de Santa Maria de Vilamari per algun temps se fundas algun convent del Ordre de Predicadors esta confraria del Roser luego pasia y se trasladia com sobre está al tal convent ab todas las insignias pertinents a dita confraria

Item que cada any quinse dies antes, o, despres de la festa particular del Roser degan convocarse los confreres de la dita confraria y pabordes, y pabordessas vells degan donar compte al Rector de dita Iglesia, de las entradas y eixidas del any de llur administració y se dega fer nova nominació de pabordes y pabordessas per lo any aleshores prop vinent havent

enomenar dos Pabordes y Pabordessas dels mateixos confreres y confrassas de dita confraria.

Item assenyalan per capella ahont se degan guanyar las Indulgencias al altar de Maria Santissima del Roser, situtat en la dita Iglesia á la ma esquerra altar o capella hont se troban breument decifrats los quinze Misteris de que se compon lo Santissim Rosari de Maria Santíssima.

Item per pabordes Miquel Vicens, Francisco Amer, Joan Vilert de Mont, y Salvi Amer, Maria Angela Vicens Y, approbo ego nott, Infraes.”

343

1730, Vilamarí.

Pagament per un pal-li. ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, comptes, 1730-1805, s.f.

“[...]

Un palit endomascat que se ha fet dit any per lo Altar de *Maria Santíssima* del Roser 2 lliures 16 sous”

344

1731, 13 d’octubre, Vilamarí

Referència per tabernacle (estàtic). ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, comptes, 1730-1805, s.f.

“[...]

13 octubre 1731 se ha tret del calaix del armari del tabernacle la *Maria Santíssima* del Roser 2 lliures 1 sou barceloneses”

345

1734, 29 d’agost, Vilamarí

Pagament per dauradura del retaule. ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, comptes, 1730-1805, s.f.

“Buy dia 29 Agost 1734 se ha tret del Armari de Maria Santissima del Roser 7 lliures 11 sous barcelonesos y se han aplicat per pagar al José Felip ... per la doracio del retaule del Roser per lo que estave obligat a pagar lo poble Vilameri”

346

1735, 17 de maig, Vilamarí.

Pagament per la dauradura del retaule. ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, comptes, 1730-1805, s.f.

“Fas fe jo Franch Cabanellas ... Rose de Vilameri com vuy die 17 maig 1735 los pabordes de Nostra Senyora del Roser me han pagat 2 lliures barceloneses y son á compliment del las 7 lliures havia dabudas per la doracio del retaule de Maria Santissima del Roser.”

347

1739, 12 de juliol, Vilamari

Pagament per la cortina de l'altar. ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, comptes, 1730-1805, s.f.

“Vuy die 12 juliol 1739 se han tret del calaix del Armari de la Mare de Déu 2 lliures 15 sous per los gastos de la cortina d glasa se ha fet ... altar.”

348

1774, 21 de setembre, Vilamarí.

Pagament per daurar el retaule major. ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria, comptes, 1730-1805, s.f.

“Vuy die 21 de setembre de 1774 los pabordes del roser, que son Esteve Amer y Vinya, Martí Verdaguer, Joseph Vilent de plasa, y Bonaventura Coll, havent agut raho de lo que se a gastat per cera que son 11 lliure y a mi pagat 22 reals plata per fer la funció del roser entregan en diposit als novament elegits que son Salvi Barceló, Joan Paregay, Joan Vilent de mon, jove, y Amer Duran la suma y quantitat de 10 lliures 30 diners los diners del armari se an gastat per pagar lo dorar lo retaule major
Vere Pere Gou, prevere y rector de Vilamerí”

349

1850, 28 d'octubre, Vilamarí

Inscripcions de tots els nens i nenes a la confraria del Roser. ADG, Parroquial de Vilamarí, Llibre de confraria del Roser, confreres, 1730-1851, s.f.

“En est llibre de la confraria del Roser hi ha escrits tots los de la present parroquia de Vilamari acutalment existents en est any 1850, y a fi de que no quedia ningú sens escriurens en dita confraria de Nostra Senyora del Roser, jo lo infra-escrit Economo actual de esta Parroquia aniré cada any escriguent en lo pnt. llibre tots los noys y noyes que aniran entrant en la primera comunió; y si tots los meus successors ho practican aixis, tindran ab molt poch treball escrit sempre en la confraria de Nostra Senyora del Roser tot los parroquians.

Vilamari, 28 octubre de 1850

Joaquin Compte, prebere ecónomo.”

Parroquial de Vilallonga de Ter

350

1828, Vilallonga de Ter

Nota del segon domer sobre la necessitat de fundar de nou la confraria i l'acceptació dels dominics AEV, Parroquial de Sant Martí de Vilallonga de Ter, confraries, confraria del Roser, 1892-1945, s.f..

“Nota

Habent alguns religiosos dominicos observat lo modo y forma que actualment te lo Altar dela Confraria del Roser del present Poble de Vilallonga y aixs mateix lo modo y costum que hi ha de entregar quisqun any a la obra de esta Iglesia las limosnas que los Pabordes recullen entre any, com y també lo costum de fer las funcions del Roser en lo Altar Major y no en la Capella del Roser, y lo de notar y escriurer los confreres en lo llibre altre persona que no era lo Prior de la confraria, uno algun Paborde sacular. Vistas totes estas coses per dits religiosos, digueren que judicaban que en est poble no guañaban las indulgencias del Roser; per la qual causa los Domers que residian en esta Parròquia en l any 1828 que eran lo Rnt Vicens Dalmau y jo lo infraescrit, determinaren sol·licitar al general al Rnts PP Dominicos la aprovació de la Confraria del Roser de est Poble segons lo modo y forma que a fins ara se habrá observat en quant fos possible. Y nos concedí tot lo que demanabam, a excepcio de poder escriure los confreres altre que no sie Prior, o que tinga las vistes de ell, com se pot veure en la carta que nos escrigue y la Butlla que nos enviha; las que ad peretuum rei memoriam se escriuran al principi de est llibre conforme a lo ordenat per lo dit Eminentissim Gl. PP Dominicos

V. Salvi Anglada, Pbre y Domer 2n de la Parroquia de Vilallonga.”

351

1828, Madrid, Vilallonga de Ter

Carta del Mestre general dels Dominics que aprova la refundació de la confraria i adjunta l'acta de fundació. Resposta de la carta dels parroquians de Sant Martí de Vilallonga AEV, Parroquial de Sant Martí de Vilallonga de Ter, confraries, confraria del Roser, 1892-1945, s.f..

“Madrid, Convento de Santo Thomas, 7 de mayo de 1828

Señores D. Salvio Angladas y D. Vicente Dalmau, Preberos

M.SS.S. Para ocurrir a las dudas propuestas por VV. En su favorecida de 23 abril ultimo, les incluyo el adjunto Diploma de erección de la confradía del Rosario, que cuydaran de publicar y despues col·locar en el archivo.

Supuesto tenir dos parrocos ea Iglesia, quedan nombrados capellanes de la cofradía o Priors entrambos; con el bien entendido que debe tener la preferència el mas antiguo, y en ausencia o enfermedad de este, queda autorizado el segundo

Quedan rehsanados por mi todos los defectos juris et facté que hayan ocurrido en la recepción de los cofrades, quienes quedan admitidos al goze en todas las gracias, privilegios e indulgencias concedides por los sumos Pontífices, aunque sus nombres hayan sido escritos en el libro de la cofradía por mano no autorizada, però en el sucesivo solo el Prior de la cofradía, esto es, uno de los dichos dos parrocos, podrá escribirlos en dichí libro.

Para proceder con mayor claridad u arreglo en lo sucesivo, es menester formar ahora de nuevo un libro, y en el principio de el se transcribiran el adjunto Diploma, y esta carta mua, paraque sirvan de nomra y luz a los Priores venideros: el libro antiguo se pondra en el archivo.

Como la cofradia del Rosario es meramente espiritual, yo no me meto, ni debò meterme en// la administración de los intereses que resulten de las limosnan con que la Piedad de los fieles acude a los gestos pertenecientes al adorno de la capilla, y culto de Nuestra Señora. Asi pues, ya que la obra de esa Iglesia es la encargada de los gestos y demas necesario al fomento de la Piedad, y culto divino de la misma, prosiga muy enhorabuena como hasta aquí en la administración de todo.

Aunque seria mas propio que el Rosario se rezara en el Altar de Nuestra Sra del Rosario, como lo observa toda la orden de Predicadores, con todo, para no hacer una novedad, no hay inconveniente en que se prosiga su rezo en el Altar mayor; però serà muy del caro que durante aquel, este col·locada allí mismo una imagen de la virgen, y que, si las facultades de los fieles lo permiten, ardiesen entretanto dos veles en el Altar de Nuestra Señora, o almenos la lampara.

No hay inconveniente tampoco en que el oficio solemne del dia en que se hace la festividad del Ssmo Rosario, se cante en el Altar Mayor; però en dicho dia, y durante dicho oficio, deberan arder algunas veles en el Altar de Nuestra Señora, que debera adornarse con la possible decència, para excitar mas y mas la Piedad y devocion de los fieles al visitar su capilla para ganar las muchas indulgencias que en dicho dia se les conceben. El sumario de estas y dies en que se ganan, lo ha impreso la orden de Predicadores repetides veces, y se hallara seuramente en Gerona, Vique, y de ... // Barcelona. Las constituciones relatives a la administración de intereses, que se leen en dichos libritos, siendo com oson disposicions de los Generales de la orden mis antecessores, estan sugetas a mi decisión, y por lo mismo, en quanto a la administracion dicha, tengo hecha la declaración arriba expressada a favor de la obra de esta Iglesia.

Creo haver satisfecho a quanto VV proponen en la citada su carta de 23 de abril ultimo. Permitanme, pues, VVs que les encargue muy encarecidamente que procuren con todas sus fuerzas, promover esta santa devoción, del tel agrado de Nustre Señora, teniendo presente lo que nos dice de ella la Iglesia, que ella es: singulare ad edertendas haveres et vitia exsinguenda prosidirum

Diso Nuestro Señora conserve la vida de VVs los m a que desea este su mas atento affmo.
Servo y cap g s m
Joaquim Baiz,
Maestro general de la Orden de Predicadores”

Parroquial de Vilobí d’Onyar

350

1815, 23 de novembre, Vilobí d’Onyar

Petició al Compte de fer el retaule del Roser i resposta. ADG, Parròquia de Vilobí, Confraria del Roser, comptes, 1614-1879, fol. 246-246v.

“Als 23 de Nov de 1815 jo baix firmant Llorens Hereu y Joseph Vivas Paq. Obrers majors, Joan Requesens obrer de *Nostra Senyora* del Roser, Joseph Viader, Feliu Llinás, y Esteva Cohbret Regidors junts presentarem al s. *Illustre S. Compte de Solterra* en la seva propia casa del Castell la prenençió de tot lo Poble de que debia fer lo retaule de *Nostra Senyora* del Roser, y respongue que no tenia tal obligació: li ferem varias relfexcions: Ell las soltà totas; y finalment quedarem tots enterament convensuts de *que* era falsa, y mal fundada la pretensió del Poble; y q dit *Illustre Senyor* y sos antepassats eran llibres de tota obligació. Fra Tuber Reverent.”

351

s.d, Vilobí d’Onyar

Informació sobre la realització del retaule del Roser, després de la destrucció per part dels francesos. ADG, Parròquia de Vilobí, Confraria del Roser, comptes, 1614-1879, fol. 246v-247

“Havent entés lo poble de Vilobí per medi xsma. Sessió que en lo any 1815 lo Ajuntament y Principals de est en la casa del Castell tingué ab lo.. *Senyor Compte Solterra* que lo construir lo Retaule de *Nostra Senyora* del Roser, que en la passada guerra havian cremat los francesos, tocaba, no á dit señor compte, sino al Poble, se encarregá aquest de tal obligació. En seguida de això en los ultims del anys 1817 ab los obrers de *Nostra Senyora* del Roser ses. Joseph Vivas y Joan Vandrell pagesos de Vilobí consertaren la fabrica de dita retaule ab lo *Senyor Francisco Diumer* escultor de Gerona, ab la condició que debia ser conforme a la Planta, firmada per mi, y ab las imatges de Maria Santíssima, *Sant Domingo*, y *Santa Catharina* en lo centro, y los quinze misteris del *Santíssim Rosari* al rededor, per preu de 315 lliures barceloneses pagades en varies pagues, segons consta en lo paper el tracte.”

352

1818, 25 d’abril, Vilobí d’Onyar

Realització del retaule del Roser i refundació de la confraria. ADG, Parròquia de Vilobí, Confraria del Roser, comptes, 1614-1879, fol. 247.

“Al 25 d’abril de 1818 se posará la primera andana del Retaule ab les imatges de Maria Santíssima, *Sant* Domingo, y *Santa* Catharina, y luego tornaren a fers les funcions en lo alatar y ab mes perfecció després del dia 2 del seguent Agost quan se funda de nou per major seguretat la confraria del Santissim Rosari, com ... consta en lo llibre de confreres de dita Confraria.”

353

1818, 29 de novembre, Vilobí d’Onyar

Rebut per la realització del retaule del Roser, per Francesc Diumé, escultor. ADG, Parròquia de Vilobí, Confraria del Roser, comptes, 1614-1879, fol. 246v-247

“A 29 Novembre de 1818 hem passat comptes ab los obrers del S. Roser y pagades ... a Escultor Diumé y aguda rahó de tot lo demás gastat y cobrat resta p lo Bací 946.”

354

1821, 21 de març, Vilobí d’Onyar

Finalització del retaule del Roser i pagament final a Francesc Diumé.. ADG, Parròquia de Vilobí, Confraria del Roser, comptes, 1614-1879, fol. 247

“Al 21 de març de 1821 lo sobre dit escultor Francisco Dumer ha posat la última andana del retaula de *Nosstra Senyora* del Roser, y se ha acabat de satisfer lo total del contracte 315 lliures com així ho firma en dit dia y any: essent obrer Joseph Vivas, y Joan Vandrell, Franciscio Diome Escultor”

355

1943?, Vilobí

Destrosses de la guerra i refundació de la confraria, ADG, Parroquial de Vilobí, Llibre de confraria, 1614-1879¹⁰⁶¹, 215.

“En Julio de 1936 fue incendiada esta Iglesia parroquial con motivo de la revolución y dominación marchista, no quedando altar ni prenda alguna, de consiguiente sin altar del Roser. Des este libro desaparecieron los nombres de los últimos confrades alistados. Restaurada la Iglesia, en sus tejados, pavimentos y paredes y bóvedas, se ha construido un senzillo altar del Roser con una hermosa y bien tallada imagen del Roser que se bendició que se bendició [sic] en Octubre de 1943 solemnizando la fiesta ... de predicación por el Padre Canudo del J.C. de M. Ya antes de la guerra y mucho mas después de la guerra ha decaido el

¹⁰⁶¹ Així és com està documentat el llibre, però continua havent-hi activitat fins el segle xx.

antiguo entusiasmo y fervor espiritual por la Cofradía del Roser. Son muchos los que no rezan ni saben rezar el Santo Rosario ni desean aprenderla. Invitados todos los feligreses a que se inscriban en la cofradía del Roser han manifestado este deseo los siguientes. [...]"

Parroquial de Vilopriu

358

1714, 24 d'octubre, Vilopriu

Aprovació dels inscrits pel prior Francsico Miroso. ADG, Parroquial de Vilopriu, llibre de confraria, confreres, 1674-1894, f. 33.

“El infraescrit y firmat com ha Prior del Convent de S. Domingo de la present Ciutat de Gerona Prometo per confreres y confreresas de Na. Sa. del Roser y a todas las gracias, privilegis y indults de dita confraria del Roser del lloch de Vilopriu Axí homens com dones fins lo dia present que contam al 24 de octubre de 1714. Fr. Francisco Miroso, Prior”

Parroquial de Vulpellac

359

1607, 3 de setembre, Vulpellac.

Ordinacions de la Confraria del Roser de Vulpellac. ADG, Parròquia de Vulpellac, Llibre de confraria del Roser, 1607-1876, confreres. s.f.

“Les ordinacions y constitucions que se han de observar en la confraria de Nostra Senyora del Roser fundada en la Iglesia de Sant Julia de la parrochia de Volpallac fetes per fra Gabriel Martines de la orde de predicadors del monestir de Gerona ab la autoritat del provincial de dita orde conforme consta en lo acte de dita fundatió rebut per mi Alamany notari de dita parrochia a dos de setembre 1607 y exceptades per los senyors rector y domer y obrers de dita iglesia.

1 Primerament lo susdit fra Martines ... prior de dita confraria lo molt Rt senyor Joan Soler rector de dita Iglesia y los rectors per temps seran el qual tindra carrech de exortar als christians de devocio del roser y sempre que aja jublieus o yndulgencies mostrarho als parrochians mes tindra poder descriure los confreres y beneir rosaris y beneir las candelas y entot y pertot que sia cap principal de dita confraria

2 Mes senyale pabordes de dita confraria per aquest any als senyors Raphel Comas y Nofre Guillo y durarà fins al primer diumenge de octubre del any mil sisents y buyt.

3 Mes que tingui un llibre gran de full y en dit llibre asenten y escriguen lo caste de la fundatio de dita confraria y a pres del acte se posen escreguen totes les ordinacions consecutivament y apres que escriguen los confreres i confreresas de la manera posat lo nom y lo cognom.

4 Mes sempre y quant en la parrochia de Vollpallach se fundas monestir de l'orde de predicadors que la dita confraria ab los monuments se haya de transferir en lo dit monestir y lo monestir tinga obligatio de fer les servituds que fan en la parrochia en servei de dita confraria

5 Mes que los confreres per raho descriures en la confraria no sien obligats a pagar res pero si voldran donar alguna almoyna sera a llur voluntat

6 Mes que la festa principal que celebraran de nostra senyora del Roser sia lo primer diumenge de octubre si la voldran celebrar per lo max sera a llur voluntat pero sempre ha de ser la principal lo primer diumenge de octubre y si acomodament poden en dita festa que tingan sermo y y si poden ser que tingan frare de la orde de predicadors perque aquest los declarara millor les exellentias de esta sancta confraria

7 Mes que cada primer diumenge de mes fassen possesso portant la imatge de nostra senyora en lo tabernacle, o de manera que podran.

8 Mes que quiscun any ayen de fer celebrar lo prior y pabordes de dita confraria quatre aniversaris per les animes dels confreres difunts lo primer dilluns apres de la festa principal del Roser que sera lo primer dilluns de octubre, lo segon lo endema de la Verge Maria candalera, lo tercer lo endema de la Verge Maria de Mars, lo quart // lo endema de la nativitat de nostra senyora y lo dia abans dels aniversaris que escorte lo prior als confreres que procuren en trobar si poden als aniversaris y gonayarn grans yndulgentias concedides per los pontificis

9 Mes que quiscun any lo prior o altre dels pabordes aya de portar lo llibre dels confreres escrits al monestir de predicadors de Gerona peraque lo prior o lo principal de monestir lo approve sota serinintse Y en axo noy aye desscuyt per que si pasaren anys que non fesen los dits confreres no gonyaran les yndulgentias

10 Mes que lo prior y pabordes de dita confraria ayen de fer una caixa ab tres claus y cada un dells tindra la clau en la qual caxa tindran guardats los dines ques aplagaran de almoynes y sy yaura joyels de od o de plata de nostra senyora que estiga ally guardat.

11 Mes que lo primer diumenge de octubre los pabordes vells juntament amb lo prior fassen electio de pabordes nous y lo diumenge seguent que sera lo segon diumenge de octubre que donen compte los pabordes nous a la administratio de dita confraria

12 Mes que lo prior y pabordes tingan un llibre en lo qual seriguesi totes les rebudes de almoynes de la confraria y ques les eserigue lo prior cada setmana y en lo mateix llibre sescriguen y ciontinuen los gastos que fara dita confraria.

13 Mes que lo baci de nostra Senyora del Roser nol age de portar ningun obrer de la yglesia sino hu dels pabordes y asy les almoynes del baci com qualsevol altres almoynes que nos mesclen en la obra de la yglesia sino que estiguen a dispositio del prior y pabordes

peraque ells o enpleen en allo que beuran necessary pera servey de nostra senyora y de dita confraria.

Foren fetes les sobredites ordinacions vuy a tres de setembre del any mil sis cens y set. 1607.”

TAULA DE NOTÍCIES REFERENTS A LA DEVOCIÓ DEL ROSER

Taula de confraries, retaules, i altres fets relacionats amb la devoció del Roser, ordenats cronològicament. Relació de documents i bibliografia.

LLOC	FET	ANY	DOCUMENT I/O PUBLICACIÓ
Girona (convent de Sant Domènec)	Capella	Segle XV, ampliada el XVI.	Coll, JM. <i>AIEG</i> , 1958, vol. XII. Pàg. 22 – 23.
	Confraria	1562	AHMG Llibre de confraria
	Capella	XVII	Pla Cargol, J. 1956-57, pàg. 363.
	Confraria	1619	ADG, Lletres, U-323, f 161v; Autorització a la confraria del Roser, dels dominics de Girona, de modificar el sorteig que feien, d'una dot de donzella per valor de 25 lliures, transformant-lo en premi a lliure disposició, 21 febrer 1619. (primer sorteig).
	Retaule	1492	ADG. Lletres (19 maig 08) Llibre: Q-5 (1457-1501). full: 245v. Girona. Sant Domènec, altar del Roser, retaule (1492)
		XVII (1650's)	BARRAQUER, pàg. 69. Descripció retaule Tramulles. Isabel Juan i Casademont, <i>Annals de l'Institut d'Estudis Gironnis</i> . Imatge de la Verge, Fons Valentí Fragoli
Besalú (Santa Maria)	Retaule	1560	Contracte
			Sala Giralt, C. 1987, pàg. 94
Castellfollit de la Roca	Capella	1571	Solà i Colomer, X . 2005, pàg. 841
	Retaule	1620	ADG, Lletres, U-225, f 140v; Llicència a Castellfollit de vendre ciris per fer el retaule del Roser, 6 abril 1620.
Pals	Capella per imatge	1574	ADG, Lletres, Llicència per construir una capella del roser prop de la vila i portar-hi la imatge existent a l'església parroquial, 1574 (U-207, f 107)
			Marqués, JM. 1996, pàg. 52-53.
	Confraria	1759	ADG, Lletres, U-281, f 315; Llicència d'erigir confraria del Roser a Pals, 4 juny 1759.
Palafrugell	Confraria	1577	ADG, Lletres, U-208, f 107; Llicència a Palafrugell, on s'acaba de fundar la confraria del Roser, de fer l'altar en una capella de la parroquial que ja era construïda i no dedicada

			Marqués, J.M. 1996, pàg. 49
	Retaule	1620	ADG, Lletres, U-225, f 137 Llicència a Palafrugell de vendre el ciri de les dones per fer retaule del Roser
			Marqués, JM. 1996, pàg. 50
Sant Llorenç de la Muga	Confraria	1577	ADG. Lletres episcopals. U-208, f 100 Als confreres del Roser de Sant Llorenç de la Muga. Llicència a la confraria, fundada fa dos mesos, per ampliar la capella de Sant Ponç, fer-hi altar del Roser i traslladar Sant Ponç a una altra capella, 15 maig 1577.
	Retaule	1702	ADG. Processos. Llibre: Isidre Llauro, Pere Nato i Francesc Serradell; Núm. 57 Joan Aulet, daurador de Figueres, contra Felip Grasset i Josep Gelabert, administradors de la confraria del Roser de Sant Llorenç de la Muga, sobre pagament de daurar el retaule del Roser, 1702
Sant Feliu de Guíxols	Confraria	1579	Llicència per fundar confraria
			Esteva i Cruaños, Ll. 1992, pàg. 129 (ahora citat de Zaragoza, 1992, pàg. 51-55); Marqués, JM. 1986, pàg. 93, (ahora citat de Sala, 1985, pàg. 62).
Garriguella	Capella del Roser	1581/1592	Deixes testamentàries.
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
	Confraria	1723	Lletres episcopals. U-275, f 119, Llicència d'erigir confraria del Roser a Garriguella, 27 abril 1723
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 426.
Rupià	Confraria, capella i retaule	1583	ADG. Lletres episcopals. U-210; f 131v
		1591	Llicència a Ruplà d'erigir el bací de les pabordesses del Roser i fer capella i retaule 12 agost 1583. reiterada el 1591 (R 1589-96, f 117).
			Marqués, J.M. 1996, pàg. 55
	Benefici	1599	ADG. Lletres. Sebastià Guàrdia dota el benefici del roser a la capella recentment cosntruïda, 1599 (D-9, f 147v)
			Marqués, J.M. 1996, pàg. 55.
	Retaule	1699	Àpoca
			Madurell, J.M. 1954, pàg. 21 Pérez Santamaria, A. 1988. pàg. 568-569. (Madurell explica l'època però no la transcriu, Pérez la transcriu.)
Retaule dauradura	1701	Contracte retaule i rebut de pagament	
		Madurell, J.M. 1954, pàg. 47-48.;	
Assentament del retaule	????	ADG. Llibre de confraria. "Ajudar ha portar lo retaula quan lo acentaren, y la acistencia per lo q esa manaster, estigueren so es un home un dia y mitg, y altre un dia. 16 sous. "4 cops de guig p acentar lo retaule. 6 sous", s.f.	

Sant Joan les Fonts	Retaule	1583	Murlà i Giralt, J. "Un retaule de Pere Mates per a Sant Salvador de Bianya i un altre de Joan de Namuer per a l'església de Sant Esteve d'Olot" Sala i Giralt?
	imatge	1583	Gudiol, 9501 Institu Amatller d'Art Hispànic
Palamós	Retaule	1587	Contracte de retaule. Trijueque, P. 1990, pàg. 139-140
	Reformes retaule	1599	Contracte. Trijueque, P. 1993, pàg. 138-139.
	Pintura retaule	1614	ADG. Lletres. U-318, f 111v; Llicència a Palamós de pescar per pagar la pintura del retaule del Roser, 18 octubre 1614. Marquès, J.M. 1996, pàg. 51.
	Retaule construcció	1615	Contracte. Trijueque, P. 1993, pàg. 139-141.
Pintura retaule	1620	Contracte. AHG Trijueque, P. 1993, pàg. 141-142.	
Altar	1626	ADG. Lletres. U-233, f 123. Llicència de pescar en diumenge a Palamós per pagar 130 lliures que falten satisfer del 'altar del Roser, a instància dels pabordes de la confraria, 7 novembre 1626. Marqués, JM. 1996, pàg. 51.	
Sant Feliu de Pallerols	Capella	1566	Guia ADG
	Confraria	1587	ADG. Lletres episcopals, U-212, f 26, Llicència al rector de Sant Feliu de Pallerols, de fundar la confraria del Roser, rebuda lletra del general dels dominic des de Roma, 7 febrer 1587.
	Capella	1583	Contracte
	Retaule pintura	1587	Contracte
			MURLÀ i GIRALT, J. 1990-1991. Pàg. 232-234. (transcripció ambdós contractes)
	Donen el retaule a Vilagran	1769	
	Retaule	1794	Pagaments. Arxiu Parroquial de Sant Feliu de Pallerols, Llibre d'Administració
	Dauradura	1799	APSF, Llibre de l'administració. Solà i Colomer, X. 2005, "La capella del Roser de Sant Feliu de Pallerols", pàg. 142-143. (referències al retaule del XVIII)
	Retaule	1794/1799	Fotografia: Arxiu Parroquial de Sant Feliu de Pallerols Solà i Colomer, X. 2005 (Tesi Doctoral), fig. 17.
Arbúcies	Altar	1579	Marqués, JM. 1994, <i>Arbúcies Cristiana</i> . pàg. 39.
	Confraria	1594	ADG, Lletres, U-214, f 52; Llicència a Arbúcies, d'erigir la confraria del Roser, 6 octubre 1594.

	Llibre de confraria	1815	ADG, Parroquial d'Arbúcies, llibre de confraria, confreres, 1815
	Llibre de confraria	1864	ADG, Parroquial d'Arbúcies, llibre de confraria, comptes, 1864
	Llibre de confraria	1867	ADG, Parroquial d'Arbúcies, llibre de confraria, confreres, 1867
Crespià	Llibre de confraria	1586	ADG, Parròquia de Crespià; confreres, 1586; confreres i comptes, 1639-1757
	Canvi d'advocació del retaule	1588	ADG, Lletres, U-298, f 185; Llicència a Crespià de fer repintar el retaule del Roser de l'Hospital, sota la nova invocació de la Mare de Déu de Gràcia, 11 agost 1588.
	Indulgència	1643	ADG, Lletres, U-248, f 152v-154; "Vidimus" d'indulgència papal a favor de la confraria del Roser de Crespià, 4 maig 1643.
Arenys de Mar	Confraria	1586	Bosch, J 2004, pàg. 54
	Confraria	1640	ADG, Lletres, U-246, f 62-63. "Vidimus" d'indulgència papal a favor de la confraria del Roser d'Arenys de Mar, 18 juliol 1640
	Retaule	1625	Bosch, J. 2004, pàg. 55 i s. Fotografia: Martinell, C. 76, p.131.
	Dauradura	1638	Bosch, J. 2004
Begur (sant Pere)	Capella i benedicció	1587	ADG, Lletres, Llicència d'edificar capella del Roser, que sufraga Miquel Arbonés, mercader del lloc, 1587 (R 1586-9, f.120); Llic. de beneir-la (R 1586-9, f.185v) Marquès, J.M. 1996, pàg. 37.
	Imatge	1594	Contracte del retaule de Sant Vicenç de Regencós: fer la imatge com la de Begur. Serna, E.; Soler, S. 2004, pàg. 50.
	Beneir capella	1624	Llicència de beneir les capelles del Roser, Santa Cristina i Puríssima Sang, 1624 (R 1624-5, f. 97)
	Beneir capella	1637	Llicència de beneir la capella del Roser, renovada, 1637 (R 1636-7, f 142) Marquès. J.M. 1996, pàg. 37.
Sant Sadurn de l'Heura	Altar	1588	ADG. Registres, llicència per erigir altar. R 1586-9, f 191, Llicència d'erigir l'altar del Roser, 1588
	Beneir capella	1636	ADG, Lletres, R 1635-6, f 138, Comissió per beneir la capella del Roser, 1636 Marqués, JM. 1996, pàg. 59-60. (ambdues llicències)
Cruïlles	Capella	1588	ADG, Lletres, U-212, f. 110v) Llicència de construir capella del Roser, 1588 Marquès, J.M. 1996, pàg. 44.
	Confraria	1646	ADG, Lletres, U-252, f 49; Llicència a Cruïlles d'erigir confraria del Roser, predicada per Pau Silvestre OP, 4 juny 1646.
			ADG, Llibre de confraria 19 maig 2008

Mont-Ras	Confraria	1588	ADG, Lletres, Llicència d'erigir altar del Roser, 1588 (R 1586-9, f 145v).
			Marquès, JM. 1996, pàg. 49.
	Llibre de Confraria	1637	ADG, Parròquia de Mont-Ras, 1637 - 1904; comptes, 1739-1927
Torrent	Altar	1588	ADG, Registres. U-212, f 108 = R 1586-9, f 196v: Llicència d'erigir altar del Roser, 1588
			Marquès, JM. 1996, pàg. 61.-62.
Regencós	Capella	1589	ADG, Lletres, R 1589-96, f 145. Llicència d'edificar capella del Roser
		1592	ADG, Lletres, Llicència per edificar la capella del Roser, 1592 (R 1589-96, f. 148) -1, f 96)
		1630	ADG, Lletres, Llicència a Antoni Bofill, pagès, d'edificar la capella del Roser, 1630 (R 1630
	Posar altar	1637	ADG, Lletres, Llicència de posar l'altar del Roser dins la nova capella, i de posar al seu lloc l'altar de Sant Isidre, 1637 (R 1636-7, f 142v)
			Marquès, J.M. 1996, pàg. 55 (totes les llicències).
	Retaule	1594	Contracte
		Serna, E.; Soler, S. 2004, pàg. 50.	
Begudà	Fundació de capella	1590	Caula, F. 1930. Pàg. 21.
	Obres de la capella	1614	Contracte
			Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 151-152
	Retaule (pintura i dauradura)	1630	Contracte
		Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 164-165	
Borgonyà	Confraria i capella	1590	ADG, Lletres. U-212, f 186. Llicència a Onofre Bret, senyor del castell de la Bastida de Borgonyà, que ha construït la capella del Roser a la parroquial i ha reunit confraria, 15 maig 1590.
Llagostera	Confraria	1590	ADG, Lletres, U-213, f 12. Llicència a Llagostera de fundar la confraria del Roser, amb intervenció d'un donzell, 4 setembre 1590.
	Retaule	1671	Contracte
			Grau i Pujol, J.M.;Puig i Tàrrach, R. 1991, pàg. 70 – 71.
Riudarenes	Confraria	1590	ADG, Lletres, U-213, f 9. Llicència a Riudarenes de fundar la confraria del Roser a la capella de la mateixa advocació de la parroquial, amb intervenció d'un donzell, 27 juliol 1590.
Sant Vicenç de Camós	Confraria	1590	ADG, Lletres. U-299, f 74v. Llicència a la confraria del Roser de Sant Vicenç de Camós, recentment instituïda, de tenir bací a la parroquial, 16 gener 1590.
Vilanant	Confraria	1590	Aniversari del Roser

			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
	Confraria	1756	ADG, Lletres. U-281, f 164v. Llicència d'erigir confraria del Roser a Vilanant, 5 agost 1756
Castellar de la Selva	Confraria	1591	ADG, Lletres, U-213, f 52v. Llicència de fundar confraria del Roser al Castellar (probabl. de la Selva), 11 juny 1591.
Navata	Confraria i altar	1591	Visites Pastorals
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425 i Marqués Casanovas, JM.; Constants, LL., 1985, pàg. 125
	Altar	1641	Visites Pastorals benefici Marqués Casanovas, JM.; Constants, LL. 1985, pàg. 129
	Pintures murals	XVIII	In situ
Ridaura	Altar i imatge	1591	ADG, P- 72, Ridaura, 1591, f. 49r-v.
			Solà i Colomer, X. 2005, pàg. 273.
	Tabernacle	1634	Contracte
			Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 169 – 170.
Lloret de Mar	Confraria	1591	ADG, Lletres, U-213, f 50v. Llicència de fundar la confraria del Roser a Lloret de Mar, 24 maig 1591.
	Retaule		Bosch, J. 1998, “Joan Bspstista Toscano” pàg. 230-1.
	Confraria	1721	U-274, f 296 Llicència de vendre presentalles de la confraria del Roser de Lloret que s'enumeren, a fi de fer pal·lis per l'altar, 5 novembre 1721
Batet	Retaule	1592	Contracte
			Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 127-128.
	Llibre de confraria	1814	ADG, Parroquial de Batet, Roser, confreres, 1814-1967
Olot (parròquia de sant Esteve)	Butlla fundacional Confraria	1592	AHCO, Parroquial de Sant Esteve, Llibre Resolucions,
	Confraria	1550 NO!	Solà – Morales, JM. 1962-3, pàg. 91; Danés i Torras, 2002, pàg. 188; ídem. 1977, pàg. 2285
	Retaule escultura	1704	Contracte.
			Solà – Morales, JM. 1962-3, pàg. 117-118.
	Retaule dauradura	1719	Contracte
			Dorico, C. 1994, pàg. 126-129
	Cadireta	1715	Conservada. Museu-Tresor de la Parròquia de Sant Esteve
	Llibre resolucions confraria	1760	ACGAX, Fons de la Parròquia de Sant Esteve
Ullastret	Capella	1593	ADG, Parròquia d'Ullastret, llibre de confraria del Roser, 1638
	Clau de volta	1595	Íbid
	Retaule	1594	Íbid.
	Pintura	1598	Íbid.

	Confraria	1599	Íbid.
	Dauradura	1766	Íbid.
Santa Pau	Confraria	1593	ADG, Lletres, U-213, f 165. Llicència a Santa Pau de fundar la confraria del Roser, després de predicació d'un dominic, 10 juny 1593.
	Retaule	1602	Contracte
			Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 141-143
	Confraria	1604	ADG, Lletres U-217, f 98v. Llicència per fundar la confraria del Roser de Santa Pau, 26 maig 1604.
Retaule	1611	Contracte	
		Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 149-151.	
Argelaguer	Confraria	1594	ADG, Lletres, U-214, f 41 Llicència a Argelaguer d'erigir la confraria del Roser, amb lletres del mestre general dominic, 18 agost 1594.
	Confraria	1594	ADG, Parròquia d'Argelaguer, Llibre de confraria, 1594-1974.
	Retaule	1596	Contracte
		Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 134 – 135.	
Avinyonet	Fundació confraria	1594	V. P.
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
Borrassà	Fundació confraria	1594	Visites Pastorals
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
Llers	Retaule (daurada)	1596	Contracte
			Serna i Coba, E.; Serra i Peral, J. 2000, pàg. 220-221.
Sant Climent Sesebes	Retaule	1596	Contracte
			Serna i Coba, E.; Serra i Peral, J. 2000, pàg. 219-220.
	Fundació confraria	1731	ADG, Lletres, U-276, f 191. Llicència d'erigir confraria del Roser a Sant Climent Sesebes, 2 juny 1731.
Capmany	Retaule	s.d.	U-300, f 113v; Llicència a Capmany de beneir retaule del Roser, s.d. (=U-215, f 64v).
	Tabernacle	1596 (anterior)	Contracte de Sant Climent Sesebes: fer el tabernacle igual que Capmany
Vulpellac	Capella	1596	ADG, Lletres, U-214, f 135v i 156; Llicència de construir dues capelles, dedicades respectivament a la Puríssima Sang i al Roser, i una escala per pujar al campanar, 1596
	Beneir altar	1604	ADG, Lletres, U-217, f 96v (= R 1603-4, f 145v); Llicència per beneir la capella del Roser, 1604
	Llibre de confraria	1607	ADG, Parròquia de Vulpellac.
	Pintar retaule	1612	ADG, Lletres, U-317, f 18v; Llicència a Vulpellac de construir sagristia, pintar el retaule del Roser i fer dalmàtiques, venent ciris per sufragar-hi tot, 4 març 1612 (=U-221, f 49v).

			Marquès, JM 1996, pàg. 66. (notes sobre el Lletres.)
Santa Coloma de Farners	Fundació confraria	1596	ADG, Lletres, U-214, f 153v, Llicència a Santa Coloma de Farners d'erigir la confraria del Roser, 29 maig 1596.
Bordils	Retaule	1597	ADG, Lletres, U-300, f 17. Llicència de vendre el ciri de la confraria del Roser de Bordils per fer un retaule, 8 gener 1597.
Castelló d'Empúries	Retaule	1597	Contracte
			Serna i Coba, E.; Serra i Perals, J. 2000, pàg. 222-223.
Sant Esteve d'en Bas	Retaule	1597	Contracte
			Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 137 – 138.
	Confraria	1704	ADG, Lletres, U-271, f 200-202 Indulgències papals a la confraria del Roser de Sant Esteve de Bas, 14 abril 1704.
	Retaule	XVII -XVIII	Fotografia: Institut Ametller d'Art Hispànic, Barcelona, GIA – 6344.
Vidreres	Capella	1598	ADG, Lletres, U-300, f 122. Llicència a Vidreres de beneir la nova capella de la confraria del Roser, 24 febrer 1598
Vilasacra	Retaule	1598	ADG, Lletres, U-299, f 75. Llicència als obrers de Vila-sacra, de treure el retaule de Sant Blai i posar al seu lloc el del Roser, 16 gener 1590.
	dauradura	1600	Notificació del contracte de dauradura de 1598. Gallinaro, L. 2005, pàg. 1221
La Pinya	Confraria	1598	AHCO. Creació de la confraria
			Solà i Colomer, X. 2005, pàg. 733.
	Retaule	1602	Contracte
		Sala i Giralt, C. 1987, 143-144	
Retaule	1736	V. P. retaule que es fa malbé	
		Solà i Colomer, X. 2005, pàg. 276.	
	Nou retaule	1769	Solà i Colomer, X. 2005, pàg. 276
Cartellà	Retaule pintura i tabernacle	1599	Contracte
			Clara, J. 1983, pàg. 296.
Maçanet de Cabrenys	Confraria	1599	V. P. Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
	Retaule	1615	Contracte
			Serna i Coba, E.; Serra i Perals, J. 2000, pàg. 242-243.
Verges	Altar	1599	ADG, Lletres, Llicència de posar altar del Roser, obrint el mur de migdia, 1599 (U-215, f 175 = R 1599-600, f 85)
	Capella	1603	Llicència de celebrar en la capella del mateix altar, 1603 (U-217, f 65 = R 1603-4, f 116v)
			Marqués, J.M, 1996, pàg. 65. (ambdues llicències)
Sant Privat d'en Bas	Retaule	XVII	Fotografia: Fons Josep Salvany i Blanch. BC. Núm. reg. 649-03, 1922.
Estanyol	Retaule	XVI - XVII	Bosch Ballbona, J. 2004, pàg. 55-
Agullana	Retaule	1600	Contracte

			Serna i Caba, E; Serra i Perals, J. 2000, pàg. 226 – 227.
	Retaule	1628	Contracte
			Serna i Caba, E.; Serra i Perals, J. 1999, pàg. 287-288
Campllong	Confraria	1600	ADG, Lletres, U-216, f 45, Llicència d'erigir la confraria del Roser a Campllong, amb diploma del general dominic, 8 agost 1600. (= U-306, f 91)
	Retaule	1613	ADG, Lletres, U-318, f 183v; Llicència de vendre ciri a Campllong per pagar el retaule del Roser, 17 desembre 1613.
Rocabrana	Altar	1600	ADG, Lletres, U-302, f 129; Llicència a la confraria del Roser de Rocabrana, de posar altar al costat del de l'Esperit Sant, 11 abril 1600 (=U-216, f 20)
	Altar i retaule	1600	ADG, Lletres, U-216, f 20; Llicència per canviar de lloc l'altar i retaule de l'Esperit Sant de Rocabrana, a fi d'erigir el del Roser per a la confraria existent, 11 abril 1600.
La Bisbal	Confraria	1601	ADG, Lletres, U-216, f 100; Llicència d'erigir la confraria del Roser a la Bisbal, amb diploma del general dominic, 17 maig 1601.
	Beneir capella	1602	ADG, Lletres, Llicència de beneir la capella del Roser, edificada per Helena Torroella i Agullana, 1602 (U-217, f 13 = R 1602-3 f. 112)
			Marquès, JM. 1996, pàg. 39.
Sepultura	1685	ADG, Lletres, U-268, f 68v, Llicència a la confraria del Roser, de tenir sepultura a la seva capella, a la parroquial de la Bisbal, 15 setembre 1685.	
Ordis	Devoció	1601	Deixes testamentàries
			Gifre i Ribas, P. 2000. 425
	Retaule	1607	ADG, Lletres, U-312, f 143; Llicència a Ordis de vendre ciris de pes d'unes tres roves per pagar la pintura del retaule del Roser, 24 març 1607.
Anglès	Confraria	1601	ADG, Lletres, U-216, f 94v; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Anglès, amb diploma del general dominic, 27 abril 1601.
	Confraria	1607	ADG, Lletres, U-219, f 47v; Erecció de la confraria del Roser a Sant Miquel d'Anglès, 7 novembre 1607.
	Cessió de la confraria	1613	ADG, Lletres, U-318, f 94; Ordre a Anglès de suspendre l'activitat de la confraria del Roser, 25 maig 1613.
	Restabliment	1782	Permís per restablir la confraria arribaria el 1782.
Ramis i Riera, E. 1998. pàg. 239. (per totes les notes d'Anglès).			
Montcal	Altar	1602	Visites Pastorals

			Marquès Casanovas, J.M. 1988, pàg. 140
	Confraria	1658	Visites Pastorals
			Marquès Casanovas, J.M. 1988, pàg. 140
Viladasens	Confraria	1602	ADG, Lletres, U-217, f 2; Llicència d'erigir confraria del Roser a Viladasens, 3 octubre 1602. (=U-308, f 100v)
	Confraria	1637	ADG. Llibre de la Confraria del Roser. Confreres 1673-1791.
Vila-Romà	Capella	1602	ADG, Lletres, Llicència d'edificar capella del Roser, 1602 (U-217, f 8 = R 1602-3, f 105)
			Marquès, JM. 1996, pàg. 65.
	Confraria	1723	ADG, Lletres, U-275, f 141v; Llicència d'erigir confraria del Carme a Malgrat, 22 desembre 1723; semblant a Vila-romà pel Roser, f 143.
	Llibre de confraria	1791	ADG, Parroquial de Vila Romà, confraria del Roser, llibre registre, 1791-1823; 1813-1866
Aiguaviva	Confraria	1603	ADG, Lletres, U-217, f 56v; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Aiguaviva, 6 setembre 1603
	Confraria	1607	ADG, Lletres, U-218, f 190; Llicència per fundar la confraria del Roser d'Aiguaviva. Posada en dubte la legitimitat de la fundació feta per lletres del general dominic el 1603, el bisbe l'aprova en virtut de la constitució pontifícia publicada per breu pontifici de 1604, 2 maig 1607. (=U-312, f 154v: Nova erecció de la confraria del Roser d'Aiguaviva, 2 març 1607 (=U-218, f 190).
	Ampliació parròquia	1612	ADG, Lletres, U-317, f 48v; Llicència d'ampliar l'església parroquial d'Aiguaviva, amb intervenció de la confraria del Roser del lloc, 29 juny 1612 (=U-221, f 69).
	Llibre confraria		ADG, Parròquia Aiguaviva.
	Retaule	XVI - XVII	Bosch Ballbona, J. 2004, pàg. 55
	Pagar retaule	1612	ADG, Parroquial d'Aiguaviva, confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 21
	Pagar retaule i pintura retaule	1618	ADG, Parroquial d'Aiguaviva, confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 25 i 26
	Pintura retaule	1619	ADG, Parroquial d'Aiguaviva, confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 26
	Pintura retaule	1621	ADG, Parroquial d'Aiguaviva, confraria del Roser, comptes, 1608-1890, pàg. 29
			1623
	Nou altar	1948	ADG, Parroquial d'Aiguaviva, confraria del Roser, confreres, 1675-1890, s.f.
Blanes	Confraria	1603	ADG, Lletres, U-217, f 59; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Blanes, 3 octubre 1603. (=U-309, f 114v)

	Ministrils per les festes	1623	ADG, Lletres, U-228, f 155v; Llicència a la confraria del Roser de Blanes per gastar 30 reals en les dues festes que fan, a fi de llogar ministrils, 29 abril 1623.
	Rifa	1707	ADG, Lletres, U-272, f 108; Llicència a la confraria del Roser de Blanes de fer rifa amb premi de 25 lliures, posant cada participant un real d'ardits, 22 juliol 1707.
Camallera	Retaule	1603	Santamaria Colomer, D. 1998.
	Imatge	1671	Lletres episcopals U-263, f 229, Llicència a la confraria del Roser de Camallera de vendre ciris per pagar una imatge de la Mare de Déu, 22 agost 1671.
	Llibre de confraria	1754	ADG, Parroquial de Camallera, llibre de confraria
Darnius	Retaule	1603	Àpoca. AHG, Notaria de Figueres, not. Miquel Gaspar Casamitjana, núm. 192, fol. 114-114v.
			Serna, E; Serra, P. 2000, pàg. 198.
Romanyà de la Selva (Sant Martí)	Confraria	1603	ADG, Lletres, U-217, f 43; Llicència per erigir la confraria del Roser a Sant Martí de Romanyà, 26 juny 1603. (=U-309, f 82v)
	Altar	1603	ADG, Lletres, Llicència de fer altar del Roser al lloc on hi havia el de Sant Sebastià, 1603 (U-217, f.43v = R 1607-8, f 165v) Marqués, JM. 1996. pàg. 55.
	Llibre confraria	1695	ADG, Parròquia de Romanyà de la Selva: Roser, confreres, 1695-1860.
Fornells	Retaule	1603	Bosch, J. 1989. "Joan Sanxes Galindo", pàg. 226.
	Confraria	1607	ADG, Lletres, U-219, f 45v; Legitimació de la confraria del Roser de Fornells, 3 novembre 1607.
	Capella	1648	ADG, Lletres, U-254, f 85v; Llicència a la confraria del Roser de Fornells, d'edificar capella a la parroquial, 5 setembre 1648.
	Retaule	XVIII	Fotografia: Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, Fons Mas. Gallinaro, L. 2005, pàg. 1877.
	imatge		Imatge conservada
Cervià	Confraria	1604	ADG, Lletres, U-217, f 128v Llicència d'erigir la confraria del Roser a Cervià, amb lletra del general dominic, 1 octubre 1604. (=U-310, f 112)
Colomers	Confraria	1604	ADG, Lletres, U-309, f 127v; Llicència als jurats de Colomers, de fundar confraria i erigir altar del Roser, 18 gener 1604. Marqués, JM. 1996, pàg. 42-43.
	Confraria	1607	ADG, Lletres, U-219, f 7v; Llicència a Colomers d'erigir la confraria del Roser, 18 juny 1607. (=U-313, f 101v)
			Marqués, JM.

	Minerva	1607	ADG, Lletres; U-313, f 107v; Testimonial per agregar la confraria del Roser de Colomers a l'arxiconfraria de la Minerva de Roma, 5 juliol 1607.
	Llibre de confraria	1799	Colomers: Roser, confreres, 1799-1844; Mare de Déu Antiga i Roser, comptes, 1638-1799
Riudellots de la Selva	Confraria	1604 /1607	ADG, Lletres, U-219, f 44v; Legitimació de la confraria del Roser de Riudellots de la Selva, d'acord amb la constitució de 1604. 3 novembre 1607.
		1607	ADG. Lletres; U-313, f 151v; Aprovació de l'erecció de confraria del Roser a Riudellots de la Selva, 3 novembre 1607
	Llibre confraria	XIX	ADG, confraria del Roser, confreres i confrasses, 1848-1923; comptes, 1815-1936
Saus	Retaule	1604	Contracte
			Serna i Caba, E.; Serra i Peral, J. 2000, pàg. 32-33
	Confraria	1735	ADG, Lletres, U-277, f 174; Llicència d'erigir confraria del Roser a Saus, 13 agost 1735.
Tordera	Confraria	1604	ADG, Lletres, U-217, f 96; Llicència a Tordera per fundar la confraria del Roser, amb diploma del general dominic, 29 abril 1604.
	Retaule	1633	ADG, Lletres, U-239, f 77v; Llicència a Tordera, de vendre ciris per fer el retaule del Roser, 3 agost 1633.
	Llibre confraria	1648	ADG, Roser, comptes, 1648-1830
Arenys d'Empordà	Retaule	1604	ADG, Lletres, U-309, f 137; Llicència a Arenys d'Empordà, de vendre ciris per pagar 70 lliures, preu de pintar el retaule del Roser, 26 febrer 1604.
	Retaule	1604	Contracte
			Serna i Caba, E.; Serra i Peral, J. 2000. Pàg. 231
Ullà	Confraria i altar (retaule?)	1604	ADG, Lletres, U-217, f 75; Llicència a la confraria del Roser d'Ullà de tenir altar del Roser, traient el de la Transfiguració, que haurà de posar-se en un altre lloc de l'església, 18 gener 1604, amb petició (TC).
Bescanó	Confraria	1605	ADG, Lletres, U-217, f 194v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Bescanó, a petició del superior dominic de Girona, 21 maig 1605. (=U-310, f 161)
	Llibre de confraria	1706	ADG, Parroquial de Bescanó, llibre de confraria, confreres, 1706
Sant Gregori del Ginestar	Confraria	1605	ADG, Lletres, U-217, f 180v Llicència d'erigir la confraria del Roser a "Sant Gregori del Ginestar", amb llicència del general dominic, 2 abril 1605.

Valveralla	Confraria	1605	ADG, Lletres, U-217, f 178; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Valveralla, amb lletra del general dominic, 16 març 1605.
Llampaies	Confraria	1606	ADG, Lletres, U-218, f 133v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Llampaies, concedida d'acord amb la constitució papal de 1604, 6 octubre 1606.
	Retaule	1620	ADG, Lletres, U-226, f 136; Llicència a Llampaies de vendre un ciri per pagar la pintura del retaule del Roser, 17 desembre 1620.
Cassà de la Selva	Retaule	1606	Bosch Ballbona, J. 1998, "Joan Sanxes Galindo" pàg. 227
Vilabertran	Retaule	1606	Contracte
			Serna i Coba, E; Serra i Perals, J. 2000, pàg. 236-237
	Altar i retaule	1607	ADG, Lletres, U-313, f 141v; Llicència de vendre ciris a Vilabertran, per fer l'altar i retaule del Roser, 1 octubre 1607
	Retaule		Fotografia: Arxiu del Museu d'Arqueologia de Catalunya, Girona, fons Botet Gallinaro, L. 2005, pàg. 1738.
Calonge	Confraria i retaule	1606	V. P. Aymar i Rigalta, J. 1981
	Altar	1747	ADG, Lletres, U-280, f 101v; Altar privilegiat al de la confraria del Roser de Calonge, 23 gener 1747
Llançà	Retaule	1606	Contracte pintura
			Serna i Coba, E.; Serra i Perals, J. 2000, pàg. 233-235
Fontclara	Capella	1606	ADG, Lletres, Llicència d'edificar capella del Roser, 1606 (R 1606-7, f.89v =U-218, f 133)
	Beneir capella	1607	ADG, Lletres, Llicència de beneir la capella del Roser, 1607 (U-219, f 7v = R 1607, f 102)
	Sepultura	1627	ADG, Lletres, Llicència de sepultura en la referida capella a Anna Real i Alagot, propietària del mas Real del lloc, 1627 (R 1627-8, f 59) Marquès, JM. 1995 (totes les notes), pàg. 46
Santa Pellaia	Altar	1607	ADG, Lletres, Llicència de fer altar del Roser, 1608 (U-219, f 126)
		1666	ADG, Lletres, Comissió per beneir la capella del Roser, 1666 (R 1665-7, f 191)
			Marquès, JM. 1996, pàg. 60. (ambdues llicències)
Les Planes	Confraria	1610	Actes de fundació. AHCO.
			Programa de festes. Solà i Colomer, X. 2005. doc. 15. pàg. 140

Mieres	Confraria	1610	ADG, Lletres, U-220, f 104v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Mieres, 28 agost 1610. (U-316, f 93)
	Retaule	XVIII	
Sant Joan de Mollet	Confraria	1610	ADG, Lletres, U-220, f 104; Llicència d'erigir confraria del Roser a Sant Joan de Mollet, 28 agost 1610.(U-316, f 93)
Beget	Retaule	1610	Contracte Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 147
	Confraria	1615	ADG, Lletres, U-222, f 131v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Beget, amb lletres del provincial dominic, 1 juliol 1615. (U-320, f 71)
	Retaule	XVIII	conservat
	Acta institució confraria	1673	ADG, Parroquial de Beget, llibre de confraria del Roser (s.d., segle XX)
	Llibre de confraria	1796	ADG, Parroquial de Beget, llibre de confraria, confreres, 1796-1832
	Llibre de confraria	1826	ADG, Parroquial de Beget, Roser, confreres, 1814-1967
	Llibre de confraria	1836	ADG, Parroquial de Beget, Llibre de confraria, confreres, 1836-1861
Canet de Mar	Confraria	1611	ADG, Lletres, U-220, f 184v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Canet de Mar, 3 octubre 1611.
Marenyà	Confraria	1611	ADG, Lletres, U-220, f 149; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Marenyà, 17 març 1611. (=U-316, f 144)
	Confraria	1614	ADG, Lletres, U-222, f2; Llicència d'erigir confraria del Roser a Marenyà, amb lletres del general dominic, 5 gener 1614. (=U-318, f 189)
Sant Martí de Llémèna	Confraria	1611	ADG, Lletres, U-220, f 160v Llicència d'erigir confraria del Roser a Sant Martí de Llémèna, 27 maig 1611. /=U-316, f 154)
	Retaule	1613	ADG, Lletres, U-318, f 91; Llicència a Sant Martí de Llèmèna, de vendre ciris de l'obra i del jovent per pagar la capella i retaule del Roser, 8 maig 1613.
Sallent	Confraria	1612	ADG, Lletres, U-221, f 62: Llicència d'erigir la confraria del Roser al Sallent, després de predicar-hi un dominic, 25 maig 1612. (U-317, f 37v)
Torn	Confraria	1612	ADG, Lletres, U-221, f 82v; Llicència al Torn d'erigir confraria del Roser, amb lletres del general dominic, 6 setembre 1612.
Tortellà	Confraria	1612	ADG, Lletres, U-221, f 54v; Llicència a Tortellà, de fundar confraria del Roser amb lletres del general dominic, 7 abril 1612.

	Retaule	1612	ADG, Lletres, U-317, f 24v; Consentiment a l'erecció de confraria del Roser a Tortellà i de retirar el retaule de Sant Sebastià per posar-hi el del Roser amb una imatge de Sant Sebastià, 7 abril 1612 (=U-221, f 54v)
	Venta	1782	ADG, Lletres, U-285, f 152v; Aprovació de venda feta per la confraria del Roser de Tortellà a Josep Camó, d'una casa i hort, 26 octubre 1782.
Ollers	Confraria i retaule	1614	ADG, Lletres, U-222, f 54; Llicència d'erigir confraria del Roser a Ollers, i de vendre els ciris del Roser i dels Estrangers per pagar el retaule, 19 agost 1614. (U-319, f 89 Llicència a Ollers, d'erigir un retaule i fer confraria del Roser, 19 agost 1614 (=U-222, f 54).
Vilobí d'Onyar	Confraria	1614	ADG, Lletres, U-222, f 36; Llicència a Vilobí d'erigir confraria del Roser, amb lletres del general dominic, 20 juny 1614. (=U-319, f 68v) i també D-267, f 181v-183.
	Llibre de confraria	1614	ADG, Parròquia de Vilobí d'Onyar. Roser, comptes, 1614-1879.
	Retaule	XIX	ADG, Parròquia de Vilobí, Llibre de confraria
La Cot	Confraria	1615	ADG, Lletres, U-222, f 169; Llicència d'erigir confraria del Roser a la Cot, amb lletres del provincial dominic, 27 novembre 1615. (=U-320, f 116v)
Setcases	Confraria	1615	ADG, Lletres, U-320, f 92v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Setcases, 26 setembre 1615
Corçà	Confraria	1616	ADG, Lletres, U-223, f 46; Llicència per erigir confraria del Roser a Corçà, amb diploma del general dominic, 28 maig 1616. (=U-223, f 46)
	Pagar butlla	1616	ADG, Lletres, U-320, f 152; Llicència a Corçà de vendre ciri per pagar la butlla de la confraria del Roser, 19 març 1616.
	Llibre de confraria		ADG, Parròquia de Corçà, Roser, confreres 1616-1797; 1771; comptes 1617-1681; 1691-1830.
	Bastir capella	1626	ADG, Lletres, Llicència de bastir capella del Roser, 1626 (R 1626-7, f 114) Marquès, JM. 1996, pàg. 43.
Sant Julià de Ramis	Confraria	1616	ADG, Lletres, U-321, f 135; Llicència a la confraria del Roser de Sant Julià de Ramis, de tenir bací a la parroquial, 22 novembre 1616 (=U-223, f 88v).
Monells	Confraria	1616	ADG, Lletres, U-223, f 159v; Llicència a Monells per erigir confraria del Roser, amb lletres del superior del convent de Girona, 29 juliol 1617. (=U-322, f 82v)
Vilamalla	Retaule	1616	Contracte

			Serna i Coda, E.; Serra i Perals, J. 2000, pàg. 244.
Joanetes	Confraria	1617	ADG, Lletres, U-322, f 119v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Joanetes, 21 novembre 1617.
Foixà	Llibre de confraria	1618	ADG, Parròquia de Foixà, Roser, confreres, 1618
Fontcoberta	Capella (i agregació a Roma)	1618	ADG, Lletres, U-224, f 59v; Testimonial concedida a la confraria del Roser de Fontcoberta, de tenir capella pròpia, a fi d'agregar-la a la de Roma, 14 juliol 1618. (U-323, f 70v)
Reminyó	Confraria	1618	ADG, Lletres, U-224, f64; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Reminyó, 13 agost 1618.
Santa Cristina d'Aro	Capella	1618	ADG, Lletres, Llicència d'enrunar la capella del Roser per engrandir-la, 1618 (R 1618-9, f 98)
			Marquès, JM, 1996, pàg. 60.
Vilanova de la Muga	Retaule	1618	ADG, Lletres, U-323, f 137; Llicència a Vilanova de la Muga, de vendre ciris per pagar el nou retaule de la Mare de Déu del Roser, 22 desembre 1618.
Pineda	Retaule	1618	ADG, Lletres, U-323, f 126; Llicència de vendre ciris a Pineda, per acabar la capella del Roser i posar un retaule que ja tenen fet, 30 octubre 1618.
Torroella de Montgrí (Sant Genís)	Confraria (agregació a Roma)	1618	ADG, Lletres, U-224, f 97, Testimonial per agregar la confraria del Roser de Torroella de Montgrí a la de Roma, 22 desembre 1618.
(Santa Maria)	Ampliar capella	1618	ADG, Lletres, Llicència d'ampliar la capella del Roser, construïda fora de les muralles, 1618 (R 1681-2, f 40)
			Marquès, JM, 1996, pàg. 62-63. (ambdues llicències)
(Sant Genís)	Beneir capella	1621	ADG, Lletres, Llicència de tomba a Miquel Alió Martí, mercader, davant la capella del Roser, 1621 (R 1621-2, f 95)
			Marqués, JM, 1995
	Retaule	XVIII	Fotografia: Arxiu Parroquial de Torroella de Montgrí. Gallinário, L. 2005, pàg. 1785.
Espolla	Retaule	1618	Contracte
			Serna i Coda; E; Serra i Perals, J. 2000, pàg. 245-246
		1734	ADG, Lletres, U-277, f 11bis; Llicència d'erigir confraria del Roser a Espolla, 11 maig 1734.

Castell d'Aro	Sepultures	1619/ 1636/ 1774	ADG, Lletres, Llicència de sepultura a la capella del Roser, a favor d'Antoni Sicart, pagès, 1619 (R 1618-9, f. 157); a Joan Samir, pagès, 1636 (R 1635-6, f. 146); a Pere Dausà, pagès, 1774 (R 1767-75, f 360v)
			Marqués, JM, 1996, pàg. 42.
Fonteta	Confraria	1620	ADG, Lletres, U-226, f 69; Llicència a Fonteta per erigir la confraria del Roser, a predicació de Pau Silvestre OP, 26 juny 1620.
	Beneir capella	1633	ADG, Lletres, Comissió per beneir la capella del Roser, construïda amb un llegat de Joan Saura, teixidor del lloc, en la qual hi ha d'haver la sepultura dels confreres, 1633 (R 1633-4, f 88v
			Marqués, JM. 1996, pàg. 46
Barroca	Confraria	1621	ADG, Lletres, D-375, f 107v; El vicari general aprova l'erecció de la confraria del Roser de la Barroca, que es diu fou feta el 1621, 1721.
Palafolls	Confraria	1621	ADG, Lletres, U-226, f 183; Llicència a Palafolls per erigir confraria del Roser, predicada per Pau Silvestre OP de Girona, 25 maig 1621.
Sant Pere de Rodes	Retaule	1621	Contracte
			Serna i Coba, E.; Serra i Perals, J. 1999. pàg. 284-285.
Fogars	Confraria	1622	ADG, Lletres, U-228, f 65; Llicència de fundar la confraria del Roser a Fogars, a predicació de Pau Silvestre OP, 4 juny 1622; similar a Horsavinyà
Horsavinyà	Confraria	1622	Íbid.
Jafre	Confraria (agració a la Minerva)	1622	ADG, Lletres, U-227, f 136; Certificació de l'existència de la confraria del Roser de Jafre, que ha de ser agregada a la de la Minerva de Roma, 10 abril 1622;
Sant Cristòfol les Fonts	Capella	1622	Contracte
			Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 155-156
	Altar i retaule	1625	ADG, Lletres, U-230, f 145v; Llicència a Sant Cristòfol les Fonts per fer altar i retaule del Roser, 10 abril 1625.
	tabernacle		Sala i Giralt, C. Tabernacle de Ridaura, que ha de ser com el de Sant Cristòfol les Fonts
Salitja	Confraria	1622	ADG, Lletres, U-227, f 138v; Consentiment donat per a la institució de la confraria del Roser a Salitja, feta per lletres del general dominic, 20 abril 1622.
	Retaule (dauradrua)	1667	ADG, Lletres, U-261, f 233v; Llicència a Salitja de vendre cinc ciris per daurar el retaule del Roser, 19 maig 1667.

Sant Climent de Peralta	Beneir capella	1622	ADG, Lletres, Comissió per beneir la capella del Roser, 1622 (R 1622-3, f 90v)
			Marqués, JM, 1996, pàg. 57
Cantallops	Confraria	1623	ADG, Lletres, U-228, f 132v; Llicència a Cantallops de fundar confraria del Roser, predicada per Pau Silvestre OP, 9 gener 1623.
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425.
Biure	Confraria	1624	ADG, Lletres, U-230, f 93v Llicència d'erigir confraria del Roser a Biure, per predicació de fra N. Silvestre, prior dels dominics de Peralada, 3 setembre 1624.
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
Sant Esteve de Guialbes	Retaule	1624	ADG, Lletres, U-230, f 89; Llicència a Sant Esteve de Guialbes per posar el retaule nou del Roser on tenien abans el retaule de N. S. Antiga i sant Joan, que es poden transferir a l'altar de sant Joan, 22 agost 1624.
Sant Iscle de Colltort	Retaule (dauradura)	1625	contracte
			Sala i Giralt, C. 1987. 158 – 160
Molló	Llibre confraria	1625	AEV, Parroquial de Santa Cecília de Molló, llibre de confraria
	retaule	1660 - 1680	Llibre de confraria
	imatge	1668	Llibre de confraria
	tabernacle	1669	Llibre de confraria
Rabós	Confraria	1626	ADG, Lletres, U-233, f 102; Llicència de fundar confraria del Roser a Sant Julià de Rabós, 2 setembre 1626.
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
Vilatenim	Confraria	1626	ADG, Lletres, U-231, f 145; Llicència a Vilatenim, d'erigir la confraria del Roser, predicada per Pau Silvestre OP s.d.
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
	Confraria	1753	ADG, Lletres, U-281, f 90v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Vilatenim, 9 juliol 1753.
Sant Miquel de la Pera	Tabernacle	1626	contracte
			Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 162-163
Torroella de Fluvià	Confraria	1627	ADG, Lletres, U-232, f 74; Consentiment a l'erecció feta pel mestre general OP, de confraria del Roser a Torroella de Fluvià, 10 setembre 1627.
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 426.
Sant Pol de Mar	Confraria	1628	ADG, Lletres, U-234, f 54; Llicència a Sant Pol, d'erigir la confraria del Roser, predicada per Lluís Estrúç, OP, 23 juliol 1628.
		Indulgències	1704

Tallada	Confraria	1629	ADG, Lletres, U-234, f 93; Llicència a la Tallada d'erigir confraria del Roser, a predicació de Rafel Vidal, OP, 30 gener 1629.
Siurana	Altar i confraria	1629	Visites Pastorals
			Gifre i Ribas, P. 2000, pàg. 425
Sant Miquel de la Miana	retaule	1629	Murlà i Giralt, J. "un retaule de Pere Mates per a Sant Salvador de Bianya i un altre de Joan de Namuer per a l'Església de Sant esteve d'Olot".
Palau-Sator	Armari guardar tabernacle	1629	ADG, Lletres, Llicència de vendre un ciri per fer un armari on guardar el tabernacle del Roser i una capsa de plata pel Santíssim, 1629 (R 1628-9, f 93v)
	Capella	1643	Llicència de fer capella del Roser, 1643 (R 1643-4, f 79)
	Beneir capella	1643	Llicència de beneir-lo, 1643 (R 1643-4, f. 169v) U-269, f 279v
	Confraria	1694	Llicència d'erigir confraria del Roser a Palau Sator, 17 abril 1694. Marqués, JM. 1996. pàg. 52.
Riudellots de la Creu	Confraria	1630	ADG, Lletres, U-236, f 69v; Aprovació de la confraria del Roser de Riudellots de la Creu, erigida amb lletres del general dominic, 22 juny 1630.
Franciac	Retaule	1630?	ADG, Lletres, U-233, f 145v; Llicència a Franciac, de vendre els ciris del Roser, de les dones i dels fadrins per pintar el retaule del Roser.
Gualta	Sepultura	1630	ADG, Lletres, Llicència de sepultura a favor de Marianna Teixidor, davant la capella del Roser, 1630 (R 1630-1, f 85v)
	Altar	1633	ADG, Lletres, Llicència per posar l'altar de sant Isidre al costat de la capella del Roser, 1633 (R 1632-3, f 124)
	Llibre de confraria	1663	ADG, Parròquia de Gualta, Roser, comptes 1663-1915; confreres, 1746-1830
Amer	Confraria	1631	ADG, Lletres, U-237, f 93; Llicència de fundar la confraria del Roser a Sant Climent d'Amer, predicada per Jeroni Pau OP, 5 agost 1631.
	Retaule?	1600 a.c.	Museu d'Art de Girona.
	Llibre de confraria	1812	ADG, Parroquial d'Amer, llibre de confraria, 1812-1903
	Llibre de confraria	1839	ADG, Parroquial d'Amer, llibre de confraria, confreres, 1839-1903
Sant Miquel de Campmajor	Confraria	1631	ADG, Lletres, U-237, f 119v; Llicència per fundar a Sant Miquel de Campmajor la confraria del Roser, predicada per Francesc Roquer OP, 26 novembre 1631.
Calella	Confraria	1632	ADG, Lletres, U-238, f 79v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Calella, 6 agost 1632.

Maçanet de la Selva	Altar i retaule	1632	Marquès i Casanovas, J. 1983
Salt	Confraria	1632	ADG, Lletres, U-238, f 121; Llicència de fundar confraria del Roser a Salt, predicada per Joan B. Gralla OP, 30 desembre 1632.
Pontós	Retaule	1632	ADG, Lletres, U-237, f 159; Llicència a Francesc Oliveres i Escofet, de tenir sepultura a la parroquial de Pontós, davant la capella del Roser, de la qual han sufragat el retaule, 16 febrer 1632. Gifre i Ribas, 2000. pàg. 426
	Confraria	1633	ADG, Lletres, U-239, f 118 Llicència d'erigir a Pontós la confraria del Roser, a predicació de Francesc Roger OP, 16 desembre 1633.
Cogolls	Retaule	1609	ADG, Lletres, U-315, f 108; Llicència de vendre ciris a Cogolls per pintar el retaule del Roser, 24 setembre 1609.
	Retaule	1630	
	Retaule	1632	Contracte Sala i Giralt, C. 1987, pàg. 166
Castanyet	Confraria	1634	ADG, Lletres, U-240, f 88v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Castanyet, predicada per Domènec Lliberós OP, 18 agost 1634.
Sant Andreu Salou	Confraria	1634	ADG, Lletres, U-240, f 111; Llicència de fundar la confraria del Roser a Sant Andreu Salou, a predicació de Joan B. Gralla, OP, 22 setembre 1634.
Vilanna	Capella i retaule	1634	ADG, Lletres, U-240, f 107v; Llicència a Vilanna per fer capella i retaule del Roser, 12 setembre 1634.
	Retaule	1636	ADG, Lletres, U-241, f 125; Llicència a Vilanna, de vendre els ciris dels homes, els fadrins i Santa Maria, per fer retaule del Roser, 25 gener 1636.
	Confraria	1626	ADG, Lletres, U-242, f 102v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Vilanna, predicada per Jeroni Pau OP, 19 setembre 1636.
Caldes de Malavella	Confraria (pagar deutes)	1636	ADG, Lletres, U-241, f 126; Llicència a Caldes de Malavella, de vendre ciris per pagar deutes de la confraria del Roser, 8 febrer 1636.
Canet d'Adri	Retaule	1636	ADG, Lletres, U-241, f 125; Llicència a Canet d'Adri, de vendre els ciris de les dones, els fadrins, els estrangers i els casats, per fer retaule del Roser, 26 gener 1636.
	Confraria	1636	ADG, Lletres, U-241, f 157v; Llicència a Canet d'Adri, d'erigir la confraria del Roser, 24 maig 1636

Vall-Llobrega	Confraria	1636	ADG, Lletres, U-241, f 144; Llicència a Vall-llobrega d'erigir la confraria del Roser, a predicació de Pau Silvestre OP, 5 abril 1636.
Sant Ferriol	Altar Roser	1636	JM Marqués <i>Sant Ferriol de Besalú</i> , 1994, Pàg. 29.
Beuda	Confraria	1637	ADG, Lletres, U-243, f 92; Llicència de fundar confraria del Roser a Beuda, 15 setembre 1637;
	Llibre de confraria	XVII-XVIII	ADG, Parroquial de Beuda, llibre de confraria del Roser, confreres, XVII-XVIII
Vilallonga	Ornaments	1638	ADG, Lletres, U-244, f 60v; Llicència a la confraria del Roser de Vilallonga, de vendre el ciri per fer ornaments, 20 juny 1638.
Galliners	Retaule	1638	ADG, Lletres, U-243, f 140; Llicència al rector de Galliners, de beneir el nou retaule del Roser, 19 març 1638.
	Confraria	1649	ADG, Lletres, U-254, f 128; Llicència a Galliners d'erigir confraria del Roser, predicada per Lluís Estrus, 6 maig 1649.
Sant Iscle d'Empordà	Confraria	1641	ADG, Lletres, U-247, f 83; Llicència d'erigir confraria del Roser a Sant Iscle d'Empordà, 5 setembre 1641.
Vilafrazer	Confraria	1641	ADG, Lletres, U-247, f 87; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Vilafrazer, 26 setembre 1641.
Esponellà	Indulgències	1643	ADG, Lletres, U-248, f 160v; "Vidimus" d'indulgència papal a favor de la confraria del Roser d'Esponellà, 21 maig 1643.
	Jubileu	1669	ADG, Lletres, U-262, f 220; Jubileu al Roser d'Esponellà, 3 octubre 1669.
Socarrats	Confraria	1643	ADG, Lletres, U-249, f 91; Confirmació de la confraria del Roser, erigida a Socarrats amb diploma del general OP, 4 setembre 1643.
Castell d'Empordà	Confraria	1644	ADG, Lletres, U-250, f 118; Llicència per erigir confraria del Roser a Castell d'Empordà, 20 desembre 1644.
	Llibre confraria	1646	ADG, parroquial de Castell d'Empordà, confraria Roser, 1646
	Llibre confraria	1714	ADG, Parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser
	Retaule (daurada)	1746	Corominas Planellas, JM; Marqués Casanovas, J.1976, pàg. 102. 103
	Retaule (daurada)	1815	ADG, Parroquial de Castell d'Empordà, llibre de confraria, Roser, 1744, s.f.
Castellar de la Muntanya	Llibre de confraria	1644	ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya, Confraria del Roser, confreres, 1644-1735; 1786-1839.
Les Preses	Confraria	1644	ADG, Lletres, U-250, f 94v; Llicència d'erigir confraria del Roser a les Preses, predicada per Antoni Rossell, 18 novembre 1644
	Clau de volta		Conservada a l'església.

Toralles	Confraria	1644	ADG, Lletres, U-250, f 94v; Llicència d'erigir confraria del Roser a les Preses, predicada per Antoni Rossell, 18 novembre 1644; a continuació s'expediren semblants pel Clot de Bianya, Santa Maria del Castellar i Toralles.
	Llibre de confraria	1644	ADG, Parròquia de Castellar de la Muntanya (Torralles) Confraria del Roser, confreres, 1644 – 1735
El Clot de Bianya	Confraria	1644	ADG, Lletres, U-250, f 94v; Llicència d'erigir confraria del Roser a les Preses, predicada per Antoni Rossell, 18 novembre 1644; a continuació s'expediren semblants pel Clot de Bianya, Santa Maria del Castellar i Toralles.
Sant Cebrià dels Alls	Confraria	1646	ADG, Lletres, U-252, f 88; Llicència a Sant Cebrià dels Alls d'erigir confraria del Roser, predicada per Pau Silvestre OP, 10 novembre 1646.
Sant Miquel de Fluvià	Llibre de confraria	1646	ADG, Parròquia de Sant Miquel de Fluvià: Roser, confreres, 1646-1800.
Cassà de Pelràs	Retaule	1647	ADG, Lletres, U-253, f 62; Llicència a Cassà de Pelràs, de vendre els ciris de la Mare de Déu, Sant Martí i Sant Antoni per fer el retaule del Roser, 11 juny 1647.
	Llibre de confraria	1652	ADG, Parroquial de Cassà de Pelràs, llibre de confraria del Roser, 1741-1907. Inclou llibre vell: 1652
Montfullà	Confraria	1648	ADG, Lletres, U-253, f 102; Llicència a Montfullà de fundar confraria del Roser, predicada per Joan Ros OP, 28 maig 1648.
Esclanyà	Confraria	1649	ADG, Lletres, U-254, f 119; Llicència a Esclanyà d'erigir confraria del Roser, a predicació de Pau Pomés OP, 20 març 1649; semblant s'expedí a Llofriu, f 120.
Llofriu	Confraria	1649	ADG, Lletres, U-254, f 119; Llicència a Esclanyà d'erigir confraria del Roser, a predicació de Pau Pomés OP, 20 març 1649; semblant s'expedí a Llofriu , f 120.
Sant Dalmai	Confraria	1651	ADG, Lletres, U-256, f 112v; Llicència a Sant Dalmai de fundar confraria del Roser, 26 maig 1651.
Roses	Confraria	1652	ADG, Lletres, U-256, f 202; Llicència d'erigir confraria del Roser a Roses, predicada per Antoni Rossell OP, 2 juliol 1652.
Sant Miquel de Cladells	Retaule	1655	ADG, Lletres, U-257, f 131; Llicència a Sant Miquel de Cladells, de vendre ciris grossos per pagar 90 lliures que ha costat el retaule del Roser, 23 agost 1655.
Albons	Retaule	1656	ADG, Lletres, U-257, f 168; Llicència de beneir el retaule del Roser de Riudellots de la Creu i una imatge de Sant Sebastià, 21 febrer 1656.

Adri	Capella i altar	1658	V. P. Marqués Casanovas, J. 1988. pàg. 119.
	Guardamassil	1721	Museu diocesà
Biert	Altar i confraria	1658	V. P. Marqués Casanovas, J. 1988, pàg. 162
Puigpardines	Retaule incompst	1667	Visites Pastorals Solà i Colomer, X. 2005, pàg. 281
	Nou retaula	XVIII	Solà i Colomer, X. 2005, pàg. 281.
Juià	Treure diners caixa	1666	ADG, Lletres, U-261, f 163v; Llicència a Juià de treure diners de la caixa de la confraria del Roser per comprar una casulla de domàs blanc, 13 maig 1666.
Casavells	Llibre confraria	1668	ADG, Parròquia de Casavells, Confraria del Roser, confreres, 1668.
	Llibre de confraria	1676	ADG, Parroquial de Casavells, Roser, comptes, 1676-1883
	Retaule, escultor	1760	ADG, Parroquial de Casavells, Roser, comptes, 1676-1883, s.f.
Hostalric (Hospital)	Indulgències	1668	ADG, Lletres, U-262, f 52v – 54v; Indulgència papal a la confraria del Roser, de l'església de l'hospital d'Hostalric, 19 febrer 1668.
Figueres	Capes pluvials	1669	ADG, Lletres, U-262, f 204; Llicència a la confraria del Roser de Figueres, de vendre les presentalles per fer unes capes pluvials de domàs blanc, 26 agost 1669.
Cornellà de Terri	Capella	1669	Badia, J. 1990. ADG. Llibre de confraria 19 maig 2008
Les Encies	Retaule	1671	Visites Pastorals Solà i Colomer, X. 2005.
Vilopriu	Llibre de confraria	1674	ADG, Parròquia de Vilopriu: Roser, confreres, 1674-1894
Porqueres	Llibre de confraria	1681	ADG, Lletres, Porqueres: Confraria del Roser; confreres 1681; comptes 1701.
Molló	Retaule	1682	ADG, Lletres, U-267, f 105; Llicència a Molló de posar el retaula del Roser on hi ha el de sant Tomàs, 11 gener 1682.
Garrigoles	Llibre de confraria	1686	ADG, Parròquia de Garrigoles: Confraria del Roser, confreres, 1686-1844
Jonquera	Jubileu	1690	ADG, Lletres, U-269, f 122v; Jubileu a Sant Genís de Palafolls, 29 agost 1690; semblants es concediren a l'hospital del lloc, a Sant Ferriol de Besalú i a la confraria del Roser de la Jonquera, f 123.
Sant Feliu de Boada	Retaule	1692	ADG, Processos, Llibre: Joan Verdalet; Núm. 368; Els obrers de Sant Feliu de Boada, contra Narcís Juià, de Millàs, sobre lliurament de llegat per al retaula del Roser, 1692.
Palau Savardera	Llibre de confraria	1692	ADG, Parroquial de Palau Savardera, Confraria del Roser, comptes, 1692-1860
Vall del Bac	Llibre confraria	1696	ADG, Parroquial de Vall del Bac: Confraria del Roser, comptes, 1696-1758 i 1759-1895

Montiró i Pelacalç	Llibre de confraria	XVII-XIX	ADG, Parroquial de Montiró i Pelacalç, confraria del Roser, s. XVIII-XIX
Vilanova de Sau	Imatge	XVII - XVIII	Solà i Colomer, X. 2005, pàg. 27, fig. 49.
Pau	Confraria	1709	ADG, Lletres, U-272, f 171v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Pau, 28 novembre 1709.
Solius	Confraria	1715	ADG, Lletres, U-273, f 234v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Solius, 11 octubre 1715.
Fellines	Confraria	1716	ADG, Lletres, U-274, f 86v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Fellines, 4 novembre 1716; semblant es donà a la Sala.
Sala	Confraria	1716	ADG, Lletres, U-274, f 86v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Fellines, 4 novembre 1716; semblant es donà a la Sala.
Púbol	Llibre de confraria	1717	ADG, Parròquia del Púbol: Confraria del Roser, comptes, 1717-1837
	Capella i altar	1799	Consueta Marquès, JM. 1998
Tegurà	Llibre de confraria	1717	AEV, Parroquial de Sant Julià de Tegurà, confraries, llibre de confraria.
Centenys	Llibre de confraria	1721	ADG, parroquial de Centenys, Roser, 1721, Santíssim, 1792
	Confraria	1725	ADG, Lletres, U-275, f 220v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Centenys , 13 novembre 1725; semblant a Ginestar, f 22?.
	Llibre confraria (comptes)	1725	ADG, Parroquial de Centenys, Roser, comptes, 1725-1821
Garriguella	Confraria	1723	ADG, Lletres, U-275, f 119; Llicència d'erigir confraria del Roser a Garriguella, 27 abril 1723; semblant a Martorell, f 121.
Ginestar	Confraria	1725	ADG, Lletres, U-275, f 220v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Centenys, 13 novembre 1725; semblant a Ginestar , f 22?.
Massanes	Confraria	1728	ADG, Lletres, U-276, f 35v; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Massanes, 9 abril 1728.
Taialà	Confraria	1729	ADG, Lletres, U-276, f 74; Llicència de fundar confraria del Roser a Taialà, 16 febrer 1729.
Mota	Confraria	1729	ADG, Lletres, U-276, f 90v; Llicència d'erigir la confraria del Roser a la Mota, 15 juliol 1729.
Vilamarí	Confraria	1730	ADG, Lletres, U-276, f 145; Llicència d'erigir confraria del Roser a Vilamarí, 14 agost 1730.
Sant Cebrià de Vallalta	Confraria	1731	ADG, Lletres, U-276, f 216v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Sant Cebrià de Vallalta, 20 desembre 1731.
Sarrià	Confraria	1732	ADG, Lletres, U-276, f 239; Llicència d'erigir confraria del Roser a Sarrià, 30 maig 1732.

Sant Iscle de Vallalta	Confraria	1734	ADG, Lletres, U-277, f 119v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Sant Iscle de Vallalta, 13 juliol 1734.
Riumors	Confraria	1740	ADG, Lletres, U-278, f 106v; Llicència d'erigir la confraria del Roser a Riumors, 12 desembre 1740
Gaüses	Beneir capella	1741	ADG, Lletres, Llicència per beneir la nova capella del Roser, 1741 (R 1739-43, f 127). Marquès, JM. 1996, pàg. 46.
	Confraria	1751	ADG, Lletres, U-281, f 11v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Gaüses, 5 març 1751; semblant es donà a Sant Julià del Llor, f 12v-13.
Albanyà	Confraria	1745	ADG, Lletres, U-279, f 120; Llicència d'erigir confraria del Roser a Albanyà, 12 febrer 1745.
Canet de Verges	Confraria	1745	ADG, Lletres, U-280, f 36v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Canet de Verges, 9 setembre 1745.
Sant Pere de Galligants	Altar privilegiat	1747	ADG, Lletres, U-280, f 101v; Altar privilegiat al de la confraria del Roser de Calonge, 23 gener 1747; semblant a Sant Pere de Galligants, f 106v.
Sant Martí Sasserra	Confraria	1750	ADG, Lletres, U-280, f 228; Llicència d'erigir confraria del Roser a Sant Martí Sasserra, 24 juliol 1750.
Sant Julià de Llor	Confraria	1751	ADG, Lletres, U-281, f 11v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Gaüses, 5 març 1751; semblant es donà a Sant Julià del Llor, f 12v-13.
Pedret	Confraria	1752	ADG, Lletres, U-281, f 57v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Pedret, 6 abril 1752.
Bellcaire	Llibre de confraria	1753	ADG, Parròquia de Bellcaire Confr. del Roser, confreres, 1766, i compliment pasqual, 1912-1939
Tarradelles	Confraria	1756	ADG, Lletres, U-281, f 164v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Vilanant, 5 agost 1756; semblant a Terradelles, f 166v.
Arenys de Munt	Confraria	1757	ADG, Lletres, U-281, f 281; Llicència d'erigir confraria del Roser a Arenys de Munt, 16 novembre 1757.
Serinyà	Confraria	1759	ADG, Lletres, U-281, f 307v; Llicència d'erigir confraria del Roser a Serinyà, 11 maig 1759.
Vilajuïga	Confraria	1769	ADG, Lletres, U-281, f 384; Llicència d'erigir confraria del Roser a Vilajuïga, 3 maig 1760.
Sant Pol de la Bisbal	Confraria	1770	ADG, Lletres, Llicència de traslladar l'altar del Roser a una capella recentment construïda, 1770 (R 1767-75, f 180)
			Marquès, J.M. 1996, pàg. 59
Llanars	Llibre de confraria	1794	AEV, Parroquial de Sant Esteve, confraries, Confraria del Roser

Sant Joan dels Balbs	Retaule	XVIII	Solà i Colomer, X. 2005. pàg. 314.
Malgrat	Confraria del Roser	XVIII-XIX	ADG, Parroquial de Malgrat, confraria del Roser, s. XVIII-XIX
Cadaqués	Retaule	XVIII	Retaule conservat
	Llibre de confraria	XIX	ADG, Parroquial de Cadaqués, llibre de confraria, confreres, XIX
Tossa de Mar	Retaule	XVIII	Taules conservades
	Traces de retaules	XVIII	Moré i Aguirre, D. 2000, pàg. 228.
	Retaule		Fotografia: Fons Moré. Moré i Aguirre, D. 2000, pàg. 230.
Setcases	Llibre de confraria	1808	AEV, Parroquial de Sant Miquel de Setcases, confraries, confraria del Roser
Bolós	Llibre de confraria	1861	ADG, Parroquial de Bolós, llibre de confraria, confreres.
Capsec	Llibre de confraria	1868	ADG, Parroquial de Capses, llibre de confraria, confreres, 1868-1954
Vilallonga de Ter	Llibre de confraria	1892	AEV, Parroquial de Sant Martí de Vilallonga de Ter, confraries, confraria del Roser
Camprodon	Llibre de confraria	XIX	AEV, Parroquial de Camprodon, confraries i associacions, confraria del Roser.

BUIDAT DE CONTRACTES DE RETAULES I TABERNACLES DEL ROSER

Lloc	Any, peça	Artífex	Comitent	Característiques	Aspectes tècnics
Besalú (Monestir de Sant Pere)	1560 Retaule	(p) Miquel Verdaguer (Castelló d'Empúries)	Pabordes de la confraria del Roser (prior del Monestir de sant Joan les Fonts, blanquer i paraire)	històries de la Verge	30 ll bcn, 30 s. 9 mesos
Sant Feliu de Pallerols (capella independent)	1583 retaule	(f) Joan Bosch (Olot)	Rector i obrers de l'església parroquial	Enfusatment del retaule segons la traça del mateix autor.	80 lliures (20 ll, 30 ll, 30 ll) 1 any. Han de pagar al fuster el menjar i el beure i les despeses d'assentar el retaule.
	1587	(p) Joan Sanches Galindo (pintor resident a Barcelona)	Rector de l'església i obrers de la parròquia.	Pintura del retaule tal i com indica la traça, on hi ha escrites les històries de la Verge. Hi ha un cert detall de la resta d'elements: pintar a l'oli els capitells, columnes, frisos, cornises, arquitraus, talles, pastera i rosons. Fa referència a àngels, serafins, i la figura de "deu lo pare".	190 lliures (50, 50, 50, 40). 1 any Pagaran al fuster que desmunti i monti el retaule, però ell ha d'assistir a la col·locació.

Palamós (parròquia de Santa Maria)	1587 retaule	(e) Bernardí Carbonell (habitant a Girona)	Pabordes de la confraria del Roser, rector, jurats	Traça, s'esmenten els canvis d'aquesta. 4 figures en el bancal: sant Roc, sant Sebastià, sant Benet com abat, Rei David. Fornícula central per la Verge. Part alta: pietat amb Crist pintada, al costat profetes amb minyons. Arbre blanc o xiprer bo.	180 ll. bcn. 15 mesos 17 pams d'amplada, i d'alçada el que "el seu art requereixi".
	1599	(f) Rafel Oliu (Blanes)	Pabordes i obrers de la confraria del Roser	Reformes al retaule del Roser: seguir la traça, que és d'un retaule semblant al de Castelló d'Empúries	40 ll. bcn fins a Pasqua (contractat el novembre)
	1615 retaule	(f) Rafel Oliu i Josep Oliu (Blanes)	Pabordes de la confraria del Roser	Seguir la traça, però: fer millor els guardapols, a les fornícules del costat fer dues imatges de bulto de sant Roc i sant Sebastià, de 3 pams.	110 ll, i el retaule que avui hi ha a la capella, menys la imatge de la Verge.
	1615	(f) Rafel Oliu (Blanes)	Obrers de la parròquia	Venta i reforma de l'antic retaule del Roser per adaptar-lo a la capella de Sant Pere. Cal fer 5 fornícules amb les imatges corresponents: sant Andreu, sant Jaume menor, Sant Josep, sant Feliu, sant Ramon de Penyafort.	80 ll. bcn.
	1620	(p) Jaume Galí (habitant a Barcelona, natural de Palamós)	Obrers i pabordes de la confraria del Roser	Pintura del retaule amb els misteris que indiquin els pabordes.	Preu el decideixen els visors. 15 ll per any. 8 mesos
	1625	(p) Jaume Galí	(p) Andrea Pavoni, pintor milanés, resident a Palamós	Acabarà el retaule que ha començat Galí.	100 ll.
Batet (Parròquia de Santa Maria)	1592 retaule	(p) Joan Sanxes Galindo (Girona)	Cònsols, obrers i pabordes de la confraria del	15 quadres, pels 15 misteris de la Verge. Al bancal: Sant Francesc i al centre	210 ll bcn 18 mesos

			Roser	Ecce Homo	
Ullastret	1593 capella	Bartholomeu Morató, arquitecte /picapedrer de la Bisbal	Jurats i protectors del Roser, sagristà		60 lliures. 6 mesos (contractat el desembre, ha d'acabar el juny)
	1595	(p) Tomàs Espinosa	Rebut pagament	Pintura de la clau de volta	30 ducats
	1594 retaule	(f) Pere Perdigó (habitant a Vulpellac)	Protectors de la confraria del Roser	Seguir la traça Sant Roc i Sant Sebastià, a més de la imatge de la Verge.	70 lliures. 5 mesos (contractat el desembre, ha d'acabar el maig)
	1598 pintura	(p) Rafel Andreu	Rebut de pagament	Pintar i daurar el retaule del Roser	21 lliures
	1766 dauradura	(d) Pere Pau Romaguera	Rebut de pagament	Daurar el retaule del Roser	15 lliures
Regencós (Sant Vicenç, sufragània de Begur)	1594 retaule	(f) Montserrat Perdigó (Bisbal)	Obrer (un) de la capella	Seguir la traça. Figura de Ntr. Sra. , que sigui com la de Begur, i de Sant Domènec, agenollat als peus, 4 pams i 1 i ½ respectivament.	34 ll. bcn. 3 mesos
Argelaguer (parròquia de Santa Maria)	1596 retaule bastons dels pabordes	(p) Jaume Antoni Vilanova (Olot)	Pabordes de la confraria del Roser	Igual que el retaule de Besalú (vol dir el de 1560, o bé n'hi havia un altre?) Però: Bancal, al centre, història del sant sepulcre, i els quatre evangelistes Imatge de bulto de Verge i sant Domènec. Bastons dels pabordes: verds, vermells i blancs, i la imatge de la verge a cada bastó.	100 ll bcn 6 mesos el retaule; la resta, 8 mesos.
Llers (parròquia de Sant Julià)	1596 retaule	(p) Joan Mazier (habitant a Besalú) (realment procedent de París)	Cònsols del castell de Llers, obrers de la parròquia, paborde de la confraria del Roser	Es detallen les pintures que hi han d'aparèixer: passió, tres reis, oració a l'hort, coronació, anunciació, naixement, assumpció, vinguda de l'esperit sant, crucifixió. I als costats del guardapols: sant	90 ll. bcn un any s'emporta el retaule a Besalú (amb bestiar dels obrers) si es mor ha de designar algú que el substitueixi (abans, clar)

				Domènec, sant Ferriol, sant Baldiri, sant Agustí. I els àngels que s'estan fent	
Sant Climent Sesebes (parròquia de Sant Climent)	1596 Tabernacle	(f) Jaume Moler (Girona, habitant a Castelló d'Empúries, taller a Peralada)	Prevere i domer i pabordes de la confraria del Roser	Tabernacle igual que el del Roser de Capmany. En un primer moment diu retaule, però és un tabernacle. S'han de fer dues vares, amb dos escuts, una imatge de la Verge del Roser i una amb Santo Domingo.	9 ll. bcn. (2, 2, 5) 5 i ½ pams d'alçada i d'amplada la proporció. Contractat el gener i té fins a mitjans quaresma (no massa)
Crespjà ¹⁰⁶²	1595-7 retaule	(p) Jaume Vilanova (Olot)	Obrers i administradors de l'obreria, i pabordes de la confraria del Roser	Dos retaules, sant Marc i del Roser	50 ll. bcn. 11 mesos
Sant Esteve d'en Bas	1597 altar i tabernacle	(p) Jaume Huguet (Barcelona)	Confreres i pabordes de la confraria del Roser		120 ll bcn
Castelló d'Empúries (no diu el lloc)	1597 Retaule	(f) Rafel Oliu (Bisbal)	Pabordes i clavari de la confraria del Roser (capitulació enfustament)	Imatge de nostra senyora amb el Jesuset. S'ha de seguir la traça, menys en un aspecte: fer rosaris amb les boles de fusta al voltant de la verge. Fusta d'arbre blanc, bona i seca.	100 ducats (120 ll. bcn) en tres pagues iguals, si no tenen diners, quan puguin 11 mesos 30 pams d'alçada x 22 amplada; 6 imatge. Transport fins al porta de Roses o Graells
Vilasacra	1598 retaule	(p) Bartolomeo de la Pas (Olot)	Confraria del Roser	(capitulació, no contracte)	
Cartellà (parròquia de	1598	(f) Ramon Roca			30 lliures

¹⁰⁶² En el contracte es pacten dues obres, el retaule de l'altar de Sant Marc i el retaule del Roser.

Sant Feliu)	1599 retaule i tabernacle	(p) Joan Baptista Toscano	Obrers, pabordes de la confraria i un individual: Narcís Valentí, àlias Suro.	Pintar el retaule, i als quadres la història del Roser. Al bancal: al mig, el naixement, i les altres les que convinguin. A les “polseres”, en una Sant Pere Màrtir, en l’altre Sant Domènec. També pintar el tabernacle	150 ll bcn. (tres pagues) un any Li porten a Girona i el van a buscar, ell hi ha de ser quan el col·loquin.
Agullana (parròquia)	1600 retaule	(p) Francesc Borgonyó (Castelló), i Rafel Andreu (Girona)	Cònsols del terme i de la parròquia, i obriers de la parròquia	Pintar el retaule amb els 15 misteris i actes de nostra senyora. A Baix (bancal?): una imatge de Crist ressuscitat al centre, i als costats, una imatge de la verge i una de sant Joan Evangelista.	450 ll. bcn. un any presenten pagadors (els pintors)
	1628 retaule	(p) Gaspar i Miquel Peyrachs (Figueres)	Prevere i beneficiat i pabordes de la confraria del Roser	Pintar l’altar “a la moderna”, és a dir, amb or per fora de les taules, i a dins els 15 misteris. A dalt, a la dreta sant Andreu, a l’esquerra sant Isidre, i si hi ha lloc sant Domènec. Pintar sobre cel, amb sol, lluna, estrelles Tota la fusta de la capella blava Grades de l’altar major, daurat i estofat Portes del sagrari: Moisès i Jacob, per dintre.	150 ll. bcn. 7 mesos pintaran el retaule a Figueres.

Santa Pau	1602 retaule	(e/f) Joan Pujades (parròquia de Riudellots de la Selva, resident a Olot)	Pabordes de la confraria del Roser, obrers, Cònsols de la vila i parròquia	<p>Seguir la traça 15 compartiments pels 15 misteris. Sobre els dos compartiments del mig, dues fornícules: imatge de Ntra. Sa. de 6 i ½ pams, amb nen Jesús al braç esquerre, i a la dreta un rosari que dóna a sant Domènec, agenollat a la part dreta de la verge. Primers nou quadres de baix: 4 columnes amb pedestals, + 2 pedestals més en els extrems, a sobre el bancal. Segon ordre de quadres són 3: 4 columnes (capitells corintis i columnes estirades, i sota la base cornisa, fris i arquitrau). Descripció detallada de com han de ser les architectures i les decoracions.</p>	140 ll. bcn. Un any 30 pams d'alçada (com la capella; 20 d'amplada fusta arbre blanc El retaule es fa a Olot i s'ha de portar a Santa Pau
	1611 retaule	(p) Joan Xanxes Galindo (Girona)	Consols de la vila i parròquia, pabordes de la confraria del Roser	<p>La imatge "es daurarà d'or fi i per sobre colors", amb les roses del seu color, i el "manto" de la verge amb rams de roses. Dins la fornícula de blau o cendres fines. Cabell i ales dels serafins daurades, les cares s'encarnaran. Elements arquitectònics daurats. Quadres pintats amb els misteris del roser, un misteri a casa quadre.</p>	235 ll. bcn (60, 40, 135) 16 mesos els taulons es portaran a Girona perquè Sanxes Galindo els pinti (taller a Girona), i es tornaran a Santa Pau. Per dibuixar pintar i daurar el retaule tindrà allotjament a Santa Pau.
La Pinya	1602 retaule	(p) Antoni Jaume Vilanova (Olot)	Obrers i pabordes de la confraria del Roser	Seguir la traça. Pintar els misteris del roser i les imatges que apareixen a la traça.	34 ll. bcn. que li pagaran amb 2 ciris

				Els misteris que no hi càpiguen s'han de pintar al voltant de la imatge.	Acabat per Pasqua de resurrecció (contractat el 22 de setembre)
Camallera	1603	(p) Joan Sanxis Galindo	Rector de la parròquia i pabordes de la confraria del Roser	Pintar i daurar el retaule. Als taulons els misteris i figures seguint la traça que li proporciona el rector. Daurar les motlures del bancal, cornises, fris, arquitraus, talles, capitells i d'altres. referència a la figura de la Mare de Déu i a un àngel.	60 ll. bcn. (20, 20, 20) Set mesos Obra visurada
Darnius <u>època</u>	1603 retaule	(p) Gaspar Peyrachs	Obrers de la parròquia de Santa Maria	Treballs de pintura i dauradura.	49 ll. 15 sous, del total de 70 lliures
Arenys d'Empordà (parròquia)	1604 retaule, imatge, tabernacle	(p) Gaspar Peyrachs (Figueres)	Obrers de l'església parroquial	15 misteris i un Sant Domènec "de bulto" amb un jesuset.	70 ll. bcn. Contractat el febrer i té fins a Sant Andreu. Ho farà al seu taller ("habitació")
Saus (parròquia de Santa Eugènia)	1604 retaule	(p) Gaspar Payrachs (Figueres)	Administradors de la confraria del Roser, obrers de l'església parroquial, rector.	Pintar el retaule amb els retrats i misteris més convenients: al bancal: Déu "lo pare", sant Domènec i sant Ramon. Als altres taulons: naixement, anunciació, visitació, adoració dels tres reis, presentació, coronació, assumpció, i al tauló més alt, Crist (envoltat de dues imatges o misteris més).	50 ll bcn, + 8 quarteres de blat. 4 mesos
Llançà (parròquia de sant Vicenç)	1606 retaule	(p) Gaspar Payrachs i la seva dona Eleonor (Figueres)	Pabordes de la confraria del Roser	Pintar els 15 misteris (s'explicita que ho faci ell). Hi ha 4 imatges de bulto: sant Ramon, sant Domènec, i dues de nostra senyora (potser una central i	150 ll. bcn.

				una superior?). El relleu i la talla s'ha de pintar blau i platejat, menys les 4 columnes "fetes de punta de diamant" que han de ser daurades.	
Vilabertran (parròquia)	1606 retaule	(f) Rafel i Josep Oliu (Blanes)	Còsols i consellers de la universitat	Seguir la traça. En la fornícula del mig, una imatge de Nostra Senyora del Roser "de bulto". En les altres dues fornícules: sant Domingo i sant Pere Màrtir.	120 ll. bcn. 30 pams d'alçada, 20 pams d'amplada fusta àlber blanc transport marítim un any i 2 mesos es visurarà
Beget	1610 retaule, sobrecel altar major, portes de la sagristia	Jaume Vilanova (Olot)	Pagesos i obrers	Daurar les architectures. Pintar de nou la imatge i tot el retaule "que antes es stat pintat y dorat" Pintar els vuit misteris que falten a l'altar major. Portes de la sagristia: sant Pere i sant Pau. Sobrecel de l'altar major i els 4 evangelistes, i a fora 6 figures, i repintar les 3 figures de bulto.	30 ll. bcn. Acabat per Pasqua de resurrecció (contractat el febrer).
Begudà	1611 capella	Llàtzer Cisterna (arquitecte de Girona, ara a Olot)	Obrers i pagesos de la parròquia	Descripció molt detallada de com ha de ser la capella. Clau de volta amb la imatge de nostra sra. Tota la capella ha de ser "enlluhida i enrajolada"	Capella del Roser

	1639 retaule major i retaule del rosier	(p) Jaume i Pere Vilanova (Olot) (p) Joan Monlarsa	Rector, cònsol i obrers	Retaule major i retaule del Roser Roser: tot daurat, i a dins la fornícula blau. Al tauló més alt la coronació, a la dreta i esquerra, àngel i verge de l'anunciació. Als peus de ntra. Sra., adoració dels reis, i als demés taulons, històries del rosier. Taulons han de ser pintats per Joan Monlarsa.	350 ll. bcn. (tots dos) Acabat per Pasqua de Resurrecció (contractat el 15 d'agost)
Maçanet de Cabrenys (parròquia)	1615 retaule	(p) Gaspar Payrachs (Figueres)	Paborde de la confrària del Roser, cònsols de Maçanet	Pintar les històries i figures de la manera com es diu en el memorial de Miquel Llaudés, jesuïta del col·legi de sant Martí de Girona. Es diu que es pintin els 15 misteris, dividits en diverses taules i proporcionats.	80 ll. bcn. de la paga 18 ll. són amb panys d'or, exactament 1500. Dos mesos. 8 dies per visurar l'obra
Vilamalla	1616 retaule	(p) Gaspar Payrachs (Figueres)	Obrers de l'església, i la intervenció d'un pagès.	Pintar les talles i motllures d'or fi; el demés de colors: blanc, blau i vermell. També ha de pintar "dos dexaplinats", estrelles, sol i lluna.	100 ll. bcn 4 mesos un fuster li desmunta el retaule
Espolla (parròquia de Sant Jaume)	1618 retaule	(p) Gaspar Payrachs	Pagesos	Hi ha d'haver els 5 misteris del Roser en les quatre taules del cos del retaule, i la nativitat al bancal, flanquejada per les imatges de sant Domingo i sant Ramon.	100 ll. bcn. 5 mesos Ha d'assentar el retaule
Sant Pere de Rodes (monestir)	1621 retaule	(p) Gaspar Payrachs (Figueres)	Fra Diego de Gorche, camarar del monestir	Pintar i daurar les tres fornícules amb les figures: nostra senyora, sant Sebastià i sant Andreu. Els rivets de les robes han de ser daurats, el mantell de nostra sra. blau, i la roba de dins carmesí,	36 ll. bcn. També per fer el mateix en el retaule de Sant Benet. 2 i ½ mesos.

				les diademes daurades i esmaltades. Dins les fornícules esmaltat de blanc i brunyit amb carxofes de color, i en la de la verge, amb roses.	
<i>Sant Cristòfol les Fonts (parròquia)</i>	1622 capella	Guillem Pusalgas (mestre de cases d'Olot)	Obrers, pabordes de la confraria del Roser	Fer capella on hi ha la sagristia	45 ll. bcn.
Sant Iscle de Colltort (parròquia de Sant Iscle i Santa Victòria)	1625 retaule	(p) Jaume i Pere Vilanova (Olot)	Pagesos i obrers, pagesos i pabordes de la confraria del Roser	Es pot reconstruir el retaule de tan ben detallat que està el contracte. 10 misteris: visitació, coronació, anunciació o salutació; presentació de la verge al temple, naixement de Jesús; oració a l'hort, Jesús predicant entre els doctors; flagel·lació, crucificació, resurrecció. Imatge de la Verge al centre dins fornícula.	70 ll. bcn. ha d'estar acabat per Pasqua de Resurrecció. Es contracte el 3 d'octubre.
<i>Sant Miquel de la Pera (parròquia)</i>	1627 tabernacle	(p) Jaume Vilanova	Pagesos i pabordes de la confraria del Roser	Imatge de la verge amb el fill en braços i un rosari que envolti la figura. Daurat i amb colors, sobre cel vermell amb un serrell de seda vermell i blanc, barres per portar-lo, amb els poms daurats.	20 ll. bcn. un mes 3 pams d'amplada, 4 pams d'alçada
Cogolls (parròquia de Sant Cristòfol)	1632 retaule	(p) Hieronim / Geroni Barilles (Olot)	Pabordes de la confraria del Roser	Daurar un retaule existent: repintar tot el que és blau amb fullatges grocs.	60 lliures
<i>Ridaura (parròquia de Santa Maria)</i>	1634 tabernacle	(f) Gabriel Mon (Olot)	Pabordes (que són pagesos) de la confraria del Roser	Igual que el tabernacle de Sant Cristòfol les Fonts	13 lliures (6 i 7).
Llagostera (parròquia de Sant Feliu del Castell de Llagostera)	1671 retaule	(e) Domingo Rovira, menor (ciudadà de Barcelona,	Jurats de la universitat i pabordes i administradors de la confraria	Seguir la traça que ha presentat l'escultor.	400 ll. bcn. un any i mig

		natural de Sant Feliu de Guíxols)	del Roser		
Rupià	1699 retaule (època)	(e) Joan Roig (escultor de Barcelona)	Pau Torres, prevere de l'església, com a beneficiat i marmesor únic de Vicenç Massanet		423 Ll bcn (400 ll pel retaule, 11 ll per col·locar-lo; 12 pel mariner que el porta de Palamós a Ruplà). Es porta el retaule en barca fins a Palamós
	1701 retaule	(d) Joan Moixí (daurador de Barcelona)	Pau Torres, prevere de l'església, com a beneficiat i marmesor únic de Vicenç Massanet	Daurar i estofar les figures i les històries; encarnar els àngels, "ab la conformiatat" del retaule major i el de Crist, tal i com "se pertany de bon official"	350 ll. bcn. (150, 50, 150) Fermansa el seu cunyat Joan Roig, escultor de Barcelona
Olot	1704 retaule	(e) Pau Costa (escultor ciutadà de Vic)	Prevere i priorista, pabordes de la confraria del Roser, quinsena de la confraria.	Seguir la traça.	2000 ll. bcn. (400 "pau, pastera i imatge"; 400 mig retaule, 400 col·locat, i la resta). Preu discutit amb els membres de la quinsena, cònsuls i persones el·legides del consell (cirurgia, doctor, saboner). 3 anys Li subministren la fusta, casa per ell i la família, les despeses de col·locació.

	dauradura	(d) Germans Antoni i Joaquim Soler Colobran. Han d'acollir a Joseph Vigué, daurador d'Olot (per 1/3 de l'obra)	Prevere i priorista de la confraria, pabordes de la confraria del Roser, alguns de la quinsena, marmessons de Mairanna Alzina	Daurar, "colorar" i estofar el retaule (primer daurar i després estofar).	1825 ll. bcn, "de España". 2 anys. Els marmessons paguen 200 dobles d'or, 150 pels artífexs. La compra d'or va a càrrec dels artífexs.
--	-----------	--	---	---	--

ÍNDEX D'IMATGES

PRIMERA PART

Portada: Roser Bover, muntatge a partir de la imatge del llibre de confraria de Crespià. ADG, Parroquial de Crespià, confraria del Roser, confreres i comptes, 1639-1757.

1. “Verge del Roser”, taula central del Políptic de Sant Gregori Antonello de Messina, Museu Nacional de Mesina, 1473. Fotografia: Wikipedia, 3 d’agost de 2015.
2. “Mare de Déu amb nen i rosari”, 1490. Publicat: Warner, M. 1976, *Alone of all her sex*, fig. 45.
3. “Mare de Déu amb rosa i nen”, segle XV, gravat alemany. Publicat: VLOBERG, *Op. cit.* pàg. 8, fig. II.
4. “Das Rosenkrantzfest”, Dürer, 1506, Galeria Nacional de Praga. Fotografia: Google Art Project, consultat 2 d’agost de 2015.
5. “Verge entronada”, Colònia, imatge que acompanya les ordinacions de la confraria, 1476- 1477. Publicat: Oertzen, fig. 30.
6. “Mare de Déu entronada en una garlanda”, Ulm, Gravat del llibre d’Ulm, *Unser lieben Frauen psalter*, 1485, Viena, col·lecció privada. Publicat: Oertzen, fig. 7.
7. “Misteris de dolor”, 1483, *Unser lieben Frauen psalter*. Publicat a: *500 Jahre Rosenkranz 1475 Köln 1975*, fig. A. 37
8. “El Cavaller de Colònia, *Unser liebe frowen rosenkranz*, Imatge dels estatus de la confraria del Roser de Colònia, 1480. Publicat: Oertzen, A. fig. 26 (Biblioteca Munich)
9. “El cavaller de Colònia”, *Der Spiegel hochloblicher Bruderschaft des Rosenkranz Marie*, fol. 36, Leipzig, 1515. Publicat: Winston-Allen, A., pàg. 102
10. “Els quinze misteris del Roser”, Goswijn van der Weyden (?), 1515-1520, Metropolitan Museum of Art, Nova York. Fotografia: autora.
11. “Retaule de la Mare de Déu del Roser”, finals XIV. Fotografia: Arxiu Mas
12. “La Verge del Roser i la llegenda del cavaller de Colònia”, ca. 1500. Fotografia: Arxiu Mas
13. “Aparició de la Verge del Roser al cavaller de Colònia”, Àtic del retaule, Mestre de Vielha, Bartomeu Garcia (?), ca. 1500, MNAC. Fotografia: MNAC, número de catàleg: 015904-000, en línea, darrera consulta 3 d’agost de 2015.
14. “Mare de Déu del Roser i cavaller de Colònia”, Sant Fèlix de Girona. Fotografia: Arxiu Mas.
15. “Retaule de la Mare de Déu del Roser”, casa Heras de Puig, Adri, Girona. Fotografia: Arxiu Mas
16. “Mare de Déu del Roser i Cavaller de Colònia”, Taula precedent de Sant Joan les Fonts, Pere Antoni Vilanova, 1583, Arxiu Mas
17. “El miracle del cavaller de Colònia”, Taula mallorquina, Fernando Coca, 1514. Publicat: FOLCH i TORRAS, J. “Un retaule inèdit del renaixement”, a *Gaseta de les Arts*, Núm. 30, 1925, pàg. 4-5
18. “El miracle del cavaller de Colònia”, Taula aragonesa, 1483, Metropolitan Museum of Art, Nova York. Publicat a Bauman, G. *Op. cit.* pàg. 140.
19. Ídem. Retaule sencer.
20. “Retaule del Roser”, atribuït al Mestre de St. Severin, 1510-1515, Convent Dominic de Sant Andreas, Colònia. Reproduït a: Wilkins, fig. VI

21. "Els quinze misteris del Roser", Fra Francesc Domènec, 1488. Publicat: Bauman, G., *op.cit.*, pàg. 137.
22. "Rosenhangmadonna im Rosenkranz", 1510-1520, Wilhelm unter Ted. Publicat: a Oertzen fig. 19.

SEGONA PART

23. "Nostra Senyora del Rosari", Girona: Impremta de T. Carreras. Fotografia: autora.
24. Cadireta del Roser, 1715, Parròquia de Sant Esteve d'Olot. Fotografia: autora.
25. Vista de la processó de Sant Isidre a Olot, amb cadireta del Roser (?). Fons: Arxiu Comarcal de la Garrotxa Arxiu d'Imatges. Foto: Josep Maria Dou i Camps, 1907.
26. Processó de Tavertet, portant la cadireta de la Mare de Déu, Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya
27. Cadireta del Roser (i altres), Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, Autor: Francesc Basi, 1926. Procedent de Rubí.
28. Pal·li a Torrentbo (Arenys de Munt), Foto: Bonet i Garrí, Lluís. Fons: Centre Excursionista de Catalunya, ca. 1930.
29. Processó (no del Roser) amb estendard, pal·li, escolans amb ciris. Foto: Co i de Triola, Josep Maria; Fons: Arxiu del Centre Excursionista de Catalunya, "Grup de gent en processó a l'aplec d'Arenys de Munt", 1900-1920.
30. Caramelles del Roser a Sant Julià de Vilatorrada, Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, Autor: Massot i Palmés, Josep, 1909.
31. "Ball del Gambeto", Ridaura, Marià Vayreda, , 1890, oli. Museu d'Art de Girona. Fotografia: autora.
32. Guadamassil del Roser, Canet d'Adri, segle XVII. Arxiu Mas.
33. Detall fig. 32.
34. "Capa pluvial del Roser", tresor de la parròquia de Sant Esteve d'Olot.: Fotografia: autora.
35. "Capa pluvial del Roser", tresor de la parròquia de Sant Esteve d'Olot, detall. Publicat: MURLÀ i GIRALT, Exposició d'Art Sacre a l'església de Sant Esteve.
36. "Capa pluvial del Roser", Llanars. Fotografia: Arxiu Mas.
37. "Bacina del Roser", Museu d'Art de Girona. Fotografia: autora.
38. "Cistella del Roser" (cistellet de Pabordessa), Museu d'Art de Girona. Fotografia: autora
39. Cistella del Roser (cistell de pabordessa) Museu d'Art, església parroquial de Verges, segle XVIII, plata. Fotografia: autora
40. Cistella del Roser, detall fig. 37.
41. Retaule i altar del Roser, església parroquial de Sant Pere de Bigues, Fotografia: Fons Salvany, Biblioteca de Catalunya, núm. Reg. 4-639, 1922.
42. Imatge i bacina del Roser, plata, Tresor- Museu de Sant Esteve, Olot. Fotografia: autora.
43. Mare de Déu del Roser, plata, Maçanet de la Selva. Arxiu Mas, 1918.
44. Imatge de plata de la Mare de Déu del Roser, Crespià, Arxiu Mas.
45. Retaule del Roser, Beget. Fotografia: autora.
46. Retaule del Roser de Sant Esteve d'en Bas. Fotografia: Institut Amatller d'Art Hispànic, Barcelona, GIA 6344, abans de 1939.

47. Part del retaule del Roser “Capitell a l’interior de l’església de Sant Esteve d’en Bas”. Fotografia: Fons Salvany, Biblioteca de Catalunya, 1922
48. Clau de volta del Roser, església de Sant Cugat de Fornells de la Selva. Fotografia: : <http://www.pedresdegirona.com>, darrera visita, 5 d’agost de 2015
49. Volta de creueria estrellada, amb clau de volta de la verge del Roser i àngels, església de Sant Cugat, Fornells de la Selva. Fotografia: <http://www.pedresdegirona.com>, darrera visita, 5 d’agost de 2015
50. Imatge de la Mare de Déu del Roser, actualment a la capella del Roser de l’església de Sant Cugat de Fornells de la Selva. Fotografia: : <http://www.pedresdegirona.com>, darrera visita, 5 d’agost de 2015
51. Retaule del Roser de l’església de Sant Cugat de Fornells de la Selva, segona meitat del XVIII. Arxiu fotogràfic Museu d’arqueologia de Catalunya, Girona, Fons Mas.
52. Retaule del Roser del Monestir de Santa Maria d’Amer, Joan Sanxes Galindo, Museu d’Art de Girona. Fotografia: autora
53. Retaule del Roser, altar major, església parroquial de Santa Maria de Vilabertran, 1606, Rafel i Josep Oliu. Fotografia: Arxiu del Museu d’Arqueologia de Catalunya de Girona, Fons Botet.
54. Retaule del Roser d’Arenys de Mar, Fons Francesc Blasi, 1925. Centre Excursionista de Catalunya.
55. Retaule del Roser de la Catedral de Barcelona, 1619, Agustí Pujol. Fotografia: amadalvarez.
56. Imatge de la Mare de Déu del Roser, procedent del Mercadal. Foto: V. Fagnoli, INSPA, Centre de la Imatge, Diputació de Girona.
57. Retaule del Roser de Cadaqués, finals del XVII. Fotografia: autora.
58. Retaule del Roser de Sant Esteve d’Olot, Pau Costa, 1704, germans Colobran, 1719. Fotografia: autora.
59. Retaule del Roser de l’església Parroquial de Sant Genís, 1698 Anònim, Joan Torras?, destruït el 1936. Torroella de Montgrí, Arxiu parroquial de Torroella de Montgrí.. Centre de documentació del Montgrí i del Baix Ter – Fons Documental de Josep Vert. Can Quintana – Museu de la Mediterrània
60. Traces pel retaule del Roser de Tossa de Mar, segona meitat del XVIII. Fotografia: David Moré
61. Traça per retaule del Roser. Tossa de Mar, segona meitat del XVIII. Fotografia: David Moré
62. Retaule del Roser de l’església Parroquial de Tossa de Mar, Jaume Martí Moré. Fotografia 1930 (autor desconegut). Publicat: MOREÉ, D. *Op.cit.*
63. Retaule del Roser de l’església parroquial de Blanes, fotografia Arxiu Municipal de Blanes.
64. Retaule del Roser, Sant Feliu de Pallerols, 1794 i 1799. Dalmau Masegur, escultor, Isidre Ripoll, daurador. Arxiu Parroquial de Sant Feliu de Pallerols.
65. Pintures murals de Sant Pere de Navata, “retaule en perspectiva” del Roser. Foto: autora
66. Retaule del Roser de Sant Privat d’en Bas, Fons Salvany, Biblioteca de Catalunya, Fons Salvany i Blanch, núm. reg. 649-03, 1922.
67. “Purpureas prebete rosas floresque Marie ut vobis fructum prebeat illa suum”, 1550-1570, Nicolas Beatrizet. British Museum. Fotografia: www.britishmuseum.org, darrera consulta, 4 d’agost de 2015

68. Retaule del Roser de l'església parroquial de Sant Pere de Mieres. Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, autor: Francesc Blasi, entre 1920 i 1938.
69. Fragment del Retaule del Roser de la parròquia de Sant Pere de Mieres, desaparegut, Fons de l'Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, Autor: Francesc Blasi, entre 1924 i 1934
70. "Mare de Déu del Roser", 1539, Lorenzo Lotto, Cingoli. Fotografia: Wikipèdia, darrera consulta, 4 d'agost de 2015.
71. Ceràmica vidriada de la capella del Roser, lateral dret, Palol d'Onyar, ca. 1718. Fotografia: autora.
72. Ceràmica vidriada, lateral esquerre, capella del Roser, Palol d'Onyar, ca. 1718. Fotografia: autora.
73. Detall fig. 71. Deslliurament del saqueig.
74. Detall fig. 71. Sant Domènec practicant una exorció
75. Detall fig. 71. Miracle del difunt
76. Detall fig. 72. Prèdica d'Alan de la Rupe
77. Detall fig. 73. Oracions per aturar la pedregada
78. Ceràmiques vidriades, Museu d'Art de Girona, procedents de l'Hospital de Santa Caterina (?). Fotografia: autora

